

รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์
เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง

THE MODEL OF LEADERSHIP STRENGTHENING FOR THE TRUTH SAVINGS
GROUPS IN SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT,
IN LOWER NORTHERN REGION

พระมหาสกล ฐานวฑฺฒโน (วงษ์เขียด)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ (วงศ์เชียด)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๙

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE MODEL OF LEADERSHIP STRENGTHENING FOR THE TRUTH SAVINGS
GROUPS IN SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT,
IN LOWER NORTHERN REGION

Phramaha Sakol Thanavuddho (Wongkhiad)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Doctor of Philosophy
(Public Administration)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2016

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือ
ตอนล่าง” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
รัฐประศาสนศาสตร์

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.กฤษ เพิ่มทันจิตต์)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นียมมางกูร)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สมาน งามสนิท

ประธานกรรมการ

อาจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาสกล จานวฑูโต)

ชื่อคุณูปนิพนธ์ : รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ผู้วิจัย : พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ (วงษ์เขียด)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

คณะกรรมการควบคุมคุณูปนิพนธ์

: รศ.ดร.สมาน งามสนิท B.A.(Political Science),

M.A.(Communication Art), พบ.ด.(การบริหารการพัฒนา)

: ดร.บุษกร วัฒนบุตร, ศศ.บ. (ปรัชญาและศาสนา), น.บ. (นิติศาสตร์),

พบ.ม. (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์), รบ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๐

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะ
ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ๓. เพื่อศึกษารูปแบบการ
เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลัก
ภavana ๔

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และ การวิจัยเชิง
ปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ๒ จังหวัดได้แก่ จังหวัด
พิษณุโลก จังหวัดกำแพงเพชร รวม ๒ แห่ง โดยการวิจัยครั้งนี้ เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการ
สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน ๒๐ รูปหรือคน และการสนทนาเฉพาะกลุ่ม จำนวน ๙ รูปหรือคน และ
วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการพรรณนาความ นำสาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ สรุปเป็นประเด็นปัจจัย
สำคัญๆ นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
ภาคเหนือตอนล่าง ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง รวมจำนวน ๓๖๗ คน เครื่องมือ
วิจัยที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และประมวลผล
โดยเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบน
มาตรฐาน และสถิติค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือ
ตอนล่าง พบว่า การตัดสินใจของผู้หน้านั้นต้องยึดหลักประชาธิปไตย เป็นการฟังเสียงส่วนใหญ่ที่
ประกอบพร้อมไปด้วยความชอบธรรม มุ่งงาน ประกอบด้วยคุณลักษณะภาวะผู้นำ ๓ ด้าน คือ ผู้นำ

เชิงพฤติกรรมที่มุ่งนำด้วยการทำงานให้สำเร็จโดยชอบธรรมอยู่ในระดับน้อย ผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงที่เข้าใจความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอยู่ในระดับปานกลาง และผู้นำตามสถานการณ์ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆได้ดีอยู่ในระดับปานกลาง ในภาพรวมคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อยู่ในระดับปานกลางยังต้องพัฒนา

๒. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า คนที่จะทำงานรับใช้ประชาชนบริการชุมชน ต้องมีความอดทน ไม่มีอคติ ซื่อสัตย์ มีความประพฤติดีซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาทางกายภาพ การพัฒนาพฤติกรรม และการพัฒนาปัญญาการพัฒนาทางกายภาพหรือกายภาวนาเป็นปัจจัยให้เกิดคุณลักษณะภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลง การพัฒนาด้านพฤติกรรมคือศีลภาวนาเป็นปัจจัยให้เกิดคุณลักษณะภาวะผู้นำด้านพฤติกรรมที่มุ่งทำงานให้สำเร็จโดยชอบธรรม และการพัฒนาจิตใจและปัญญาเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ที่สามารถนำตน นำคน นำงานได้ในทุกสถานการณ์

๓. รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ๓ ด้านของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔ มีดังนี้

๓.๑ ด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม พบว่า ๓.๑.๑ กายภาวนาเพื่อพัฒนาผู้นำกลุ่มให้เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะดี น่าเชื่อถือ ๓.๑.๒ ศีลภาวนา เพื่อพัฒนาผู้นำให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมยึดมั่นในกฎระเบียบ ๓.๑.๓ จิตภาวนาเพื่อพัฒนาผู้นำให้เป็นคนที่ไม่มีอคติคือความลำเอียง ๔อย่างในจิตใจของตน ๓.๑.๔ ปัญญาภาวนาให้ผู้นำกลุ่มมีปัญญาเฉลียวฉลาด ใช้ปัญญาไปสร้างแรงจูงใจแก่สมาชิก ให้อยู่ในศีลธรรม คิดดี พูดดี ทำดี

๓.๒ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงพบว่า ๓.๒.๑ กายภาวนา เพื่อพัฒนาสมาชิกทุกคนในชุมชนให้มีสุขภาพแข็งแรงความเป็นอยู่ที่ดี ๓.๒.๒ ศีลภาวนาเพื่อการสร้างสรรค์อาชีพเสริม และความซื่อสัตย์สุจริต ๓.๒.๓ จิตตภาวนา เพื่อให้มีจิตใจที่ดีมีการให้คำปรึกษาแก่สมาชิกที่มีบูรณาการหลักธรรม ๓.๒.๔ ปัญญาภาวนา เพื่อพัฒนาให้เกิดปัญญาให้มีความรู้ความสามารถในการให้ความรู้ทางวิชาการทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์

๓.๓ ด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ต้องใช้หลักภาวนา ๔ ทุกด้านมาพัฒนาให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก ก่อให้เกิดทักษะการทำงานแก้ไขปัญหาได้ในทุกสถานการณ์ ผู้นำสามารถนำสมาชิกเข้าวัดฟังธรรม เพื่อกลุ่มเอกลาให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ให้ผู้นำกลุ่มมีจิตเมตตา กรุณา และมีวิสัยทัศน์ที่ยาวไกล

Thesis Title : The model of leadership strengthening for the truth savings group in sustainable community development, in lower northern region.

Researcher : Phramahasakol thanavuddho

Degree : Doctor of Philosophy (Public Administration)

Thesis Supervisory Committee.

: Assoc. Prof. Dr. Sman Ngamsnit B.A.(Political Science),
M.A.(Communication Arts), Ph.D. (Development Administration)

: Dr.Busakorn Watthanabut., B.A. (Philosophy and Religion),
LL.B. (Bachelor of Laws), M.S. (Human Resource Development),
D.P.A. (Public Administration)

Date of Graduation : March 31,2017

ABSTRACT

Objectives of this research were 1. To study the leadership characteristics of the Truth savings groups for sustainable community development at lower northern region, 2. To study the factors affecting the leadership characteristics of the Truth saving groups for sustainable community development at lower northern region, and 3. To study the leadership strengthening model of the Truth saving groups for sustainable community development at lower northern region in accordance with Bhavana 4.

Methodology was the mixed methods. The qualitative research collected data from 20 key informants by face-to-face interviewing and from 9 participants in focus group discussion. Data from both methods were analyzed by descriptive interpretation. The quantitative research collected data with questionnaires from 367 samples from the populations at the lower northern region; Phisanulok and Kampeangpet Provinces. Data were analyzed by descriptive statistics; frequency, percentile, mean, standard deviation and Pearson's Correlations. The findings were as follows:

1.The leadership characteristics of the Truth saving groups for sustainable community development at lower northern region was the decision must be made on democratic system by listening to majority with righteousness and job achievement. There were three kinds of leadership:

Change leadership; leaders who understood how to use modern technology for change were at middle level. Behavioral leadership; leaders who devoted to work righteously were at low level. Contingency leadership; leaders who could work and adapt to any circumstances were at middle level. By overall, the leadership of the Truth saving groups at lower northern region was at middle level, needed to be developed

2. Factors correlating to the leadership characteristics of the Truth saving groups for sustainable community development at lower northern region were that persons who work for other people and community must process patience, no bias, honesty and good behavior resulting from physical, mental and wisdom development. Physical development or Gayapavana, induced change leadership, behavioral development, Silapavan, induced behavioral leadership dedicating to the work success righteously, while mental and wisdom development induced contingency leadership being able to lead self, man and work in all circumstances

3. The leadership characteristics development model of the Truth saving groups for sustainable community development at lower northern region of 3 kinds of leadership were that; 3.1. Behavioral leadership; 3.1.1 Gayapavan to develop good physical and respectable appearance. 3.1.2 Silapavana to develop the participatory awareness of rules and regulations abiding, 3.1.3 Cittapavana to develop the leadership with no bias in one's mind, 3.1.4 Panna pavana, wisdom development, to develop the shrewdness to be able to use wisdom to help others with academics, creativeness, morality, good thinking, good speaking and good deed. 3.2. Change leadership; 3.2.1. Gayapavana, physical development, to develop all members in community to have good health and well-beings, 3.2.2. Silapavana, morality development, to develop extra incomes and honesty, 3.2.3. Cittapavana, mental development, to develop good hearts for sharing good advices integrated with morality to community members, 3.2.4. Pannapavan, wisdom development was to be able to share academics and creativity to the community members.

3.3 Contingency leadership; all 4 Pavana components must be used to develop interrelations between community members, to create work skills and problem solving in all situations. Leaders were able to lead community members to monasteries for sermon listening and morality practice. Pavana 4 would create harmony living together and to generate loving-kindness, benevolence and far vision.

กิตติกรรมประกาศ

ดุष्ฎินิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากหลายฝ่าย ขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ เพราะได้รับเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง ๒ ท่าน คือ รศ.ดร.สมาน งามสนิท อาจารย์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.บุษกร วัฒนบุตร กรรมการ ที่คอยดูแลตรวจดุष्ฎินิพนธ์ ที่คอยชี้แนะช่วยเหลือเกี่ยวกับการทำดุष्ฎินิพนธ์ คณะกรรมการตรวจสอบดุष्ฎินิพนธ์ทุกท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งพระสงฆ์และฆราวาสทุกรูปหรือคน ที่ให้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มเฉพาะ

ขออนุโมทนาขอบคุณโยมพ่อกลิ้ง วงษ์เขียด คุณแม่ทองเหลียม วงษ์เขียด ที่ให้กำเนิดเกิดมาเป็นมนุษย์ มีโอกาสพบพระพุทธศาสนาได้ศึกษาเล่าเรียน ขออนุโมทนาขอบคุณ Mr. Tod Herbertson Mrs .Ketkanok Herbertson และพี่ชาย ประกิจ วงษ์เขียด พร้อมทั้งสะใภ้และนางสาว มัลลิกา เทวี ที่คอยให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้านเช่น ค่าเทอม รวมทั้งภัตตาคารระดับดุष्ฎินิพนธ์หรือคน ที่คอยให้ความช่วยเหลือคำแนะนำกำลังใจ กราบขอบพระคุณอาจารย์ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร,ดร., พระมหาสุนันท์ สุนันโท,ดร., พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร.ผู้อำนวยการ หลักรัฐุ เจริญพร รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกุล ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น ที่เมตตาตรวจเครื่องมือ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาตลอดการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโท และดุष्ฎินิพนธ์

ขอบคุณผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าที่ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์เรื่องรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ช่วยแนะนำเพิ่มเติมให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดีผู้วิจัยซาบซึ้งในความเมตตากรุณาของทุกท่านที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงขอบคุณและเจริญพรเป็นอย่างสูง ที่ทุกท่านได้เสียสละเวลาให้ความดูแลเอาใจใส่ ให้คำปรึกษา ชี้แนะ และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีโดยตลอดเพื่อให้ดุष्ฎินิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เจริญพรขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรฯทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ระหว่างที่กำลังศึกษาตลอดจนเจ้าของผลงานทางวิชาการทุกเล่มที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้าอ้างอิงในการทำดุष्ฎินิพนธ์

คุณประโยชน์ที่เกิดจากดุष्ฎินิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาพระรัตนตรัย พระคุณของบิดา มารดา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ ตลอดถึงผู้มีอุปการคุณต่อผู้วิจัยทุกท่านที่มีส่วนในความสำเร็จครั้งนี้

พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ (วงษ์เขียด)

๓๑ มกราคม ๒๕๖๐

สารบัญ

	เรื่อง	หน้า
	บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
	บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
	กิตติกรรมประกาศ	(จ)
	สารบัญตาราง	(ฅ)
	สารบัญแผนภาพ	(ญ)
	คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ฎ)
บทที่ ๑	บทนำ	๑
	๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
	๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๖
	๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
	๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
	๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๗
	๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะ	๗
	๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒	เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
	๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ	๙
	๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ	๔๑
	๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง	๕๓
	๒.๔ พุทธธรรมสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ	๖๔
	๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๘๔
	๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนยั่งยืนจากกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์	๙๓
	๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๐๑
	๒.๘ ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่วิจัยกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภาคเหนือตอนล่าง	๑๑๑
	๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒๓
	๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๓๗
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓๙
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๓๙

เรื่อง	สารบัญญ (ต่อ)	หน้า
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๔๐
	๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๔๒
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๔๗
	๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๕๐
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๑๕๔
	๔.๑ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ	๑๕๕
	๔.๒ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ	๒๓๗
	๔.๓ ผลการสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำ กลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง	๒๕๙
	๔.๔ สรุปผลการวิจัยแบบผสมวิธี(Mixed Methods Research)	๒๖๘
	๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๒๗๐
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๒๘๔
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๘๔
	๕.๒ อภิปรายผล	๓๐๘
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๓๑๕
บรรณานุกรม		๓๑๘
ภาคผนวก	ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือผู้ให้สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม	๓๒๙
	ภาคผนวก ข รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูล สำคัญ	๓๓๖
	ภาคผนวก ค รายนามผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ	๓๖๐
	ภาคผนวก ง ตารางสรุปค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม	๓๗๒
	ภาคผนวก จ ตารางสรุปค่าความเชื่อมั่น	๓๗๕
	ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๓๗๙
	ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๓๘๘
	ภาคผนวก ซ หนังสือความอนุเคราะห์ต่างๆ	๓๙๖
	ภาคผนวก ฌ ประมวลภาพบุคคลและสนทนากลุ่ม	๔๐๐
ประวัติผู้วิจัย		๔๑๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	ความหมายของภาวะผู้นำ	๑๒
๒.๒	ลักษณะของภาวะผู้นำ	๑๔
๒.๓	คุณลักษณะของภาวะผู้นำ	๒๐
๒.๔	คุณสมบัติผู้นำที่มีประสิทธิภาพ	๒๔
๒.๕	บทบาทหน้าที่ผู้นำ	๒๖
๒.๖	แสดงพฤติกรรมแบบมุ่งงานและมุ่งคน	๒๘
๒.๗	ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	๓๑
๒.๘	ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	๓๔
๒.๙	ผู้นำทั้ง ๔ ประเภท	๓๖
๒.๑๐	ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์	๔๐
๒.๑๑	รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ	๕๑
๒.๑๒	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	๕๔
๒.๑๓	ลักษณะและขอบเขตของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	๕๖
๒.๑๔	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การศึกษา ฝึกอบรม พัฒนา	๖๓
๒.๑๕	หลักธรรมสำหรับผู้นำ	๖๘
๒.๑๖	หลักสัปปุริสธรรม	๗๑
๒.๑๗	หลักสังคหวัตถุ ๔ สำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ	๗๕
๒.๑๘	หลักธรรมสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำ	๗๗
๒.๑๙	แนวคิดเกี่ยวกับหลักภavana ๔	๗๘
๒.๒๐	ภavana ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	๘๐
๒.๒๑	ความสำคัญของหลักภavana ๔	๘๒
๒.๒๒	กระบวนการเกี่ยวกับหลักภavana ๔	๘๔
๒.๒๓	ความหมายของการพัฒนาชุมชน	๘๖
๒.๒๔	องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน	๘๙
๒.๒๕	เป้าหมายการพัฒนาชุมชน	๙๒
๒.๒๖	การพัฒนาชุมชนยั่งยืนจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๙๖
๒.๒๗	หลักการพัฒนาชุมชนยั่งยืน	๑๐๐
๒.๒๘	ความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๐๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๒.๒๙	การจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๐๔
๒.๓๐	แสดงระบบการตรวจสอบ	๑๐๔
๒.๓๑	การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๐๖
๒.๓๒	ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประสบความสำเร็จ	๑๑๑
๒.๓๓	ขั้นตอนการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๑๔
๒.๓๔	งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ	๑๒๕
๒.๓๕	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลักพุทธธรรม	๑๓๒
๒.๓๖	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๓๖
๓.๑	แสดงจำนวนสมาชิก	๑๔๒
๓.๒	แสดงค่าความเที่ยงของเครื่องมือ	๑๔๗
๔.๑	แสดงจำนวน และ ค่าร้อยละ ของปัจจัยส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม	๒๓๗
๔.๒	แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	๒๓๘
๔.๓	แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	๒๔๑
๔.๔	แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	๒๔๓
๔.๕	แสดงรวมค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง	๒๔๕

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๖	แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง จำแนกตามเพศ	๒๔๖
๔.๗	แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง จำแนกตามอายุ	๒๔๗
๔.๘	แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตาม อายุ(LSD) ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	๒๔๘
๔.๙	แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (LSD)	๒๔๙
๔.๑๐	แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (LSD)	๒๕๐
๔.๑๑	แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนก ตามอายุ ทั้ง ๓ ด้าน (LSD)	๒๕๑
๔.๑๒	แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษา	๒๕๒
๔.๑๓	แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตามตำแหน่ง	๒๕๓
๔.๑๔	แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง จำแนกตามอายุการเป็นสมาชิก	๒๕๔
๔.๑๕	การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง	๒๕๕
๔.๑๖	สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย	๒๕๗
๔.๑๗	ความถี่ผลการสนทนากลุ่ม	๒๖๗

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	แบบของผู้นำพื้นฐาน	๒๗
๒.๒	มิติทั้ง ๓ ตามทฤษฎี ๓ มิติของเรดติน	๓๗
๒.๓	การพัฒนาภาวะผู้นำ	๕๐
๒.๔	เป้าหมายการพัฒนาชุมชน	๙๐
๒.๕	นโยบายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๑๖
๒.๖	คุณธรรมจริยธรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๑๑๖
๒.๗	กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓๘
๔.๑	คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง	๑๙๕
๔.๒	ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำ	๒๐๕
๔.๓	แสดงการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๒๒๒
๔.๔	องค์ความรู้รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภavana ๔	๒๗๑
๔.๕	องค์ความรู้รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภavana ๔	๒๗๕
๔.๖	องค์ความรู้รูปแบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภavana ๔	๒๗๘
๔.๗	Sakol Model	๒๘๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในพระไตรปิฎกภาษาไทยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือ อักษรย่อในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ อ้างอิงโดยระบุดัชนี เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ตามลำดับ เช่น ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๑ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๓๖ หน้า ๘๑ ฯลฯ เป็นต้น

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.จ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิตเทส	(ภาษาไทย)
อง.ปณจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
อง.ปณจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ.(บาลี) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๗๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทปาลี ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑-๓๒๒ หน้าที่ ๗๒ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม / ข้อ / หน้า/ เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑ - ๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาชุมชน(Community Development) มีที่มาจากคำว่า การศึกษามวลชน (Mass Education) โดยได้นำมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ อันเป็นผลมาจากรายงานเกี่ยวกับการศึกษามวลชนในสังคมแอฟริกัน เป็นเรื่องซึ่งคณะกรรมการที่ปรึกษา ฝ่ายการศึกษาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ของอังกฤษ ได้นำเสนอต่อรัฐบาล เมื่อปี ค.ศ.๑๙๔๘ รายงานฉบับนี้เสนอแนะให้รัฐบาลประเทศอังกฤษ กำหนดนโยบายการปกครองอาณานิคมในทวีปแอฟริกา ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ร่วมควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง เพื่อสร้างความรัก ความศรัทธา และความจงรักภักดีแก่ประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะของการพัฒนาชุมชน แต่ไม่ได้รับความนิยมมากนัก เพราะคำว่า มวลชนมีความหมายไปในทางการเมือง และคำว่า การศึกษา ในประเทศต่างๆก็ให้ความหมายได้หลายประเด็น เมื่อแปลความหมายเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละประเทศก็อาจจะมี ความหมายแตกต่างกันและเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้ คำว่า การพัฒนาชุมชน ถูกนำมาใช้แทนคำว่า การศึกษามวลชนเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ โดยที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่องการบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกา (African Administration) ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ หลังจากนั้นก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายไปทั่วโลกการพัฒนาจึงเป็นคำกลางๆที่ทุกประเทศสามารถนำไปใช้ได้ ไม่ว่าประเทศนั้นจะปกครองด้วยระบอบใดและเศรษฐกิจระบบใด เพราะทุกประเทศมีชุมชน^๑ การพัฒนาชุมชนจึงเป็นการนำวิธีการพัฒนามาใช้ในชุมชนวิธีการหนึ่ง เช่นเดียวกับการศึกษา การพัฒนาการเมือง การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเกษตร การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งมีปรัชญา แนวความคิด หลักการวิธีการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเองการพัฒนาชุมชนจึงแตกต่างออกไปจากการพัฒนาที่กล่าวแล้วข้างต้น การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการนำเอาบริการของรัฐบาลผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น การพัฒนาชุมชน จึงเป็นกระบวนการที่รัฐบาลและประชาชนในชุมชน ร่วมมือ

---

^๑ สนธยา พลศรี, *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โอเอสพริ้น ตีงเฮ้าส์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

กันวางแผนเพื่อปรับปรุงสร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและสิ่งแวดล้อม ตามความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความคิดริเริ่ม การพึ่งตนเองของประชาชนเป็นสำคัญ แต่ถ้าประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มด้วยตนเอง รัฐบาลก็ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือน ให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และถ้ามีความจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือองค์กรชุมชนได้^๒

การพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายที่จะพัฒนาคนในชุมชน ทุกคนทุกกลุ่มและทุกประเภท และมุ่งเน้นการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ มากกว่าด้านอื่นๆ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า การพัฒนาชุมชนในประเทศไทย ที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน ก็ยังเน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก เน้นความเจริญทางวัตถุจนทำให้คนในสังคมเรา มัวสุมหลงกับความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย และก่อให้เกิดปัญหาสังคม ตามมามากมาย เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน พฤติกรรมของคนในสังคมเบี่ยงเบนไปในทางย่อหย่อนศีลธรรม จริยธรรมชาตินิยม และเอารัดเอาเปรียบกัน

ทางออกของปัญหาเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นทางออกของสังคมไทย และประเทศไทย การแก้ปัญหาเหล่านี้ ต้องแก้ไขและต้องส่งเสริมชุมชนท้องถิ่น ให้เข้มแข็งด้วยการพัฒนาชุมชน ชุมชนจะเข้มแข็งได้นั้น ขึ้นอยู่กับบริบท ซึ่งมีข้อสรุปที่เป็นกลางๆ เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ที่เข้มแข็งหลายชุมชน ต้องเป็นชุมชน ที่สามารถจัดการพึ่งพาตนเองได้^๓ การทำให้ชุมชนและคนในชุมชนพึ่งตนเองได้นั้น ชุมชนต้องเปลี่ยนกระบวนการคิด ที่เน้นการให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด การเรียนรู้ กระบวนการสร้างทุนชุมชน ทั้งที่เป็นทุนธรรมชาติ ทุนความรู้ ทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ ทุนชุมชน เป็นสิ่งที่คนในชุมชนสามารถสร้างสรรค์ขึ้นมาได้ การจะสร้างทุนให้กับชุมชน จึงต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เป็นเจ้าของความรู้ การจัดการความรู้ ที่ให้การยอมรับซึ่งกันและกันและถักทอสิ่งดีๆ เพราะหากชุมชนอ่อนแอหลง ก็จะทำให้การพัฒนาประเทศไม่ประสบความสำเร็จตามที่ควรจะเป็น และยังส่งผลกระทบต่อทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนตกต่ำกว่าที่พึงจะเป็น ปัจจุบันนี้ความเป็นชุมชนในประเทศกำลังตกอยู่ในสภาพที่อ่อนแอและสาเหตุคือ^๔

๑. ชุมชนต้องพึ่งพิงภายนอกสูง จนถูกปัจจัยภายนอกควบคุมการเปลี่ยนแปลงตลอดจนรูปแบบต่างๆทางสังคม เช่น การศึกษา การบริโภค ค่านิยม การรักษาพยาบาลซึ่งชุมชนมีอำนาจในการต่อรองน้อย รวมทั้งมีข้อจำกัดในการเลือกและการตัดสินใจ

^๒ สุนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอเดียสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙.

^๓ ไกวิทย์ พวงงาม, **ถอดรหัส ๓ การพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่น การเมือง ประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมาธรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๑๖.

^๔ อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, **ภาพการศึกษากับชุมชน: กรอบแนวคิดและข้อเสนอในการศึกษาวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

๒. ชุมชนสูญเสียความเป็นปึกแผ่น กล่าวคือ สมาชิกต่างคนต่างอยู่มุ่งความอยู่รอดของตัวเองเป็นสำคัญ รวมทั้งมีการอพยพย้ายถิ่นเข้าเมือง

๓. ชุมชนถูกทำลายในด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรม ศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นจนทำให้ไม่สามารถพึ่งตนเองได้

๔. ชุมชนไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ เช่น สภาพความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม ปัญหาทางอาชีพ หนี้สิน ยาเสพติด ครอบครัวแตกแยก อาชญากรรม เอดส์ ตลอดจนคนชราและเด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

เมื่อชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาของการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและแนวทาง การพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ได้ได้รับการยอมรับและส่งเสริม การพัฒนาภาครัฐยังมีลักษณะแยกส่วนขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นอุปสรรคร้ายแรงต่อการพัฒนาทุกด้านโดยส่วนรวม เพราะชุมชนขาดกลไกและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพที่จะควบคุมดูแลแก้ปัญหาตนเองได้^๕

ปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลในการพัฒนาชุมชนชนบท คือ ทุกชุมชนในชนบท ศูนย์รวมจิตใจที่เป็นศูนย์กลางที่คนทุกระดับชั้นสามารถเข้าถึงได้นั้นก็คือ วัด ในภาคเหนือตอนล่าง พระสงฆ์หลายรูปได้พยายามที่จะเข้าไปมีบทบาทโดยเป็นผู้นำพยายามรื้อฟื้นและแสวงหา ในการเป็นผู้นำชาวบ้าน นอกจาก เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ในยุคที่ ภาวะทางสังคม และเศรษฐกิจอยู่ในขั้นวิกฤติ และปัญหาทางธรรมชาติที่กำลังประสพภัยแล้ง โดยพยายามมองปัญหาสังคมปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันมีความสลับซับซ้อน ให้มีความชัดเจน และเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของชาวบ้าน โดยที่พยายามแก้ปัญหาให้ตรงจุด และให้ตรงกับแก่นพุทธธรรม และนำหลักพุทธธรรมนั้นมาประยุกต์ใช้ให้ทันกับกาลสมัย แล้วนำมาเป็นหลักธรรมในการแก้ปัญหา และนำสิ่งนั้นมาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในพื้นที่ และชุมชนใกล้เคียงให้ดีขึ้น ดังเช่น หมู่บ้าน ในอำเภอต่างๆในภาคเหนือตอนล่างโดยใช้กระบวนการที่มีอิทธิพล เช่น การดลบันดาลใจบุคคลหรือกลุ่มชาวบ้านให้มาเข้ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ด้วยความสมัครใจจนประสบผลสำเร็จตามที่ทางกลุ่มได้วางไว้เพื่อพัฒนาชีวิตชาวบ้าน

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ภาคเหนือตอนล่าง เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๔๔ พระสังฆาธิการ ภาคเหนือตอนล่างได้เข้าร่วมประชุมสัมมนา กับ คณะทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด ซึ่งได้เดินทางมาถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการ ที่วัดคูยาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.กำแพงเพชร ซึ่งเป็นการจุดประกายการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน หลังจากที่คุณทำงาน ได้ถวายความรู้จบลงแล้ว พระเทพปริยัติ เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร (สมณศักดิ์ในขณะนั้น ปัจจุบันพระธรรมภาณพิลาส) ได้กล่าวสรุป และสอบถามผู้ที่ไปศึกษาดูงาน ว่าจะมีใคร

^๕อุทิศ จิตเงิน, พุทธปรัชญาเพื่อพลังชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาสัจจะกสิกรไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

บ้างให้สมัคร พระสังฆาธิการ จึงได้สมัครไปด้วยหลายรูปพร้อมด้วยคณะผู้ทำงานกลุ่มสังฆะฯ วัดไผ่ล้อม เป็นผู้ดำเนินการเองในเรื่องงบประมาณต่างๆ ค่าใช้จ่ายไม่ต้องเสียวันที่ ๒๓ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ออกเดินทาง ถึงวัดไผ่ล้อมจังหวัดตราด ในช่วงค่ำ และได้เข้าพัก เพื่อศึกษาดูงาน เป็นเวลา ๓ วัน ในสถานที่หลายแห่งในเขตจังหวัดตราด

เมื่อคณะได้ศึกษาดูงานเสร็จแล้ว เดินทางกลับถึงวัด พระสังฆาธิการ ต่างมีความคิดเห็น ว่า การที่จัดตั้งกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ น่าจะเป็นประโยชน์กับชุมชนมากมายหลายประการ ถึงแม้ว่า ในชุมชนหมู่บ้านจะมีการออมทรัพย์เดิมอยู่แล้ว แต่วัตถุประสงค์ และการดำเนินไม่เหมือนเท่าใดนัก ที่สำคัญคือ ชาวบ้านมีหนี้สินผูกพัน หลายแห่งไม่ว่า จะเป็นกับนายทุน หรือ ธนาคารต่างๆ แต่นายทุน หรือธนาคารทั่วไปไม่เคยมาดูแล เวลาชาวบ้านเจ็บป่วย (ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ นั้น กองทุนสวัสดิการต่างๆ ในเวลานั้น ยังไม่มีทั่วไปเหมือนปัจจุบัน) และเป็นการใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ในเรื่องการทำงาน จะทำให้ วัดมีความสำคัญมากขึ้นด้วย^๖ โดยที่จุดมุ่งหมายก็คือ ให้ประชาชนในชนบทของไทยหันกับยุคสมัยที่ พัฒนา หันต่อเหตุการณ์ที่เป็นสากล เพราะว่าชาวบ้านตกอยู่ในสภาพที่อดอยาก ยากจนหนี้สิน คราวเรือน มากล้น ปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก แต่ว่าข้าวขายไม่ได้ราคา ได้แต่ใบประทวน มีแต่หนี้สิน ไม่มี น้ำทำนา เลี้ยงสัตว์ก็ถูกโรคระบาด ชีวิตก็เลยตกต่ำ หลงไหลไปกับบอบายมุข ไม่ใส่ใจในเรื่องสุขภาพ ร่างกายของตน และครอบครัว เด็กๆขาดการดูแล ขาดการเอาใจใส่ และติดเกมส์ ออนไลน์ เหล่านี้ เป็นปัญหาที่พระสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วน ในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าวโดยเน้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีมิตรไมตรี เอื้ออาทรมีความเพียร มีวินัย มีสติ ไม่ประมาท พัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง^๗ แต่ว่าปัจจุบันนี้กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ ภาคเหนือตอนล่าง ขาดศูนย์กลางการติดต่อ เครือข่าย การสนับสนุนหลายๆอย่างด้วยกันทำให้บางแห่งล้มเลิก ซึ่งบาง แห่งเกิดจากการขาดประสบการณ์ทางการทำบัญชีการเงินและปัญหาทุจริตปัจจุบันเหลืออยู่สองแห่ง ที่ยังคงดำเนินการอยู่

กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ จัดตั้งขึ้นภายในชุมชนโดยมีตัวอย่างของพระสงฆ์ในภาคเหนือ ตอนล่าง เป็นผู้ริเริ่มและจัดตั้งกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ การดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และดำเนินงาน อย่างค่อยเป็นค่อยไปเติบโตอย่างช้า ๆ เป็นสากล โดยประสบความสำเร็จในการดำเนินงานให้กับกลุ่ม สังฆะสะสมทรัพย์ และขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ ทั้งจังหวัด ทำทนายพระสงฆ์ทั้งภาคเหนือตอนล่าง ให้อยากเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา ที่พยายามทำหน้าที่ของพระสงฆ์ครบถ้วนและถูกต้อง คือ ประพฤติ ตามหลักของพระธรรมและวินัย ถือว่าเป็นปัจจัยและเงื่อนไขที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ภาคเหนือตอนล่าง ได้เริ่มทำกิจกรรมที่ค่อนข้าง

^๖โกวิท วัฒนงาม, ถอดรหัส ๓ การพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่น การเมือง ประชาธิปไตย, หน้า ๑๘๔.

หลากหลาย เช่น การตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโภชนาการ การทำสวนสมุนไพรเพื่อการศึกษาสำหรับชุมชน การตั้งธนาคารข้าว สำหรับผู้ขาดแคลน การจัดตั้งธนาคารโค โดยมีพระสงฆ์ในชุมชนเป็นผู้นำในการจัดตั้งกลุ่มใช้หลักธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และใช้แนวทางประชาสังคมมาจัดการปัญหาต่างๆของสมาชิก ไม่ใช่หลักกฎหมายและนิติศาสตร์อย่างเดียว เมื่อเกิดปัญหากลุ่มจะนำเอาหลักเบญจศีล เบญจธรรม มาอธิบายชี้ให้เห็นยกตัวอย่างบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มาเป็นข้อบังคับซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้กลุ่ม มีการดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบัน

โดยที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ภาคเหนือตอนล่าง ผู้นำกลุ่มขาดการประสานงาน เป็นเครือข่ายที่สามารถติดต่อถึงกันได้ บางกลุ่มก็เกิดปัญหาขึ้นในชุมชนระหว่างผู้นำกลุ่มขาดความโปร่งใส กับสมาชิกบ้าง เช่น ความลำเอียงเพราะอคติ ๔ ประชาชนในหมู่บ้านขาดความไว้วางใจกัน ขาดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนมีเงินนำเงินไปฝากธนาคาร คนในหมู่บ้านไม่มีเงินต้องไปกู้เงินกับธนาคาร กู้ยืมเงิน ต้องขนเงินในหมู่บ้าน ไปจ่ายดอกเบี้ยให้ธนาคาร ให้นายทุน เวลาคนในหมู่บ้านเจ็บป่วยตายธนาคารหรือนายทุน ไม่ได้มาช่วย คนที่ช่วยคือคนในหมู่บ้าน ใครป่วยก็จะไปเยี่ยมกัน แต่คนในหมู่บ้านไม่ไว้วางใจกันไม่ช่วยเหลือกัน ทุกๆปี ต้องนำเงินในหมู่บ้านไปจ่ายดอกเบี้ยให้ธนาคารนอกหมู่บ้าน ปีละนับล้านบาทจากที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความตั้งใจว่าจะเข้าไปศึกษาการเสริมสร้างหรือกระบวนการ ให้ผู้ที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ ทำงานเป็นผู้นำอยู่แล้ว เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บังเกิดเป็นผู้นำแนวใหม่ ที่มีวิธีการก่อเกิดการเปลี่ยนแปลง เพิ่มขึ้นจากเดิมที่เคยบริหารงานอยู่เท่านี้ โดยที่ มีวิธีการอะไรที่จะช่วยเป็นวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ ความรู้อาจจะไปเกิดเป็นเครือข่าย การสร้างความรู้แบ่งปันระหว่างกัน ระหว่างวัดต่างๆ ที่ดำเนินการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แบ่งปันกันไปแบ่งปันกันมา ซึ่งคนที่ไม่เคยรู้จักกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่เคยรู้เรื่อง เงินออมฝากคนลืบบาท ก็ได้รู้ทำอย่างไรเกิดแนวคิดที่ว่า ทำอย่างไร ในการไปทำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนเอง เป็นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เป็นสวัสดิการของชุมชน ได้รับเงินทุนช่วยเหลือ มีอำนาจการต่อรอง

ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจ ที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ จะกำหนดขอบเขตให้และระบุเฉพาะเจาะจงได้ เป็นสิ่งที่สร้างผลผลิต และพัฒนาได้ เผยแพร่ ถ่ายทอดเรื่องราวสำหรับพระสงฆ์รุ่นต่อไป ที่จะศึกษาเพื่อแสวงหาคำตอบว่า แนวคิด ทฤษฎี และหลักพุทธธรรม ที่เกี่ยวข้องกัน ผู้ศึกษาจึงนำมาประมวลและจัดระบบ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่ใช่สิ่งที่จะมาทดแทนหรือแทนที่การบริหารจัดการ แต่ภาวะผู้นำจะเป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สำเร็จสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อันจะก่อให้เกิดความคิดริเริ่มใหม่ที่ท้าทาย เพราะที่ผ่านมานั้น ในภาคเหนือตอนล่าง หรือมีแต่น้อยมากและไม่มีแนวทางการพัฒนาภาวะกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อชุมชนเข้มแข็งของภาคเหนือตอนล่าง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔ ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง” มีการกำหนดขอบเขตดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาของการวิจัยประกอบไปด้วย แนวคิด ทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ คุณลักษณะภาวะผู้นำ ทฤษฎีการพัฒนาภาวะผู้นำ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนยั่งยืนจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หลักพุทธธรรมภาวนา ๔ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ข้อมูลพื้นที่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยได้แบ่ง ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑. **ตัวแปรต้น** สถานภาพ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา รายได้ต่อเดือน ทฤษฎีภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ภาวนา ๔ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนา ทฤษฎีพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง

๒. **ตัวแปรตาม** รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและผู้ให้สำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

๑. **เชิงคุณภาพ** ผู้ให้ข้อมูลหลัก(Key Informant) กำหนดผู้เชี่ยวชาญ ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๒๐ รูปหรือคน^๘

๒. **เชิงปริมาณ** ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๒,๗๖๑ คน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน ๑,๖๗๔ คน^๙

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภาคเหนือตอนล่าง ๒ จังหวัด คือ (๑) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม วัดวังไทร ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร (๒) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ รวมเป็นระยะเวลา ๘ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ สมาชิกที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างแตกต่างกัน

๑.๕.๒ หลักพุทธธรรมภาวนา ๔ มีความสัมพันธ์กับ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ให้คำจำกัดความของศัพท์ ที่ใช้ในการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง ไว้ดังนี้

^๘ John.W.Creswell, Qualitative inquiry@ Research Design^{2nd} Edition, (sage Publication : Singapore, 2007), p.78.

^๙ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เอกสารประกอบการบรรยายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพะยอม ศูนย์สาธิตการตลาดวัดหนองพะยอม, ม.ป.พ., ๒๕๕๘.

คุณลักษณะภาวะผู้นำ หมายถึง การเสริมสร้างคุณลักษณะผู้นำโดยการให้การศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา เพื่อก่อให้เกิด สติปัญญา ความรู้เป็นผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่พึงประสงค์ ตามหลักภาวนา ๔

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หมายถึง การรวมกลุ่มในการใช้หลักธรรมข้อสัจจะเป็นชื่อ กองทุนการออมทรัพย์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการออมและแบ่งปันให้กู้เพื่อใช้ในกิจการจำเป็นเมื่อยาม ขาดแคลน โดยมีคณะกรรมการในชุมชนนั้นเป็นกรรมการในการตัดสินใจ มีความรักและห่วงหาพัน ขุมชน มีวิสัยทัศน์ที่จะสามารถคาดการณ์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งมองเห็นแนวทางการ แก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ โดยพิจารณาจากมิติน้อยที่สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการพึ่งตนเองของ ชุมชน ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน ทั้ง ๕ ด้านคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนในภาคเหนือตอนล่าง

การพัฒนาชุมชนยั่งยืน หมายถึง สมาชิกสัจจะสะสมทรัพย์ คือ คนในชุมชนเป็น ศูนย์กลางการพัฒนาทางความเป็นอยู่ทางกายอยู่ในศีลธรรม มีจิตใจที่เจริญดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน

ภาคเหนือตอนล่าง หมายถึง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร และ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ตั้งอยู่ในจังหวัด จังหวัดพิษณุโลก

ภาวนา ๔ หมายถึง การเจริญ การทำให้เกิดให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา กาย ภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร

๑.๗.๒ ทำให้ทราบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นอย่างไร

๑.๗.๓ ทำให้ทราบว่าแนวทางการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์เพื่อชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔ เป็นอย่างไร

๑.๗.๔ เกิดองค์ความรู้ใหม่ไปใช้ในหน่วยงานของราชการ องค์กร เกี่ยวกับการพัฒนา ชุมชน

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ
- ๒.๒ แนวคิดและเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ
- ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง
- ๒.๔ พุทธธรรมสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ
- ๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งชุมชนยั่งยืนจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- ๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
- ๒.๘ ข้อมูลพื้นที่วิจัย
- ๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง พุทธธรรมสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ข้อมูลพื้นที่วิจัย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดการวิจัยมีรายละเอียดดัง ต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

จากการทบทวน เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ ผู้วิจัยได้ประมวล และศึกษาเอกสารต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้เป็นพื้นฐานของรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของภาวะผู้นำ

มีคำกล่าวโบราณที่ว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะคุณสมบัติเด่นกว่าผู้อื่นในกลุ่ม และมีอิทธิพลมากกว่าคนอื่น ๆ ในหน่วยงาน ความหมายโดยนัยหรือความแฝงของคำกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำในกลุ่ม ประชาชนกล่าวไว้ว่า ผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ถ้าผู้นำไม่มีธรรมะก็ยากที่จะ

เป็นผู้นำที่ดี ผู้นำเปรียบเหมือนเสมือนโคจ่าฝูง เวลาว่ายน้ำข้ามแม่น้ำ ถ้าโคจ่าฝูงว่ายตรง โคตัวอื่นก็ว่ายตรง ถ้าโคจ่าฝูงคด โคตัวอื่นก็ว่ายคด คนเป็นผู้นำถ้ามีธรรมะประชาชนก็มีธรรม ถ้าไม่มีธรรมะประชาชนก็ไม่มีธรรม ผู้นำกับธรรมะมีความเกี่ยวข้องกัน ผู้นำจะเป็นคนดีหรือไม่ดีก็ขึ้นอยู่กับระดับธรรมะ ในหัวใจผู้นำเป็นสำคัญ^๑ คำพูดเหล่านี้ มีความหมายเกี่ยวเนื่องด้วยภาวะผู้นำ มีคำสองคำ ที่มักจะถูกกล่าวถึง คือ คำว่า ผู้นำ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Leader และคำว่า ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Leadership ทั้งสองคำนี้มีการกล่าวถึงความหมายจำนวนมากทั้งนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศและต่างประเทศ คำว่าภาวะผู้นำ (Leadership) มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกัน ภาวะผู้นำจะยึดวิสัยทัศน์และคิดเกี่ยวกับอนาคต ส่วนผู้บริหาร จะยึดกระบวนการ ผู้บริหารมักคิดเกี่ยวกับกระบวนการเสมอว่าองค์กรจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร ผู้นำมักจะปกป้องพนักงานของตนเองเสมอและกระตุ้นพวกเขาสู่การทำให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ขององค์กร ผู้บริหารมักปกป้องตัวเองเสมอ^๒

ขณะที่ทางด้านพระนักคิด นักเขียนกล่าวว่า ภาวะผู้นำคือ คุณสมบัติของคุณบุคคล อาทิ สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ ความสามารถของบุคคลที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงามโดยถูกต้องตามธรรม^๓ ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลรอบข้างกับการสร้างอิทธิพลจูงใจหรือสั่งการให้บุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือหลายคนกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร^๔

ส่วนทางด้านนักวิชาการ มีแนวคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับความหมายของผู้นำและกล่าวถึงภาวะผู้นำที่ตีว่า ผู้นำไม่ใช่ผู้ที่นำคนอื่น แต่ผู้นำที่ดี คือ ผู้ที่ผู้อื่นอยากเดินตาม และผู้นำต้องเป็นผู้ที่สามารถทำให้คนอื่นคล้อยตามเพราะมีศรัทธาต่อคนๆนั้น^๕

นักวิชาการอีกท่าน ให้ความหมายผู้นำในเชิงขอบเขตที่กว้างขึ้นว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่สามารถก่อให้เกิดสังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกันและรวมพลังกันปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

^๑เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฐ์ และคณะ, *The Excellence Leadership ภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อิน เฮ้าส์โนว์เลจ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๖.

^๒ชาญชัย อาจิสมาจาร, *การพัฒนาภาวะผู้นำ*, (สถาบันเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ : ปัตตานี, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^๓พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *ภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘-๑๙.

^๔หฤทัย ปุตรเศรษฐี, *ภาวะผู้นำ*, (กรุงเทพมหานคร : คู่แข่ง, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

^๕อานันท์ ปันยารชุน, อ่างใน รัตติกรณ์ จงวิศาล “ภาวะผู้นำ Leadership ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา Theories Research and Approaches to Development”, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

นอกเหนือจากความหมายดังกล่าวข้างต้นแล้ว เมื่อกล่าวถึงผู้นำโดยทั่วไป ผู้นำจะหมายถึงบุคคลที่ได้รับการยกย่อง หรืออาจเป็นบุคคลที่ได้รับการคัดเลือก หรือแต่งตั้งให้เป็นผู้นำ^๖ ขณะที่นักวิชาการอีกท่านกล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นผู้นำของกลุ่ม หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึงกระบวนการซึ่งผู้นำใช้ความสามารถและอิทธิพลด้านอื่นๆของตนกับสมาชิกในกลุ่ม ให้แต่ละคนดำเนินกิจกรรมต่างๆด้วยความเต็มใจ เพื่อจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กลุ่มได้กำหนดไว้^๗

ดังนั้น ปรากฏการณ์ที่บุคคลหนึ่งๆที่เรียกว่าผู้นำ สามารถทำให้คนอื่นๆปฏิบัติตามตามที่ต้องการได้ โดยการปฏิบัติงานนั้นผู้ปฏิบัติมีความเต็มใจหรือสมัครใจที่จะกระทำ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากความเชื่อถือ ศรัทธา หรือพลังอำนาจที่มีอยู่ในตัวผู้นำนั้นๆ^๘ โดยอาจใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้กระทำในสิ่งที่ต้องการ หรือการดลบันดาลใจบุคคลหรือกลุ่มให้ทำงานด้วยความสมัครใจจนประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้ โดยใช้ความสามารถในการใช้อิทธิพลของบุคคลต่อกกลุ่ม เพื่อให้ปฏิบัติตามต่างๆบรรลุเป้าหมาย^๙ นอกจากนี้นักวิชาการในประเทศไทยแล้ว ภาวะผู้นำยังมีนักวิชาการจากต่างประเทศให้ความหมายไว้อีก ดังต่อไปนี้

นอกจากนักวิชาการดังกล่าว ให้ความเห็นว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอิทธิพลต่อสมาชิกในกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่กลุ่มหรือองค์การได้กำหนดไว้^{๑๐} ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีอิทธิพลต่อสมาชิกในกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายที่กลุ่มหรือองค์การได้กำหนดไว้^{๑๑} ดังนั้นภาวะผู้นำจึงเป็นลักษณะเฉพาะของการใช้อิทธิพลระหว่างบุคคล (Interpersonal Influence) เพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มทำในสิ่งที่ผู้นำต้องการ ภาวะผู้นำ คือการกระทำระหว่างบุคคล โดยบุคคลที่เป็นผู้นำจะใช้อิทธิพล (Influence) หรือการดลบันดาลใจ (Inspiration) ให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มกระทำหรือไม่กระทำบางสิ่งบางอย่าง ตามเป้าหมาย

^๖รัตติกกรณ์ จงวิศาล, “ภาวะผู้นำ Leadership ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา Theories Research and Approaches to Development”, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

^๗ฉันทนา จันทร์บรรจง, จิตวิทยาการบริหาร, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๑.

^๘นิพนธ์ กินาวงศ์, หลักการบริหารการศึกษา, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒), หน้า ๗๒.

^๙จวัช บุญมณี, ภาวะผู้นำ, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

^{๑๐}Greenberg Jerald Baron Robert, Behavior in Organization : The Cutting Edge, (New Jersey : Prentice Hall, 1997), P.498.

^{๑๑}Schermerhorn, Jr. John R, Management, (New York : John Wiley Sons, Inc, 2002), p.336.

ที่ผู้นำกลุ่มหรือองค์การกำหนดไว้^{๑๒} หรือเป็นบุคคลผู้มีอิทธิพลและมีบทบาทเหนือคนอื่น ๆ หรือเป็นบุคคลได้รับการยอมรับ ศรัทธา หรือได้รับความไว้วางใจให้ทำ นอกเหนือจากนั้น ที่สำคัญคือ พวกเราทุกคนสามารถจะเป็นผู้นำได้ และเราสามารถนำได้ตลอดเวลา และที่สำคัญคือ ผู้นำที่ดีจะช่วยให้ความฝันของมนุษย์เราเป็นจริง^{๑๓} ขณะที่ทางด้านนักวิชาการอีกท่าน กล่าวแปลกไปจากนักวิชาการข้างต้นว่า ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการของอิทธิพลที่บุคคลพยายามใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ให้เขาได้มีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ตนต้องการ ทั้งนี้เพื่อให้ดำเนินไปตาม วัตถุประสงค์ของตนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งต้องพิจารณา ๓ ประการคือ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการใช้อิทธิพล ระดับความถูกต้องที่ ผู้ตามได้ปฏิบัติตามและการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีขั้นตอน/ลำดับพัฒนาการของทฤษฎีภาวะผู้นำ^{๑๔}

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ตลอดจนผลการศึกษานักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสังคมจะเหมาะสมด้วยหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของภาวะผู้นำ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
หฤทัย ปุตระเศรณี (๒๕๔๕, หน้า ๖).	ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ ไม่ใช่ตัวบุคคล ดังนั้นผู้นำของกลุ่มอาจแสดงออกหรือไม่แสดงออกซึ่งภาวะผู้นำก็ได้เช่นกัน
อานันท์ ปันยารชุน (๒๕๔๑, หน้า ๑๐).	ภาวะผู้นำแสดงให้เห็นถึงระดับอำนาจของผู้นำด้วย หากผู้นำไม่มีอำนาจในสายตาของผู้ตามแล้ว ผู้ตามก็มักจะละเลยคำสั่งของผู้นำหรือไม่ปฏิบัติตาม
Greenberg Jerald Baron Robert (1997, p.498).	ภาวะผู้นำเป็นเรื่องของการนำไปสู่จุดมุ่งหมายของกลุ่ม หากผู้นำไม่สามารถนำผู้ตามให้ไปยังเป้าหมายที่ปรารถนาได้ ผู้นำเช่นนั้นเป็นผู้นำที่ขาดภาวะผู้นำ ไม่อาจเป็นผู้นำที่ดีได้

^{๑๒}Schermerhorn,Hunt, **Organizational Behavior**, (New York : John Wiley Sons Inc, 2005), p.241.

^{๑๓}Gill, **Theory and Practice of Leadership**, (London : Sage Publications, 2006), p.11.

^{๑๔}สมพงษ์ สุวรรณจิตกุล, อ่างใน อภินันท์ จันตะณี, **ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการชั้นสูง**, (คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๒๐.

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของภาวะผู้นำ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชาญชัย อาจินสมาจาร (๒๕๕๐, หน้า ๘).	ผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติแตกต่างจากผู้นำ เช่น ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ แต่ผู้บริหารต้องทำตามระเบียบของหน่วยงานเพื่อการบริหารองค์กร
Schermerhorn, Jr. John R (2002, p.336).	ผู้นำอาจเป็นผู้บริหารที่มีตำแหน่งตามสายงานอย่างเป็นทางการ หรือไม่เป็นผู้บริหารอย่างเป็นทางการก็ได้
Gill (2006, p.11).	ผู้นำที่ดีนั้นในบางโอกาสต้องเป็นผู้ตามด้วย ต้องสามารถร่วมงานกับผู้ตามหรือผู้ร่วมงานได้เป็นอย่างดี ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ สร้างสรรค์ มีกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่เป้าหมายขององค์กร

๒.๑.๒ ลักษณะภาวะผู้นำ

คุณลักษณะมีความสำคัญต่อความสำเร็จของผู้นำมาก หากพิจารณาจากรูปแบบภาวะผู้นำ จากนักวิชาการผู้วิจัยสามารถจำแนกภาวะผู้นำออกเป็น ๒ แบบ ดังนี้

๑. ภาวะผู้นำที่เป็นทางการ (Formal Leadership) เกิดจาก การที่บุคคลใช้อำนาจตามตำแหน่ง หน้าที่ ที่เป็นทางการในองค์กร บุคคลที่ดำรงตำแหน่งบริหาร มีโอกาสและความรับผิดชอบที่จะใช้ภาวะผู้นำอย่างเป็นทางการ ภายในความสัมพันธ์กับผู้ตาม ผู้บริหารบางคนมีความเข้าใจที่ดีต่ออำนาจหน้าที่ และความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับผู้ตาม ผู้บริหารเหล่านี้จะเป็นผู้นำที่ดี^{๑๕}

๒. ภาวะผู้นำที่ไม่เป็นทางการ (Informal Leadership) เกิดจากการที่บุคคลที่ไม่มีอำนาจ หน้าที่ ที่เป็นทางการสามารถมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมของบุคคลอื่น แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้ถูกแต่งตั้งให้เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ พวกเขาสามารถกลายเป็นผู้นำ เพราะความสามารถพิเศษหรือทักษะเฉพาะด้าน ที่บุคคลอื่นจำเป็นต้องใช้ หรือมีลักษณะพิเศษส่วนบุคคล (Charisma) ที่สามารถมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น^{๑๖}

^{๑๕}Schermerhorn, Hunt Osborn, *Organizational Behavior*, p 241.

^{๑๖} สมยศ นาวิการ, *การบริหารและพฤติกรรมองค์กร*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตะวันออก, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕๘-๑๕๙.

ภาวะผู้นำ ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จะอยู่ร่วมกันในเกือบทุกสถานการณ์ของงานผู้บริหาร โดยตัวพวกเขาเอง อาจจะเป็นผู้นำที่เป็นทางการภายในสถานการณ์บางอย่าง และเป็นผู้ที่ไม่เป็นทางการภายในสถานการณ์บางอย่าง เมื่อเป็นผู้นำที่เป็นทางการผู้บริหารจะบริหารงานตามสายการบังคับบัญชา และใช้อิทธิพลจากบนลงล่างลดหลั่นกันลงมาตามอำนาจหน้าที่ ในทางกลับกันเมื่อเป็นผู้ที่ไม่เป็นทางการ ผู้บริหารจะใช้อิทธิพลกับบุคคลที่อยู่นอกสายการบังคับบัญชา ลักษณะพิเศษส่วนบุคคล จะเป็นต่อภาวะผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ ผู้บริหารจะขอให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ประชุมกันเพื่อที่จะอภิปรายปัญหาของงานผู้บริหาร มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะดำเนินการประชุมนี้ได้^{๑๗} นอกจากนั้น หากจำแนกภาวะผู้นำโดยพิจารณาจากพฤติกรรม อาจแบ่งได้ ๒ แบบ คือ ภาวะผู้นำเชิงติดตามดูแล(Supervisory Leadership) ภาวะผู้นำแบบนี้จะมีพฤติกรรมแบบชี้แนะ สนับสนุน และให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับการปฏิบัติงานแก่สมาชิกแบบวันต่อวัน และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์(Strategic Leadership) ภาวะผู้นำแบบนี้มีพฤติกรรมแบบให้เป้าหมายและแนวทางแก่องค์กร และทำงานร่วมกับบุคคลอื่น เพื่อเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์องค์กรไปสู่อนาคตที่ดีกว่า^{๑๘}

จากลักษณะของภาวะผู้นำของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ภาวะผู้นำเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒ ลักษณะของภาวะผู้นำ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Schermerhorn, Hunt Osborn (2005, p.241).	ภาวะผู้นำที่ไม่เป็นทางการจะนำเป็นก็ต่อเมื่อประชุมกันเพื่อที่จะอภิปรายปัญหาของงาน มีอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบที่จะดำเนินงานตามที่ลักษณะงานตอนนั้นได้
สมยศ นาวิการ (๒๕๔๖, หน้า ๑๕๘-๑๕๙).	ภาวะผู้นำทั้งสอง จะอยู่ร่วมกันในเกือบทุกสถานการณ์ของงาน ผู้นำที่เป็นทางการภายในสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้นโดยตัวของบุคคลในสถานการณ์นั้นๆ ส่วนผู้นำที่เป็นทางการจะบริหารงานแบบหนึ่งโดยใช้อำนาจหน้าที่

^{๑๗} วิชา บุณยมณี, ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^{๑๘} Bateman, Thomass.Snell, Scott A, *Management*, (New York : West, 2004), p.368.

ตารางที่ ๒.๒ ลักษณะของภาวะผู้นำ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Bateman, Thomass. Snell, Scott A (2004, p.368.).	ภาวะผู้นำเชิงติดตามดูแล จะมีพฤติกรรมแบบชี้แนะ สนับสนุน ส่วนภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ จะมีพฤติกรรมแบบให้เป้าหมายและแนวทางองค์กร

๒.๑.๓ คุณลักษณะภาวะผู้นำ

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะภาวะผู้นำ ผู้วิจัยสามารถประมวลเป็นแนวความคิดได้ดังต่อไปนี้

ลักษณะของภาวะผู้นำ ได้มีการศึกษาค้นคว้าในตะวันตก ตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เรื่อยมาเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ด้านสังคมและด้านสติปัญญาเพื่อหาคำตอบว่า คนที่เป็นผู้นำมีอะไร แตกต่างกับคนที่ไม่เป็นผู้นำโดยพบว่า คุณลักษณะสำคัญของคนเป็นผู้นำมี ๖ ประการ ดังนี้

๑. ความมีพลังและความทะเยอทะยาน(Energy and ambition) ๒. ความปรารถนาที่จะนำผู้อื่น(The desire to lead) ๓. ความซื่อสัตย์มีจริยธรรมยึดมั่นหลักการ (Honesty and integrity) ๔.ความเชื่อมั่นตนเอง(Self-confidence) ๕.ความเฉลียวฉลาด(Intelligence) ๖.ความรู้ในงาน(Job-relevant Knowledge)^{๑๙} ส่วนนักวิชาการบางท่าน ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำที่พึงประสงค์ พบว่า ๑. ผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ ๒. มีความสามารถในหลายด้าน ๓. มองการณ์ไกล ๔. มีความกระตือรือร้น ๕. ฉลาดเฉียบแหลม ๖. มีจิตใจเป็นธรรมยุติธรรม ๗. เป็นผู้มีใจกว้าง ๘. กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ๙. ตรงไปตรงมา ๑๐. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์^{๒๐} แนวคิดบางส่วนสอดคล้องกับนักวิชาการอีกท่านที่ว่า ในการจะก้าวขึ้นเป็นผู้นำบุคคลต้องมีคุณสมบัติของผู้นำต้องประกอบด้วย

๑. ความอยากรู้อยากเห็นและการเรียนรู้อย่างไม่มีความจบ

๒. มีจินตภาพ วิสัยทัศน์ ที่มีพลัง ตอนแรกผู้นำกำหนดความเป็นจริงของเขา สิ่งที่เขาเชื่อว่าเป็นไปได้ และต่อมาก็จัดการทำความฝันของเขาให้เป็นจริง

^{๑๙} อภินันท์ จันตะณี, ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการชั้นสูง, (คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๐.

^{๒๐} Woods, A.P. Democratic Leader : Drawing Distinctions with Distributed Leadership, (international of leadership in Education, 2010), pp.3-36.

๓. พัฒนาความสามารถที่จะสื่อสารจินตภาพนั้นและสร้างแรงบันดาลใจให้คนอื่นของเขาให้เป็นจริง

๔. ยอมรับความไม่แน่นอน และกล้าที่จะเสี่ยง

๕. มีคุณธรรมที่เป็นตัวของตัวเอง รู้จักตนเองเปิดเผยชื่อตรง มีวุฒิภาวะ เปิดใจรับการวิพากษ์วิจารณ์

๖. เป็นคนที่มีความริเริ่ม ความโดดเด่นไม่เหมือนใคร ผู้นำเรียนรู้จากคนอื่น แต่ไม่ได้ให้คนอื่นเป็นผู้สร้างเขา

๗. เป็นคนที่คิดค้นอะไรใหม่ การคิดค้นอะไรใหม่บางครั้งเกี่ยวข้องกับการสร้างตัวคุณเองใหม่^{๒๑} นอกจากนี้คุณลักษณะข้างต้นที่กล่าวมาแล้วคุณลักษณะภาวะผู้นำควรประกอบด้วย

๗.๑ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์(initiative) มีความสามารถริเริ่มได้ด้วยตนเอง แม้ว่าจะไม่มีการกระตุ้นหรือสนับสนุนจากบุคคลอื่น ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาปัญหาและการแก้ปัญหาต่าง ๆ

๗.๒ มีความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นและเห็นใจผู้อื่น (sensitivity to others and empathy)มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

๗.๓ มีความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว (Flexibility and adaptability) เช่น การปรับตัวกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการลดขนาดองค์กร มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆได้

๗.๔ มีความเชื่ออำนาจในการควบคุมตนเอง (Internal locus of control) เชื่อว่าตนเองเป็นผู้ควบคุม และเป็นผู้กำหนดชีวิตตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมั่นใจตนเองมากขึ้น

๗.๕ มีความกล้าหาญ(courage) ในการที่จะเผชิญหน้ากับความเสี่ยงและความท้าทายแปลกใหม่ และมีความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวที่อาจจะเกิดขึ้น และ

๗.๖ มีความสามารถในการฟื้นคืนสู่สภาพปกติ(Resiliency) เมื่อเผชิญกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการทำงานหรือความล้มเหลว สามารถที่จะช่วยตนเองกลับมามีกำลังใจ ไม่ท้อถอยหรือยอมแพ้^{๒๒}

ทางด้านนักวิชาการอีกท่านกล่าวแตกต่างจากนักวิชาการข้างต้นว่า ผู้นำต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ แรกเริ่มโดยยก วิสัยทัศน์ มีการวิเคราะห์ตัดสินใจ โดยมองอย่างนก มองภาพรวมทั้งหมด และปฏิบัติอย่างหนอน เอากายและสมองเข้าสัมผัส สามารถวางแผนที่ชัดเจน จัดแผนงาน

^{๒๑}วิทยากร เชียงกุล, **คู่มือพัฒนาตนเองและพัฒนาภาวะผู้นำ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๗), หน้า ๓๙-๔๐.

^{๒๒}รัตติกรณ์ จงวิศาล, **ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๐๙-๒๑๐.

แผนคน และแผนเงินให้เข้ากัน กระจายและมอบให้เป็นนโยบาย^{๒๓} ผู้นำต้นแบบต้องมีคุณลักษณะดังนี้ เก่งเรื่องงาน เก่งเรื่องคน เก่งคิดวางแผน ทำงานดี มีความรับผิดชอบ และสามารถปกครองคนได้ สามารถสร้างทีมให้ทำงานได้ดี ลูกน้องรัก หัวหน้าชอบสามารถวางแผนการทำงานล่วงหน้าได้เป็นลำดับขั้นตอน^{๒๔} นอกจากนี้นักวิชาการต่างประเทศ^{๒๕} กล่าวว่าคุณลักษณะสำคัญๆที่ผู้นำต้องมี ดังนี้

๑. พลังกายและพลังประสาท ผู้นำต้องมีพลังกายและพลังประสาทเข้มแข็งมีกำลังใจ กล้าแก่งมีความอดทนกว่าคนธรรมดา ในเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมือง ต้องมีความมั่นคงและวางเฉยไม่แสดงอาการหรือความรู้สึกใดๆออกมา จะทำเช่นนี้ได้ จะต้องพลังกายและพลังประสาทเข้มแข็งจริงๆ และยิ่งไปกว่านั้น การเป็นผู้นำจะต้องทำงานหนักกว่าคนธรรมดา หมายความว่า ผู้นำต้องฉลาดรู้ในการบริหารงานที่ควรหรือไม่ควรแก่หน้าที่ของผู้นำ ไม่ปล่อยงานให้เป็นภาระของผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงอย่างเดียว และผู้นำต้องทำงานมาตรากตรำหลายชั่วโมง มีเวลาพักผ่อนน้อย ถ้าหากพลังกายและพลังประสาทไม่เข้มแข็งจริงๆ อาจเกิดความเจ็บป่วยหรือดูสภาพในตนบกพร่องไป

๒. รู้จุดหมายและแนวทางที่จะนำองค์กร คุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่ผู้นำต้องมี คือการมีนโยบาย หรือแผนปฏิบัติการที่จะทำให้เสร็จก่อนหรือหลัง ผู้นำต้องรู้ว่า เป้าหมายในการนำประเทศนั้นมุ่งหน้าไปในแนวทางใด ตนควรจะแสดงบทบาทอย่างไร ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายเหล่านั้น โดยเป้าหมายจะเป็นจริงได้ถ้าหาก

๒.๑ มีวิธีการที่แน่นอน(ชัดเจน) เพื่อการบรรลุเป้าหมายนั้น

๒.๒ คนอื่นสามารถเข้าใจหรืออธิบายให้คนอื่นเข้าใจเป้าหมายและวิธีการนั้น

๒.๓ คนอื่นๆ เข้าใจและเห็นด้วยในวิธีการนั้น

๒.๔ ผู้นำต้องมุ่งมั่นและจริงจัง และพยายามทำเป้าหมายนั้นให้เป็นจริงขึ้นมา

๓. มีความกระตือรือร้น ผู้นำต้องมีความกระตือรือร้น บากบั่นขวนขวายที่จะทำเป้าหมายของตนให้สัมฤทธิ์ผลให้ได้ ความกระตือรือร้นจะทำให้เขายึดมั่นอยู่กับเป้าหมายและแผนงานอันนั้น ทั้งจะช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาพลอยกระตือรือร้นในการทำงานไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการตามแผนงานนั้นราบรื่นขึ้น

^{๒๓} สิปพนนท์ เกตุทัต, วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒.

^{๒๔} ดำรง พิณคุณ, ผู้นำต้นแบบ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๘), หน้า ๑๓.

^{๒๕} Orway Tead, *The Art of Leadership*, 7th ed, (New York : McGraw Hill Book, 1936), pp. 48-62.

๔. ความเป็นมิตรและความรัก ผู้นำต้องมีความรักและความเป็นมิตรกับ ผู้ใต้บังคับบัญชา มีความโอ้อ้อมอารี เอื้ออาทรต่อความเป็นอยู่ของผู้ร่วมงาน และประชาชน เมื่อมี โอกาสก็จะแสดงความห่วงใยให้ปรากฏ การรู้จักครอบครัวของบริวาร และการไต่ถามทุกข์สุขของ บริวารและคนในครอบครัวของเขา จะเป็นพลังเสริมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างศรัทธาในตัวผู้นำให้แนบ แน่นต่อไป

๕. ความน่าเชื่อถือ ผู้นำต้องทำตนให้น่าเชื่อถือ พูดจริงทำจริง ทำสัญญาประชาคมไว้ แล้วต้องทำตาม ไม่เป็นคนเหลวไหลหรือท้อแท้ จีบจ้อ บริวารและคนใกล้ชิดจะได้มีความ มั่นใจว่าพวกเขาสามารถฝากอนาคต และผลประโยชน์ของพวกเขาไว้กับผู้นำได้ ผู้นำจะต้อง ระมัดระวังพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมต่อคุณค่า (Values) หรือมาตรฐานทางศีลธรรมของ สังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

๖. ความกล้าตัดสินใจ ความกล้าตัดสินใจเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้นำ ปัญหาที่เผชิญผู้นำนั้นล้วนแต่เป็นปัญหาที่สำคัญๆ เกี่ยวกับความเสื่อมถอยหรือความรุ่งเรืองของ องค์กร ปัญหาแต่ละปัญหาอาจมีทางออกได้หลายทาง จะเป็นทางใดดี ผู้นำจะต้องกล้าตัดสินใจในบาง สถานการณ์อาจทำให้มีเวลาทบทวนครุ่นคิดไม่มากนัก

๗. สติปัญญาความรอบรู้ ผู้นำควรรอบรู้เป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้เรื่องราว ต่างๆกว่าคนสำคัญทั่วไป แต่ในบางโอกาส บางสถานการณ์ ผู้ที่ได้รับมติให้เป็นผู้นำอาจมีสติปัญญาไม่ เลอเลิศเหนือบุคคลธรรมดา แต่ความเฉลียวฉลาดรู้ทันเกมการเมืองเป็นเรื่องที่สำคัญมาก

๘. ครูที่ดี ผู้นำที่ดีต้องเป็นครูที่ดี เพราะในฐานะผู้นำนั้นจะต้องสามารถชี้แนวทางเหตุผล ในการปฏิบัติที่ถูกต้องและความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาต่างๆเมื่อมีปัญหาก็สามารถชี้แจงให้ ผู้ร่วมงานหรือคนใกล้ชิดเข้าใจได้ด้วยคำพูดธรรมดาๆ ถ้าหากลูกน้องทำผิดพลาด แต่ความผิดพลาดไม่ รุนแรงนักก็ควรอภัย ถ้าอภัยไม่ได้ก็ต้องลงโทษ ตามสมควรแก่เหตุและจะต้องให้ผู้ที่ถูกลงโทษ เข้าใจและรับรู้ความผิดของตน

๙. ศรัทธาและความเชื่อมั่น การทำงานบริหารองค์กรนั้น จะให้ผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อ เหล่าผู้นำหรือนักการเมืองมีความกระตือรือร้น และกระฉับกระเฉงในการทำงานไม่รู้สีกเหน็ดเหนื่อย ฉะฉานจะเป็นเช่นนี้ได้ผู้ทำงานจะต้องรู้สีกว่า งานที่ตนกำลังดำเนินการอยู่นั้นมีทางสำเร็จมีเป้าหมาย ที่เด่นชัด มีอุดมการณ์ที่มั่นคง มีศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อความสำเร็จสูง ผู้นำจะต้องสามารถสร้าง ความเชื่อมั่นและศรัทธาในความสำเร็จของงานให้เกิดขึ้นกับลูกน้องหรือประชาชน เทหนือสิ่งอื่นใดผู้นำ จะต้องสามารถทำให้ลูกน้องมีความเข้าใจว่า ความศรัทธาและความเชื่อมั่นในตนเองจะเป็นบ่อเกิด แห่งความสำเร็จของเขา

สอดคล้องกับนักวิชาการอีกท่านที่กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้นำนั้นอาจจำแนกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะทางกาย พบว่า ผู้นำที่เป็นหัวหน้ามักจะมี ความสูงและน้ำหนักมากกว่าคนปกติโดยเฉลี่ย

๒. ลักษณะทางสติปัญญา พบว่า สติปัญญา มีความสัมพันธ์กับความเป็นผู้นำที่มี ความสามารถทางสมองสูงกว่าคนอื่น ๆ จะเป็นผู้ได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำ

๓. ลักษณะบุคลิกภาพ เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการปรับตัว การมี ลักษณะเด่นการเป็นคนเปิดเผย ไม่เก็บตัว และความสามารถในการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น คุณลักษณะ ดังกล่าวมักพบในผู้นำมากกว่าคนปกติ^{๒๖}

สอดคล้องกับนักวิชาการอีกท่านที่กล่าวว่า ผู้นำที่ดีควรมีลักษณะ ที่สำคัญคือ มีสุขภาพ แข็งแรง มีความรู้ดี มีบุคลิกภาพดี มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวไม่โลเล ตื่นตัวอยู่เสมอ มีความอดทน มีสมาธิ ใจคอหนักแน่น สามารถบังคับตัวเอง มีการสังคมดี^{๒๗}

กล่าวโดยสรุป ผู้นำในยุคปัจจุบันต้องมีความรู้เรื่องระบบ (System) เป็นอย่างดีและ สามารถ นำไปใช้ในการบริหารการเปลี่ยนแปลงได้ซึ่งเป็นคุณสมบัติในการเป็นผู้นำที่มี “หลักการ บริหารงาน” ที่ดีนั่นคือ รูปแบบผู้นำที่พึงปรารถนาควรประกอบไปด้วย

๑. รู้งาน รู้คน รู้สังคม รู้อนาคต
๒. มีคุณธรรมและจริยธรรม บริหารงานกึ่งธรรมาภิบาล
๓. มีภาวะผู้นำและการตัดสินใจที่เด็ดขาด
๔. มีเป้าหมายที่ชัดเจน
๕. ซื่อสัตย์
๖. สนับสนุนคนที่เก่งและสร้างคนเพื่อทดแทน (สอนงาน)
๗. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
๘. มีบุคลิกภาพที่น่าเชื่อถือและเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน
๙. ต้องเป็นผู้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ การเลือกใช้รูปแบบของผู้นำอย่างใดอย่างหนึ่ง

หรือหลายรูปแบบ

จากแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ ตลอดจนผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเพื่อเสริมสร้างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังคมจะเหมาะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตาราง ต่อไปนี้

^{๒๖} ธีร สุนทรายุทธ, **หลักการและทฤษฎีทางการศึกษา**, (มหาวิทยาลัยบูรพา คณะศึกษาศาสตร์, ม.ป.ป), หน้า ๙๘-๙๙.

^{๒๗} ยงยุทธ เปลี่ยนผดุง, **การศึกษาคุณลักษณะของผู้นำทางสังคม**, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๓๓.

ตารางที่ ๒.๓ คุณลักษณะภาวะของผู้นำ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Woods,A.P., (2010, pp.3-36.).	๑.ผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ ๒.มีความสามารถในหลายด้าน ๓.มองการณ์ไกล ๔.มีความกระตือรือร้น ๕.ฉลาดเฉียบแหลม ๖.มีจิตใจเป็นธรรมยุติธรรม ๗.เป็นผู้มีใจกว้าง ๘.กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ๙.ตรงไปตรงมา ๑๐.มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
อภิรักษ์ จันตะนี (๒๕๕๗, หน้า ๑๒๐).	๑. ความมีพลังและความทะเยอทะยาน ๒.ความปรารถนาที่จะนำผู้อื่น(The desire to lead) ๓.ความซื่อสัตย์มีจริยธรรมยึดมั่นหลักการ ๔.ความเชื่อมั่นตนเอง๕.ความเฉลียวฉลาด๖.ความรอบรู้ในงาน
วิทยากร เชียงกุล (๒๕๔๗, หน้า ๓๙-๔๐).	ภาวะผู้นำเป็นการกระทำระหว่างบุคคล โดยบุคคลที่เป็นผู้นำประการแรกจะต้องมีวิสัยทัศน์หรือการตัดสินใจให้ผู้อื่นหรือกลุ่มกระทำหรือไม่กระทำบางอย่างตามเป้าหมายที่ผู้นำกลุ่มหรือองค์กรกำหนดไว้
จร สุนทรายุทธ (ม.ป.ป, หน้า๙๘-๙๙).	ผู้นำต้องประกอบด้วยลักษณะทางกาย ทางสติปัญญาและลักษณะบุคลิกภาพ
รัตติกรณ์ จงวิศาล (๒๕๕๖, หน้า ๒๐๙-๒๑๐).	คุณลักษณะผู้นำประการแรกนั้น คือ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญ
ดำรง พิณกุล, (๒๕๕๕, หน้า ๑๓).	สร้างสรรค์ ปลูกฝังศรัทธา ความกลมเกลียว ความร่วมมือให้เกิดขึ้นในระหว่างผู้ร่วมงานหรือผู้ตาม เพื่อเป้าหมายองค์กร

๒.๑.๔ คุณสมบัติของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

กระแสโลกาภิวัตน์การเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อทุกส่วนของสังคม ทำให้องค์กรหน่วยงานราชการต้องมีการปรับเปลี่ยน การบริหารจัดการองค์กรและบทบาทของภาวะผู้นำ เพื่อนำไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลากรที่ดีขึ้น หน่วยราชการถือเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายที่สำคัญของภาครัฐ ดังนั้นในระบบราชการผู้นำที่เป็นตัวแทนขององค์กร ต้องมีการปรับปรุงคุณสมบัติที่มีความสอดคล้องและสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนนโยบายที่มีผลต่อการพัฒนา ซึ่งผู้วิจัยได้นำคุณลักษณะภาวะผู้นำ ดังกล่าว มาเป็นตัวแปรในการวิจัย ดังต่อไปนี้ ๑. มีคุณธรรม จริยธรรม คือ การครองตนและการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมทั้งตาม หลักกฎหมายและหลักคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนหลักการในวิชาชีพของตนเองโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวม มากกว่า

ประโยชน์ส่วนตน เพื่อสนับสนุนและผลักดันให้ภารกิจหลักขององค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ๒. มีความซื่อสัตย์สุจริต คือ ความเที่ยงตรงแห่งอุปนิสัยและยึดมั่นอยู่ในหลักแห่งศีลธรรมอันดีงาม การรักษาวาจาสัตย์ตลอดเวลา ยืนหยัดในเรื่องที่ถูกต้องและสำนึกในหน้าที่ของตน ๓. มีความรับผิดชอบ คือ ผู้นำที่ดี จะต้องทำงานให้สำเร็จ ตามที่ได้วางแผนไว้แม้ว่าจะเจอปัญหา และอุปสรรคก็พยายามแก้ไขให้ลุล่วง ไม่ยอมแพ้อะไรซึ่งจะทำให้ผู้นำเป็นที่ยอมรับนับถือและเป็นตัวอย่างที่ดี ให้กับลูกน้อง^{๒๘}

๔. มีความเสียสละ คือ การไม่ฉวยโอกาสแสวงหาความสุข ความสะดวกสบาย ความเจริญก้าวหน้า ให้กับตนเอง โดยไม่ทำให้ส่วนรวมหรือผู้อื่นเดือดร้อนหรือเสียผลประโยชน์รวมถึงรู้จักการแบ่งปันสิ่งของ เครื่องใช้ให้กับผู้อื่น และยกย่องสมาชิกเมื่อปฏิบัติงานดีเด่นหรือให้ความช่วยเหลือตามสมควร ๕. มีความยุติธรรม คือ การไม่อคติเข้าข้างใคร มีความเที่ยงตรง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง มีความเสมอต้นเสมอปลายในการบังคับบัญชา การให้รางวัลแก่ ผู้ทำดีมีผลงาน และการลงโทษแก่ผู้ที่กระทำความผิด การไม่มือคดทางเชื้อชาติศาสนา บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ๖. มีความอดทน คือ พลังทางร่างกายและจิตใจซึ่งวัดได้จากขีดความสามารถในการอดทนต่อความ เจ็บปวด ความเหน็ดเหนื่อย ความยากลำบาก ความเคร่งเครียด รวมถึงความอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่บีบ คั้น มีความอดทนอดกลั้นต่อภาวะกดดันต่างๆ ที่เกิดขึ้น^{๒๙}

๗. มีความกระตือรือร้น คือ การแสดงออกซึ่งความสนใจอย่างจริงจัง มีความจดจ่อต่อการ ปฏิบัติงานและมีความทุ่มเทกับงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ ๘. มีความจงรักภักดี คือ มีจิตใจเชื่อมั่นและยึดมั่นต่อชาติศาสนา พระมหากษัตริย์องค์กร/หน่วยงาน ผู้บังคับบัญชา สมาชิกและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ๙. มีความรู้จักกาลเทศะ คือ มีความสามารถในการปฏิบัติกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมแก่เวลา และสถานที่ที่มีความสุภาพอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตน ๑๐. มีความกล้าหาญ คือ การมีสติรู้เท่าทันเหตุการณ์กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำและกล้ายอมรับผิด หรือคำติเตียนเมื่อมีความผิดพลาดหรือบกพร่อง ๑๑. มีความเด็ดขาด คือ ความสามารถในการตกลงใจโดยฉับพลัน กล้าตัดสินใจและประกาศ ข้อตกลงอย่างจริงจังและชัดเจน โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงต่างๆ รวมทั้งประสบการณ์ของตนเองและ บุคคลอื่นอย่างมีเหตุผล^{๓๐}

๑๒. ฟังพาได้ คือ ผู้นำที่ดีควรเป็นที่ฟังพาของลูกน้อง เช่น ฟังพาด้านเงินทอง น้ำใจ การใช้ชีวิต ความเชี่ยวชาญฯลฯ ๑๓. ใช้หลักการ คือ คือ การบริหารงานด้วยเหตุผล สามารถตอบข้อซักถามของลูกน้องได้ด้วย หลักการ พูดในสิ่งที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือได้ ๑๔. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์คือ

^{๒๘} สำนักงาน ก.พ.,หลักสูตรผู้นำทีมที่มีประสิทธิภาพ (Effective Team Leader), (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือนสำนักงาน ก.พ., ๒๕๕๓), หน้า ๖.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^{๓๐} อ่างแล้ว, หน้า ๘.

อารมณ์ไม่แปรปรวนง่าย พุดคุยด้วยแล้วสบายใจ มีใจยุติธรรม กล้าแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา ๑๕. มีความสงบเสงี่ยมไม่ถือตัว คือ ผู้นำที่ดีจะต้องไม่หยิ่งโศ ไม่จองหอง ไม่วางอำนาจและไม่ ภูมิใจ ในสิ่งที่ไร้เหตุผล ความสงบเสงี่ยมนี้ถ้ามีอยู่ในหัวหน้างานคนใดแล้ว ก็จะทำให้ลูกน้องมีความเคารพนับ ถือและให้ความร่วมมือเสมอ ๑๖. มีบารมี คือ ผู้นำที่ดีต้องสะสมความดีอย่างต่อเนื่อง มีการพูดและ การกระทำที่ตรงกัน จนเกิด ความเกรงใจและเป็นที่ยอมรับนับถือของทีมงาน ๑๗. รู้จักตนเอง คือ การเข้าใจความรู้สึกของตนเอง และจุดมุ่งหมายของชีวิตทั้งระยะสั้นและระยะ ยาว ตลอดจนการรู้จัก จุดเด่นจุดด้อยของตนเองอย่างไม่ลำเอียง รวมทั้งการพิจารณาเข้าใจตนเอง ได้แก่ การรู้จักฐานะที่ ตนเองเป็นอยู่ การประพัตินให้เหมาะสมกับฐานะของตน การปฏิบัติหน้าที่เหมาะสมกับ ตำแหน่ง ของตนไม่ก้าวก่ายสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่น

๑๘. มีการปรับตัว คือ การที่บุคคลปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่ง จะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์และแข่งขันกัน คนในสังคมจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้โดยการ ปรับปรุงไม่ให้เกิด ความขัดแย้งจนถึงต้องแตกกลุ่มกัน แม้ว่าแต่ละคนอาจจะมิมีนิสัยใจคอหรือ ผลประโยชน์แตกต่างกัน ๑๙. มีบุคลิกภาพหรือการวางตัวที่ดี คือ การสร้างความประทับใจในเรื่อง บุคลิกภาพ การวางตัว และความประพฤติมีความสุภาพ นุ่มนวล หลีกเลี่ยงการใช้คำพูดด้วยถ้อยคำ หยาดคาย ส่อเสียดหรือเหยียดหยามผู้อื่น เป็นบุคคลที่มีความสง่าผ่าเผย ควบคุมตนเองได้ทั้งในการ ปฏิบัติตนและอารมณ์รวมถึงการแต่งกายที่สะอาดเรียบร้อยถูกต้องตามระเบียบที่กำหนด ๒๐. มีทักษะในการสื่อสาร คือ ผู้นำที่ดีจะต้องมีทักษะในการสื่อสาร ทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร การแสดงความคิดเห็นหรืออธิบายให้ผู้ร่วมงานได้รับรู้และเข้าใจในเรื่องที่ต้องการจะสื่อสาร ในขณะที่เดียวกัน ผู้นำจะต้องเป็นทั้งผู้พูดและผู้ฟังที่ดี มีศิลปะในการจูงใจเพื่อนร่วมงาน สามารถสั่งการ และ นำเสนอผลงานต่างๆ ได้อย่างกระชับและง่ายต่อการทำความเข้าใจ ๒๑. มีวิสัยทัศน์ คือ ผู้นำที่มี ประสิทธิภาพต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ คือ มองการณ์ไกลโดยมุ่ง ความสำเร็จขององค์กร มองเห็น เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต คาดคะเนเห็นการเปลี่ยนแปลง ก้าวทันต่อ เหตุการณ์และกระแส โลกาภิวัตน์ผู้นำจะต้องเป็นผู้กำหนดทิศทางขององค์กรให้ดำเนินการตามเป้าหมาย โดยการวาง แผนการทำงาน การจัดกำลังคนและการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒๒. มีทักษะในการบริหารจัดการ คือ ผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาดในการ บริหาร จัดการหรือนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ทั้งในด้านวิชาการ การวางแผน การจัดการองค์กร การจัดกำลังคน รวมถึงการนำนวัตกรรมใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้กับงานขององค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้น การบริหาร จัดการจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ผู้นำจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติในงานนั้น ให้เกิดผลสัมฤทธิ์

๒๓. มีความรู้และความเชี่ยวชาญ คือ การนำความรู้ความเชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องมา ประยุกต์ใช้ใน การดำเนินงานขององค์กร รวมทั้งให้คำปรึกษาแก่ผู้อื่น แสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ทั้ง

ทางด้านวิชาการและ วิชาชีพของตนเอง รวมถึงการเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมในด้านอื่นๆ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก การสร้างให้เกิดกระบวนการและบรรยากาศในการเรียนรู้ ตลอดจนการคาดการณ์ถึงแนวโน้มของ การนำความรู้ที่จำเป็นไปประยุกต์ใช้ในการทำงานให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ

๒๔. มีความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้นำที่ดีควรเป็นตัวแทนแห่งการเปลี่ยนแปลง คือ เป็นผู้ที่มีบทบาทในการวางแผน บริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ สร้างและขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในองค์กร ประสานงานกับบุคคลทั้งระดับบนและระดับล่าง รวมถึงการควบคุมและดูแลกิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินไปได้ด้วยดีโดยจะต้องเป็นเสมือนคนกลางทำหน้าที่ประสานงานเป็นสื่อกลาง ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา

๒๕. สร้างแรงจูงใจให้กับผู้ร่วมงานในการทำงาน คือ โดยเป็นผู้สนับสนุนและจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชามุ่งมั่นปฏิบัติงานอย่างทุ่มเทและอุทิศตนให้กับงาน โดยการใช้วิธีต่างๆ ที่ไม่ใช่วิธีการ บังคับ เช่น การให้กำลังใจ การให้รางวัล ฯลฯ ๒๖. กล้าตัดสินใจและวิ่งเข้าหาปัญหา คือ ตามสภาพความเป็นจริงในการปฏิบัติงาน จะต้องเผชิญ กับปัญหาและข้อขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นของคนสองฝ่าย ในฐานะที่เป็นผู้นำจึงจำเป็นต้องรู้ว่า^{๓๑} กระบวนการในการแก้ไขในแต่ละปัญหามีกระบวนการอย่างไรบ้าง และควรเลือกใช้วิธีการที่จะเหมาะสม และสามารถแก้ไขปัญหาได้

๒๗. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม คือ การพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของ องค์กรให้ดียิ่งขึ้น โดยการนำเสนอความคิดริเริ่มใหม่ๆ รวมถึงการประยุกต์และพัฒนาวิธีการทำงาน ยอมรับ การเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่า และคิดค้นวิธีการใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

๒๘. มีความศรัทธาในสิ่งที่ทำ คือ การมีความศรัทธา เชื่อมั่นในตนเองและเชื่อมั่นในเพื่อนร่วมงาน แสดงความเอาใจใส่ต่อสมาชิก รวมทั้งศรัทธาในงานที่รับผิดชอบ ๒๙. มีความตื่นตัวแต่ไม่ตื่นตูม คือ มีความระมัดระวัง ความสุขุมรอบคอบ ความไม่ประมาท ไม่ยืดขาดขาดความกระฉับกระเฉง มีความฉับไวในการปฏิบัติงาน ทันทต่อเหตุการณ์ความตื่นตัวเป็นลักษณะ ที่แสดงออกทางกาย แต่การไม่ตื่นตูมเป็นพลังทางจิตที่จะหยุดคิด ไตร่ตรองต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น รู้จักใช้ดุลยพินิจที่จะพิจารณาสิ่งต่างๆ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง หรือพูดง่ายๆ ก็คือ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักควบคุมตัวเองนั่นเอง ๓๐. ต้นแบบ คือ การเป็นตัวแบบหรือตัวอย่างของความสำเร็จในการทำงานและมีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ทีมงานได้นำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ

^{๓๑} อ่างแล้ว, หน้า ๓๑.

จากแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำที่มี ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเพื่อเสริมสร้างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๔ คุณสมบัติผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สำนักงาน ก.พ., (๒๕๕๓, หน้า ๖.).	การบริหารจัดการองค์กรและบทบาทของภาวะผู้นำไปสู่มุมมองที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งระบบราชการถือเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนนโยบายที่สำคัญของภาครัฐ ดังนั้นผู้นำในระบบราชการจึงจำเป็นต้องคุณสมบัติที่มีความสอดคล้องและสนับสนุนต่อการขับเคลื่อนนโยบายที่มีผลต่อการพัฒนา สังคมและประเทศชาติควรมีคุณธรรม จริยธรรม คือ การครองตนและการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมเป็นต้น

๒.๑.๕ บทบาทหน้าที่ของผู้นำ

ทางด้านบทบาทหน้าที่ของผู้นำนั้น ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า มีนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า^{๓๒} บทบาทของผู้นำนี้ เกิดขึ้นมาจากอำนาจหน้าที่ที่เป็นทางการ (Formal authority) ที่ระบุดึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำหรือผู้บริหารกับบุคคลอื่น ซึ่งใช้เวลาส่วนหนึ่งไปในงานเชิงพิธีการเช่น การทักทาย การไปร่วมรับประทานอาหารกลางวัน เป็นต้น บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร (Information roles) ผู้นำนอกจากมีบทบาทหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ยังได้ใช้เวลาไปในการให้และรับข่าวสารข้อมูล (giving and information) หมายถึงการให้หรือการรับข่าวสารข้อมูล แก่บุคคลในองค์กรหรือในหน่วยงานหรือจากบุคคลภายนอกองค์กรหรือหน่วยงาน สอดคล้องกับ นักวิชาการ^{๓๓} เสนอแนวคิดบทบาทของผู้บริหารบางประการมาใช้อธิบายบทบาทของผู้นำ สรุปได้ว่า ผู้นำควรมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้ ๑. บทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำจะต้องนำมาสู่กลุ่มองค์กร เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพของกลุ่มองค์กร ผู้นำควรรู้อย่างไรที่จะเปลี่ยนแปลงอะไร เปลี่ยนแปลงอย่างไร และควรเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ใดและทิศทางใด ๒. บทบาทในการสร้างวิสัยทัศน์ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มี

^{๓๒} จุมพล หนิมพานิช, ผู้นำ อำนาจ และการเมืองในองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐.

^{๓๓} Knezevich, Stephen J, Administration of Public Education, (New York : Harper Collins, 1996), pp.16-18.

บทบาทสำคัญในการสร้างวิสัยทัศน์ให้กับกลุ่ม โดยให้สมาชิกที่มีส่วนร่วมและต้องถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้กับกลุ่ม๓.บทบาทในการสร้างแรงดลบันดาลใจ ผู้นำจะต้องมีกระบวนการหรือกรรมวิธีในการใช้อิทธิพลหรืออำนาจในการจูงใจหรือชักจูงสร้างแรงดลบันดาลใจให้เกิดแก่ผู้ตาม โดยการสร้างความมั่นใจให้เกิดแก่ผู้ตามให้ผู้ตามเห็นคุณค่าของงานที่ทำ และเชื่อมั่นว่าสามารถที่จะทำงานให้สำเร็จได้ให้ผู้ตามมีความเชื่อ ความเข้าใจว่าสิ่งที่ทำนั้นมีคุณค่า ก็จะทำให้ผู้ตามมีความเพียรพยายามในการทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมาย^{๓๔} ๔. บทบาทประมุข สืบจากผู้นำเป็นผู้ที่ผู้ตามยอมรับและมอบหมายให้เป็นผู้นำกลุ่ม ดังนั้นผู้นำต้องแสดงบทบาทเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของกลุ่มในการปฏิบัติการกิจต่างๆ ๕. บทบาทผู้ประสาน ผู้นำต้องสร้างและจรรโลงเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้ตามและบุคคลอื่นๆ ความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารและแหล่งสนับสนุน ๖. บทบาทผู้รับข่าว ผู้นำต้องแสวงหาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงปัญหา โอกาส และพัฒนาความรู้ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ ๗. บทบาทผู้กระจายข่าว ผู้นำต้องการกระจายข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นให้ผู้ตามได้รับรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน บางครั้งสามารถสร้างแรงดลบันดาลใจให้กับผู้ตามได้

๘. บทบาทผู้เจรจาต่อรอง ผู้นำสมควรมีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองต่างๆเพื่อปกป้องและแสวงหาผลประโยชน์ที่ถูกต้องและชอบธรรมให้แก่ผู้ตาม สอดคล้องกับนักวิชาการ^{๓๕} ที่กล่าวถึงบทบาทของภาวะผู้นำ ไว้ดังนี้ ผู้นำเป็นตัวแทนในทุกสถานการณ์ เป็นนักพูดที่ดี เป็นนักเจรจาต่อรอง การสอบสวน เป็นผู้สามารถ สร้างทีมงานได้ แสดงบทบาททำงานเป็นทีมสามารถแก้ปัญหาด้านเทคนิคได้ การประกอบการนักวิชาการอีกท่านกล่าวจำแนกบทบาทและหน้าที่ของผู้นำเพิ่มเติมอีก ๑๑ ประการว่า ๑. สร้างความเข้าใจในองค์การให้เกิดกับผู้ใต้บังคับบัญชา ๒. การปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จ ๓. การวางแผนและการกำหนดงาน ๔. การพัฒนาคนทำงาน ๕. หาวิธีจะได้รับความร่วมมือจากทีมงาน ๖. การปรับปรุงตนเอง ๗. การจัดองค์การ ๘. การจัดคนเข้าทำงาน ๙. การสั่งและมอบหมายงาน ๑๐. การควบคุมงาน และ ๑๑. มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีประสานประโยชน์^{๓๖} ผู้นำมีบทบาทและหน้าที่หลายประการ ผู้นำเป็นทั้งหัวหน้า เพื่อนร่วมงานผู้ให้กำลังใจ ตลอดจนเป็นผู้วินิจฉัยตัดสินใจกลุ่มของตน บทบาท และหน้าที่ของผู้นำที่สำคัญ โดยอาจเป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิก

^{๓๔} ตูลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการ Principle of Management**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: พี เอ็น เค แอนด์ สกายพริ้นติ้งส์, ๒๕๕๕), หน้า ๒๒๔.

^{๓๕} รังสรรค์ ประเสริฐศรี, **ภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไดมอนด์ อีโคโนมิก โลก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๓๖} สมชาติ กิจบรรยง, **ความฉลาดของผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กเปอร์เน็ท, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔-๒๗.

กลุ่มอยู่ร่วมกัน หมายถึง จะต้องเผชิญอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มมีความสัมพันธ์กันในกลุ่ม และเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกันเพื่อนำพาวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยที่ผู้นำจะต้องรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และเขาจะต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้นำ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อเสริมสร้างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๕ บทบาทหน้าที่ของผู้นำ

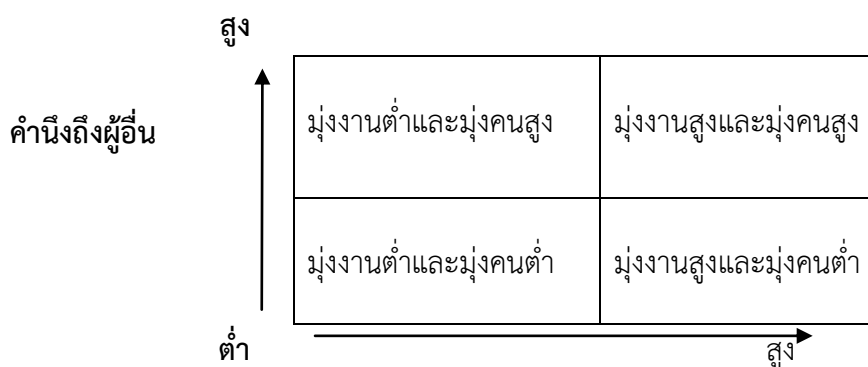
นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จุมพล หนีมพานิช (๒๕๕๑, หน้า ๒๐).	๑. บทบาทผู้นำ หมายถึงชุดของความรับผิดชอบหรือชุดของพฤติกรรมของผู้ที่เป็นผู้นำ ๒. บทบาทของผู้นำเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดระเบียบทางสังคมอย่างหนึ่งในด้านเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับบุคคลต่างๆ
เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (๒๕๓๖, หน้า ๖๕).	๑. บทบาทในอุดมคติของผู้นำตามความคาดหวังของบุคคลในสังคมมีหลายประการ ได้แก่ บทบาททำความเจริญก้าวหน้าให้แก่จุดมุ่งหมายของกลุ่ม ๒. บทบาทการทำกิจกรรมต่างๆหรือทำให้เกิดผลสำเร็จเป็นระยะๆ
สมชาติ กิจบรรจง (๒๕๔๔, หน้า ๒๔-๒๗).	๑. บทบาทผู้นำควรมีการสร้างวิสัยทัศน์ ๒. บทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจ ๓. บทบาทประมุข ๔. บทบาทผู้ประสาน ๕. บทบาทผู้รับและกระจายข่าว
รังสรรค์ ประเสริฐศรี (๒๕๔๔, หน้า ๑๖-๑๗).	๑. บทบาทการสร้างความรู้สึกร่วมกันให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม ๒. บทบาทการทำงานโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน ๓. บทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง
Knezevich, Stephen J (1996, pp.16-18).	๑. บทบาทของผู้นำ สามารถจำแนกออกเป็น ๓ ลักษณะ คือบทบาทของผู้นำในอุดมคติของสังคม ๒. บทบาทที่ผู้นำรับรู้หรือเข้าใจ และบทบาทผู้นำแสดงออกจริง ๓. บทบาทที่รับรู้และบทบาทที่เป็นจริงของผู้นำควรสอดคล้องกับบทบาทของผู้นำในอุดมคติของสังคม

๒.๑.๖ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Leadership Behavior)

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางที่สุดและเป็นแบบจำลองที่เห็นได้ชัดเจน คือ ทฤษฎีที่เป็นผลงานวิจัยเริ่มต้นในปี ค.ศ.1940 โดยมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ (Ohio State University) ได้สร้างแบบทดสอบวัดภาวะผู้นำ คือ LBDQ (Leader Behavior Descriptive Questionnaire) เพื่อจำแนกประเภทของผู้นำ ผลการวิจัยสรุปว่า พฤติกรรมของภาวะผู้นำจำแนกออกเป็น ๒ มิติ^{๓๗}

๑) ผู้นำที่คำนึงถึงตนเองเป็นหลักหรือมุ่งงาน (Initiating Structure or Task Oriented) เป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับบทบาทตัวเอง และคาดหวังผลงานของผู้ตามว่าจะปฏิบัติตามเป้าหมายที่วางไว้ เป็นลักษณะผู้นำที่มุ่งงานและความสำเร็จของงาน

๒) ผู้นำที่คำนึงถึงผู้อื่นเป็นหลักหรือมุ่งคน (Consideration or Employee Oriented) เป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมต่อผู้ตามในลักษณะของความเป็นมิตร ใจกว้างใจให้ความอบอุ่น และเชื่อถือผู้ตาม เป็นลักษณะที่มุ่งคน มุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ตาม

คำนึงถึงตนเองเป็นหลัก หรือมุ่งผลงาน

แผนภาพที่ ๒.๑ แบบของผู้นำพื้นฐาน

ตามทฤษฎีนี้ผู้นำอาจมีภาวะผู้นำแบบใดแบบหนึ่งใน ๔ แบบ คือ

๑. มุ่งงานสูง/มุ่งคนต่ำ
๒. มุ่งงานสูง/มุ่งคนสูง
๓. มุ่งงานต่ำ/มุ่งคนต่ำ
๔. มุ่งงานต่ำ/มุ่งคนสูง

^{๓๗} นิพนธ์ กินาวงศ์, หลักการบริหารการศึกษา, (พิชญ์โลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒), หน้า

ส่วนนักวิชาการอีกท่านได้สรุปเพิ่มเติมว่า^{๓๘} ผู้นำที่มุ่งงานสูง/มุ่งคนสูง จะมีผลการดำเนินงานสูงกว่าและความพอใจสูงกว่าผู้นำแบบอื่นแต่กระนั้น การวิจัยอื่นๆ ได้พบว่า ผู้นำที่มีประสิทธิภาพไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำที่มุ่งงานสูง/มุ่งคนสูงเสมอไป ผู้นำที่มีประสิทธิภาพอาจจะมุ่งคนสูงมุ่งงานต่ำก็ได้ หรือมุ่งงานต่ำ/มุ่งงานสูงก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สำหรับพฤติกรรมที่บ่งชี้ว่าผู้นำมีภาวะผู้นำแบบมุ่งงานและมุ่งคน

ตารางที่ ๒.๖ แสดงพฤติกรรมของผู้นำแบบมุ่งงานและมุ่งคน

พฤติกรรมภาวะผู้นำ	
แบบมุ่งงาน	แบบมุ่งคน
๑. การวางแผน (Planning)	๑. ความเป็นมิตร (Friendliness)
๒. การประสานงาน (Coordinating)	๒. การปรึกษาหารือกับผู้ตาม(Consultation)
๓. การอำนวยการ (Directing)	๓. การยอมรับผู้ตาม(Recognition)
๔. การแก้ปัญหา (Problem Solving)	๔. การสื่อสารแบบเปิด(Open Communication)
๕. การกำหนดบทบาทผู้ตามอย่างชัดเจน (Clarifying Subordinating Roles)	๕. การสนับสนุนผู้ตาม(Suppirtive)
๖. การเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของผู้ตาม (Pressuring Subordinates)	๖. การวิจารณ์งานที่บกพร่อง (Criticizing Poor Work)
๗. การกอดดันผู้ตาม (Representation Subordinates Interests)	

สอดคล้องกับในช่วงปลายทศวรรษที่ 1940 นักวิจัยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงความสนใจจากการศึกษา คุณลักษณะของผู้นำไปสู่การศึกษาพฤติกรรมผู้นำ โดยศึกษาว่า พฤติกรรมของผู้นำที่มีประสิทธิผลแตกต่างอย่างไรจากผู้นำที่ไม่มีประสิทธิผล โดยพยายามหารูปแบบพฤติกรรมผู้นำที่ดีที่สุดในทุกสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ไม่พบว่ามีพฤติกรรมแบบใดที่จะมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของผู้นำ อย่างคงเส้นคงวา^{๓๙}

แต่งานวิจัยในปัจจุบันยังคงมีความพยายามในการศึกษาพฤติกรรม ความซับซ้อน และผลของพฤติกรรมของผู้นำที่มีต่อผลการปฏิบัติงานของพนักงาน นักวิชาการได้ให้ความเห็นว่าทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้นำมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีคุณลักษณะ เนื่องจากพฤติกรรมของผู้นำเป็นการกระทำหรือการแสดงออกทางท่าทาง ความคิดหรือความรู้สึกซึ่งก็อยู่บนพื้นฐานคุณลักษณะส่วน

^{๓๘} นันทนา จันทร์บรรจง, *จิตวิทยาการบริหาร*, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๗.

^{๓๙} รัตติกรณ์ จงวิศาล, *ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒๙.

บุคคล เช่น บุคลิกภาพ และทักษะของบุคคลด้วย และยังมีงานวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า พฤติกรรมของผู้นำส่งผลต่อการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

บางท่านยัง^{๕๐} ได้ทำการศึกษาในช่วงปลายปีทศวรรษที่ 1940 ถึงต้นทศวรรษที่ 1950 จำแนกพฤติกรรมของผู้นำโดยการวิเคราะห์ปัจจัยหรือแฟกเตอร์ (Factor analysis) จากข้อมูลการตอบสนองถามของผู้ใต้บังคับบัญชา ที่รับรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บังคับบัญชา สามารถจัดเป็นประเภทได้เป็น ๒ มิติ ได้แก่

๑. พฤติกรรมที่มุ่งการริเริ่มโครงสร้าง (Initiating Structure) มีลักษณะเป็นแบบพฤติกรรมมุ่งงาน เป็นพฤติกรรมของผู้นำ ที่เน้นการจัดองค์การ การบริหารจัดการต่างๆ การมอบหมายงานและกิจกรรม รวมทั้งกระบวนการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด ผู้นำจะให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์ การบังคับบัญชา เน้นบทบาทตามหน้าที่ และเน้นผลงานที่เกิดจากการทำงานตามโครงสร้าง

๒. พฤติกรรมที่มุ่งงาน การคำนึงถึงความสัมพันธ์ (Consideration) ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบพฤติกรรมมุ่งคน ผู้นำจะมีพฤติกรรมที่เน้นการให้การสนับสนุน ให้ความอบอุ่น ห่วงใย ให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน รวมถึงการตอบสนองต่อความต้องการของพนักงาน การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับพนักงาน และการมีส่วนร่วมในการทำงานของพนักงาน เนื่องจากผู้นำอาจมีระดับพฤติกรรมผู้นำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น พฤติกรรมผู้นำที่มุ่งการริเริ่มโครงสร้าง หรือแบบมุ่งงาน และพฤติกรรมที่มุ่งการคำนึงถึงความสัมพันธ์ หรือแบบมุ่งคน อยู่ในระดับสูงหรือต่ำก็ได้

สอดคล้องกับนักวิชาการต่างประเทศ^{๕๑} จำแนกการพัฒนาแบบภาวะผู้นำได้ ๔ แบบ คือ พฤติกรรมมุ่งงานต่ำ-มุ่งคนต่ำ มุ่งงานสูง-มุ่งคนต่ำ มุ่งงานต่ำ-มุ่งคนสูง และมุ่งงานสูง-มุ่งคนสูง พบว่าพฤติกรรมผู้นำแบบมุ่งงานสูง-มุ่งคนสูง จะมีผลการปฏิบัติงานสูงกว่าและมีความพึงพอใจสูงกว่า พฤติกรรมแบบอื่น แต่อย่างไรก็ตามต่อมาผลการศึกษามาก พบว่า มีอิทธิพลต่ำและไม่คงเส้นคงวาเกี่ยวกับประสิทธิผลของภาวะผู้นำ ส่วนพฤติกรรมที่มุ่งงานไม่พบความสัมพันธ์อย่างคงเส้นคงวากับความพึงพอใจของผู้ใต้บังคับบัญชา นอกเหนือจากนั้นผู้นำที่มีประสิทธิผลอาจจะมีพฤติกรรมแบบมุ่งงานสูง-มุ่งงานต่ำ หรือแบบมุ่งงานต่ำ-มุ่งคนสูงได้ โดยมีการผันแปรไปตามเหตุการณ์

^{๕๐} เฟลชแมน (Fleishman) อังใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๐.

^{๕๑} ลูส์เชอ และอาร์ชัวร์ (Lussier and Achna), อังใน รัตติกรณ์ จงวิศาล, ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๐.

สอดคล้องกับนักวิชาการตะวันตก^{๔๒} การศึกษาของทีมวิจัยของมหาวิทยาลัย Michigan และการศึกษาของมหาวิทยาลัย Ohio มีการศึกษาในเวลาใกล้เคียงกัน คือระหว่างกลางศตวรรษ ที่ 1940 ถึงกลางศตวรรษที่ 1950 โดยมีความพยายามที่จะค้นหาพฤติกรรมของผู้นำที่มีประสิทธิผล แม้ว่าในการศึกษาของทั้งสองมหาวิทยาลัยจะใช้คำว่า พฤติกรรมภาวะผู้นำ มากกว่า รูปแบบภาวะผู้นำ แต่พฤติกรรมที่ถูกระบุก็ถูกเรียกทั่วไปในปัจจุบันว่ารูปแบบภาวะผู้นำ ที่ระบุพฤติกรรมผู้นำ ๒ รูปแบบคือ

๑. พฤติกรรมที่มุ่งงาน (Job-Centered Behavior) ผู้นำจะมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการต่างๆ ในการทำงาน การเน้นที่เป้าหมาย และการอำนวยความสะดวกในการทำงาน เช่น การแบ่งงาน การกำหนดวิธีการทำงานและมีการควบคุมพนักงานอย่างเข้มงวดและใกล้ชิดในเรื่อง บทบาทและเป้าหมาย

๒. พฤติกรรมที่มุ่งคน (Employee-Centered Behavior) ผู้นำจะมีพฤติกรรมที่แสดง ต่อผู้ตาม โดยเน้นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของผู้ตาม มีการกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการ กำหนดเป้าหมาย และการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการทำงาน มีการพัฒนาความไว้วางใจ การสนับสนุน และมีความเคารพนับถือต่อผู้ตาม

สรุป พฤติกรรมผู้นำตามการศึกษาของมหาวิทยาลัย Ohio ทั้งสองตามที่กล่าวมา มีความ คล้ายคลึงกับการการศึกษาตามแนวคิดของมหาวิทยาลัย Michigan โดยมีมิติที่ ๑. พฤติกรรมที่มุ่งการ ริเริ่มโครงสร้าง คล้ายคลึงกับรูปแบบที่ ๑. คือ พฤติกรรมที่มุ่งงาน และมิติที่ ๒. พฤติกรรมที่มุ่งการ คำนึงถึงความสัมพันธ์ คล้ายคลึงกับรูปแบบที่ ๒. คือ พฤติกรรมที่มุ่งคน

ขณะที่ทางด้านนักวิชาการ ที่เป็นนักคิด นักเขียนอีกท่านที่กล่าวว่า ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิง พฤติกรรม จะเกี่ยวข้องกับวิถีทางที่บุคคลนำและพวกเขาจะใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างไร พฤติกรรมเหล่านี้ จะถูกเรียกว่าสไตล์ความเป็นผู้นำ สไตล์ความเป็นผู้นำ คือแบบแผนของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นประจำ ของผู้นำ แม้ความเป็นผู้นำทุกอย่างจะเกี่ยวกับการใช้อำนาจเพื่อที่จะมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ผู้นำ อาจจะแตกต่างกันภายใน “สไตล์” ที่พวกเขา ใช้เพื่อที่จะให้เขาบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ^{๔๓}

จากแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม (Leadership Behavior) ตลอดจนผลการศึกษานักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อ เสริมสร้างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือ ตอนล่าง โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

^{๔๒} รัตติกรณ์ จงวิศาล, ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๑.

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๑.

ตารางที่ ๒.๗ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
นิพนธ์ กินาวงศ์ (๒๕๔๒, หน้า ๗๙).	๑. ผู้นำแบบมุ่งที่คน ๒. ภาวะผู้นำแบบมุ่งผลผลิต
ฉันทนา จันทร์บรรจง (๒๕๔๒, หน้า ๑๕๗).	๑. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำงาน ๒. สร้างความเชื่อในการกำหนดเป้าหมาย ๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการทำงาน
รัตติกรณ์ จงวิศาล (๒๕๕๖, หน้า ๒๒๙)	๑. ให้ความสนใจในความเจริญก้าวหน้าของผู้ตาม ๒. เชื่อว่าปัจจัยเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับผลผลิตขององค์กรและความพึงพอใจต่อการทำงานอยู่ในระดับสูง
เฟียสแมน (Fleishman) (1953, p.156).	๑. ผู้นำมีประสิทธิภาพใช้กลุ่มในการตัดสินใจ ๒. ผู้นำที่มีประสิทธิภาพมักจะตั้งมาตรฐานในการทำงานที่ค่อนข้างสูง
ลุยส์เซโอ และอาร์ชัวร์ (Lussier and Achua) (2004, p.159).	๑. ผู้นำที่มีประสิทธิภาพมีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ตาม ๒. สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้ตามเชื่อว่าตัวผู้ตามเองก็เป็นคนมีเกียรติมีความสำคัญ

๒.๑.๗ ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นทฤษฎีของการศึกษาภาวะผู้นำแนวใหม่ หรือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) อย่างไรก็ตามเมื่อมีนักวิชาการหลายท่านกล่าวว่า “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ไปสู่ความเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) และมีการเสริมสร้างพลังอำนาจหรือพลังใจ (Empowering) เป็นผู้ที่มีคุณธรรม (Moral Agents) และกระตุ้นผู้ตามให้มีความเป็นผู้นำ ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่มทฤษฎีภาวะผู้นำแรกๆ ที่เริ่มกล่าวถึงจริยธรรมของผู้นำ และการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ จะต้องนำผู้อื่นไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า

“Bass, B., & Avolio, B. J., Improving Organizational Effectiveness Through Transformational Leadership, (Thousand Oaks, CA : Sage., 1994), pp.45-82.

นอกจากนักวิชาการที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีนักวิชาการ^{๔๕} เสนอความเห็นว่าการแสดงความเป็นผู้นำยังเป็นปัญหาอยู่จนทุกวันนี้ เพราะบุคคลไม่มีความรู้เพียงพอในเรื่องกระบวนการของความเป็นผู้นำ นักวิชาการ อธิบายความเข้าใจในธรรมชาติของความเป็นผู้นำว่า ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างระหว่างความเป็นผู้นำกับอำนาจที่มีส่วนสัมพันธ์กับผู้นำและผู้ตาม อำนาจจะเกิดขึ้นเมื่อผู้นำจัดการบริหารทรัพยากร โดยเข้าไปมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ตามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนหวังไว้ ความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อการบริหารจัดการทำให้เกิดแรงจูงใจ และนำมาซึ่งความพึงพอใจต่อผู้ตาม ความเป็นผู้นำถือว่าเป็นรูปแบบพิเศษของการใช้อำนาจ เบิร์นส์สรุปลักษณะผู้นำเป็น ๓ แบบ ได้แก่

๑. ผู้นำการแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership)

ผู้นำที่ติดต่อกับผู้ตาม โดยการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และสิ่งแลกเปลี่ยนนั้นต่อมา กลายเป็นประโยชน์ร่วมกันลักษณะนี้พบได้ในองค์กรทั่วไป เช่น ทำงานดีก็ได้เลื่อนขั้น ทำงานก็จะได้ค่าจ้างแรงงาน และในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรมีข้อแลกเปลี่ยนกับชุมชน

๒. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership)

ผู้นำที่ตระหนักถึงความต้องการของผู้ตาม พยายามให้ผู้ตามได้รับการตอบสนองสูงกว่าความต้องการของผู้ตาม เน้นการพัฒนาผู้ตาม กระตุ้น และยกย่องซึ่งกัน และกันจนเปลี่ยนผู้ตามเป็นผู้นำ และมีการเปลี่ยนต่อ ๆ กันไป เรียกว่า Domino effect

๓. ผู้นำจริยธรรม (Moral Leadership)

ผู้นำที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ตามซึ่งผู้นำจะมีความสัมพันธ์กับผู้ตามในด้านความต้องการ ความปรารถนา ค่านิยม และควรยึดจริยธรรมสูงสุดคือ ความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคม ผู้นำลักษณะนี้มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองความต้องการ และความจำเป็นอย่างแท้จริงของผู้ตาม

ต่อมาได้มีการวิจัยผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยนักวิชาการต่างประเทศ ได้ศึกษาผู้นำที่มีชื่อเสียงในองค์กรรัฐบาลและเอกชน ๘๐ ราย พบว่าผู้นำส่วนใหญ่มีลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผลพบว่าการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้นำต้องใช้กระบวนการ ๓. ขั้นตอน คือ

๑. การสร้างวิสัยทัศน์
๒. การสร้างความผูกพัน และความเชื่อถือต่อวิสัยทัศน์ และ
๓. การส่งเสริมการรับรู้ในองค์กร

^{๔๕}Burns, J.M., *Leadership*, (New York : Harper & Row, 1978), pp.43-44.

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการตะวันตก สรุปได้ว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ ๕ ประการ คือ ๑. การสร้างวิสัยทัศน์ ๒. การสร้างบารมี ๓. การคำนึงถึงความเป็นเอกบุคค ๔. การกระตุ้นปัญญา และ ๕. การสร้างแรงบันดาลใจ^{๔๖}

ส่วนทางด้านนักวิชาการอีกท่านกล่าวว่า ทั้งผู้นำและผู้ตามจะพยายามสนใจผลประโยชน์ของผู้อื่น ของกลุ่ม ขององค์กร หรือของสังคมมากกว่า ผลประโยชน์ของตนเอง และจะเน้นเรื่องแรงจูงใจภายในมากกว่าแรงจูงใจภายนอก และเน้นเรื่องการเพิ่มพลังอำนาจในผู้อื่น ด้วยพฤติกรรมและกระบวนการของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนักวิชาการได้พิสูจน์ด้วยงานวิจัยเชิงประจักษ์จำนวนมากว่ามีความเหมาะสมและเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งในโลกยุคปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน และวิกฤติเกิดขึ้นมากมาย^{๔๗}

อย่างไรก็ตาม ในภาษาไทยเมื่อเราใช้คำว่า ภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลง หลายคนอาจจะนึกถึงคำว่า Change ในภาษาอังกฤษ แต่ในความเป็นจริง คำว่า Transformational มีความหมายมากกว่าการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยๆ เพราะมันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงแบบที่เรียกกันว่าเปลี่ยนสภาพกันไปเลย อย่างเช่น ถ้าเป็นสัตว์ประเภท หนอนก็สามารถเปลี่ยนไปเป็นผีเสื้อ ลูกอ๊อดก็เปลี่ยนไปเป็นกบ ซึ่งมันเป็นสภาพธรรมชาติของสัตว์ชนิดนั้นอยู่แล้ว เช่นเดียวกับทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองว่าทุกคนสามารถที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ และผู้ที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และจะต้องเป็นการนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า จึงจะถือว่าเป็นกระบวนการหรือพฤติกรรมของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง^{๔๘}

จากแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership Theory) ตลอดจนผลการศึกษานักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

^{๔๖}Bennis, W., and Nanus, B., *Leaders : The Strategies for Taking Change*, (New York : Harper and Row, 1958), pp.213-237.

^{๔๗}Mosley,D.C.,Pietri,P.H,&Megginson,L.C.,*Management Leadership in Action*,5th(New York : Harper Collins, 1996), p.321.

^{๔๘}รัตติกรณ์ จงวิศาล, *ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔๖.

ตารางที่ ๒.๘ ทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Bass,B., &Avolio (1994, pp.45-82).	สำหรับภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงสภาพนั้นนอกจากผู้ตามจะยินยอมแล้วยังเกี่ยวกับการยกระดับความเชื่อ ความต้องการ และค่านิยมของผู้ตามอีกด้วย
Burns,J.M., Leadership, (1978, pp.43-44).	ภาวะผู้นำมี ๒ แบบ ๑. ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน ๒. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสภาพ
Mosley,D.C.,Pietri,P.H,&Megginson,L.C., (1996, p.321)	๑. ผลของภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงสภาพคือลักษณะของความสัมพันธ์ของผู้นำกับผู้ตามซึ่งต่างฝ่ายต่างกระตุ้นซึ่งกันและกัน ๒. เปลี่ยนสภาพผู้ตามให้เป็นผู้นำ และเปลี่ยนสภาพผู้นำให้เป็นผู้ส่งเสริมคุณธรรม
รัตติกรณ์ จงวิศาล (๒๕๕๖, หน้า ๒๔๖).	ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งเริ่มต้นติดต่อกับบุคคลอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่างที่มีคุณค่า นั่นคือผู้นำจะแลกเปลี่ยนบางสิ่งบางอย่างกับผู้ตาม
Bennis, W., and Nanus, B., (1958, pp.213-237).	๑. การสร้างวิสัยทัศน์ ๒. การสร้างบารมี ๓. การคำนึงถึงความเป็นเอกบุคคคล ๔. การกระตุ้นปัญญา ๕. การสร้างแรงบันดาลใจ

๒.๑.๘ ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์

การศึกษาในกลุ่มการศึกษาภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์หรือภาวะผู้นำที่ผันแปรตามเหตุสถานการณ์ (Contingency Leadership Theory) เริ่มต้นประมาณปลายศตวรรษที่ 1960 ภายหลังจากที่มีการศึกษาภาวะผู้นำในเชิงของคุณลักษณะของผู้นำและการศึกษาพฤติกรรมผู้นำ พบว่าประสิทธิผลของผู้นำขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย^{๔๙} และไม่พบว่า มีคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมี

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๓.

พฤติกรรมแบบใดที่จะมีประสิทธิภาพมากที่สุดในทุกสถานการณ์ จึงมีการศึกษาวิจัยโดยพยายามศึกษาปัจจัยต่างๆในแต่ละสถานการณ์ที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพของผู้นำ และมีนักวิชาการที่พบว่าองค์ประกอบต่างๆโดย ฟิเลเลอร์ (Fiedler) ได้เสนอทฤษฎีสถานการณ์ที่ได้รับการยอมรับกว้างขวางมากที่สุดโดยเรียกว่า ทฤษฎีสถานการณ์ของ Fiedler (Fiedler's Contingency Theory) หรือ แบบสถานการณ์ของ Fiedler (Fiedler's Contingency Model) Fiedler ได้กำหนดให้สถานการณ์ประกอบด้วย ๓ ตัวแปร ได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก โครงสร้างของงานและอำนาจในตำแหน่ง^{๕๐}

นอกจากนี้ นักวิชาการบางท่าน กล่าวว่า แต่เดิมนั้น Fiedler ใช้คำว่าสถานการณ์ที่เอื้อต่อผู้นำมากกว่าคำว่า การควบคุมสถานการณ์ดังเช่นปัจจุบัน โดยมี ๓ ตัวแปรดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก (Leader and Member Relations) ได้แก่ระดับของการให้ความนับถือ ความมั่นใจ และความไว้วางใจที่ ผู้ตามมีต่อผู้นำ ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับในตัวผู้นำ ทั้งนี้การใช้อิทธิพลของผู้นำ จะเกิดผลเพียงไรขึ้นอยู่กับ การยอมรับของผู้ตาม

๒. โครงสร้างงาน (Task Structure) เป็นความชัดเจนของงานและองค์ประกอบต่างๆของงาน มีดังนี้

๒.๑ การแบ่งงานออกเป็งานย่อย และมีการระบุหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานให้ผู้ทำงานทราบอย่างชัดเจนเพียงไร

๒.๒ สามารถที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานด้วยวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดีเพียงไร

๒.๓ ระดับความยากง่ายในการตรวจหาความบกพร่องและวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับผลผลิตหรือมีอำนาจการตัดสินใจอยู่ในระดับใด

๒.๔ งานนั้นมีเป้าหมายเพียงคำตอบเดียวหรือมากกว่านั้น

๓. อำนาจในตำแหน่ง (Position Power) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญลำดับสามของการควบคุมสถานการณ์ ซึ่งหมายถึง อำนาจของผู้นำหรือบุคคลที่ติดมากับตำแหน่งหน้าที่การงานการตรวจสอบความมีอำนาจในตำแหน่งของผู้นำว่ามากหรือน้อย^{๕๑} สอดคล้องกับ คลอฟอร์ดไกล์ และ ริตส์ (Crawford, Kydd and Riches) กล่าวว่าทฤษฎี ของ Fiedler ได้แยกระหว่างแบบภาวะผู้นำออกจากพฤติกรรมผู้นำตามที่ Fiedler ระบุว่าแบบภาวะผู้นำเกิดจากภายในเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลที่แสดงถึงแรงจูงใจกับความตั้งใจในการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำส่วนพฤติกรรมผู้นำ

^{๕๐} Fiedler อังโน, สุเทพ พงศศรีวัฒน์, ภาวะผู้นำ ทฤษฎีและปฏิบัติ: ศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๒๙๑.

^{๕๑} สุเทพ พงศศรีวัฒน์, ภาวะผู้นำ ทฤษฎีและปฏิบัติ : ศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ , ๒๕๔๗), หน้า ๒๙๓.

กล่าวถึงการกระทำพิเศษที่ผู้นำสามารถแสดงออกหรือไม่ก็ได้ถ้าผู้นำมีความรู้และทักษะเพียงพอจะสามารถแสดงออกถึงภาวะผู้นำได้อย่างเหมาะสมกับเวลาสถานการณ์ได้^{๕๒}

๑. ทฤษฎีตามสถานการณ์ของเรดดิน เป็นทฤษฎีที่นำปัจจัยสิ่งแวดล้อม ของผู้นำมาพิจารณาว่า มีความสำคัญต่อ ความสำเร็จของผู้บริหาร ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่อำนวยให้เรดดิน(Reddin)เพิ่มมิติประสิทธิผลเข้ากับมิติพฤติกรรมด้านงานและมิติพฤติกรรมด้านมนุษย์สัมพันธ์เรดดินกล่าวว่า แบบภาวะผู้นำต่าง ๆ อาจมีประสิทธิผลหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ซึ่งประสิทธิผลจะหมายถึง การที่ผู้บริหารประสบความสำเร็จ ในผลงานตามบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบที่มีอยู่ แบบภาวะผู้นำ จะมีประสิทธิผลมากหรือน้อยไม่ได้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการบริหารที่มุ่งงานหรือมนุษย์สัมพันธ์ซึ่งแบบภาวะผู้นำกับสถานการณ์ที่เข้ากันได้เหมาะสม เรียกว่า มีประสิทธิผล แต่ถ้าไม่เหมาะสมกับสถานการณ์เรียกว่า ไม่มีประสิทธิผล และเรดดิน ยังแบ่งผู้นำออกเป็น ๔

ตารางที่ ๒.๙ แสดงผู้นำทั้ง ๔ ประเภท

ผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพ	ลักษณะพื้นฐานภาวะผู้นำ	ผู้นำที่มีประสิทธิภาพ
๑. Deserter คือ ผู้นำแบบละทิ้งหน้าที่และหนีกงาน	Separated	Bureaucrat คือทำงานแบบเครื่องจักรไม่มีความคิดสร้างสรรค์ให้งานเสร็จไปวันๆ
๒. Autocrat คือ ผู้นำที่เอาแต่ผลของงานอย่างเดียว	Dedicated	Benevolent Autocrat คือมีความเมตตากรุณาผู้ร่วมงานมากขึ้น
๓. Missionary คือ เห็นแก่สัมพันธ์ภาพเสียสละทำคนเดียวจึงได้คุณภาพงานต่ำ	Related	Developer คือต้องรู้จักพัฒนาผู้ตามให้มีความรับผิดชอบงานมากขึ้น
๔. Compromiser คือ ผู้ประนีประนอมทุกๆเรื่อง	Integrated	Executive คือต้องมีผลงานดีเลิศและสัมพันธ์ภาพก็ดีด้วย

จากแผนภาพทั้งหมด เรดดินกล่าวว่าองค์ประกอบที่สำคัญในการระบุสถานการณ์มี ๕ ประการคือเทคโนโลยีปรัชญาองค์การผู้บังคับบัญชาเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาและเรดดินได้เสนอแนะว่าองค์ประกอบทางสถานการณ์ที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสมได้แก่องค์ประกอบทางเทคโนโลยีองค์การและคนดังนั้นในการบริหารจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่จะใช้

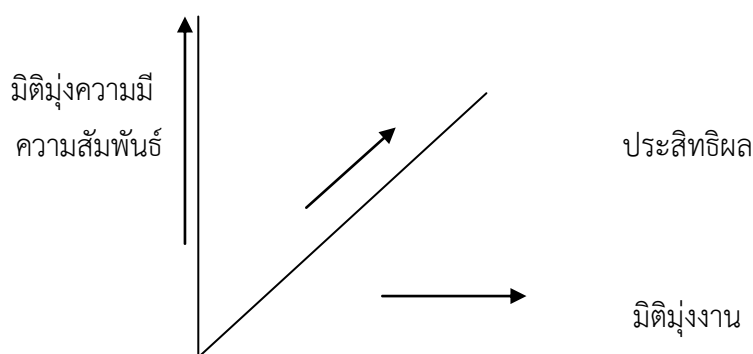
^{๕๒}Crawford, Megan ; Kydd, Lesley ; and Riches, Colin, **Leadership and Teams in Educational Management**, 5thed, (Great Britain : Bookcraft. 2002), p.27.

วิจารณ์ญาณพิจารณาว่าจะยึดองค์ประกอบตัวใดเป็นหลักในการใช้รูปแบบภาวะผู้นำได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุดทฤษฎี ๓ มิติ ของเรดติน (3 D Leadership Effective Model) เป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ และแบบของผู้นำทางการบริหารทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีลักษณะความเป็นผู้นำและแบบของผู้นำอยู่ด้วยกันทั้งนั้น จะต่างกันก็เพียงแต่ว่าแบบของผู้นำแต่ละคนไม่เหมือนกัน และลักษณะความเป็นผู้นำมีมากน้อยต่างกัน บางคนอาจยึดมั่นแบบผู้นำแบบใดแบบหนึ่งตลอดไปแต่บางคนอาจจะเปลี่ยนแบบผู้นำไปตามเวลาสถานการณ์สิ่งแวดล้อม และตำแหน่งหน้าที่การงานที่รับผิดชอบ วิลเลียมเจ.เรดติน (William J. Reddin) พัฒนารูปแบบตามทฤษฎี ๓ มิติจากการวิจัยที่มหาวิทยาลัยโอไฮโอ(Ohio University) โดยมีสมมติฐานคล้ายกับแบบพฤติกรรมผู้นำสถานการณ์ของฟีลเลอร์ (Fiedler) บนพื้นฐานแนวคิดการศึกษาภาวะผู้นำของเรดติน แบ่งออกเป็น ๓ มิติคือ

๑. มิติมุ่งงานหรือกิจสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมมุ่งให้ผู้ร่วมงานหรือผู้ตามปฏิบัติตามอย่างได้ผลโดยผู้นำริเริ่มจัดการ และอำนวยความสะดวก

๒. มิติมุ่งสัมพันธ์ภาพ หรือ มิตรสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงให้เห็นความเห็นอกเห็นใจไว้วางใจและให้กำลังใจในการปฏิบัติงาน

๓. มิติมุ่งประสิทธิผล แบบของผู้นำตามทฤษฎี ๓ มิติ (The 3 D Theory) ของวิลเลียมเจ. เรดติน (William J.Reddin)^{๕๓} คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแบบของผู้นำกับสถานการณ์ส่วนมิติประสิทธิผลนั้นจะเพิ่มเข้าไปเป็นมิติที่ ๓ ในแบบของผู้นำที่มีอยู่แล้วอยู่ ๒ มิติดังแผนภาพที่ ๒.๒

แผนภาพที่ ๒.๒ มิติ ทั้ง ๓ ตามทฤษฎี ๓ มิติ ของเรดติน

ที่มา : ธวัช บุญยณณี, ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง, ๒๕๕๐, หน้า ๖๘.

จากแผนภาพที่ ๒.๒ บุคคลใดมีลักษณะความเป็นผู้นำในทางบริหารไปตามแนวนอน จะมีลักษณะของคนที่มีงานมากกว่าจะมุ่งสัมพันธ์ภาพ ส่วนคนที่มีลักษณะความเป็นผู้นำในทางบริหารไปตาม

^{๕๓}Reddin, WilliamJ., The 2-D Management Style Theory: Theory Paper 2., (Canada: Social Science System, 1970), pp.98-99.

แนวตั้งจะมีลักษณะของการมุ่งด้านคนมากกว่าด้านงานตามทฤษฎีนี้ ถือว่าไม่มีผู้นำทางการบริหารใดจะมีลักษณะหนึ่งลักษณะใดโดยเฉพาะแต่มีหลายๆลักษณะรวมกันอยู่ในแต่ละคน บางคนอาจจะมีหลายลักษณะแต่บางคนอาจจะมีเพียงไม่กี่ลักษณะ บางคนอาจมีลักษณะหนึ่งลักษณะใด ยึดมั่นตลอดแต่บางคนอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา ทฤษฎีนี้ได้รับการค้นคว้าโดยนักจิตวิทยาเพื่อหาหนทางบริหารงานให้ได้ผลมากที่สุด และพบว่าหลักสำคัญในการบริหารมีอยู่ ๒ ประการ คือ

๑. มุ่งงานผู้นำแบบนี้จะมุ่งแต่ผลงานเป็นประการสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกในด้านจิตใจ

๒. มุ่งความสัมพันธ์ผู้นำแบบนี้จะมุ่งในการให้ความสำคัญต่องานกับการให้ความสำคัญในเรื่องมนุษยสัมพันธ์บางคนอาจให้ความสำคัญต่องานอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงมนุษยสัมพันธ์บางคนอาจจะให้ความสำคัญในเรื่องมนุษยสัมพันธ์มากจนเกินไปจนทำให้ไม่ค่อยได้ผลงานสิ่งเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลโดยที่สาระสำคัญอีกประการหนึ่งของทฤษฎีทั้ง ๓ มิติ เริ่มจากแนวคิดพื้นฐานที่ว่า หากพิจารณาเฉพาะพฤติกรรมของผู้นำจาก ๒ มิติ คือ มุ่งคนและมุ่งงาน จะได้ แบบภาวะผู้นำ ๔ แบบ ดังภาพที่ ๔

แบบที่ ๑ ผู้นำแบบแยกตัว (Suparated) มีพฤติกรรมไม่มุ่งทั้งงานและคน คือมุ่งงานต่ำ และมุ่งคนต่ำ

แบบที่ ๒ ผู้นำแบบเสียสละ (Dedicated) มีพฤติกรรมมุ่งงานสูงและมุ่งคนต่ำ

แบบที่ ๓ ผู้นำแบบสัมพันธ์ (Related) มีพฤติกรรมมุ่งงานต่ำและมุ่งคนสูง

แบบที่ ๔ ผู้นำแบบบูรณาการ (Integrated) มีพฤติกรรมมุ่งทั้งงานและคน คือมุ่งงานสูง และมุ่งคนสูง

๒. ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์

โดยที่ทฤษฎีนี้ เฮอร์เซย์และบลานชาร์ด (Hersey and Blanchard) ได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลและระดับวุฒิภาวะของผู้ตาม โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นของทฤษฎีว่า “ประสิทธิผลของผู้นำขึ้นอยู่กับความสอดคล้องที่เหมาะสมของพฤติกรรมผู้นำและวุฒิภาวะของกลุ่มหรือบุคคล”

พฤติกรรมผู้นำ (leader behavior) ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของผู้นำ ไม่ใช่บุคลิกภาพของผู้นำ ดังนั้น การให้ความหมายเกี่ยวกับผู้นำจึงแตกต่างไปจากทฤษฎีของ ฟิเลออร์ (Fiedler) ทฤษฎีนี้ได้ผสมผสานแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำจากหลาย ๆ ทฤษฎี และกำหนดพฤติกรรมของผู้นำเป็น ๒ ประการ คือพฤติกรรมที่เน้นงาน และพฤติกรรมที่เน้นความสัมพันธ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. พฤติกรรมที่เน้นงาน ผู้นำจะใช้การสื่อสารทางเดียว เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทราบว่า จะต้องทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร และ

๒. พฤติกรรมที่เน้นความสัมพันธ์ ผู้นำจะใช้การสื่อสาร ๒ ทาง โดยมีการสนับสนุน ทั้งด้านอารมณ์และสังคม เป็นการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

ปัจจัยทางสถานการณ์ วุฒิภาวะของผู้ปฏิบัติงาน เฮอร์เซย์และบลานชาดใช้วุฒิภาวะของผู้ปฏิบัติงานเป็นตัวแปรสำคัญในการวิเคราะห์ธรรมชาติของสถานการณ์ และจำแนกวุฒิภาวะออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. วุฒิภาวะด้านงาน เป็นวุฒิภาวะของบุคคลที่จะปฏิบัติงาน ซึ่งได้รับอิทธิพล จากการศึกษาและประสบการณ์

๒. วุฒิภาวะด้านจิตใจเป็นระดับแรงจูงใจของบุคคลที่สะท้อนถึงความต้องการ ความสำเร็จและความเต็มใจที่จะรับผิดชอบของภาวะผู้นำหัวใจสำคัญที่จะทำให้เกิดประสิทธิผล ของภาวะผู้นำตามแนวคิดของเฮอร์เซย์และบลานชาด คือ การจับคู่สถานการณ์เข้ากับแบบของผู้นำได้ อย่างเหมาะสมรูปแบบภาวะผู้นำพื้นฐาน ได้แก่

๑. ภาวะผู้นำแบบสั่งการ เป็นพฤติกรรมผู้นำที่ต้องการเน้นการทำงานสูง แต่ความสัมพันธ์ต่ำ และจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีแรงจูงใจและความ สามารถ น้อย

๒. ภาวะผู้นำแบบสอนแนะ เป็นพฤติกรรมผู้นำที่เน้นการทำงานสูง และ ความสัมพันธ์สูงด้วย และจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีแรงจูงใจ และความสามารถใน ระดับปานกลาง

๓. ภาวะผู้นำแบบสนับสนุน เป็นพฤติกรรมผู้นำที่เน้นการทำงานต่ำ แต่เน้น ความสัมพันธ์สูง และจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความสามารถระดับปานกลาง แต่มีแรงจูงใจต่ำ และ

๔. ภาวะผู้นำแบบมอบอำนาจเป็นพฤติกรรมผู้นำที่เน้นการทำงานต่ำ และ ความสัมพันธ์ต่ำด้วย ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความสามารถ และแรงจูงใจสูง^{๕๔}

จากทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตลอดจนผลการศึกษาของนักวิชาการ ต่างๆผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างโดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ตาม ดังต่อไปนี้

^{๕๔}Hersey, P., Blanchard, K.H. and Johnson, D.E., **Management of Organization Behavior.** ๗th ed. (Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1996), pp.16-16.

ตารางที่ ๒.๑๐ ทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Fiedler (1987, pp.474-475).	ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมระหว่างพฤติกรรมของผู้นำ สมาชิก และสถานการณ์ในการปฏิบัติงานกล่าวคือ สิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของผู้นำ
สุเทพ พงศศิริวัฒน์ (๒๕๔๗, หน้า ๒๙๓).	ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะช่วยให้สมาชิกบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคล และองค์การ ผู้นำสามารถเพิ่มแรงจูงใจ ความพึงพอใจแก่ผู้ตามได้ โดยการให้รางวัล
Crawford, Megan; Kydd, Lesley ; and Riches, Colin, (2002, p. 27).	ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะช่วยให้สมาชิกบรรลุเป้าหมายส่วนบุคคล และองค์การ ผู้นำสามารถเพิ่มแรงจูงใจ ความพึงพอใจแก่ผู้ตามได้ โดยการให้รางวัล
Reddin, William J., (1970, pp.98-99).	ภาวะผู้นำแบ่งออกเป็น ๓ มิติ คือ ๑) มิติมุ่งงานหรือกิจสัมพันธ์ เป็นพฤติกรรมมุ่งให้ผู้ร่วมงานหรือผู้ปฏิบัติตามอย่างได้ผล ๒) มิติมุ่งสัมพันธ์ภาพ หรือ มิตรสัมพันธ์ เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงให้เห็นความเห็นอกเห็นใจ ไว้วางใจ และให้กำลังใจในการปฏิบัติงาน ๓) มิติมุ่งประสิทธิผล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแบบของผู้นำกับสถานการณ์
Hersey, P., Blanchard, K.H. and Johnson, (1996, pp.16-17.)	รูปแบบของการทำงานของผู้นำ ๔ รูปแบบ ๑) การบอกกล่าว ๒) การนำเสนอความคิด ๓) การมีส่วนร่วมและ ๔) การมอบหมาย

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ

ในเบื้องต้นผู้วิจัยในนำเสนอแนวคิด ความหมาย ความสำคัญ และแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำไปแล้วในบทก่อนหน้านี้นี้ ตอนนี้เป็นส่วนที่ว่า แล้วภาวะผู้นำที่กล่าวถึงนั้นเป็นสิ่งที่ติดตัวคนมาตั้งแต่เกิด (Born to be หรือที่เรียกกันว่าเป็นพรสวรรค์) หรือภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่เราสามารถพัฒนาได้ (Made to be) หรือที่เรียกกันเป็นพรแสวง สำหรับคำตอนนี้มีข้อสันนิษฐานและโมเดลการพัฒนาภาวะผู้นำ (Assumption and Model of Leadership Development) ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นลำดับไป

๒.๒.๑ ความหมายของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของรูปแบบทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของรูปแบบที่นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นไว้ได้ใน ๔ ลักษณะ คือ

๑. รูปแบบ หมายถึง รูปแบบของจริง รูปแบบที่เป็นแบบอย่าง และแบบจำลองที่เหมือนของจริงทุกอย่างแต่มีขนาดเล็กกลางหรือใหญ่ขึ้นกว่าปกติ^{๕๕}

๒. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของ ปัจจัย หรือตัวแปรต่าง ๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^{๕๖}

๓. รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ

๔. รูปแบบ หมายถึง ชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบความแม่นยำ และความน่าเชื่อถือ แล้ว สามารถระบุและพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรโดยวิธีการทางคณิตศาสตร์ หรือทางสถิติได้ด้วย

๒.๒.๒ ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันแบ่งประเภทต่างกันอย่างออกไป สำหรับรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้น ได้แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ^{๕๗}

^{๕๕} ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิพษ์, การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๓.

^{๕๖} เสรี ชัดเข้ม, แบบจำลอง, (ม.ป.ท. ๒๕๓๘), หน้า ๓.

^{๕๗} Keeves, P. J., Educational Research Methodology, and Measurement: An International handbook, (Oxford, England : Pergamon Press, 1988), pp. 561-565.

๑. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัย เทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

๒. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ

๓. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบประเภทนี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย และ

๔. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิค ที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบมีหลายประเภท เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ ได้แบ่งออกเป็น รูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม รูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ รูปภาพ รูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ และรูปแบบที่นำเอา ตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น

๒.๒.๓ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดีของการพัฒนาภาวะผู้นำ

นักวิชาการตะวันตกกล่าวว่า รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด ๔ ประการ^{๕๘}

๑. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (structural relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบรวม ๆ (associative relationship)

๒. รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นสามารถถูกตรวจสอบได้ โดยการสังเกตซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

๓. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

^{๕๘} Ibid.

๔. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

๒.๒.๔ การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบพบว่า การพัฒนารูปแบบนั้น อาจจะมีขั้นตอนในการดำเนินงานแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปแล้วอาจจะแบ่งออกเป็นสองตอนใหญ่ ๆ คือ การสร้างรูปแบบ และการหาความตรง ของรูปแบบ ส่วนรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนว่ามีการดำเนินการอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะและกรอบแนวคิดซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ ตัวอย่างงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบ ได้แก่ การพัฒนารูปซึ่งเป็นรูปแบบการควบคุม ซึ่งได้แบ่งการดำเนินการออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ การพัฒนารูปแบบ และการทดสอบประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของรูปแบบ ในส่วนการพัฒนารูปแบบนั้น ดำเนินการโดยวิเคราะห์ลำดับในการทำวิทยานิพนธ์ หลักการเขียนรายงานการวิจัย จุดบกพร่องที่มักจะมีพบในการทำวิทยานิพนธ์ ฯลฯ แล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาสร้างเป็นรูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ตามลำดับขั้นตอนในการทำวิทยานิพนธ์ หลังจากนั้นจะเป็นขั้นตอนที่ ๒ นำรูปแบบดังกล่าวไปทดสอบ และประเมินประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของรูปแบบ^{๕๙}

นอกจากนี้รูปแบบยังเป็นการแสดงโครงสร้างเพื่อใช้การศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

๑. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อนำไปพิจารณาหรือทดสอบได้
๒. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์ของเรื่องนั้นๆได้
๓. รูปแบบจะต้องสามารถสร้างจิตนาการ ความคิดรวบยอด และความสัมพันธ์
๔. รูปแบบความประกอบด้วย ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างมากกว่า ความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง^{๖๐}

ส่วนนักปรัชญาทางศาสนากล่าวว่า การพัฒนาตามหลักพระพุทธเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบศึกษาพัฒนาอย่างบูรณาการ ดังนี้ ๑.ศีล เป็นการฝึกฝนด้านพฤติกรรม โดยใช้ศีลเป็นเครื่องมือ คือวินัย เป็นตัวจัดการเตรียมชีวิตให้เอื้อต่อการพัฒนาทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ๒.สมาธิ เป็นการฝึกคุณภาพของจิตใจ หรือยกจิตให้สูง พัฒนาคุณสมบัติของจิตในด้าน

^{๕๙}บุญชม ศรีสะอาด, *วิธีการทางสถิติและการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓.

^{๖๐}Keeves,J.P., *Education Research Methodology and Measurement :And Internation Handbook*, (Oxford ,England : Pergamon PRESS,1988), p.559.

คุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา ๓.ปัญญา เป็นการฝึกอบรมหรือพัฒนาในด้านความจริง รู้เท่าทันโลก และชีวิต^{๖๑}

ส่วนนักวิชาการอีกท่านที่ศึกษา การพัฒนาภาวะผู้นำ กล่าวว่า การพัฒนาภาวะผู้นำที่สามารถที่จะกระทำได้ด้วยตนเอง การพัฒนาตนเองเป็นการสร้างสมคุณสมบัติ คุณธรรม นิสัย เจตคติ ความสามารถ ความชำนาญ ความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้เกิดขึ้นในตนเอง เพื่อช่วยให้ตนเองมีความสุข ความเจริญ ความสมบูรณ์ และเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานและสังคมด้วย โดยได้เสนอแนะการพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำบางประการที่สำคัญ^{๖๒} ได้แก่

๑. การพัฒนาความสามารถในการพูดหรือการสนทนา

ควรฝึกตนเองให้มีความสามารถในการถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของตน เพื่อให้ผู้อื่นรับรู้ในสิ่งที่เราต้องการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง การพัฒนาความสามารถด้านนี้ควรดำเนินการ ดังนี้

๑.เตรียมตนเองและเรื่องที่จะพูดให้พร้อม และสังเกตความพร้อมของผู้ฟัง

๒.พูดให้เข้าใจง่ายและสั้น หรือเรื่องที่ให้ผลประโยชน์แก่ผู้ฟังก่อน พูดเรื่องดีก่อน เรื่องไม่ดี ถ้าเรื่องใดมีความสัมพันธ์กัน ควรพยายามพูดเชื่อมโยงเรื่องเหล่านั้นให้ผู้ฟังเข้าใจ มีการเน้นคำ เน้นจังหวะ มีตัวอย่างและมีสำนวนประกอบที่น่าฟัง พูดให้ได้ยินชัดเจน อย่าซ้ำเนิบนาบเกินไป หรือเร็วเกินไป ไม่ควรพูดก้าวร้าว เพ้อเจ้อ หยาบโลน อวดรู้ ชัดคอ นินทา หรือพูดไม่มีทางเสีย

๓. พยายามอยู่ในกลุ่มที่บุคคลที่มีอารมณ์แจ่มใส พูดคุยสนุก และมีอารมณ์เบิกบาน

๔. ถ้าทำในสิ่งใดผิดพลาด พยายามนึกว่าความผิดพลาดจะเป็นบทเรียนที่ดี ไม่พยายามตอกย้ำความผิดให้เสียใจหรือเป็นทุกข์จนเกินไปกับเหตุการณ์ที่ผ่านไปแล้วและ

๕. ไม่วิตกกังวลกับเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น เพราะเหตุการณ์ข้างหน้าอาจจะเป็นเรื่องที่ดีต่อตนเองก็ได้ พยายามใช้สติปัญญาและความสามารถในการทำสิ่งต่างๆด้วยความไม่ประมาท

๒. การพัฒนาความรู้

ผู้นำที่ดีต้องมีความรู้กว้างขวางและมีข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องทันสมัย และมากพอที่จะช่วยให้การตัดสินใจสั่งการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ฉลาดทันคน มั่นใจในตนเอง และเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำ

๑. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นต้องรู้ ได้แก่ วิธีการทำงาน เป้าหมาย ของงาน ความสำคัญของงาน อำนาจหน้าที่ สายการบังคับบัญชา

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พัฒนาปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕-๓๙.

^{๖๒} ฉันทนา จันทร์จางง, **คู่มือผู้นำ**, หน้า ๑๖๙-๑๗๒.

๒. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ควรรู้ ได้แก่ เทคโนโลยีและการปรับปรุงงานในหน่วยงาน
 ของตน ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในระยะสั้นในหน่วยงานของตน

๓. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่น่ารู้ ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวของ
 หน่วยงานที่ตนสังกัด และของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือกับผู้ใกล้ชิดกับตนผู้นำที่ดีควรจะพัฒนา
 ความรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ วิธีพัฒนาความรู้ ได้แก่

๑. ลองทำเอง สัมผัสเอง ในสภาพที่เป็นจริง หรือในสภาพจำลอง
๒. ซักถามจากผู้รู้ หรือสอบถามจากผู้ que เห็นเหตุการณ์
๓. สังเกตวิธีการทำงานและผลงาน โดยพิจารณาอย่างใกล้ชิดและบ่อยครั้ง
๔. เข้าร่วมการอบรม การศึกษาดูงาน และการประชุมสัมมนาทางวิชาการ
๕. อ่านวารสาร หนังสือพิมพ์ สารคดี และหนังสือต่างๆ ที่ให้ความรู้ที่เป็น

ประโยชน์

๖. ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และศึกษาข้อมูลจากระบบเครือข่ายทางคอมพิวเตอร์
๗. ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
๘. พิจารณาเปรียบเทียบสิ่งที่รับรู้มาใหม่กับสิ่งที่เคยรู้การพัฒนาความจำ

ความจำที่ดีจะช่วยสนับสนุนให้บุคคลเกิดความก้าวหน้าในงานเพราะเป็นศูนย์กลาง
 ของความรู้และข้อมูล ความจำเป็นประกอบด้วย การจดจำ การเก็บความทรงจำ และการระลึกได้
 บุคคลสามารถที่จะพัฒนาความจำของตนได้

๑. สนใจและมีสมาธิต่อสิ่งที่ต้องการจำให้มากขึ้น ไม่วอกแวกหรือสนใจพร้อม
 กันหลายสิ่งในขณะเดียวกัน

๒. จัดระเบียบสิ่งที่ต้องการจะจำให้เป็นรูปธรรมอย่างง่ายๆ หรือสอดคล้องกับ
 สิ่งที่ตนเองถนัดคุ้นเคย

๓. ทบทวนสิ่งที่ได้จำไปแล้ว

๔. มีสมุดบันทึกความจำไว้ใกล้ตัว เพื่อจดบันทึกสิ่งที่ต้องการจะจำได้ทันที ใน
 การจดจำนั้นอาจจะแบ่งเป็นหมวดก็เรื่อง

๕. อ่านวารสาร หนังสือพิมพ์ สารคดี และหนังสือต่างๆ ที่ให้ความรู้ที่เป็น
 ประโยชน์

๖. ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ และศึกษาข้อมูลจากระบบเครือข่ายทางคอมพิวเตอร์
๗. ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
๘. พิจารณาเปรียบเทียบสิ่งที่รับรู้มาใหม่กับสิ่งที่เคยรู้

ความจำที่ดีจะช่วยสนับสนุนให้บุคคลเกิดความก้าวหน้าในงานเพราะเป็นศูนย์กลางของความรู้และข้อมูล ความจำประกอบด้วย การจดจำการเก็บความทรงจำ และการระลึกได้ บุคคลสามารถที่จะพัฒนาความจำของตนได้ ดังนี้

๑. สนใจและมีสมาธิต่อสิ่งที่ต้องการจำให้มากขึ้น ไม่วอกแวกหรือสนใจพร้อมกันหลายสิ่งในขณะเดียวกัน

๒. จัดระเบียบสิ่งที่ต้องการจะจดจำให้เป็นรูปธรรมอย่างง่ายๆหรือสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองถนัดคุ้นเคย

๓. ทบทวนสิ่งที่ได้จดจำไปแล้ว

๔. มีสมุดบันทึกความจำไว้ใกล้ตัว เพื่อบันทึกสิ่งที่ต้องการจะจดจำได้ทันที ในการจดนั้นอาจจะแบ่งเป็นหมวดเรื่อง โดยมีวัน เดือนปี กำกับได้ อาจจะจดเพื่อให้ตนเองรู้เรื่องคนเดียวก็ได้ สิ่งที่ควรจดจำไว้

นอกจากแนวทางการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำที่กล่าวแล้ว เบ็ดแมน และเสนีล (Bateman and Snell) สรุปได้เป็น ๒ ลักษณะดังต่อไปนี้

๑. พัฒนาโดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Learning From Experience) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ดังนั้นบุคคลที่ต้องการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำจะต้องพยายามสร้างและแสวงหาโอกาสพัฒนาทักษะผู้นำ อาทิ อาสาบริหารจัดการงานหรือโครงการที่ท้าทายซึ่งจะทำให้เกิดความรับผิดชอบ เรียนรู้จากการปฏิบัติงานที่ล้มเหลว ฝึกการพูด การกล่าวสุนทรพจน์ ฝึกการพัฒนาบุคลิกภาพให้สง่างาม

๒. พัฒนาโดยการเรียนรู้จากกรณีตัวอย่าง (Learning From Examples) เป็นการเรียนรู้จากบุคคลอื่นหรือที่เรียกว่าประสบการณ์โดยอ้อม อาทิ

๒.๑ ศึกษาผู้นำที่สมควรยึดถือเป็นแบบอย่างจากเอกสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ จากสื่อวิดีโอ ภาพยนตร์และอื่นๆ เพื่อฟังและดูตัวอย่างการพูดของผู้นำ

๒.๒ ศึกษาจากชีวิตจริงโดยการสังเกตผู้นำที่สมควรเป็นตัวอย่างเพื่อศึกษาวิธีการทำงาน การดลบันดาลใจ การสร้างวิสัยทัศน์

สอดคล้องกับนักวิชาการต่างประเทศ^{๖๓} ที่กล่าวว่า ผู้นำต้องพัฒนาโดยการเรียนรู้อจากการศึกษา (Lerning From Education) โดยการเข้าอบรมและพัฒนาในหลักสูตรที่เป็นทางการ (From Course) โดยเรียนในห้องเรียนและเลือกโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในด้านที่ต้องการ เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีที่ช่วยในการทำงาน การบริหารจัดการ ฝึกปฏิบัติงานกับพี่เลี้ยง (Coaches) เพิ่มพูนทักษะเฉพาะด้านที่ต้องการ ประสบการณ์เหล่านี้ไม่ได้รับรองว่าท่านจะสามารถ

^{๖๓}Kouzes, JmesM.&Posner, BarryZ, **Leadership Practices InVENTORY : Leadership Development Planer**, 3 thed (San Francisco : John Wiley &SonnsInc, 2003), pp.47-48.

พัฒนาจนเป็นผู้นำที่มีประสิทธิผล ท่านต้องนำและประยุกต์แนวคิด ประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ ไปใช้ ผักผ่อนและหมั่นทำการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการทำงานให้มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีนักวิชาการหลายท่านกล่าวว่า^{๖๔} ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ติดตัวกันมา ตั้งแต่เกิด และเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ แต่เรามักจะพบว่ามาจากการพัฒนามากกว่า เราทุกคน สามารถเป็น ผู้นำได้ และในสังคมปัจจุบัน

เราต้องการคนที่มีภาวะผู้นำที่ดี ภาวะผู้นำที่มีจริยธรรมเป็นอย่างมาก ความสำคัญของ ภาวะผู้นำ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จหรือการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และขององค์การ การนำไป เกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า การช่วยพัฒนาศักยภาพความสามารถของ บุคคล และของกลุ่ม และทำให้บุคคลได้บรรลุเป้าหมายของตนเอง ได้พบคุณค่าและความหมายของ ตนเองหรือของงาน หรือได้พัฒนาจิตวิญญาณของตนเอง ทำให้เกิดความสุข ความสงบ และสันติสุขใน สังคม เป็นต้น ในขณะที่ทางด้านนักวิชาการในประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ^{๖๕} กล่าว เพิ่มเติมว่า โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงการพัฒนาภาวะผู้นำ บางองค์การ ผู้บริหารหรือบางคนก็มักจะไม ค่อยเห็นความสำคัญ บางองค์การอาจจะมีหลักสูตร การพัฒนาความรู้ ความสามารถ หรือ ทักษะด้าน การบริหารจัดการ การวางแผนและการจัดการเชิงกลยุทธ์ การตลาด และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ ทำงานหรือการบริหารงาน แต่จะพบว่าการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านภาวะผู้นำหรือด้านที่ เกี่ยวข้องกับคนมีน้อยมาก ทั้งๆ ที่มีการยอมรับเรื่องความสำคัญของมนุษย์หรือปัจจัยด้านทุนมนุษย์ มากขึ้นแล้วก็ตาม ตัวอย่างที่พบเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ เช่น ปัญหาประการแรกของการพัฒนา ภาวะผู้นำ คือการไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาภาวะผู้นำอะไรที่ควรพัฒนา ในการพัฒนาผู้นำ (What Develops in Leader Development) เป็นเวลาหลายปีที่สถาบัน The Center for Creative Leadership SINV CCL ได้ให้ผู้บริหารที่มีประสิทธิผล ระบุว่า มีอะไรที่พวกเขาได้เรียนรู้หรือได้ พัฒนา ซึ่งได้ทำให้เกิดความแตกต่าง หรือการเปลี่ยนแปลงที่ยังคงอยู่ในการบริหารจัดการของพวกเขา ผลจากคำตอบที่ได้รับนั้นชัดเจนว่า การพัฒนานั้นมาจากประสบการณ์หลายรูปแบบ ผู้บริหารเหล่านี้ เรียนรู้จากงานท้าทายที่ได้รับมอบหมาย จากบุคคลที่สำคัญ จากความยากลำบาก จากการฝึกรอบรม และบทเรียนต่างๆ และจากเหตุการณ์ต่างๆ^{๖๖}

^{๖๔} McCauley, C. & Van Velsor, E, **Handbook of Leadership Development**, (San Francisco, CA: Jossey –Bass, 2004), pp.142-143.

^{๖๕} Ibid, p. 437.

^{๖๖} Ibid.

นอกจากนี้นักวิชาการต่างประเทศ^{๖๗} กล่าวถึงการพัฒนาภาวะผู้นำว่า พวกเขาเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะใหม่ๆ ค่านิยม ความสามารถ และความรู้ตลอดเวลา ส่วนคนที่ล้มเหลวในการเรียนรู้ มักจะวนเวียนอยู่กับชีวิตส่วนตัวของเขาเองหรือในงานของเขา นอกจากนี้คุณลักษณะอย่าง เช่น เชาว์ปัญญา(IQ)และลักษณะบุคลิกภาพบางอย่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยและมักปรากฏอยู่เสมอ ในการพัฒนาผู้ใหญ่ เราไม่สามารถที่จะพัฒนาปัญญา หรือไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ ได้อย่างมีนัยสำคัญ

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศ กล่าวเพิ่มเติมว่า ความสามารถบางประการของบุคคลที่ทำให้เกิดภาวะผู้นำและสามารถจะพัฒนาได้ เมื่อความสามารถเหล่านี้ได้รับการส่งเสริมสนับสนุน บุคคล จะมีความสามารถดีขึ้นในการปฏิบัติงานในบทบาทผู้นำ มีการกำหนดทิศทาง มีการอุทิศตัวที่มากขึ้น และมีการปรับทัศนคติที่ตรงกัน(Creating alignment) ความสามารถบางประการสะท้อนให้เห็นว่า ผู้นำจัดการกับความคิด ความรู้สึก และการกระทำของพวกเขาอย่างไรความสามารถอื่นๆสะท้อนให้เห็นว่าผู้นำเหล่านั้นทำงานกับคนอื่นๆในระบบสังคมอย่างไรส่วนสุดท้าย สะท้อนให้เห็นว่าผู้นำช่วย สนับสนุนให้งานขององค์กรประสบความสำเร็จอย่างไรแสดงสิ่งที่จะต้องพัฒนาในการพัฒนาผู้นำ ได้แก่ ความสามารถในการจัดการตนเอง ความสามารถทางสังคม และความสามารถในการสนับสนุนและ ส่งเสริมการทำงาน ๓ ประการ

๑. ความสามารถในการจัดการตนเอง (Self-management Capabilities) บุคคลที่มีความสามารถในการจัดการตนเองจะพัฒนาวิธีการจัดการตนเองที่มีประสิทธิผล ในทางความคิด อารมณ์ ทัศนคติ และกิจกรรมของพวกเขาความสามารถสำหรับการจัดการตนเอง ทำให้ผู้นำสามารถที่จะพัฒนาในด้านบวกและความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจได้ และมีความคิดริเริ่มที่สำคัญในบทบาทของตน ความสามารถที่จะจัดการตนเองรวมถึงการรู้จักตนเอง ความสามารถที่จะให้เกิดความสมดุลของ ความต้องการที่ขัดแย้งกัน ความสามารถที่จะเรียนรู้ และคุณค่า ของความเป็นผู้นำ ความสามารถในการจัดการตนเองจะประสบความสำเร็จด้วยการตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเองหรือการรู้จักตัวเอง ความสามารถในการทำให้ความต้องการที่ขัดแย้งกันมีความสมดุลความสามารถในการเรียนรู้ และค่านิยมของภาวะผู้นำ

๒. ความสามารถทางสังคม (Social Capabilities) ในการดำเนินชีวิตผู้นำสามารถพัฒนาทักษะระหว่างบุคคลและทักษะทางสังคมได้ นอกจากนี้ บทบาทและกระบวนการภาวะผู้นำ เป็นเรื่องทางสังคมโดยธรรมชาติ ผู้นำจะต้องสร้างเครือข่ายที่มีความหมายกับผู้อื่นมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสามารถทางสังคมซึ่งประกอบด้วย ความสามารถที่จะสร้างและรักษาความสัมพันธ์ ความสามารถที่จะสร้างกลุ่มทำงานที่มีประสิทธิผล

---

^{๖๗} Morrison, A.M.White, R.P.,& Van Velsor, E, **Breaking the Glass Class Ceiling** , (Reading, MA:Addison-Wesley, 1987), p.145.

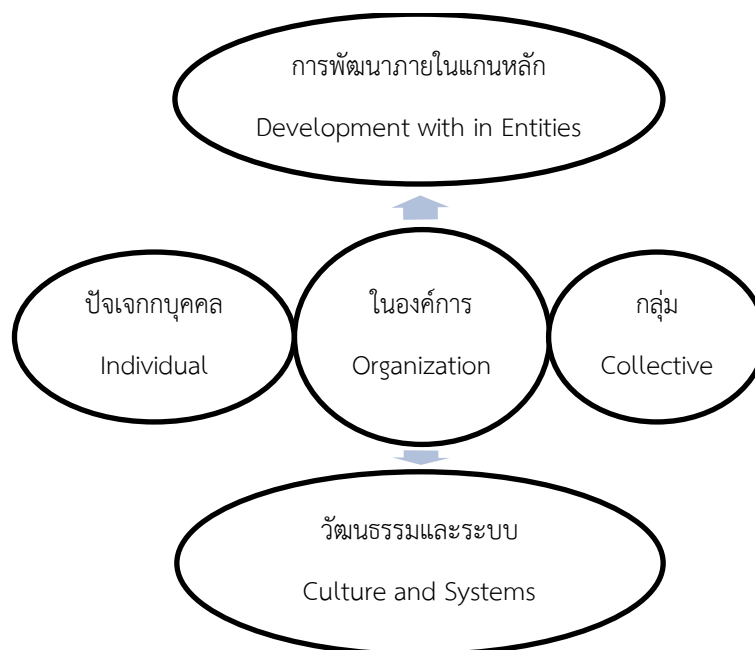
ทักษะการติดต่อสื่อสาร และความสามารถในการพัฒนาผู้อื่น ความสามารถจะประกอบด้วยความสามารถในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ ความสามารถในการสร้างกลุ่มทำงาน ที่มีประสิทธิผล ทักษะการติดต่อสื่อสาร และความสามารถในการพัฒนาผู้อื่น

๓. ความสามารถในการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงาน (Work-Facilitation Capabilities) บุคคลจะต้องมีการพัฒนาทักษะและมิติต่างๆซึ่งทำให้พวกเขาสามารถสนับสนุนและส่งเสริมทำให้เกิดความสำเร็จของงานในระบบองค์กร องค์กรนั้นประกอบไปด้วยบุคคลมากมาย กลุ่ม และระบบย่อยๆ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องทำงานอย่างเป็นอิสระเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายร่วมกัน บุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติงาน การทำงานร่วมกัน การประสานงานให้เป็นหนึ่งเดียว ความสามารถในการสนับสนุนและส่งเสริมจะรวมไปถึงทักษะในการจัดการ ความสามารถในการคิดและทำทุกอย่างมีกลยุทธ์ ความสามารถที่จะคิดอย่างสร้างสรรค์ และความสามารถที่จะเริ่ม และนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง^{๖๘} นอกจากนี้ นักวิชาการต่างประเทศ^{๖๙} ยังให้จำกัดความของการพัฒนาภาวะผู้นำ (Leadership Development) ว่าเป็นการแผ่ขยายความสามารถขององค์กร โดยผ่านภาวะผู้นำพื้นฐานที่สำคัญเพื่องานของกลุ่ม (Collective Work) อันได้แก่ การกำหนดเป้าหมายหรือทิศทาง (Setting direction) การเสริมสร้างแนวทางเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น (Creating alignment) และคงไว้ซึ่งความผูกพันในการปฏิบัติตามแนวทางนั้น (Maintaining Commitment)

ในปัจจุบันพบว่า เป็นไปได้ยากขึ้นทุกที ที่ผู้นำอย่างเป็นทางการหรือผู้บริหาร จะแสดงภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลแบบที่เป็นตัวของเขาออกมา ความท้าทายที่องค์กรต้องเผชิญในทุกวันนี้ทั้งภายในและภายนอก คือการทำลายที่มักจะมีอย่างท่วมท้นและมีความซับซ้อน และอาจจะเป็นปัญหาที่ไม่เคยพบมาก่อน และไม่สามารถใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบเดิมได้ ความท้าทายที่ซับซ้อนเหล่านี้ต้องการสมมติฐานและวิธีการใหม่ๆ ที่ต้องได้รับการพัฒนาขึ้นมา และต้องการให้ทั้งองค์กรและบุคคลเกิดเรียนรู้และมีการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความท้าทายในทุกวันนี้ องค์กรจะต้องไม่เพียงพัฒนาที่ตัวบุคคล แต่ต้องพัฒนาความสามารถของภาวะผู้นำของส่วนรวมด้วย องค์กรจะต้องพัฒนาความเชื่อมโยง (connection) ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มคนภายในองค์กร ระหว่างองค์กรหน่วยงานหลักและผู้ถือหุ้น

^{๖๘} McCauley, C. & Van Velsor, E., *Handbook of Leadership Development*, (San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2004), p.12.

^{๖๙} McCauley, C. & Van Velsor, E., *Handbook of Leadership Development*, 2004, p.144.

แผนภาพที่ ๒.๓ การพัฒนาภาวะผู้นำ (Leadership Development Framework)

ดังนั้นการเป็นผู้นำไม่ใช่เป็นมาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ ดังนั้นผู้บริหารที่ต้องการประสบความสำเร็จ เป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ย่อมต้องฝึกฝนและพัฒนาภาวะผู้นำให้บังเกิดขึ้น^{๗๐} จากแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ ตลอดจนผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ และสามารถทำให้องค์กรมีการพัฒนาภายในเป็นหลัก เกิดกลุ่มที่มีการพัฒนาอย่างเป็นวัฒนธรรมและระบบ แต่ว่าภาวะผู้นำเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล ที่เกิดขึ้นเป็นส่วนบุคคล สามารถที่จะพัฒนาตามแบบอย่างกันได้ การพัฒนาภาวะผู้นำโดยการเสริมสร้างนั้น ต้องมุ่งเน้นให้ผู้นำมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีประสิทธิภาพในการทำงาน ในองค์กร มีความรับผิดชอบในการทำงาน มีความสุขและปราศจากความเครียดในการทำงาน รวมทั้งเป็นผู้นำที่ประสานประโยชน์ และการที่จะพัฒนาภาวะผู้นำได้นั้นต้องพัฒนาจากวิธีการทั้ง ๔ ประการ การพัฒนาเป็นแกนหลัก เพื่อให้เกิดหลักการพัฒนา เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมและระบบ โดยเริ่มที่ส่วนบุคคลที่เรียกว่าปัจเจกบุคคล เพื่อสร้างภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ผู้นำ และผู้นำจะเป็นแบบใดก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของสังคมในแต่ละกลุ่มพื้นที่เป็นตัวกำหนด

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีหลักแนวคิด ที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

^{๗๐}นิพนธ์ กินวงศ์, หลักการบริหารการศึกษา, (พิษณุโลก : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒),

ตารางที่ ๒.๑๑ รูปแบบการพัฒนาระบบผู้นำ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (๒๕๔๐, หน้า ๒๑-๒๓).	รูปแบบมีลักษณะคล้ายคลึงกัน มี ๔ รูปแบบ ๑. รูปแบบของจริง ๒. รูปแบบที่แสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ ๓. รูปแบบหมายถึงลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ ๔. รูปแบบ หมายถึงชุดของทฤษฎีที่ผ่านการทดสอบ
เสรี ชัดแจ้ง, (๒๕๓๘, หน้า ๓).	รูปแบบหมายถึงสิ่งที่แสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ หรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์
Keeves, P. J., , (1988, pp.561-565.).	รูปแบบ มี ๔ ประเภท ๑. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้อุปมาหรืออุปมัยเทียบเคียง ๒. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ ๓. Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์ ๔. Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจาก

ตารางที่ ๒.๑๑ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
<p>บุญชม ศรีสะอาด (๒๕๕๖, หน้า ๑๓).</p>	<p>ภาวะผู้นำสามารถพัฒนาหรือสร้างขึ้นมาได้หลายวิธีการ คือ ๑.การศึกษาตนเอง โดยการวิเคราะห์ประวัติ๒.การศึกษาผู้อื่น โดยการสังเกตและการสนทนากัน๓.การพัฒนาตนเอง โดยการพัฒนาความสามารถในการพูด การฟัง การแต่งกาย</p>
<p>ฉันทนา จันทร์จาง (๒๕๔๒, หน้า ๑๖๙-๑๗๒)</p>	<p>การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำสามารถกระทำได้ใน ๓ ลักษณะ คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอ้อมและการเรียนรู้จากสถาบันศึกษา</p>
<p>Kouzes,JamesM.&Posner,BarryZ, (2003, pp.47-48).</p>	<p>กระบวนการพัฒนา แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาผู้นำเป็นกระบวนการที่ต้องมีประสบการณ์เพื่อการพัฒนาที่หลากหลาย และต้องมีความสามารถในการเรียนรู้ ซึ่งความสามารถเรียนรู้นี้เป็นปัจจัยที่นำบุคคลไปสู่กระบวนการพัฒนา การฝึกอบรม การศึกษา</p>
<p>McCauley,C. & Van Velsor ,E (2004, pp.142-143).</p>	<p>คนเรียนรู้จากประสบการณ์ที่คล้ายกันด้วยอัตราต่างกันและวิธีการที่ต่างกัน ถึงแม้ว่าความแตกต่างนั้นบางส่วนเป็นระดับของความท้าทายที่แต่ละคนได้รับในประสบการณ์นั้นๆ</p>
<p>Morrison,A.M.White,R.P.,& Van Velsor,E, (1987, p.145).</p>	<p>การพัฒนาภาวะผู้นำ มีสิ่งที่ยังขาดที่จำเป็นอย่างยิ่งก็คือ ความสามารถของแต่ละบุคคลในการเรียนรู้จากประสบการณ์ ตามความสามารถในการเรียนรู้โดยเป็นการผสมผสาน</p> <p>การพัฒนาภาวะผู้นำควรที่จะเกิดจากการสนใจของตัวผู้ที่ต้องการพัฒนาด้วย เพราะว่าพื้นฐานของผู้นำแต่ละคนไม่เหมือนกัน อยู่ที่การเรียนรู้และ ประสบการณ์ และการเลี้ยงดูในวัยเด็กด้วย</p>

๒.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้วิจัยพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งจะได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Development:HRD) หมายถึง การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่บุคคลรับผิดชอบให้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจแก่องค์กร^{๗๑} ขณะที่นักวิชาการอีกท่าน เสนอสอดคล้องกันว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ กระบวนการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และความสามารถ (Capacities) ของบุคคลทั้งหมดในสังคมใดสังคมหนึ่ง^{๗๒} ในขณะที่ทางด้านนักวิชาการต่างประเทศได้ให้นิยามไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง วิธีการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal and informal Approaches) เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพให้กับบุคคล โดยการเพิ่มพูนและทำให้เกิดการงอกงามในความรู้ ทักษะ ความสามารถและทัศนคติที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อองค์กร^{๗๓} ขณะที่นักวิชาการต่างประเทศอีกท่าน ให้ความหมายแตกต่างกันว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง ความพยายามในการเพิ่มพูนความสามารถของบุคคลให้สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ประสบผลสำเร็จ^{๗๔} ส่วนในทางพระพุทธศาสนาให้ความหมายไว้ว่า พัฒนา : พัฒน, พัฒนะ น. ความเจริญ พัฒนา ทำให้เจริญ^{๗๕} คำว่า พัฒนา เป็นคำกริยา แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้ยั่งยืนถาวร ดังนั้น การพัฒนาก็คือ การทำให้เจริญ^{๗๖}

^{๗๑} พะยอม วงศ์สารศรี, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๖.

^{๗๒} อรุณ รักรธรรม, การพัฒนาและการฝึกอบรมบุคคล:ศึกษาเชิงพฤติกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๗๓} Casteter ,William B, The Human Resource Function in Educational Administration 6th, (New Jersey : A Simon and Schster Company, 1996), p.222.

^{๗๔} Mathis,Robert Land Jackson,John H,Human Resource Management,(Singapore : South-Western, 2004), p.253.

^{๗๕} ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๕, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒๗.

^{๗๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลด์มิงทง, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗.

ดังนั้น คำว่า พัฒนา ในทางพระพุทธศาสนา จึงมาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนา สิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่า พัฒนา หรือวัฒนา เช่น การสร้างถนนหนทาง บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้ข้อเสนอดีๆ วิจารณ์ไว้ว่า คำว่า พัฒนาหรือ คำว่า เจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวนั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือ ตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น น สียา โลกวทมน โน แปลว่า อย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็น การพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา^{๗๗} จากความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการในการเพิ่มพูนความรู้(Knowledge) ทักษะ(Skill) ทศนคติ (Attitude) และความสามารถ(Capacities)ของบุคคลให้สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายถึงระดับวิชาชีพ(Professional) หรือระดับที่องค์กรต้องการ

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนผลการศึกษานักวิชาการต่างๆผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ภาคเหนือตอนล่าง มีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๒ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พะยอม วงศ์สารศรี, (๒๕๔๐, หน้า ๑๖๖).	การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานที่บุคคลรับผิดชอบให้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจแก่องค์กร
อรุณ รักธรรม, (๒๕๔๒, หน้า ๑).	กระบวนการเพิ่มพูนความรู้(Knowledge) ทักษะ(Skill) และความสามารถ(Capacities) ของบุคคลทั้งหมด
Casteter ,William B, (1996, p.222).	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง วิธีการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ(Formal and informal Approaches) เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิผลให้กับบุคคลเพื่อผลสัมฤทธิ์ของงานที่องค์กรได้ตั้งเป้าหมายไว้ ในแต่ละปีหรือว่าแผนงาน

^{๗๗} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๒.

ตารางที่ ๒.๑๒ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์(ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Mathis,Robert L.and Jackson,John H, (2004, p.253).	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง วิธีการทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ(Formal and informal Approaches) เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิผลให้กับบุคคล
พ จ น า นุ ก ร ม ฌ บั บ ราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ.๒๕๕๔,หน้า ๘๒๗).	การทำให้เจริญ ให้เกิดขึ้นมีขึ้น
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๓๙, หน้า๔๗).	ทำให้เจริญ ทำให้ยั่งยืนถาวร ดังนั้น การพัฒนาก็คือ การทำให้เจริญ
พระราชวรมุนี, (ประยุทธ์ ปยุตโต), (๒๕๓๙, หน้า ๓๒).	การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริงๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็น การพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา

๒.๓.๒ ลักษณะและขอบเขตของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

นักวิชาการให้ความหมายของลักษณะไว้ว่า การพัฒนา (Development) แตกต่างจากการอบรม(Training) เป็นไปได้ที่การอบรมส่วนใหญ่เป็นเรื่องเหล่านี้ อาทิ การขับรถยนต์ การใช้คอมพิวเตอร์ หรือการควบคุมเครื่องรับส่งวิทยุ ในขณะที่การอบรมเป็นเรื่องเหล่านี้ อาทิ การวินิจฉัย (Judgment) การตัดสินใจ (Decision Making) ความรับผิดชอบ(Responsibility) เรื่องเหล่านี้ต้องวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพให้กับบุคคลทั้งองค์กร^{๗๘}

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศ ให้ความหมายว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่ดีเยี่ยมในการจูงใจการธำรงรักษาบุคคล การเพิ่มพูนความสามารถและทักษะในการแก้ไขปัญหาให้กับบุคคลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนทำให้องค์การประสบความสำเร็จในการจัดการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่ต้องมีการวางแผนเพื่อให้เกิดสิ่งที่คาดหวังคือ

๑. เพิ่มพูนศักยภาพการปฏิบัติงานในตำแหน่งให้กับบุคคลในตำแหน่งงานนั้นๆ
๒. พัฒนาทักษะที่สำคัญให้กับบุคคล

^{๗๘} ธวัช บุญยภรณ์, ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง, พิมพ์ครั้งที่ ๑,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙๗.

๓. ส่งเสริมการพัฒนาตนเองของบุคคล เพื่อให้เกิดแรงจูงใจและความพึงพอใจ^{๗๙}

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและทัศนคติของบุคคลที่มีต่อองค์กร ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญ ของการทำงานระดับมืออาชีพของบุคคล การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สามารถกระทำได้หลากหลาย ประเภทและหลายวิธีการ^{๘๐}

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับลักษณะและขอบเขตของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อ พัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๓ ลักษณะและขอบเขตของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ธวัช บุญยมณี, (๒๕๕๐, หน้า ๑๙๗).	การพัฒนา(Development) แตกต่างจากการ อบรม(Training)
Mathis,Robert l.and Jackson,John H, (2004, p.255).	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่ดี เยี่ยมในการจูงใจการดำรงรักษาบุคคล การ เพิ่มพูนความสามารถและทักษะในการแก้ไข ปัญหาให้กับบุคคลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ
Casteter ,William B, (1996, p.222).	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่ ต้องทำอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและทัศนคติของ บุคคลที่มีต่อองค์กร

^{๗๙} Mathis, Robert l.and Jackson, John H,Human Resource Management, p.255.

^{๘๐}Casteter, William B, The Human Resource Function in Educational Administration 6th, p. 222.

๒.๓.๓ กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Process of HRD)

กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่นำเสนอในที่นี้ประยุกต์มาจากแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศ^{๘๑} ที่เสนอไว้ว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ด้วยกัน และแต่ละขั้นตอนจะสัมพันธ์กัน

๑. การวินิจฉัยความจำเป็นในการพัฒนา (Diagnosing Development Needs)

ความจำเป็นในการพัฒนา (Development Needs) หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นอยู่จริงกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วยการพัฒนา การกำหนดความจำเป็นเพื่อการพัฒนาสามารถกระทำได้โดยการวิเคราะห์ใน ๓ ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับระบบหรือองค์การ

๒. การออกแบบโครงการพัฒนา (Design of Development)

ในการเตรียมการออกแบบโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างน้อยที่สุดต้องมีเอกสารหรือรายละเอียดในสิ่งเหล่านี้

- ๒.๑ เหตุผลในการพัฒนาตามปัญหาหรือความจำเป็นนั้น
- ๒.๒ เป้าหมายเฉพาะและวัตถุประสงค์การพัฒนา
- ๒.๓ รายละเอียดที่แสดงให้เห็นว่าใครเกี่ยวข้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างไรและทำไม
- ๒.๔ วิธีการพัฒนาและบุคคลในตำแหน่งงานที่สำคัญที่จะพัฒนา
- ๒.๕ ปฏิทินการดำเนินงาน
- ๒.๖ ระบุบุคคลหรือกลุ่มที่จะรับผิดชอบในกิจกรรมที่สำคัญ
- ๒.๗ แหล่งทรัพยากรที่ใช้
- ๒.๘ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล และ
- ๒.๙ กำหนดการและระเบียบการพัฒนา

ในการออกแบบโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องปัจจัยที่ขึ้นนำการออกแบบการพัฒนา(Development Design Cues) ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายนอก ระบบองค์การบุคคลและบริบทของงานข้อค้นพบจากรายงานการวิจัยความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง โครงการพัฒนาทุกโครงการต้องมีการออกแบบ การจัดการ การวางแผน และการอำนวยความสะดวกเพื่อให้โครงการประสบผลสำเร็จในการพัฒนาตามความจำเป็นที่วินิจฉัย

รูปแบบของโครงการ(Program Formats) เป็นการกำหนดวิธีการหรือกิจกรรมในองค์ประกอบต่างๆของโครงการ การออกแบบโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย ๕

^{๘๑} Ibid., pp.235-258.

ประกอบที่สำคัญ คือ เนื้อหา (Content) วิธีการ (Methods) แหล่งการพัฒนา (Setting) การมีส่วนร่วม (Participation) และทรัพยากร (Resources)

๓. การดำเนินการตามโครงการพัฒนา

ความสำเร็จของการดำเนินการตามโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่กำหนดไว้ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับองค์การ โดยเฉพาะผู้บริหารหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องชักนำบุคคลให้เข้าสู่กระบวนการพัฒนา นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับการติดตามการปฏิบัติงานของบุคคลว่ามีการพัฒนาขึ้นหรือนำความรู้ความสามารถและทักษะที่ได้จากการพัฒนาไปใช้ในการทำงานมากน้อยเพียงใด

๔. การประเมินผลโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Evaluating the Staff Development Program) ในการประเมินผลโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น นักวิชาการต่างประเทศคนเดียวกัน^{๘๒} เสนอว่าคำถามที่ใช้เสนอในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของแผนงานจะประกอบด้วย

๑. ผลกระทบต่อผู้เข้ารับการพัฒนา โครงการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการพัฒนาอะไรบ้าง

๒. ผลกระทบต่อตำแหน่งงาน ความสามารถในการปฏิบัติงานในตำแหน่งงานของผู้เข้ารับการพัฒนาเพิ่มขึ้นหรือไม่

๓. ผลกระทบต่อองค์การ การพัฒนานั้นส่งผลให้องค์การบรรลุเป้าหมายอะไร กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรับรองการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนต่างๆที่กล่าวข้างต้น เป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงกันไปเหมือนเกลียวสว่าน กล่าวคือ เมื่อหาความจำเป็นในการพัฒนาได้แล้ว ก็นำมาวางแผนพัฒนาและดำเนินการพัฒนา ต่อจากนั้นก็ทำการประเมินผลการพัฒนา ผลจากการประเมินผลการพัฒนาจะเป็นข้อมูลในการกลับไปหาความจำเป็นเพื่อการพัฒนาในครั้งต่อไป

๒.๓.๔ ประเภทของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการพัฒนานั้นสอดคล้องกับความต้องการในชีวิตและศักยภาพของคนในองค์การ การพัฒนามนุษย์ในองค์การต้องได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารอย่างเต็มที่จึงจะทำให้การพัฒนาสัมฤทธิ์ผล ซึ่งผลวิจัยจะได้นำเสนอประเภทของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จากนักวิชาการดังต่อไปนี้

โดยเริ่มต้นที่นักวิชาการในประเทศ^{๘๓} ได้นำเสนอไว้ว่า ประเภทของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรแบ่งออกเป็น ๗ ประเภท

^{๘๒} Op.cit.

^{๘๓} จิตติมา อัครธิตินพงศ์, การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (พระนครศรีอยุธยา : เอกสารประกอบการสอนคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔-๑๖.

๑. การปฐมนิเทศ (Orientation)
๒. การศึกษา (Education)
๓. การฝึกอบรม (Training)
๔. การพัฒนาปัจเจกบุคคล (Individual Development)
๕. การพัฒนาสายอาชีพ (Career Development)
๖. การพัฒนาองค์กร (Organization Development)
๗. การพัฒนาตนเอง (Self Development)

๑. การปฐมนิเทศ

การปฐมนิเทศเป็นกิจกรรมแนะนำบุคลากรขององค์การที่เข้ามาปฏิบัติงานใหม่ให้รู้จักโครงการ ลักษณะงาน ผู้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงาน เพื่อช่วยให้บุคลากรใหม่สามารถปรับตัวเข้ากับงานและกลุ่มบุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์การได้โดยให้รู้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานและมีทัศนคติมาตรฐาน ค่านิยม และรูปแบบพฤติกรรมตามความคาดหวังขององค์การ การปฐมนิเทศมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

๑.๑ เพื่อช่วยให้บุคลากรใหม่ รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่ปฏิบัติงานใหม่ได้เร็วขึ้น และปฏิบัติตนอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมงานได้อย่างเหมาะสม

๑.๒ เพื่อช่วยให้บุคลากรใหม่เข้าใจเป้าหมายและนโยบายในการดำเนินงานขององค์การ

๑.๓ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับบุคลากรใหม่ โดยมองถึงความภาคภูมิใจความมั่นคงในหน้าที่การงานที่ตนต้องลงมือปฏิบัติและตระหนักถึงภาระหน้าที่อย่างเข้มแข็ง

๑.๔ เพื่อช่วยให้บุคลากรใหม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองอย่างชัดเจน รวมทั้งการรับรู้สิทธิประโยชน์ที่ตนเองพึงมี

๑.๕ เพื่อช่วยกระตุ้นให้บุคลากรใหม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ในตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และตระหนักถึงการฝึกอบรมเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในงานของตน

๑.๖ เพื่อช่วยลดความผิดพลาดหรือความบกพร่องในการปฏิบัติงานที่อาจเกิดขึ้นจากการลองผิดลองถูก

๑.๗ เพื่อช่วยปลูกทัศนคติของบุคลากรใหม่ให้มีความรู้สึกที่ดีต่องานและเพื่อนร่วมงาน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

๑.๘ เพื่อกระตุ้นให้บุคลากรใหม่ตื่นตัวต่อภาระหน้าที่ และกล้าแสดงวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น

๒. การศึกษา

การศึกษา เป็นการพัฒนาศักยภาพมนุษย์สำหรับงานในอนาคต โดยเตรียมบุคลากรเพื่อ งานที่ไม่ใช่ปัจจุบัน หรือเพื่อเลื่อนตำแหน่งบุคลากร เป็นการลงทุนระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งแล้วแต่ วัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ การลงทุนในการให้การศึกษาให้กับบุคลากรอาจไม่ได้ผลตอบแทนให้กับ องค์กร และอาจเป็นการลงทุนที่สูญเปล่าก็ได้ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งและวิกฤติต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์โดยการให้การศึกษา ก็เพื่อ วางแผนกำลังคน (Work for Planning) ที่จัดเตรียมไว้ในอนาคตจัดเตรียมการวางแผนอาชีพ(Career Planning) เพื่อการเตรียมการทดแทน(Preparing Replacement) เพื่อให้ได้พื้นฐานที่จำเป็นในงาน (Remedial Education) การศึกษาเพื่อการเป็นวิชาชีพ(Qualifying Education) และการศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education)

๓. การฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นเพียงวิธีการหนึ่งของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ได้ กับการพัฒนาบุคลากรทั่วไปๆ บางเรื่องเน้นเพื่อให้บุคลากรที่เข้ามาใหม่ได้ใช้ความรู้ความสามารถ ทดลองปฏิบัติงานจริง และใช้การฝึกอบรมยกระดับความสามารถของบุคลากรซึ่งประดับด้วยความรู้ใน เชิงจัดการ ความสามารถในการแก้ปัญหา และความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ เพื่อให้บุคลากรสามารถ ปฏิบัติงานได้อย่างเชี่ยวชาญและหลากหลาย มีความพร้อมในการพัฒนาวิธีการปฏิบัติงานใหม่ๆ เพื่อ สร้างสรรค์ผลงานให้แก่องค์กรมากยิ่งขึ้นการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดทำขึ้นอย่างมีระบบเพื่อให้ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น นำไปสู่การเพื่อ ผลิตผล และก่อให้เกิดผลสำเร็จ บรรลุผลตามเป้าหมายขององค์กรนอกจากนั้นการฝึกอบรมยังเป็นสิ่ง ที่เสริมสร้างทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน เพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา ตลอดจนพัฒนา ศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถตอบสนองความต้องการขององค์กรทั้งในปัจจุบันและอนาคต จึงอาจกล่าวได้ว่าการฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างการปฏิบัติงานของทรัพยากรมนุษย์ใน องค์กร ๓ ด้าน คือ

๓.๑ ด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความชำนาญ ในการปฏิบัติงานให้มี ประสิทธิภาพตรงตามที่ต้องการ และส่งผลต่อความเจริญเติบโตขององค์กรทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๓.๒ ด้านขวัญกำลังใจ ทำให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมี ทัศนคติที่ดีต่อหน้าที่ความรับผิดชอบและต่อองค์กร

๓.๓ ด้านการปฏิบัติงาน ทำให้บุคลากรได้มีโอกาสเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับ ตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบที่สูงขึ้นในอนาคต และมีความรู้สึกรับผิดชอบงานในหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย การฝึกอบรมจำแนกได้ตามสถานที่ฝึกอบรม คือ

๓.๓.๑ การฝึกอบรมแบบการเรียนรู้จากการทำงาน เป็นการฝึกอบรมความรู้ ทักษะ และความสามารถในที่ทำงานจริง ประกอบด้วย การฝึกอบรมปฐมนิเทศ การเสนอแนะ การฝึกงาน การหมุนเวียนงาน การสอนงาน และการทำหน้าที่ตักเตือน

๓.๓.๒ การฝึกอบรมนอกสถานที่ทำงาน เป็นการอบรมแบบการเรียนรู้ นอกสถานที่ ได้แก่ การบรรยาย การจำลองสถานการณ์ การเรียนรู้ด้วยตนเอง กรณีศึกษา การรวม ปัญหา การแสดงบทบาทสมมติ การเข้ากลุ่ม เกมการจัดการหรือเกมธุรกิจ

๔. การพัฒนาปัจเจกบุคคล

การพัฒนาปัจเจกบุคคลเป็นการพัฒนาที่มุ่งให้ประสบการณ์เรียนรู้แก่ทรัพยากรมนุษย์ ขององค์การเป็นรายบุคคล ให้ทรัพยากรมนุษย์แต่ละราย มีความสามารถไปในทิศทางตามการ เปลี่ยนแปลงขององค์การได้ การพัฒนาปัจเจกบุคคลเป็นการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับ องค์การ การพัฒนาปัจเจกบุคคลเป็นการลงทุนระยะยาวที่มีความเสี่ยงสูง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการศึกษ และการฝึกอบรมเพราะการพัฒนาการเรียนรู้จะเน้นที่บุคคล ซึ่งเป็นการยากที่จะเห็นได้ ว่า บุคคลที่ได้รับการพัฒนาจะเรียนรู้ได้ บางรายอาจไม่สามารถเรียนรู้ได้จะทำให้้องค์การต้องเสียเวลา เสียทรัพยากร และเสียโอกาสได้ การพัฒนาขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้บริหารในการพัฒนาการเรียนรู้ ให้กับบุคคล ในบางกรณีการพัฒนาปัจเจกบุคคลเป็นการส่งเสริมเพิ่มเติมในสิ่งที่ขาดเฉพาะบุคคล เช่น การพัฒนาการทำงานเป็นทีม การพัฒนาจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันการพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนา ความเป็นผู้นำ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาประเภทปัจเจกบุคคล จะเป็นการพัฒนาที่ ้องค์การเป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้บุคลากรเกิดความมั่นใจ

๕. การพัฒนาสายอาชีพ

การพัฒนาสายอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นการเตรียมความ พร้อมและสร้างโอกาสให้กับทรัพยากรมนุษย์สายอาชีพ คือ ตำแหน่งที่บุคคลครองไปตลอดชีวิตการทำงาน บุคคลยึดอาชีพก็เพราะต้องการสร้างความพึงพอใจให้กับตนเอง การได้ทำงานในเวลาหนึ่งเป็น การตอบสนองความต้องการหลายด้าน ปัจจัยที่มีผลต่อ การเลือกอาชีพของทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย

๕.๑ ความสนใจ บุคคลเลือกอาชีพเพราะเชื่อว่าอาชีพนั้นตรงต่อความต้องการของ ตนเอง

๕.๒ ภาพลักษณ์ของตนเอง บุคคลเลือกอาชีพเพราะอาชีพช่วยให้ภาพลักษณ์ของ ตนเป็นที่ยอมรับและชื่นชมของผู้อื่นและสร้างความภูมิใจให้กับตนเอง

๕.๓ บุคลิกภาพ เป็นลักษณะของบุคคลและความต้องการส่วนบุคคลที่มีผลต่อการ เลือกอาชีพ เช่น การดำรงชีวิต และความชอบในการทำธุรกิจ ความเป็นศิลปิน ความชอบสัมพันธ์กับ ผู้อื่น ชอบอำนาจ และมีความมุ่งมั่นไปสู่ความสำเร็จ

๕.๔ ภูมิหลังทางสังคม บุคคลเลือกอาชีพตามความเหมาะสมกับระดับสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และอาชีพครอบครัว ซึ่งเป็นสาเหตุให้บุคคลคุ้นเคยกับอาชีพและเลือกอาชีพ

๖. การพัฒนาองค์การ

ปัจจุบันองค์การมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา เช่น การจัดขนาดขององค์การใหม่ การจัดการคุณภาพทั้งองค์การ การแตกสายงาน การปรับรื้อระบบ และการลดขนาดองค์การ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้องค์การต้องมีการพัฒนาองค์การ การพัฒนาองค์การมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญคือ การช่วยทำให้ทรัพยากรมีความสามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงได้ โดยมีหลักการ ๕ ประการคือ ๑. คิดอย่างเป็นระบบ คือ การมองสิ่งต่างๆสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างชัดเจน ๒. การควบคุมตนเองคือ ความสามารถในการควบคุมตนเองเพื่อสร้างความสำเร็จในชีวิต ๓. มีตัวแบบทางความคิด คือ การคิดอย่างเป็นรูปแบบตามขั้นตอน ๔. มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน คือ มีความเข้าใจและผูกพันกับสิ่งที่ต้องการสร้างร่วมกัน ๕. เรียนรู้เป็นทีม คือ การปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและนำสิ่งที่เรียนรู้ไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ โดยมีการประสานการปฏิบัติและพูดคุยให้เป็นที่เข้าใจร่วมกัน

๗. การพัฒนาตนเอง

ทรัพยากรมนุษย์แต่ละบุคคลในองค์การสามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่มีที่สิ้นสุด การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยองค์การอาจยังไม่เพียงพอ เพราะองค์การมีขีดจำกัดในด้านทรัพยากรมนุษย์และเวลา อย่างไรก็ตามความเป็นมนุษย์ของทรัพยากรในปัจจุบันต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรมนุษย์ขององค์การและทรัพยากรของชาติ ต้องมีความรู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ทรัพยากรที่ขาดการพัฒนาตนเองจะไม่สามารถครองตำแหน่งที่ตนรับผิดชอบในองค์การได้ในระยะยาว เพราะขาดความรู้ ความสามารถที่จะนำพาองค์การไปสู่การเจริญเติบโตในภาวะแข่งขันที่รุนแรงได้ เนื้อหาจากนักวิชาการท่านแรกที่ได้นำเสนอไปนั้น บางส่วนสอดคล้องกับนักวิชาการต่างประเทศ^{๘๔} นักวิชาการอีกท่านกล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการดำเนินการให้พนักงานได้ประสบการณ์และเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งในอันที่จะนำมาปรับปรุงความสามารถในการทำงานและส่งเสริมความก้าวหน้าของพนักงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว มิได้หมายถึงเฉพาะการฝึกอบรมเท่านั้นยังหมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดจากการจัดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่กำหนดเฉพาะเจาะจงและได้รับการออกแบบที่จะนำไปสู่ความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้แบ่งกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่คือ

^{๘๔} Leonard Nadler, *Designing Training Program : The Critical Events Model*, Reading Mass, (Addison-Wesley, 1982), pp.4-5.

การศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่มีความมุ่งหมายในการที่จะเสริมสร้างความรู้ ความชำนาญ ค่านิยม ทางศีลธรรมและความเข้าใจที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ เพื่อให้ผู้รับการศึกษาสามารถใช้ชีวิตอยู่และ ทำประโยชน์แก่สังคมได้ สำหรับผู้ปฏิบัติงานอยู่แล้วการศึกษา หมายถึงกิจกรรม ด้านการพัฒนาคนที่กำหนดขึ้นเพื่อพูนประสิทธิภาพการทำงานในภาพรวมของเจ้าหน้าที่ นอกเหนือจากการเน้นเฉพาะ งานที่กำลังทำอยู่ปัจจุบัน^{๘๕}

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความรู้ และความชำนาญเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานที่มีความพร้อมที่จะเลื่อนขึ้นไปดำรงตำแหน่งสูงขึ้นในงานที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน^{๘๖}

การพัฒนา หมายถึง การให้เกิดความเจริญก้าวหน้าหรือความสำเร็จในการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถทั้งโดยการเรียนรู้ในทางตรงและทางอ้อม และเรียนรู้จากประสบการณ์หรือการให้คำปรึกษาแนะนำสอนงานหรือโดยวิธีอื่นซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ปฏิบัติงานและต่อองค์การ

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับประเภทของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๔ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์การศึกษา ฝึกอบรม พัฒนา

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
จิตติมา อัครธิพิงศ์, (๒๕๕๗, หน้า ๑๔-๑๖).	ประเภทของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรแบ่งออกเป็น ๗ ประเภท ๑.การปฐมนิเทศ ๒.การศึกษา๓.การฝึกอบรม ๔.การพัฒนาปัจเจกบุคคล๕.การพัฒนาสายอาชีพ๖.การพัฒนาองค์กร๗.การพัฒนาตนเอง
Leonard Nadler, (1982, pp.4-5).	๑.การศึกษา ๒.การฝึกอบรม ๓.การพัฒนา

^{๘๕} Leonard Nadler, *Designing Training Program : The critical Events Model*, Reading Mass, p.60.

^{๘๖} Ibid.,p.40.

๒.๔ พุทธธรรมสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ

หลักธรรมสำหรับผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำจะต้องมี คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะหรือวิถีทางของการที่จะเป็นผู้นำที่ดี ผู้นำในทางพระพุทธศาสนานั้นมีรากฐานมาจากแนวทางในการสร้างสรรค์บุคลากรในองค์กรให้มีความเป็นผู้นำด้วยการใช้เทคนิควิธีการซึ่งคาดหวังถึงผลที่สามารถนำมาใช้ในการจูงใจให้บุคคลอื่นประพฤติปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ของตนที่ต้องการโดยพิจารณาถึงระดับขั้นความต้องการภายในของมนุษย์พุทธวิธีในการนำและภาวะผู้นำขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงใช้พุทธวิธีในการนำมวลหมู่สมาชิกขององค์การพุทธด้วยการใช้หลักธรรมและการปฏิบัติของพระองค์นำพาสมาชิกขององค์การไปสู่ทางแห่งความสงบร่มเย็นและมีรากฐานที่มั่นคงซึ่งผลจากการศึกษาถึงพุทธประวัติ ผู้วิจัยพบว่า พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้นำที่เน้นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการตัดสินใจ สมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็น หรือคัดค้านได้โดยอิสระเมื่อตนมีความคิดเห็นอื่นๆ หรือแม้แต่การมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันก็ตาม พระพุทธองค์ทรงมอบอำนาจให้สงฆ์หรือเหล่าสมาชิกทั้งปวงเป็นใหญ่ และได้กระจายอำนาจในการมอบหมายงาน รวมถึงการมอบความไว้วางใจให้แก่พระสงฆ์สาวก โดยทรงคำนึงถึงความสอดคล้องกันระหว่างคนและงานเป็นสำคัญ เพื่อใช้สำหรับเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติซึ่งมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำได้ ดังนี้

๒.๔.๑ หลักธรรมของผู้นำ

ผู้นำที่สามารถนำพาองค์กรให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ได้นั้น นอกจากจะมีความสามารถแล้วยังต้องมีความดี คือ มีธรรมอีกด้วยตามแนวพระพุทธศาสนาลักษณะของผู้นำที่ดีนั้นต้องเป็นผู้นำที่มีธรรมในตนเอง คือ เป็นผู้ที่มีธรรมเป็นเครื่องชี้นำในการปกครองและการบริหารรัฐประเทศองค์กรหรือหมู่คณะให้เป็นที่ไปด้วยดีซึ่งหากผู้นำมีแต่ความสามารถแต่ไม่มีธรรมรัฐประเทศองค์กรหรือหมู่คณะย่อมที่จะประสบกับความเดือดร้อนจากการปกครองหรือการบริหารของผู้นำนั้น

หลักปฏิบัติสำหรับนักบริหารที่ดี

หลักการบริหารโดยทั่วไป ที่ควรใช้ประกอบการบริหารงานวัดให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูง (High- Efficiency) คือ ให้ได้ประสิทธิผลสูง (High Effectiveness) ด้วยค่าลงทุนต่ำ (Low Investment Value) คือ ประหยัดและคุ้มค่า ได้แก่

๑. การรู้จักกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) ทั้งวัตถุประสงค์หลัก วัตถุประสงค์รองการวางนโยบาย (Policy Formation) เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยดี มีประสิทธิภาพ
๒. การรู้จักริเริ่ม (Initiation) โครงการที่เป็นแก่นสาร อันจะยังสารประโยชน์แก่ตนเองและหมู่คณะ และการรู้จักจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วน (Priority) ในการดำเนินโครงการต่างๆ

ให้พอเหมาะกับงบประมาณ (Budget) และทรัพยากร (Resources) ที่มีและ/หรือที่คาดว่าจะมีจะได้ (อย่างใกล้เคียงที่สุด) ให้เหมาะสมกับกำลังคน (Man Power) และกาลเวลา (Timing)

๓. การรู้จัก วางแผนโครงการ (Project Planning) เพื่อปฏิบัติงาน (Operations) ตามนโยบายทั้งในระยะสั้น (short Term) และระยะยาว (Long Term)

๔. การรู้จักแบ่งงาน (Division of Work) และการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน (Delegation of Authority) แก่บุคคล หรือคณะบุคคลหน่วยรองลงไป ให้ปฏิบัติกิจกรรมหรือดำเนินโครงการต่างๆ ตามความเหมาะสมแก่สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และตามอัธยาศัยใจคอของแต่ละท่าน หรือแต่ละกลุ่มบุคคล (Put the Right Man on the Right Job)

๕. รู้จักประสานความสามัคคี (Unity) และประสานประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Interest) ของหมู่คณะ ให้เกิดความสามัคคีปรองดอง ให้เห็นแก่ประโยชน์โดยรวม คือ พระพุทธศาสนาาร่วมกัน ให้สำนึกในหน้าที่รับผิดชอบต่อตนเอง (Safety-responsibilities) และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Mutual-responsibilities) คณะสงฆ์ในพระธรรมวินัยนี้ร่วมกัน และให้มีความร่วมมือ(Cooperation)ประสานงาน (Coordination) และช่วยเหลือ (Assistances) ซึ่งกันและกัน

๖. รู้จักปกครองบังคับบัญชา (Supervision and Control) มีการวินิจฉัยสั่งการ (Decision Making) ด้วยความถูกต้อง (Rightness) ความเหมาะสม (Properness) ความบริสุทธิ์ (Fair Mind) และความยุติธรรม (Justice)

๗. รู้จักติดตาม (Fellow-up) และประเมินผลงาน (Evaluation of Work) และการรายงาน (Reporting) เพื่อให้ทราบผลการปฏิบัติงานในแต่ละโครงการงาน ของแต่ละบุคคล และ/หรือ คณะบุคคล ผู้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่ รับผิดชอบไปปฏิบัติงานในระดับต่างๆ เป็นระยะๆ เพื่อให้สามารถทราบปัญหาและเพื่อพิจารณาวินิจฉัยข้อหรือวิธีแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และ วิธีป้องกันปัญหาในอนาคต

โดยนัยนี้ จะเห็นได้ว่า นักบริหารที่ดี ก็คือ นักป้องกันแก้ไขปัญหาที่ดี นั่นเอง จะต้องเป็นนักเผชิญปัญหา ไม่ใช่เป็น นักหนีปัญหา หรือ นักหมกปัญหา กล่าวคือจะต้องคอยสอดรับฟัง รับทราบปัญหาจากผู้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานโครงการต่างๆ โดยวิธีการติดตาม ประเมินผลงาน และรับทราบรายงานผลการปฏิบัติงาน ปัญหา และทั้งข้อเสนอแนะจากผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยดี แล้วจึงพิจารณาวินิจฉัยจากการรายงาน ข้อมูลที่ถูกต้อง ที่เชื่อถือได้ ที่ตรงประเด็นและที่สมบูรณ์ เพื่อทำการตัดสินใจสั่งการด้วยเหตุผล หลักการ และหลักธรรม กฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับของหน่วยงานนั้น

การเป็นนักบริหารที่ดีควรที่จะมีหลักธรรมมาใช้ในการบริหาร ซึ่งจะทำให้การบริหารงานบริหารคน พารุกิจและภารกิจบรรลุสำเร็จสมประสงค์ ซึ่งพระนักวิชาการ นักเทศน์ ได้พูดถึงหลักนักบริหารที่ดีไว้ ๗ ประการคือ^{๘๗}

๑. มีความรู้กว้างขวาง วิชาจรรยาสัมปโน คือ ต้องเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ ผู้บริหารที่ซี้เกียจ ไม่หาความรู้มาใส่ตน ลูกน้องจะไม่เคารพนับถือ จึงต้องเชิญคนมีความรู้มาบรรยายให้ฟัง โลกวิทู ต้องรู้ทะลุถึงอุปนิสัยใจคอลูกน้องและสามารถแก้ไขอุปนิสัยที่ไม่ดีให้ได้

๒. ไว้วางใจผู้บริหาร ต้องหัดไว้วางใจคนบ้าง และจงไว้วางใจคนที่น่าไว้ใจ ซึ่งจะต้องดูอุปนิสัยหรือคุณสมบัติคนที่น่าไว้วางใจ ๕ ประการ คือ ขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ พัฒนาฝีมือ คนขยัน งานก็มีโอกาสสำเร็จ คนที่อดทนไม่ท้อถอย งานหนักเหนื่อยยากอย่างไรก็ยังสู้ ไม่ทิ้งงาน กลางคัน คนที่ใช้จ่ายสุรุษสุร่าย หน้าใหญ่ ใจโต มักใช้เงินในการดำเนินการที่ไม่ประหยัด คนที่ไม่ซื่อสัตย์นี้ล่อแหลมต่อการเอาเงินของบริษัทไปลงทุนหรือโกงกิน สุดท้ายเป็นเรื่องของฝีมือซึ่งต้องพัฒนาเรื่อยๆ ผลงานออกมาจะได้มีคุณภาพ ปลอดภัย ไม่กระทบสิ่งแวดล้อม

๓. ให้โอกาส ผู้บริหารควรให้โอกาสลูกน้อง เพื่อเป็นที่ฝึกฝนความชำนาญจากการผ่านประสบการณ์ในด้านต่างๆ การให้โอกาส มี ๒ อย่าง คือ ๑) ให้โอกาสทำงานเพื่อพัฒนาฝีมือและ ๒) ให้โอกาสแก้ไขงานที่ผิดพลาด

๔. ปราศจากอคติหรือลำเอียง ผู้บริหารไม่ควรตัดสินด้วยความมีอคติคือ เพราะรัก (ฉันทาคติ) เพราะเกลียด (โทสาคติ) เพราะหลง (โมหาคติ) และเพราะกลัว (ภยาคติ)

๕. มีความดำริก้าวหน้า เป็นผู้บริหารต้องมีหัวก้าวหน้าปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ต้องมองเห็นการนำวิทยาการสมัยใหม่มาพิจารณาประยุกต์ใช้ เพื่อให้ทันกับสนามการค้า อย่าไปยึดติดกับสิ่งเก่า ล้าสมัย ที่ทำให้เสียเปรียบในด้านการแข่งขัน เว้นแต่จะบอกได้ว่าของล้าสมัยดีกว่าของทันสมัยได้อย่างไร ผู้บริหารสมัยใหม่เดี๋ยวนี้นิยมระดมสมองประชุม โต๊ะกลม ระดับปฏิบัติการก็มีการระดมสมองด้วยกลุ่มคุณภาพ (QCC)

๖. เกิดปัญหาเร่งแก้ไข ผู้บริหารไม่ควรหมกมุ่นกับปัญหาไว้ มีเช่นนั้นปัญหาต่างๆ จะสะสมพอกพูน จนเกิดวิกฤต ด้านคุณภาพงาน คุณภาพสินค้าบริการ และอาจเป็นเหตุให้ธุรกิจล่มสลายได้ การแก้ปัญหานั้น ต้องพิจารณาด้วยว่ามีเหตุปัจจัยจากอะไร แล้วก็ไปแก้ที่เหตุนั้น แก้ไขเฉพาะหน้า เรียกว่าแก้อาการ (Corrective) ถ้าแก้แบบก่อนหน้าเรียกว่า ป้องกัน (Prevention)

๗. ป้องกันภัยผู้ทำงาน เป็นผู้บริหารที่ดีต้องป้องกันลูกน้อง ภัยที่จะเกิดขึ้นกับลูกน้อง ซึ่งมีหลายด้าน เช่น การป้องกันอุบัติเหตุ และอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับลูกน้องขณะปฏิบัติงาน ป้องกัน

^{๘๗} พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร), คติธรรมนำชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗.

การทะเลาะเบาะแว้ง มีเรื่องราวกับบุคคลภายนอก เป็นต้น หลักนักบริหารที่ดี ๗ ประการ มีความรู้ กว้างขวาง ใฝ่หาความรู้ ใฝ่หาโอกาส ปรารถนาจากอดีต มีความดำริก้าวหน้า เกิดปัญหาเร่งแก้ไข และป้องกันภัย ผู้ทำงาน ซึ่งหลักนี้ก็เป็อีกแง่มุมหนึ่งที่แตกต่างไปจากหลักบริหารอื่นๆ ที่ผู้บริหารควรพิจารณา ลักษณะผู้บริหารที่ดี (นายใช้ เพื่อนชม ลูกน้องชอบ) ผู้บริหารที่เกือบดี (นายชอบ เพื่อนชม ลูกน้องเฉย) ผู้บริหารที่ไม่ดี (นายไม่ชอบ เพื่อนเฉย ลูกน้องชัง) และผู้บริหารที่หาดีไม่ได้ (นายเฉย เพื่อนชัง ลูกน้องชัวเพราะตัวเองก็ชัว)^{๘๘} ส่วนลักษณะผู้บริหารที่ไม่พึงประสงค์ คือ มาดประชัน กันทำลูกน้อง ยกย่องตน สนแต่เรื่องอื่น ตีนเจ้านาย ใฝ่สองชั้น ฉันทำเอง และไม่เกรงใคร อนึ่ง นักบริหารนักปกครองที่ดี พึงปกครองดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย และ บทบัญญัติแห่งกฎหมายอาญาและอาญา ด้วยความเหมาะสมด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยความยุติธรรม โดยถือหลักพรหมวิหารธรรม ซึ่งกล่าวโดยย่อ คือ เอาใจเขามาใส่ใจเรา และยังคงต้องช่วยปกป้องคนดี คนมีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม จากการถูกเบียดเบียนโดยไม่เป็นธรรมและยังจะต้องช่วย สนับสนุน อุปถัมภ์ค้ำจุน ให้เขาสามารถปฏิบัติงาน ในหน้าที่รับผิดชอบโดยสะดวกและปลอดภัยจาก ฝายอธรรมทุกรูปแบบ พิจารณาโดยรอบคอบแล้ว กล่าวตำหนิคนที่ควรตำหนิ กล่าวชมเชย ยกย่อง คนดี ที่ควรยกย่อง ตามที่เป็นจริงในโอกาสอันควร ก็จะทำให้ความเจริญรุ่งเรือง และสันติสุขอย่างมั่นคง แก่หน่วยงานที่บริหารนั้นฉันทำเอง การบริหารวัดก็ฉันทำเอง

สรุปว่า การเป็นผู้นำที่ดีควรที่จะมีหลักธรรมมาใช้ในการบริหารงาน ซึ่งหลักธรรมนี้ หากพิจารณาโดยลึกซึ้งก็จะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบในเรื่องของการบริหารนั่นเอง ซึ่งจะทำให้การบริหารงาน บริหารคน พารุรกิจและภารกิจให้บรรลุหรือสำเร็จสมประสงค์ การเป็นผู้นำต้องมีคุณสมบัติของคนดีในชีวิตประจำวันนั้น ถ้าใครมีคุณธรรมของมนุษย์ และสามารถประพฤติได้อย่าง ถูกต้องตามหลักการเหล่านี้โดยสมบูรณ์แล้ว ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็น "สัตบุรุษ" หรือ "คนดีแท้" หรือ "มนุษย์โดยสมบูรณ์" การกระทำหรือพฤติกรรมของเขาย่อมเหมาะสม ถูกต้องปราศจากความผิดพลาด นำประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยส่วนรวมคนดีแท้อยู่ในสังคม โดยยอม เอื้ออำนวยประโยชน์สันติสุขแก่สังคมนั้นผู้ประสงค์จะให้การดำเนินชีวิตประจำวันไปโดยราบรื่น เรียบร้อย เป็นสุขช่วยเหลือสังคมและประเทศชาติได้ จะต้องมีความดีของมนุษย์โดยสมบูรณ์ดังกล่าว

จากแนวคิด เกี่ยวกับหลักธรรมสำหรับผู้นำจากพระสงฆ์ นักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยได้ สังเคราะห์ประมวลแนวคิดดังกล่าวเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อ พัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

^{๘๘} เกรียงไกร เศรษฐกุล, ปกิณกะสำหรับนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๘๖.

ตารางที่ ๒.๑๕ หลักธรรมสำหรับผู้ผู้นำ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) (๒๕๔๖, หน้า ๒๗).	๑. มีความรู้กว้าง ๒.ไว้วางใจผู้บริหาร ๓. ให้โอกาส ๔. ปราศจากอคติ ๕. มีความดำริก้าวหน้า ๖.เกิดปัญหาเร่งแก้ไข ๗.ป้องกันภัยผู้ทำงาน สิ่งเหล่านี้คือ คุณธรรมสำหรับผู้ผู้นำ ในการบริหารงาน
เกรียงไกร เศรษฐไกรกุล (๒๕๔๕, หน้า ๘๖).	ผู้ผู้นำทั้งดีและไม่ดี เกือบดี และที่หาดีไม่ได้ แต่ ละแบบจะมีคุณลักษณะต่างๆ กัน

๒.๔.๓ หลักสัปปริสธรรม ๗

หลักสัปปริสธรรมนั้นเป็นข้อธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่บริษัทตามโอกาสสถานที่ต่างๆ กัน ซึ่งคุณสมบัติของผู้ผู้นำที่ดีในความหมายของพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยหลักธรรม ๗ ประการ ในชีวิตประจำวันนั้น ถ้าหากใครมีคุณธรรมของมนุษย์ที่แท้ ๗ ประการนี้ และสามารถประพฤติได้อย่างถูกต้องตามหลักการเหล่านี้โดยสมบูรณ์แล้ว ผู้ผู้นั้นย่อมได้ชื่อว่าเป็น ผู้ที่พระพุทธเจ้ายกย่องว่าเป็น “สัตบุรุษ” หรือ “คนดีแท้” หรือ “มนุษย์โดยสมบูรณ์” การกระทำหรือพฤติกรรมของเขามีความเหมาะสมถูกต้องปราศจากความผิดพลาดนำประโยชน์มาให้ทั้งแก่ตนเองและสังคมโดยส่วนรวมย่อมเอื้ออำนวยประโยชน์สันติสุขแก่สังคมนั้น ดังนั้นก่อนที่จะทำความเข้าใจความหมายและความเป็นมาของหลักสัปปริสธรรม จึงควรทำความเข้าใจความหมายของสัตบุรุษก่อน เพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจในหลักธรรมดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายว่า สัปปริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ มี ๗ ประการ คือ

๑. ฉัมมัญญุตตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ
๒. อตถัญญุตตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล
๓. อตตัญญุตตา รู้จักตน
๔. มัตตัญญุตตา รู้จักประมาณ
๕. กาลัญญุตตา รู้จักกาลเวลา
๖. ปริสัญญุตตา รู้จักชุมชน สังคม
๗. ปุคคสัญญุตตา รู้จักบุคคล

คุณธรรม ๗ ประการอันเป็นคุณสมบัติภายในตัวผู้นำ ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ ที่จะทำให้ผู้นำสามารถจัดการ สามารถปฏิบัติการ ในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

๑. สาระสำคัญของหลักสัปปริสธรรม

ในการศึกษาสาระสำคัญของหลักสัปปริสธรรมนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาให้ทราบถึง องค์ประกอบของหลักสัปปริสธรรม ซึ่งมี ๗ ประการและในแต่ละองค์ประกอบนั้นมีการอธิบายในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาอย่างไร ตลอดจนการศึกษาเพื่อให้ทราบถึงหลักสัปปริสธรรม ๗ สามารถนำมา ประยุกต์ใช้กับคุณสมบัติของผู้นำได้อย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเป็นต้นว่า พระสูตร ชาดก มาแสดงเพื่อให้ทราบถึงเนื้อหาที่สำคัญของหลักธรรมในข้อ นั้นๆ ดังนี้

๑) **ธัมมัญญตา** (รู้หลักและรู้จักเหตุ) คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต การปฏิบัติกิจหน้าที่ และการดำเนินกิจการต่างๆ รู้เข้าใจในสิ่ง ที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่งฐานะ อาชีพการงานของตน มีหน้าที่และ ความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการจะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จ ที่เป็นไปตามหน้าที่ และความรับผิดชอบนั้นๆ ตลอดจนขั้นสูงสุด คือรู้เท่าทันกฎธรรมดา หรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อชีวิตอย่างถูกต้องมีจิตใจเป็นอิสระไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

๒) **อัตถัญญตา** (รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล) คือรู้ความหมายและความมุ่งหมาย ของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้นๆ มีความมุ่ง หมายอย่างไร รู้ว่าที่ตนทำอย่างนั้นๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นๆ เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไรหรือควรจะได้ บรรลุถึงผลอะไร ที่มีหน้าที่ตำแหน่งฐานะ การงานอย่างนั้นๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมาย อะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร เป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือรู้ความหมายของคตินิยมและประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต

๓) **อิตถัญญตา** (รู้จักตน) คือรู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จัก ประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอน และการสนุกสนานรื่นเริงต่างๆ

๔) **มัตถัญญตา** (รู้จักประมาณ) คือรู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่างๆ ตลอดจนการพักผ่อนหลับนอน และการสนุกสนานรื่นเริงต่างๆ

๕) **กาลัญญตา** (รู้จักกาล) คือรู้การเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการ ประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงานปฏิบัติงานปฏิบัติการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่าเวลา ไหนควรทำอะไร และทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้เหมาะสมเวลา ให้ถูกเวลา เป็นต้น

๖) **ปรีชาญาณ** (รู้จักชุมชน) คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ประชุมชนและชุมชน รู้กาลอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นชุมชน และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนั้นๆ เป็นต้น

๗) **บุคคลัญญตา** (รู้จักบุคคล) คือ รู้จัก และเข้าใจ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาธิบายความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ ด้วยดีว่าควรจะทำหรือไม่ได้คิดอะไรจะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไรจึงจะได้ผลดี เป็นต้น^{๘๘}

มีข้อธรรมจากสัปปริสสุตรอังคุตตรนิกายจตุกกนิบาต กล่าวถึงการแสดงออก หรือพฤติกรรมของสัตบุรุษ (ผู้มีคุณธรรม) ไว้ดังนี้คือ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการพึงทราบว่าเป็นสัตบุรุษธรรม ๔ ประการอะไรบ้างคือ

๑) สัตบุรุษในโลกนี้ถึงถูกใครถามก็ไม่เปิดเผยข้อเสียของบุคคลอื่น ไม่จำเป็นต้องพูดถึงสัตบุรุษผู้ไม่ถูกถามและสัตบุรุษผู้ถูกถามก็ตอบปัญหาไม่อ้อมค้อมไม่หวังเหนียวกล่าวถึงข้อเสียของบุคคลอื่นอย่างไม่ละเอียดยุติที่นี้พึงทราบว่าเป็น “ผู้นี้เป็นสัตบุรุษ”

๒) สัตบุรุษถึงไม่ถูกใครถามก็เปิดเผยข้อดีของบุคคลอื่น ไม่จำเป็นต้องพูดถึงสัตบุรุษผู้ถูกถามและสัตบุรุษผู้ถูกถามก็รีบตอบปัญหาไม่อ้อมค้อมไม่หวังเหนียวกล่าวสรรเสริญข้อดีของบุคคลอื่นอย่างละเอียดยุติที่นี้พึงทราบว่าเป็น “ผู้นี้เป็นสัตบุรุษ”

๓) สัตบุรุษถึงไม่ถูกใครถามก็เปิดเผยข้อเสียของตน ไม่จำเป็นต้องพูดถึงสัตบุรุษผู้ถูกถามและสัตบุรุษผู้ถูกถามก็รีบตอบปัญหาไม่อ้อมค้อมไม่หวังเหนียวกล่าวข้อเสียของตนอย่างละเอียดยุติที่นี้พึงทราบว่าเป็น “ผู้นี้เป็นสัตบุรุษ”

๔) สัตบุรุษถึงไม่ถูกใครถามก็ไม่เปิดเผยข้อดีของตน ไม่จำเป็นต้องพูดถึงสัตบุรุษผู้ไม่ถูกถามและสัตบุรุษผู้ถูกถามก็รีบตอบปัญหาไม่อ้อมค้อมไม่หวังเหนียวกล่าวสรรเสริญข้อดีของตนอย่างละเอียดยุติที่นี้พึงทราบว่าเป็น “ผู้นี้เป็นสัตบุรุษ”^{๘๙}

จากหลักสัปปริสสุตรธรรมผู้วิจัยทบทวนเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของหลักธรรมสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำสามารถนำมาสรุปเป็นแนวคิดเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังคมจะเหมาะสมทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังตารางต่อไปนี้

^{๘๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๐/๓๓๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๗/๔๐๐, ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๐๕-๑๐๗/๑๒๕-๑๓๑, อง.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

^{๘๙}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๓/๑๑๙.

ตารางที่ ๒.๑๖ หลักสัปปุริสธรรม

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย	ผู้นำที่ประกอบด้วยหลักธรรมของสัตบุรุษ ย่อมจะช่วยให้มีวิสัยทัศน์รอบด้าน คือมองเห็นหลักการวิธีการสามารถตั้งเป้าประสงค์ได้โดยรู้ว่าตนเองหรือองค์กรมีสถานะอย่างไร สามารถประมาณการหรือคาดการณ์ในการทำงานได้ โดยเฉพาะการรูเวลาไหนควรเวลาไหนไม่ควร รู้ว่าบุคลากรของตนโดยภาพรวมเป็นอย่างไรความสามารถเฉพาะตนของแต่ละคนเป็นอย่างไร

๒.๔.๔ หลักสังคหัตถุ ๔

หลักสังคหัตถุ ๔ เป็นหลักพุทธธรรมที่สอดคล้อง และสามารถส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในอังคุตตรนิกาย หัตถกสูตร ได้กล่าวถึงสังคหัตถุธรรม ไว้ ดังนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อัคคาหวจเจตีย์ใกล้เมืองอาฬวี ครั้งนั้น หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี มีอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คนแวดล้อม เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีว่า ดูกรหัตถกะ บริษัทของท่านนี้ใหญ่ ก็ท่านสงเคราะห์บริษัทใหญ่ นี้อย่างไร

หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีกราบทูลเล่าถวายแก่พระผู้มีพระภาคว่า ได้ใช้สังคหัตถุ ๔ ประการ ในการสงเคราะห์บริษัทใหญ่ขนาดนี้ คือคนควรสงเคราะห์ด้วยทาน ก็สงเคราะห์ด้วยทาน คนผู้ไม่ควรสงเคราะห์ด้วยวาจาอ่อนหวาน ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาที่อ่อนหวาน ผู้ไม่ควรสงเคราะห์ด้วยการประพุดติลิ่งที่เป็นประโยชน์ ก็สงเคราะห์ด้วยการประพุดติลิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้ไม่ควรสงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตัวเสมอ คำพูดของอุบาสกซึ่งเป็นคนมีทรัพย์จึงมีน้ำหนักร

พระผู้มีพระภาค ทรงตรัสชมว่าวิธีนี้เป็นอุบายที่จะสงเคราะห์บริษัท จำนวนมากได้จริงอยู่ ใครก็ตามที่สงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในอดีตกาลก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหัตถุ ๔ ใครก็ตาม ที่จักสงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในอนาคต ก็ต้องสงเคราะห์ด้วยสังคหัตถุ ๔ ประการนี้เอง ใครก็ตามที่กำลังสงเคราะห์บริษัทจำนวนมากในปัจจุบัน ก็ล้วนแต่สงเคราะห์ด้วยสังคหัตถุ ๔ ประการนี้เอง^๑ พระพุทธเจ้าตรัสถึงสังคหัตถุ ๔ ไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลายสังคหัตถุ ๔ ประการนี้ ๔ ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ ๑ เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ อตถจริยา ความประพุดติ

^๑ อัง.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๒๔/๒๖๗.

ประโยชน์ ๑ สมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถุ ๔ ประการนี้แล การให้ ๑ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก ๑ ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ ๑ ความเป็นผู้มีตนสม่าเสมอในธรรม นั้นๆ ตามสมควร ๑ ธรรมเหล่านั้นแลเป็นเครื่องสงเคราะห์โลกประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไป อยู่ไว้ได้ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านั้นไม่พึงมีไซ้ มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือ บูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวก เขาจึงถึงความใหญ่และเป็นที่น่าสรรเสริญ” สังคหัตถุ ๔ คือ ทาน (การให้) เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) อัถถจริยา (การประพฤติประโยชน์) สมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ) อยู่เป็นประจำ เมื่อจตุติ จากเทวโลกมาแล้ว บุญที่เกิดจากการให้ทานเป็นประจำ จะทำให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ คือ มีฝ่ามือ และฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม และมีเส้นที่ข้อพระองคฺลิจดกันเป็นรูปตาข่ายดงามน่าดูน่าชม และบุญที่เกิดจาก การใช้ปิยาจานั้น จะทำให้มีพระชิวหาใหญ่ยาว และมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหมตรัสดุจเสียงร้องของ นกการเวก^{๙๒} ความหมายของสังคหัตถุ ๔ หมายถึงเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และ ประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการสงเคราะห์ ดังมีหลักพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ใน หลักธรรมที่ชื่อว่า “สังคหัตถุธรรม (ธรรมที่เป็นที่ตั้งของความยึดเหนี่ยว) ๔ ประการ” ไว้ดังนี้

๑. ทาน (การให้) คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ กล่าวคือ การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน

๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) กล่าวคือ การกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมาน สามัคคีให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็น หลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี

๓. อัถถจริยา (การประพฤติประโยชน์) กล่าวคือ การชวนชววยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ) กล่าวคือ การวางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติ สม่าเสมอกันในชนชั้นทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตน เหมาะแก่ฐานะ ภาวะบุคคลเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

นอกจากนี้นักวิชาการ นักคิด นักเขียน ได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำหรับการบริหารคนใน หนังสือ “พุทธธรรม” ไว้ในหัวข้อธรรมที่ว่าด้วยสังคหัตถุ ๔ คือ หลักการสงเคราะห์เพื่อยึดเหนี่ยวใจ คน และประสานสังคฺมไว้ในสามัคคีซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับแสดงน้ำใจต่อกันระหว่างคนทั่วไปมี ๔ ประการคือ ๑) ทานคือการเผื่อแผ่แบ่งปัน ๒) ปิยาจาคือการพูดอย่างรักกัน ๓) อัถถจริยาคือการทำ ประโยชน์ แก่เขา และ ๔) สมานัตตตาคือการเอาตัวเข้าสมานหรือความเป็นผู้มีตนสม่าเสมอหมายถึง การทำตัวให้เข้ากับเขาได้ไม่ถือตัวร่วมสุขร่วมทุกข์กันนับว่าเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่งสำหรับผู้บริหารพึง

^{๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **หลักพุทธธรรม**, หน้า ๗๓๒.

ยึดถือไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารคนในองค์กรของตน^{๙๓} และได้อธิบายความหมายเพิ่มเติมว่าสังคหวัตถุ ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวคือยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีหลักการสงเคราะห์ ๑) ทานการให้คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ๒) ปิยวาจาหรือเปยยวัชชะวาจาเป็นที่รักวาจาพูดต็มน้ำใจหรือวาจาซาบซึ้งใจคือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคีให้เกิดไมตรีและความรักใคร่สนิทตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม ๓) อัถถจริยาการประพฤติประโยชน์คือชวนช่วยช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม ๔) สมานัตตาคามีตนเสมอคือทำตนเสมอด้วยปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลายและเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคลเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี โดยภาพรวมจากการมองธรรมะที่เปรียบเหมือนยารักษาโรค นักวิชาการท่านเดิม ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันอันเป็นไปเพื่อการสงเคราะห์กันซึ่งมีอยู่ ๔ ข้อ คือ^{๙๔}

๑. ทาน หมายถึง การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกันซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุกคนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันและกันอยู่ในด้านต่างๆในด้านวัตถุเช่น ทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ในด้านกำลังกายช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกายในด้านวาจาพูดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ควรพูดจาในด้านสติปัญญาช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำในข้อที่ควรจะแนะนำต่างๆ การให้การเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจานทุกคนทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยต่างก็ควรมีทานคือการให้ช่วยเหลือกันผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อยผู้น้อยให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่นับด้วยมีจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการหรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

๒. ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักที่จับใจแก่กันและกันอันเป็นถ้อยคำสุภาพเพราะวาจาที่พูดออกไปนั้นถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเสียใจเจ็บใจไม่สบายใจเพราะฉะนั้นจึงสมควรที่ทุกคนจะต้องมีสติควบคุมใจควบคุมวาจาที่จะพูดออกไปให้เป็นวาจาที่สุภาพที่เหมาะสมแม้ว่าในบางคราวต้องทำงานเหน็ดเหนื่อยก็ตามสิ่งที่จะเป็นเครื่องในการควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือสตินั่นเองดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

๓. อัถถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ต่อกันและกันคือการทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบันเช่นโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยสังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็น

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓๕, ๗๗๘.

^{๙๔} บุญศิริ ขวลิตธำรง, **ธรรมโอสถ**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๑.

โทษก็ควรละเว้นไม่กระทำการประทุษร้ายให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกายวาจาและใจในทุกเวลาทุกโอกาส

๔. สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอหรือเสมอต้นเสมอปลาย ซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ที่บัญญัติเอาไว้ เป็นระเบียบของสถานที่ของหน่วยงานเช่นกฎระเบียบของสถาบันการศึกษากฎระเบียบของสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้นตลอดถึงกฎหมายบ้านเมืองในทางพระพุทธศาสนาก็คือพระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเองจากการทบทวนหลักธรรมสำหรับภาวะผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสังคหัตถ์ ๔ เป็นธรรมเพื่อการยึดเหนี่ยวจิตใจ ที่กล่าวถึงผู้นำ ซึ่งได้ศึกษาถึงความหมายของภาวะผู้นำตลอดถึงการกำเนิด บทบาทหน้าที่ อำนาจของผู้นำ ทำให้ทราบถึงภาพรวมของผู้นำหรือภาวะผู้นำในด้านต่างๆ โดยเฉพาะคุณลักษณะของภาวะผู้นำ ในรายละเอียดเฉพาะด้านว่า หลักธรรมสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ควรมีลักษณะใดบ้าง ผู้วิจัยได้หลักธรรมสำหรับภาวะผู้นำ โดยภาพรวมมา เพื่อให้ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พิจารณาว่า จะบูรณาการหมวดไหน เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างภาวะผู้นำ

หลักสังคหัตถ์ ๔ เป็นหลักแห่งการสมานสามัคคี เป็นหลักแห่งการอยู่ร่วมกัน และแสดงน้ำใจไมตรีที่ดีต่อกันในองค์กร การเรียนรู้ร่วมกันนั้นต้องอาศัยหลักการของการแบ่งปันความรู้ให้แก่กัน โดยการใช้ **หลักทาน** คือการให้หรือแบ่งปันให้ผู้อื่นได้มีหรือได้รับในสิ่งที่ตนมี แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ไม่หวงความรู้ที่ตนมี รู้สิ่งใดที่จะเกิดประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมงานหรือองค์กรหรือค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ ก็ถ่ายทอดให้เพื่อนร่วมงานในองค์กรได้รับรู้หรือเรียนรู้ด้วย เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ โดยการใช้วาจาประสานไมตรี ด้วย **หลักปิยวาจา** คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับกาลเทศะ เจรจากันด้วยไมตรี และความปรารถนาดีต่อกันซึ่งจะเป็นผลดีต่อการยอมรับกันในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการทำงานร่วมกันหรือเรียนรู้ร่วมกัน จะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน และกันเพื่อให้เกิดผลดีต่อการทำงาน และเพิ่มพูนการเรียนรู้ด้วยการใช้ **หลักอัตถจริยา** ซึ่งเป็นหลักของการสงเคราะห์กัน ร่วมแรงร่วมใจที่จะพัฒนาทีมงานที่มีอุดมการณ์เหมือนกันไปสู่เป้าหมายเดียวกัน มีการพัฒนาทีมงานให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอด้วย**หลักสมานัตตตา** หมายถึง การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ทำงานร่วมกันทุกคนจะต้องไม่ถือตัว มีความเสมอภาค วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ทำตนให้เป็นที่น่านับถือ และนำให้ความร่วมมือช่วยเหลือ เพื่อทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ทีมงานมีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

จากหลักสังคหวัตถุ ๔ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ นำมาเป็นแนวคิดหลักเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๗ หลักสังคหวัตถุ ๔ สำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อังศุตรนิกาย หัตถกสูตร	หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นทางที่จะนำองค์กรให้เกิดการพัฒนา สร้างประสิทธิภาพของผู้นำให้สำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์และนำไปประยุกต์ใช้ให้ถูกต้องอย่างเหมาะสมกับองค์กรหรือสังคมที่ตนนำหรือปกครองอยู่ และจะเป็นผู้นำที่ดีที่พึงประสงค์ คือ มีทั้งความรู้ดี ความสามารถดี และความประพฤติดี อันเป็นภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับผู้นำในยุคปัจจุบันที่ต้องการผู้นำที่มีธรรม มีวิสัยทัศน์
บุญสิริ ชวลิตธำรง (๒๕๒๙, หน้า ๓๑).	<p>หลักทาน คือการให้หรือแบ่งปันให้ผู้อื่นได้มีหรือได้รับในสิ่งที่ตนมี แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ไม่หวงความรู้ที่ตนมี</p> <p>หลักปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสมกับกาลเทศะ เจรจกกันด้วยไมตรี</p> <p>หลักอัตถจริยา หมายถึง เป็นหลักของการสงเคราะห์กัน ร่วมแรงร่วมใจที่จะพัฒนาทีมงานที่มีอุดมการณ์เหมือนกัน ไปสู่เป้าหมายเดียวกัน มีการพัฒนาทีมงานให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ</p> <p>หลักสมานัตตา หมายถึง การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือ มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ทำงานร่วมกันทุกคน จะต้องไม่ถือตัว มีความเสมอภาค วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ทำตนให้เป็นที่น่านับถือ</p>

๒.๔.๑ ความหมายของภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม

ทางพระพุทธศาสนานักวิชาการได้ให้ความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม เป็นที่ยอมรับและนักวิจัยหลาย ๆ ท่านได้เสนอไว้ดังนี้

พระนักวิชาการบางท่าน กล่าวว่า ผู้นำ คือ คำว่า ประมุข มาจากคำว่า ปะ แปลว่า ทั้งหมดทั้งสิ้น และมุข แปลว่า หน้า รวมเป็น ปมุข มีความหมายว่า หน่วยออกหน้าทั้งหมดทั้งสิ้น คือลักษณะแห่งผู้นำนั่นเอง เป็นการนำอย่างสัตบุรุษ^{๙๕} ส่วนพระนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า ผู้นำในทางนี้ในทางบ้านเราเรียกว่า หัวหน้าคน หรือผู้นำคน และเราก็มักจะใช้ภาษาอังกฤษว่า Leader แปลว่า ผู้นำ ภาวะของผู้นำนั้นจะต้องมีภาวะผู้นำ จะต้องเป็นหัวหน้าคน เป็นหัวใจของคน เป็นหัวใจให้แก่คน หรือกุมหัวใจคนไว้ นี่คือ ภาวะผู้นำที่สมบูรณ์แบบ^{๙๖}

ในขณะเดียวกัน มีพระนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า ผู้นำ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Leadership” ซึ่งมีความหมายในทำนองเดียวกันว่า “Being a leader ; power of leading, the qualities of a leader” หมายถึง ผู้นำไปสู่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์แก่มหาชนการนำไปในทางชั่วต่ำ เสียหาย เช่น เป็นหัวหน้าโจรพาลูกน้องไปปล้นหรือลักขโมย หรือการตั้งตนเป็นหัวหน้าไปพาดค้ำยาเสพติด ก็คงไม่นับว่าเป็นผู้นำหรือมีภาวะผู้นำ เพราะไม่สัมพันธ์กับเป้าหมายที่ดีงาม และมีที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งศีลธรรม คุณธรรม และสติปัญญา^{๙๗}

นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวว่า ผู้นำ คือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่นเป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ^{๙๘}

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักพุทธธรรม เพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

^{๙๕} พุทธทาส อินทปัญโญ, **ธัมมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM**, กรุงเทพมหานคร) : บริษัท ตฤตา พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๘(, หน้า ๒๑๒.

^{๙๖} พระราชวชิรปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร) , **ผู้นำคัมภีร์นักบริหารตำนานนักปกครอง**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์เลียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๔.

^{๙๗} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), **พุทธศาสนาประยุกต์ สงฆ์ผู้นำสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘(, หน้า ๕๓.

^{๙๘} พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินต้า โปรดักส์, ๒๕๕๕), หน้า ๓๕.

ตารางที่ ๒.๑๘ หลักธรรมสำหรับการพัฒนาภาวะผู้นำ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พุทธทาส อินทปณฺโญ, (๒๕๔๘, หน้า ๒๑๒).	ลักษณะแห่งผู้นำนั่นเอง เป็นการนำอย่างสัตบุรุษ
พระราชวิจิตรปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทร) (๒๕๕๕, หน้า ๓๘).	ผู้นำ ภาวะของผู้นำนั้นจะต้องมีภาวะผู้นำ จะต้องเป็นหัวหน้าคน เป็นหัวใจของคน เป็นหัวใจให้แก่คน หรือกุมหัวใจคนไว้ นี่คือ ภาวะผู้นำที่สมบูรณ์แบบ
พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) (๒๕๔๘, หน้า ๕๓).	ผู้นำ คือผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้ หลายคนมีบทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่นเป็นผู้อำนวยการ ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัวก็จัดว่าเป็นผู้นำ
พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) (๒๕๔๘, หน้า ๓๔).	ผู้ชักพาให้คนอื่นเคลื่อนไหวหรือกระทำการทิศทางที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายไว้

๒.๔.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔

คำว่า ภาวนา ก่อนที่จะแปลว่า เจริญ ภาวนาถ้าแปลตามตัวอักษร แปลว่า การทำให้เป็นให้มี หมายความว่า อันไหนที่ไม่เป็นก็ทำให้เป็นขึ้น อันไหนที่ไม่มีก็ทำให้มีขึ้นซึ่งหมายความว่า ไปว่า การทำให้เพิ่มพูนขึ้น ทำให้กล้าแข็งขึ้นอะไรพวกนี้ เราจึงแปลกันอีกความหมายหนึ่งว่า “ฝึกอบรม” คำว่าฝึกอบรม ก็ไปใกล้กับความหมายของคำว่า สึกขาเพราะฉะนั้น สึกขาภกับภาวนา จึงเป็นคำที่ใช้อย่างใกล้เคียง บางที่เหมือนกันเลยทีเดียวนี่เป็นการเข้ามาหาตัวหลักใหญ่ ในการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสในคำสอนของพระพุทธองค์เพื่อใช้คุณสมบัติของบุคคลท่านใช้ ภาวิตสีโล ภาวิตจิตโต ภาวิตปัญญา คือคำว่า ภาวนา เวลาใช้เป็นคุณศัพท์ ภาวิตะ ภาวิตกาโย ผู้มีกายที่เจริญแล้วหรือฝึกอบรมแล้ว ภาวิตสีโลผู้มีศีลที่ฝึกอบรมแล้วหรือเจริญแล้ว ภาวิตจิตโต ผู้ที่จิตที่เจริญแล้วหรือมีจิตที่ฝึกอบรมแล้ว ภาวิตปัญญา ผู้ที่มีปัญญาที่เจริญแล้ว หรือปัญญาที่ฝึกอบรมแล้ว ถ้าเป็นคำนาม ๔ อันนี้ก็คือ

๑. กายภาวนา คนเป็นภาวิตกาโย ตัวการกระทำเป็นกายภาวนา
๒. ศีลภาวนา คนเป็นภาวิตสีโล ตัวกระทำเป็นจิตภาวนา
๓. จิตภาวนา คนเป็นภาวิตจิตโต ตัวกระทำเป็นจิตภาวนา

๔. ปัญญาภาวนา คนเป็นภาวิตปัญญา ตัวกระทำเป็นปัญญาภาวนา^{๙๙}

นอกจากนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ภาวนาแปลว่า การทำให้มีขึ้น เป็นขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญเพราะว่าการฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนามีสองอย่าง คือ ๑) สมถภาวนาฝึกอบรมให้เกิดความสงบ ๒) วิปัสสนาฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจเป็นจิต โดยรวม ก็คือ ๒ อย่าง คือ ๑) จิตตภาวนา การฝึกจิตใจให้เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความเข้มแข็ง มั่นคงเบิกบานสงบสุขผ่อนคลายด้วยความเพียรสติและสมาธิ ๒) ปัญญาภาวนา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง^{๑๐๐}

ดังนั้น ภาวนา ตามความหมายก็คือ หลักธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้องโดยการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้าง ทำให้ตนเกิดการเจริญพัฒนาขึ้นใน ๔ ด้าน คือ การพัฒนาทางด้านกาย ศีล จิตและปัญญา ได้แก่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งแวดล้อมทางกายหรือวัตถุอย่างมีสติ

จากแนวคิดเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๙ แนวคิดเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๔๐, หน้า ๕๖).	ภาวนาแปลว่า การทำให้มีขึ้น เจริญขึ้น การทำให้เพิ่มพูนขึ้น แข็งแรงขึ้น
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (๒๕๔๕, หน้า ๗๕).	การฝึกอบรมตามหลักพระพุทธศาสนามีสองอย่าง คือ ๑) สมถภาวนาฝึกอบรมให้เกิดความสงบ ๒) วิปัสสนาฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจเป็นจิต โดยรวม ก็คือ ๒ อย่าง คือ จิตตภาวนา การทำให้จิตมีความผ่อนคลาย เจริญงอกงามด้วยคุณธรรม กับปัญญาภาวนา คือการเจริญให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

^{๙๙}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๑.

^{๑๐๐}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, บริษัท เอส อาร์ พรินเตอร์แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๕, หน้า ๑๗๒.

๒.๔.๖ ภาวนา ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า พระไตรปิฎก ปรากฏมักแสดงอยู่ในรูปที่เป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้ที่ได้เจริญกาย ศีล จิต และปัญญาแล้ว ดังข้อความสำคัญว่า

“พระผู้มีพระภาค ชื่อว่า ทรงอบรมพระองค์แล้ว ทรงเป็นภาวิตัตต์ หรือพระองค์ที่ทรงเจริญหรือพัฒนาแล้ว เป็นอย่างไร คือ พระผู้พระภาคทรงอบรมพระวรกายแล้ว อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญา..... ขยายความต่อไปอีกว่าทรงเจริญโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ^{๑๐๑}”

ส่วนในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาตร มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับภาวนา ๔ ว่า ภิกษุผู้ไม่ได้เจริญกาย ศีล จิต ปัญญา จักไม่สามารถแนะนำผู้อื่นให้สามารถประพฤติในอริศีล อริจิต อริปัญญาได้ ไม่สามารถแสดงธรรมอันเยี่ยมยอดที่สร้างความปีติมาชื่นชมแก่ผู้ฟังแต่กลับถล่มล่ำลงสู่ธรรมดำ ได้แก่แสดงธรรมเพื่อการแข่งดี เพื่อกล่าวกระทบบุคคลอื่นหรือ เพื่อหวังลาภสักการะ,ไม่สนใจ ไม่ให้ความสำคัญในพระธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้แต่กลับชื่นชมยินดีสนใจศึกษาในคำกล่าวของบุคคลนอกพระพุทธศาสนา,ประพฤติตนเป็นผู้มักมาก เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้คนรุ่นหลังพากันทำตาม^{๑๐๒} ส่วนในขุททกนิกายธรรมบท มีเนื้อความที่กล่าวถึง ภาวนา ๔ ว่า เป็นคุณสมบัติที่มีคุณค่าให้แก่บุคคล พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตน จึงเชิดชูบุคคลผู้มีการพัฒนาแล้วว่าเป็นบุคคลสูงสุด^{๑๐๓} ขณะที่ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย จตุกกบาตร มีเนื้อความที่กล่าวยกย่องบุคคลที่ปฏิบัติตามภาวนา ๔ ว่าเป็นบุคคลที่ควรแก่การบูชา^{๑๐๔} ซึ่งการยกย่องเช่นนั้นเกิดคุณของภาวนา ๔ ที่เป็นผลของการฝึกตนนั่นเอง^{๑๐๕} ส่วนในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาตร มีเนื้อหาที่กล่าวถึง ภาวนา ๔ ว่า ภิกษุไม่อบรมกาย ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา ถ้าเป็นพระเถระก็จักมักมาก มีความย่อหย่อนในการปฏิบัติธรรม เป็นผู้นำในการลวงละเมิดอาบัติ ทอดทิ้งความสงบ ไม่ทำความเพียร เพื่อบรรลุธรรมหรือทำให้แจ้งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง คนรุ่นหลังก็จะถือเอาเป็นตัวอย่าง หากทอดทิ้งภาวนา ๔ นี้ภัยในอนาคตก็จะบังเกิดขึ้น^{๑๐๖}

จากเนื้อหาสาระที่สำคัญในพระไตรปิฎก ภาวนา ๔ ไม่ได้เป็นหลักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณรเท่านั้นที่ต้องประพฤติแต่บุคคลผู้หวังการพัฒนาตน ให้เป็นบุคคลผู้ควรแก่การยกย่อง ควรที่จะเป็นผู้นำ ให้ผู้อื่นได้เดินตาม เกิดจากการฝึกตนตามแบบภาวนา ๔ ซึ่งมีกายพัฒนา ศีลพัฒนา จิต

^{๑๐๑} พุ.๓๐/๑๘/๑๑๕ฐ.(ไทย) .

^{๑๐๒} อจ.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๕.

^{๑๐๓} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๑๓.

^{๑๐๔} อจ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๖/๕๙.

^{๑๐๕} พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๐๖/๖๓.

^{๑๐๖} อจ.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๗๙/๑๒๑.

พัฒนา ปัญญาภาวนา บุคคลที่พัฒนาเช่นดังกล่าวมาแล้ว ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ เป็นคนที่คุณค่าตามควรติดตาม

จากภาวนา ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสี่จะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒๐ ภาวนา ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ขุททกนิกายจูฬวรรค	พระพุทธเจ้าทรงอบรมกาย อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญา ด้วยภาวนา ๔
อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาตร	หลักธรรมนี้ไม่จำเพาะเจาะจงว่า เฉพาะพระภิกษุ ฆราวาสญาติโยมสามารถนำมาประพฤติได้ ผู้ไม่ประพฤติธรรมนี้ไม่สามารถบอกหรือว่าสอนบุคคลอื่นให้ประพฤติตามได้
ขุททกนิกายธรรมบท	คุณสมบัติที่มีคุณค่าให้แก่บุคคล พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตน จึงเชิดชูบุคคลผู้มีการพัฒนาแล้วว่าเป็นบุคคลสูงสุด

๒.๔.๗ ความสำคัญของหลักภาวนา ๔

นอกจากพระไตรปิฎกที่กล่าวถึงภาวนา ๔ ดังกล่าวแล้ว ยังมีนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงภาวนา ๔ ไว้ว่า

ภาวนา เป็นคำในภาษาบาลี ที่มีรูปกิริยาศัพท์เป็น ภาเวติ มีความหมายตรงกับคำว่า วุฑฒิ ซึ่งก็คือ วัฒนา หรือ การพัฒนา ที่ใช้ในภาษาไทย คำว่า ภาวนา ในคำสอนของพระพุทธศาสนา หมายถึงการทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การฝึกอบรม การพัฒนาเพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น^{๑๐๗} นอกจากนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การพัฒนาตามความหมายของพระพุทธศาสนา ก็คือ ภาวนา หมายถึง การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา ซึ่งการพัฒนามีอยู่ ๔ ประเภทคือ

๑. กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. ศีลภาวนา คือ การเจริญศีล การพัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรม ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

^{๑๐๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), หลักแม่บทของการพัฒนาตน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๕.

๓. จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น การมีเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อุตทน มีสมาธิและสติขึ้นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญญาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา^{๑๐๘}

นอกจากนั้นในหนังสือพุทธธรรมฉบับเดิม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าในการฝึกศึกษาหรือตัวกระบวนการฝึกฝนบุคคล รูปศัพท์ที่พบจึงมักเป็นคำแสดงคุณสมบัติตัวบุคคลคือแทนที่จะเป็น ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา) ก็เปลี่ยนเป็นภาวิต ๔ คือ

๑. ภาวิตกาย มีกายที่พัฒนาแล้ว (=มีกายพัฒนา) มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ดูเป็นฟังเป็น ให้ได้ปัญญา บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาดได้ผลตรงเต็มตามคุณค่า

๒. ภาวิตศีล มีศีลที่พัฒนาแล้ว (=มีศีลภาวนา) คือ มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้วไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนเวรภัย ตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข

๓. ภาวิตจิต มีจิตที่พัฒนาแล้ว (=มีจิตภาวนา) คือ มีจิตในที่ฝึกอบรมดีแล้วสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา เอื้ออารี มีมุทิตา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม กล้าหาญ อุตทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

๔. ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว (=มีปัญญาภาวนา) คือ รู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้ที่กิเลสครอบงำบัญชาไม่ได้ เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทันโลกและชีวิตเป็นอิสระไร้ทุกข์ ผู้มีภาวนาครบทั้ง ๔ อย่างเป็นภาวิตทั้ง ๔ ด้านนี้แล้ว โดยสมบูรณ์เรียกว่า “ภาวิตตตะ” แปลว่าผู้ได้พัฒนาตนแล้ว ได้แก่พระอรหันต์^{๑๐๙}

^{๑๐๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **หลักแม่บทของการพัฒนาตน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๑๐-๑๕.

^{๑๐๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม(ฉบับเดิม)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๒.

ตามความหมายการพัฒนาคน หรือจะเสริมสร้างบุคคลให้เกิดภาวะผู้นำต้องดำเนินการหลายอย่างร่วมกันเช่น การพัฒนา การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา เข้าด้วยกันจึงจะเป็นการพัฒนาบุคคลให้ยั่งยืนต้องไม่เน้นอย่างใดอย่างหนึ่งแต่ว่าต้องไปด้วยกัน

จากหลักความสำคัญของภาวนา ๔ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒๑ ความสำคัญของหลักภาวนา ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๔๓ หน้า ๘๗)	<p>๑. ภาวิตกาย มีกายที่พัฒนาแล้ว (=มีกายพัฒนา) มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ดูเป็น ฟังเป็น ให้ได้ปัญญา บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาดได้ผลตรงเต็มตามคุณค่า</p> <p>๒. ภาวิตศีล มีศีลที่พัฒนาแล้ว (=มีศีลภาวนา) คือ มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้วไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแหวภัย ตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข</p> <p>๓. ภาวิตจิต มีจิตที่พัฒนาแล้ว (=มีจิตภาวนา) คือ มีจิตในที่ฝึกอบรมดีแล้วสมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา เอื้ออาทร มีมุทิตา มีความเคารพอ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น</p> <p>๔. ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว (=มีปัญญาภาวนา) คือ รู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุ</p>

๒.๔.๘ กระบวนการเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔

ปราชญ์กล่าวไว้ว่า ภาวนา ๔ (การเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา-Bhavanagrowth:cultivation training: development)

๑. กายภาวนา (การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิด

โทษให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ - Kaya-Bhavana:physical development)

๒. ศิลภาวนา (การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี เกื้อกูลแก่กัน-SilaBhavana:moral development)

๓. จิตตภาวนา (การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น-Citta-Bhavana:cultivationof the heart,emotional development)

๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้อุรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา-Panna-Bhavana:cultivation of wisdom:intellectualdevelopment:wisdom development)^{๑๑๐}

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ผู้เขียนท่านเดิมยังกล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔ ไว้ว่า ภาวนา ๔ เป็นกระบวนการที่เพิ่มคุณค่าให้แก่ตัวเอง เพราะว่าผู้ที่ได้ฝึกอบรมตน ถือเป็นทักษิณบุคคล หรือผู้ควรแก่ทักษิณา เพราะบุคคลเหล่านี้ เป็นผู้บริโภคเพียงที่จำเป็น ทำให้เกิดความสิ้นเปลืองแก่โลกเพียงเล็กน้อย มีการดำเนินชีวิตที่ไม่ยึดมั่นในตัวตน ไม่มีปรารถนาเพื่อตัวตน เคลือบแฝง เมื่อตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่เป็นอิสระ จึงมีความเห็นอกเห็นใจ เกิดความคิดที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สังคมด้วยการสืบทอดธรรมให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์ เป็นอิสระบ้าง เรียกได้ว่า เป็นผู้เอาโลกแต่น้อย และเป็นผู้ให้แก่โลกอย่างมากมาย

การจะเสริมสร้างให้ผู้นามีภาวนา ๔ นั้น ก็เพราะว่าบุคคลที่มีการฝึกอบรมตนในทางความประพฤติ และคุณธรรมต่างๆ อย่างเพียบพร้อม ย่อมสามารถแนะนำผู้อื่นให้เข้าถึงชีวิตเหมือนกับตน ด้วยตนเองได้ส่งผลดีต่อกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์ซึ่งอาศัยการรักษาสุขภาพ คือ การรักษาศีลข้อที่ ๔ เป็นสำคัญ อาศัยการเลี้ยงชีวิตชอบด้วยกิจกรรมที่สุจริตของกลุ่ม และพระพุทธานุศาสนาสืบต่อไป^{๑๑๑}

จากกระบวนการเกี่ยวกับหลักภาวนา ๔ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังตารางต่อไปนี้

^{๑๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, หน้า ๑๗๒.

^{๑๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : F โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕๐-๒๕๒.

ตารางที่ ๒.๒๒ กระบวนการเกี่ยวกับหลักภavana ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
<p>พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (๒๕๔๓ หน้า ๗๙).</p>	<p>๑.กายภavana การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี</p> <p>๒.ศีลภavana การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียน</p> <p>๓.จิตตภavana การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญองงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย</p> <p>๔.ปัญญาภavana การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตาม</p>

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมาย แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีนักวิชาการศึกษาไว้อย่างกว้างขวาง ดังนี้

๒.๕.๑ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายดังได้กล่าวมาแล้ว หน่วยงานนักวิชาการและนักปฏิบัติการด้านการพัฒนาชุมชนขององค์การระหว่างประเทศและประเทศต่างจึงได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่มีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกัน ความหมายที่ควรศึกษามีดังนี้

๑. ที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญ เรื่องการบริหารและการปกครองของประเทศในทวีปแอฟริกา ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้เป็นครั้งแรก เมื่อปี ค.ศ.1948 ว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและเกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน แต่ถ้าประชาชนไม่เกิดความริเริ่มก็ใช้เทคนิคกระตุ้นให้เกิดความริเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง^{๑๑๒}

๒. องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายไว้เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.1955 ว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการสร้างเสริมความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และการพึ่งตนเองอย่างแท้จริงโดยความคิดริเริ่มของประชาชนในชุมชน (UN

^{๑๑๒} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒,(กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้า, ๒๕๕๐), หน้า ๙๔.

Bureau of Social Affairs.1955:6) ปีต่อมาได้ปรับปรุงใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการรวมกำลังระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานเข้าเป็นชีวิตของชาติ ทำให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่^{๑๑๓}

๓. การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการกระทำทางสังคมซึ่งประชาชนในชุมชนร่วมกันจัดวางแผนและลงมือปฏิบัติการด้วยตนเอง โดยกำหนดว่ากลุ่มของตนและแต่ละบุคคล มีความต้องการอย่างไร มีปัญหาอะไรร่วมกัน แล้วจัดทำแผนของกลุ่มและของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาเหล่านั้น โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุด แล้วเสริมด้วยบริการและวัสดุจากองค์การหรือหน่วยงาน ภาครัฐบาลและภาคเอกชนที่อยู่นอกชุมชน^{๑๑๔}

๔. สำนักบริหารการปกครองท้องที่ มีแนวคิดที่ว่า ชุมชนที่อยู่เย็นเป็นสุข มีคุณภาพในการดำรงชีวิตภายใต้ศักยภาพของฐานทรัพยากรและวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีความสามารถในการพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมและกระแสโลกาภิวัตน์ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา ความเข้มแข็งชุมชนจึงเป็นรากฐานสำคัญ^{๑๑๕}

อันเป็นการร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ต้องการระหว่างประชาชนกับรัฐบาล^{๑๑๖}

โดยเป็นวิธีการหนึ่งที่น่ามาสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน ประกอบด้วย การช่วยตนเอง การให้ความสำคัญต่อความต้องการที่แท้จริงของประชาชนลักษณะของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และลักษณะอื่นๆ ของชุมชนแห่งนั้นเป็นส่วนรวม^{๑๑๗}

^{๑๑๓}Chang,Chi-Wen.Rural Asia Marches Forward:Focus on Agriclultural and Rural Development, (Philippins : University of Philippins,1969)อ้างใน”ราชันีกร เศรษฐกิจ,สังคมวิทยาชนบท”, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐๕-๓๐๖.

^{๑๑๔}สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๕๐, หน้า ๙๕.

^{๑๑๕}สำนักงานอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต, **การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต**, (สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, ๒๕๕๒), หน้า ๒-๔.

^{๑๑๖}Dunham, Authur, **Community Welfare Organization**, (New York : THOMASY.Crowell Company, 1958), p.3.

^{๑๑๗}Soutoy, PeterDu, **THE Organization of Community Development Programme**, (London : Oxford University Press, 1962), p.1.

๕. กรมการพัฒนาชุมชนของประเทศไทย^{๑๑๘} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อ บ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล

จากการทบทวนเอกสาร ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อรูปแบบการ เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยสามารถ สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒๓ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สนธยา พลศรี (๒๕๔๒, หน้า ๙๔-๙๕).	การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการกระทำทางสังคม ซึ่ง ประชาชนในชุมชนร่วมกันจัดวางแผนและลงมือปฏิบัติด้วย ตนเอง
สำนักงานอนุกรรมการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญ ปัญหาวิกฤติ (๒๕๔๒, หน้า ๒-๔).	การร่วมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของ ชุมชนให้มีความเป็นปรักแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทาง เดียวกันกับทางรัฐบาล
Dunham, Authur (1985, p.3).	เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งนำมาสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน ประกอบด้วย การช่วยตนเอง
Soutoy, Peter Du (1962, p.1).	เป็นวิธีการนำมาสร้างความเจริญให้แก่ชุมชน ประกอบด้วย การช่วยตนเอง การให้ความสำคัญต่อความต้องการที่ แท้จริงของประชาชนลักษณะของสังคม
กรมการพัฒนาชุมชนของประเทศไทย (๒๕๒๗, หน้า ๑).	การพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาความรู้ ความสามารถของ ประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อ บ้านและชุมชน ให้มีมาตรฐานเป็นอยู่ดีขึ้น
พัฒน์ บุญรัตน์ (๒๕๑๗, หน้า ๑).	การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการหนึ่งที่รัฐบาลและ ประชาชนในชุมชน ร่วมมือกันวางแผนเพื่อปรับปรุง สร้างสรรค์ชุมชนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคมการเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อม

^{๑๑๘} กรมการพัฒนาชุมชน, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาชุมชน, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

๒.๕.๒ ลักษณะของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมีความเป็นมา ปรัชญา แนวความคิด ความหมายที่เป็นของตนเองซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดลักษณะของการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้

๑. เป็นการดำเนินงานโดยคนและใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ ไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชน นอกจากมีความจำเป็นจริงๆ คือ เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น และเป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน คนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จตามขีดความสามารถที่มีอยู่

๒. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายหรือทิศทาง สามารถควบคุมสมดุลที่จะเปลี่ยนแปลงได้ กำหนดปริมาณคุณภาพและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมได้เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์ ตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนและชุมชนให้ได้มาตรฐานที่ต้องการเป็นกระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่ม เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการฝึกกำลังของคนในชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดศักยภาพหรือพลังของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

๓. เป็นการนำกลวิธีหรือวิธีการต่างๆมาใช้ เช่น การใช้ตัวนำการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงเจตคติ การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่ม การเสริมสร้างทักษะและความสามารถในด้านต่างๆ เป็นต้น จึงมีลักษณะเป็นการผสมผสานวิธีการเหล่านี้มาใช้ในการพัฒนาชุมชนมีลักษณะเป็นประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนเป็นของคนในชุมชน ดำเนินการโดยคนในชุมชน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน เป็นการให้สิทธิเสรีภาพ อิสระภาพ เสมอภาคและภราดรภาพแก่คนในชุมชน ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานโดยคนและกลุ่มคนเป็นจำนวนมาก การทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องนำวิธีการแบบประชาธิปไตยมาใช้จึงจะประสบความสำเร็จ^{๑๑๙}

๒.๕.๓ องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

ถ้าพิจารณาจากลักษณะที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนแล้ว องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนมีดังต่อไปนี้

๑. คนในชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของคนในชุมชนโดยตรง โดยเฉพาะศักยภาพหรือพลังความสามารถของคนในชุมชนสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทั้ง

^{๑๑๙} ทวีศักดิ์ นพเกษร, ต้นฉบับร่างวิทยุสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาการฝึกหัดครู สำนักงานสถาบันราชภัฏ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น การจัดระเบียบทางสังคม สถาบันทางสังคมขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เทคโนโลยีต่างๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนงานพัฒนาชุมชนวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เช่น วัสดุสำนักงาน วัสดุก่อสร้าง เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆยานพาหนะ เครื่องมือ เครื่องจักร เป็นต้น วัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ต้องมีคุณภาพเหมาะสมแลเพียงพอกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่กำหนดขึ้น

๒. กลวิธีหรือวิธีการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีหลายวิธี เช่น การให้การศึกษาอบรมการจัดระเบียบชุมชน การสร้างผู้นำ การสร้างกลุ่มและองค์กร การวางแผนและโครงการการประสานงาน เป็นต้น กระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีลำดับขั้นตอนการดำเนินงาน คือ การศึกษาชุมชนการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการชุมชน การวางแผนแก้ปัญหาในลักษณะของโครงการการพิจารณาวิธีการดำเนินงาน การดำเนินงาน การประเมินผลงาน และการทบทวน เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

๓. การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือเฉพาะในสิ่งที่มีความจำเป็น เกินขีดความสามารถของชุมชน หรือเพื่อกระตุ้นเตือนเร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา ไม่ใช่เรื่องพื้นฐานของการพัฒนาการบริหารและการจัดการ การพัฒนาชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนกลุ่มคน องค์กร และหน่วยงานต่างๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน มีวิธีการและกระบวนการหลายขั้นตอน จึงจำเป็นต้องมีบริหารและการจัดการที่ดีทั้งในระยะเตรียมการ ระหว่างการดำเนินงาน และหลังจากได้รับผลของการพัฒนาแล้ว

๔. การประสานงาน การพัฒนาชุมชนมีลักษณะและองค์ประกอบหลายประการ ดังได้กล่าวมาแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การประสานงาน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดำเนินกิจกรรมพัฒนาอย่างประสาน สอดคล้อง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ถูกต้องการขั้นตอนที่วางไว้

๕. ผลงานที่เกิดขึ้น องค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน คือ ความสำเร็จในการพัฒนา ดังนั้น กระบวนการพัฒนาชุมชนที่ผ่านไปในแต่ละขั้นตอน จึงอาจจะมีผลเกิดขึ้น ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง ไม่มากก็น้อย เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน ผลงานที่เกิดขึ้นนี้ ต้องเป็นของประชาชนในชุมชนอย่างทั่วถึงและยุติธรรม

องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนนี้ ต่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ทั้งเกื้อหนุนและเหนี่ยวรั้ง จึงต้องดำเนินงานไปพร้อมๆกัน และมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ คือ การพัฒนาองค์ประกอบเหล่านี้ให้มีคุณภาพ มีปริมาณที่เพิ่มขึ้น และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั่นเององค์ประกอบดังกล่าว

จากแนวคิดความเป็นมาของการพัฒนาชุมชน ตลอดจนผลการการศึกษาของนักวิชาการต่างๆผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประมวลแนวคิดหลักเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีหลักแนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒๔ องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ทวีศักดิ์ นพเกษตร (๒๕๔๑, หน้า ๑๐).	การพัฒนาชุมชนมีลักษณะเป็นกระบวนการ วิธีการโครงการ และขบวนการทางสังคม ซึ่งเป็นลักษณะของกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน

๒.๕.๔ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

เมื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญา แนวความคิด ความหมาย ลักษณะ และองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนแล้ว พบว่าการพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนากลุ่มคนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข ดังนี้

๑. การพัฒนาคนให้มีความสุข คนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้นและเป็นผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้อุดตัน จึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณภาพ และมีความสุข^{๑๒๐} โดยวิธีต่อไปนี้

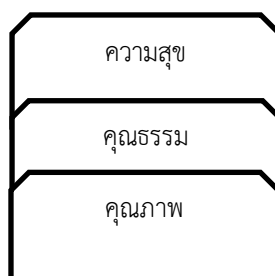
๑) การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ ทำให้คนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีความรู้ทางการเมืองและความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เฉลียวฉลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นต้น

๒) การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำคนให้เป็นคนดีทั้งการคิด การพูดและการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ละเว้นอบายมุข ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เอื้ออาทรต่อคนอื่น รู้จักความพอเพียงในสิ่งต่างๆ มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤติชั่วได้ เป็นต้น

๓) การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุข มีจิตใจดีงาม เยือกเย็น มั่นคง ผ่องใส ไม่มีความเครียด มีความสุขุมรุ่มเย็น มีเมตตากรุณา รู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณ

^{๑๒๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : ห้างจำกัด เอมีเทรดดิ้ง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

เข้าถึงสัจจะธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆได้ เป็นต้น การทำให้คนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความสุข อาจสรุปได้ ดังรูป

แผนภาพที่ ๒.๔ เป้าหมายของการพัฒนาคน

๒. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกันในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่าง ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกสำนึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะการรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจุกกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร (Community Organization) และมีความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้น (Community Network) ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น (Civil Community) ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑) มีจิตสำนึกชุมชน (Community Conseciousness) หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกันและยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น^{๑๒๑}

๒) ต้องมีกระบวนการพัฒนาจิตสำนึก เป็นการค้นหาประวัติศาสตร์ของตนเอง ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ไม่ใช่รู้แต่ประวัติศาสตร์ชาติไทย แต่ไม่รู้ว่ามีหมู่บ้านของตัวเอง^{๑๒๒} ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือและเกิดพลังอย่างมโหฬาร เป็นพลังเยียวยา (Healing Power) ที่ทำให้เกิดคนและชุมชนมีความสุข^{๑๒๓}

^{๑๒๑} ทวีศักดิ์ นพเกษร, ต้นฉบับร่างวิกฤตสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม, หน้า ๘-๑๐.

^{๑๒๒} เสรี พงศ์พิศ, แผนชีวิต เข้มทิศชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลังปัญญา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๗.

^{๑๒๓} ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๑๔.

จิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึก ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยตรงแล้วยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่นๆ อีกด้วย เพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะร่วมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

๓) เป็นชุมชนเรียนรู้(Communiy Learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่างๆทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน และความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้ร่วมกัน^{๑๒๔} ต้องมีแนวทางให้สมาชิกในชุมชนได้เข้าถึงแหล่งความรู้พื้นฐานหรือความรู้มาตรฐาน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์หรือสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นเรื่องความคิดที่สร้างสรรค์^{๑๒๕} การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน

๔) มืองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำมีการจัดการชุมชนที่ดี(Communiy Management) คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๑๒๖}

๕) มีภาวะผู้นำชุมชน(Community Leadership) คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกให้ออกมาแสดงความคิดเห็นไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุป ผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อมประสานแนวความคิดต่างๆของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

๖) เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกและองค์กรต่างๆในชุมชน มีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรมทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤติต่างๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึ่งประสงค์ เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไป

^{๑๒๔} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ, หน้า๑๔-๑๕.

^{๑๒๕} ล้นทม จอนจวบทรง, วิถีชุมชนการจัดการความรู้เพื่อยกระดับธุรกิจชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗.

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

ได้ โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง ชุมชนที่เข้มแข็งจึงสามารถแก้ปัญหาได้ทุกชนิด ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ^{๑๒๗}

ถ้าหากทำให้คนมีสุขภาพ มีคุณธรรม มีความสุข และชุมชนเข้มแข็งได้สำเร็จก็ถือว่าเป็นบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน และสามารถทำให้คนพร้อมที่จะร่วมกันพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สาธารณสุข สิ่งแวดล้อม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ได้มีแต่การพัฒนาชุมชนเท่านั้นมีวิธีการพัฒนาต่างๆ อีกหลายวิธีการ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ ต่างก็มีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาเป็นของตนเองที่แตกต่างออกไปจากการพัฒนาชุมชนและถูกนำมาใช้ในชุมชนเช่นเดียวกันทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นวิธีการพัฒนาชุมชนซึ่งไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงควรทำความเข้าใจการพัฒนาต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้ในชุมชนกับวิธีการพัฒนาชุมชนว่ามีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง เพื่อความรู้ความเข้าใจถูกต้องต่อไป

จากความหมาย เกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดการพัฒนาชุมชน และผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยประมวลได้ว่า แนวคิดหลักที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เพื่อรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มสังคมเกษตรภาคเหนือตอนล่าง โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒๕ เป้าหมายการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๑, หน้า ๑๓).	คนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน
ทวีศักดิ์ นพเกษร (๒๕๔๐, หน้า ๘๑-๑๐)	สมาชิกทุกคนรู้สึกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน
เสรี พงศ์พิศ (๒๕๒๗, หน้า ๒-๓).	เป็นกระบวนการที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนในด้าน การศึกษา การมีงานทำ ที่อยู่อาศัย สวัสดิการทางสังคม ค่านิยม สุขภาพอนามัย การแสดงออกทางวัฒนธรรม

^{๑๒๗} อ่างแล้ว, หน้า ๑๗.

ตารางที่ ๒.๒๕ เป้าหมายการพัฒนาชุมชน(ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อุทิศ บุญลือ (๒๕๔๐, หน้า ๔-๗).	การพัฒนาเมือง (Urban Development) หมายถึงกระบวนการ หรือวิธีการจัดการขั้นพื้นฐานเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในหลายรูปแบบ ให้บรรลุเป้าหมาย
สมยศ ทุงหว่า (๒๕๒๔, หน้า ๑๘๗).	การพัฒนาชนบท (Rural Development) เป็นยุทธศาสตร์ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อที่จะปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มคนยากจนในชนบท โดยการสนับสนุนของภาครัฐ เพื่อที่คนในชนบทจะได้พึ่งพาตนเองได้

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

๒.๖.๑ การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

รัฐบาลไทยได้สร้างสถาบันการเงินเฉพาะทาง เพื่อให้เป็นสถาบันทางการเงินของเกษตรกรสามารถกู้เงินมาลงทุนได้แต่ระบบการดำเนินการและหลักการที่อยู่เบื้องหลังของระบบสถาบันการเงินแห่งนี้ คือโครงสร้างทางการเงินถูกจำแนกแตกต่างมาเป็นสถาบันการเงินเฉพาะ เพื่อจัดระบบที่มีความเหมาะสมกับโครงสร้างการผลิตทางการเกษตร อันมีความเชื่อมโยงระบบทุนของสถาบันการเงินกับองค์กรการเงินระดับโลก สถาบันนี้มีเหตุผลอยู่เบื้องหลัง คือ การจัดการเกี่ยวกับการให้เกษตรกรมีการลงทุนเพื่อผลิตสินค้าการเกษตรออกสู่ตลาดโลกหรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นสินค้าของภายในประเทศนั้นๆ สถาบันการเงินนี้มีระบบโครงสร้างการจัดการแบบองค์กรสมัยใหม่ และเป็นไปตามหลักการของระบบทุนนิยม^{๑๒๘} สถาบันการเงินนี้มีระบบโครงสร้างการจัดการแบบองค์กรสมัยใหม่ และเป็นไปตามหลักการของระบบทุนนิยม ในขณะที่ชาวบ้านมีการประกอบกิจการที่ค่อนข้างใช้รูปแบบและวิธีการ หรือเทคโนโลยีเกี่ยวกับการผลิตค่อนข้างล้าสมัย และขาดศักยภาพและประสิทธิภาพในการจัดการขององค์กรการผลิตของตน ดังนั้นเมื่อชาวบ้านดังกล่าวถูกผนวกเข้ากับสถาบันการเงินระบบทุนนิยมดังกล่าว ซึ่งเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะกลายเป็นผู้พึ่งพิงด้านทุนของสถาบันการเงิน อย่างไม่มีวันจบสิ้นหรือหยุดได้ トラบไคที่ยังต้องการผลิตสินค้าเกษตร เช่นการทำไร่นา ทำสวน เป็นต้น โดยใช้ทุนจากสถาบันการเงินดังกล่าว

^{๑๒๘} นภาพรณ์ หะวานนท์และคณะ, *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๖๘.

ที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยต้องการจะทบทวนวรรณกรรมเพื่อชี้ให้เห็นว่า สถาบันการเงินแบบ
 ธกส. ไม่สอดคล้องกับการเป็นแหล่งทุนของเกษตรกรระดับชาวบ้านดังกล่าว เพราะเป็นระบบทุนที่ใหญ่
 เกินไป และเป็นโครงสร้างที่แบ่งแยกเฉพาะจนไม่สามารถกลมกลืนกับโครงสร้างทางการผลิตของ
 เกษตรกรได้ ดังพบจากประสบการณ์ของการเป็นหนี้ต่อ ธกส. ของชาวไร่ ชาวนา ที่มีอยู่อย่างมากมาย

ในชุมชนหมู่บ้านมีการสร้างองค์กรทางการเงินของตนเพื่อปรับตัวให้ตนอยู่ในกระแส
 ความเป็นทุนนิยมได้อย่างเหมาะสม ด้วยการจัดตั้งองค์กรทางการเงิน หรือทุนของตนขึ้นมาได้ ด้วย
 เงื่อนไขที่เกิดจากทั้งภายนอกและภายในชุมชน และองค์กรที่กล่าวถึงนั้น คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

๑. จุดกำเนิดกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ก่อนที่จะมีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใช้ชาวบ้านเป็นแหล่งเงินกู้ นั้น มีนายทุนภายใน
 หมู่บ้านหรือชุมชนเป็นคนออกเงินให้กู้แก่ชาวบ้าน ซึ่งเขาคิดดอกเบี้ยแพงมาก มีประชาชนในชุมชน
 ได้รับความเดือดร้อนและไม่ได้รับความเป็นธรรมจากปัญหาหนี้ในระบบจำนวนมาก สภาพปัญหามี
 ความรุนแรง และมีรูปแบบที่แตกต่างกัน^{๑๒๙} แต่คนจำเป็นต้องใช้เงิน โดยเฉพาะเงินลงทุนการทำมา
 หากิน ไม่รู้จะไปกู้ที่ไหน ถึงแม้ดอกเบี้ยจะแพงก็ยอมกู้ การไปกู้เงินนายทุนสมัยก่อนนั้นต้องเอาโฉนด
 ที่ดินไปจำนอง ทำสัญญากู้กัน ดอกเบี้ยที่กู้มีตั้งแต่ร้อยละ ห้าบาท สิบบาท หรือ ยี่สิบบาท ก็มีซึ่งเป็น
 อัตราดอกเบี้ยต่อเดือน ไม่ใช่ต่อปี ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า อัตราดอกเบี้ยนี้แพงมาก ในสมัยนั้นชาวนามีความ
 จำเป็นต้องลงทุนในปัจจัยเกี่ยวกับการผลิต เช่น ไม่มีควายสำหรับไถนา ก็ต้องกู้ยืมมาก่อน เพื่อไปซื้อ
 ควาย เมื่อทำนาแล้วได้ข้าวมาก็จะขายเพื่อใช้หนี้ หากไม่พอก็ขายความนั้นเสีย ใช้หนี้ไปเป็นการ
 แก้ปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน ถ้าไม่ทำอย่างนี้ก็สู้ดอกเบี้ยไม่ได้ แพงมาก ชาวนาบางคนโชคร้ายไปกว่า
 นั้น คือ ขายข้าว ขายควายแล้ว เงินก็ยังไม่พอใช้หนี้แก่หนี้นายทุน ทำให้ต้องมีการยึดที่นาเกิดขึ้น แต่ก็มี
 มีจำนวน ไม่มากนักสำหรับกรณีหนักๆ

ต่อมาได้มีการตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หรือ ธกส. ขึ้นชาวบ้านที่ประกอบ
 อาชีพเกษตรกรก็สามารถกู้ได้ ซึ่งกระบวนการเป็นไปตามระบบธนาคาร คือ การกู้ต้องมีการค้ำ
 ประกัน โดยหากกู้ไม่มากก็ให้จับกลุ่มค้ำประกัน และหากกู้มากก็ต้องใช้โฉนดที่ดินไปค้ำประกัน ฉะนั้น
 คนที่กู้ ธกส. จึงเป็นชาวนาที่ค่อนข้างมีหลักทรัพย์ สำหรับผู้ที่ยากจนจริงๆ จึงไม่มีโอกาสกู้ ธกส. ซึ่งคน
 เหล่านี้เป็นคนส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน^{๑๓๐} เป็นความผิดพลาดของรัฐเอง มาจากโครงสร้างระบบที่ไม่เป็น
 ธรรม ที่ไม่เอื้อต่อคนจน^{๑๓๑}

^{๑๒๙} มูลินนิธิชีวิตไทย, หนี้ในระบบเกษตรกรฟางเส้นสุดท้ายสู่การสูญเสียที่ดิน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๙), หน้า ๓๕.

^{๑๓๐} นภาพกรณ์ หะวานนท์และคณะ, ทฤษฎีสถานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, หน้า ๒๖๙.

^{๑๓๑} เสรี พงศ์พิศ, แผนที่ชีวิตเข้มทิศชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๕๕),

สถาบันการเงินสำหรับคนในหมู่บ้านจริงๆ แล้วไม่ได้เกิดจากคนที่มิฐานะหรืออำนาจเหนือกว่า คือ ไม่ได้จากนายทุน และรับ หากแต่เกิดจากขบวนการของชาวบ้านที่ยากจน ช่วยกันเอง จุดกำเนิดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อันเป็นสถาบันทางการเงินของคนในหมู่บ้าน พบว่า เกิดจากคนในชุมชนก่อน เช่นมีคนอยู่คนหนึ่งซึ่งขณะนี้ก็ยังมียศบาตเป็นผู้นำในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของชุมชนที่สามารถกล่าวได้ว่า เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของชุมชนนี้ ก็คือผู้นำ ที่เป็นพระสงฆ์ เจ้าอาวาสที่อยู่ในหมู่บ้านนั้นๆ

๒. การสะสมเงินทุนอย่างเต็มใจและซื่อสัตย์

การออมทรัพย์ทำโดยการรวบรวมเงินมาไว้ที่ส่วนกลาง ไว้ให้คณะกรรมการดูแลเพื่อบริหารจัดการให้ได้กำไรและเป็นประโยชน์กับกลุ่ม ดังนั้นทุกคนที่เป็นสมาชิกก็นำเงินมารวมกันอันเป็นการออมนั่นเองการออมนี้ในอีกแง่หนึ่ง คือ การสะสมเงินของชาวบ้าน สะสมทีละเล็กทีละน้อยเปิดให้นำมารวมทุกเดือน บางคน ๑๐ บาท ๒๐ บาท ๓๐ บาท ๑๐๐ บาท หรือ ๒๐๐ บาท ไม่จำกัดจำนวน ถ้าใครมีมากก็สะสมได้มาก อันนี้เป็นการรวมของชาวบ้านจริงๆ ซึ่งชาวบ้านไม่มีใครมีเงินมากจนสามารถเอาเงินมาลงคนเดียวจนกลายเป็นนายทุน ชาวบ้านมารวมกันก็เพื่อเป็นพวกเดียวกัน มีบางคนคล้ายกันทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจึงไม่จำเป็นต้องไปจำกัดจำนวนสูงสุดของการสะสมไว้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จำนวนเงินที่สะสมที่เริ่มต้นด้วยเงินคนละ ๑๐ บาท

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หัวใจสำคัญของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่ได้อยู่ที่จำนวนเงินจำนวนมาก หากอยู่ที่ใจของสมาชิกที่เต็มใจมาร่วม และเห็นประโยชน์ หรือความสำคัญของการรวมกลุ่มกันเพื่อสะสมทุน หรือออมทรัพย์ไปเป็นทุน ทางกรรมการต้องการให้คนที่ดีด้วยมาร่วมมากๆ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องการคนที่ร่วมมือจริงๆ ไม่ใช่เห็นแก่ประโยชน์ที่ได้จากการกู้เท่านั้น หากแต่เป็นประโยชน์เกิดกับสังคมด้านอื่นๆ

๓. สถาบันการเงินชุมชนเพื่อชุมชนโดยชุมชน

ผลจากการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ ดอกเบี้ย ซึ่งถูกจัดไว้เป็นสวัสดิการ เช่น ใช้หนี้แทนสมาชิกที่เสียชีวิตดังกล่าว จัดเป็นทุนการศึกษา เช่น ปีที่แล้วให้ทุนการศึกษา ๑๕ ทุน ทุนละ ๕๐๐ บาท รวมเงิน ๗,๕๐๐ บาท หากมีสาธารณภัยเกิดขึ้น เช่น ไฟไหม้ พายุพัด ต้นไม้ล้มใส่บ้านเกิดความเสียหาย ทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็จะให้ ๑,๐๐๐ บาท โดยต้องเกิดความเสียหายเกิน ๓,๐๐๐ บาท^{๑๓๒} นอกจากชุมชนได้รับประโยชน์อันเป็นตัวเงินดังกล่าว ซึ่งเป็นกำไรเชิงเศรษฐกิจแล้วชุมชนยังได้รับประโยชน์เชิงสังคม อันเป็นรากบานสำคัญของหมู่บ้านหรือชุมชน เป็นกระบวนการทางสังคมที่ใช้กลุ่มสร้างบรรทัดฐานแห่งการออมทรัพย์ สร้างคุณธรรม หรือค่านิยมในสังคม ทำให้คนมีความสามัคคีร่วมมือกันเพื่อส่วนรวม กลุ่มออมทรัพย์มีอิทธิพลต่อสมาชิก เช่น เมื่อผู้กู้ซึ่งเป็นสมาชิกหากกู้ไปแล้วใช้เงินไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น ไปดื่มสุรา ถือว่าใช้เงินแบบไร้ประโยชน์ ถ้าประธานหรือ

^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๑.

กรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทราบหรือเห็นก็จะตักเตือน หากไม่เชื่ออาจถูกเรียกเงินคืน หรือห้ามกู้เงินครั้งต่อไป หรือลดจำนวนการกู้ลงในกรณีที่หมู่บ้านขอความร่วมมือ ถ้ามีสมาชิกคนใดไม่ให้ความร่วมมือ ทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะเพ่งเล็งไม่ให้กู้เงิน หรือบางคนที่ไม่ยอมไปส่งสัจจะ ในวันอาทิตย์ ต้นเดือนก็จะถูกกลุ่มสร้างแรงกดดันบังคับ

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกระบวนการทางสังคมที่สามารถเสริมสร้างรากฐานของสังคมให้ยึดมั่นในหลักคุณค่า หรือคุณธรรม อันเป็นประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนและเป็นแหล่งทุนที่ชุมชนสามารถกู้ยืมมาประกอบอาชีพได้ระดับหนึ่ง ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นธนาคารของชุมชนที่มีสายใยเชื่อมโยงก่อให้เกิดผลผลิต และรายได้ของชุมชน ทำให้ชุมชนไม่ต้องหันไปพึ่งสถาบันทางการเงินอย่างเช่น ธ ก ส. อันเป็นสถาบันทางการเงินที่เชื่อมโยงให้เงินไหลออกจากชุมชน ไปสู่ระดับประเทศและระดับโลกได้ง่าย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดแก่คนในชุมชน ทำให้คนกู้ไม่กล้าโกง ชาวบ้านเอาเงินมาออรวมกัน เพราะมีสัจจะ ทำให้สัจจะสะสมทรัพย์หลายแห่งมีเงินหลายสิบล้าน เช่น ที่พื้นที่การศึกษาทั้งสองแห่งหรือต่างพื้นที่ศึกษา อำเภอนะนมี ประมาณ ๖๐ ล้านบาท

จากนักวิชาการหรือแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนยั่งยืนจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒๖ การพัฒนาชุมชนยั่งยืนจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
นภาพรณ หะวานนท์และคณะ (๒๕๕๙, หน้า ๒๖๘).	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นการสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งในชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มต่างๆ ที่เป็นผลผลิตของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เช่น กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มทำงานด้านเกษตรกรรม ก่อให้เกิดคุณธรรม คือความมีสัจจะ ความร่วมมือ คือการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ หรือข้อตกลงของกลุ่ม เป็นลักษณะของการเสียสละ ประโยชน์ส่วนตัว ความสามัคคี
มูลนิธิชีวิตไทย (๒๕๕๙, หน้า ๓๕).	หนี้ที่เกิดขึ้นในชุมชนเกิดขึ้นจากความจำเป็นของคนในชุมชน เช่น เกิดการกู้กันในช่วงเปิดเทอม บางครั้งเงินสำรองไม่พอต้องไปหากู้จากแหล่งอื่น
เสรี พงศ์พิศ (๒๕๕๕, หน้า ๑๘).	เมื่อคนจำเป็นต้องใช้เงิน ก็เกิดความต้องการที่จะได้เงินระบบกู้เงินของกลุ่มคือ การกู้แบบสัจจะและต้องมีสมาชิกมาค้ำประกัน ๒ คน เงินที่กู้ไปใช้ในสิ่งที่จำเป็นของการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวนา ชาวไร่ ชวนา

๒.๖.๒ หลักการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

หลักการ หมายถึง หลักวิชาหรือหลักการทางวิชาการที่นำมาใช้ในการทำงาน หรือหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ หลักการในส่วนที่นำไปใช้แล้วจะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้วิจัยสามารถประมวลได้ดังนี้

๑. หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มีความสำคัญที่สุดเพราะสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นและมีอยู่ ปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคมที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของมนุษย์ทั้งสิ้น เกิดโดยมนุษย์เพื่อมนุษย์ จึงมีแนวคิดเอาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาดังกล่าวแล้วก็ยังมีแนวคิด ทฤษฎี และปรัชญามากมายที่มุ่งอธิบายเรื่องมนุษย์ ศาสนาทุกศาสนา การศึกษาสาขาต่างๆ หลักการพัฒนาทุกเรื่องเป้าหมายสูงสุดคือ เพื่อนมนุษย์ปัญหาการพัฒนาคนไม่ได้อยู่ที่หลักการ แต่อยู่ที่ความรู้ ความเข้าใจ และการกระทำ คือ รู้น้อยหรือไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร หรือรู้แล้วแต่ไม่เข้าใจ รวมถึงความเข้าใจไม่ถูกต้องและไม่กระทำการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลอย่างแท้จริง^{๑๓๓}

ปราชนึกกล่าวว่า การพัฒนาคนต้องพัฒนาทั้งระบบที่มี ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ทั้ง ๓ ด้านแห่งการดำเนินชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์อิงอาศัยเป็นปัจจัยส่งผลต่อกันและต้องพัฒนาไปด้วยกันอย่างไร กล่าวคือเป็นระบบแห่งไตรสิกขา ได้แก่ศีล สมาธิ และปัญญา จุดที่ต้องพัฒนา คือ พฤติกรรม หมายถึงพฤติกรรมในการทำมาหาเลี้ยงชีพ พฤติกรรมในการหาความสุข จิตใจ จิตใจที่มีเจตจำนงเป็นตัวชี้้นำกำหนดพฤติกรรม และสภาพจิตใจที่พอใจมีความสุขก็ทำให้พฤติกรรมมีความมั่นคงปัญญาจะทำงานได้ผลและพัฒนาไปได้ต้องอาศัยสภาพจิตใจที่เหมาะสม ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวจัดปรับทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดีและเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งความอิสระภาพและสันติสุข^{๑๓๔} ขณะที่นักวิชาการอีกท่านกล่าวว่า หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จะทำให้ชุมชนยั่งยืนได้นั้น ต้องประกอบด้วยการทำงานให้จำนวนผู้นำตามธรรมชาติมีเพียงพอต่อประชากร จำนวนสมาชิกของกลุ่มต่อประชากร อัตราเพิ่มของจำนวน จำนวนองค์กรธุรกิจที่องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ อัตราเพิ่มของเงินสวัสดิการเพื่อคนในชุมชนอัตราการเพิ่มของรายได้ของธุรกิจที่

^{๑๓๓} ธนากร สังเขป, การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๑.

^{๑๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๒-๒๓๗.

องค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ^{๑๓๕} อย่างไรก็ตามแนวคิดการนำมนุษย์มาเป็นศูนย์กลางการพัฒนา นับเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ถูกต้องให้มนุษย์อยู่ในความคิดของมนุษย์ทุกหมู่เหล่า ก็จะทำให้การพัฒนา มนุษย์ถึงระดับทำให้สังคมโลกสงบและสันติ นั่นคือ ความยั่งยืน ตามหลักพระพุทธศาสนา ความยั่งยืน อย่างแท้จริง คือ นิพพาน

๒. หลักการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นหลักการที่กล่าวถึงกันมากมายหลังวิกฤติเศรษฐกิจของไทย เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๐ และมีการกำหนดให้ใช้หลักการมีส่วนร่วมในกรทำร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๔๐ ตลอดจน กำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกรณีต่างๆไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ ด้วย ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๕๐ ก็กำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในกรณีต่างๆ หลายกรณีเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน การกระทำหรือการพัฒนาที่จะกระทบกับ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จึงเกิดมี การประชาพิจารณ์ การประชาคม เพื่อแสดงว่าในประเด็นที่ จะทำได้นั้นต้องมีส่วนร่วมจากประชาชนเป็นการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม

ผลการพัฒนาที่ผ่านมาก็แสดงให้เห็นความสำเร็จที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอัน เนื่องมาจากการมีส่วนร่วมซึ่งไม่เพียงเป็นการยอมรับเท่านั้น แต่ทำให้เกิดความรอบคอบเชื่อมโยงไม่ แยกส่วน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีการเรียนรู้ ซึ่งทั้งหมดเป็นฐานของการพัฒนาที่ถูกทางและ ยั่งยืน^{๑๓๖} ประเด็นของการมีส่วนร่วมต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงทุกขั้นตอนจึงจะบรรลุผลการพัฒนา ดังกล่าว ขั้นตอนการมีส่วนร่วม คือ เริ่มตั้งแต่ร่วมให้ข้อมูล รวมรับทราบข้อมูลแล้วร่วมคิดร่วม ตัดสินใจ ประชาพิจารณ์หรือประชาคม เลือกหรือไม่เลือกที่จะทำอย่างไรอย่างหนึ่ง ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลการพัฒนา การมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนจึงเป็นการ มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ความผิดพลาดของการมีส่วนร่วมที่ผ่านมามักจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไป การมีส่วนร่วมในบางครั้งจึงไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาแต่กลับทำให้เกิดความยุ่งยากมากขึ้น เข้าตำรา สิ่งที่เป็นคุณอนันต์ ก็มีโทษอย่างมหันต์ ถ้าการจัดการหรือดำเนินการไม่ถูกต้อง^{๑๓๗}

๓. หลักการบริหารจัดการ

ชุมชนที่มีอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน จะทำให้ชุมชนมีทิศทางและเป้าหมาย ร่วมกัน ชุมชนที่มีการบริหารจัดการจะเหมือนกับองค์กรที่มีบริหารจัดการ ยิ่งมีองค์กรมีการบริหาร

^{๑๓๕} ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์, ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน : จุดเชื่อมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้อาสาสมัคร รับวิกฤติเศรษฐกิจโลก ปี 2000 เศรษฐกิจยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๖๕.

^{๑๓๖} ธนากร สังเขป, การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๔๕.

^{๑๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

จัดการที่ดี มีผู้นำเก่งก็ยังมีคุณภาพมาก ชุมชนก็ไม่แตกต่างกัน สิ่งที่มีสัมพันธ์มากกับบริหารจัดการ คือ ทูนในชุมชน และการยอมรับจากสังคมภายนอก^{๑๓๘}

๔. ผู้นำกับการทำงานเป็นทีม

การทำงานเป็นทีม เกิดจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีความสามารถเฉพาะที่ แตกต่างกันในแต่ละบุคคล ถ้าเรานำมนุษย์เหล่านี้มารวมกันก็จะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่หลากหลาย ซึ่งถ้าได้มีการแบ่งงาน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ จัดระบบสื่อสารที่เหมาะสม จะทำให้การทำงานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมาย

กระบวนการที่ผู้นำช่วยสร้างความชัดเจนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้รับรู้ว่า เป็น กระบวนการที่ผู้นำช่วยสร้างความชัดเจนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้รับรู้ว่า อะไรคือ ความสำคัญให้ภาพ ความเป็นจริงขององค์กรแก่ผู้อื่น ช่วยให้เห็นทิศทางและจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนภายใต้ภาวะการณ์ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลก^{๑๓๙}

การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เข้ามาทำงานเพื่อให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ที่ตั้งไว้ โดยร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และพึ่งพาอาศัยกัน และให้การปฏิบัติงานเป็นไปใน ทิศทางหรือแนวทางเดียวกันโดยการทำงานเป็นทีมมีลักษณะเป็นกระบวนการ ประกอบด้วย การ กำหนดโครงสร้างที่แบ่งเป็นภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ มีผู้นำกลุ่มสมาชิกกลุ่ม ร่วมกันวางแผน และกำหนดระยะเวลาในการปฏิบัติงานที่แน่นอน มีการติดตามประเมินผลการทำงานอย่างสม่ำเสมอ มีการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มและกลุ่มอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา^{๑๔๐} ขณะที่นักวิชาการอีกท่านกล่าวว่า ปัจจัยที่ ส่งเสริมให้เกิดการทำงานเป็นทีมที่ดีนั้น ต้องประกอบด้วย ดังนี้ ผู้นำ ผู้บริหารหรือหัวหน้าเป็น องค์กรประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุด ความยุติธรรม ความเป็นคนมีหลักการเหตุผลและความเป็น เพื่อนร่วมงานของผู้นำจะสามารถเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงานเป็นทีมได้ดีการสื่อสาร การ สื่อสารแบบเปิดไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารจากระดับบริหารไปสู่ระดับปฏิบัติ หรือระดับปฏิบัติไปสู่ระดับ บริหารหรือเป็นการสื่อสารในระดับเดียวกัน จะทำให้สมาชิกของทีมได้รับรู้ปัญหาการทำงาน นโยบาย การปฏิบัติงาน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกี่ยวกับงานได้อย่างทั่วถึง^{๑๔๑}

สรุปว่าปัจจัยเกี่ยวกับตัวบุคคล ได้แก่ความพอใจในงาน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การสื่อสารที่ดี การขัดแย้งและใช้อำนาจมีน้อย และการคุกคามต่ำความมั่นคงในการทำงานสูงปัจจัย

^{๑๓๘} อ่างแล้ว.

^{๑๓๙} สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, *ภาวะผู้นำ : ทฤษฎีและการปฏิบัติ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บุ๊คคิงส์, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^{๑๔๐} สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวร, *ผู้นำกับการทำงานเป็นทีม*, (พิษณุโลก : โรงพิมพ์ ทิพย์เสนาการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๔๙.

^{๑๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๙.

เกี่ยวกับองค์กร ได้แก่ความมั่นคงขององค์กรและงาน การบริหารเน้นให้มีส่วนร่วม ระบบจูงใจเหมาะสม และมีการจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมายปัจจัยเกี่ยวกับงาน ได้แก่เป้าหมาย แนวทาง และแผนงานชัดเจน การใช้ทักษะ และความเป็นผู้นำเหมาะสม งานมีความเป็นอิสระสูงทีมงานมีคุณภาพและมีประสบการณ์ และมีนโยบาย โครงการชัดเจนเหมาะสม

จากการทบทวนเอกสาร สังเคราะห์เนื้อหาเพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำ กลุ่มสี่จะสะสมทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง สามารถสรุปเป็นแนวความคิดจากนักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒๗ หลักการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ธนากร สังเขป (มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖, หน้า ๔๑).	การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเป็นปัญหาของทุกประเทศและทุกคนทั่วโลก ผลลัพธ์ของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนทำให้เกิดความเสียหายและเดือดร้อนแก่มนุษย์ทุกคน ไม่เพียงแต่การลงทุนที่ไม่คุ้มค่าเท่านั้น ยังทำให้โลกเกิดภาวะวิกฤติ คือ ภาวะของความไม่สมดุลเป็นเหตุให้เกิดภัยพิบัติต่างๆ ขึ้นกับมนุษย์และโลก ในการพัฒนาจึงต้องคำนึงถึงมิติและสร้างสรรค์การพัฒนาให้ยั่งยืน เพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่คนในชุมชนจะสามารถพัฒนา สู่ความยั่งยืน โดยคนเป็นศูนย์กลาง พึ่งตนเองได้ เข้าถึงสวัสดิการทางสังคมที่ตนมีส่วนร่วม
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๖, หน้า ๒๓๒-๒๓๗).	การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องประกอบด้วยหลักของทางศาสนา สำหรับศาสนาพุทธ คือหลักธรรม ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ควบคุมพฤติกรรมทางกาย ทางใจ และปัญญา
ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ (๒๕๔๒, หน้า ๖๕).	การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนนั้นต้องมีเป้าหมายและประโยชน์ที่ชัดเจน สมาชิกทุกคนเข้าใจ ยอมรับ และสามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายที่ชัดเจน
สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (๒๕๔๕, หน้า ๓).	สมาชิกต้องเข้าใจในบทบาทหน้าที่และบทบาทการปฏิบัติงาน มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างเปิดเผยและแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน ยอมรับการตัดสินใจของผู้อื่น
สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ ชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวร, (๒๕๕๒, หน้า ๔๙).	มีโครงสร้างและกระบวนการของทีมที่มั่นคงสอดคล้องกับงาน เป้าหมายและสมาชิกของทีม

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

แนวคิดความหมายเกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นผู้วิจัยได้ทบทวนเกี่ยวกับความหมายตลอดจนองค์ประกอบเพื่อศึกษาวิจัย พบว่ามีนักวิชาการต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการประมวลสังเคราะห์วิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๒.๗.๑ ความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น พระสุบิน ปณีโต ซึ่งเป็นผู้จุดประกายเริ่มต้นแล้วมีการแตกหน่อ ออกผล ได้ขยายไปทั่วประเทศ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ได้มาจากแนวคิดของธรรมะเรื่องสัจจะ ซึ่งสมัยก่อนแม้แต่โจรยังมีสัจจะ ปล้นเอาอะไรก็เอาแค่นั้น ท่านต้องการให้โยมเป็นคนมีสัจจะและนำไปปฏิบัติอย่างยั่งยืน จึงให้ชื่อว่ากลุ่มสัจจะ ดังนั้นคนที่เข้าโครงการนี้ต้องมีสัจจะ ต้องตรงต่อเวลา ต้องมีสัจจะต่อสถานที่ ต่อชุมชน พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า แม้คนครองผ้ากาสาหวัดพรกั ถ้าไม่มีสัจจะกับธรรมะ ก็ไม่ควรครองผ้ากาสาหวัดพรกั ชีวิตฆราวาส ชาติไม่ได้ คือสัจจะ^{๑๔๖} โดยที่พระอาจารย์ได้ปรับแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว โดยนำหลักธรรมเข้ามาอธิบายและเปลี่ยนจากชื่อกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ครบวงจรชีวิต มาเป็น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ความแตกต่างอยู่ที่ คำว่า ออม เวลาไปอธิบายแก่ชาวบ้านจะเอาธรรมะสอดแทรกได้ยากแต่ถ้าใช้คำว่า สะสม แล้วสามารถยกตัวอย่างจากแมลงผึ้งบ้างหรือจอมปลวกบ้างที่ค่อยๆ อมน้ำหวานจากดอกไม้ จนได้เป็นรังใหญ่ หรือมดปลวกที่ค่อยๆ คาบที่ละน้อย มาสร้างเป็นจอมปลวกได้ และยังได้สอดคล้องกับหลักที่ว่า อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าคอยโชคความ เป็นต้น^{๑๔๗} ขณะที่สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่นให้ความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ว่าเป็นศูนย์กลางการเงินชุมชนหรือ สัจจะออมทรัพย์ ที่ชาวบ้านรวมกลุ่มกัน ตั้งขึ้นอาศัยหลักการบริหารจัดการคล้ายกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไป หรือกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นอย่างดาดซัด แต่หลักปรัชญาหรือคุณค่าที่ยึดเหนี่ยวแตกต่างกันสิ้นเชิง จำนวนเงินหรือการสร้างมูลค่าเพิ่มของทุน หาได้เป็นเป้าหมายสูงสุด หากแต่เป็นการพลิกผันให้เงินที่ถูกมองมาโดยตลอดว่าเป็นที่มาของต้นเหตุแห่งโลภะจริตกลายเป็นเงื่อนไขในการสร้างความรักความสมานฉันท์ของผู้คนในชุมชนซึ่งในระบบการจัดการเงิน

^{๑๔๖} มาริสา โกเศยยะโยธิน, การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพึ่งพาตนเองของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ศึกษากรณีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด, (ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดสระแก้ว : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓.

^{๑๔๗} พระสุบิน ปณีโต, สัจจะสะสมทรัพย์ : สะสมทุนทางสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕.

ทั่วไปไม่มีทางทำได้^{๑๔๔} กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นองค์กรธุรกิจขนาดเล็กในระดับหมู่บ้านหรือตำบล ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อสร้างกระบวนการในการพัฒนาชุมชนทรัพยากรมนุษย์ โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ซึ่งสมาชิกภายในกลุ่มได้ตกลงหรือให้สัจจะต่อกันว่าจะออมเงินอย่างเป็นประจำทุกเดือน โดยนำเงินนั้นมาฝากไว้กับกลุ่ม^{๑๔๕}

จากความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้วิจัยได้ประมวลเป็นความรู้ เพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างดังนี้

ตารางที่ ๒.๒๘ ความหมายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
มาริสสา โทเศยยะโยธิน (๒๕๔๓, หน้า ๕๓).	การติดตามดูแลสิ่งต่างๆ และคำจำกัดความง่าย ๆ ที่ทันสมัยคือ การทำงานให้สำเร็จ สำหรับ การจัดการ มักใช้ในแวดวงธุรกิจเอกชนซึ่งมุ่งแสวงหากำไรเป็นเป้าหมายหลัก ส่วนผลที่พึงตกแก่สาธารณะ (Public)
พระสุบิน ปณีโต (๒๕๔๑, หน้า ๑๕).	สัจจะสะสมทรัพย์เป็นคำที่เปลี่ยนจากออมทรัพย์ มาเป็นสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อจ่ายต่อการยกขึ้นเปรียบเทียบเวลาแสดงธรรมเพื่อการเผยแผ่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่ม
สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (๒๕๔๑, หน้า ๓).	เงินไม่ได้เป็นเป้าหมายขององค์กร แต่ความสมานฉันท์ ความรักใคร่ ที่สามารถนำไปสู่ความปรองดองสามัคคีที่เกิดขึ้นแก่ชุมชน คือ เป้าหมาย
ภราดร ปรีดาศักดิ์ (๒๕๔๑, หน้า ๒๓๗).	องค์กรการเงินขนาดเล็กที่เกิดภายในชุมชน โดยที่ให้สมาชิกในชุมชนนำไปพัฒนาอาชีพ มีการประหยัดและออมทรัพย์ร่วมกัน
กรมการพัฒนาชุมชน, (๒๕๔๒, หน้า ๒๕).	กิจกรรมของประชาชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันและกันด้วยการประหยัดและออมทรัพย์ร่วมกัน ใครมีความเดือดร้อนก็นำไปใช้เมื่อจำเป็น โดยคิดดอกเบี้ยตามความเหมาะสมที่ตกลงร่วมกันของสมาชิก

^{๑๔๔} สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, สัจจะสะสมทรัพย์สะสมทุนทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๑๔๕} ภราดร ปรีดาศักดิ์, บทบาทสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มออมทรัพย์ที่มีต่อตลาดเงินในชนบทไทย ๒๕๒๙ ในรายงานฉบับสมบูรณ์โครงการตลาดการเงินในชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓๗.

๒.๗.๒ การจัดการของระบบสัจจะสมทรัพย์

หลักการจัดการของระบบสัจจะสมทรัพย์ อาศัยการผสมผสานหลักการจากระบบต่างๆหลายรูปแบบ อาทิ ธนาคารหมู่บ้าน และยังมีกิจกรรมจัดสวัสดิการแก่สมาชิกคล้ายบริษัท ประกันภัย ยิ่งกว่านั้นบางกลุ่มสามารถดำเนินการแบบบริษัทคนกลางจัดซื้อสินค้าที่เป็นที่ต้องการของสมาชิกและคนในหมู่บ้านมาจำหน่าย ซึ่งเป็นรูปแบบของสหกรณ์ แต่ต่างกันตรงที่ว่ามีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับชุมชนมากกว่า หลักเกณฑ์ทั่วไปมีดังต่อไปนี้

๑. คนที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องเป็นคนในชุมชนเท่านั้น เพื่อการควบคุมตรวจสอบได้ โดยจะต้องฝากเงินประจำทุกเดือน อย่างน้อยรายละ ๑๐ บาท แต่ไม่เกิน ๑๐๐บาท ทั้งนี้เพราะต้องการฝึกให้ชาวบ้านมีวินัย ดังที่พระสุบิน ปณีโต ได้อธิบายว่า อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าอนคตโยชคองดูแมลงผึ้งที่เอาขาไปแตะเกสรทีละน้อยๆแตะมามากๆเข้าก็ได้ นำผึ้งเป็นขวดเป็นไหถ้าคุณเริ่มดูถูกเงิน ๑๐ บาท ซะแล้ว บ้านของคุณจะเจริญไม่ได้ ร้อยก็มาจากหนึ่ง ล้านก็มาจากหนึ่ง นี่คือหลักธรรมชาติ กฎเกณฑ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของชาวบ้านอย่างยิ่งเพราะชาวบ้านอายุที่จะเอาเงิน ๑๐ บาทไปฝากธนาคาร และยังไม่คุ้มกับที่ต้องเสียค่ารถไปฝากมีคนบอกว่าขอฝากปีละ ๖๐๐บาท แล้วไม่มาทุกเดือน เพราะต้องการให้เดือนหนึ่งโยมพบกันครั้งหนึ่ง ใครมีปัญหาสารทุกข์สุขดิบอะไร จะได้รับรู้ปัญหาของหมู่บ้านว่า มีอะไรใครเจ็บไข้ได้รู้กัน กฎเกณฑ์ดังกล่าวจึงเป็นตัวกระชับความสัมพันธ์ทางสังคมได้ดี ขณะเดียวกันก็เป็นตัวบังคับพฤติกรรมของผู้คน เพราะผู้ที่บกพร่องในการออมไม่มาหรือฝากช้ากว่าที่กำหนด จะถือว่าไม่มีสัจจะและจะโดนปรับ^{๑๔๖}

๒. คนที่เอาเงินมาฝากสามารถทำเรื่องขอกู้ได้ทันทีโดยมีหนังสือสัญญา มีคนค้ำประกัน และอยู่ในการดูแลของกรรมการกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ที่ทำหน้าที่ปล่อยกู้โดยใช้สัจจะความเชื่อถือกันเอง หลักการตรงจุดนี้เกิดจากการสรุปบทเรียนความผิดพลาดของกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ที่มีอยู่ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ระบบสัจจะสมทรัพย์ตอบสนองความจำเป็นของชาวบ้านได้ดีกว่าสถาบันการเงินทั่วไป

๓. คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ที่ชาวบ้านเลือกตั้งกันมานั้น ให้มีวาระเพียงปีเดียว ห้ามผูกขาด แต่ถ้ากรรมการประพฤตินดีก็สามารถถูกเลือกเข้ามาใหม่ได้ ซึ่งหลักการข้อนี้เป็น การให้กลไกทางสังคมในชุมชนเป็นตัวตรวจสอบ สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่อำนาจการบริหารการตัดสินใจ ต้องเป็นของชุมชน มิใช่เป็นแค่เพื่อชุมชนเพียงประการเดียว^{๑๔๗}

จากแนวคิด การจัดการของระบบกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ ผู้วิจัยสามารถประมวลเป็น ความรู้สามารถสรุปได้ดังตาราง ดังนี้

^{๑๔๖} พระสุบิน ปณีโต, สัจจะสมทรัพย์: สะสมทุนทางสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, หน้า ๖.

^{๑๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

ตารางที่ ๒.๒๙ การจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระสุบิน ปณีโต (๒๕๔๑, หน้า ๖).	เน้นกฎกติกา และสอดแทรกผ่านแนวคิดหลัก ธรรมะโดยยกแมลงผึ้ง จอมปลวก เป็นการยก อุปมาเหมือนกับนิทานชาดกในเรื่องของ พระพุทธรูปเจ้าในอดีต สอดแทรกในเวลาประชุม กลุ่ม ประจำเดือน เวลาที่สมาชิกส่งกลุ่ม เงินกู้ เงินฝาก หุ้น สวัสดิการอะไรต่าง เป็นช่วงเวลา ที่เหมาะสม

๒.๗.๓ ระบบตรวจสอบที่โปร่งใสและมีส่วนร่วม

เมื่อมีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เกิดขึ้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบการเงินแล้ว การบริหารจัดการต่างๆย่อมต้องมีการตรวจสอบที่โปร่งใสภายใน และคนในชุมชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการที่จะตรวจสอบซึ่งต้องมี ระบบที่เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะย่อมต้องสามารถตรวจสอบและเข้าถึงได้ง่าย แม้แต่สมาชิกที่ไม่สามารถเขียนหนังสือได้ ระบบก็ต้องสร้างให้เอื้อแก่คนเหล่านั้นด้วยโดยที่ระบบจะสร้างความโปร่งใส ที่คนในชุมชนที่เป็นสมาชิกสามารถที่จะสร้างตรวจสอบการทำงานสามารถให้เกิดเป็นธรรมาภิบาล ความชอบธรรม จะเริ่มต้นที่ชุมชนส่งผลให้เกิดบุคคล ผู้นำ สมาชิกต้นแบบแห่งการออม การพัฒนาบุคคลให้อยากเดินตาม เกิดเครือข่ายในสังคมชุมชนแห่งการเรียนรู้จากผู้นำ โดยที่ผู้วิจัยจะได้แสดงระบบตรวจสอบที่ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่ ๒ พื้นที่ มั่นคงยังดำรงอยู่ แม้ว่าตั้งมานานแล้วดังตารางที่ ๒.๓๐ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๓๐ แสดงระบบการตรวจสอบ

สมาชิก	ระบบตรวจสอบ
๑. สมุดคู่มือ-ฝาก สมาชิกจะเป็นผู้เก็บไว้ทุกครั้งในการฝาก-กู้	๑. สมุดบันทึกเงินฝาก
๒. สมุดนี้จะระบุจำนวนเงินที่ฝากในแต่ละครั้ง พร้อมจำนวนหุ้นที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็จะระบุจำนวนยอดเงินกู้ในแต่ละครั้ง จำนวนเงินที่คืนในแต่ละงวดพร้อมกับดอกเบี้ย	๒. สมุดบันทึกเงินกู้ ๓. สมุดคุมเงินในระบบ -เงินฝาก -เงินหมุนเวียน -รายรับ-รายจ่าย สมุดบันทึกเหล่านี้จะเก็บรักษาโดยกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์

รายการทุกรายการทั้งการฝากและการกู้ของสมาชิก ล้วนสามารถติดตามและตรวจสอบได้ตลอดเวลา ในกรณีที่มีสมุดเล่มใดหายไปไม่ว่าจะเป็นของสมาชิกหรือของกรรมการ ข้อมูลที่หายไปนั้นจะสามารถรวบรวมได้จากเล่มอื่น และในการประชุมประจำปีของทุกปี กรรมการจะรายงานผลการดำเนินงาน พร้อมกับจัดสรรผลประโยชน์หรือกำไรที่ได้ จากการประกอบการเป็นเงินปันผลและสวัสดิการกลุ่ม (ชุมชน) พร้อมทั้งมีการทบทวนกฎระเบียบทุกปี ที่สำคัญที่สุด ก็คือ กิจกรรมทั้งการฝากและกู้หนี้ที่ล้วนเกิดขึ้นต่อหน้าสมาชิกในที่สาธารณะ นั้นหมายถึง เงินสดจากค่าหุ้นฝากเงิน และเงินงวดชำระคืนจากเงินกู้ของสมาชิกในเดือนนั้น จะนำมาให้กู้ต่อสมาชิกที่ขอกู้เงินทั้งหมด โดยมีการตรวจนับเงินสดต่อหน้าสมาชิกทุกคน^{๑๔๘}

กรณีของการเกิดขึ้นของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในจังหวัดตราด ที่ได้รับการส่งเสริมและเผยแพร่ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางโดยพระสุบิน ปณีโต แห่งวัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นกรณีตัวอย่างของการประชุมอย่างเป็นองค์กรรวม โดยเริ่มต้นจากการจัดการทุนร่วมกันของชุมชน ที่เป็นกลไกร้อยรัดผู้คนให้เข้ามารวมกันสร้างสรรค์กิจกรรมอื่นๆอันนำไปสู่ความแข็งแกร่งของระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของชุมชนโดยรวม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นช่องทางที่สำคัญที่จะเป็นพื้นที่ให้หน่วยงานจากภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถทำในเชิงของการ หนุนส่งเสริมได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น

๒.๗.๔ การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

หลักการจัดการของระบบสัจจะสะสมทรัพย์ อาศัยการผสมผสานหลักการจากระบบต่างๆหลายรูปแบบ โดยเริ่มที่ การเปิดเวที การขยาย สมาชิก การปรับกฎเกณฑ์ การบริหารการเงินของกลุ่ม หลักเกณฑ์ทั่วไปมีดังต่อไปนี้

๑. คนที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต้องเป็นคนในชุมชนเท่านั้น เพื่อการควบคุมตรวจสอบได้ โดยจะต้องฝากเงินประจำทุกเดือน อย่างน้อยรายละ ๑๐ บาท แต่ไม่เกิน ๑๐๐ บาท ทั้งนี้เพราะต้องการฝึกให้ชาวบ้านมีวินัย กฎเกณฑ์ดังกล่าวยังสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจของชาวบ้านอย่างยิ่งเพราะชาวบ้านอายุที่จะเอาเงิน ๑๐ บาทไปฝากธนาคาร และยังไม่คุ้มกับที่ต้องเสียค่ารถไปฝากขณะเดียวกันหากใครคิดจะฝากครั้งเดียวที่หลายร้อยหลายพัน นั่นก็เป็นการผิดกติกาเช่นกัน กฎเกณฑ์ดังกล่าวจึงเป็นตัวกระชับความสัมพันธ์ทางสังคมได้ดี ขณะเดียวกันก็เป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรมของผู้คน เพราะผู้ที่บกพร่องในการออมไม่มาหรือฝากช้ากว่าที่กำหนด จะถือว่าไม่มีสัจจะและจะโดนปรับ

๒. คนที่เอาเงินมาฝากสามารถทำเรื่องขอกู้ได้ทันทีโดยมีหนังสือสัญญา มีคนค้ำประกัน และอยู่ในการดูแลของกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ทำหน้าที่ปล่อยกู้โดยใช้สัจจะความ

^{๑๔๘} สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, สัจจะสะสมทรัพย์สะสมทุนทางสังคม, ๒๕๔๑, หน้า ๘.

เชื่อถือกันเอง หลักการตรงจุดนี้เกิดจากการสรุปทฤษฎีความผิดพลาดของกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ที่มีอยู่ ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ระบบสัจจะสะสมทรัพย์ตอบสนองความจำเป็นของชาวบ้านได้ดีกว่าสถาบันการเงินทั่วไป

๓. คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ชาวบ้านเลือกตั้งกันมานั้น ให้มีวาระเพียงปีเดียว ห้ามผูกขาด แต่ถ้ากรรมการประพฤติดันตาก็สามารถถูกเลือกเข้ามาใหม่ได้ ซึ่งหลักการข้อนี้เป็นการให้กลไกทางสังคมในชุมชนเป็นตัวตรวจสอบ สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่อำนาจการบริหารการตัดสินใจ ต้องเป็นของชุมชน มิใช่เป็นแค่เพื่อชุมชนเพียงประการเดียว

การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นขั้นตอนท้ายสุดของการกระตุ้นแนวคิดของกลุ่มออมทรัพย์ แก่กลุ่มชาวบ้านที่สนใจมารวมตัวกันเพื่อต่อยอดให้เห็นถึงการแก้ไขปัญหาด้านหนี้สินอย่างยั่งยืน ทั้งยังสามารถพัฒนาสติปัญญาและความเป็นอยู่ของชาวบ้านด้วย เมื่อทุกคนที่สนใจเข้าร่วมกลุ่มกันจัดตั้งออมทรัพย์เข้าใจและรับรู้ เห็นพ้องต้องกันเป็นครั้งสุดท้าย จึงลงมติจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ รับสมัครสมาชิก เลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ร่างระเบียบ จนถึงจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ ตามลำดับ อนึ่ง การทำงานกลุ่มออมทรัพย์จะประสบความสำเร็จในระยะยาวได้ จะทำให้กลุ่มออมทรัพย์ มีระบบบริหารจัดการที่เข้มแข็ง สมาชิกเข้าใจและปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม เกิดระบบบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาลสามารถเป็นต้นแบบที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีตามวิถีพอเพียง^{๑๔๙}

จากแนวคิด การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และผลการศึกษาของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยสามารถนำมาประมวลเป็นความรู้เกี่ยวกับ งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ได้ดังตาราง ดังนี้

ตารางที่ ๒.๓๑ การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิดหลัก
อารีย์ เชื้อเมืองพาน (๒๕๔๒, หน้า ๓๔).	๑. ศึกษาข้อมูล ๒. วิเคราะห์ข้อมูล ๓. วางแผน ๔. จัดตั้งกลุ่ม
สำนักพัฒนาทุนและองค์กร การเงินชุมชน (๒๕๕๖, หน้า ๓๐).	๑. ประชุมประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ๒. ให้ประชาชนลงมติด้วยความสมัครใจ ๓. รับสมัครสมาชิก ๔. เลือกคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

^{๑๔๙} สำนักพัฒนาทุนและองค์กรการเงินชุมชน, แนวทางส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิิต, (กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๐.

๒.๗.๕ เป้าหมายแนวทางและผลแห่งความสำเร็จ

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นักวางแผนนโยบายทางเศรษฐกิจสมควรดูเป็นแบบอย่าง ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปเป้าหมาย แนวทาง และผลแห่งความสำเร็จได้ดังต่อไปนี้

๑. การแก้ปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่จะลุกลามไปสู่ปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ซึ่งพระสงฆ์ในพื้นที่ เล็งเห็นแล้วว่าการพัฒนาแบบพึ่งพาตัวเองไม่มีทางเป็นไปได้ ชาวบ้านต้องมีเงินออมของตน มีความประหยัด ซื่อสัตย์ จึงจะบรรลุเป้าหมาย

๒. ให้ชุมชนรู้จักการพึ่งตนเองในทุกๆด้านเป็นที่ตั้ง ทั้งด้านทุน การจัดการ ดึงเห็นได้จากคำเทศน์ที่ต่อกัยชุมชนอยู่เสมอ **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

๓. การแก้ปัญหาความแตกร้าง การทะเลาะเบาะแว้งของคนในชุมชน ให้หวนกลับมาสู่ความสามัคคีสมานฉันท์ ให้จิตวิญญานความเป็นชุมชนหวนกลับมา ปณิธานดังกล่าวเกิดขึ้นตั้งแต่พระสุบิน ปณิโต ผู้เป็นต้นแบบแนวคิด เดินธุดงค์ไปที่ภาคใต้

๔. การสร้างพลังสำรองให้ชุมชน ให้หลุดรอดพ้นจากการถูกเอารัด เอาเปรียบจากพ่อค้า นายทุน โดยอาศัยพลังของชุมชนในการจัดการทุน ธุรกิจชุมชน

๕. การสร้างความภาคภูมิใจ ความมีศักดิ์ศรีให้หวนคืนสู่ชุมชน ชาวชนบทสามารถเคียงบ่าเคียงไหล่กับคนชั้นกลาง ข้าราชการ ธุรกิจอย่างมีศักดิ์ศรีได้

๖. ให้คุณธรรม ความรัก และการปฏิบัติธรรมตามคำสอนพระพุทธศาสนากลับมาสู่ใจของชุมชนแนวทาง จากปณิธานทั้ง ๖ ประการ เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ดังต่อไปนี้

๑. ใช้หลักธรรมทางศาสนาที่เน้นในเรื่องบุญ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสันโดษ เป็นหัวใจสำคัญของการกำหนดแนวทางการทำกิจกรรมสะสมทรัพย์มิให้หลุดไปสู่โลกะจริต โดยการใช้หลักธรรมดังกล่าวสอดแทรกไปในการแนะนำเรื่องการจัดการกองทุน

๒. พัฒนากิจกรรมออมทรัพย์ให้เกิดเป็นผลประโยชน์ร่วมของชุมชน เพื่อสร้างแรงจูงใจของคนในชุมชนให้หันมาร่วมมือพึ่งพากันแทนการแก่งแย่ง ตัวใครตัวมัน

๓. ใช้วิธีคิด จิตสำนึกร่วมชุมชน ทดแทนวิธีคิดแบบปัจเจก โดยอาศัยระบบการบริหารจัดการ สวัสดิการ การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของสมาชิก และการใช้กลไกของชุมชนในการตรวจสอบ เพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชน

๔. อาศัยระบบการจัดการที่โปร่งใส มีระบบบัญชีที่สามารถตรวจสอบได้ อีกทั้งคณะกรรมการ รวมไปถึงที่ปรึกษาอย่างเช่น พระผู้เป็นประธานกลุ่มเองก็มีความโปร่งใส

๕. การบริหารมีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมของชุมชน เช่น การให้เงินกู้ การระดมฝากที่ละเล็กละน้อย การจัดการเรื่องปันผล สวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน

๖. อาศัยบารมีของผู้เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งมีสถานะเป็นพระ เป็นผู้นำคนสำคัญที่ชาวบ้านศรัทธาไปจนถึงคณะกรรมการที่มาดูแลเรื่องกองทุน ก็ถูกคัดเลือกด้วยหลักเกณฑ์ด้านคุณธรรม และบารมี

๗. ใช้สถานที่สาธารณะของชุมชน คือ วัด อันเป็นที่ที่ชาวบ้าน มีโอกาสมาปฏิสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว ซึ่งหากไปจัดการที่บ้านใคร หรือหน่วยงานใด ความรู้สึกเป็นเจ้าของ หรือการเข้าถึงคงจะไม่เหมาะสมเท่าวัด

๘. สร้างเงื่อนไขให้ผู้คนต้องมาพบปะแลกเปลี่ยนทุกข์สุขกันอยู่เสมอ เช่น การต้องมาออมทุกเดือน

๙. ใช้ระบบการจัดการที่รวดเร็ว เช่น การจัดการเรื่องสินค้าที่สามารถบริหารได้ภายในวันเดียว ไม่ต้องมีสินค้า เช่น สหกรณ์ที่ต้องเพิ่มการจัดการ

๑๐. ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร ทั้งการตั้งคณะกรรมการ การตัดสินใจวางกฎเกณฑ์ของกองทุน การติดตามประเมินผล ไปจนถึงการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ส่วนนักวิชาการบางท่านกล่าวว่า กลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์สินประสบความสำเร็จคือ^{๑๕๐}

๑) โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร เป็นการพูดคุยที่เป็นทางการและการพบปะพูดคุยที่ไม่เป็นทางการ มีการพูดคุยปัญหาาร่วมของกลุ่ม พัฒนาสำนึกความผูกพันสร้างเครือข่ายและแบ่งปันทรัพยากร เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ของคนต่างฐานะต่างชนชั้นเข้าด้วยกัน

๒) กระบวนการสำคัญของกลุ่ม กระบวนการดำเนินการของกลุ่มต้องไม่รีบร้อนและไม่บังคับให้คนในกลุ่มตัดสินใจ แต่ต้องมีเวลาและโอกาสในการคิดอย่างเพียงพอ เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มได้เข้ามาเรียนรู้และสมาชิกก็รู้สึกเป็น “เจ้าของ” กลุ่ม

๓) ภาวะผู้นำและผู้นำกลุ่ม เป็นคนที่ดึงเข้ามามีส่วนร่วมของผู้คน และไม่ผูกขาดการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของกลุ่ม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้ที่พร้อมเรียนรู้จากความล้มเหลวและเป็นผู้ที่ฝึกตัวเองเข้ากับกลุ่มอย่างแนบแน่นและทำเป็นประโยชน์เพื่อกลุ่ม

๔) ความคิดของคนในกลุ่ม มีการแสวงหาความเป็นไปของกลุ่มอื่น พร้อมชักนำผู้รู้มาให้คำแนะนำปรึกษา และรู้จักปรับเปลี่ยนสิ่งที่สร้างสรรค์

๕) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน เป็นความสัมพันธ์ในรูปองค์กรหรือเครือข่าย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน

๖) สำนึกความเป็นกลุ่มและขนบธรรมเนียมแห่งการแบ่งปัน เป็นสิ่งที่เกิดจากกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในกลุ่ม เป็นตัวช่วยถักทอความสัมพันธ์ของคน การมีส่วนร่วมใน

^{๑๕๐} ฐิราวุฒิ เสนาคำ, จากปักแจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร:พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๗.

กิจกรรมการแก้ไขปัญหาของกลุ่ม เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นกลุ่ม และส่งเสริมให้สมาชิก
 อยากร่วมกันในอนาคต เป็นตัวเสริมสร้างพลังที่จะแก้ปัญหาอุปสรรค และพร้อมที่จะร่วมกัน
 ทำงาน^{๑๕๑}

นักวิชาการได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนให้การดำเนินงานของกลุ่ม
 ประสบความสำเร็จ คือ

๑. ปัจจัยภายใน

องค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิกของกลุ่ม และทรัพยากรที่มีอยู่
 ในท้องถิ่น โดยแต่ละส่วนจะต้องมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

๑.๑) ผู้นำหรือคณะกรรมการ ต้องมีความเสียสละ ซื่อสัตย์ เป็นที่ยอมรับของคนใน
 ชุมชน รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก เน้นการมีส่วนร่วม ยึดถือผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลักและ
 ตลาตรองรับผลผลิตของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีงานทำและมีรายได้อย่างสม่ำเสมอ มีการบริหาร
 จัดการที่มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้และมีความยุติธรรม ตลอดจนได้รับการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับ
 การดำเนินงานและพัฒนาความรู้ในการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพสินค้าอย่างต่อเนื่อง

๑.๒) สมาชิกกลุ่มหรือคนในชุมชน จะต้องมีความสามัคคีและให้ความร่วมมือในการ
 ร่วมคิด ร่วมทำ ในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย โดยได้รับการฝึกฝน อบรม ดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้
 ความชำนาญในกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง มีจิตสำนึกที่ดีต่อกลุ่มในการร่วมกันพัฒนาและร่วม
 กิจกรรมในชุมชน ตลอดจนการมีพื้นฐานการนับถือศาสนาและวัฒนธรรมที่เหมือนกันจำทำให้คนใน
 ชุมชนมีความผูกพันกันมาก จึงมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน

๑.๓) การมีทรัพยากรในท้องถิ่นที่เอื้ออำนวย จะมีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น
 พบว่าชุมชนกลุ่มพัฒนาอาชีพตาลโตนดที่เป็นพื้นที่อยู่เฉพาะในท้องถิ่น จึงทำให้เพิ่มโอกาสจำหน่าย
 ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ได้ง่ายขึ้น

๒. ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม คือ

๒.๑) หน่วยงานภายนอก ซึ่งหมายถึงภาครัฐและเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือ
 สนับสนุนส่งเสริม และให้คำแนะนำ ทั้งด้านเงินทุน การตลาด อุปกรณ์การผลิต การสนับสนุนด้าน
 วิชาการ ให้คำแนะนำและคำปรึกษาในด้านการดำเนินงานและการแก้ปัญหาของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง
 รวมทั้งประสานขอความช่วยเหลือและขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานอื่นให้
 เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาสนับสนุนการ
 รวมกลุ่มของชุมชน

^{๑๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗-๑๘.

๒.๒) การประสานเครือข่ายด้านการพัฒนานาคุณภาพสินค้าและการตลาด ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตต้นให้กลุ่มประสบความสำเร็จ หากมีการจัดการด้านคุณภาพสินค้าการตลาดและการประชาสัมพันธ์ที่ดี ก็จะช่วยให้ผลผลิตจำหน่ายออกสู่ท้องตลาดและเป็นที่ต้องการของตลาดได้ ดังตัวอย่างการผลิตน้ำสมุนไพรของศูนย์อินแปง จ.สกลนคร ที่สามารถขยายเครือข่ายไปยังประเทศญี่ปุ่น จีน และมีแผนการขยายเครือข่ายไปยังต่างประเทศให้มากขึ้น ผลิตภัณฑ์ขนมงา ของกลุ่มพัฒนาอาชีพตาลโตนดและออมทรัพย์ อ.สิงหนคร จ.สงขลา สามารถขยายเครือข่ายการตลาดไปยังประเทศมาเลเซีย

๒.๓) กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยเฉพาะกระแสชีวิต ส่งผลให้ผลผลิตของชุมชนเป็นที่ต้องการของตลาดและผู้บริโภค^{๑๕๒} การดำเนินการของกลุ่มโดยมีโครงสร้างพื้นฐานของกลุ่ม คือ นำแนวคิดของพระอาจารย์ สุบิน ปณีโต พระสงฆ์จังหวัดตราด เป็นแนวคิด มีพระสงฆ์เจ้าอาวาสอื่นๆ เป็นที่ปรึกษา มีประธานกลุ่ม คณะกรรมการทำงานฝ่ายต่างๆ และสมาชิก แนวทางการดำเนินงานของกลุ่ม ใช้หลักธรรมเน้นเรื่องสัจจะ พัฒนาการออมทรัพย์ให้เกิดเป็นประโยชน์ร่วมของชุมชน ใช้วิธีคิดจิตสำนึกร่วมชุมชน มีระบบการจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการบริหาร ใช้วัดเป็นศูนย์กลาง สมาชิกต้องมาพบปะกันทุกเดือน และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหาร ทำให้เกิดการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของของทุกคน สวัสดิการเป็นแรงจูงใจ ใช้เวลาทำงานช่วงสั้นตามสภาพของกลุ่ม จำกัดพื้นที่รับสมาชิก มีพระสงฆ์ติดตามคอยเป็นที่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด เปิดรับสมัครสมาชิกเพียง ๔ รุ่น ไม่เรียกดอกเบี้ยแต่กลับเรียกว่าค่าบำรุงแทน ใช้สังคมควบคุมพฤติกรรม และปรับบทเรียนสู่แผนงานคือใช้ประสบการณ์เป็นครูนอกตำรา กิจกรรมที่สำคัญคือ กิจกรรมทางการเงินและกิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้กิจกรรมในการรวมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประสบความสำเร็จและมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี

จากแนวคิด ของนักวิชาการต่างๆ ผู้วิจัยสามารถประมวลความรู้เพื่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง โดยมีแนวคิดหลักเกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดัง ดังนี้

^{๑๕๒} ศูนย์พัฒนาภาคเหนือ และคณะ, การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง, โครงการการศึกษา, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔), หน้า ๖ - ๗.

ตารางที่ ๒.๓๒ ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประสบความสำเร็จ

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ฐิราวุฒิ เสนาคำ (๒๕๔๐, หน้า ๒๗).	๑. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร ๒. กระบวนการสำคัญของกลุ่ม ๓. ภาวะผู้นำและผู้นำกลุ่ม ๔. ความคิดของคนในกลุ่ม ๕. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ๖. สำนึกความเป็นกลุ่มและขนบธรรมเนียม
ศุณย์พัฒนาภาคเหนือ และคณะ (๒๕๔๔, หน้า ๖ – ๗).	๑. ปัจจัยภายใน - ผู้นำหรือคณะกรรมการ - สมาชิกกลุ่มหรือคนในชุมชน - การมีทรัพยากรในท้องถิ่นที่เอื้ออำนวย ๒. ปัจจัยภายนอก - หน่วยงานภายนอก - การประสานเครือข่ายด้านการพัฒนาคุณภาพสินค้าและการตลาด - กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม

๒.๘ ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย

๒.๘.๑ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร

๑. ประวัติและภูมิหลังของพื้นที่วิจัย

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร เริ่มก่อตั้งกลุ่มเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ โดยเมื่อวันที่ ๒๑ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๔๔ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต ได้เข้าร่วมประชุมสัมมนา กับ คณะทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด ซึ่งได้เดินทางมาถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการที่วัดคูยาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.กำแพงเพชร หลังจากที่คณะทำงานได้ถวายความรู้จบลงแล้วพระเทพปริยัติเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร (สมณศักดิ์ในสมัยนั้น) ได้กล่าวสรุปและสอบถามผู้ที่ไปศึกษาดูงานว่าจะมีใครบ้างให้สมัคร พระครูกิตติวิจิตรโสภิต จึงได้สมัครไปด้วยรูปหนึ่ง พร้อมด้วยกรรมการอีก ๒ คน ซึ่งคณะผู้ทำงานกลุ่มสัจจะฯ วัดไผ่ล้อม เป็นผู้ดำเนินการเองในเรื่องงบประมาณต่างๆ ค่าใช้จ่ายไม่ต้องเสีย วันที่ ๒๓ เดือน พฤศจิกายน ๒๕๔๔ ออกเดินทาง ถึงวัดไผ่ล้อมจังหวัดตราดในช่วงค่ำ และได้เข้าพักเพื่อศึกษาดูงานเป็นเวลา ๓ วัน ในสถานที่หลายแห่งในเขตจังหวัดตราด เมื่อได้ศึกษาดูงานเสร็จแล้ว

เดินทางกลับถึงวัด ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการมีความคิดเห็นว่า การที่จัดตั้งกลุ่มสัจจะฯ น่าจะเป็นประโยชน์กับชุมชนมากมายหลายประการถึงแม้ว่าในชุมชนหมู่บ้านจะมีการออมทรัพย์อยู่เดิมแล้ว แต่วัตถุประสงค์ และการดำเนินไม่เหมือนเท่าใดนักที่สำคัญ คือ ชาวบ้านมีหนี้สินผูกพัน หลายแห่งไม่ว่า จะเป็นกับนายทุนหรือธนาคารต่างๆ แต่นายทุนหรือธนาคารทั่วไปไม่เคยมาดูแล เวลาชาวบ้านเจ็บป่วย(ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ นั้นกองทุนสวัสดิการต่างๆยังไม่มีทั่วไปเหมือนปัจจุบัน) และเป็นการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในเรื่องการทำงานจะทำให้วัดมีความสำคัญมากขึ้นด้วย จึงได้จัดตั้งกลุ่ม ขึ้นในวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๔ โดยมีสมาชิกเข้าสมัครจำนวน ๒๐๒ คน เงินฝากเดือนแรก ได้ ๘,๕๓๐ บาท ซึ่งก็ได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลาถึงปัจจุบัน ๑๑ ปี ๕ เดือน ปัจจุบัน มีกองทุนหมุนเวียนเป็นจำนวนเงิน ๒๐,๓๒๖,๑๐๘ บาท (ยี่สิบล้านสามแสนสองหมื่นหกพันหนึ่งร้อยแปดบาท)

และมีกองทุนสวัสดิการคุ้มครองสมาชิกปัจจุบัน ๒,๖๗๑ คน/รูป จำนวนเงิน ๒๐,๓๒๖,๑๐๘ บาท(ยี่สิบล้านสามแสนสองหมื่นหกพันหนึ่งร้อยแปดบาท) โดยมีการคุ้มครองดังนี้ สมาชิกทุกรุ่น เจ็บป่วยเป็นผู้ป่วยในได้วันละ ๕๐๐ บาท ไม่เกิน ๔ วันต่อปีหากมีการเสียชีวิต ช่วยค่าทำศพ ๕,๐๐๐บาท

๒. ความหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ชื่อของกลุ่ม “สัจจะสะสมทรัพย์” นั้น เป็นการปรับประยุกต์เอาธรรมะเข้ามา จะมีความต่างกันอยู่ที่ คำว่า“ออม”กับคำว่า“สะสม”กลุ่มโดยทั่วไปที่ใช้กันอยู่เรามากได้ยินแต่คำว่า“ออม” เวลาพระไปพูดธรรมะกับชาวบ้านจะเอาธรรมะสอดแทรกได้ยากกว่าแต่ถ้าใช้คำว่า“สะสม”จะสามารถยกตัวอย่างจากแมลงผึ้งบ้างที่ค่อยๆ สะสมน้ำหวานจากดอกไม้จนได้เป็นรังใหญ่หรือมดปลวกที่ค่อยๆคาบดินที่ละน้อยมาสร้างเป็นจอมปลวกได้แบบยังสอดคล้องกับหลักที่ว่าอย่าหมิ่นเงินน้อย อayanอนคอยโศควาสนาส่วนธรรมะในเรื่อง“สัจจะ” ในหลักธรรมได้กล่าวถึงเรื่อง“สัจจะ” คือความจริง และเป็นความจริงที่ใจ ที่มีต่อตนเองและผู้อื่นไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง ซึ่งนับว่าเป็นธรรมะขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คำทำยที่ว่า“ทรัพย์”นั้น โดยความเข้าใจทั่วไป “ทรัพย์” คือวัตถุสิ่งของที่มีมูลค่าเป็นเงินแต่ทรัพย์ซึ่งรากทรัพย์มาจากภาษาบาลี มีความหมายว่า“เครื่องปลื้มใจ”ดังจะเห็นได้ว่า บางคนยอมทำงานบางอย่าง ก็เพื่อให้ผู้อื่นยกย่อง สรรเสริญ บางคนเสียสละแม้จะทำแบบปิดทองหลังพระก็เพราะมีความอึดใจจากการให้ เป็นต้น ดังนั้นการสะสมทรัพย์ จึงมิให้การสะสม “เงิน”แต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นการสะสมความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม ในส่วนคำว่า“เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต”นั้น มีเจตนามุ่งให้เห็นเป้าหมายของกลุ่มว่ากลุ่มที่ตั้งขึ้นมามุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมเป็นหลัก โดยมีเงินเป็นเครื่องมือ จึงเป็นคุณธรรมที่กินได้ไม่แยกส่วนจนทำให้เกิดช่องว่าง ซึ่งมีผลให้ในปัจจุบัน คนในสังคม เริ่มตั้งข้อสงสัยว่า“ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป”แต่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯนั้น เมื่อมีการทำดีแล้วกลุ่มจะไม่ทอดทิ้งจะช่วยเหลืออุ้มชูกัน จะให้โอกาสแก่ทุกคน นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมที่กินได้“ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน”คือ ครบวงจรชีวิตจากวิธีการจัดสวัสดิการของกลุ่มนั่นเอง คือเมื่อมี

การสะสมทรัพย์กันจนมาถึงระดับหนึ่งแล้วเงินปันผลของกลุ่มจะสามารถนำไปชำระค่าเงินหุ้นของสมาชิก ๑ คนได้ตั้งนั้นคนแก่ที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้แล้ว ไม่มีญาติพี่น้องแล้ว ก็สามารถอยู่ในกลุ่มได้โดยอาศัยเงินปันผลที่ได้ตอนสิ้นปี สะสมกลับเข้าไปในกลุ่มอีกได้ และคนแก่คนนั้นก็ยังได้รับการดูแลจากกลุ่ม เมื่อเจ็บป่วยก็มีคำรักษาพยาบาล จนถึงวันตาย

๓. ขั้นตอน / วิธีการจัดตั้งกลุ่มที่จะสะสมทรัพย์ฯ ในชุมชนต่างๆ ชักชวนให้ชาวบ้านมาร่วมกันฝากเงินในกลุ่มแต่การจูงใจให้ชาวบ้านนำเงินมาร่วมกันนั้น มีอุปสรรคในเบื้องต้น คือ มีการฝากเงินออมทรัพย์ของกลุ่มแม่บ้านอยู่แล้วก็จะมีคนกล่าวว่าทำไมจะต้องตั้งใหม่อีก และบางคนก็จะบอกว่า ทำไมจะต้องทำตรงนี้ด้วยไม่ใช่กิจของสงฆ์แต่ด้วยความตั้งใจจริงพระครูกิตติวิจิตรโสภิต จึงก่อตั้งขึ้นโดยคิดว่าได้เท่าไรเอาเท่านั้นอาศัยศรัทธาของญาติโยมที่มีอยู่เดิมและชี้แนะตามหลักการเดิมของกลุ่มฯ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด มี ๒ หลักใหญ่ คือ

๑. ชี้ให้เห็นว่า เพราะอะไรเราต้องมารวมตัวกันปัญหาบ้านเมืองของเราปัญหาในหมู่บ้านของเราเป็นอย่างไรถูกเอาเปรียบอย่างไร หรือเสียเปรียบอย่างไร ถ้าไม่รวมตัวกันในอนาคตเราจะเสียเปรียบมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะคนรวยเขาพากันตั้งบริษัท ตั้งธนาคาร จ้างคนหัวดีๆ ไปทำงานแต่ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่สู้อะไรเขาไม่ได้ยิ่งต่อไปยิ่งถูกเขากดไปเรื่อยๆ อาจต้องขายที่ดินขายบ้านหรือถูกยึดกลายเป็นคนอนาถา ต้องรอประสาสงเคราะห์อย่างเดียว

๒. ใช้ธรรมะนำเงิน โดยชี้ให้เห็นว่า “การทำบุญ” นั้นสามารถทำได้โดยการนำเงินมาฝากรวมกันแล้วให้คนก็ู้ก็เป็นการทำบุญได้เพราะการที่คนทุกข์ยากเผชิญกับปัญหาเขาต้องการที่พึ่งซึ่งเมื่อเราสามารถให้เขาพึ่งได้ ก็เรียกว่าได้บุญดังนั้นเมื่อคนมากู้เงินที่เราฝากกันไว้ไปช่วยเรื่องเจ็บป่วย เรื่องการศึกษาเรื่องหนี้สินหรือไปลงทุนก็เป็นการสงเคราะห์เขาจึงเป็นการทำบุญ นอกจากนี้ผลกำไรของการกู้ยืมซึ่งเป็นค่าบำรุงนั้น เมื่อสิ้นปี แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนเท่ากัน ส่วนหนึ่งปันผลคืน อีกส่วนหนึ่งจัดเป็นกองทุนสวัสดิการสำหรับคนเจ็บ คนตายการช่วยเหลือกันแบบนี้ ก็เป็นการทำบุญ ดังนั้น **บุญ** จึงกลายเป็นตัวเชื่อม เป็นการตีความเรื่องบุญให้ชัดเจนขึ้น สอดแทรกไปกับกิจกรรมทางการเงินของชาวบ้านซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมากลุ่มองค์กรชาวบ้านต่างๆ ไม่มีโอกาสได้รับการกล่อมเกลาคิดใจ แต่มักทำให้คิดว่าจะได้เท่าไร จะเสียเท่าไร

สรุปขั้นตอน การตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ตารางที่ ๒.๓๓ ขั้นตอนการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ลำดับขั้นตอน	วิธีการ
ขั้นที่ ๑ ชี้ปัญหา	สอบถามที่ประชุม ถ้าเห็นด้วย ใช้วิธียกมือ
ขั้นที่ ๒ นำเสนอกฎเกณฑ์การตั้งกลุ่ม ๑๗ ข้อ	สอบถามที่ประชุม ถ้าเห็นด้วย ใช้วิธียกมือ
ขั้นที่ ๓ ให้ผู้ที่สมัครใจเป็นสมาชิกเขียนใบสมัคร	ผู้ที่จะสมัครเขียนเอง+ ช่วยกันเขียน
ขั้นที่ ๔ เลือกตั้งคณะกรรมการ	ตั้งกรรมการ ๕ - ๙ คน ประธาน ๑ คน รองประธาน ๑ คน แบ่งเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายเงินออม / ฝ่ายเงินกู้ / ฝ่ายตรวจสอบ
ขั้นที่ ๕ ทำการฝากเงิน	คณะกรรมการรับฝากเงิน และลงบัญชี
ขั้นที่ ๖ ตกลงมติ ที่ประชุม ๒๙ ข้อ	ถ้าสมาชิกเห็นด้วย ให้ยกมือ ปรับเปลี่ยนได้ตามที่ประชุมจะตกลงกัน
ขั้นที่ ๗ ทำการปฏิญาณตน แม่เมตตา พระสวดชะยันโต พรหมน้ำมนต์	พระสงฆ์กล่าวนำ ปฏิญาณตน กินน้ำสามบาน ตน
ขั้นที่ ๘ ปลอยเงินกู้	คณะกรรมการพิจารณาปลอยเงินกู้

คำปฏิญาณตน

ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอให้คำสัจปฏิญาณตน,ต่อหน้าพระรัตนตรัย,และสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ทั้งหลาย,พร้อมทั้งเพื่อนสมาชิก,ทุกท่านว่า,ถ้าข้าพเจ้าไม่จริงใจ คิด พุด ทำ , ในทางทุจริตไม่ซื่อสัตย์,
หวังทำลาย, สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์,ขอให้ข้าพเจ้ามีอันเป็นไป,ด้วยประการต่างๆ,และให้ถึง
ซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง,แต่ในขณะเดียวกัน,ถ้าข้าพเจ้า,คิดพุดทำ,ในทางจริงใจ,ซื่อสัตย์
สุจริตต่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์,ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย,จงมีแต่ความสุข,ความเจริญด้วย
ประการทั้งปวง,ตลอดกาลนาน ถ้าใครโกงเงิน,กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ด้วยเจตนา,

ขอให้เป็นบ้า,และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง,
ขอให้เป็นบ้า,และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง,
ขอให้เป็นบ้า,และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง,
ขอให้คำสัตย์,ที่ข้าพเจ้าทั้งหลายได้ปฏิญาณตนแล้วนี้,จงให้เป็นจริง,ทุกประการเทอญฯ

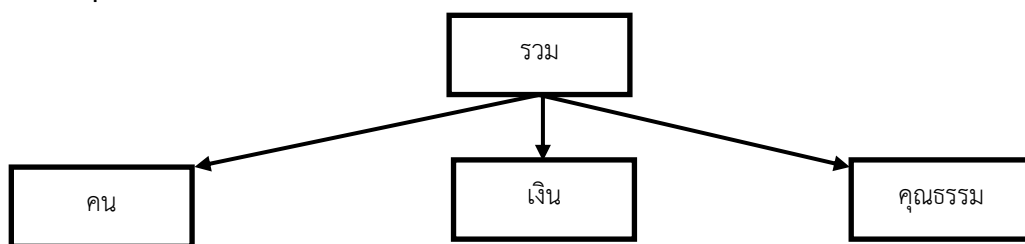
๒.๘.๒ กลุ่มที่ ๒ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๑. ประวัติและภูมิหลังของพื้นที่วิจัย เนื่องด้วยเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จังหวัดพิษณุโลกได้มีโครงการประกวดตำบลพัฒนาดีเด่น ซึ่งอำเภอบางระกำได้ส่งตำบลชุมแสงสงครามเข้าประกวด ในการพิจารณาตัดสินของคณะกรรมการนั้นได้ใช้ปาฐกถาและศาลาการเปรียญของวัดหนองพะยอม เป็นที่บรรยายสรุป ซึ่งกิจกรรมของตำบลพัฒนาดีเด่นนั้นจะพิจารณาอยู่ ๕ เรื่อง ๑.กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน ๒.กลุ่มเยาวชน ๓. ศูนย์เด็กเล็ก ๔.กลุ่มออมทรัพย์ ๕.ปาฐกถาเชี่ยวชาญ ซึ่งพระครูวิบูลสิทธิธรรม ในฐานะเจ้าอาวาสวัดหนองพะยอมได้ศึกษาข้อมูลกลุ่มออมทรัพย์และได้พิจารณาถึงอาชีพฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ชาวบ้านขาดเงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพซื้อสินค้าราคาแพง ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าและนายทุน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานแนวทางแก้ไขให้หมู่บ้านต่างๆ จัดตั้งศูนย์สาธิตการบริหารการเงินขึ้นในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน จึงได้ปรึกษากำนันมนัสทัพบ้าง พัฒนาการอำเภอ และชาวบ้านหนองพะยอมหมู่ที่ ๔ และหมู่ที่ ๑๑ จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น ครั้งแรกมีสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งทั้งหมด ๑๖๗ คน มีเงินฝากสะสมต่อเดือน ๑๐,๕๐๐ บาท โดยนำเงินทั้งหมดนำฝากธนาคารออมสินเพื่อหวังกู้เงินจากธนาคารออมสินมาปล่อยกู้ให้สมาชิก

ซึ่งกฎระเบียบและวิธีการต่างๆ ในการให้สมาชิกยืมเงินนั้นทางกลุ่มยังไม่รู้ขั้นตอนหลังจากดำเนินการไปได้ ๗ เดือน ท่านวุฒิสมาชิกพลเอกศิริ ทิวะพันธ์ ได้ให้โอกาสไปศึกษาดูงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของจังหวัดตราด โดยมีท่านพระอาจารย์สุบิน ปณีโต เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง ได้รับความรู้ต่างๆ มากมายหลังจากนั้นได้กลับมาประชุมสมาชิก และตกลงที่จะปล่อยเงินให้สมาชิกกู้เงิน เพื่อเรียนรู้การทำบัญชีและเรียนรู้นิสัยคน ได้เปิดรับสมาชิกใหม่ได้มีสมาชิกเพิ่มเข้ามาอีกเมื่อได้ทำการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพะยอมได้เป็นเวลา ๒ ปี พระครูวิบูลสิทธิธรรมได้พิจารณาเห็นว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีหน้าที่ในการรับฝากเงินและให้กู้เงิน สมาชิกบางท่านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา เลี้ยงสัตว์ สมาชิกบางท่านก็กู้เงินไปซื้อปุ๋ย ซื้อน้ำมัน ซื้ออาหารสัตว์ ในราคาที่แพงและถ้าซื้อในราคาเงินเชื่อราคาสินค้าจะแพงขึ้นอีกและต้องเสียดอกเบี้ยมาก ดังนั้นทำอย่างไรถึงจะให้สมาชิกได้รวมหุ้นกันซื้อสินค้ามาขายในราคาสมาชิกด้วยกันในราคาที่ถูกลงและเป็นธรรม และถูกต้องตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งสมาชิกบางท่านก็กู้เงินไม่ตรงวัตถุประสงค์ เช่น กู้เงินไปซื้อปุ๋ยแต่กลับไปลอยหาย กู้ไปซื้ออาหารหมูแต่กลับไปเล่นไพ่ เพื่อให้การกู้เงินถูกต้องตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นจึงได้ประชุมใหญ่สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อธิบายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และข้อดีในการรวมกลุ่มจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด (ร้านค้าชุมชน) ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ก็เห็นด้วยจึงได้ทำการระดมทุน ระดมหุ้นเงินฝากสะสมทรัพย์พิเศษ โดยขายหุ้นให้แก่สมาชิกและกองทุนสาธารณกุศลต่างๆ ของวัดและหมู่บ้าน ราคาหุ้น หุ้นละ ๑๐๐ บาท คนหนึ่งซื้อได้ไม่เกิน ๒๐๐ หุ้น เท่ากับ ๒๐,๐๐๐ บาท ต่อคน ในเบื้องต้นกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

วัดหนองพยอม ถือหุ้น ๑๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเงินทุนที่ได้มาได้จัดซื้อสินค้า เช่น ของกิน ของใช้ และสินค้าการเกษตร เช่น ปุ๋ย อาหารสัตว์ น้ำมัน ในราคาถูกให้กับสมาชิก เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิตและประหยัดรายจ่ายปัจจุบันเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ มีสมาชิกรวมกันทั้งหมดตามทะเบียน ๑,๖๗๔ คนมีเงินทุนหมุนเวียน ประมาณ ๔๒,๘๘๔,๖๓๙ บาทมีกองทุนสวัสดิการ ประมาณ ๕ ล้านบาท

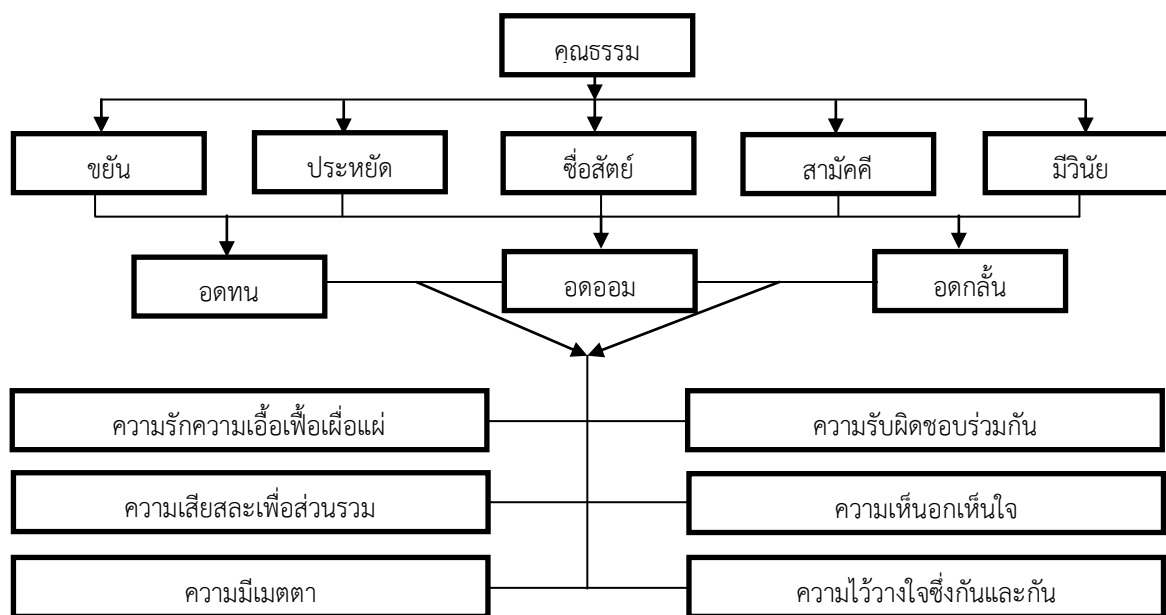
๒. นโยบายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

แผนภาพที่ ๒.๕ นโยบายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

เงินเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตตั้งแต่เกิดยันตายต้องใช้เงิน

เกิด - ค่าโรงพยาบาล + ค่าหมอ + ค่ายา + ค่ารถ + ค่าผ้าอ้อม ฯลฯ ตาย - ค่าโลง + ค่าพวงหรีด + ค่าดอกไม้จันทน์ + ค่าถวายพระ ฯลฯ เมื่อเงินเป็นสิ่งจำเป็นที่ใช้ในการดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนความสุข ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงแสวงหาเงิน ถ้าเราสามารถนำเงินมารวมกันได้ การรวมคนก็ง่าย และนำธรรมะมาพัฒนาคนได้

เป็นคุณธรรมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

แผนภาพที่ ๒.๖ คุณธรรมจริยธรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

วิธีการดำเนินการและชักชวน ซึ่งแจ้งโดยเรียกประชาชนในหมู่บ้านมาประชุมอธิบาย เหตุผลในการจัดตั้งกลุ่มถ้าประชาชนเห็นดีด้วยให้กรอกใบสมัครเข้าเป็นสมาชิกเสียค่าสมัคร ๑๐ บาท พร้อมทั้งรับฝากเงินในวันนั้นและเลือกคณะกรรมการทำงาน

คณะกรรมการทำงานควรมีตำแหน่งต่างๆ ดังนี้

คณะกรรมการอำนวยการ

คณะกรรมการส่งเสริมสินเชื่อ (เงินกู้)

คณะกรรมการตรวจสอบ

คณะกรรมการส่งเสริม

กรรมการอำนวยการ

มีจำนวน ๕ ถึง ๗ คน ประกอบด้วย ตำแหน่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประธาน ๑ คน

รองประธาน ๑ คน

เลขานุการ ๑ คน

เหรัญญิก ๑ คน

กรรมการ จำนวนไม่เกิน ๑-๓ คน

มีหน้าที่โดยสังเขป ดังนี้ พิจารณารับสมาชิกรับฝากเงิน หรือพิจารณาเรื่องการสั่งสมเงิน กำหนดการประชุมใหญ่ การจัดทำbudgetและผลการดำเนินงานเสนอต่อที่ประชุมพิจารณา กำหนดจำนวนเงินหุ้นสูงสุดที่สมาชิกจะถือได้กำหนดวงเงินกู้ จัดสรรเงินปันผล เงินเฉลี่ยคืนบริหารจัดการเงินกองทุนสวัสดิการ และจ่ายเงินสวัสดิการให้แก่สมาชิก

กรรมการส่งเสริมสินเชื่อ (เงินกู้)

มีจำนวน ๓ ถึง ๕ คน ประกอบด้วย ตำแหน่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประธาน ๑ คน

รองประธาน ๑ คน

เลขานุการ ๑ คน

กรรมการ จำนวนไม่เกิน ๒ คน มีหน้าที่โดยสังเขป ดังนี้

พิจารณาใบคำร้องเสนอขอเงินกู้ ทำสัญญากู้เงิน รับชำระหนี้เงินต้นพร้อมค่าบำรุง สอดส่องดูแล ติดตามความเคลื่อนไหวของสมาชิกผู้กู้ รวมทั้งเยี่ยมเยียนช่วยเหลือสมาชิกที่มีปัญหาไม่สามารถชำระเงินกู้คืนได้

กรรมการตรวจสอบ

มีจำนวน ๓ ถึง ๕ คน ประกอบด้วย ตำแหน่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประธาน ๑ คน

รองประธาน ๑ คน

เลขานุการ ๑ คน

กรรมการ จำนวนไม่เกิน ๒ คน มีหน้าที่โดยสังเขป ดังนี้

ตรวจสอบบัญชีและเอกสารทางการเงิน ตรวจสอบเอกสารประกอบต่างๆ ตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการต่างๆดูแลหรือติดตามความเห็น ความต้องการของสมาชิก หรือบุคคลภายนอกที่มีต่อกลุ่ม

กรรมการส่งเสริม

มีจำนวน ๓ ถึง ๕ คน ประกอบด้วย ตำแหน่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประธาน ๑ คน

รองประธาน ๑ คน

เลขานุการ ๑ คน

กรรมการ จำนวนไม่เกิน ๒ คน มีหน้าที่โดยสังเขป ดังนี้

ชักชวนผู้สนใจสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มให้การศึกษาและฝึกอบรมสมาชิกเกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มจะสะสมทรัพย์ และความรู้อื่นๆ ที่สมาชิกต้องการประชาสัมพันธ์ผลงาน และกิจกรรมของกลุ่มให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปได้ทราบความเคลื่อนไหวเสนอความเห็นเรื่องการรับสมาชิกถาวร ให้คณะกรรมการอำนวยการพิจารณาคณะกรรมการทั้ง ๔ คณะ มาจากการเลือกตั้งของสมาชิก ควรมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละไม่เกิน ๒ ปี หรือตามที่ระบุไว้ในระเบียบข้อบังคับ

ข้อสังเกต

คณะกรรมการนั้นขอให้เลือกคนที่ซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบและมีเวลาให้กลับกลุ่มไม่จำเป็นต้องเป็นผู้นำชุมชน หรือมีตำแหน่งต่างๆ ในหมู่บ้าน บางกลุ่ม ตั้งแล้วล้ม เพราะประธานหรือกรรมการไม่โปร่งใส เอาเงินสมาชิกไปเล่นการพนัน ดื่มสุรา เสพยาเสพติด ฯลฯ บางกลุ่มเลือกคนที่ไม่มีเวลาให้กลับกลุ่ม เลือกไปแล้วไม่มาทำงาน การบริหารงานของกลุ่มไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี วันเวลาทำการให้กำหนดเดือนละ ๑ ครั้งแล้วแต่จะตกลงกัน ว่าทำการวันไหนสำหรับวัดหนองพยอม (เปิดทำการใน วันเสาร์ต้นเดือนของทุกเดือน เวลา ๐๙.๐๐ น.ถึง ๑๖.๐๐ น. ณ ที่ทำการกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอม)

ให้คณะกรรมการจัดหาตู้หรือกล่องมาใส่เงินฝาก เงินชำระหนี้ ค่าบำรุง ค่าปรับต่างๆ ของสมาชิก เมื่อปิดทำการให้เปิดกล่องหรือตู้เพื่อตรวจนับยอดเงินให้ตรงตามจำนวน (สมาชิกโอนเงินกลุ่มเพียง ๑ รายกลุ่มไม่ล้ม แต่ถ้ากรรมการโอนเงินกลุ่มเพียง ๑ รายกลุ่มสามารถล้มได้ เพื่อความโปร่งใสของคณะกรรมการจะไม่เปิดตู้หรือกล่องมานับเงิน ทอนเงิน ก่อนเวลาปิดทำการ) เงินที่เหลือจากการฝากการกู้ต้องนำฝากธนาคาร โดยเลือกคณะกรรมการเป็นผู้ฝากหรือถอน ๓ หรือ ๔ คน และ ๒ ใน ๓ ใน ๔ เป็นผู้ถอนเงิน

การฝากเงิน

การฝากเงินหุ้นต้องฝากอย่างน้อย ๑ หุ้น จำนวน ๑๐ บาท อย่างมาก ๓๐๐ หุ้น จำนวนเงิน ๓,๐๐๐ บาท โดยสมาชิกต้องพิจารณาความสามารถของตนเองและตั้งสัจจะไว้ก่อนฝากเงินหุ้นได้เดือนละกี่หุ้นและต้องฝากตามจำนวนนั้นทุกเดือนไป จะฝากเพิ่มหรือฝากลดก็ต่อเมื่อครบรอบเงินปันผลเท่านั้น (จำนวนหุ้น หุ้นละ กี่บาทและคนหนึ่งฝากได้ไม่เกินกี่หุ้นให้สมาชิกแต่ละกลุ่มตกลงกันเองตามสภาพความเหมาะสมของกลุ่ม) ครอบครัวยุคหนึ่งๆ สามารถสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อฝากเงินได้ทุกคน (เช่น) หัวหน้าครอบครัวคนหนึ่งจะฝากเงินเดือนละ ๑๐๐ บาท ครอบครัวนี้มี ๕ คน ควรจะแนะนำให้ฝาก ๕ คน บัญชีละ ๒๐ บาท ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ

๑.จะเป็นผลดีแก่สมาชิกทุกคนในครอบครัวเมื่อกลุ่มมีเงินกองทุนสวัสดิการคุ้มครอง

๒.การที่กลุ่มมีสมาชิกมากสามารถฝึกการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรม คุณภาพของชีวิต คนในหมู่บ้านได้สมาชิกต้องฝากเงินหุ้นสัจจะสะสมทรัพย์ทุกเดือน ถ้าขาดฝากไม่ว่ากรณีใดๆ ต้องถูกปรับ บัญชีละ ๑๐ บาทต่อ ๑ เดือน หรือตามแต่สมาชิกแต่ละกลุ่มจะตกลงกัน เงินค่าปรับเข้ากองทุนสวัสดิการของกลุ่ม ในกรณีที่ขาดฝากเงินเกิน ๖ เดือนติดต่อกัน คณะกรรมการฝ่ายเงินฝากเห็นสมควรจะให้ออกจากการเป็นสมาชิกก็ได้

การกู้เงิน

เงินที่รับฝากจากสมาชิกนั้นให้ปล่อยกู้ได้ทันที เพื่อเป็นการฝึกการบริหารการจัดทำบัญชีและเรียนรู้นิสัยคนให้มีคณะกรรมการฝากเงินกู้มีหน้าที่พิจารณาคำเสนอขอกู้ ทำสัญญาเงินกู้ รับชำระหนี้และ ค่าบำรุง ค่าปรับต่างๆ และมีอำนาจในการร่างระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อป้องกันมิให้เงินของสมาชิกสูญหายหรือเกิดปัญหาผู้มีสิทธิขอกู้เงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องมีอายุ ๑๘ ปีบริบูรณ์ “เว้นแต่คณะกรรมการอนุญาตให้กู้” สมาชิกใหม่ จะเสนอขอกู้เงินได้ต่อเมื่อเป็นสมาชิกแล้ว ไม่ต่ำกว่า ๓ เดือนสมาชิกที่จะกู้เงินนั้นต้องมีสมาชิกที่บรรลุนิติภาวะเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ การกู้เงินเป็นจำนวนมากคณะกรรมการฝ่ายเงินกู้จะให้นำหลักทรัพย์มาค้ำประกันหนี้ได้ ผู้ค้ำประกันเงินกู้ต้องมีชื่อบุคคลในครอบครัวเดียวกันกับผู้กู้เงินทั้งหมดจำนวนเงินที่ให้กู้น้อยเพียงใดนั้น ตามแต่คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้จะพิจารณาเห็นสมควรสมาชิกที่จะกู้เงินให้ยื่นคำเสนอขอกู้เงินภายในวันที่ ๒๘ ของทุกเดือน เพื่อให้คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ได้พิจารณา ถ้ายื่นกู้หลังจากนั้นต้องถูกปรับการพิจารณาให้เงินกู้แก่สมาชิกนั้นคณะกรรมการจะพิจารณาจาก

๑. จำนวนเงินหุ้นที่ฝาก (ฝากได้มาก กู้ได้มาก)
๒. จำนวนคนค้ำประกัน (คนค้ำมาก กู้ได้มาก)
๓. ความสามารถในการชำระหนี้
๔. วัตถุประสงค์ในการขอกู้เงิน

สมาชิกที่ขอกู้เงินและผู้ค้ำประกันทุกคนต้องมาทำสัญญาเงินกู้และสัญญาค้ำประกัน ที่ทำการของกลุ่มและต้องมาลงลายชื่อด้วยตนเองต่อหน้าคณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ จึงจะจ่ายเงินกู้ ให้การกู้เงินนั้นแบ่งเป็น ๒ อย่าง

๑. เงินกู้ระยะสั้น ให้กู้ไม่เกิน ๖ เดือน โดยผู้กู้ต้องนำค่าบำรุงมาชำระทุกเดือน ถ้าไม่มาชำระต้องถูกปรับ

๒. เงินกู้ระยะยาว ให้ผู้กู้ต้องผ่อนชำระเงินต้น พร้อมค่าบำรุงทุกเดือน การกู้ระยะสั้น หรือกู้ระยะยาวนั้น ผู้กู้จะชำระคืนก่อนกำหนดก็ได้ โดยให้ชำระในวันเวลาทำการของกลุ่ม

ค่าบำรุงจะคิดร้อยละเท่าไรต่อเดือนให้แต่ละกลุ่มตกลง กันเองค่าบำรุงที่ชำระทุกเดือน จะมีผลดังนี้

ผู้กู้ได้มาพบกลุ่มจะได้รับทราบข่าวสารของกลุ่มและเพื่อนสมาชิกค่าบำรุงที่ได้มา สามารถปล่อยกู้ไปได้อีกทำให้กลุ่มมีเงินหมุนเวียนพอถึงกำหนดชำระผู้กู้ไม่ต้องชำระเงินมากเมื่อครบกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ ถ้าผู้กู้ไม่ยอมชำระหนี้ จะต้องถูกปรับการเสียสัจจะ และถ้าเดือนถัดไปไม่ชำระ จะถูกปรับเป็น ๒ เท่าทวีคูณทุกเดือนถ้าผู้กู้ไม่ชำระหนี้ผู้ค้ำประกันทุกคนต้องชำระหนี้แทนจนครบถ้วนถ้ากู้เงินหรือผู้ค้ำประกันเงินกู้ไม่ยอมชำระหนี้เงินต้นพร้อมทั้งค่าบำรุง เมื่อครบกำหนดตามสัญญาเป็นเวลาติดต่อกัน ๖ เดือน ทางกลุ่มจะดำเนินการดังต่อไปนี้ ติดเครื่องไฟประกาศชื่อผู้กู้และผู้ค้ำประกันเป็นเวลา ๗ วัน เขียนชื่อผู้กู้และผู้ค้ำประกันติดป้ายประกาศในวัดและหมู่บ้าน หักเงินหุ้นหรือเงินฝากของผู้กู้และผู้ค้ำประกันที่อยู่ในกลุ่มทั้งหมดชำระหนี้ ให้สมาชิกรวมตัวกันทั้งหมดไปแจ้งความที่สถานีตำรวจ ดำเนินคดีตามกฎหมายขจัดการช่วยเหลือทุกชนิดและถ้าอยู่ใกล้ใครให้ช่วยกันทวงเงินคืน ถ้าผู้กู้หรือผู้ค้ำประกันนั้นได้ทำฉ้อโกงกับกลุ่มและเสียชีวิตลงให้หักเงินฉ้อโกงกับกลุ่มของผู้นั้นชำระหนี้ก่อนจนครบสมาชิกที่กู้เงินของกลุ่มไปแล้วไม่ชำระหนี้เงินต้น และค่าบำรุงตามกำหนดผู้ค้ำประกันจะมาขอกู้เงินไม่ได้

การถอนเงิน

สมาชิกที่กู้เงินของกลุ่มและผู้ค้ำประกันหนี้เงินกู้ทุกคนจะลาออกหรือถอนเงินออกจากกลุ่มได้ต่อเมื่อหนี้จำนวนนั้นได้ชำระครบถ้วนแล้ว

การถอนหุ้นนั้นมี ๒ กรณี

๑. การถอนหุ้นบางส่วน จะถอนคืนได้ต่อเมื่อผู้ถอนไม่เป็นหนี้และไม่ได้ค้ำประกันหนี้ใคร โดยให้ยื่นคำร้องขอถอนในวันทำการของกลุ่ม

๒. ถอนทั้งหมด (ลาออก) ให้ยื่นคำร้องแจ้งถอนได้ในวันทำการของกลุ่ม โดยได้รับเงินหุ้นหรือเงินฝากครบตามจำนวนที่มีอยู่ในบัญชี ถ้าสมาชิกถอนหุ้นทั้งหมด (ลาออก) จะถูกตัดสิทธิ์ดังต่อไปนี้

๑. จะไม่ได้รับเงินปันผลถ้าถอนก่อนคิดเงินปันผล

๒. จะถูกตัดสิทธิ์จากกองทุนสวัสดิการของกลุ่มทั้งหมด

๓. จะไม่รับสมาชิกผู้นั้นเป็นเวลา ๒ ปี นับตั้งแต่วันถอนหุ้น

สมาชิกของกลุ่มเสียชีวิตให้ทายาทเข้ามาเป็นสมาชิกแทนได้ ถ้าทายาทไม่เข้ามาแทนให้คืนเงินหุ้นทั้งหมดแก่บุคคลที่ผู้ตายระบุไว้หรือทายาทถ้าสมาชิกของกลุ่มเสียชีวิตและสมาชิกผู้นั้นได้มีภาระผูกพันกับกลุ่มในฐานะผู้กู้หรือผู้ค้ำประกันก็ตาม บุคคลที่ผู้ตายระบุไว้หรือทายาทจะถอนหุ้นคืนไม่ได้เว้นแต่หนี้จำนวนนั้นได้รับชำระจนครบถ้วนแล้ว

เงินปันผลและสวัสดิการ

ดอกเบี้ยและค่าบำรุงที่ได้ขึ้นเมื่อครบรอบปีหรือรอบปันผลให้แบ่งสัดส่วนดังต่อไปนี้

๑. จ่ายปันผลแก่สมาชิก
๒. ตั้งกองทุนสวัสดิการ
๓. เป็นค่าเอกสารค่าบริหารจัดการ
๔. จัดตั้งกองทุนสำรองหนี้สูญ
๕. ช่วยพัฒนาวัด บ้าน โรงเรียน และกิจกรรมส่วนรวม

เงินปันผลจะได้มากหรือน้อยเพียงใดให้คณะกรรมการของกลุ่มเป็นผู้พิจารณาโดยพิจารณาจาก

๑. จำนวนเงินที่ปันผล (มีมากน้อยเท่าใด)
๒. จำนวนหุ้นของสมาชิก (มีเงินหุ้นฝากมากได้รับปันผลมาก)
๓. ระยะเวลาที่ถือหุ้น (ถือหุ้นนานย่อมได้ปันผลมาก)

สมาชิกที่มีสิทธิ์ได้รับเงินปันผลต้องฝากเงินหุ้นมานานแล้วไม่น้อยกว่า ๑๒ เดือน สมาชิกที่ขาดฝากตั้งแต่ ๒ เดือน ผู้กู้ที่ไม่ชำระหนี้หรือดอกเบี้ย ผู้ค้ำประกันที่ไม่รับผิดชอบจะไม่รับผิดชอบจะไม่ได้รับเงินปันผล เงินกองทุนสวัสดิการนั้นให้จัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการของกลุ่ม โดยมีคณะกรรมการฝ่ายสวัสดิการเป็นผู้บริหารจัดการและสามารถปล่อยให้กู้ได้ กองทุนสวัสดิการให้ความช่วยเหลือสมาชิกดังนี้

๑. สมาชิกเสียชีวิต
๒. สมาชิกเจ็บป่วยและนอนอยู่โรงพยาบาลของรัฐบาล
๓. ให้ทุนการศึกษาแก่สมาชิกหรือลูกของสมาชิก
๔. สมาชิกได้รับภัยพิบัติ น้ำท่วม ไฟไหม้ พายุพัด
๕. เป็นเงินทุนพัฒนาอาชีพ
๖. เป็นเงินช่วยเหลือตามแต่คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการเห็นสมควร

การประชุมกลุ่ม

การประชุมใหญ่ของกลุ่มนั้นให้มีการประชุมปีละ ๒ ครั้ง คือกลางปีและสิ้นปี ในกรณีที่คณะกรรมการกลุ่มเห็นว่ามีความจำเป็นเร่งด่วนจะเรียกสมาชิกทั้งหมดมาประชุมก็ได้ การประชุมใหญ่สิ้นปีนั้นให้สมาชิกทุกคนมาร่วมกันทำบุญที่วัด เพื่อ

๑. เลือกตั้งคณะกรรมการใหม่
๒. รับสมัครสมาชิกใหม่
๓. รับเงินปันผล

(การรับเงินปันผลนั้นให้เวลา ๑ เดือน หลังจากวันปันผล ถ้าไม่มารับถือว่าสมาชิกนั้นสละสิทธิ์ในการรับเงินปันผล ให้นำเงินของสมาชิกเข้ากองทุนสวัสดิการของกลุ่ม) สมาชิกผู้ใดขาดการประชุมและสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมได้ลงมติเป็นอย่างใดให้ถือว่า สมาชิกที่ขาดการประชุมนั้นได้รับรู้แล้วและยินยอมตามมตินั้นด้วยสมาชิกที่ขาดประชุมจะถูกตัดสิทธิ์ที่จะพึงมีพึงได้ในรอบปันผลนั้น

“การเอาเรื่องธรรมะของพระพุทธเจ้ามาแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในชนบทเราโดยการรวมกลุ่มทำกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรม คุณภาพชีวิตครบวงจร อีกทั้งมีการปฏิบัติในเรื่อง เศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปเป็นเรื่องเดียวกัน นับว่าเป็นเรื่องดีแก่สังคมหรือชนบทไทย” ร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมแก้ปัญหา ร่วมพัฒนา ใช้หลักธรรมะเพื่ออนาคตชนบทไทย

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีประเภทใดบ้าง

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มี ๓ ประเภท คือ

๑. สมาชิกสามัญ

เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาหรือทรัพย์สินที่ใช้ประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้าน ตำบลที่จัดตั้งกลุ่ม เป็นผู้มีคุณภาพดีดี เป็นผู้พร้อมจะปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

๒. สมาชิกวิสามัญ

ได้แก่กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน ชมรมผู้สูงอายุ หรือกองทุนต่างๆ

๓. สมาชิกกิตติมศักดิ์

ได้แก่ข้าราชการ ตำรวจ ทหาร คหบดี นักพรต นักบวช พระภิกษุ สามเณร หรือผู้สนใจการดำเนินงานของกลุ่มและเป็นสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่ม

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๙.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำ

การทบทวนวรรณกรรมผลงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่างผู้วิจัยได้ศึกษาและสรุปผลการศึกษาโดย แยกประเด็นที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

อภิษฎา ศรีเครือตง ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนว พุทธ ของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผลการวิจัยพบว่า บุคคลากรที่ทำงานอยู่ในมหาวิทยาลัย ของรัฐบาล สังกัดสำนักงานการอุดมศึกษาแห่งชาติ จำนวน ๒ แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๔ เป็นเพศชายจำนวน ๑๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๖ ประชากรส่วนใหญ่ มีอายุ ๓๙-๔๖ ปี จำนวน ๑๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๖ ซึ่งส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน ๑๙๕ คน คิดเป็นร้อย ละ ๔๘.๙ ประชากรที่เป็นเจ้าหน้าที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ๑๙๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑ นอกจากนี้ ยังพบว่าส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน ๑๑-๑๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘ และส่วนใหญ่ไม่เคยผ่าน การอบรมหลักสูตรผู้บริหาร มีจำนวน ๓๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๒ หลักธรรมทางพุทธศาสนาและ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรี ในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ กว้างไกล มีความสามารถ มีความรอบรู้ในการทำงานควรศึกษาเพิ่มเติมให้ทันยุคสมัยที่เปลี่ยนไปมี มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี มีทักษะในการสื่อสารมีความยุติธรรม มีคุณธรรมจริยธรรม มีเมตตากรุณาสูง ซื่อสัตย์ จริงใจ นอกจากนี้ต้องมีความสามารถในการประสานงานดี บุคลิกภาพอบอุ่นมีจิตใจ กว้างขวาง รักเพื่อนร่วมงานเหมือนญาติ รู้จักยอม ให้อภัยคนง่ายไม่หนีปัญหาผู้บริหารควรยึดหลัก อริยสัจ ๔

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีใน มหาวิทยาลัยของรัฐ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) องค์ประกอบด้าน จักขุมา ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกลมีความสามารถในการวางแผน คิดต่าง พัฒนา มีสติปัญญา ไหวพริบปฏิภาณดีริเริ่มสิ่งใหม่ ๓) นโยบายใหม่ ๒) องค์ประกอบด้านวิรุโรรุ ประกอบด้วย ต้องเป็นผู้มีสมรรถภาพในการทำงาน มีความเชี่ยวชาญในการบริหาร คำนึงถึงความสามารถและ ปัจเจกบุคคลมุ่งเกณฑ์มุ่งงานมีความยืดหยุ่นสูงจัดให้มีการประชุมเสมอ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ร่วมงาน พัฒนาตนเองนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนางานทักษะในการสื่อสารดี และมีความสามารถในการทำงาน เป็นทีม ๓) องค์ประกอบด้านนิสสะยะสัมปันโน ประกอบด้วย มีมนุษย์สัมพันธ์ดี มีบุคลิกภาพดี มีทักษะในการติดต่อประสานงานดี การวางตัวเสมอต้นเสมอปลายมีความสามารถครองใจคนให้

คำแนะนำช่วยเหลือประสานในองค์การเกิดความสามัคคีมีความเชื่อมั่นในตัวเอง เมตตา กรุณา ยุติธรรมซื่อสัตย์สุจริต^{๑๕๓}

พระครูวิชิตคุณพิพัฒน์ (อเนก คุณวุฑโฒ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ พบว่า ๑.การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการแลกเปลี่ยน การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาภาวะผู้นำด้านจริยธรรม พระสังฆาธิการต้องมีการแลกเปลี่ยนตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์เช่น ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสตามความอายุกาลพรรษา และความสามารถที่เหมาะสมอันเกิดจากข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นฉันทามติในท่ามกลางระหว่างสงฆ์ให้เกิดการยอมรับที่จะเปิดโอกาสในการแสดงศักยภาพและขีดความสามารถในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ภาค ๔ ให้เกิดมีเป้าหมายเดียวกันซึ่งต้องอาศัยการเป็นต้นแบบที่ดี เพื่อให้พระสงฆ์รุ่นหลังได้ยึดถือสำหรับการประพฤติปฏิบัติตนเองและนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธาต่อประชาชน^{๑๕๔}

อภิษฎาณัฐโสภา อบสิน ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารจัดการองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ๑.สภาพของภาวะผู้นำในการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยทั่วไปมีลักษณะเด่นเป็นไปตามคุณลักษณะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบไปด้วย การมีสายตาวางไกล วิสัยทัศน์ มีความชำนาญในการบริหารงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งส่งผลให้มหาวิทยาลัยมีความเจริญก้าวหน้าและมีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลที่สำรวจจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง ก็ปรากฏผลในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือผู้นำยึดหลักการบริหารจัดการแบบธรรมาธิปไตยและปฏิบัติงานโดยยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ๒.ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือคนอื่นในกลุ่มหรือมีบทบาทสำคัญในการนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายเป็นผู้มีอำนาจ มีความรู้ความสามารถ มีอิทธิพล มีศิลปะ ในการนำหรือการจูงใจผู้อื่นให้กระทำหรือดำเนินกิจการต่างๆโดยมีเครื่องมือของผู้นำในการบริหารพัฒนาตน งานและคน ให้บรรลุผลสำเร็จ

^{๑๕๓} อภิษฎาฯ ศรีเครือตง, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ ของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๑๕๔} พระครูวิชิตคุณพิพัฒน์ (อเนก คุณวุฑโฒ), “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

๓.รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารจัดการองค์กรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามพันธกิจ ๔ ด้าน โดยมีความสัมพันธ์กันระหว่างสุภาชิต ปรีชญา นิทาน ปณิธานวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาโดยอิงอาศัยศรัทธาและความเชื่อมั่นในภาวะผู้นำของผู้บริหารอันเป็นแบบอย่างของวัฒนธรรมชาวพุทธและองค์พระพุทธรูป^{๑๕๕}

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยได้นำมาเป็นรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสี่จะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างสามารถสรุปได้ตามตารางต่อไปนี้
ตารางที่ ๒.๓๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำ

นักวิจัยหรือแหล่งข้อมูล	ผลการวิจัย
อภิษฎา ศรีเครือตง (๒๕๕๖)	<p>องค์ประกอบของภาวะผู้นำ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑. ภาวะผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล ๒. มีความสามารถวางแผน ๓. คิดต่างพัฒนา ๔. มีสติปัญญา ๕. มีไหวพริบปฏิภาณดี ๖. ริเริ่มสิ่งใหม่ๆนโยบายใหม่ ๗. มีสมรรถภาพในการทำงาน ๘. มีความเชี่ยวชาญในการบริหาร ๙. คำนึงถึงความสามารถและปัจเจกบุคคล ๑๐. มุ่งเกณฑ์ มุ่งงาน มีความยืดหยุ่นสูง

^{๑๕๕} อภิษฎา ฐโศภา ออบสิน, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารจัดการองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ตารางที่ ๒.๓๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาวะผู้นำ (ต่อ)

นักวิจัยหรือแหล่งข้อมูล	ผลการวิจัย
<p>พระครูวชิรคุณพิพัฒน์ (อเนก คุณวุฒโต) (๒๕๕๗)</p>	<p>๑. ผู้บริหารถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญในองค์กร จะต้องเป็นผู้นำองค์กรเพื่อพาองค์กรให้สามารถอยู่รอดปลอดภัยภายใต้การเปลี่ยนแปลง</p> <p>๒. ผู้บริหารที่มีแต่ความฉลาดไม่สามารถบริหารงานภายใต้การเปลี่ยนแปลงให้ประสบความสำเร็จได้หากขาดซึ่งความฉลาดทางอารมณ์</p> <p>๓. ผู้นำที่มีความสามารถสูงและสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นสูง และผู้นำตามสถานการณ์</p> <p>ภาวะผู้นำ ๔ แบบนี้จะมีส่วนช่วยสนับสนุนส่งเสริมการสร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง</p>
<p>อภิชนาณัฐโสภา อบสิน (๒๕๕๖)</p>	<p>สภาพของภาวะผู้นำในการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยทั่วไปมีลักษณะเด่นเป็นไปตามคุณลักษณะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบไปด้วย การมีสายตากว้างไกล วิสัยทัศน์ มีความชำนาญในการบริหารงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งส่งผลให้มหาวิทยาลัยมีความเจริญก้าวหน้าและมีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลที่สำรวจจากประชากร กลุ่มตัวอย่าง ก็ปรากฏผลในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือผู้นำยึดหลักการบริหารจัดการแบบธรรมาธิปไตยและปฏิบัติงานโดยยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ</p>

๒.๙.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับพุทธธรรมสำหรับพัฒนาภาวะผู้นำ

ผู้วิจัยได้กำหนดงานวิจัยหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องสำหรับภาวะผู้นำที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ดังต่อไปนี้

พระเทพปริยัติเมธี (สฤกษ์ สิริธโร) ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธนั้นมีลักษณะอยู่ ๓ อย่าง คือ ๑) คุณลักษณะภายนอก คือ มีรูปร่างสง่างามน่าเคารพศรัทธาเลื่อมใส ตลอดทั้งมีพลังกำลังแข็งแรง มีสุขภาพที่ดี

และมีความเพียร ๒) คุณลักษณะภายใน คือ มีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญในงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี ๓) มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งความแตกต่างนี้จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเคารพนับถือมีความเชื่อมั่นมีความเชื่อฟังอย่างจริงใจ วิธีการของการที่จะเป็นผู้นำที่ดีซึ่งมีหลักธรรมหรือคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำที่ดีซึ่งมีหลักธรรมหรือคุณธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำ โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่มหลักธรรมของผู้นำ ดังนี้

๑) หลักธรรมสำหรับครองตน ได้แก่ เบญจศีลเบญจธรรม สัปปริสธรรม พลธรรม ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิธรรม คหบดีธรรม อธิปไตย กัลยาณมิตรธรรม อริยทรัพย์ธรรม ยุติธรรม อริยธรรม อคติธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องดำเนินชีวิตและแนวทางในการบริหารงานได้เป็นอย่างดี การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา จากเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดทำให้ลุล่วงไปมี ๔ ประการ คือ ๑) วิวาธิการณ์ ๒) อนุวาทิการณ์ ๓) อาปัตตตาริการณ์ ๔) กิจจาธิกรณ และ อธิกรณสมณะเป็นชื่อแห่งสิกขาบทหรือสิกขาบทแห่งธรรม แปลว่า “สำหรับระงับอธิกรณ” มี ๗ ประการ คือ ๑.สัมมุขาวินัย แปลว่า ระเบียบอันจะพึงทำในที่พร้อมหน้า ๒.สติวินัย แปลว่า ระเบียบยกเอาสติขึ้นเป็นหลักให้สมมติ เพื่อการรับรู้ร่วมกัน ๓.อมุหวินัย แปลว่า ระเบียบที่ให้แก่มิถุผู้หายเป็นบ้าแล้ว ๔.ปฎิญญาตกรณะ แปลว่า ทำตามรับ ๕.เยภุยยสิก แปลว่า ตัดสินตามคำของคนมากเป็นประมาณ ๖.ตัสสปาปิยสิกา แปลว่า กิริยาที่ลงโทษแก่ผู้ผิด ๗.ติณวัตถารกวินัย แปลว่า ระเบียบตั้งกลบไว้ด้วยหญ้า การนำหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธมาใช้เพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย ได้ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน โดยมีหลักธรรมที่จำเป็นต้องมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรนั้น โดยหลักการสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นหลักคิดหลักธรรมในการทำงานร่วมกันในองค์กร^{๑๕๖}

จิตติมา พงษ์ไพบูลย์^{๑๕๗} ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำของพระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริโร), ผศ.ดร. ผลการวิจัยพบว่า พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฎ์ สิริโร), ผศ.ดร. นั้นถือว่ามีพื้นฐานที่มาจากครอบครัวที่ยากจน แต่เป็นผู้ที่ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากและมีจิตใจฝักใฝ่ในการศึกษาจนสามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าในชีวิตสมณเพศและการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งทางคณะสงฆ์ โดยปัจจุบันนี้ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดนครสวรรค์ ในส่วนผลงานด้านการบริหารคณะสงฆ์นั้นพบว่า พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฎ์ สิริโร), ผศ.ดร. ได้ดำเนินการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ครบทั้ง ๖ ด้าน โดยสามารถสร้างประโยชน์ให้กับพระศาสนาและประชาชนเป็นจำนวนมากในการกิจการบริหาร

^{๑๕๖} พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฎ์ สิริโร), “ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๗.

^{๑๕๗} จิตติมา พงษ์ไพบูลย์, “ภาวะผู้นำของ พระเทพปริยัติเมธี(สฤษฎ์ สิริโร)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

กิจการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยท่านพยายามนำเอาหลักธรรมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งภาวะผู้นำของพระเทพปริยัติเมธี(สฤษดิ์ สิริโร), ผศ.ดร.นั้นในบางประเด็นมีความสอดคล้องกับหลักการบริหารและภาวะผู้นำของนักวิชาการสมัยใหม่ อันแสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำของพระสงฆ์สมัยปัจจุบันที่นำเอาพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้นั้นสามารถที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้เป็นอย่างดี

รุ่งโรจน์ ศิริพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน คือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา และหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาภาวะผู้นำได้แก่ หลักอริยมรรคมีองค์ ๘ โดยระบุปัญหาและอุปสรรคของผู้นำมี ๘ ด้าน ได้แก่ วิสัยทัศน์ ด้านความคิดริเริ่ม ด้านการสื่อสาร ด้านความซื่อสัตย์ ด้านการทุจริต ด้านความรับผิดชอบ ด้านการใช้อำนาจ และด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ เป้าหมายในการพัฒนามี ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ หรืออารมณ์ และด้านความคิด สัมมาทิฐิพัฒนาผู้นำด้านวิสัยทัศน์สัมมาสังกัปปะพัฒนาด้านความคิดริเริ่ม ทั้ง ๒ ด้านนี้จัดเป็นการพัฒนาผู้นำในด้านความคิด สัมมาวาจาพัฒนาด้านการสื่อสาร สัมมากัมมันตะ พัฒนาด้านความซื่อสัตย์ สัมมาอาชีวะ พัฒนาแก้ปัญหาด้านการทุจริต ๓ อย่างนี้ จัดเป็นการพัฒนาผู้นำในด้านพฤติกรรม และสัมมาวายามะ พัฒนาด้านความรับผิดชอบต่อ สัมมาสติ พัฒนาด้านการใช้อำนาจ สัมมาสมาธิ พัฒนาด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ ๓ อย่างนี้ จัดเป็นการพัฒนาผู้นำในด้านจิตใจหรืออารมณ์ และหลักทศพิธราชธรรม คือ ความไม่ฉลาดจากธรรม ใช้พัฒนาปัญญา ตปะ ใช้พัฒนาบารมี ขันติ ความสามารถในการทำงาน ศีล พัฒนาความไม่ประมาททาน พัฒนาการมีกัลยาณมิตร การบริจจาค ความซื่อตรง และความอ่อนโยนใช้พัฒนาการมีมนุษยสัมพันธ์ และความไม่โกรธ พัฒนาการควบคุมอารมณ์ของผู้นำ^{๑๕๘}

อุทัย ไสวมันคง^{๑๕๙} ได้วิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า หลักการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้อภัย ความรู้ แนวความคิด ด้วยวิธีการเพื่อผลของการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและกีดขวางพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น สารของแนวทางนี้จึงมีความ

^{๑๕๘} รุ่งโรจน์ ศิริพันธ์, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๑๕๙} อุทัย ไสวมันคง, “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

หลากหลายในเนื้อหา และรายละเอียดในแต่ละชั้นของกระบวนการ ซึ่งไม่เพียงครอบคลุมเนื้อหา เฉพาะด้านแนวคิดหรือองค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม แต่รวมถึงศาสตร์การบริหารจัดการ สมัยใหม่ การบริหารจัดการด้านการเงิน ฯลฯ เพื่อให้มีความเหมาะสมสำหรับสังคมปัจจุบัน หลักการ พัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมอาศัยการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความคิดเห็น ประสบการณ์ ระวังกัน เป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากการแบ่งปันประสบการณ์ในระหว่างการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมการระดมสมอง กิจกรรมแบ่งปันประสบการณ์ การเรียนรู้จากกรณีศึกษาที่ใช้ได้ผลดีในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่องค์การด้านการพัฒนาผู้นำ ส่วนแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะ ผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา ประกอบด้วยแนวทางตามกระบวนการพัฒนา ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ แนวทางการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๒ แนวทางการ ออกแบบการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๓ แนวทางการดำเนินการพัฒนาและขั้นตอนที่ ๔ แนวทางการ ประเมินผลการพัฒนา

อัมพร วงศ์โสภา^{๑๖๐} ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาความคิดเห็นของประชาชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัด เชียงใหม่ ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า จากการสอบถาม ตัวแทนประชาชนในพื้นที่อำเภอสันป่าตองรวม ๓๘๐ คน โดยภาพรวมของคะแนนที่ได้อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ ๔.๒๕ มีค่าเฉลี่ยในช่วง ๔.๐๑-๔.๖๕ เพราะชาวอำเภอสันป่าตอง เป็นชาวล้านนาที่นับถือพระพุทธศาสนาแต่สมัยเวียงท่ากาน มีอายุกว่าพันปี มีวัฒนธรรม ประเพณี ที่เก่าแก่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาสืบทอด มาถึงปัจจุบันผู้นำและบทบาทหน้าที่ตามหลักสัปปุริส ธรรม จะต้องมึลักษณะทางกายภาพที่ดี มีบุคลิกภาพ รูปลักษณะที่ดี เป็นผู้ฉลาดในหลักการ มีความรู้ ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สามารถนำพาหมู่คณะไปสู่เป้าหมาย เป็นที่ยอมรับนับถือของคน ในท้องถิ่นและผู้ใต้บังคับบัญชา

พระมหาประพันธ์ สิริปัญญา ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมกลุ่มสัจจะ ออมทรัพย์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ ในการส่งเสริมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ในชุมชนนั้นๆ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นความสำเร็จที่เกิดจากหลักการส่งเสริมของพระสงฆ์ โดยผ่าน กิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ผสมผสานหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและหลักการพัฒนาเข้า ด้วยกัน จนสามารถเชื่อมโยง คุณธรรม ความสามารถ ทรัพยากรเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิด

^{๑๖๐} อัมพร วงศ์โสภา, “รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาความคิดเห็นของประชาชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกิจกรรมของประชาชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันและกัน ด้วยการประหยัดและออมทรัพย์ร่วมกัน

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสมทบทุนร่วมกันโดยอาศัยหลักการของสหกรณ์เป็นสำคัญ แก้ปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินของครอบครัว การดำเนินงานกลุ่มให้ถูกต้องโดยอาศัยหลักการดำเนินงานจากการดำเนินงานจากการยึดมั่นในคุณธรรม ๕ ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และให้เกียรติกัน โดยสมาชิกจะได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกัน สมาชิกกลุ่มจะมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเป็นการปลูกฝังการมีส่วนร่วมในชุมชน เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่นเกิดความร่วมมือร่วมใจกันในชุมชน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้กิจกรรมในการรวมกลุ่มของสัจจะสะสมทรัพย์ประสบความสำเร็จและมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปีทำให้เกิดผลต่อชุมชน คือ การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง^{๑๖๑}

ไพโรจน์ พรหมมีเนตร ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม มีองค์ประกอบดังนี้ (๑) องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม มี ๓ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ๑) หลักการพัฒนา ๒) ขั้นตอนและวิธีการพัฒนา ๓) เป้าหมายการพัฒนา (๒) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรมพบว่ามี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑. หลักการพัฒนา ใช้หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา (ศีล) อธิจิตสิกขา (สมาธิ) และ อธิปัญญา(ปัญญา) ๓. ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน

ได้แก่ ปริยัติ (การศึกษา) ปฏิบัติ(การปฏิบัติ ศีลภาวนาและปัญญาภาวนา)และ ปฏิเวธ (ผลการพัฒนาจากการศึกษาและปฏิบัติ) และ ๓.เป้าหมายการพัฒนา ภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม พบว่า มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดั้มาก และ (๓) ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม พบว่า มีความเป็นประโยชน์ มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้พัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาอยู่ในระดั้มากที่สุด^{๑๖๒}

สมบัติ บุญเลี้ยง ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มีต่อประสิทธิผลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษากรณี : องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ๙ จังหวัด ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มีต่อประสิทธิผลในการ

^{๑๖๑}พระมหาประพันธ์ สิริปัญญา, “บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๖๒}ไพโรจน์ พรหมมีเนตร, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม”, *วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

บริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศึกษากรณี : องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ๙ จังหวัด มีดังนี้ คือ มิวสิคทัศน์ (Vision)เป็นผู้มองการณ์ไกล สามารถกำหนดนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้ มีการศึกษา (Education) ผู้นำเป็นผู้มีการศึกษา หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ มีความเฉลียวฉลาด มีทักษะในการสื่อสาร และมีความคิดสร้างสรรค์ มีบุคลิกภาพ (Personality) ร่างกายสะอาด สุขภาพแข็งแรงควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความเชื่อมั่นตนเอง และมีความอดทนต่อการแก้ไขปัญหาต่างๆ มีคุณธรรม จริยธรรม(Morality) ปฏิบัติตนอยู่ในความไม่ประมาท ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความเอาใจใส่ในการทำงาน (Application) หมายถึงเป็นผู้มีความสนใจในงานที่ทำ มีความกระฉับกระเฉง เป็นผู้มีความตื่นตัวอยู่เสมอ เอาใจใส่ในการทำงานอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีการวางแผนการดำเนินงานเป็นอย่างดี มีการติดต่อสื่อสาร และมีวิธีการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง ความเป็นผู้ที่ไว้วางใจได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่ม เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นผู้ทำงานเสมอต้นเสมอปลาย มีความมุ่งมั่นจะทำงานให้สำเร็จ มีประสบการณ์ในการทำงาน เข้าใจระเบียบวิธีการปฏิบัติงาน กล้าตัดสินใจ และความเป็นผู้ปรารถนาที่จะทำงานให้ดีขึ้นคุณภาพ การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง ความสามารถที่จะให้ความร่วมมือในกิจกรรมและงานสังคมต่างๆ มีความเชื่อและไว้วางใจผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอย่างมากเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน รวมทั้งการมีความสามารถในการปรับปรุงตนให้เข้ากับบุคคลอื่น ๆ และมีอารมณ์ขันตามโอกาสอันควร นอกจากนี้ ผู้นำต้องนำความรู้ ความสามารถไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นของตน และมีสำนึกส่วนตนเป็นหลักในความเป็นผู้นำภายใต้พื้นฐานความรู้และพื้นฐานชุมชน^{๑๖๓}

พระมหานกต กนตสีโล (สายสินธุ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผู้นำต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความคิดลุ่มลึก มองทุกอย่างรอบด้านรอบคอบ พร้อมทั้งมีสติปัญญา ที่เฉียบแหลมสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วทั้งที่ไม่ปล่อยให้ปัญหาลุกลามใหญ่โตจนสร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ และคิดที่จะเสียสละความเห็น

^{๑๖๓} สมบัติ บุญเลี้ยง, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารที่มีต่อประสิทธิผลในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : ศึกษากรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง ๙ จังหวัด”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒).

แก้ตัว เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนและทุกหมู่เหล่าที่ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรมและยอมรับ
คำแนะนำจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาสังคมให้สงบสุขต่อไป^{๑๖๔}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมผู้วิจัยสามารถประมวลเป็นความรู้
ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๓๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลักพุทธธรรม

นักวิจัยหรือแหล่งข้อมูล	ผลการวิจัย
จิตติมา พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๕๒)	ภาวะผู้นำของพระสงฆ์ปัจจุบันสอดคล้องกับหลักการ บริหารและภาวะผู้นำของนักวิชาการสมัยใหม่ อันแสดงให้เห็น เห็นว่าภาวะผู้นำของพระสงฆ์สมัยปัจจุบันที่นำเอาพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้นั้นสามารถที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้ เป็นอย่างดี
กมลทิพย์ ทองกำแหง และปองสิน วิเศษศิริ (๒๕๕๔)	กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร โรงเรียนเอกชน มี ๓ กลยุทธ์ คือ ๑.กลยุทธ์การนำตนเอง ๒.กลยุทธ์การนำผู้อื่น ๓.กลยุทธ์การนำองค์กร
อุทัย โฉมมั่นคง (๒๕๕๓)	การพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้ องค์ความรู้ แนวความคิด ด้วยวิธีการเพื่อผลของการ เปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและ กีดขวางพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม
พระมหานกตล กนตสีโล (๒๕๔๗)	ผู้นำต้องรู้จักเลือกวิธีการและรู้จักแยกแยะการฝึกฝนพระภิกษุ สามเณรและชาวบ้านให้เหมาะสมกับจริตเพื่อเกิดแรงกระตุ้น และเกิดกำลังใจ มีความเพียร พยายาม ตั้งใจ มั่นคงในการ ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ นอกจากนี้การ รู้จักเลือกบุคคลในการทำงานให้กับคณะสงฆ์เพื่อความออก งามและเพื่อยกย่องคนดีมีศีลธรรมให้สามารถทำงานเพื่อ ประโยชน์แก่ชาวบ้าน และสิ่งสำคัญภาวะผู้นำควรต้องมี ปัญญาดีและความสามารถซึ่งจะทำให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยดี

^{๑๖๔}พระมหานกตล กนตสีโล(สายสินธุ์), “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในการบริหารงาน
คณะสงฆ์ภาค ๑๕”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๗).

ตารางที่ ๒.๓๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลักพุทธธรรม (ต่อ)

นักวิจัยหรือแหล่งข้อมูล	ผลการวิจัย
สมบัติ บุญเลี้ยง (๒๕๕๒)	ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ๑.ต้องมีกายภาพ รูปลักษณะที่ดี ๒.เป็นผู้ฉลาดในหลักการ ๓.มีความรู้ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สามารถนำพาไปสู่หมู่คณะไปสู่เป้าหมาย เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในท้องถิ่น และผู้ได้บังคับบัญชา
พระมหาประพันธ์ สิริปัญญา (๒๕๕๓)	บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ผ่านกระบวนการดำเนินการกิจกรรมของกลุ่มในชุมชนนั้นๆ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นความสำเร็จที่เกิดจากหลักการส่งเสริมจากพระสงฆ์โดยผ่านกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ผสมผสานหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและหลักการพัฒนาเข้าด้วยกัน จนสามารถเชื่อมโยง คุณธรรม ความสามารถ ทรัพยากรเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืน

๒.๓.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีผู้ศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าวไว้ ดังนี้

ลักขณา เตมศิริกุลชัย^{๑๖๕} ได้วิจัยเรื่อง “เรื่องทุนทางสังคมกับการเคลื่อนไหวสุขภาพ: กรณีศึกษาจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จ.ตราด ” ผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นปรากฏการณ์ชีวิตของผู้คนที่อยู่ร่วมกันมาเนิ่นนานของสถาบันครอบครัว ชุมชนและศาสนาโดยมีวัดไผ่ล้อมที่มีการสืบสาร ปฏิปทาอันงดงาม จึงเป็นแหล่งกำเนิดทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนมนุษย์ของจังหวัดตราด และช่วยหนุนเสริมการทำงานของพระสุบิน ปณีโต ผู้ก่อตั้งสัจจะออมทรัพย์

^{๑๖๕}ลักขณา เตมศิริกุลชัย, “ทุนทางสังคมกับการเคลื่อนไหวสุขภาพ :กรณีศึกษาจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จ.ตราด”,วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ (สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล , ๒๕๕๘).

ซึ่งจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ จนทำให้เกิดการสถาปนา พื้นที่ทางเลือกที่มีลักษณะจำเพาะใน เครือข่ายทางสังคมโดยกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ได้เพิ่มความสัมพันธ์ในระดับหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นเครือข่ายภายในหมู่บ้าน

วิทยา คามณี^{๑๖๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนกรณีศึกษาองค์กรออมทรัพย์ชุมชนในจังหวัดลำปางและตาก” ผลการวิจัยพบว่า องค์กรออมทรัพย์เกิดจากการรวมตัวเป็นทุนทางสังคมของสองกลุ่มในระยะแรกมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ

การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนโดยจัดกิจกรรมเงินออมและการกั๊ยืมเงินเพื่อสนับสนุนการผลิตในหมู่บ้านสมาชิกโดยอาศัยผู้นำและคณะกรรมการบริหารกองทุนซึ่งได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก การทำกิจกรรมกลุ่มของทั้งสองกลุ่มไม่ประสบปัญหาหนี้เสียเนื่องจากมีกระบวนการควบคุมทาง สังคมหรือ กฎเกณฑ์ของชาวบ้าน ที่ค่อนข้างเข้มแข็ง ทุนทางสังคมและกิจกรรมมีการวิวัฒนาการและการปรับตัวก่อให้เกิดการขยายเครือข่ายระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด

ไพศาล พรหมสิงห์และคณะ^{๑๖๗} ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต (วัดป่ายาง)” ผลการวิจัยพบว่า แม้การดำเนินงานจะมีความก้าวหน้าในหลายๆด้าน แต่เนื่องจากกรรมการบริหารกลุ่มฯและสมาชิกยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้และวางแผนการดำเนินงานกับกลุ่มเท่าที่ควรทำให้พระสุวรรณคเวสโก ซึ่งเป็นแกนนำในการก่อตั้งกลายเป็นผู้นำเดี่ยว ซึ่งอาจเกิดปัญหาต่อการดำเนินงานของกลุ่มในอนาคตได้ หากพระสุวรรณ ไม่ได้อยู่เป็นแกนนำหลักของกลุ่มไม่ว่าด้วยเหตุใดๆก็ตาม ดังนั้น คณะกรรมการกลุ่มเห็นว่า ควรมีการใช้การวิจัยเชื่อมโยงสมาชิกและคณะกรรมการบริหาร ให้เข้ามาเรียนรู้และถ่ายเทงานมากขึ้น ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มดำรงอยู่และเติบโตก้าวหน้าตามลำดับมีอยู่ ๘ ประการ คือ พี่เลี้ยง ระเบียบ กรรมการ สมาชิก ทะเบียนบัญชีการเงิน สวัสดิการ ธุรกิจกลุ่มและการเชื่อมโยงเครือข่าย โดยมีจุดเด่นสำคัญ ๓ ประการ คือพี่เลี้ยง ระเบียบ สวัสดิการแนวทางการพัฒนากลุ่มจะต้องถ่ายเทงานจากพระครูสุวรรณมายังกรรมการ และสร้างการมีส่วนร่วมกับสมาชิกมากยิ่งขึ้น ซึ่งค่อยๆดำเนินงานตามลำดับ เพราะมีข้อจำกัดเรื่องความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ และเศรษฐกิจของกรรมส่วนใหญ่ค่อนข้างลำบาก

^{๑๖๖} วิทยา คามณี, “ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชน : กรณีศึกษาองค์กรออมทรัพย์ชุมชนในจังหวัดลำปางและตาก”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร ,๒๕๕๑).

^{๑๖๗} ไพศาล พรหมสิงห์และคณะ, “การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต (วัดป่ายาง)”, **รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๕๖), หน้า ๑๗.

วรรณภา ชื่นวัฒนา และคณะ^{๑๖๘} ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการออมและแนวทางส่งเสริมการออมสำหรับประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๔ จังหวัด ยโสธร อุบลราชธานี นครราชสีมา และชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า คริวเรือนส่วนใหญ่มีทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์คือบ้านและที่ดินแหล่งหนึ่งส่วนใหญ่คริวเรือนเกือบทุกอาชีพเป็นหนี้กองทุนเงินล้าน รูปแบบการออมส่วนใหญ่เป็นการออมในการออมประกันชีวิต มีวิธีการออมด้วยการเก็บออมหลังจากได้รับเงินจากการประกอบอาชีพมากที่สุด ซึ่งเป็นการออมรายเดือนโดยมีลูกเป็นบุคคลที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการออม เงินที่ออมส่วนใหญ่จะอยู่ที่ร้อยละ ๖-๑๕ ของรายได้ เป้าหมายของการออมเพื่อใช้จ่ายยามเจ็บป่วยมากที่สุดจำนวนสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการออมทุกรูปแบบ

ชินรัตน์ ขุนณรงค์^{๑๖๙} ได้วิจัยเรื่อง “กิจกรรมต่อยอดกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืด ตำบลท่าพริก อำเภอเมืองจังหวัดตราด” ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินกิจกรรมต่อยอดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ บ้านหนองน้ำจืด ก่อให้เกิดคุณลักษณะที่สร้างและสนับสนุนความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ เนื่องจากทำให้เกิดทุนต่างๆ โดยเฉพาะช่วยเพิ่มทุนเงินตราอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำมาใช้ในกิจกรรมปล่อยกู้ให้กับสมาชิกได้อย่างพอเพียง รวมถึงสามารถนำมาจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้อย่างทั่วถึงตอบสนองต่อความต้องการ ทั้งยังพัฒนาคุณลักษณะกระบวนการเรียนรู้และทักษะการจัดการของกรรมการและสมาชิกกลุ่มจนสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มเองได้ รวมถึงพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตวิญญาณหรือความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มให้เพิ่มมากขึ้นจนถือได้ว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืดมีความเข้มแข็งและถือได้ว่าเป็นตัวอย่างอันดีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ ในระดับประเทศ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างข้างต้น เห็นได้ว่าการบูรณาการหลักธรรมมาใช้ในการออมทรัพย์ ส่งผลต่อการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล องค์กร และท้องถิ่น ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนทรัพยากรอื่นๆ ให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการพัฒนา ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัย

^{๑๖๘}วรรณภา ชื่นวัฒนาและคณะ, “รูปแบบการออมและแนวทางส่งเสริมการออมสำหรับประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๔ จังหวัด ยโสธร อุบลราชธานี นครราชสีมาและชัยภูมิ”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒).หน้า ๓.

^{๑๖๙}ชินรัตน์ ขุนณรงค์, “กิจกรรมต่อยอดกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืด”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕).

ตารางที่ ๒.๓๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นักวิจัยหรือแหล่งข้อมูล	ผลการวิจัย
ลักขณา เต็มศิริกุลชัย (๒๕๔๘, หน้า ๑๗)	ทูทางสังคมของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นปรากฏการณ์ชีวิตของผู้คนที่อยู่ร่วมกันมาเนิ่นนานของสถาบันครอบครัว ชุมชน และศาสนาโดยมีวัดไผ่ล้อมที่มีการสืบสาร ปฏิปทาอันงดงาม จึงเป็นแหล่งกำเนิดทางสังคม ทูทางวัฒนธรรม และทุนมนุษย์ของจังหวัดตราด
วิทยา คามณี (๒๕๕๑, หน้า ๑๗)	การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนโดยจัดกิจกรรมเงินออมและการกั๊ยืมเงินเพื่อสนับสนุนการผลิตในหมู่บ้านสมาชิก โดยอาศัยผู้นำและคณะกรรมการบริหารกองทุนซึ่งได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก การทำกิจกรรมกลุ่มของทั้งสองกลุ่มไม่ประสบปัญหาหนี้เสียเนื่องจากมีกระบวนการควบคุมทางสังคมหรือ กฎเกณฑ์ของชาวบ้าน ที่ค่อนข้างเข้มแข็ง ทันท่วงทีสังคมและกิจกรรมมีการวิวัฒนาการและการปรับตัวก่อให้เกิดการขยายเครือข่ายระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด
วรรณฯ ชื่นวัฒนา และคณะ (๒๕๕๒, หน้า ๑๑)	คราวเรือนส่วนใหญ่มีทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ คือ บ้านและที่ดินแหล่งนี้ส่วนใหญ่ครัวเรือนเกือบทุกอาชีพเป็นหนี้กองทุนเงินล้าน รูปแบบการออม ส่วนใหญ่เป็นการออมในการออมธรรม์ ประกันชีวิต มีวิธีการออมด้วยการเก็บออมหลังจากได้รับเงินจากการประกอบอาชีพมากที่สุด ซึ่งเป็นการออมรายเดือนโดยมีลูกเป็นบุคคลที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการออม

ตารางที่ ๒.๓๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ (ต่อ)

นักวิจัยหรือแหล่งข้อมูล	ผลการวิจัย
ชินรัตน์ ชุณณรงค์ (๒๕๕๕, หน้า ๑๘)	<p>การดำเนินกิจกรรมต่อยอดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ บ้านหนองน้ำจืด ก่อให้เกิดคุณลักษณะดังนี้</p> <p>๑.สร้างและสนับสนุนความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯ เนื่องจากทำให้เกิดทุนต่างๆ โดยเฉพาะช่วยเพิ่มทุนเงินตราอย่างต่อเนื่อง</p> <p>๒.สามารถนำมาใช้ในกิจกรรมปล่อยกู้ให้กับสมาชิกได้อย่างพอเพียง รวมถึงสามารถนำมาจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้อย่างทั่วถึง ตอบสนองต่อความต้องการ ทั้งยังพัฒนาคุณลักษณะกระบวนการเรียนรู้และทักษะการจัดการของกรรมการและสมาชิกกลุ่มจนสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มเองได้</p>

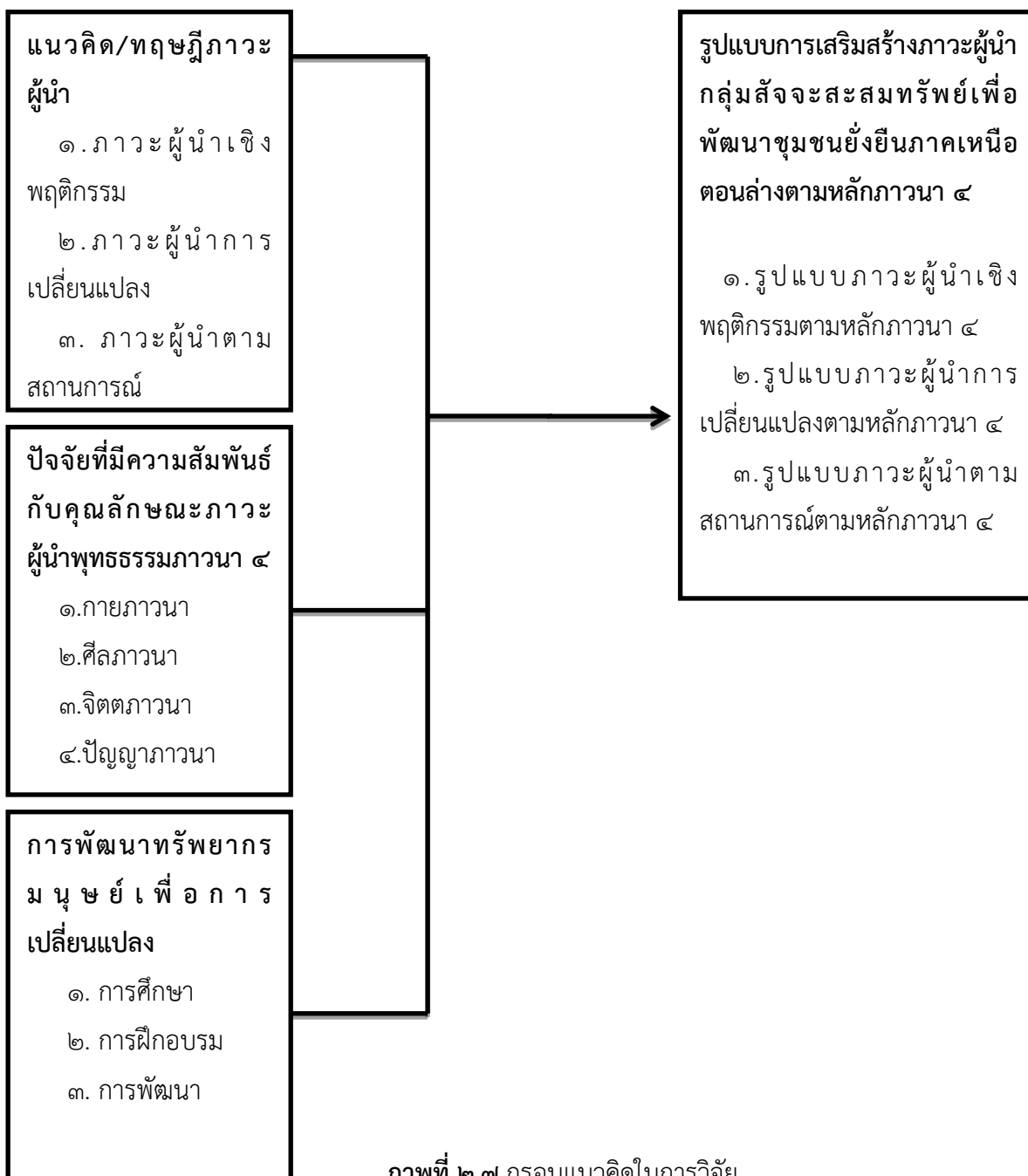
๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำต่างๆ แนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาเป็นกรอบและเป็นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ ดังจะเห็นได้จากกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ตามแผนภาพที่ ๒.๙

กรอบแนวคิดในการวิจัย(Conceptual Framework)

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพที่ ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างซึ่งใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่าง การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ฉบับนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน ๒๐ รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามจำนวน ๓๖๗ ชุด ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และใช้วิธีการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ก่อนที่จะนำเสนอคณาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้คำแนะนำในการพัฒนารูปแบบก่อนที่จะนำเสนอต่อเวทีประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เพื่อหาข้อสรุปในรูปแบบที่เป็นมาตรฐานก่อนที่จะนำเสนอองานวิจัยต่อสาธารณะในลำดับต่อไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ ๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary) โดยจะทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Research) คือ พระไตรปิฎกและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ รายงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ งานวิจัยวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(Key Informant) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักธรรม ผู้บริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ รูปหรือคน^๑

ขั้นที่ ๒ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๒ แห่ง

ขั้นที่ ๓ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แล้วนำเสนอเป็นแบบพรรณนา ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยตามลำดับหัวข้อประเด็นที่ทำการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัย ตำรา วิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๒. ใช้แนวทางจากข้อ ๑. เพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดให้เกิดความเข้าใจให้ชัดเจนมากที่สุด

๓. นำข้อมูลที่ได้แล้ว มากำหนดเป็นกรอบคำถามการวิจัย เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง(In-depth Interview Semi-Structure)

๔. ติดต่อหลักสูตรที่ศึกษา เพื่อขออนุญาตออกหนังสือขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง

๕. นำส่งหนังสือขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผู้ร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

๖. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ที่กำหนด

๗. นำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดมาสรุป เสนอแนะ และนำเสนอเพื่อเป็นประโยชน์ต่อไป

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ในการทำวิจัยครั้งนี้มี ๓ ส่วนด้วยกัน คือ

๑. ข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าโดยเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๒. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง(In-depth Interview Semi-Structure) โดยผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants)ซึ่งมีความรู้

^๑ John W.Creswell, *Qualitative Inquiry@ Research Design* 2nd Edition, (sage Publication : Singapore, 2007), p78.

ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่จะทำการวิจัย โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ผู้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม ซึ่งจำแนกเป็น ๕ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน คือ

- ๒.๑) กลุ่มนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ จำนวน ๓ รูปหรือคน
- ๒.๒) ผู้เชี่ยวชาญด้านพระสงฆ์นักพัฒนา จำนวน ๓ รูป
- ๒.๓) ผู้บริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๔ รูปหรือคน
- ๒.๔) ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชน ๕ ท่าน
- ๒.๕) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๕ รูปหรือคน

โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ(Indepth Interview) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง(Purposive sampling) เป็นการเลือกโดยใช้ดุลพินิจของผู้วิจัยเอง จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะจำนวน ๒๐ รูปหรือคน

๓. ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๓.๒.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ จากประชากรในครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จำนวน ๒ แห่ง คือ ๑) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ๒) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพาพนาราม ตำบลวังไทร อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร จำนวนสมาชิก ๔,๔๓๕ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแทนของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คำนวณจากสูตร Taro Yamane ดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดยให้ n =ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N =จำนวนประชากรทั้งหมด

n_j =ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในชั้นภูมิ i(i=1,2)

N_j = ขนาดของประชากรในชั้นภูมิ j(j=1,2)

แทนค่าสูตร

$$\begin{aligned} n &= \frac{4,435}{1 + 4,435 (0.05)^2} \\ &= 367 \end{aligned}$$

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การคำนวณและตัวอย่างที่ได้สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๖๗ คน

ผู้วิจัยสามารถกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนขนาดของประชากรกลุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่การศึกษาวิจัย ใช้วิธีการคำนวณ โดยกำหนดค่า หรือยอมให้มี และจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบเทียบสัดส่วน(Proportional Stratifical Sampling) โดยมีวิธีการคำนวณจากสูตรดังต่อไปนี้

$$\text{สูตร } n_j = \frac{n}{N} \times N_j$$

โดยให้ n =ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N =จำนวนประชากรทั้งหมด

n_j =ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในชั้นภูมิ j ($i=1,2$)

N_j = ขนาดของประชากรในชั้นภูมิ j ($j=1,2$)

กำหนดกลุ่มตัวอย่างของแต่ละพื้นที่การศึกษาวิจัย

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ที่	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	กลุ่มประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร	$2,671 \times 367 =$ <u> </u> ๔,๔๓๕	๒๒๗
๒	กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก	$1,674 \times 367 =$ <u> </u> ๔,๔๓๕	๑๔๐
รวมทั้งสิ้น		๔,๔๓๕	๓๖๗

จากขนาดตัวอย่างที่ได้จำนวน ๓๖๗ โดยผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย(Sample Random Sampling) ทำการสุ่มตัวอย่างในแต่ละพื้นที่จนครบจำนวนตามที่กำหนด

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการสร้างขึ้นจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้ดัดแปลง และพัฒนาให้เหมาะสมกับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ๒ ประเภท คือ ๑) แบบสอบถามความคิดเห็น

(Questionnaires) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๒) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Structure In-depth Interview)

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ๒ ชนิด ประกอบด้วย ๑) แบบสอบถาม และ ๒) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีรายละเอียดและขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

๒. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อให้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

๓. สร้างแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อนำมาวิเคราะห์จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๔. เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๕. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของเครื่องมือ

๖. ปรับปรุงแก้ไข

๗. จัดพิมพ์เครื่องมือฉบับสมบูรณ์

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของเนื้อหาการวิจัยและวิเคราะห์สาระสำคัญของนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการแล้วได้ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบคุณภาพในด้านต่างๆ ดังนี้

๑. การใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาของข้อความถาม

๒. โครงสร้างของประเด็นเนื้อหาคำถามครอบคลุมสาระสำคัญ เกี่ยวกับเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง

๓. กรอบประเด็นและข้อความถามครอบคลุมเนื้อหาสำคัญที่ต้องการตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้

แบบสอบถาม (Questionnaires)

เพื่อสำรวจความคิดเห็นจาก ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แบบสอบถามในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น ๕ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง อายุการเป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวน ๕ ข้อ

ตอนที่ ๒ คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ลักษณะของแบบสอบถามเป็นชนิดมาตราประมาณค่า ๕ ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีจำนวน ๑๒ ข้อ

แบบสอบถามด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ผู้วิจัยได้พัฒนามาจาก ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลงานการวิจัยของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ ผสานกับหลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ คือ ๑. กายภาวนา ๒. ศีลภาวนา ๓. จิตตภาวนา ๔. ปัญญาภาวนา จากพระไตรปิฎกภาษาไทยและบาลี

ลักษณะของแบบสอบถามเป็นชนิดมาตราประมาณค่า ๕ ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีจำนวนคำถามทั้งหมด ๑๒ ข้อ

ตอนที่ ๓ คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีทั้งหมด ๑๒ ข้อ

แบบสอบถามด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ บาส (Bass) ผสานกับหลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ คือ ๑. กายภาวนา ๒. ศีลภาวนา ๓. จิตตภาวนา ๔. ปัญญาภาวนา จากพระไตรปิฎกภาษาไทยและบาลี มีทั้งหมด ๑๒ ข้อ

ตอนที่ ๔ คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากทฤษฎีภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ของ Fred Fiedler ผสานกับหลักภาวนา ๔ มีจำนวนคำถามทั้งหมด ๑๒ ข้อ

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค ซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

๓.๓.๒ การหาคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

ตามวัตถุประสงค์รายชื่อ (Index of Item-Objective Congruent :IOC) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปตรวจหาความตรง อำนาจจำแนก และความเที่ยง เพื่อให้เครื่องมือการวิจัยมีคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

๒. การหาความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือ (Content validity) โดยใช้สูตร IOC (Index of Congruence : ดัชนีความสอดคล้อง) ด้วยการนำเครื่องมือการวิจัยที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ ท่าน พิจารณาลงความเห็น และให้คะแนนดังนี้

ให้คะแนน +๑ เมื่อแน่ใจว่าข้อความนั้นวัดคุณลักษณะตรงตามนิยาม

ให้คะแนน ๐ เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นวัดคุณลักษณะตรงตามนิยาม

ให้คะแนน -๐ เมื่อแน่ใจว่าข้อความนั้นไม่ได้วัดคุณลักษณะตรงตามนิยาม

คำนวณหาค่า IOC โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{สูตร } IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ แทน ผลรวมของความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

ข้อที่ใช้ได้คือ ($IOC \geq 0.5$)^๒

๓. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาคุณวุฒิในพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ รูปหรือคน

๑. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร.ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรคุณวุฒิบัณฑิต

๒. พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร,ดร.อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มจร

๓. พระมหาสุนันท์ สุนนโท,ดร. อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มจร

๔. ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ มจร

๕. รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกุล อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรนานาชาติ

^๒ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการเขียนเค้าโครงการวิจัย:แนวทางสู่ความสำเร็จ, (นนทบุรี : บริษัทไทยเนรมิตอินเตอร์โปรแกรมส์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๗๓ - ๗๔.

เมื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้แล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาฯ ศึกษาคณะนิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๓.๓ การทดลองเครื่องมือ (Try-out)

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวิธีการทดลองเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบ และนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

๒. นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง และความเหมาะสมของเนื้อหาเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

๓. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำไปทดลอง (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ชุมชนวัดทางหลวง จำนวน ๓๐ คน แล้วนำแบบสอบถามทั้ง ๕ ตอน หาค่าดัชนี การหาค่าความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) โดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Alpha Cronbach Coefficient)^๓ ได้ค่าความเที่ยงทั้งฉบับแบบชนิดมาตราประมาณค่า เท่ากับ ๐.๘๑ ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad \alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_x^2} \right]$$

α แทน ค่าความเที่ยง

K แทน จำนวนข้อ

S_i^2 แทน ความแปรปรวนของแต่ละข้อ

S_x^2 แทน ความแปรปรวนรวมทั้งฉบับ

ค่าความเที่ยง มีค่าอยู่ระหว่าง -๑ ถึง +๑ แต่ค่าความเที่ยงที่ใช้ได้จะต้องเป็น + และมีค่าเข้าใกล้ ๑^๔ ค่าความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability)

^๓Lee J.Cronbach, *Essential of Psychological Testing. 3nd ed.*, (New York : Harper &Row Publishers,1974), p.161.

^๔ชูศรี วงศ์รัตน์, *เทคนิคการเขียนเค้าโครงการวิจัย : แนวทางสู่ความสำเร็จ*, หน้า ๗๕-๗๖.

ตารางที่ ๓.๒ แสดงค่าความเที่ยงของเครื่องมือ (แบบสอบถาม)

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.๘๑๐	.๘๑๐	๓๐

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑

๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ(Primary Source) ได้แก่ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์ปกรวิเสสวิสุทธิมรรค ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย

๒. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ(Secundary Source) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ และตำราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ขั้นตอนที่ ๒

หลังจากข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ และทุติยภูมิแล้วในขั้นตอนที่ ๑ ผู้วิจัยได้เดินทางไปทำการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview Semi-Structure) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) จำนวน ๒๐ รูปหรือคน แบบตัวต่อตัว (Face to Face Interview) โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยคำรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตรฯ เพื่อขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเองกับบริบทเนื้อหาต่างๆที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และจะกำหนดวันเวลา และสถานที่ ส่วนในขณะสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะอนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญ ในการตอบคำถามแต่ละประเด็น และบันทึกภาพนิ่ง

ก.รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ ก.รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลหลักเพื่อการวิจัย(interview) ผู้ชำนาญสาขาที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน ๒๐ รูปหรือคน ประกอบด้วย ๕ กลุ่ม คือ

ชื่อ นามสกุล

ตำแหน่ง

๑. ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ

๑. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

ผู้อำนวยการหลักสูตร สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (นานาชาติ)

๒. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ศาสตราจารย์ ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์	ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร
๒. ผู้เชี่ยวชาญด้านพระสงฆ์นักพัฒนา	
๑. พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ)	เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว ตำบลบางเลน อำเภอบาง ใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
๒. พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ)	ประธานสังฆะสมถ์พัทยวัดกลับพวงเหนือ อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
๓. พระครูวาปีวชิโรภาส(วิแมน โอภาโส)	ประธานกลุ่มสังฆะสมถ์พัทยวัดมัจฉลินทร์ ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัด กำแพงเพชร
๓. ผู้บริหารกลุ่มสังฆะสมถ์พัทย	
๑. พระครูวิบูลสิทธิธรรม(วิบูล จนฺทธมฺโม)	ที่ปรึกษากลุ่มสังฆะสมถ์พัทยวัดหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัด พิษณุโลก
๒. นายเกษม มั่นสุวรรณ	ประธานกลุ่มสังฆะสมถ์พัทยวัดหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัด พิษณุโลก
๓. พระครูกิตติวชิโรสถิต(สมเกียรติ จตฺตาทโย)	ประธานกลุ่มสังฆะสมถ์พัทยวัดอัมพาพนาราม ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัด กำแพงเพชร
๔. นางนงคราญ น้อยรุ่ง	ประธานฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสังฆะสมถ์พัทยวัด อัมพาพนาราม ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
๔. ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน	
๑. นายณัฐพงษ์ ผิวบาง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ จังหวัด กำแพงเพชร
๒. ดร.ไพศาล สุขปัญญา	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงิน ชุมชน
๓. นางพีรดา จริยะกุลญาติ	ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมกองทุนชุมชน

๔. คุณสมจิตต์ วุฒิสุทธิ	ประธานสัจจะออมทรัพย์ ชุมชนศิริชัยพัฒนา ตำบลบางเขน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
๕. นางจำเนียร ทองอ่อน	ประธานกองทุนสัจจะออมทรัพย์ วัดทางหลวง ตำบลบางเขน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๕.สมาชิกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

๑. พระครูสังฆรักษ์จักกฤช ทสฺสนธมโม	เจ้าคณะตำบลชุมแสงสงคราม เขต ๑ วัดหนองอ้อ ตำบล ชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
๒. นางสาวสวรรค์ สุทธิพงษ์	คณะกรรมการฝ่ายติดตามหนี้สิน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวัง ไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
๓. ผู้ช่วยสุมิตร แสงจันทร์	สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวัง ไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
๔. นายภิญโญ แก้วประเสริฐ	สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวัง ไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
๕. นางสมพร บุตรเพชร	คณะกรรมการฝ่ายติดตามหนี้สิน วัดหนองพะยอม ตำบล ชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญพิเศษ(Focus Group Discussion) ได้แก่กลุ่มผู้นำ ๙ คน ซึ่งผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มแบบที่ไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการโดยการรับรองจากผู้อำนวยการหลักสูตรฯ เพื่อขอเข้าร่วมการสนทนากลุ่มพร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่างๆที่ใช้ในการสนทนากลุ่มล่วงหน้า และจะกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในขณะการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพหนึ่ง

ก.รายนามผู้ทรงคุณวุฒิสนทนากลุ่ม ยืนยันข้อมูล

รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)

๑. พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.(วีระ วรรณโย)	ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ
๒. พระครูวชิรคุณพิพัฒน์, ดร.(อเนก คุณวุฒิ)	ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ
๓. พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร.(มานิช วีตโรโค)	ผู้เชี่ยวชาญด้านสัจจะสะสมทรัพย์
๔. พระปลัดอาจิญ อภิญาโน	ผู้เชี่ยวชาญด้านสัจจะสะสมทรัพย์
๕. พระธรรมา ชยากร,ดร.	ผู้เชี่ยวชาญด้านสัจจะสะสมทรัพย์
๖. ดร.ธนวัฒน์ นคะจัด	ผู้เชี่ยวชาญยุทธศาสตร์การพัฒนา

๗. พระครูประทีปวิจิตรธรรม, ดร.(ประทีป วิจิตรญาณ) ผู้เชี่ยวชาญยุทธศาสตร์การพัฒนา
 ๘. พระเมธีวชิรภูษิต, ดร.(จำเนียร จีรวงส์) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักธรรม
 ๙. อาจารย์ ญัฐสันต์ นันทวัฒน์ อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ

๒) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การแจกแบบสอบถาม แก่ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สมาชิกกลุ่ม ภาคเหนือตอนล่าง จำนวน ๓๖๗ รูปหรือคน โดยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ก. ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการขออนุมัติหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย จากสภารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นหนังสือนำในการขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

ข. ผู้ศึกษาวิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เสนอต่อ ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลทำการศึกษาวิจัย

ค. ผู้วิจัยได้เดินทางไปเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองและทางไปรษณีย์ โดยผู้วิจัยส่งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ง. ผู้ศึกษาวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สมาชิกกลุ่ม ด้วยตนเอง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ดังนี้

๓.๕.๑ เชิงคุณภาพ

๑. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๒๐ รูปหรือคน เลือกแบบเจาะจงจากผู้ชำนาญการภาวะผู้นำ ผู้ชำนาญการด้านสัจจะสะสมทรัพย์ พระสงฆ์นักพัฒนา ผู้ชำนาญการด้านพัฒนาชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๒. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง(In-depth Interview Semi-Structure)

๓. วิธีการเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบตัวต่อตัว (Face to Face Interview)

๔. วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการพรรณนาความ (Descriptive interpretation)

๕. นำสาระสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ แล้วสรุปเป็นประเด็นปัจจัยสำคัญๆ

๖. นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๗. การสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion)เลือกผู้มีส่วนในการสนทนาแบบเจาะจงจำนวน ๙ คนจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อยืนยันข้อมูล “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมรรถนะเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง”

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้ศึกษาวิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามอีกครั้ง แล้วนำข้อมูลถ่ายลงในแบบรหัส (Coding Form) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ สถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ สถิติความถี่ และร้อยละ(Percentage)^๕ ค่าเฉลี่ย(Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

๑. ค่าความถี่ และค่าร้อยละ(Frequency and percentage)เพื่อใช้อธิบายความถี่และร้อยละของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๒. ค่าเฉลี่ยตัวอย่าง ($\bar{X}$) เพื่อใช้อธิบายค่าเฉลี่ยของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ทั้ง ๕ ตอน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อใช้อธิบายค่าความแปรปรวนของข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ทั้ง ๕ ตอน

วิเคราะห์ความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสมรรถนะต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมรรถนะเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นการศึกษาจากแบบสอบถาม จำนวน ๓๖๗ ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ ดังนี้^๖

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐-๕.๐๐ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐-๔.๔๙ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐-๓.๔๙ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐-๒.๔๙ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐-๑.๔๙ หมายถึง ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

^๕ธีรยุทธ พึ่งเกียรติ, สถิติเบื้องต้นและการวิจัย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุตรไพศาล, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๐.

^๖สิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๒.

๓. ส่วนที่ ๓ วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best)^๗ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายถึง ไม่เห็นด้วย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายถึง เห็นด้วยมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ – ๕.๕๐ หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด

๔. วิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Pearson Correlation)

วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Pearson Corelation) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยกำหนดนัยสำคัญความสัมพันธ์กัน ระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ มีเกณฑ์การวัดระดับความสัมพันธ์^๘ การวัดระดับความสัมพันธ์

ค่าความสัมพันธ์ .๐๑-๒๐ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

ค่าความสัมพันธ์ .๒๑-๔๐ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำ

ค่าความสัมพันธ์ .๔๑-๖๐ มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง

ค่าความสัมพันธ์ .๖๑-๗๕ มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง

ค่าความสัมพันธ์ .๗๖-๙๐ มีความสัมพันธ์กันในระดับต่ำมาก

ค่าความสัมพันธ์ .๙๑-๑.๐๐ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูงมาก

๓.๕.๓ วิจัยเชิงผสมผสาน

เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความครบถ้วน หรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นำพลังความเข้มแข็งของเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มารวมเข้าด้วยกัน เพื่อทำความเข้าใจเหตุการณ์ปรากฏการณ์ได้

^๗ John W. Best, *Research in Education* , (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc., 1970), p.190.

^๘ อภินันท์ จันตะนี, สถิติและการวิจัยทางธุรกิจ สำหรับนักศึกษา MBA. และ PH.D., (พระนครศรีอยุธยา : ฝ่ายบัณฑิตศึกษา คณะวิทยาการจัดการ, ๒๕๔๙), หน้า ๗.

อย่างสมบูรณ์ขึ้น การออกแบบ วิจัยแบบพหุสาณวิธี และการสร้างเครื่องมือ ขั้นตอนที่สอง ใช้ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพมาใช้วางแผนและทำการศึกษาเชิงปริมาณ

๑) ขั้นตอนแรก ทำการศึกษาเชิงคุณภาพก่อนเป็นการนำร่อง การสำรวจ ทำความเข้าใจสภาพปัญหาเพื่อตั้งสมมติฐานของการวิจัย

๒) ขั้นตอนที่สอง ทำการสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันข้อมูล รูปแบบจำลองที่ผู้วิจัยค้นคว้าได้มา

๒) ขั้นตอนที่สาม นำผลที่ได้จากวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มาออกแบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้างเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง

๓) ขั้นตอนที่สี่ นำผลที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณมาอธิบายเพิ่มเติมและยืนยันผลการวิจัยคุณภาพ

๓.๕.๔ สัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

n	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	หมายถึง	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
R	หมายถึง	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่าย(Pearson Product Moment Correlation Coefficient)
B	หมายถึง	สัมประสิทธิ์การถดถอยปกติ
Beta	หมายถึง	สัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน
S.E.	หมายถึง	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน(Standard Error)
R	หมายถึง	สัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณ (Coefficient of Regression)
R^2	หมายถึง	ประสิทธิภาพในการพยากรณ์หรืออธิบายการผันแปร
df	หมายถึง	ค่าของขั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
Sig (๒-tailed)	หมายถึง	ค่านัยสำคัญทางสถิติที่คำนวณได้

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพนาาราม ตำบลวังไทร อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ผู้วิจัย สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสาขาที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน ๒๐ รูปหรือคนและเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน ๓๖๗ ชุด

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป หาค่าความถี่(Frequency) ค่าร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ t-test,F-test ตามปัจจัยส่วนบุคคล วิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์(Pearson Correlation) เพื่อหาค่าความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ และอภิปรายผลการวิเคราะห์โดยใช้ตารางประกอบคำบรรยายแบ่งออกเป็นตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

๔.๑.๑ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก

๔.๑.๒ สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

๔.๒ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๔.๒.๑ ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๔.๒.๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๔.๒.๓ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๔.๒.๔ สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๔.๓ ผลการสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสม
 ทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

๔.๔ สรุปผลการวิจัยแบบผสมวิธี(Mixed Methods Research)

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

๔.๑.๑ ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะ
 สสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ผู้วิจัยทำการสำรวจคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์จึงได้ทำการสำรวจการ
 วิจัยเชิงคุณภาพขึ้นก่อนเพื่อหาคุณลักษณะภาวะผู้นำที่ดี และการสังเคราะห์ความคิดเห็น และ
 ข้อเสนอแนะ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) จำนวน ๒๐ รูปหรือคน โดย
 ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ
 แบบสอบถามแบบกึ่งมีโครงสร้าง เกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อ
 พัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยขอสรุปประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำ
 กลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภavana ๔

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ของการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants
 Interview) เกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือ
 ตอนล่าง ผู้นำทั้ง ๓ ประเภท ทั้ง ๒ แห่งพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ เพื่อวิเคราะห์
 ให้เห็นเป็นตัวอย่างการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ผู้นำแต่ละคนจะมีบุคลิกภาพลักษณะ
 เฉพาะตัว ที่แตกต่างกันออกไป โดยคุณลักษณะของผู้นำแต่ละคนนั้น มักจะมาจากพื้นฐานทางด้าน
 สังคม ครอบครัว พื้นฐานการศึกษา การเลี้ยงดูในวัยเด็ก ประสบการณ์ที่แต่ละคนประสบกันมา

ประธานกลุ่ม คือ ผู้นำต้องรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แล้วนำความคิด เพื่อที่จะหา
 ข้อยุติ การตัดสินใจต้องใช้หลักประชาธิปไตย เพราะกลุ่มใช้หลักการมีส่วนร่วม โดยยึดโยงกับ
 ข้อกำหนดของสมาชิกเป็นมีส่วนร่วม กรรมการมาจากการเลือกตั้งของสมาชิก มีการฟังเสียงของสมาชิก
 เป็นส่วนใหญ่ในการตัดสินใจ^๒ การตัดสินใจ ของผู้นำนั้นต้องยึดหลักเสียงข้างมาก รับฟังความคิดเห็น
 ของผู้อื่น ดังนั้นการตัดสินใจของผู้นำ คณะกรรมการ สัจจะสมทรัพย์ต้องมีการตัดสินใจที่พิจารณา

^๑สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จักกฤช ทสสนธโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 วัดหนองอ้อ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^๒สัมภาษณ์ ดร.ไพศาล สุขปัญญา, ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนองค์การเงินชุมชน, ๑๕ กันยายน
 ๒๕๕๙.

หลายอย่างด้วยกัน^๓ ลักษณะการตัดสินใจของผู้นำต้องดูถึงความประพฤติ อุปนิสัย ความจำเป็นในครอบครัว การรอความช่วยเหลือจากทางราชการ^๔ ในการตัดสินใจให้กู้เงิน ผู้นำกลุ่ม กรรมการจะสอดแทรก การพูดคุยที่มุ่งแก้ปัญหา เรื่อง การแก้ปัญหาชีวิต ใช้วิธีพูดคุยกันเบื้องต้น^๕

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview)ผู้วิจัย วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลและสรุป ผู้วิจัยพิจารณาว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญาไหวพริบปฏิภาณดีและมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในด้านการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะในการติดต่อประสานงานดี ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ของตนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้า ของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไร ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนทรัพย์สิน คือ เงิน ผลประโยชน์ต้องออกมาดี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา ความเสียสละความสุขส่วนตน วิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วยความซื่อสัตย์และความยุติธรรม มีวินัย ความสำเร็จมีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทางสังคมดีมีความยืดหยุ่นสูง ในการออมขอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่กู้ไปจากกลุ่ม แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนที่ตั้งขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์เป้าหมายที่กลุ่มตั้งขึ้นตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าความต้องการส่วนตัว อำนาจหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น

รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัยจังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระสังฆาธิการเวลามีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ตเพื่อการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ กล่าวทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามา

^๓สัมภาษณ์ นายสุมิตร แสงจันทร์, ผช.ผอ. คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^๔สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิพรหม, คณะกรรมการการฝ่ายเงินกู้เก็บหุ้น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^๕สัมภาษณ์ นางนงคราญ น้อยรุ่ง, คณะกรรมการติดตามหนี้สิน วัดอัมพพาราม, ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเรียนรู้ เข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของสังคมได้ดี ปรับตัวได้ดี เวลาเข้าสังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมวางตัวเหมาะสมดี กิริยามารยาทดี วาจากล้วยคำ เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแกล้งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจคนจิตใจดีโอบอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นพระสงฆ์ ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาในการเป็นผู้นำกลุ่ม

๑.๑ ด้านกายภาวนา

ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักภาวนา ๔ มาผสมผสานกับทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม เพื่อหาผลการวิจัยเชิงคุณภาพ แล้ววิเคราะห์สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ เพื่อให้เห็นถึงภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ เพื่อเป็นต้นแบบแห่งการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังมีประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

การปล่อยกู้ให้สมาชิกต้องพิจารณาอย่างรอบครอบว่าสมาชิกกู้เงินไปเพื่อความเป็นอยู่ของครอบครัวหรือว่ากู้เงินไปใช้หนี้กองทุนอื่น หรือว่าไปหาผลประโยชน์อย่างอื่น^๖ ร่างกายของผู้นำต้องพร้อมที่จะทำงานช่วยเหลือคนอื่น มีจิตอาสา เพราะว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องอาศัยการมีจิตที่ช่วยเหลือเพื่อนร่วมชุมชน^๗ การเข้ากับคนอื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ เพราะว่าต้องทำงานกับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เป็นผู้นำคนต้องมีความสุขสบายซึ่งกับการได้อยู่กับผู้ใต้บังคับบัญชา เห็นคุณค่าของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^๘ ผู้นำต้องดำรงตน ประพฤติตนเป็นตัวอย่างเช่น ไม่เบียดเบียนคนอื่นหรือไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ด้วยประการต่างๆ มีทัศนคติที่ดีต่อ ธรรมชาติ อยากรักษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไว้ให้นุชนคนรุ่นหลัง^๙ เป็นผู้นำคนอื่น การใช้สอยต้องไม่มัวเมาอยู่ในคุณค่าเทียมไม่เท่อheim แต่ต้องใช้ของรอบกายด้วยปัญญา เพื่อคุณค่าแท้^{๑๐} ต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ความจริงใจต่อผู้อื่น

^๖ สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอมตำบล, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^๗ สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล(เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดกรับพวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^๘ สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม(วิบูล จันทมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^๙ สัมภาษณ์นางสมพร บุตรเพชร, คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้วัดหนอง, วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

การจะช่วยเหลือผู้อื่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่มีค่าตอบแทนอะไร^{๑๑} กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งอยู่ในวัด ผู้นำต้องมีสติ มุ่งให้ความรู้ และคุณงามความดีแก่ชุมชน ไม่เห็นแก่ความสนุกสนานบันเทิง เพื่อความลุ่มหลงมัวเมา เอาแต่ความเพลิดเพลิน ดื่มสุรารายาเมา^{๑๒} ผู้นำกลุ่มหมายถึงคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ร่างกายต้องแข็งแรง สุขภาพทั่วไป ความสามารถรอบรู้ในการทำงาน^{๑๓} ผู้นำต้องเอาใจใส่ดูแล สุขภาพ ปัจจุบันโรคเรื้อรังมาก เอาใจใส่ความสะอาด ของเสื้อผ้า เวลามาทำงานจะได้เป็นตัวอย่างแก่สมาชิก^{๑๔} ที่ศนคติต่อการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงส่วนนี้ก็มีส่วนกับผู้นำทางด้านกาย เพราะว่า เป็นเครื่องเกื้อหนุนชีวิตที่ดีงาม^{๑๕}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเกตวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและสรุปพิจารณาว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองพื้นที่การศึกษานั้น เกิดขึ้นเพราะวิสัยทัศน์ของผู้นำ ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนให้อยู่ดี กินดี เข้าถึงสวัสดิการของชุมชน แต่กระแสนโยบายคนนิยม ทุนนิยม ทำให้คนในพื้นที่นั้น บางคนหลงมัวเมา ติดอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าคุณค่าเทียม เช่น ต้องมีรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เหมือนเพื่อนบ้าน ซึ่งบางทีความต้องการเหล่านี้ทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสิน เงินนอกระบบ จากการลงพื้นที่ทั้งการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ทำให้พบเห็น การบอกเล่าจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการกู้เงินจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ไปใช้หนี้นอกระบบบ้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้นำต้องทันสถานการณ์การปล่อยเงินกู้ ต่างๆ ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการต้องมีความรอบคอบ ถามไถ่ พิจารณา อย่างรอบคอบ แสดงให้เห็นว่า เป็นความเมตตากรุณา ต่อสมาชิก เพื่อนร่วมชุมชนแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อ ดังสุภาษิตโบราณว่า ไม่ใช่ชาติใช่เชื้อ แต่ถ้าเอื้อเฟื้อก็เหมือนเนื้ออาตมา ไม่ใช่ชาติ ไข่เชื้อ แต่ถ้าไม่เอื้อเฟื้อก็เหมือนเนื้อในป่า การที่ชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้นั้นผู้วิจัยมองว่า ประชาชนในชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้น ประชาชนต้องการมีการกินดีอยู่ดี เป็นอันดับแรก จากนั้น เมื่อมีความกินดีอยู่ดี ครอบครัวยู่เป็นสุข การประกอบอาชีพอาชีพการงาน ก็จะเป็นการทำงานที่ไม่มีโทษ เช่น การค้าขาย ยาเสพติด การลักลอบค้าขายของป่า การบุกรุกผืนป่าสาธารณะ เป็นต้น การที่ทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดำเนินการแบบนี้เป็นสิ่งที่เรียกได้ว่า หากสมาชิกต้องการที่จะกู้เงิน อยากได้เงินเป็นทุนประกอบอาชีพต้อง เข้า

^{๑๑}สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม (วิแมน โอภาโส), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดมูจลินทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นายสุมิตร แสงจันทร์, ผช.ผญบ. คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓}สัมภาษณ์ นายภิญโญ แก้วประเสริฐ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ วัดอัมพา, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๔}สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิรโสภิต(สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายณัฐพงษ์ ผิวบาง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ ศูนย์ราชการจังหวัดกำแพงเพชร, ๕ กันยายน ๒๕๕๙.

มาเป็นสมาชิกรักษาศิล ๕ รักษาสิ่งจะ ก่อน ชุมชนก็จะได้รับการพัฒนา ทางกาย มีสวัสดิการ ทางสังคม ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทางจิตใจก็ได้รับการพัฒนาด้วยธรรมะหลักศีล ๕ โดยมีธรรมะข้อปฏิบัติขัดเกลาจิตใจนั่นก็คือ สัจจะ ความจริงใจ ต่อเพื่อนร่วมชุมชนไม่คดไม่โกง ทำงานด้วยความจริงใจ ซื่อตรงต่อหน้าที่ ซื่อตรงต่อธรรมชาติ คือ สิ่งแวดล้อมในชุมชนตนเอง มีความรักห่วงหาผูกพันผู้วิจัยพิจารณาว่า ความยั่งยืนของชุมชนสามารถพัฒนาให้มั่นคงได้ก็เพราะจุดเริ่มต้นตรงนี้นั่นเอง

นอกจากประเด็นดังกล่าวแล้วด้านกายภาพนั้น ผู้วิจัยมองว่าผู้นำร่างกายต้องพร้อมที่จะทำงานช่วยเหลือผู้อื่น คือ คนในสังคม มนุษย์สัมพันธ์กับผู้คนรอบข้างต้องดี น่าเชื่อถือ เช่น เห็นก็น่าไว้วางใจ เข้าใกล้ก็น่าเชื่อถือ เป็นต้นการได้อยู่ทำงานกับเพื่อนร่วมงาน สิ่งสำคัญที่สุด ผู้นำต้องปรับตัวให้เข้ากับผู้ใต้บังคับบัญชา มีความสามารถรอบรู้การงาน เรียกได้ว่า อยู่สูงมองเห็นไกล อยู่ใกล้มองเห็นชัดหมายความว่า ต้องเข้าใจงานกระจายงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชา และประการสำคัญต้องเป็นตัวอย่างที่ดี นั่นก็คือ ไม่เป็นคนพาล ที่เบียดเบียนคนในชุมชน คือ ตั้งอยู่ในอคติ ส่วนตัว มีความตั้งใจที่จะดำรงตนรักษากลุ่มสิ่งจะสะสมทรัพย์ให้ดำเนินไปเพื่อให้กลุ่มเป็นที่พึ่ง ทางสวัสดิการชุมชน ไว้พึ่งพายามยามไม่ต้องหวังพึ่งการรักษาประกันโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ ทางที่วินนอกจากนั้นความประพฤติทางกายก็สำคัญ การประพฤติตนอยู่ในสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านชุมชน เห็นเป็นตัวอย่างเช่นการดำรงชีวิต อยู่ในความพอเพียง ไม่หลงไหลไปกับสิ่งที่เรียกว่าคุณค่าเทียม ความซื่อสัตย์สุจริตก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นการทำงานอยู่กับเงินของชาวบ้าน ซึ่งคนเหล่านั้นก็คือ คนในชุมชนรวมถึงญาติมิตรของตน และสิ่งสำคัญกลุ่มสิ่งจะสะสมทรัพย์ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด การติดสุรา ยาเมา ต้องเป็นพื้นที่สีขาว หมายถึงพื้นที่แห่งการรักษาศีลตั้งปณิธานชื่อของกลุ่มสิ่งจะสะสมทรัพย์ คำว่า “สัจจะ” มีความหมายได้หลายอย่าง เช่น การมีสัจจะ คือไม่พูดปด หรือความจริงใจซึ่งหมายรวมถึงศีลข้อที่ ๔ เพราะว่า คนที่รักษาคำพูด คำสัตย์ได้แล้วนับว่าเป็นคนดี ที่คิดดี และจะกระทำสิ่งที่ดีงาม ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า สัจจัง เว อมตา วาจา คำจริงเป็นสิ่งที่ไม่ตาย การที่ผู้นำพูดอย่างไร ทำได้อย่างนั้นก็จะเป็นสิ่งที่เพิ่มน้ำหนักแห่งคำพูดได้มากนำมาซึ่งความศรัทธา ต่อผู้นำคนนั้น เพราะหากเป็นคนไม่รักษาสัจจะ ความจริงใจ ความสัตย์แล้ว ก็จะนับว่าเป็นคนพูดปด คนไม่จริงใจต่อผู้อื่น เป็นคนไม่ดีดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า คนพูดเท็จ ไม่ทำชั่ว ย่อมไม่มี พฤติกรรมของผู้นำที่ดี ถือได้ว่าเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนา ช่วยให้ปัญญาออกงาม อย่างน้อยต้องพัฒนาพฤติกรรมคุณลักษณะภาวะผู้นำทางด้านกายภาพนั้น ก่อนที่เป็นไปโดยไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูลโดยต้องเน้นพฤติกรรมทั่วไป ต้องให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมทางด้านกาย

๑.๒ ศีลภาวนา

จากวรรคทองในพุทธพจน์ที่ว่า สิล โลก อนุตตรํ ศีลเป็นเยี่ยมในโลก ความหมายนั่นก็คือ สิ่งที่ยอดเยี่ยมที่ทุกคนสามารถหาได้ พบได้ ก็คือศีล อานิสงส์ของศีลนั้นแม้พรรณากความก็ไม่หมด การที่ทุกคนในชุมชนสังคมจะเป็นผู้มีศีลได้นั้นเป็นเรื่องยาก แต่สำหรับพื้นที่ศึกษา ๒ พื้นที่ของการ

วิจัยฉบับนี้ก่อนที่สมาชิกกลุ่มรวมถึงผู้นำ จะเริ่มทำการต้องมีการสมานานศีล ๕ ก่อนแล้วพร้อมทั้งฟังเทศน์หรือโอวาทธรรมจากผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก่อน ดังนั้นจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและสรุป จะได้นำเสนอเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์การที่ต้องทำงานอยู่กับเงินจำนวนมหาศาลนั้น ทางกลุ่มมีคณะกรรมการดูแลรัดกุม ควบคุมเงินจำนวนนี้เพราะว่าไม่ใช่เงินของส่วนตัวเงินของชาวบ้านซื้อนี้นับว่าเป็นด้านศีลภาวนา^{๑๖} ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นอันดับแรกเลย อย่างที่สองต้องมีความสุจริต ไม่คดโกง กลุ่มถึงจะดำเนินการไปได้^{๑๗} ผู้นำกลุ่มต้องรู้จักสื่อสาร เพื่อชักจูง และชักนำในการพัฒนาและสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป^{๑๘} ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องดำรงตนให้อยู่ในคำว่าสัจจะ เพราะว่าคำนี้มีความหมายไปถึงศีลหลายอย่างเช่น การมีสัจจะ ความจริงใจต่อกลุ่ม^{๑๙} ผู้นำต้องดำรงตนอยู่ในศีล ให้เป็นตัวอย่างแก่สมาชิก เช่น การเก็บออมเป็นทุน ไม่หลงมัวเมา มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาชุมชน เมื่อเกิดปัญหา เป็นที่พึ่งได้แก่สมาชิก^{๒๐} ผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ และต้องมีความจริงใจให้กับกลุ่ม ถ้าหากไม่มีความจริงใจ ไม่ซื่อสัตย์กับกลุ่ม กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็จะดำเนินการต่อไปไม่ได้ ผู้นำต้องเข้ามาดูแลไม่ควรปล่อยให้คนนอกเข้ามาดูแล^{๒๑} ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปีหนึ่งจะมีการเลือกตั้งกันใหม่ เมื่อเขาเลือกคุณเป็นผู้นำแล้ว ต้องดำรงตนอยู่ในศีล เคารพกฎเกณฑ์ กติกา เป็นพระก็ต้องรักษาสิกขาบทไปด้วย รวมถึงกฎหมายบ้านเมือง^{๒๒} ต้องมีอาชีพที่เลี้ยงตัวเอง และครอบครัวให้เป็นสุขเบื้องต้น ผู้นำต้องมีพื้นฐานทางด้านนี้ก่อนที่จะมีทำงานเป็นคณะกรรมการต่างๆ เพราะว่าต้องเสียสละ ทำสิ่งดีงามให้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^{๒๓} ประธานกลุ่มต้องยึดกฎให้มากกว่านี้ รักษากฎที่ตั้งขึ้นมา ต้องตัดสินใจเด็ดขาด เพื่อรักษากฎระเบียบที่ตั้งขึ้น

^{๑๖}สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล(เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดกรับพวง, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๗}สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๘}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม(วิบูล จันทมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จักกฤษ ทสสนธมโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑ วัดหนองอ้อ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๐}สัมภาษณ์ นางสมพร บุตรเพชร, คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้วัดหนองพยอม, วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๑}สัมภาษณ์ นางนงคราญ น้อยรุ่ง, คณะกรรมการติดตามหนี้สิน วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๒}สัมภาษณ์ นายฉัตรพงษ์ ผิวบาง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ, ๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๓}สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิธรรม, เภรณิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

เพื่อเป็นบรรทัดฐานให้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^{๒๔} คณะกรรมการที่เป็นผู้นำกลุ่มต้องทำหน้าที่ของตนให้ดี บัญชีการเงินสำคัญ ต้องละเอียด เพื่อความโปร่งใสของทางกลุ่มที่จะแสดงให้สมาชิกดูเวลาประชุมประจำเดือน^{๒๕} ผู้นำต้องซื่อตรง ก็เปรียบเหมือนกับศีลข้ออทินนาทาน ห้ามลักทรัพย์ฉ้อโกงต่างๆ เมื่อผู้นำซื่อตรงสมาชิกต้องซื่อตรง ทั้งเวลา^{๒๖} เวลาส่งข้อนี้สำคัญเพราะว่าได้ให้คำสัญญา สัจจะสาบานกับทางกลุ่มไว้ดังนี้^{๒๖} โดยคนที่จะเข้ากลุ่มทุกคนจะต้องปฏิญาณตน ต่อหน้าพระรัตนตรัย^{๒๗} และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เปล่งสัจจะวาจาว่า ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอให้สัจจะปฏิญาณตน ต่อหน้าพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พร้อมทั้งเพื่อนสมาชิกทุกท่านว่า ข้าพเจ้าทั้งหลาย,ขอให้คำสัจปฏิญาณตน,ต่อหน้าพระรัตนตรัย, และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย,พร้อมทั้งเพื่อนสมาชิก,ทุกท่านว่า,ถ้าข้าพเจ้าไม่จริงใจคิด พุด ทำ,ในทางทุจริตไม่ซื่อสัตย์,หวังทำลาย,สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์,ขอให้ข้าพเจ้ามีอันเป็นไป,ด้วยประการต่างๆ,และให้ถึง ซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง,แต่ในขณะเดียวกัน,ถ้าข้าพเจ้า, คิดพุดทำ,ในทางจริงใจ, ซื่อสัตย์ สุจริตต่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ขอให้ข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงมีแต่ความสุข, ความเจริญด้วยประการทั้งปวง,ตลอดกาลนานถ้าใครโกงเงิน,กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ด้วยเจตนา,

ขอให้เป็นบ้า, และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง,

ขอให้เป็นบ้า, และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง,

ขอให้เป็นบ้า, และถึงซึ่งความฉิบหาย ด้วยประการทั้งปวง,

ขอให้คำสัตย์, ที่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ได้ปฏิญาณตนแล้วนี้, จงให้เป็นจริง,ทุกประการ เทอญ”^{๒๘}

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเกตวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและสรุป พิจารณาว่า ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ นั้น ด้านศีลภาวนา หมายถึง การที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาทางด้านความประพฤติ คือ ความซื่อตรง ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย คือ การเคารพกติกาของกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อเน้นหนักเรื่องสัจจะความประพฤติเป็นหลักซึ่งเมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว ก็เข้าถึงหลักธรรมที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น เป็นการเข้าทางประตูพระรัตนตรัยไปทางอ้อม เป็นการชักนำให้คนประพฤติปฏิบัติธรรมโดยใช้หลักธรรมทางศาสนา

^{๒๔}สัมภาษณ์ สมิตร์ แสงจันทร์, ผช.ผญ คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๕}สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๖}สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม (วิบูล จนทนมโม), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๗}สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๘}สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิโรภาส (วิแมน โอภาโส), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

และภูมิปัญญาพื้นบ้านอันเป็นผลมาจากความเข้มแข็งของระบบย่อยของโครงสร้างทางสังคม ที่ยึดเหนี่ยวผูกพันกันเหนียวแน่นแบบเครือญาติและเพื่อนบ้าน ผสมผสานเข้ากับความเชื่อศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องของคำว่า “สัจจะ” ซึ่งตีความหมายได้หลายอย่าง เป็นหลักประกันความร่วมมือ ความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม จริยธรรม ส่วนในเรื่องสัจจะ เป็นธรรมะข้อไหน ผู้วิจัยพิจารณาว่า ในหลักธรรมได้กล่าวถึง คำว่า “สัจจะ” คือ ความจริงและเป็นจริงใจที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง นับว่าเป็นธรรมะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คำทำนองที่ว่า “ทรัพย์” นั้น โดยความเข้าใจทรัพย์ คือ วัตถุสิ่งของ ที่มีมูลค่าเป็นเงินแต่ทรัพย์ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีที่มีความหมายว่า เครื่องปลื้มใจ ดังจะเห็นได้ว่า คนในชุมชนยอมทำงานบางอย่างก็เพื่อให้ผู้อื่นยกย่องสรรเสริญ บางคนเสียสละแม้จะทำแบบปิดทองหลังพระ ก็เพราะมีความอึดใจจากการให้เป็นต้น ดังนั้น การสะสมทรัพย์จึงไม่ใช่การสะสม “เงิน” แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสะสมความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม เป็นต้น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นเมื่อมีการทำดีแล้ว กลุ่มจะไม่ทอดทิ้ง จะช่วยเหลืออุ้มชูกันจะให้ออกอากาศแก่คนทุกคนนอกจากนี้ยังเป็นคุณธรรมที่กินได้ตั้งแต่ในครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (ได้ประโยชน์ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย) คือ ครบวงจรชีวิตจากวิธีการจัดสวัสดิการของกลุ่มนั่นเอง ซึ่งให้เห็นว่า เมื่อมีการสะสมกันมาถึงระดับหนึ่งแล้วเงินปันผลของกลุ่มก็จะสามารถนำไปสู่กองทุนสวัสดิการ ดังนั้น คนแก่ที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้แล้วไม่มีญาติพี่น้องแล้วก็สามารถอยู่ในกลุ่มได้โดยอาศัยเงินปันผลที่ได้ตอนสิ้นปีสะสมกลับเข้าไปในกลุ่มอีกได้ และคนแก่คนนั้นก็ยังได้รับการดูแลจากกลุ่ม คือ กองทุนสวัสดิการ เมื่อเจ็บป่วยก็มีค่ารักษาพยาบาลจนถึงวันตาย ก็มีคนที่คอยช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ด้วยการทำฅาปนกิจศพและคืนเงินที่สมาชิกสะสมไว้ครบทุกบาท

๑.๓ ด้านจิตตภาวนา

การฝึกอบรมจิตใจของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีความขยันหมั่นเพียร ตามหลักจิตตภาวนานั้น จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลและสรุปได้นำเสนอเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องมี คือ ๑. การอุทิศเวลาในการทำงาน ๒. มีความซื่อสัตย์ ๓. มีความสามารถในการสื่อสาร และการประสานงาน ๔. มีน้ำใจและมีความเสียสละต้องประกอบด้วย ๑. ความซื่อสัตย์ ๒. ความมีจิตอาสา^{๒๙} นอกจากความซื่อสัตย์สุจริตที่ผู้นำกลุ่มต้องมีแล้ว อีกสิ่งหนึ่งการที่ต้องทำงานรับใช้คนภายในกลุ่ม ที่เป็นญาติมิตร ในชุมชนที่ค่าตอบแทนไม่ได้มากมาย

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอม, ๓ กันยายน

อะไร เดือนละ ๓๕๐-๕๐๐ บาท^{๓๐} การที่รู้ปัญหาชุมชนของผู้นำในพื้นที่ มีการศึกษาข้อมูลของกลุ่มอื่นหรือต้นแบบรู้ปัญหาของชาวบ้าน ว่ามีปัญหาอะไร ถูกเอารัดเอาเปรียบ ผู้นำกลุ่มจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะเข้ามาแก้ปัญหาความยากจน^{๓๑} ผู้นำที่รู้ปัญหาของชุมชน ที่ต้องการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านต้องทำตัวเป็นตัวอย่าง และต้องมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้ คือ การนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา^{๓๒} จุดประสงค์ของผู้นำกลุ่มกับคณะกรรมการเพียงเพื่อมุ่งหวังให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกัน โดยให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันตามความสมัครใจไม่มีขู่ขู่บังคับ^{๓๓} ชาวบ้านในหมู่บ้านทุกคนเป็นหุ้นส่วนกัน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เปรียบเสมือนธนาคารหมู่บ้าน ที่สมาชิกทุกคนต้องช่วยกันประคับประคองไม่ให้เกิดการล่มสลายในชุมชนของตนเอง^{๓๔} การเริ่มต้นของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของแต่ละกลุ่ม แสดงออกถึงศักยภาพในการพึ่งตนเอง โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ชี้ทางพันทุกข์ชี้สุขเกษมศานต์ ทำให้สังคมเกิดความเกื้อกูล เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน^{๓๕} ในอนาคตมีความต้องการให้คนที่ขึ้นมาแทนตัวผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นผู้นำแบบที่ดำรงอยู่ ต้องการให้ผู้ที่มีความบริสุทธิ์ใจ ทำเพื่อกลุ่ม^{๓๖}

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเกตวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและสรุปได้นำเสนอเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้ ผู้วิจัยพิจารณาว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่ ทั้ง ๒ แห่ง ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญาไหวพริบปฏิภาณดีและมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในด้านการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์มีทักษะในการติดต่อประสานงานดี

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางสมพร บุตรเพชร, คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๓ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จันทมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกรับพวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพนาราม, ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางภริดา จริยะกุลญาติ, ผู้อำนวยการส่งเสริมกองทุนชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นางนงคราญ น้อยรุ่ง, คณะกรรมการติดตามหนี้สิน วัดอัมพพนาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ของคนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้า ของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไรในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนกองเงิน ผลประโยชน์ ต้องออกมาดี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา และความเสียสละความสุขส่วนตน และวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วยความซื่อสัตย์และความ ยุติธรรม มีวินัย มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิง สร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทาง สังคมดี มีความยืดหยุ่นสูง ในการออมชอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่ถูไปจากกลุ่ม

แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของคนที่ตั้งขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์และ เป้าหมายที่กลุ่มตั้งขึ้น ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ได้งาน ตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่า ความต้องการส่วนตัว อำนาจหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น

รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัย จังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระ สังฆาธิการเวลามีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ต เพื่อการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ กล่าวทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามา เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเรียนรู้ และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ของสังคมได้ดี ปรับตัวได้เวลาเข้าสังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมวางตัวเหมาะสม กิริยามารยาทดี วาจา ถ้อยคำ เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแกล้งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่ง ที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจคน และจิตใจดีโอบอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็น พระสงฆ์ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาใน การเป็นผู้นำกลุ่ม

๑.๔ ด้านปัญญาภาวนา

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและสรุปได้นำเสนอเป็นประเด็นสำคัญๆ ของด้านปัญญาภาวนา ดังต่อไปนี้

ผู้นำที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะมีแต่คนที่ความรู้ไม่มากส่วนใหญ่ ๒๗ เพราะว่ามีคนที่มี ความรู้มาก ไม่รู้ไม่ทราบว่าจะโกงกลุ่มเมื่อไร คนที่มีความรู้มาก โกงเก่ง มีแผนการเยอะ ไม่รู้ว่าจะ

เปลี่ยนตัวเลขอะไร อาจทำให้ไม่รู้ ตามไม่ทัน^{๓๗} เมื่อมีการไม่มาส่งเงินกู้ เงินฝากก็จะมีวิธีการที่จะสื่อถึงสมาชิกคนนั้นโดยการประชาสัมพันธ์ออกเสียงตามสาย ให้รู้สีกายกันไป เป็นการใช้กฎสังคม^{๓๘} ผู้นำกลุ่มต้องรู้เรื่องเทคโนโลยี ถ้าสมัย ไม่มีการใช้ของใหม่ คอมพิวเตอร์ ถ้านำมาใช้ได้นะ ประหยัดกำลังคนที่ต้องจ่ายไปได้เยอะ^{๓๙} ผู้นำต้องแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ใช้ความรู้ต่าง ๆ นั้นนำมาแก้ปัญหา คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ไม่หยุดอยู่กับที่โลกหมุนไปเรื่อย และที่สึดต้องดับทุกข์ เพราะสัจจะสะสมทรัพย์ ตั้งอยู่ในวัด^{๔๐} ผู้นำโดยคณะกรรมการ เวลามีปัญหาสมาชิกไม่มาส่งดอก กู้ เงินต่าง ๆ ต้องออกหน้าแทนเลย ไปตามสมาชิกคนนั้นมาพูดเจรจากันเพื่อความสบายใจของสมาชิก แต่ว่าคนไปตามเป็นกลาง อาจจะไม่โดนสมาชิก ดูพูดจาเสียดสี พูดจาไม่ดีใส่^{๔๑} ทางกลุ่มไม่มีทะเบียนค้ำประกัน ทางกลุ่มมีเพียงคำพูดความจริงใจต่อกันถ้าขาดตรงนี้ไปก็แย่ สัจจะความจริงใจต่อกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันกลมเกลียวกัน สำคัญที่สุดก็คือสัจจะ ถ้าขาดตรงนี้ไปทางกลุ่มคงขัดข้อง^{๔๒} สร้างกลุ่มขึ้นมาโดยที่ได้แนวคิดจากไปดูงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของจังหวัดตราด โดยมีท่านพระอาจารย์สุบิน ปณีโต^{๔๓} ทางกลุ่มคณะกรรมการ ผู้นำต้อง อัปเดตข้อมูล เหมือนกับระบบธนาคาร ๖ เดือนนานแล้วมีป้ายประชาสัมพันธ์ต้องดีมาก^{๔๔} ผู้นำต้องทรงความรู้เรื่องอะไรหลายอย่าง ไม่เฉพาะความรู้ทางนักรธรรมบาลี เทศน์อย่างเดียว ต้องรู้วิชาชีพการงานที่เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวพันกับคนในชุมชนบ้าง เพื่อวิเคราะห์ปัญหาถูก^{๔๕} ผู้นำถ้ามีศีลดี คือ ความประพฤติอะไรอย่างอื่นก็ตามมา เช่น ความน่าเชื่อถือ พูดจาอะไรมีคนฟัง อยากทำตาม มีผลเยอะมาก สำคัญที่สุดผู้นำต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้บ้าง^{๔๖}

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางนงคราญ น้อยรุ่ง, คณะกรรมการติดตามหนี้สิน วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวิโรภาส (วิแมน โอภาโส), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดมัจฉลินทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายสมิตร แสงจันทร์ ผ.ผ.ญ, คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายณัฐพงษ์ ผิวบาง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ, ๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิพรหม, เจริญญิก กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิโรภาส (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธธรรม (วิบูล จนทนมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จักกฤษ ทสสนนมโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกรับพวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสม วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ผู้วิจัยพิจารณาจากการสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิจากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ต้องมีวิธีที่จะปฏิบัติความรู้ที่ตนมีต่อกลุ่ม ใช้ความรู้ที่มี และต้องมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์เป็น ต้องเป็นผู้รู้ข่าวสาร รู้อาการคาดการณ์ในอนาคต ที่เรียกว่าวิสัยทัศน์ นำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และกิจการทั้งหลายของกลุ่มจะสะสมทรัพย์ และสามารถถ่ายทอดข่าวสารที่ตนเองได้รับมา จากหนังสือ บุคคล และสื่อสิ่งอื่นๆ กลุ่มจะสะสมทรัพย์เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งโดยชาวบ้าน ในชุมชนชนบทบ้านนอก มีพระสงฆ์ดำรงตำแหน่งเป็นประธานที่ปรึกษาบ้าง เป็นประธานกลุ่มบ้าง ดังนั้นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ จึงเป็นคนในชุมชนไม่ต้องการคนที่มีความรู้มาก ปริญาตรี ครูที่เกษียณราชการ แต่ต้องการคนที่ไว้วางใจ ได้มีความรักห่วงใยในชุมชน ดังคำพูดที่สะท้อนให้เห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และมีกฎที่สังคมยอมรับกันในกลุ่ม คือ การลงโทษทางสังคม สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ความสะดวกสบายด้วยระบบเทคโนโลยี ก็มีส่วนเป็นความต้องการ แต่ว่าความต้องการที่จะใช้กำลังคนให้มีส่วนร่วมในการทำงาน คือ คนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชนเป็นความต้องการของคนในชุมชนมากกว่า ดังนั้น สิ่งจำเป็นในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน ผู้นำต้องมีการแสวงหาความรู้ เพิ่มเติม เพิ่มความรอบรู้นำความรู้เหล่านั้นมาใช้พัฒนากลุ่มจะสะสมทรัพย์ โดยการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา แหล่งความรู้ของการศึกษาปัจจุบันเปิดกว้างมาก เช่น การศึกษาทางคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์ วิทยาเขตเหมาะสมกับผู้นำที่ส่วนใหญ่ เป็นพระภิกษุมาก่อน รวมถึงเป็นศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงส่งเสริมให้คณะกรรมการ ได้มีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติม การศึกษาดูงานกลุ่มอื่นก็มีส่วนทำให้คณะกรรมการ ผู้นำ ได้นำความรู้จากการดูงานกลุ่มจะสะสมทรัพย์กลุ่มอื่น มาพัฒนาต่อยอดขึ้นไปอีก นอกจากนั้น เมื่อมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นดังที่กล่าวมานี้ ชุมชนอื่นๆก็จะได้นำไปดำเนินการโดยนำข้อมูลของกลุ่มที่พัฒนาแล้ว เป็นกรณีศึกษา การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนที่เกิดจากกลุ่มจะสะสมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน ที่มีตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็จะมีขึ้น เจริญขึ้น อย่างมั่นคง นอกจากนั้นผู้วิจัยพิจารณาว่า การตัดสินใจของผู้นำจะดำเนินการใดๆ ของกลุ่มนั้นต้องยึดหลักประชาธิปไตย คือ มีการฟังเสียงส่วนใหญ่ที่ประกอบพร้อมไปด้วยความชอบธรรม ยุติธรรมมุ่งการบริหารงานเพื่อส่วนรวมของกลุ่ม ผู้นำแบบนี้มีทัศนคติต่อสมาชิกกลุ่ม คณะกรรมการ ผู้ร่วมงานตรงกันข้ามกับผู้นำแบบอำนาจนิยม หรืออื่นๆ ซึ่งผู้นำแบบอำนาจนิยมจะยึดตนเองเป็นหลักศูนย์กลางของอำนาจในการสั่งการทั้งหมดจะอยู่ที่ผู้นำ เพราะผู้นำเชื่อว่า ภารกิจการงานต่างๆจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความรู้ความสามารถของตัวผู้นำและประสบการณ์

ผู้นำกลุ่มจะสะสมทรัพย์ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ สรุปว่า เป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่เป็นแบบประชาธิปไตยนั้น เพราะว่า กลุ่มจะสะสมทรัพย์นั้นต้องอาศัยสมาชิก ถึงจะบรรลุเป้าหมายได้ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย ทุกความเห็นหรือการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

ประโยชน์มหาศาลแก่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ดังนั้นผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นเวลาประชุมประจำเดือนหรือว่าประชุมประจำปีเป็นต้น จะเปิดโอกาสให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เข้าพบ หรือว่าแสดงความความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย และวิธีการดำเนินงานตามแนวทางวัฒนธรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งขึ้น และผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมนั้น ต้องชักพาท้องค์กรให้เคลื่อนไหวหรือกระทำการไปสู่เป้าหมายของกลุ่มที่มีกฎระเบียบ เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน และต้องกล้าตัดสินใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหา รวมถึงมีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้มีความสามารถในการวางระบบการทำงานจัดคนให้เหมาะสมกับงาน ตามคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ มีความสามารถในการจัดวางระบบการทำงาน เหมือนกับว่า ยืนอยู่ที่สูง มองเห็นคนข้างล่าง อยู่ใกล้ มองเห็นที่ไกล อยู่ไกลมองเห็นชัด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มองอย่างนก และทำงานเหมือนกับมด ปลวกที่คลุกคลีทั่วหมวดงาน เอากายใจและส่วนที่สูงที่สุด คือสมองเข้าไปสัมผัสวางแผนงานได้ชัดเจน จัดแผนงาน คน และการปล่อยกู้ ฝาก สวัสดิการให้เข้าระบบกัน กระจายงานและมอบให้เป็นการตัดสินใจร่วมกัน เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหานั้น ผู้นำต้องกล้าตัดสินใจในบางเหตุการณ์ สถานการณ์ รูปการณ์นั้นๆ และอาจจะไม่มีเวลาในการทบทวนครุ่นคิดมากนัก ผู้นำต้องตัดสินใจทบทวนเลือกทางออกทางใดทางหนึ่งที่แน่นอน และผู้นำเชิงพฤติกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประเภทนี้ยังนิยมการทำงานเป็นกลุ่ม เมื่อเผชิญหน้ากับปัญหามักจะขอความเห็นและมติจากที่ประชุมในการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา

นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่า นอกจากผู้นำกลุ่ม ซึ่งรวมทั้งคณะกรรมการจะมีคุณลักษณะกับการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นคุณลักษณะภาวะผู้นำ ที่แสดงออกด้านปัญญา แสดงแบบประชาธิปไตยส่งเสริมการปกครองให้รู้จักประชาธิปไตย ผู้วิจัยมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อที่จะไม่ทำให้เป็นข้อครหาว่า คนในเมืองตั้งรัฐบาล คนชนบทล้มรัฐบาลถือว่าเป็นการปลุกฝั่งทางตรงทางอ้อมอีกอย่างหนึ่ง คุณลักษณะส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ดังกล่าวแล้ว การออมชอมเจรจาด้วยถ้อยคำที่เป็นประโยชน์มุ่งสู่ประโยชน์ที่เห็นแก่กลุ่ม เป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่ผู้นำที่คำนึงถึงผู้อื่นเป็นหลักหรือมุ่งคน เป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมต่อผู้ตามในลักษณะของความเป็นมิตร ไว้วางใจ ให้ความอบอุ่น ประกอบด้วยเมตตาที่มีส่วนสำคัญ ที่จะให้ประโยชน์ส่วนรวมคือการดำรงอยู่ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นคุณสมบัติที่โดดเด่น ที่เกิดจากการสังเกตของผู้วิจัย ซึ่งอยู่นอกเหนือจากการตัดสินใจ ก็คือการปลุกจิตสำนึก เริ่มต้นจากหมู่บ้านที่วัดตั้งอยู่ พระสงฆ์จะแสดงธรรม พูดคุยแนะนำ กระตุ้นให้เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งเป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมการมุ่งคำนึงถึงตนเองเป็นหลักหรือมุ่งคน ในเวลาที่มีโอกาสประชุมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสร้างพลังต่อรองในการแก้ไขปัญหาชุมชน ที่เกิดขึ้น เช่น

ปัญหาเรื่องปากท้อง การไม่ดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ เริ่มตั้งแต่การพูดคุยถึงปัญหาความยากจน การขาดเงินทุน การเป็นหนี้ และปัญหาชุมชนต่างๆ เช่น ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกัน ของคนในชุมชน คนชรา เด็กปัญหายาเสพติด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถ้าชุมชนรวมตัวกันได้ ก็จะทำให้หมู่บ้านน่าอยู่ มีเงินหมุนเวียนในชุมชนตนเองการแก้ไขปัญหานี้ด้วยการนำวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อ เข้ามาสู่ชุมชนก็จะเกิดผลได้เร็วโดยเอาเงินมาเป็นเครื่องมือ ทำให้เกิดการช่วยเหลือกันในสังคม เป็นการให้ทาน ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

เป็นภาวะผู้นำแบบมุ่งที่คน (Employee Oriented) ให้ความสำคัญและความแตกต่างระหว่างบุคคล คือ สมาชิกภายในกลุ่มจะสะสมทรัพย์ ซึ่งก็คือ คนภายในชุมชน มีการปลูกเร้าช่วยๆ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย คือ ความอยู่ดีกินดี ทางกาย เมื่ออยู่ดีกินดีแล้ว ความต้องการการยอมรับจากหมู่ชนในชุมชนที่รักชาติกันเพื่อจะได้เป็นสมาชิกกลุ่มจะสะสมทรัพย์ ที่ต้องมีสัจจะก็เกิดขึ้น นำมาซึ่งความเป็นปกติจิตที่พร้อมจะใช้งาน สดใส เข้ากับผู้อื่นได้ และเกิดปัญหา ที่จะพิจารณาแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้นเฉพาะหน้า รวมถึงการแนะนำส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จัก และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองให้คนในชุมชนคิดเป็น ทำเป็น และที่สุดแก้ปัญหาเองได้ โดยการรวมกลุ่ม การสะสมทรัพย์ผสมผสานหลักธรรม เพื่อให้คนอื่น คือ สมาชิกพ้นจากความทุกข์ทางกาย ทางใจ ซึ่งเป็นบทบาทให้การเรียนรู้ และให้คำปรึกษา ดังนั้น การปลูกจิตสำนึกของพระสงฆ์ ผู้วิจัยพิจารณาสรุป วิเคราะห์ว่า ปรากฏในลักษณะคิดคำนึงถึงผู้อื่นสูง เป็นการริเริ่มทางโครงสร้าง คือ

๑. การกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ เช่น ความยากจน และปัญหาความไม่เข้มแข็งของชุมชน เป็นเสมือนการมุ่งคน แสดงให้เห็นถึงความเปี่ยมมิตร เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมกันกับผู้ตามคือ สมาชิก ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำ

๒. การกระตุ้นให้เห็นถึงสาเหตุปัญหาและการเชื่อมโยงของปัญหาที่จะเกิดตามมา เหมือนกับว่า เป็นการวางแผน ซึ่งเป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบที่มุ่งงาน เพราะว่าเมื่อคนในชุมชน คือ สมาชิกกลุ่มจะสะสมทรัพย์เห็นสาเหตุของปัญหาแล้ว ก็เกิดการวางแผนร่วมกันว่า คุณต้องเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มจะสะสมทรัพย์เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและตัวของสมาชิกกลุ่มเอง

๓. แนะนำวิธีการแก้ปัญหาโดยการสร้างศักยภาพของชุมชนผ่านกระบวนการกลุ่มจะสะสมทรัพย์ซึ่งเป็นการ รวมกลุ่มและรวมความคิดในการแก้ปัญหา เป็นเหมือนพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ที่มีกองอำนาจการ ที่คอยแก้ปัญหา กำหนดบทบาทผู้ตามอย่างชัดเจน

๔. กระตุ้นให้เห็นผลที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มและชุมชนหลังจากการแก้ไขปัญหาคือ กระบวนการกลุ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป เป็นการสนับสนุนผู้ตามแบบมุ่งคน

เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่แบ่งแยกระหว่างผู้นำที่มีประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพ โดยพฤติกรรมผู้นำกลุ่มจะสะสมทรัพย์ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เป็น ๒ แบบ คือ แบบมุ่ง

งานกับแบบมุ่งคน คือ มุ่งให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ดี ไม่มีหนี้สิน สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมแบบปกติสุข ส่วนแบบที่มุ่งงานนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ สรุปว่า การให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดำเนินไปได้ ในท่ามกลางความหลากหลายแห่งกองทุน ที่ผุดขึ้นตามมา เช่น กองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนเงินล้าน เป็นพฤติกรรมที่มุ่งงาน เพื่อให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้คนเข้าถึงสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือกันยามเจ็บ ยามจน ยามจาก และนอกเหนือจากนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า นอกจากภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ที่แบบมุ่งงาน แบบมุ่งคน ยังมีความคิดเห็นอีกว่า

เป็นผู้นำแบบมุ่งสังคม ที่จะพยายามรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่ม พยายามให้สมาชิกกลุ่มเห็นว่าแต่ละคนก็มีความสำคัญ และมีบุคลิกอบอุ่น มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ที่ประกอบไปด้วยความเมตตาการส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมซึ่งถือว่า เป็นจุดเริ่มต้นการสร้างศูนย์รวม หรือสร้าง ความสามัคคี โดยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถสูง มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการประสานงานดี ในขณะที่กลุ่มได้ดำเนินกิจกรรมไปแต่ละเดือนนั้น พระสงฆ์ที่เป็นประธานกลุ่ม จะใช้โอกาสส่งเสริมคุณธรรมนี้เป็นการนำหลักศาสนาธรรมและหลักพัฒนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างลงตัว หลักการพัฒนา คือ การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม แก่คณะกรรมกรฝ่ายต่างๆ โดยในวันที่กำหนดไว้ในแต่ละเดือน จะทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เรียนรู้ปัญหาและแก้ไขปัญหาไปในตัวรวมทั้งการตรวจสอบกันและกันในชุมชนเองด้วย หลักศาสนาเป็นการส่งเสริมคุณธรรม โดยการแทรกธรรมะให้เป็นข้อปฏิบัติของกลุ่ม เช่น ใครไม่มีสัจจะ คือการไม่รักษาเกณท์ เช่น การขาดส่งเงินหุ้นเป็นเดือนก็ต้องเสียค่าปรับ เป็นเสมือนกับว่า ขาดความขยันหมั่นเพียรในปัจจุบัน ขยันทำงานในชีวิตประจำวันของตนเอง เพื่อที่จะได้มาซึ่งทรัพย์เพื่อนำมาใช้ในการเก็บออม และใช้เลี้ยงครอบครัว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งคน คือมีพฤติกรรมที่เอาใจใส่ทุกข์สุข ช่วยเหลือสนับสนุนผู้ตาม ทั้งเรื่องงาน และเรื่องส่วนตัว เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นต้น

๒. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวา ๔

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

ผู้นำต้องมีความตระหนักรู้ กลุ่มของตนเป็นเจ้าของกลุ่มเกิดความหวงแหน เลือกที่จะไม่ลำเอียงด้วยอำนาจแห่งราคาอะ โมหะ โทสะ ทิฐิ อุทธัจจะ วิจิกิจฉา อนุสัย ออกไป พาไปด้วยฉันทาคติ อันทำให้เป็นพรรคพวก จึงจะได้ชื่อว่า ผู้นำ^{๔๗} นักปกครองที่ดี ต้องดูที่ผู้นำ ต่างคนต่างทำหน้าที่ตรง

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จนทอมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

นี้^{๔๘} ผู้นำคณะกรรมการต้องมีสมุดบัญชี มาบวกลมาลบแสดงให้เห็นทุกเดือน สำคัญ คือตรวจสอบ มีบัญชีงบดุลทั้งปีสิ้นปีทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะแสดงให้เห็นว่า ทำบัญชีงบดุลแล้วแกลง^{๔๙} ทางกลุ่มจะจัดประชุมประชุมใหญ่ ทุกปีแกลงงบดุลว่าปีนี้แกลงงบใหญ่เท่าไร รับผิดชอบต่อตัวเองและ ก็ต่อกลุ่มต่อส่วนรวม กลุ่มสัจจะจะเป็นเงินของชาวบ้าน คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดำเนินการกันเอง^{๕๐} จะไม่มีข้าราชการเข้าไปยุ่งเกี่ยว ทางคณะกรรมการ บริหารเงินกันเอง ไม่ใช่บุคคลภายนอก เพราะฉะนั้นการที่จะไปโกงกัน มีโอกาสน้อยมาก^{๕๑} หากมีการโกงคณะกรรมการคนใดคนหนึ่งโกงขึ้นมา ก็เหมือนกับโกงชาวบ้าน ก็จะอยู่ในหมู่บ้านไม่ได้ ใช้หลักการมีส่วนร่วม^{๕๒} โดยยึดโยงกับข้อกำหนดส่วนของสมาชิกเป็นมีส่วนร่วม ใช้การประชาสัมพันธ์ เสมือนถ้าเกิดว่า ใครที่พร้อมหรือว่ามีผู้แล้วไม่ส่ง เงินกู้ตามทั้งคนกู้แล้วก็คนค้าประกัน ใช้แบบประชาสัมพันธ์ออกเสียงตามสายเลย^{๕๓} ทางกลุ่มจะประกาศยอด อันนี้ก็ถือว่าขั้นตอนดี ดีระดับหนึ่ง แต่จะให้ดีก็ต้องทุกเดือน ศีลธรรมนำก่อน กฎหมายตามหลัง หากว่าเอาศีลธรรมไม่อยู่ก็ต้องขอแรงต้องเอาศีลธรรมนำกฎหมาย^{๕๔} กฎระเบียบ คือ ตั้งกฎเข้ามาแล้วต้องปฏิบัติตาม คือ ๑๐ เดือน คือ ๑๐ เดือนทางกลุ่มก็จะเข้มแข็งตามที่ว่า ตามกฎที่ทางกลุ่มตั้งขึ้นมา^{๕๕}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นกลุ่มที่เกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้นำวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่เป็นคุณลักษณะส่วนหนึ่งของคุณลักษณะภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงตามหลัก

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกรับพวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จักกฤษ ทสสนธมโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางสมพร บุตรเพชร, คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๓ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิโรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิโรภาส (วิแมน โอภาโส), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดมัจฉลินทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิโรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๕} สัมภาษณ์ สุมิตร แสงจันทร์, ผช.ผอ.บ. คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ภาวนา ๔ ที่มองถึงอนาคต ด้วยความเสียสละของคณะกรรมการที่เป็นผู้นำ ผู้ที่รู้ปัญหาของชุมชน และเป็นการรวมตัวกันเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะของการพึ่งตนเอง คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวนา ๔ ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญาไหวพริบปฏิภาณดี และมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในด้านการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะในการติดต่อประสานงานดี ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ของตนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้า ของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไรในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนกองเงิน ผลประโยชน์ ต้องออกมาดี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา และความเสียสละความสุขส่วนตน และวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วยความซื่อสัตย์และความยุติธรรม มีวินัย มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทางสังคมดี มีความยืดหยุ่นสูง ในการออมชอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่กู้ไปจากกลุ่ม

แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนที่สร้างขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กลุ่มสร้างขึ้น ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าความต้องการส่วนตัว อำนาจหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้สร้างขึ้น รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัยจังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระสังฆาธิการเวลามีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ต เพื่อการประชาสัมพันธ์ กล้าคิด กล้าทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเรียนรู้ และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของสังคมได้ดี ปรับตัวได้เวลาเข้าสู่สังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมวางตัวเหมาะสม กิริยามารยาทดี วาจากล้าพูด เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแก่งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจคน และจิตใจดีโอบอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นพระสงฆ์ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาในการเป็นผู้นำกลุ่ม

๒.๑ ด้านกายภาวนา

โลกและเวลาหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงตลอด ทางด้านกายภาวนา คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔ มีการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอย่างไร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

ผู้นำที่ดี คือ ผู้นำแบบ Tranformal Leader Ship ผู้นำที่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบปรับเปลี่ยนจากภาคหนึ่งไปสู่อีกภาคหนึ่งเรียกว่า ผู้นำแบบ Tranformal^{๕๖} คุณสมบัติของผู้นำที่ดีควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการทำงาน และมีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรนั้นๆ^{๕๗} บุคลิกภาพไม่จำเป็นต้องมีความมั่นใจในตัวเอง และต้องเป็นคนมีความจริงใจ มีคุณธรรมจริยธรรม มีเมตตา สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ทักษะทางสังคมต้องดีมาก^{๕๘} ผู้นำทางด้านกายภาวนา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อยู่ต่างจังหวัดต้องมีความสุขที่ได้อยู่ทางกลางธรรมชาติ มีทัศนคติที่ดีในการที่ต้องการให้ชุมชนแข็งแรงร่างกายต้องพร้อมเพราะกลุ่มมีโครงการหลายโครงการ เช่นโครงการศูนย์สาธิตการตลาด^{๕๙} ต้องทำงานได้หลายอย่างทางด้านการเกษตร เช่น โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ ธนาคารข้าวสาร ทำอัฐบล็อกรประสานร่างกายต้องพร้อมไม่เป็นโรคภัยแรงขัดต่อการทำงาน^{๖๐}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาว่า ภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาวนา เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ดำรงอยู่แบบเดิมๆ ไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การเข้ามาของกองทุนต่างๆ จากความช่วยเหลือจากทางภาครัฐ เช่น กองทุนเงินล้าน กองทุนแม่ เป็นต้น รวมถึงการสั่งงาน การดำเนินงานหลายขั้นตอน จะทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อยู่รอด ดำรงอยู่ได้

^{๕๖} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง, ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (นานาชาติ), ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยโกศล(เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกรับพวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม(วิแมน โอภาโส), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดมัจฉลินทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม(วิบูล จนทนมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

ยาก ในอนาคตกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่างๆ ทั่วประเทศต้องมีศูนย์กลางการติดต่อ การประสานงาน ทั้งในระดับจังหวัด ประเทศ ร่วมมือกันเชื่อมโยงกันเป็นโยงใยเป็นเครือข่าย ในขณะที่เดียวกันโครงสร้าง ภายในองค์กรก็ต้องจะต้องกระจายความสามารถในการการตัดสินใจให้กับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ให้เพิ่มขึ้น และมีลำดับชั้นการดำเนินงานให้น้อยที่สุด และต้องเปลี่ยนแปลงกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้ รองรับและก้าวหน้าให้ทันความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ท้าทายและมีอิทธิพลต่อความอยู่รอดและตั้งอยู่อย่างมั่นคง ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพราะว่าปัจจุบันมีแรงกดดันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และรวดเร็ว กลุ่มต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อสร้างความสำเร็จได้เปรียบในการแข่งขันกับกองทุนอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากภาครัฐ หรือว่า หนึ่งนอกระบบที่เป็นตัวแทรกซ้อน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้ ผู้วิจัยมองว่าผู้นำ พร้อมทั้งคณะกรรมการ จึงมีโครงการดำเนินงาน ลดรายจ่ายกับคนในชุมชน เช่น โครงการฌาปนกิจหมู่บ้าน ศูนย์สาธิตการตลาด ร้านค้าชุมชน เป็นการปลูกฝังเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้การออม เป็นการมุ่งเป้าการพัฒนาคนในชุมชนที่ทำมาหากินเลี้ยงชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนก่อเวรภัยทำลายผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นการทำมาหากินเลี้ยงชีพที่ช่วยแก้ปัญหาให้แก่คนในชุมชน ที่สามารถสร้างสรรค์เกื้อกูลสังคม และธรรมชาติ

๒.๒ ด้านศีลภาวนา

คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง ตามหลักภาวนา ๔ ด้านศีลภาวนานั้นผู้วิจัย ได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

บรรทัดฐานที่ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการที่แสดงความโปร่งใสเรื่องบัญชี นั้นรวมถึงการเริ่มที่ตนวางตัวให้โปร่งใส ไม่ลึกลับให้สมาชิกติดต่อได้ง่าย เป็นสิ่งที่คุณลักษณะอีกอย่างหนึ่ง^{๖๑}

หากผู้นำต้องเลือกที่จะไม่มีอคติ ต่อสมาชิกของกลุ่ม ต้องลำเอียงเพราะชอบ เพราะพอใจ หรือเพราะรักในผู้นั้น เลือกที่จะไม่ลำเอียงด้วยอำนาจแห่งราคะ โมหะ โทสะ ทิฐิ อุทธัจจะ วิจิกิจฉา อนุสัย ออกไป พาไปด้วยฉันทาคติ อันทำให้เป็นพรรคพวก จึงจะได้ชื่อว่า ผู้นำ นักปกครองที่ดี^{๖๒} ผู้นำรวมถึงคณะกรรมการต้อง มีคุณธรรมประจำใจ คือ ความซื่อสัตย์ ต่อตนเองและต่อกลุ่ม^{๖๓} ความอดกลั้นก็ต้องมี บางทีคณะกรรมการโดนต่อว่ามา ยกตัวอย่าง ตัวผู้พูดเอง ไปทวงเขาทำหน้าที่ เป็นเหรียญกษาปณ์ และคณะกรรมการฝ่ายทวงหนี้ เขาติฉินนินทา ไม่ได้โต้ตอบกลับเห็นแก่ผลประโยชน์

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต(สมเกียรติ จิตตาลโย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ), เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว, ๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นางสมพร บุตรเพชร, คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๓ กันยายน ๒๕๕๙.

กลุ่ม^{๖๔} ผู้นำต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตการปฏิบัติตัวในเรื่อง เศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม พร้อมกันไปเป็นเรื่องเดียวกัน นับว่าเป็นเรื่องดีแก่สังคมหรือชนบทไทย^{๖๕} การตั้งกลุ่มขึ้นมา ก็เพื่อสอนสมาชิกทางอ้อมให้รู้จักประหยัด สะสมเก็บออมทรัพย์ ให้มีเงินทุน สนับสนุนการประกอบอาชีพ^{๖๖} ตั้งแต่ตั้งกลุ่มมาอีกจุดประสงค์หนึ่ง ก็เพื่อให้คนเข้าวัด ไม่ห่างวัด ให้คนรักวัด มีความคิดว่า วัดนี้เป็นส่วนหนึ่งของเขา เมื่อก่อนไม่มีกลุ่มวันพระอาหารไม่พอฉัน เดียวนี้เต็ม วัดมีงานประจำปี มีเจ้าภาพโรงทานเยอะ ๒๐-๓๐ ไร่^{๖๗}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาว่า ผู้นำต้องตั้งตนอยู่ในฐานะของผู้ใหญ่ ในชุมชนที่เป็นผู้นำแบบเป็นทางการ คุณสมบัติของผู้นำที่เป็นทางการ คือ การปกครองดูแลคนอย่างซื่อตรงในฐานะที่เป็นผู้ปกครองคนหมู่มากหากเลือกที่รัก มักที่ชัง เลือกพวกพ้องของตนเอง ก็จะทำให้เสียการปกครอง เพราะที่ตั้งอยู่ในอคติ ๔ ความเคารพต่างๆก็อาจลดลง ความอดทน อดกลั้น ต่อความยากลำบาก นับว่าเป็นสิ่งที่ดีแล้ว แต่สิ่งที่ดีกว่าก็คือ ความอดทนต่อความเจ็บช้ำน้ำใจที่เกิดขึ้นเพราะว่า เกิดจากการด่าว่า กล่าวร้ายในข้อที่ไม่เป็นจริง การคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ เพราะว่าหากไม่มีฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งยอม ความแตกแยกก็อาจจะเกิดขึ้นเพราะความทะเลาะ เบาะแว้ง การวางตัวเป็นสิ่งสำคัญ การจะชักนำให้คนอื่นเชื่อถือ สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับอีกคนนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ได้ทำได้ง่ายเพราะต้องใช้เวลา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องตั้งอยู่บนความสันโดษ ความพอเพียงเป็นหนทางเลือกที่นำไปสู่การพัฒนาชนบทให้ยั่งยืน แต่ว่าหากผู้นำ คณะกรรมการ ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม ใช้น้ำราคาแพงเกินรายได้ ทำให้เป็นที่พุดจาสนทนาแก่สมาชิกในเรื่องเหล่านี้ได้ ดังนั้น ผู้นำ คณะกรรมการต้องดำรงตนเป็นตัวอย่าง การดำเนินชีวิตผู้นำต้องท่อมเท ทั้งการปฏิบัติตน ทุกขณะ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนถือเป็นทิวภูฐานุคติ ดำเนินชีวิตประพฤติตาม คนในชุมชนก็จะเกิดเป็นแบบอย่างทั้งสมาชิกและผู้ไต่บังคับปัญญา เวลาปฏิบัติงานด้วยกันเอง คนสำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน เพราะว่าปัจจุบันวัฒนธรรมทางการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป ชุมชนมีความแทรกซ้อนเกิดขึ้น ที่มีผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ดังเช่นเวลาส่งเงินกู้ ที่สมาชิกกลุ่ม

^{๖๔} สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิพรหม, เภรัญญิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จนทอมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม(วิแมน โอภาโส), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดมัจฉลินทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิรโสภิต (สมเกียรติ จตุตถโย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

สัจจะสะสมทรัพย์ผู้ไปมีพ่อค้าเงินกู้คนกลางนำเงินนอกระบบมาให้กู้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑๐-๒๐ ต่อวัน เข้ามาให้กู้หรือเวลาสมาชิกมาส่งภายในวัด มาให้สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่มีปัญหาผู้ยืมไปส่งคืน และเมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ส่งคืนเงินกู้แล้ว ก็จะมีโอกาสโอกาสได้กู้ยืมเงินสวัสดิการเพื่อไปใช้ในชีวิตประจำวัน และส่งคืน เงินกู้พ่อค้าเงินกู้นอกระบบ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงได้นำเงินกองทุนสวัสดิการของทางกลุ่มไปให้สมาชิกผู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่น้อยกว่ามาก เช่น ร้อยละ ๒-๓ บาท

ดังนั้น การที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประพฤติ ปฏิบัติเช่นนั้นตรงต่อความต้องการของคนในชุมชนที่เป็นสมาชิก ได้พัฒนาคุณธรรม คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีเงินทุนของหมู่ไปทำทุน ดำเนินชีวิต เช่น การศึกษาของบุตรธิดา นำไปซื้อปุ๋ยยาฆ่าแมลง นอกจากนั้นแล้วเป็นการได้รับเงินปันผล เพราะว่าการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการออมเงิน นอกจากนั้นทางกลุ่มมีโครงการหลายโครงการ ทางการศึกษา เช่น โรงเรียนข้าวชุมชน ธนาคารข้าวสาร เพาะเห็ดฟาง ทำให้สมาชิกในชุมชนได้เฉลี่ยลดต้นทุนการผลิต ประหยัดรายจ่าย เป็นการเรียนรู้การจัดการ ดังคำพูดคติเตือนใจทางกลุ่มที่ผู้วิจัยได้พบเห็นเมื่อลงพื้นที่ว่า “คนที่อยู่ใกล้เราไม่ช่วย แต่กลับไปช่วยคนที่อยู่ไกลๆ เมื่อเราเป็นทุกข์ด้วยเรื่องใดๆ ผู้ช่วยเราก็คือคนอยู่ใกล้เราเอง”

๒.๓ ด้านจิตตภาวนา

คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง ตามหลักภาวนา ๔ ด้านจิตตภาวนานี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

ภูมิหลังของผู้บริหารสำคัญต้องอายุ ๔๐ ขึ้นไปเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม เพราะบ่งบอกถึงความสามารถ ประสบการณ์ วุฒิภาวะทางการควบคุมอารมณ์ และผลงานทางการบริหารงาน ถ้าอายุน้อยกว่านี้จะมีอุปสรรคด้านการบริหารเรื่องความอาวุโส การบังคับบัญชาผู้ร่วมงานที่มีอายุมากกว่า^{๖๘} ผู้นำต้องยืดหยุ่น รวมถึงคณะกรรมการ ไม่อยากฟ้องร้องดำเนินคดี เพราะคนบ้านเดียวกัน ทางกลุ่มมีปัญหาเรื่องการกู้แล้ว ไม่ใช่คืนบ้าง แต่คณะกรรมการต้องค่อยๆเจรจามีฝ่ายคณะกรรมการตรงจุดนี้^{๖๙} ผู้นำต้องเอาเรื่องธรรมะของพระพุทธเจ้ามาแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมไทยในชนบทโดยการรวมกลุ่มทำกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรม คุณภาพชีวิตครบวงจร^{๗๐}

^{๖๘} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง, ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (นานาชาติ), ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิพรหม, เภรัญญิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จันทมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัย สังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาว่า ปัจจุบันจะทราบกันดีทางหนังสือพิมพ์ มีข่าวสารเกี่ยวกับ ชาวนา ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ปุ๋ยมีราคาแพงกว่าข้าว อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้น รวมถึงการ หย่าร้าง สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยตรง เพราะว่าสมาชิกส่วนใหญ่อยู่ใน ชุมชน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต้องกู้เงินสวัสดิการไปประกอบการลงทุน การว่างงานทำให้คน กลับไปอยู่ที่ต่างจังหวัดกันมากขึ้น การหย่าร้างทำให้ลูกชาย ลูกสาวต้องอยู่กับยาย ปู่ย่า ตายาย ใน ชุมชนชนบทเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์ (Chang Agent) เป็นบุคคลหรือกลุ่มที่รับผิดชอบแสดงภาวะผู้นำในการเปลี่ยนแปลงแบบแผน พฤติกรรมที่เป็นอยู่ของบุคคลอื่นที่อยู่ในชุมชน (Community) ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น

ด้วยคำพูดที่ผู้วิจัยพบอยู่บ่อย จากการให้คำสัมภาษณ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือ คำขวัญ คติเตือนใจ ที่กลุ่มตั้งขึ้น นั่นก็คือ รักกันฉันพี่น้อง ดีกว่าเงินทองเป็นไหนๆ เป็นวิสัยทัศน์ของผู้นำกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ทางอ้อมที่ต้องการให้ พระกับชาวบ้านมีความเคารพเลื่อมใสศรัทธากันมากขึ้น ชาวบ้านที่ไม่ทำบุญที่วัดก็กลับมาทำบุญ ลดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจาก ความคิดทางการเมือง ท้องถิ่นที่มีความเห็นไม่ตรงกัน นอกจากนี้ที่กล่าวมาผู้วิจัยมองว่า การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การผลิตของที่ ระลึก การรับช่วงการผลิตทางการเกษตรเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาชุมชนในพื้นที่การศึกษา ไปสู่ความยั่งยืน เป็นการเตรียมตัว เตรียมความพร้อมของสถานการณ์และบุคคลให้เกิดความต้องการ เปลี่ยนแปลง เพราะว่าหากผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะมองไปข้างหน้า ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และเปิดรับแนวความคิดใหม่ ในขณะที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่รักษา สภาพการทำงาน ความคิดแบบเดิมปฏิเสธการเปลี่ยนแปลง และมีความสุขอยู่กับสภาพแบบเดิมที่ เป็นอยู่ในปัจจุบันปรากฏอย่างชัดเจนแล้วว่า การทำงานสมัยใหม่ต้องการผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการ ทำงานทุกระดับ เพราะว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะเป็นคนที่เชื่อมั่นในความสามารถ และมีความ พรารถนาที่จะจัดการกับความเสี่ยง และจะฉวยโอกาส มีความคาดหวังกับสิ่งที่อยู่เหนือความคาดหวัง ของคนอื่น ทำให้สิ่งต่างๆเกิดขึ้น ซึ่งจะแตกต่างกับการบริหารแบบสภาพเดิม ที่ถูกท้าทายต่อการโดน คุกคามการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และถูกรบกวอนโดยความไม่แน่นอน ชอบคาดหวัง สันนิษฐานการ บริหารแบบเดิมๆ รอสิ่งๆต่างๆที่จะเกิดขึ้น

๒.๔ ด้านปัญญาภาวนา

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัย สังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

การมีวุฒิการศึกษาทั้งทางโลกทางธรรมเป็นสิ่งที่ดี การบริหารกลุ่ม ยิ่งสูงยิ่งดี เพราะสมาชิกจะเชื่อศรัทธา เวลาสนทนาพูดอะไร^{๗๑} ผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถสูง มีสติปัญญาไหวพริบ ปฏิภาณดีมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี^{๗๒} ด้านปัญญาภาวนา ผู้นำ คณะกรรมการต้องมองไปในอนาคต เพื่อให้คนอื่นขึ้นมาทดแทน ทางกลุ่มที่ดำเนินการอยู่มีโครงการศึกษาดูงานของพระภิกษุสามเณร และของกลุ่มเยาวชน ส่งเสริมให้มีการออม ซ้ำให้บุคคลดูเป็นตัวอย่าง^{๗๓} กลุ่มที่ตั้งอยู่มีคุณประโยชน์ งานศพหากำไรค่า ทราบว่า คนที่เสียชีวิตเป็นสมาชิก ร้านค้าให้สินเชื่อ เพื่อนำของไปร่วมงานศพได้ แม้ว่าราคาของโดยรวม ๒๐,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ เพราะทางร้านทราบว่า ทางกลุ่มมีสวัสดิการเงินปันผลให้^{๗๔} ผู้นำ คณะกรรมการ ต้องร่วมปรึกษา ร่วมแก้ปัญหา ร่วมพัฒนา ใช้หลักธรรม เพื่ออนาคตชนบทไทย^{๗๕} กลุ่มที่ตั้งขึ้น เป็นประโยชน์แก่สมาชิกคือ ผากได้รับเงินปันผล ชัดสนหรือลงทุนขอกู้ได้ ให้สวัสดิการแก่สมาชิก ลดต้นทุนการผลิต ประหยัดรายจ่าย^{๗๖}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาว่า

เทคโนโลยีส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานและโครงสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อาทิ เครื่องอุปกรณ์มีราคาถูกลงและมีประสิทธิภาพในการทำงานบันทึกได้ดี สามารถทำงานแทนคนได้หลายคนและมีความสามารถมากในการจดบันทึกข้อมูล อีกประการหนึ่งคอมพิวเตอร์สามารถทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องปัจจุบันเป็นยุคที่รัฐบาลผ่านมาหลายๆ รัฐบาล มักจะผูกโครงการประชานิยมขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เพื่อหวังผลทางการเมืองมากกว่า ความพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยมีความเห็นเช่นนั้น เช่น กองทุนเงินล้าน เชื้อช่วยชาติ กองทุนแม่ของแผ่นดิน ซึ่งมีผลกระทบต่อกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องพัฒนา

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกัปปวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จันทมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกัปปวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จันทมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

โดยเฉพาะผู้นำต้องเผชิญกับเรื่องเหล่านี้ และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งทางด้านปริมาณ และ คุณภาพ ทั้งสองครั้งผู้วิจัยวิเคราะห์ สรุปว่า สิ่ง que เห็นเด่นชัดที่ มีอยู่ในตัวแล้วของผู้นำ คือ การ ประพฤติหน้า ทำให้สมาชิสดูเป็นตัวอย่างนั้นก็คือ เรื่องของ อปรีทานิยธรรม คือ ข้อปฏิบัติที่ไม่เป็นไป เพื่อความเสื่อม คือ เป็นไปฝ่ายเดียว การหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย มาแปลงสู่การปฏิบัติให้เห็นผลเป็น รูปธรรม โดยกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในพื้นที่ที่ศึกษาครั้งนี้ คือ จังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร ได้จัดให้ มีการประชุมร่วมกัน ๒ รูปแบบ คือ

๑) การประชุมของสมาชิกกลุ่มทุกเดือน ในวันทำการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัด พิษณุโลก วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก จะทำการประชุม วันอาทิตย์แรกของเดือน ส่วนวัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร จะประชุมกันทุกวันที่ ๙ ของเดือน เพราะว่าเป็นวันเริ่มตั้งกลุ่ม สมาชิกจะนำเงินมาส่งสัจจะสะสม ทรัพย์ และมาร่วมกิจกรรมทุกเดือน แม้ว่าติดธุระจำเป็นที่ไหนๆ เจ้าอาวาส หรือว่า คณะกรรมการ กลุ่มที่เป็นผู้บริหาร ตลอดถึงสมาชิกทุกคนจะมาส่งเงินต่างๆ คณะกรรมการก็จะถือโอกาสประชุม สมาชิกกลุ่มทุกคน ด้วย วิธีการประชุมประจำเดือน คือ ระหว่างที่สมาชิกร่วมกิจกรรมของกลุ่มซึ่งเริ่ม เปิดทำการตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐-๑๗.๐๐ น.เมื่อถึงเวลา ก่อนเริ่มประชุม พระสงฆ์ผู้เป็นผู้นำ ผู้เป็น ประธานในที่ประชุมกลุ่ม คณะกรรมการทุกฝ่ายจะอธิบายให้ทราบว่า การประชุมหรือพูดคุยกันเรื่อง ชาวสาร พร้อมทั้งสอดแทรกเรื่อง ธรรมะ ข้อปฏิบัติการดำเนินชีวิต เช่นจะอธิบายให้ทราบว่า การประชุมหรือการพูดคุยกันบ่อยๆนี้เพื่อความเจริญของกลุ่มหรือหมู่บ้านชุมชนของตน เพราะสมาชิก กลุ่มจะได้ทราบว่า ความเป็นไปของกลุ่มเป็นอย่างไรบ้าง รู้ว่ากลุ่มมีเงินเท่าไร ใครขาดส่งเท่าไรบ้าง แล้วทางกลุ่มได้จ่ายสวัสดิการช่วยเหลือใครไปบ้าง และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะได้เสนอความ คิดเห็นเพื่อพัฒนากลุ่มเท่าที่ตนเห็นสมควรว่า เป็นข้อเสนอที่ตังงาม เป็นต้น

๒) การประชุมประจำปี คือ วันที่ครบรอบการก่อตั้งกลุ่มในแต่ละปี คือ วันครบรอบการ ก่อตั้งกลุ่มในแต่ละปี เป็นวันประชุมใหญ่ประจำปีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทั้งสองแห่ง โดยในวัน ประชุมใหญ่ประจำปีพระสงฆ์ประธานที่ปรึกษากลุ่มจะเข้าร่วมประชุมด้วย วิธีการในการประชุม คือ หากตรงวันพระ หรือไม่ตรง สมาชิกทุกคนจะนำอาหารคาวหวาน มาถวายพระสงฆ์ร่วมกันด้วย แล้ว คณะกรรมการกลุ่มจะอธิบายสรุปผลการดำเนินงานของกลุ่มในรอบ ๑ ปี ให้สมาชิกกลุ่มฟัง ซึ่งสมาชิก กลุ่มทุกหลังคาเรือนต้องเข้าร่วมประชุม หลักจากที่พระสงฆ์ประธานที่ปรึกษากลุ่มบรรยายเรื่อง แนวคิด การจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อุดมการณ์ของกลุ่ม หลักการดำเนินงานของกลุ่มและอธิบาย หลักธรรมในการดำเนินงานของกลุ่มให้สมาชิกฟังซ้ำอีกครั้งหนึ่ง เพื่อเป็นการทบทวนความคิด และ เปิดโอกาสให้สมาชิกและคณะกรรมการได้สอบถามหรือระบายความรู้สึกเรื่องการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อเป็นการต่อยอดความคิด อุดมการณ์ หรือเพื่อกล่อมเกล่าจิตใจของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์ทุกคนให้มีหลักยึดในการดำเนินงานของกลุ่ม ต้องเป็นไปในทิศทางที่ว่าธรรมนำเงิน

การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในยามเจ็บ ยามจน ยามจาก คือ ให้สมาชิกมีความเห็นตรงกันว่า กลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์นั้นมีเป้าหมาย อุดมการณ์ ที่สำคัญคือ การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม อยู่ร่วมกันอย่างสงบ
 สุขและช่วยเหลือกันเป็นสำคัญ ไม่ได้มีเป้าหมายว่า ต้องมีทุนมากเหมือนธนาคาร และการทำงานกลุ่ม
 คือ การปฏิบัติธรรมร่วมกัน เพราะกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่การสะสมทรัพย์ การพิจารณาปล่อยกู้ และ
 การร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เป็นเรื่องเน้นย้ำให้สมาชิกทุกคนได้ปฏิบัติตามหลักธรรม ต่อจากนั้น ก็จะมี
 การเลือกและแต่งตั้งประธานกลุ่ม ผู้บริหาร คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ

รวมทั้งได้มีการนำมติที่ประชุมมาให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน จะมีการลดเพิ่ม
 หรือแก้ไขในข้อใดหรือไม่ เพื่อให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตหรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน
 เพื่อให้กลุ่มได้ดำเนินการต่อไปได้ ในกรณีนี้ที่พื้นที่ศึกษา ทั้ง ๒ กลุ่ม พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษา ประธาน
 กลุ่ม การสร้างความเชื่อถือให้กับสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มมีความเชื่อมั่นในการดำเนิน
 กิจกรรม ที่มีพระสงฆ์เป็นผู้แนะนำ มีคุณธรรมเป็นเครื่องร้อยรัด เพราะชาวบ้านยังยึดติดคุณธรรมเรื่อง
 บาป บุญคุณโทษ อยู่มากกว่า หากผู้ใดคิดโกงเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็เหมือนกับการโกงเงิน
 พระสงฆ์ หรือว่าโกงเงินวัดด้วย รวมทั้งโกงเงินญาติพี่น้องของตนด้วย เพราะว่า ความรู้สึกเป็นเจ้าของ
 แนวความคิดแบบนี้ จึงเป็นส่วนดีที่ทำให้สมาชิกกลุ่มรู้สึกผูกพันกัน กลุ่มก็จะสามารถดำรงอยู่ได้อย่าง
 มั่นคง ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการปลุกจิตสำนึกชุมชนให้การเรียนรู้ปัญหาและหาวิธีแก้ไขด้วยตนเอง
 การส่งเสริมคุณธรรมที่เป็นรูปธรรม ให้คำแนะนำปรึกษาได้เมื่อชุมชนมีปัญหา ถือเป็นแนวทาง
 แก้ปัญหาสังคมและการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งต่อไปทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านจิตใจอย่างเป็นผล

ความโปร่งใสที่เป็นสิ่งแฝงเร้นอยู่ในคุณลักษณะภาวะผู้นำข้างต้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า ผู้นำ
 กลุ่ม คณะกรรมการ แสดงให้เห็นว่า เป็นการสร้างความไว้วางใจ เป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำที่มี
 ประสิทธิภาพ ผู้นำกลุ่มพยายามสร้างความไว้วางใจ สร้างสมบารมีตั้งแต่เป็นบรรพชิตเป็นปัจเจกส่วน
 หนึ่งด้วย และจะต้องไว้วางใจสมาชิกของกลุ่ม ผู้วิจัยวิเคราะห์ สรุปว่า ปัจจัยที่สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสม
 ทรัพย์ภายในชุมชน สร้างความไว้วางใจ ให้แก่ผู้นำกลุ่ม มีดังนี้ คือ

๑. การมีพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอด้วยความตั้งใจฝึกหัดและทำให้คนอื่นรู้ถึงความตั้งใจ
 จริงในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง

๒. เมื่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีปัญหา หรือว่าประสบกับปัญหาการเปลี่ยนแปลง
 บางอย่าง ผู้นำกลุ่มเข้ามาช่วยแก้ปัญหาแทนที่จะนั่งเฉยหรือตีตนผู้อื่นเมื่อมีข้อผิดพลาด

๓. การให้เกียรติสมาชิกถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ ทำให้เกิดความไว้วางใจ การที่ผู้นำปล่อย
 ให้ข้อมูลของบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่เป็นความลับถูกเปิดเผยออกไป จะมีผลทำให้ผู้นำเกิดความสูญเสีย
 ความไว้วางใจจากบุคคลนั้น และสุดท้ายที่ผู้วิจัยพิจารณา สรุปว่า สิ่งที่เป็นปัจจัย คือ

๔. การรักษาความซื่อสัตย์ไว้ในระดับสูง การสร้างชื่อเสียงด้านจริยธรรมที่ถูกต้องจะทำให้
 ให้เพิ่มความซื่อสัตย์ในระยะยาว

สรุปได้ว่า ลักษณะภาวะผู้นำที่สำคัญที่ควรนำไปพัฒนานั้น คือ ต้องฝึกให้ผู้นำสร้างกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ของตนให้เป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงที่ติงาม เรียนรู้จากความสำเร็จของกลุ่มอื่น กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์แก่คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ จูงใจสมาชิกที่ยังไม่เข้ามาให้เข้ามา แล้วเป็นผู้ตามที่ดี เป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่ม สร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจให้เกิดขึ้น เป็นที่ยอมรับภายในกลุ่มให้ได้ ผู้นำต้องมีความตระหนักรู้ กลุ่มของตนเป็นเจ้าของกลุ่มเกิดความหวงแหน เลือกที่จะไม่ลำเอียงด้วยอำนาจแห่งราคะ โมหะ โทสะ ทิฐิ อุทธัจจะ วิจิกิจฉา อนุสัย ออกไป พาไปด้วยฉันทาคติ อันทำให้เป็นพรรคพวก จึงจะได้ชื่อว่า ผู้นำ นักปกครองที่ดี ต้องดูที่ผู้นำ ต่างคนต่างทำหน้าที่ตรงนี้ มีสมุดบัญชี มาบอกมาลบบแสดงให้เห็นทุกเดือน สำคัญ คือตรวจสอบ มีบัญชีบุคคลทั้งปีสิ้นปีทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะแสดงให้สมาชิกเห็นว่า ทำบัญชีบุคคลแล้วแถลง ทางกลุ่มจะจัดประชุมประชุมใหญ่ ทุกปี แถลงบุคคลว่าปีนี้แถลงบใหญ่เท่าไร รับผิดชอบต่อตัวเองและก็ต้องกลุ่มต่อส่วนรวม กลุ่มสัจจะเป็นเงินของชาวบ้าน คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดำเนินการกันเอง จะไม่มีข้าราชการเข้าไปยุ่งเกี่ยวทางคณะกรรมการ บริหารเงินกันเอง ไม่ใช่บุคคลภายนอก เพราะฉะนั้นการที่จะไปโกงกัน มีโอกาสน้อยมาก เพราะว่าถ้าโกงคณะกรรมการคนใดคนหนึ่งโกงขึ้นมาเหมือนกับโกงชาวบ้าน ก็จะอยู่ในหมู่บ้านไม่ได้ ใช้หลักการมีส่วนร่วม โดยยึดโยงกับชื่อของสมาชิกเป็นมีส่วนร่วม ใช้การประชาสัมพันธ์ เสมือนถ้าเกิดว่า ใครที่พร้อมหรือว่ามีกุแล้วไม่ส่ง เงินก็ทำตามทั้งคนก็แล้วก็คนค้าประกัน ใช้แบบประชาสัมพันธ์ออกเสียงตามสายเลย ทางกลุ่มจะประกาศยอด อันนี้ก็ถือว่าขั้นตอนดี ดีระดับหนึ่ง แต่จะให้ดีก็ต้องทุกเดือน ศีลธรรมนำก่อน กฎหมายตามหลัง หากว่าเอาศีลธรรมไม่อยู่ก็ต้องขอแรงต้องเอาศีลธรรมนำกฎหมาย

๓. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภาวนา ๔

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่เป็นประธาน คณะกรรมการ จะให้ความสำคัญกับความยุติธรรมกับสมาชิกกลุ่มที่มุ่งให้ความเป็นธรรม และการสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงาน^{๗๗} ทางลบการโดนตำหนิ ติเตียนมีบ้าง คนไหนที่ทำงานเกี่ยวกับชุมชนแล้วไม่ถูกนิทาก็ผิดปกติ ปกติทะเลมีคลื่นซัดตลอดถ้าทะเลไม่มีคลื่นแสดงว่าทะเลปกติ^{๗๘} คนไม่ถูกนิทาก็ไม่มีในโลกพระพุทธเจ้ายังถูกนิทหา พระพุทธรูปยังถูกนิทหาเทวดาบนฟ้ายังถูกนิทหา

^{๗๗} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตโย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จันทมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

นับประสาอะไรกับสมาชิก ดังนั้นการทำงานเพื่อชุมชนต้องอดทน^{๗๙} ต้องการผู้นำที่มีคุณธรรม ความประพฤติดี ไม่โกง ไม่มีเรื่องราวให้เสียหายร้ายแรง เป็นคติความ ซึ่ขึ้นโรงขึ้นศาล^{๘๐} กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งอยู่ในวัด เหมาะสมมาก เพราะว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเงินเก็บยากจน ยกความดีแก่ผู้นำ เพราะว่าเป็นทางเลือกฝากเงินที่กลุ่ม ไม่ต้องขึ้นรถไปฝากที่อำเภอหรือธนาคาร^{๘๑} ฝากเงินกับธนาคาร ได้เงินตอบแทนร้อยละ ๑ บาท แต่ฝากกับกลุ่มได้ร้อยละ ๑๒ และยังมีสวัสดิการช่วยเหลือเป็น วิสัยทัศน์ของผู้นำที่มองสถานการณ์ เกิดการตั้งกลุ่มขึ้นมา เข้ากับชุมชนได้^{๘๒}

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงวุฒิและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้วิจัยสรุปว่า ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ตามหลักภาวะ ๔ เป็นภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โดยที่ผู้วิจัยให้ความสนใจเป็นพิเศษเป็นเรื่องของ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กับสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ยึดสมาชิกกลุ่มที่มี สัจจะ เป็นที่ตั้ง มุ่งความเป็นอยู่ด้านอนามัยเรื่องของสวัสดิการช่วยเหลือยามเจ็บป่วย มีกองทุนยาต่างๆ หากรอทางภาครัฐ การเข้าถึงเป็นความยากลำบาก โครงสร้างงาน อำนาจตามตำแหน่งของผู้นำ วุฒิภาวะของสมาชิก สภาพแวดล้อมผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มุ่งความสำเร็จของงาน คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีความอดทน อดกลั้น ตั้งจิตเพื่อความ เป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นการสอนให้ทำด้วยการอ้อม แทนที่พระคุณเจ้าจะเพียงเทศน์สอนอย่าง เดียว แต่ว่าทำให้ดูและทำอย่างเป็นธรรม ผู้ที่เป็นประธาน คณะกรรมการ จะให้ความสำคัญกับความ ยุติธรรมกับสมาชิกกลุ่มที่มุ่งให้ความเป็นธรรม และการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ร่วมงาน มีจิตใจที่เที่ยงตรง ไม่เอนเอียงด้วยรัก และชัง ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ ทุกข์ พิจารณาเห็นการกระทำ ของสมาชิกเหล่านั้นตามหลักแห่งกรรม ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็ต้องสอนอบรมสมาชิกกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ที่กู้เงิน ไปใช้ในทางที่ผิดที่มุ่งหวังที่เป็นความต้องการให้สมาชิกในกลุ่มที่อยู่ในชุมชนของ ตน มีความเป็นอยู่ที่ดี เหมือนศีล ๕ ถ้าปฏิบัติ ก็จะเป็นเหมือนกับศีล ๕ อันนี้เปรียบเทียบกับศีล ๕ คนก็มี ศีล ๕ ถ้าคุณปฏิบัติตามนี้ ก็ไม่เกิดความเดือดร้อน ผู้นำทางจิตวิญญาณเพียงอย่างเดียว ต้องดูแลเรื่อง ปากท้องชาวบ้านเท่าที่สมณวิสัยจะกระทำได้ ต้องมีสัจจะ มีความเห็นแก่กลุ่ม ความรักกลุ่ม ไม่เห็นแก่ ตัว จริใจต่อกลุ่มสำคัญ ทำเพื่อให้เป็นกลางไม่มีอคติ เพราะว่าถ้าไปแบ่งพรรค แบ่งพวกก็จะ ความ

^{๗๙} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอม, ๓ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นางสมพร บุตรเพชร, คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๓ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๘๑} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จักกฤช ทสสนธโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง วัดหนองอ้อ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๘๒} สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล(เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกรับพวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

สามัคคีก็จะเกิดขึ้นได้ยาก และนอกจากนั้นมีการสร้างเด็กรุ่นใหม่ ขึ้นมาแทนรุ่นเก่าเรียกว่า กลุ่มออมทรัพย์จูเนียร์ ที่ทางกลุ่มกำลังดำเนินการ การที่ทางกลุ่มทำแบบนี้ ก็เพื่อต้องการฝึกให้เด็กเดินตามผู้ใหญ่จริงๆ ในตัวโครงสร้างการบริหารจัดการที่เน้นแบบ คุณธรรมจริยธรรมที่เลียนแบบกัน ความละเอียดสำคัญ สื่อสัตย์ละเอียดรอบครอบ ต้องมีการใช้สมัยใหม่เข้ามาช่วยด้วย เช่น คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

๓.๑ ด้านกายภาพ

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

การตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่งจากพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ เพราะเป็นแนวทางที่สามารถทำให้พุทธศาสนิกชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและเกิดความมั่นคงทางด้านคุณธรรม^{๘๓} ก่อให้เกิดการรวมกลุ่ม รวมตัวช่วยกันบริหารจัดการกลุ่ม ร่วมคิดร่วมปรึกษา ร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมพัฒนา และสมาชิกก็เห็นความสำคัญของวัด ได้เข้าวัดช่วยเหลือวัด วัดมีกิจกรรมอะไรก็อาศัย สมาชิกกลุ่มเป็นหลัก^{๘๔} ยามเจ็บป่วย สัจจะสะสมทรัพย์ก็มีสวัสดิการ และมีกองทุนยา^{๘๕} เงินส่วนหนึ่งนำไปปันผลคืนกลับให้สมาชิกตามสัดส่วนการถือหุ้น อีกส่วนหนึ่งนำไปจัดการเป็นทุนสวัสดิการของสมาชิกที่เจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ตลอดจนเป็นสวัสดิการอื่นๆของกลุ่ม^{๘๖} สิ่งของเล็กๆน้อยๆใช้ปัจจัยที่โยมถวายมาซื้อสมุดเล็กๆน้อยๆและพระช่วยกันแนะนำ^{๘๗} พระไม่ได้ทำเองหมด คณะกรรมการช่วยกันมีพระเป็นผู้นำในการจัดตั้งและให้ทำการที่วัด ชาวบ้านรวมกันหลายๆฝ่าย ทำงานเป็นทีม มีความรับผิดชอบร่วมกันมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการติดตามประเมินผล^{๘๘} ชุมชนจะอยู่ร่มเย็นเป็นสุขเพราะอาศัยกฎระเบียบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งขึ้น กลุ่มจะอยู่ได้ เพราะอาศัยกฎระเบียบของกลุ่ม

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จนทนมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๘๔} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จนทนมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๘๕} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิโรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพาราม, ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จักกฤช ทสสนธมโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องวัดหนองอ้อ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๘๘} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิโรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

คณะกรรมการเป็นเพียงผู้รักษากฎระเบียบเท่านั้น ส่วนระเบียบของกลุ่ม สมาชิกทั้งหมดเป็นผู้ตั้งขึ้นมา^{๘๙}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพิจารณาว่า การที่กลุ่มดำเนินการมาเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี แสดงให้เห็นว่า การรวมตัวของชาวบ้านซึ่งอาศัย คำว่า “สัจจะ” คือความซื่อสัตย์ ซื่อตรง และจริงใจต่อตนเอง ต่อกันและกัน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการประหยัดทรัพย์แล้วนำทรัพย์มาสะสมรวมกันทีละเล็กละน้อย เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ หรือใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ ในการลงทุน ประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว โดยนำเอาเรื่องธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในชนบท เพื่อให้ชนบทเกิดความเข้มแข็งยั่งยืน ได้รับสวัสดิการที่พึงได้ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรม คุณภาพชีวิตครอบครัว รวมไปถึงธรรมชาติแวดล้อมในชุมชนชนบท อีกทั้งมีการปฏิบัติในเรื่อง เศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปเป็นเรื่องเดียวกัน นับว่าเป็นเรื่องดีแก่สังคมหรือชนบทไทย โดยคนในชุมชน มีส่วนในการร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยปัญญา เช่น การเดินทางไปรักษาพยาบาลมีความยากลำบาก ทางกลุ่มก็มีโครงการรถยนต์บริการสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ช่วย เกิด แก่ เจ็บและตาย เพราะปัญหาเป็นตัวแก้ปัญหา เป็นตัวจัดปรับทุกอย่างทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี และเป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งความมีอิสรภาพและสันติสุข จะต้องพัฒนาควบคู่ประสานกันไปและอิงอาศัยการพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจ เช่น ชักนำให้เด็กตั้งแต่เล็กแต่น้อย ให้รู้จักคิดในแนวทางของ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชื่อว่า โยนิโสมนสิการ ไม่ใช่ทับถมกดเยาวยชนให้จมลงไปในวังวนแห่งตัณหา ดังนั้นโครงการลานวัดลานกีฬา เป็นสิ่งที่ทางวัดจัดตั้งขึ้นโดยวิสัยทัศน์ผู้นำของกลุ่ม เป็นสิ่งที่ชักจูงให้เยาวชนเข้าวัด และเป็นส่วนหนึ่งให้เยาวชนเหล่านั้นปลอดภัยจากการติดยาเสพติด เป็นสิ่งที่เกิดจากคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ด้านกายภาวนา ที่หันกับสถานการณ์บ้านเมือง เพราะว่า เยาวชนถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อม ที่สำคัญอย่างหนึ่งในชุมชน เมื่อได้รับการพัฒนาแล้ว จะกลายเป็นคนที่ได้รับการพัฒนาในฐานะที่เป็นปัจจัยสำคัญ ต่อไปในอนาคตข้างหน้า บุคคลเหล่านี้จะเป็นแกนกลางของระบบการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อ องค์ประกอบภายในชุมชน ดำเนินไปด้วยดี และมีส่วนร่วมพัฒนา เช่น ปลูกไม้ตัดหน่อ ทำอิฐบล็อกประสาน โครงการศูนย์สาธิตการตลาดร้านค้าชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีสวัสดิการที่ดี ความเป็นอยู่สุขสบาย การประกอบอาชีพตั้งอยู่ในสัมมาชีพ ความเข้มแข็งของชุมชนก็จะเกิดขึ้น นำไปสู่ความยั่งยืน โดยพัฒนาควบคู่ไปกับหลักธรรมะเพื่ออนาคตของชนบทไทยที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยมองว่า คนในชุมชนเป็นหลักการที่ควรให้

^{๘๙}สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จนทนมโม), , เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

ความสำคัญสูงสุด โดยต้องมุ่งให้การศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนา เป็นปัจจัยเกื้อหนุนกัน เพื่อช่วยให้คนในชุมชนมีชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีชีวิตที่ดั่งงามสมบูรณ์ คนในชุมชน คือสมาชิกเมื่อได้รับ การศึกษา การฝึกอบรมอาชีพ การพัฒนาแล้วจะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนบรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะว่า สมาชิกคือคนในชุมชน เป็นมนุษย์ มีฐานะในทรัพยากรมนุษย์ คือ เป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ก็พึงมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยจุดหมายแห่งการตั้งสวัสดิการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อ สมาชิกทุกคนมีสุขภาพดี ขยันอดทนต่อหน้าที่ อาชีพการงาน รับผิดชอบมีฝีมือ มีความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและชุมชนที่จัดสรรให้เกื้อหนุนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๒ ด้านศีลภาวนา

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ประธานกลุ่ม คือ หลวงพ่อทำให้คนในชุมชน มีศีลธรรมวัฒนธรรม คือ ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกันหมด มีสัจจะเป็นที่ตั้ง^{๙๐} หลวงพ่อประธานกลุ่มต่อยอดมีการสร้างงานสร้างรายได้ มีเงินทุนหมุนเวียนประกอบอาชีพ มีกองทุนฝึกฝนอาชีพ มีเงินทุนสนับสนุนดูงาน เหมือนกับว่าเป็นสมาชิก^{๙๑} คนรับราชการได้รับการเลี้ยงดูจากหน่วยงานของรัฐ เงินเดือนสวัสดิการต่างๆ ชาวบ้านไม่ได้รับ การตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อนำเงินมาจัดการให้เกิดสวัสดิการต่างๆ จึงเป็นการสร้างความทัดเทียมกันของคนในสังคม^{๙๒} มีการดูแลชาวบ้านที่เป็นสมาชิกให้มีที่พึ่งตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายและถ้าเป็นสมาชิกครบสิบปีไม่ต้องนำเงินมาฝากจะได้รับการคุ้มครองตลอด^{๙๓} การที่ดำเนินการทำงานเกี่ยวกับเรื่องสัจจะ ทำงานเพื่อส่วนรวม สิ่งสำคัญที่สุดคือ ความอดทนต้องกล้าให้เขาตำ ต้องกล้าให้เขาวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่เป็นอยู่ ต้นไม้ที่ตัดมาไม่ได้เอากระพ้อออกเลย ไม้รู้ว่าไม้ดีหรือไม่ดี ไม้ดีต้องมีแก่น^{๙๔}

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางสมพร บุตรเพชร, คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๓ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิพรหม, เภรัญญิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๙๓} สัมภาษณ์ นางนงคราญ น้อยรุ่ง, คณะกรรมการติดตามหนี้สิน วัดอัมพพาราม, ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๙๔} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม (วิบูล จันทมโม), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดมัจฉาลินทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพิจารณาว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ แสดงคุณลักษณะให้คนในพื้นที่ ชุมชนเห็นเป็นตัวอย่างว่า หากมีการรักษาศีล รักษาสัจจะสิ่งที่ดีงามก็จะเกิดขึ้นตามมา ทำให้ดูอย่างมีธรรมะ แสดงเจตจำนงว่าเมื่อเป็นคนปกติแล้ว การจะทำงานตลอดจนคบค้าสมาคมกับคนรอบข้าง สร้างรายได้ให้กับครอบครัวไม่ใช่เรื่องยาก แต่ต้องมีพฤติกรรมทางศีลสามัญญตา เสมอกับคนอื่นก่อนเป็นอันดับแรก เมื่อมีอยู่มีกินมีใช้ มีสวัสดิการทางสังคมที่เป็นที่รองรับกับคนในครอบครัวแล้ว ไม่มีอะไรให้กังวลก็จะสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ผลกระทบก็จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนอยู่ดีมีสุข มีความยั่งยืนตามมา และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นผู้วิจัยมองว่า เป็นการดำรงชีวิตตามหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าแบบที่ปฏิบัติที่ตนมีอยู่แล้วแต่ว่าไม่รู้ว่าธรรมะนั้นคือหลักอะไร คือ แสดงให้เห็นถึงหลักการจัดการทรัพย์ นักวิชาการบางท่านเรียกว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่ทรงสอนให้แบ่งคนออกเป็น ๔ ส่วน

ส่วนที่ ๑ ทรัพย์ที่ได้มาให้แบ่งทำมาหากินใช้เลี้ยงมารดา ใช้เลี้ยงตนเอง บิดามารดาและครอบครัวให้เป็นสุข

ส่วนที่ ๒ ทรัพย์ที่ได้ต้องเอาไปลงทุนเพื่อหากำไรเพื่อให้มันงอกเงย นั่นคือส่วนที่ฝากไว้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีผลออกดอกปีผลทุกปี

ส่วนที่ ๓ นำเงินไปเสียภาษีหรือทำบุญบำเพ็ญกุศลต่างๆ ทำที่พึงไว้ในกายภาคหน้า นั่นก็คือส่วนที่เป็นเงินของทางกลุ่มกระทำในนามบริจาคสาธารณกุศลต่างๆ แก่วัดหรือโรงเรียน

ส่วนที่ ๔ เก็บไว้เมื่อมีภัยพิบัติ เมื่อแก่ชรา หรือมีปัญหาเกิดขึ้นจะได้ดึงมาใช้ได้ทันท่วงที ส่วนนี้ก็เหมือนกับสวัสดิการทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่มีตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย

สวัสดิการที่ทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จัดให้รับ จะจัดให้รับเมื่อมีการประชุม ๒ อย่าง คือ ประชุมประจำปี ประชุมประจำเดือน เป็นการมาส่งเงินกู้ เงินฝาก มารับสวัสดิการต่างๆ เช่น นอนรักษาตัวโรงพยาบาล และส่งเงินฌาปนกิจ ตามที่แต่ละเดือนมีผู้เสียชีวิต พื้นที่ศึกษาบางพื้นที่ที่ผู้วิจัยลงไปคลุกคลีเก็บข้อมูล พบว่า บางพื้นที่ผู้นำกลุ่มเป็นฆราวาส ประธานกลุ่มเป็นพระภิกษุสงฆ์แสดงให้เห็นว่า ฆราวาสในชุมชน ที่มีความรู้ ความสามารถ ได้รับการไว้วางใจให้ปฏิบัติหน้าที่ ตรงจุดนี้ บางพื้นที่พระสงฆ์ในวัดพื้นที่นั้นๆ ก็รับรองเจ้าอาวาสเป็นผู้นำและรองประธานกลุ่ม

การประชุมประจำปี ที่ผู้วิจัยสังเกต และจากคำบอกเล่า พบว่า การวางโครงสร้างงานที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หนึ่งปีจะมีการเลือกคณะกรรมการ ที่เป็นผู้บริหาร รวมทั้งผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใหม่ขึ้น โดยผู้ออกเสียงคือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกดี โครงสร้างงานชัดเจนมาก ไม่เผด็จการ อำนาจตามตำแหน่งที่เกิดขึ้นจากการลงคะแนนเสียง และการให้มีคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เป็นเหมือนกับการที่ไว้วางใจกับคณะกรรมการ

ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกำหนดมาตรฐานการทำงานของกลุ่มอย่างชัดเจนว่า มีมาตรฐานการเป็นผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการ ต้องได้รับการแต่งตั้ง และเป็นการสอนงานให้ผู้ได้บังคับบัญชาเข้าใจความคาดหวังของกลุ่ม วิธีปฏิบัติงานและระยะเวลา ช่วยให้ผู้ได้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ เข้าใจอย่างชัดเจนในระเบียบขององค์กร เป็นพฤติกรรมตามสถานการณ์ของภาวะผู้นำแบบชี้แนะ เป็นการปลุกฝังระบบประชาธิปไตย จะนำไปเกิดผลแห่งความยั่งยืนต่อชุมชน ตลอดจนประเทศชาติ เป็นสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยกับภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ให้ความสำคัญกับผู้ได้บังคับบัญชาได้ทำงานเต็มที่ตามที่ผู้เลือกให้เข้ามาทำงาน เพื่อดูแลกลุ่มของตนที่สมาชิกเป็นเจ้าของร่วมกัน แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้นำที่มุ่งความสัมพันธ์ มุ่งให้ความสำคัญกับผู้ได้บังคับบัญชา เป็นการสร้างความไว้วางใจ ความเคารพนับถือ รับฟังความต้องการของสมาชิก มีลักษณะเหมือนกับผู้นำแบบที่คำนึงถึงผู้อื่นเป็นหลัก นั่นก็คือการให้ความไว้วางใจ ถือได้ว่ามีโครงสร้างที่ชัดเจน

๓.๓ ด้านจิตตภาวนา

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

มีจิตใจที่เที่ยงตรง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง ไม่ซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นประสบความทุกข์ พิจารณาเห็นการกระทำของตนเองเหล่านั้นตามหลักแห่งกรรม^{๙๕} ผู้นำต้องอดทนต้องโดนคนอื่น เขา ถากถาง คนในชุมชนก็เหมือนกันถ้าใครพูดอะไรไม่ได้ใครถากถางไม่ได้ก็ทำงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่ได้ ต้องอดทน อดกลั้น^{๙๖} ผู้นำรวมถึงคณะกรรมการ ผมมองว่า เป็นการสร้างสันติสุข คือ สมาชิกของกลุ่มได้ช่วยเหลือดูแลกันและกันได้พบปะพูดคุยกันทุกเดือน^{๙๗} ผลต่อเนื้อหาของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่หนองพยอม ทุกปีสมาชิกสามารถจัดงานวันกตัญญูอาบน้ำผู้สูงอายุได้ มอบเครดิตให้หลวงพ่อกับคณะกรรมการ^{๙๘} การตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นแนวคิดที่ได้จากที่อื่นไม่ได้กลัวว่าจะซ้ำซ้อนกับใครเพราะเหมือนกับว่าร้ายขายยายยังมีหลายร้านได้ กลุ่มมีความแตกต่างจากที่อื่นเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาลเบิกเงินจากกลุ่มได้คืนละ ๑๐๐, ๒๐๐, ๓๐๐, ๔๐๐บาท^{๙๙}

^{๙๕} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลโย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นายภิญโญ แก้วประเสริฐ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๙๗} สัมภาษณ์ พระครูอุทัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดกรับพวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จักกฤช ทสสนธมโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง วัดหนองอ้อ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๙๙} สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิพรหม, คณะกรรมการการจ่ายเงินกู้เก็บหุ้น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพิจารณาว่า

เมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้รับการเจ็บไข้ ป่วย มีอันต้องล้มหมอนนอนเสื่อ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พร้อมคณะกรรมการผู้บริหารฝ่ายต่างๆ บางส่วนจะเป็นคนลงไปดูแลสมาชิกด้วยตัวเอง ที่บ้าน หรือที่งานศพพร้อมกับมอบเงินส่วนที่เป็นสวัสดิการที่ทางกลุ่มได้จัดตั้งขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจ็บก็เยี่ยมไข้ ตายก็เยี่ยมผี อยู่ก็ดีกัน ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อถือ เชื่อมมั่น และความเคารพนับถือที่ผู้ตามคือ สมาชิกมีให้กับผู้นำกลุ่ม ผู้บริหารคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นมิตรที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา และสมาชิกก็มั่นใจว่า สามารถเข้าพบเพื่อปรึกษาได้โดยง่าย เพราะที่ผู้นำกลุ่มให้ความสนใจในความเป็นอยู่ที่ดีและความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา อีกทั้งผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ยังมีการเทศน์ ปาฐกถาธรรม เวลาการประชุม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเชิญชวนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อขอแนวคิดและความคิดเห็น ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บางครั้งผู้วิจัยสังเกต และได้รับการบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ที่น่าเชื่อถือได้ว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้บูรณาการความคิดและแนวคิดของผู้ใต้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีที่กลุ่มหรือองค์กรจะนำไป เช่น พื้นที่ศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ที่เวลาสิ้นปี ผู้นำคณะกรรมการ สมาชิก ได้ปรึกษาหารือกันว่า เงินปันผลเยอะควรนำไปสร้างประโยชน์อะไร ที่เกิดแก่ชุมชน จึงมีการลงมติ ความคิดว่าควรสร้างถนน สร้างสำนักงาน ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำก็รับฟังและปฏิบัติเกิดเป็นถาวรวัตถุที่สวยงาม ใช้คุณค่าเกิดประโยชน์ เป็นเงินหลายล้านบาทซึ่งไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือการบอกบุญเรียราย ทอดผ้าป่า เป็นต้น เมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้รับการเจ็บไข้ ป่วย มีอันต้องล้มหมอนนอนเสื่อ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พร้อมคณะกรรมการผู้บริหารฝ่ายต่างๆ บางส่วนจะเป็นคนลงไปดูแลสมาชิกด้วยตัวเอง ที่บ้าน หรือที่งานศพพร้อมกับมอบเงินส่วนที่เป็นสวัสดิการที่ทางกลุ่มได้จัดตั้งขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจ็บก็เยี่ยมไข้ ตายก็เยี่ยมผี อยู่ก็ดีกัน ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อถือ เชื่อมมั่น และความเคารพนับถือที่ผู้ตามคือ สมาชิกมีให้กับผู้นำกลุ่ม ผู้บริหารคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นมิตรที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา และสมาชิกก็มั่นใจว่า สามารถเข้าพบเพื่อปรึกษาได้โดยง่าย เพราะที่ผู้นำกลุ่มให้ความสนใจในความเป็นอยู่ที่ดีและความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา อีกทั้งผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ยังมีการเทศน์ ปาฐกถาธรรม เวลาการประชุม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเชิญชวนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อขอแนวคิดและความคิดเห็น ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บางครั้งผู้วิจัยสังเกต และได้รับการบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ที่น่าเชื่อถือได้ว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้บูรณาการความคิดและแนวคิดของผู้ใต้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีที่กลุ่ม

หรือองค์กรจะนำไป เช่น พื้นที่ศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ที่เวลาสิ้นปี ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก ได้ปรึกษาหารือกันว่า เงินปันผลเยอะควรนำไปสร้างประโยชน์อะไร ที่เกิดแก่ชุมชน จึงมีการลงมติความคิดว่าควรสร้างถนน สร้างสำนักงาน ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำก็รับฟังและปฏิบัติเกิดเป็นถาวรวัตถุที่สวยงาม ใช้คุ้มค่าเกิดประโยชน์ เป็นเงินหลายล้านบาทซึ่งไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือการบอกบุญเรียกราย ทอดผ้าป่า เป็นต้น

ระบบต่างๆ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น ผู้วิจัยมองว่า เป็นการจัดวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เป็นสวัสดิการและเป็นเครื่องมือและเป็นสื่อช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยดำเนินไปในทางที่ดีจะอำนวยผลดีแก่สมาชิกในชุมชน ทั้งหมดเป็นวิสัยทัศน์ของผู้นำ การปฏิบัติตนทางกายให้มีความเจริญ ฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายคือภายนอก หมายถึงเกิดจากการเห็นชุมชนอื่นแล้วนำมาจัดตั้งกับชุมชน มีกลุ่มเป็นของตน การกระทำดังกล่าวของผู้นำนั้นสมดังพุทธพจน์ว่า

“คนที่เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก ย่อมคิดการ มิใช่เพื่อเบียดเบียนตน มิใช่เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น มิใช่เพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย เมื่อจะคิด ย่อมคิดการที่เกื้อกูลแก่ตนที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ที่เกื้อกูลแก่คนทั้งสองฝ่าย ที่เกื้อกูลแก่ทั้งโลกเลยทีเดียว”

๓.๔ ด้านปัญญาภาวนา

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ต้องสอนอบรมสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่กู้เงิน ไม่นำเงินไปใช้ในทางที่ผิด มุ่งหวังต้องการให้สมาชิกในกลุ่มที่อยู่ในชุมชนของตน มีความเป็นอยู่ที่ดี ด้วยการสอนหลักธรรมะเวลาที่มีโอกาสประชุมกลุ่ม^{๑๐๐} สอดคล้องกับพระราชธรรมนิเทศที่กล่าวว่า ก็ขอให้พระสงฆ์ไทยอย่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเพียงอย่างเดียว ต้องดูแลเรื่องปากท้องชาวบ้านเท่าที่สมณวิสัยจะกระทำได้ หากว่าความหิวยังคงอยู่ โอกาสที่จะชักนำบุคคลเข้ามาปฏิบัติธรรมยาก ดังนั้น ควรจะรักใคร่กัน ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน พระต้องมีเมตตา^{๑๐๑}โรงเรียนก็ได้รับกองทุนจากสัจจะสะสมทรัพย์ ด้วยนอกจากนั้นก็มีสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ มีกองทุนช่วยเหลือ บ้าน วัด สถานีนามมัย สถานีดำรงจ และสาธารณกุศลต่างๆ^{๑๐๒} กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีพระช่วยดำเนินการจัดตั้งนั้น เพราะเมื่อมีกองทุนสวัสดิการ สมาชิก

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลโย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ), เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว, ๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนอง, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

ก็ไม่อยากออกจากกลุ่ม ไม่กล้าทำผิดกฎระเบียบของกลุ่ม สวัสดิการจึงกลายเป็นตัวดึงคนมาอยู่รวมกัน^{๑๐๓}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพิจารณาว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่มีเงินเดือนให้กับคณะกรรมการ ที่ดำรงอยู่ตามแผนกต่างๆ เพียงแค่มีเงินพิเศษให้กับผู้ที่เป็นคณะกรรมการ ที่มาปฏิบัติทุกเดือน ซึ่งไม่มากมายอะไร จำนวน ๓๐๐-๔๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับเงินที่เก็บดอกเบียได้ ดังนั้นอำนาจในทางวินัยเมื่อคณะกรรมการกลุ่มจึงเป็นเรื่องที่มีอำนาจพิเศษ ที่น่ากลัว เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เพราะหากเกิดเรื่องที่ไม่คาดคิด เช่น การโกงบัญชี ปรับแต่งบัญชี ก็เหมือนกับว่า เป็นการโกงเงินของญาติพี่น้องของตนเอง โกงเงินของคนทั้งชุมชน ตรงจุดนี้ โกงเงินพระ โกงเงินวัด ผู้นำกลุ่มที่เป็นพระจึงเหมือนกับว่า มีอำนาจอยู่พิเศษอยู่ในตัว

ความสัมพันธ์ โครงสร้างงาน อำนาจในตำแหน่ง ปัจจัย ๓ สิ่งที่กล่าวมานั้น มีความสัมพันธ์กันในลำดับหนึ่ง คือ ความพึงพอใจ ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามเป็นไปด้วยดี ลักษณะงานกำหนดไว้ชัดเจน และผู้นำมีอำนาจมาก ถ้าปัจจัย ๓ สิ่งที่กล่าวมานั้น มีลักษณะตรงกันข้ามก็ได้ชื่อว่ามีความไม่น่าพึงพอใจเกิดขึ้นในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นอกจากนั้นการที่พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นอกจากจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแล้ว การที่วัดตั้งอยู่ในชุมชน มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนต้องสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชนด้วย และต้องประกอบด้วยความเมตตา ไม่เป็นผู้หนึ่งเฉยต่อความทุกข์ยากของฆราวาสญาติโยมที่ได้อุปถัมภ์ปัจจัย ๔ สิ่งเหล่านี้จึงถือเป็นคุณลักษณะหรือองค์ประกอบประการหนึ่งที่ผู้นำทุกคนควรมี เพราะว่าผู้นำทุกคน เป็นผู้นำแต่ไม่ได้มีภาวะผู้นำเหมือนกันทุกคนเสมอไป ทำให้การเป็นผู้นำกลุ่มนั้นๆ ประสบความล้มเหลว ซึ่งจะทำให้เกิดความเสียหายมากกว่าผลดี ผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็นภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ แบบขึ้นน้ำ ที่พฤติกรรมมุ่งงานสูง และมุ่งความสัมพันธ์สูง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เป็นพระสงฆ์จะมีพฤติกรรมทั้งสั่งการและสนับสนุนด้วยการปลุกเร้ากระตุ้นตามแนวทางหลักธรรมที่ตนมีออกไปด้วย เป็นผลออกไปที่เรียกว่า ทำให้สมาชิกในกลุ่ม เกิดความมีเมตตาเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ต่อกัน มีวิธีการแปลงสู่การปฏิบัติ คือ การที่สมาชิกนำเงินของตนมาสะสมทรัพย์ร่วมกันผ่านกลุ่ม นอกจากเป็นการออมแล้ว ยังเป็นสิ่งสมบุญร่วมกันด้วย เพราะกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกัน การที่ทุกคนได้เสียสละทรัพย์ของตนมาผ่านกลุ่ม แสดงให้เห็นว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทุกคนมีจิตคิดจะช่วยเหลือกัน การที่ทุกคนได้เสียสละทรัพย์ของตนมาออมผ่านกลุ่ม แสดงให้เห็นว่า สมาชิกทุกคนมีจิตคิดจะช่วยเหลือเพื่อสมาชิกที่เดือดร้อนให้พ้นจากความเดือดร้อน โดยแปลสภาพการให้ความช่วยเหลือจากที่เป็น นามธรรมเป็นสิ่งที่เห็นเป็นผลผ่านเงินซึ่ง

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นายสุมิตร แสงจันทร์, ผ.ช. ผอ.บ. คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

เป็นสื่อกลาง เพราะว่า เงินไม่ตี ไม่ซ้ำ แต่ว่าทุกคนต้องใช้เงินผ่านเงินซึ่งเป็นสื่อกลางของกลุ่ม เพราะคนที่เดือดร้อนได้ขอกู้เงินจากกลุ่มไปบรรเทาความเดือดร้อน ซึ่งเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น คือ เงินที่สมาชิกทุกคนมาออมร่วมกัน ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละเดือนมีเงินให้สมาชิกกู้เพิ่มขึ้น จึงเท่ากับว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทุกคนได้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อน ให้เพื่อนสมาชิกท่านอื่นด้วย จึงเป็นการแปลงสภาพความช่วยเหลือให้ปรากฏเห็นผลที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น มากกว่าการที่นั่งสวดมนต์หรือว่า แผ่เมตตาให้กับเพื่อนสมาชิกกลุ่มที่สูญเสีย สูญหายไป ซึ่งการทำแบบนี้ของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น แสดงออกถึงความเป็นมิตร นำคบหาสมาคม ช่วยเหลือแก่สมาชิก

ดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า การกระทำของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงสถานการณ์ เป็นเหมือนกับมุ่งความสัมพันธ์ที่สูง ผู้นำมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยผู้นำจะมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกและ สื่อสารทำความเข้าใจกับกลุ่มนอกจากนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า การมีเมตตา ช่วยเหลือและสงเคราะห์ มาสู่การปฏิบัติที่เป็นสิ่งที่จับต้องได้ การที่สมาชิกกลุ่ม ในพื้นที่มีการเข้าวัด มีคนยาก นำสวดแผ่เมตตา ตอนเมื่อทำบุญเรียบริ้อยจะมีการนำสวดแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมีความเป็นนามธรรมที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ว่า มีใครรับไปได้ หรือไม่แต่ว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองแห่ง โดยการนำของพระสงฆ์ และคณะกรรมการ ได้แปลงความมีเมตตาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันให้มีผลเป็นรูปธรรมจับต้องสัมผัสได้โดยการช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนผ่านกิจกรรมกลุ่ม คือ การจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือต่างๆ เช่น ยามเจ็บต้องนอนดูอาการที่โรงพยาบาล ทางกลุ่มก็จะมีเงินสวัสดิการจ่ายให้ วันละ ๓๐๐ บาท หรือว่า ยามจาก ทางกลุ่มก็จะมีเงินปันผลให้ ไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท เป็นการแสดงความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน อันเป็นคุณสมบัติของผู้นำตามสถานการณ์ ในส่วนระดับของผู้นำกับผู้ตาม เพื่อให้เกิดความจงรักภักดีต่อกัน เป็นการสร้างแรงศรัทธาของผู้นำอีกทางหนึ่ง

เพราะเงินที่นำมาช่วยเหลือเรื่องสวัสดิการแก่สมาชิกนั้นเกิดขึ้นมาจากผลกำไรจากเงินที่สมาชิกสะสมร่วมกันและมีการปล่อยเงินกู้เป็นประจำเดือน ทุกเดือน เมื่อสิ้นปีแล้วจึงนำมาตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการกลุ่ม เพื่อไว้เป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน เช่น ป่วยนอนโรงพยาบาล ดังที่กล่าวข้างต้น ทางกลุ่มจะนำเงินจากกองทุนสวัสดิการนี้ไปช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนนั้นๆ ซึ่งเงินที่กลุ่มนำไปตั้งกองทุนสวัสดิการนั้นก็คือ เงินของสมาชิกทุกคน ดังนั้น เมื่อกลุ่มช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนจึงเท่ากับว่า สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการสงเคราะห์เพื่อนในชุมชนด้วย สมาชิกทุกคนได้ทำบุญ คือ การสงเคราะห์ผู้ที่มีความเดือดร้อนผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นการผ่อนคลายความทุกข์ในชุมชนที่สมาชิกมี

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงสถานการณ์ตามหลักภาวะนา ๔ สามารถอธิบายได้ว่า ภาวะผู้นำกลุ่มที่มีประสิทธิผล ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมผู้นำเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ด้วย เช่น การเยี่ยมเยียน สมาชิก การประชุมกลุ่ม หากมีคำถามว่า ที่กล่าวมาทั้งหมด

เกี่ยวกับผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตามสถานการณ์ เป็นผู้นำที่ดีหรือเปล่า ผู้วิจัยคิดพิจารณาว่า เป็นผู้นำที่ดีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพราะว่า ประการแรกมีการให้รางวัลกับผู้ได้บังคับบัญชาเวลาสิ้นปี ที่ปันผล ผู้นำกลุ่มไม่ได้นำเงินที่ผลดอกไปใช้จ่ายส่วนตัว หรือมุ่งสร้างถาวรวัตถุแก่วัดอย่างเดียว แต่ว่า นำเงินจำนวนเหล่านั้นมาซื้อเสื่อข้าง ข้าวสาร เป็นรางวัลแก่คณะกรรมการ ประการที่สอง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชาว่า รางวัลมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของเป้าหมายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมเข้าถึงสวัสดิการทางสังคม ประการที่สาม ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถอธิบายให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้ทราบว่า เป้าหมายของกลุ่มเป็นอย่างไร เพราะว่าเมื่อผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมตามแนวทางทั้งสามประการนี้ จะทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับแรงจูงใจ พร้อมทั้งจะยอมรับความเป็นผู้นำในตัวของผู้ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๔. ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงต้องมีคุณลักษณะดังกล่าว

ผู้นำเป็นบุคคลที่ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประสบความสำเร็จ และความก้าวหน้า และบรรลุผลสำเร็จ โดยเป็นผู้มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชา คุณลักษณะภาวะผู้นำที่แสดงออก สามารถเป็นต้นแบบให้แก่คนในชุมชนได้ดำเนินตามเป็นต้นแบบแก่วัดอื่นๆ รวมถึงกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่างๆ ที่ต้องการสร้างกลุ่มของตน ควรจะดำเนินการอย่างไร ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อื่นได้ดำเนินตาม ผู้วิจัยขอสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

ผู้นำต้องมีความเมตตา ช่วยเหลือคนอื่น ถ้าไม่สัจจะก็ไม่มีความจริงใจต่อกัน ก็อยู่ไม่ได้เห็นแก่ตัวกัน ต้องเป็นคนที่มีศีลธรรม^{๑๐๔} น่าเชื่อถือ ประชาชนจะเข้าถึงแหล่งทุนน้อยต้องอาศัย ๑.ศรัทธากับผู้นำ ไม่มีความศรัทธาต่อผู้นำ^{๑๐๕} บางทีก็มีปัญหาเหมือนกันเน้นเรื่องปัญญา ส่วนเรื่องความประพฤติก็จะใช้วิธีกระตุ้นใส่ไป เหมือนการรักษาศีล ๕ ทำเพื่อกลุ่ม บริสุทธิ์ใจ ผู้นำคนจะต้องแสดงภาวะผู้นำให้เห็นว่าให้ยอมรับ^{๑๐๖}

จากเนื้อหาการสัมภาษณ์เบื้องต้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า การแนะนำของพระสงฆ์ที่ยึดหลักการพัฒนาและหลักศาสนา คือ ความสามัคคีความเอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน มีความจริงใจต่อกัน เป็นหัวใจสำคัญ เป็นการเชื่อมโยง บุญ ใจ เงิน คือ เป็นกุสโลบายให้คนเข้ามามีความเชื่อมั่น มีศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นอันได้แก่ การช่วยเหลือกันในยามเกิดความทุกข์ นั่นคือ ส่วนบุญ การมี

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ ดร.ไพศาล สุขปัญญา, ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การเงินชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ นางนงคราญ นองรุ่ง, คณะกรรมการติดตามหนี้สิน วัดอัมพพาราม, ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นางภริดา จริยะกุลญาติ, ผู้อำนวยการส่งเสริมกองทุนชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

น้ำใจมีความจริงใจต่อกันที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง (ใจ) โดยการสร้างทุนให้เกิดขึ้นแก่ในชุมชนที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ ที่เกิดจากการสะสมทรัพย์ ของสมาชิกภายในกลุ่มในชุมชนนำมาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาและการดำเนินชีวิต ตลอดถึงการสร้างสวัสดิการให้เกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม นั่นคือส่วนเงิน ในโอกาสต่อไป

ผู้วิจัยพิจารณาว่า ในแต่ละเดือนที่สมาชิกมาพบกันที่วัดที่เป็นศูนย์ที่ตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทุกคนมีปัญหาที่นำมาแก้ไขด้วยการปรับทุกข์เล่าสู่กันฟัง แก่สมาชิก โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้ให้คำแนะนำการแก้ไขปัญหา ให้คำปรึกษา วิธีการให้คำปรึกษา อาจจะสอดแทรกเข้าไปในรูปแบบการแสดงธรรม การให้อิवाท ก่อนเปิดดำเนินการ หรือให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล ได้แก่ ประธานกลุ่ม หรือว่า คณะกรรมการที่เป็นผู้ดูแลฝ่ายต่างๆ หรือแนะนำคณะกรรมการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่จะต้องให้รับทราบในหน้าที่ของคณะกรรมการ ซึ่งการให้คำปรึกษากลุ่มจะเน้นในลักษณะของการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มและการส่งเสริมให้กลุ่มได้มี กิจกรรมอะไรต่างๆร่วมกัน นอกจากเรื่องคำปรึกษา ที่เกี่ยวกับกลุ่มแล้ว บางครั้งผู้นำ นำข่าวสาร เรื่องราวต่างๆ ที่เป็นประโยชน์มาชี้แจงให้เห็นถึงสถานการณ์ต่างๆ

๔.๑ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้มีคุณลักษณะดังกล่าว

การนำผู้นำมาอบรมทบทวน พัฒนาศักยภาพเป็นประจำทุกปี ต้องอาศัย ๑.ศรัทธากับผู้นำ ไม่มีความศรัทธาต่อผู้นำ^{๑๐๗} บางทีการดำเนินการดังกล่าวก็พบปัญหาอุปสรรค คนที่มีความซื่อสัตย์ ซักชวนให้มาทำงานเพื่อสังคม มุ่งความเป็นส่วนรวม ประโยชน์ส่วนรวม ต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยมีความสามัคคีกัน ไม่เอาพวกข้าราชการที่มีความรู้เข้ามาแต่ว่าจะเอาคนที่ซื่อสัตย์ สร้างคลื่นลูกใหม่ขึ้นมารองรับ ให้มาเรียนรู้ปฏิบัติกับหน่วยงานให้ช้าของที่สุด ก็ต้องเริ่มเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

ดังนั้น ผู้วิจัยสังเกตว่า การที่พระสงฆ์ต้องแสดงธรรม แนะนำ พบปะตั้งแต่การตั้งชื่อลูก หรือแม้กระทั่งตาย สวดมาติกาบังสุกุลทำบุญอุทิศ การพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงปัญหาวิธีการแก้ไขอยู่เสมอ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พระสงฆ์ได้เปลี่ยนรูปแบบการเผยแผ่ธรรม ด้วยการสนับสนุนการเรียนรู้จากต้นของปัญหา ด้วยการแนะนำให้ชาวบ้านดำเนินกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จากเงินจำนวนน้อยเหมือนตัวปลวกที่ค่อยๆ ก็ค่อยๆ สั่งสม แล้วนำไปให้ผู้ที่มีความจำเป็นนำไปใช้ โดยมีหลักคุณธรรม คือ สัจจะ เทียบกับหลักคุณธรรม ที่เป็นข้อบัญญัติ คือ ศีล ๕ ข้อที่ ๔ ความไม่พูดปด ความจริงใจ และความพร้อมเพรียงเป็นกฎเกณฑ์ยึดเหนี่ยวจิตใจ ในครั้งแรกพระสงฆ์จะเทศน์แนะนำแนวทางให้กับคนในชุมชนเห็นว่าพวกคนในชุมชนกำลังเสียเปรียบถ้าสมาชิก คือ คนในชุมชนไม่ร่วมมือ ร่วมแรง รวมใจ รวมตัวกัน ในอนาคตจะเสียหาย

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ นายณัฐพงษ์ ผิวบาง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ, ๕ กันยายน ๒๕๕๙.

เสียเปรียบมากขึ้น พวกคนที่มีฐานะดีกว่า ยังมีการจัดตั้งบริษัท คนที่มีฐานะด้อยกว่า จะทำอย่างไร ยอมเสียเปรียบคนกลาง พ่อค้า ในอนาคตจะไม่มีที่อยู่อาศัยหากินเป็นคนอนาถาต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ ประชาสงเคราะห์อย่างเดียว

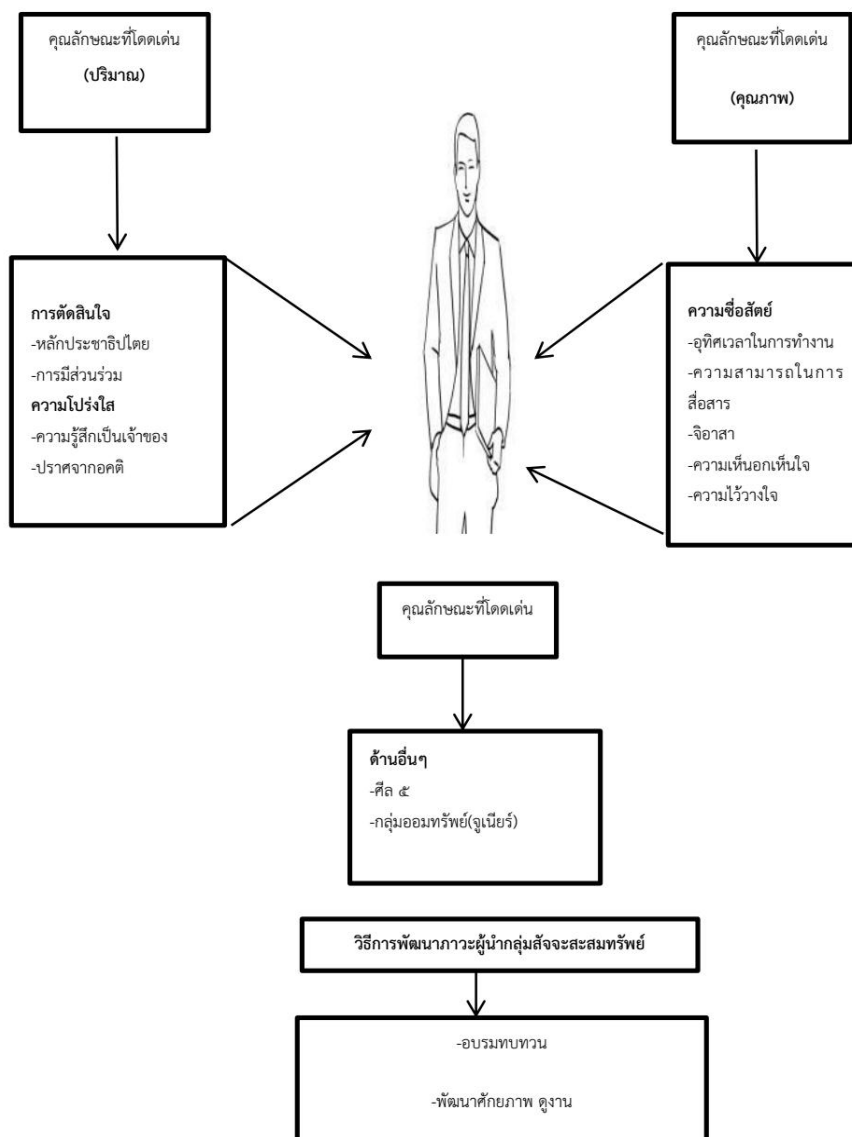
ดังนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยการให้คนในชุมชนได้รับรู้ปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกันจากจุดเริ่มต้น ก่อนการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การกระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นปัญหาและหาทางแก้ไขร่วมกันจากจุดเริ่มต้น ก่อนการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การกระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นปัญหาและรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเสียเปรียบนายทุนจากการขาดทุนทางเศรษฐกิจ เช่น การกู้เงินนอกระบบ เรื่องราคาปุ๋ยที่แพงกว่าข้าว เป็นต้น การพึ่งตนเองไม่ได้ของชุมชน ทำให้พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ต้องลงมา พร้อมกับการนำหลักธรรมทางศาสนาซึ่งเป็นของดีมีคุณค่า สามารถเข้าถึงได้ทุกคน เข้ามาเป็นเครื่องช่วยชี้แนะเพื่อสร้างที่พึ่งและความเข้มแข็งให้กับชาวบ้าน ญาติโยม ผู้ปฏิบัติของตนเอง ซึ่งถือเป็นการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน ของศาสนาผ่านกระบวนการพัฒนากลุ่ม/องค์การเป็นรูปธรรมอย่างได้ผล ซึ่งมีเงินเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มและชุมชนในเวลาต่อมา ส่วนใหญ่ที่พระสงฆ์ที่ได้ดำเนินการก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมา นั้น โดยที่ศูนย์กลางอยู่ที่วัด นั่นก็เป็นเพราะว่าพระสงฆ์จะเป็นผู้ปลุกจิตสำนึกให้กับชุมชนอื่นหรือหมู่บ้านอื่นที่กำลังดำเนินการก่อตั้งกลุ่มต่อไป หลังจากก่อตั้งกลุ่มและดำเนินการกิจกรรมแล้วจึงได้แต่งตั้งให้พระสงฆ์ในวัดนั้นๆ เป็นที่ปรึกษา โดยเฉพาะเจ้าอาวาสหรือ รองเจ้าอาวาส พระสงฆ์ที่ได้รับการมอบหมาย การจัดให้วัดเป็นที่ตั้งแห่งการเผยแผ่ความคิดจะช่วยฟื้นฟูหรือเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้มีความหมาย แน่นแฟ้นขึ้น ขณะเดียวกันวัดได้มีโอกาสถือโอกาสตอบแทนแก่ชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกเหนือจากเดิมที่เคยมีบทบาทแต่เพียงการให้หลักธรรม เป็นผู้รับ ปฏิศคาหก อย่างเดียวเป็นการตอบแทนได้อย่างเป็นสิ่งที่สัมผัสได้นอกเหนือจากเดิมที่เคยมีบทบาทแต่เพียงการให้หลักธรรม ข้อคิดต่างๆ ในการดำเนินชีวิตโดยการเทศน์สอนธรรมะที่เป็นหลักคำสอน

ดังนั้นจากการรวบรวมเป็นความรู้ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิเคราะห์ของผู้วิจัยวิเคราะห์สรุปได้ว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ผู้นำต้องไม่ทิ้งหลัก ๓ ประการ คือ ๑. หลักจักขุมา มีวิสัยทัศน์ มองเห็นความขาดแคลน ความวิฤติหรือความที่จะเจริญก้าวหน้าอย่างชัดเจน ๒. วิธูโร ต้องจัดคนลงกับงานเป้าหมายที่ทำอย่างชัดเจน ถ้าจัดคนลงเข้ากันดีการดำเนินงานก็ง่ายจัดผิดตัวผิดฝาผิดจังหวัดหะก็เสียได้แล้วไม่เจริญ สุดท้าย ๓. นิสสยสัมปันโน คือ คนในกลุ่มองค์กรต้องการได้เพื่อนมากกว่าศัตรู คือ มีนิสสยสัมปันโน ชุมชนนั้นต้องไม่สร้างศัตรู และต้องไม่เปลี่ยนมิตรเป็นศัตรู เป็นญาติที่ดีก็ต้องเป็นมิตรที่ดี เป็นมิตรที่ประคับประคองกัน การตัดสินใจที่สำคัญที่สุดต้องยึดหลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม

ความโปร่งใสนั้น การที่สมาชิก คณะกรรมการ ผู้นำกลุ่ม รู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของ ปัญหา การคดโกงก็ลดน้อย โดยที่สุดไม่มี และการตัดสินใจของผู้นำที่สำคัญที่สุด คือ ต้องปราศจากอคติ ๔ คือ ความลำเอียงเพราะรัก ชอบ เกลียด หลง และที่สุด ด้านอื่นๆ คือ คำว่า สัจจะ นั้นมีความหมาย แปลกว้างขวางที่สุด คือ ศีล ๕ ข้อที่ ๔ การมีสัจจะ คือ ความจริง ไม่พูดปด รักษาคำพูดของตนเองที่ได้ให้ไว้กับทางกลุ่ม ก่อนเริ่มเข้าเป็นสมาชิก และความจริงใจต่อเพื่อนร่วมกลุ่ม ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ของผู้นำ ที่มีความคิดจะสร้างนักรวมทรัพยากรรุ่นใหม่

ส่วนความซื่อสัตย์นั้น ผู้นำกลุ่มซึ่งรวมถึงคณะกรรมการ ประกอบไปด้วย ๑. การอุทิศเวลาในการทำงาน ๒. ความสามารถในการสื่อสาร ๓. การมีจิตอาสา ๔. เสียสละเวลา ๕. การเห็นอกเห็นใจ ๖. ความไว้วางใจที่ได้รับจากสมาชิกที่มีการเลือกตั้งเข้ามา ให้เข้ามาดูแลกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตน ที่ร่วมกันตั้งขึ้นมา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งทุนชุมชน ดังแผนภาพที่ ๔.๑

คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมर्थย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

แผนภาพที่ ๔.๑ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมर्थย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
ภาคเหนือตอนล่าง

คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมर्थย์ดังกล่าว เป็นการเกิดขึ้น มีขึ้น ที่สามารถ
ทำให้ชุมชนในพื้นที่ของตนมีการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ ผู้วิจัย
พิจารณาหลายๆ ด้านด้วยกันดังนี้

๑. ด้านการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิตของชุมชนต่างจังหวัดในปัจจุบันนั้นตามที่เป็นข่าวอยู่ในปัจจุบัน ข้าวมีราคาถูกกว่าอาหารสุนัข ปุ๋ยมีราคาแพงกว่าข้าว แล้วชนบทที่ต้องอาศัยการทำเกษตรกรรมเป็นหลักควรเป็นอย่างไรหากมีเรื่องที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น เช่น ความเจ็บป่วย หรือความตาย กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นมีสวัสดิการเรื่องนี้สำรองอยู่แม้ว่าไม่มีเงินสำรองภายในบ้านแต่ต้องมีเงินสำรองสวัสดิการตัวนี้ และสิ่งสำคัญสามารถกู้ยืมได้ นำมาเป็นทุนทางเศรษฐกิจที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในแต่ละวันได้ โดยที่ผู้นำกลุ่ม หรือประธานกลุ่มที่เป็นพระสงฆ์ จะมีการปลุกเร้า แสดงธรรม ให้โอวาท การดำเนินชีวิต การแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการ ออมทรัพย์ตั้งชื่อกกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ รวมตัวกันแล้วนำเงินมาอมที่ละสิบบาท ยี่สิบบาท เป็นหุ้นๆละสิบบาท ทุกคนในหมู่บ้านนำเงินมารวมกัน แล้วให้คนในหมู่บ้านของตนที่เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เดือดร้อนได้นำไปใช้ ที่เรียกว่า เงินกู้ เป็นการให้เงินให้เป็นเครื่องมือที่จะเชื่อมโยงชุมชนให้เกิดพลังที่จะสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างคุณธรรมให้เกิดมี คือ หลักคุณธรรม ๕ ประการดังกล่าวมา เป็นบทบาทการส่งเสริมคุณธรรม คือ การเห็นอกเห็นใจต่อกันให้เกิดมีขึ้นในชุมชน เป็นหลักแห่งความเอื้อเฟื้อและเป็นความศรัทธาเลื่อมใสในพระสงฆ์เพิ่มขึ้น

๒. ด้านการเรียนรู้

ทำให้ชาวบ้านมีการเรียนรู้วิธีแก้ปัญหาของชุมชนตระหนักรู้ร่วมกัน โดยวิธีการแก้ปัญหาในรูปแบบการสะสมทรัพย์ให้ชุมชนมีทุนหมุนเวียนที่จะดำเนินชีวิต ซึ่งต้องใช้ความพยายามและความอดทนอดกลั้นทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกและผู้ที่ยักขวนเนื่องจากการทำงานกับชาวบ้านซึ่งมีพื้นฐานความรู้และความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน เมื่อมารวมตัวกัน มาดำเนินกิจกรรมด้วยกัน บางครั้งความแตกต่างทางด้านพื้นฐานครอบครัว จึงมักจะแสดงนิสัยที่ไม่ดีส่วนตัวออกมาแต่ว่าสุดท้ายแล้ว ทุกคนก็จะดำเนินกิจกรรมให้สำเร็จประโยชน์ไปต่อยดีเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวเชื่อมให้ทุกคนมีความสมัครสมาน สามัคคี ก็คือ คำว่า “สัจจะ” สะสมทรัพย์

๓. ประโยชน์ส่วนรวม (หิตะประโยชน์)

สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมนั้นก็คือ การที่มีการประชุมกลุ่มทุกเดือน นั่นก็ คือเป็นการทำให้เกิดความสามัคคี ซึ่งถือว่า คุณลักษณะของภาวะผู้นำที่เกิดจากภาวะผู้นำที่พระสงฆ์เข้ามามีส่วนรับรู้และหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ในลักษณะของการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของพระสงฆ์ที่เกิดจากความเชื่อของชาวบ้านเป็นทุนเดิม เป็นความเต็มใจที่พระสงฆ์ไม่ได้ไปบังคับมาร่วมกลุ่ม เป็นความเต็มใจที่ชาวบ้านเข้ามาเป็นสมาชิก หรือเป็นสมาชิกแล้วหากมีความจำเป็นต้องการจะขายหุ้น ออกจากการเป็นสมาชิกทางกลุ่มก็ไม่ได้บังคับ หรืออาจจะถอนหุ้นคืน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมองค์กรการสะสมทรัพย์ (สร้างทุนชุมชน) ให้ชาวบ้านได้มีทุนในการนำมาใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตและสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วม รู้สึกรักหวงแหน เป็นเจ้าของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

๔. ด้านการพึ่งตนเอง

การที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อาศัยช่วงเวลาที่ประชุมกลุ่มกัน แสดงธรรมบ้าง ให้โอวาทบ้าง เป็นการให้คำปรึกษาทางอ้อมอีกแบบหนึ่ง เพื่อให้คนในชุมชนได้บรรลุเป้าหมายตามหลักการที่กลุ่มปฏิบัติมา คือ การพัฒนาชีวิตที่ครบองค์ประกอบ คือ ด้านร่างกาย มีกินมีใช้ เจ็บไข้รักษา นำใบรับรองแพทย์มาเบิกจ่าย ด้านศีล การที่สมาชิกมีกินมีใช้ ทำให้คนไม่ไปทำผิด ลักทรัพย์ ก่ออาชญากรรม สังคมและสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ไปพร้อมกันโดยผ่านกระบวนการดำเนินชีวิตผ่านกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นำความต้องการทางด้านชีวิตมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา นั่น คือเงินนำหลักธรรมมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนประพฤติดีว่า หากสมาชิกมีสัจจะ รักษาศีล ก็จะมีโอกาสที่จะได้กู้เงินไปใช้ในครอบครัว ทำให้คนรักษาศีลไปอีกทางหนึ่ง และความสามัคคีเอื้อเฟื้อกัน เศรษฐกิจความอยู่ดี มีสุข ต้องไปพร้อมกัน ถ้าสมาชิกยังลำบากเพราะการประกอบอาชีพ เป็นหนี้เป็นทุกข์ ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันจะสงบได้อย่างไร คำสอนทางศาสนาที่ผู้นำกลุ่มรู้ ปฏิบัติอยู่ก็จะไม่เกิดประโยชน์ เพราะว่าความกังวล การนำหลักธรรมทางศาสนา คือ ความศรัทธา ความเชื่อความเลื่อมใสในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นการส่งเสริมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้แข็งแรงอีกลักษณะหนึ่งที่สามารถสร้างชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืนต่อไปได้

๕. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง

๕.๑ หลักพุทธธรรมภavana ๔ (กายภavana ศีลภavana จิตตภavana ปัญญาภavana)

ข้อใดที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถใช้เป็นหลักในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

การพัฒนาเรื่องกายภาพ ผู้นำต้องมีความพร้อมทางกายภาพพร้อมที่สุด ต้องมีอยู่มีกินมีใช้ มีความพร้อม คนที่จะทำงานรับใช้คนอื่นได้ อย่างแรกเลยตนเองต้องมีความพร้อม ความอดทนเป็นสิ่งสำคัญ ความอดทน อดกลั้น ความลำเอียงอย่าไปมีอึดตา ถือ ตัว ตน ต้องตรง ประพฤติดี ชื่อสัตย์มีศีลดีที่สุด ความประพฤติต้องดี มีความสำคัญพอกัน เพราะว่าร่ากายไม่เป็นโรค ถือว่าประเสริฐสุด มีเงินเท่าไรก็จะประเสริฐถ้าเป็นโรค ความประพฤติดี ร่างกายดี ก็จะทำให้ปฏิบัติงานได้ดี มีจิตอาสา ศีลเป็นปัจจัยที่จะพัฒนาภาวะผู้นำได้ดีที่สุด คือ คอยกำกับ อันนี้จะไปคอยกำกับก่อนกาย บริบูรณ์แต่ศีลไม่บริสุทธิ์โดยรวมแล้ว ผู้นำต้อง ๑. พุดให้ฟัง ๒. ทำให้ดู ๓. อยู่ให้เขาเห็น

กว่า ๒,๕๐๐ ปีที่ล่วงมาแล้ว พระพุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้นจากการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของเจ้าชายสิทธัตถะ ปัจจุบันคำสอนของพระพุทธองค์ได้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก การเอาเรื่องธรรมะของพระพุทธเจ้ามาเป็นหลักในการพัฒนาภาวะผู้นำ รวมทั้งเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน โดยอาศัยพื้นฐานจากหลักธรรมภavana ๔ ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ให้แก่ พุทธบริษัท ให้นำออกมาปฏิบัติเพื่อกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จึงเป็นกิจกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของผู้นำ

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ต้องการยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชนบท รวมทั้งมีการปฏิบัติในเรื่องเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปเป็นเรื่องเดียว

การพัฒนาเรื่องกายภาพ ผู้นำต้องมีความพร้อมทางกายภาพพร้อมที่สุด ต้องมีอยู่มีกินมีใช้ มีความพร้อม คนที่จะทำงานรับใช้คนอื่นได้ อย่างแรกเลยตนเองต้องมีความพร้อมเช่น อย่างแรกเรื่อง ภาวิตกาย ก็คือการพัฒนาเรื่องอาชีพ การพัฒนาเรื่องการออม คนต้องมีอยู่มีกิน เช่น ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็ต้องใช้เรื่องการออม เอามาเป็นเครื่องมือเป็นแรงจูงใจให้เกิดการสนใจที่จะทำตาม เพราะว่าคนต้องอาศัยปากอาศัยท้อง คือ ต้องอาศัยปากท้องจึงอยู่ได้ คือ ผู้นำมองเห็น สิ่งเดียวที่จะน้อมนำบุคคลให้น้อมนำมาปฏิบัติ หลอมรวมบุคคลให้อยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุขปัจจัยภายนอกก็เลยเอาเงินทอง และนำมาเป็นตัวแปรในการพัฒนาตน ตามความต้องการ แต่การออมก็ต้องไปสร้างอาชีพถ้ามีเงินมีทองพอแล้วก็ สร้างอาชีพไปส่งเสริมอาชีพให้ดี มีอยู่มีกิน เอาเงินไปต่อเงิน^{๑๐๘}

การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคง มีกินมีใช้ ผู้นำต้องมีความพร้อมประการแรกเลยก็คือ อาชีพ การออม เพื่อเป็นเครื่องมือที่พัฒนาให้คนในชุมชน ปฏิบัติตาม โดยเริ่มให้คนมีความสุขก่อน แล้วสร้างอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ การจะพัฒนาด้านกายนั้น ต้องอาศัยศีลเป็นเครื่องควบคุม เพราะว่าถ้าไม่มีศีลควบคุมแล้ว ทางพระพุทธศาสนาไม่ถือเป็นการพัฒนาทางกาย แต่ตรงกันข้ามถ้าพัฒนากายด้านเดียวแล้ว ผู้วิจัยพิจารณาว่า เป็นการส่งเสริมให้เกิดต้นความทะยานอยาก เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งปรนเปรอบำรุงร่างกายให้เจริญ การพัฒนากายแยกต่างหากจาก จริยธรรม เพราะว่าลำพังความเจริญทางกายอย่างเดียว ย่อมไม่มีความหมายเป็นการศึกษา จะเป็นการสนับสนุนให้เกิดต้นหาได้ ดังนั้น ภาวนา ๔ ทั้งหมดเป็นปัจจัยที่จะสามารถพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ภาวนา ๔ นั้น ทั้ง ๔ ข้อ มีความสำคัญพอๆ กัน^{๑๐๙}

ฉะนั้น การพัฒนากายตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เหมาะสม มีดังต่อไปนี้ คือ การพัฒนาอินทรีย์ ๖ การพัฒนากายในความหมายที่แท้จริง ก็คือ การพัฒนาอินทรีย์ ได้แก่ การใช้อินทรีย์ ๖ ภายใน คือ ตาหู จมูก ลิ้น กาย ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้สำหรับสัมผัส หรือเป็นทาง เชื่อมต่อกับโลกภายนอก คือ อินทรีย์ ภายนอก ๖ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้ เปิดช่องทางที่เข้าไปสัมผัสกับสภาพ แวดล้อมทางวัตถุ และทางธรรมชาติทั้งหมด ในการฝึกพัฒนากาย หรือ ฝึกพัฒนาอินทรีย์นั้น การพัฒนากายจึงเป็นการพัฒนาอินทรีย์ คือฝึกให้มีอินทรีย์สังวร ได้แก่ การสำรวมอินทรีย์ ๖ เพื่อเป็นเครื่องมือให้เกิดความแข็งแกร่งของศีลความประพฤติ เพื่อสนับสนุนจิตให้มีพลังงานที่มั่นคง และเป็นทางให้เจริญปัญญาอีกด้วย

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลโย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

จากผลการลงพื้นที่ สังเกตในการเก็บข้อมูลทั้งปริมาณ คุณภาพ ทั้งสองครั้ง ในการพูดคุยซักถาม เมื่อเริ่มดำเนินการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่นั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น ดังนี้

๑. ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้นิสัยใจคอของคนในหมู่บ้านเดียวกันว่า เป็นอย่างไร เช่น การกู้เงินแล้วให้ผู้อื่นค้ำประกัน เมื่อผู้กู้ขาดส่งก็ทำให้คนอื่นเดือดร้อน บุคคลเช่นนี้ชาวบ้านเมื่อทราบก็จะไม่คบหา เหมือนกับการพัฒนาด้วยภavana ๔ ดังกล่าว ข้อแรกนั่น คือ เรื่องการพัฒนาศีล หากคนขาดศีลแล้วก็ขาดหายจากความดีต่างๆ ศีลจึงมีความเย็นกาย เย็นใจ ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ไม่มีความเดือดร้อน มีแต่ความสงบสุข ดังนั้นเมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะผู้บริหาร กรรมการต่างๆ ประธานผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รักษากายวาจา ให้ตั้งอยู่ในสุจริต ๓ ก็จะเป็นผู้มีศีล เมื่อบุคคลมีศีลแล้ว คุณธรรมด้านอื่นๆที่ติงาม เช่น ขันติ เมตตา สัจจะ สันโดษ วิริยะ ปัญญา เป็นต้น ก็จะเกิดขึ้นตามลำดับ

๒. เกิดความสามัคคีภายในชุมชน เพราะการกู้เงินต้องมีคนค้ำประกัน ทำให้คนในหมู่บ้านต้องพึ่งพากัน แม้คนที่ไม่ถูกกันแต่ต้องการกู้เงิน เมื่อหาคนค้ำไม่ได้ก็ต้องหันหน้าเข้าหากัน ชุมชนที่เคยมีความแตกร้าวจึงกลายเป็นชุมชนที่มีความสามัคคี ทำให้คนในสังคม หรือ ชุมชนมีระเบียบวินัย ขณะเดียวกัน ผลที่ตามมาเมื่อบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้ว ความประพฤติ ปฏิบัติที่ต้องสมาทานศีล ก่อนที่จะกู้ฝาก ส่งดอก ในการประชุมทุกเดือน ยังช่วยป้องกันความไม่ดี ความชั่วไปในตัว และช่วยส่งเสริมโอกาสในการทำ ความดี โดยฝึกคนให้รู้จักสร้าง ความสัมพันธ์ดังกล่าวข้างต้นที่กล่าวมา ด้วยกายวาจาที่ติงาม กับสภาพแวดล้อม เป็นนัยที่แฝงซ่อนเร้นอยู่ว่า การตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้นมานั้น เพื่อที่จะให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายกันและกัน และช่วยเหลือกันและกันตามฐานะสังคมจะอำนวยให้อีก ด้วย เพราะคำว่า “สัจจะ” คือ ความจริงใจต่อกัน แปรรวมความหมายไปไกล อีกว่า การไม่พูดปิด การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดเพื่อเจ้า คำหยาบ ยินดีที่จะรักษาความสัตย์ความซื่อตรงของตนไว้

๓. การลักเล็กขโมยน้อยลดลง เพราะเมื่อมีคนกู้ คนค้ำ แสดงว่า เป็นมนุษย์ผู้ไม่ได้อยู่คนเดียวในชุมชน สังคม ต้องมีความกตัญญู นั่นก็เพราะว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งโดย พระสงฆ์ผู้ เป็นผู้นำ มีส่วนทำให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย สมาชิกกลุ่มต่างดำรงอยู่ด้วยดี และมุ่งหน้าทำหน้าที่ ในการประกอบอาชีพของตน

๔. อบายมุขในชุมชนลดลง บางครั้งกลุ่มร่วมกันตั้งกฎขึ้นมาในชุมชนของตนเอง เช่น ถ้าใครสูบบุหรี่ บุหรี่หรือเล่นการพนัน ทางกลุ่มก็จะปรับเงินโดยหักจากค่าสิทธิการรักษาพยาบาลครั้ง ละ ๑๐๐ บาท ต่อการประพฤติผิด ๑ ครั้ง บางชุมชนในสังกัดเหล่ากลางดการพนันในงานศพ ซึ่งมีผลทำให้อบายมุขลดลง

๕. ระบบนายทุนในหมู่บ้านลดลง เพราะชาวบ้านมีที่พึ่ง ไม่ต้องไปกู้ยืมทุนดอกเบี้ยแพง เช่น ญาติเสียชีวิต ไม่มีเงินจัดงานศพ ก็สามารถกู้เงินกองกลางได้ทันที เพราะว่าเงินที่นำมาช่วยเหลือเรื่อง สวัสดิการแก่สมาชิกนั้น เกิดขึ้นมาจากผลกำไร จากเงินที่สมาชิกสะสมทรัพย์ร่วมกันและมีการปล่อยกู้เป็นประจำทุกเดือน เมื่อสิ้นปีแล้ว จึงนำมาตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการกลุ่ม เพื่อไว้เป็นกองทุนสวัสดิการนั้น ก็คือเงินของสมาชิกทุกคน ดังนั้น เมื่อกลุ่มช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนจึงเท่ากับว่า สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วม ในการสงเคราะห์ช่วยเหลือด้วย สมาชิกทุกคนได้ทำบุญ คือการสงเคราะห์ผู้ที่มีความเดือดร้อน ผ่านกระบวนการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

๖. หนี้สินลดลง เพราะมีการสะสมเงิน สมาชิกที่กู้ต้องฝากเงินด้วย ถ้าไม่ฝากก็จะขาดจากการเป็นสมาชิก ในที่สุดก็จะเป็นหนี้ตัวเอง ทำให้ไม่เดือดร้อนไม่ต้องหนักใจ

๕.๒ หลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศิลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา)

ข้อนี้ควรแก่การพัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำ

หลักธรรม ภาวนา ๔ นั้น ทั้ง ๔ ข้อ มีความสำคัญพอๆ กัน เหมือนการรักษาศีล ๕ ประพฤติดีก็คือซื่อสัตย์ต่อกลุ่มดี ไม่คิดโกงกอบโกย มีความซื่อสัตย์ ปัญญา เพราะว่ามีการประชุมกัน พูดคุยกัน เรื่องอะไร โครงการอะไรก็ออกมาจากการประชุม จะมีการพัฒนา ผู้นำ รวมทั้ง กรรมการ และสมาชิกกันด้วย สวัสดิการ ต้องให้สมาชิกกินดีอยู่ดี ซึ่งก็รวมทั้งการกินอยู่ตรงกับกายภาวนา ศิลภาวนา เพราะว่าเป็นการควบคุมคนใจ เพื่อไม่ให้คนออกนอกกลุ่มนอกรทาง

วัตถุประสงค์ในการพัฒนากาย ก็เพื่อฝึกฝนในด้านการใช้งาน คือ ทำให้อินทรีย์เหล่านั้น มีความเยือกเย็น มีความละเอียด มีความละเอียด มีความไว มีความคล่อง มีความจัดเจนคล้ายกับการฝึกทักษะและเพื่อฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่า และมีประโยชน์มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีวิธี หลีกเว้นจากสิ่งที่เป็นภัย เป็นโทษหรือสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ ไม่ให้เข้ามาสู่อินทรีย์ภายใน โดยมีใจเป็นตัวรับรู้ ทั้งหมด และต้องมีความพร้อมก่อนการพัฒนากายมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ในความพร้อม ส่วนตัวซึ่งหมายถึงความดีหรือบุญเก่า เป็นทุนเดิม สถานที่หรือที่โคจรไป บุคคลที่ควรคบหาสมาคม ด้วย คือ คนที่เป็นกัลยาณมิตร^{๑๑๐} แรงจูงใจที่จะเป็นผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนา ทศนคติ ค่านิยม ตลอดจน ความไม่ประมาท ในการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ^{๑๑๑} เพราะว่าเมื่อร่างกายมีความพร้อมแล้ว ความทุกข์ทรมานที่จะเกิดจากกายก็จะมี เหมือนพุทธประวัติ เรื่อง ความหิว ชิคฉญา ปรมา โรคา ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง อย่างแรก เรื่อง พัฒนากาย เรื่องความพร้อมในการออม เรื่องของการออม

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ), เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว, ๓ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายณัฐพงษ์ ผิวบาง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ, ๕ กันยายน ๒๕๕๙.

การออมไปพัฒนาเรื่องของอาชีพ จากอาชีพไปสู่การมีศักดิ์ศรี มีพลังกายที่แข็งแรงพอที่จะเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามใดที่ชาวบ้านยังไม่มีกิน ลำบากยากเข็ญที่ผู้นำจะพัฒนา^{๑๑๒}

ความพร้อมเรื่องส่วนตัว คือ ร่างกาย จะทำให้สมาชิกกลุ่ม คือ คนในชุมชน มีแรงจูงใจ ใฝ่รู้สร้างสรรค์ เกิดความพึงพอใจ โดยมีกุศลจิตเป็นพื้นฐาน มีวิจาร์ณญาณความรู้อย่างมีสติสัมปชัญญะ คือ มีความพอใจในกุศลกรรม ในการประกอบอาชีพการงานที่สุจริต ซึ่งมีฉันทะความชอบใจเป็นเบื้องต้น และเว้นอกุศล การประกอบการทำงานที่มีโทษ เพราะเกิดจากตัณหาเป็นตัวนำ และเมื่อคนในชุมชน คือสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปฏิบัติหน้าที่กิจการงานของตน การพ้นจากทุกข์ อันเกิดจากการขาดแคลน ความทุกข์ก็จะน้อยลง และที่สุดเพราะว่าร่างกายพร้อมที่จะประกอบอาชีพ และเมื่อมีความพร้อมทางด้านร่างกาย ผู้นำกลุ่มที่เป็นพระสงฆ์ ก็ไม่ได้ทิ้งเรื่องอื่นๆ มีการพัฒนาด้านอื่นตามมา เมื่อกายพัฒนา ในขณะเดียวกัน ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็ไม่ทิ้งเรื่อง การพัฒนาเรื่องพฤติกรรม คือการสร้างหลักประกัน ห้าอย่าง หลักประกัน ห้าอย่าง คือข้อแรกหลักประกันชีวิต ข้อที่สองประกันทรัพย์สิน ข้อที่สามประกันครอบครัว ข้อที่สี่ประกันสังคม ข้อที่ห้าประกันสุขภาพ คือศีล ๕ เป็นแนวทางในการสร้างหลักประกัน เรื่อง กายนำไปสู่เรื่องพฤติกรรม เมื่อร่างกายก็จะพร้อมระดับหนึ่ง พฤติกรรมก็ต้องเริ่มไปด้วยกัน โดยใช้เรื่องพฤติกรรมเป็นข้อแม่ ถ้ารักษาศีล ๕ ดี ก็จะได้อะไร ทำยที่สุดพระภิกษุสงฆ์เวลาให้ศีล ก็จะไม่บอกสรุป สีเลนะ สุคติ ยันติ สีเลนะ โภคะสัมปะทา ศีลทำให้มีโภคทรัพย์ ศีลนี้ทำให้มีเงินมีทอง อย่างเดิมก็เรื่องเก่า ก็เลยเป็นเงื่อนไขของกันและกัน^{๑๑๓}

เมื่อเกิดการพัฒนาเรื่องพฤติกรรมแล้ว ก็จะเกิดหลักประกันห้าอย่าง ที่ถือกันว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานทุกคนมี คือ ๑. เกิดความเคารพสิทธิในชีวิตของผู้อื่น ๒. เกิดความเคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น ๓. เกิดความเคารพสิทธิในครอบครัวของผู้อื่น เพราะว่าจะเกิดความรักที่เรียกว่า (Love of Kindness) ๔. เกิดความเคารพสิทธิในการสื่อสาร ๕. เกิดความเคารพสิทธิในการรักษาสุขภาพ ถือได้ว่า สิ่งที่กำลังกล่าวมาทั้งหมด คือ กาย กับ ศีล คือพฤติกรรมเป็นคุณค่าภายนอก คุณค่าภายใน ระหว่างจิตและปัญญาถือได้ว่า เป็นคุณค่าภายใน^{๑๑๔} ดังนั้นพร้อมกันนั้นก็ต้องเสริมแรง ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านนี้ การปฏิบัติกรรมฐาน การสวดมนต์ไหว้พระ พวกนี้มักจะเป็นภูมิคุ้มกัน ไม่ให้กิเลสเข้าไปแทรกซึม ไม่ให้โลภ ไม่ให้ตาชาวบ้านชาวเมือง คนอื่น ไปพาคนอื่นไปทำผิด ใน

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จกภกช ทสสนธมโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑ วัดหนองอ้อ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

ขณะเดียวกันก็ต้องเสริมเรื่องปัญญา เสริมเรื่องจิตใจ ใจของสมาชิกและ ที่ผู้นำจะต้องไปทำคือ เรื่อง พัฒนาใจให้มีสุขภาพใจที่ดี ในความเยือกเย็นในความรักในความปรารถนาดี ใจมีคุณภาพที่ดี ไปใช้ งานได้ ใจคุณภาพดีต้องเหมาะกับการทำงาน ถ้าใจมีสุขภาพดีถ้าโดนกระทบ ใครดำใครว่าก็ไม่โกรธคน อื่น ถ้าโดนยั่วยวนก็ไม่โกรธ ถือได้ว่าเป็นความพร้อมด้านสติปัญญา มีความตื่นตัวในการทำกิจ ได้แก่ ความเป็นอยู่อย่างมีสติ ความไม่เปลือง ความไม่เลินเล่อเปลืองสติ ความไม่ปล่อยปละละเลย ความ ระมัดระวังที่จะไม่ทำเหตุแห่งความผิดพลาดเสียหาย และไม่ละเลยโอกาสที่จะทำเหตุแห่งความดีงาม และความเจริญ เป็นคนรอบคอบ ไม่เป็นคนประมาท ที่เกิดจากปัญญาที่ได้รับการพัฒนา ตัวปัญหาที่ เหมือนกันตัวปัญญา เป็นเครื่องมือเวลาประสบปัญหาขึ้นมา เจอวิกฤติขึ้นมา ก็เกิดปัญญาขึ้นมา ปัญญาในการรับรู้ ปัญญาในการมอง ปัญญาในการพัฒนา การพัฒนาปัญญาผู้นำก็ต้องสร้างปัญญา ๒ ด้านด้วยกัน คือ กระตุ้นผู้นำ กระตุ้นผู้ตาม กระตุ้นการทำงาน เน้นให้ฟังกันมากขึ้น ๑. สุตมยปัญญา ให้ฟังกันมากขึ้น ให้สนใจกันมากขึ้น ฟังคนอื่น อยู่ด้วยกันนะ ฟังบ้างอ่านบ้าง ๒. ใช้ปัญญาในการตรึก ตรอง ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น เป็นความผิดพลาดบกพร่องก็ต่อยอดว่าจะทำอย่างไรดีขึ้น ปัญญาที่ เกิดจากการภาวนา ในการก่อเกิดทางความคิด ซึ่งเรียกว่าโยนิโสมนสิการ ตัวนี้จะช่วยในการ เสริมสร้าง ปัญญาตัวนี้ก็จะเป็ปากประตู ไปสู่การเรียนรู้และเข้าใจ^{๑๑๕} ดังนั้น หลักธรรมภาวนา ๔ กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ถือได้ว่าเป็นเงื่อนไข ระหว่างกาย พละกรรม จิตปัญญา สัจจะสะสมทรัพย์ ตั้งอยู่ตรงกลาง สิ่งทีกล่าวมาก็จะล้อมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ กาย พละกรรม จิต และปัญญา กาย และอาชีวะ คือ ความเป็นอยู่ คือ ชีวิต พละกรรม คือรูปแบบ จิตใจและปัญญา เป็นเงื่อนไข สัจจะ สะสมทรัพย์ เป็นเงื่อนไขของคนทำกรรม ถ้าคุณทำกรรมดี ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภาคเหนือ ตอนล่าง สามารถเอาตัวนี้มาเชื่อมโยงเป็นสาระได้ โดยใช้วัตถุมานเป็นตัวล่อให้คนในชุมชนทำกรรมดี คนเห็นว่าง่าย คนก็ต้องการทำความดี ไม่ต่างกับเด็กตัวเล็กๆ ไม่ต่างอะไรกับพวกฝึกจระเข้ ฝึกช้าง ฝึก ลิง คนก็เป็นสัตว์เหมือนกัน ก็ต้องฝึก ฉะนั้นถ้ามีสิ่งล่อ สิ่งล่อ คนในชุมชน ก็มีความต้องการประพฤติ ทำความดี ไม่มีตัวล่อ ไม่ตัวล่อ จะไปประกอบความดีอะไรก็ไม่สามารถไปได้ เพราะว่าคนในชุมชน หรือว่าคนทั่วไปยังติดเรื่องเหล่านี้อยู่มากเพราะว่าเป็นชีวิตที่ประกอบอยู่ด้วยการทำมาหากิน เลี้ยงชีพ

๕.๓ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงเข้าถึงภาวนา ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตต ภาวนา ปัญญาภาวนา) ในข้อนั้น

ต้องกระตุ้นให้ผู้นำตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองให้ครบทั้ง ๔ ด้าน ส่วน การใช้หลักธรรมพัฒนาภาวะผู้นำนั้น มองว่า ๑. กระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ๒. สร้างแรงจูงใจ ๓. ดำเนินการอบรมอย่างต่อเนื่อง ๔. มีการประเมินผลเป็นระยะๆ ต้องการคนซื่อสัตย์ อย่างเดียวเหมือนกันกับคนมีศีล ๕ ก็ปฏิบัติในสังคมด้วยกันอย่างมีความสุข ต้องสนับสนุนคนดีเข้า

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

มาบริหารบ้านเมือง ต้องเรียนรู้ด้วยตนเองก่อน แล้วก็พยายามไฝหาข้อมูล จากผู้ที่เชื่อมั่นศรัทธา มีสติปัญญา แล้วก็ถอดแบบองค์ความรู้นั้นแล้วก็เอามาใช้ จะมีคำว่า Knowledge Management การถอดแบบองค์ความรู้ ถ้าผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการไม่มี การจัดการก็จะมี ครุพักลักจำส่วนหนึ่ง ต้องมี แล้วตัวเองต้องชวนช่วยหาความรู้ ช่องทางที่จะพัฒนาตนเองสำหรับ ตำรา ต้องมี ต้องศึกษาด้วย ข่าวสารต้องศึกษาทั้งในปัจจุบัน แล้วก็การถอดแบบองค์ความรู้ก็เป็นแบบส่วนหนึ่งด้วย ก็จะมีฐานฝึกฝน Base practice ต้องไปดูงานที่อื่นบ้างว่า มีการดำเนินการทำอย่างไร มีประสบการณ์มากกว่านี้ เรียกว่าวิสัยทัศน์เลยนะ แต่ส่วนใหญ่แล้วก็มี มาดูงานที่นี้อย่างเดียว เพราะฉะนั้น สัจจะก็ต้องมาคู่กับศีล

เมื่อผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งรวมถึงคณะกรรมการ มีความพร้อมในเรื่องการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านดังกล่าวแล้ว สิ่งที่จะทำให้ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้หลักธรรมภavana ๔ ข้อนั้น ต้องมีบุคคลที่พร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือ เป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินตามได้ถูกต้อง ที่พร้อมจะบอกวิธีการโดยการทำให้ดู อยู่นให้เห็น^{๑๑๖}

สภาพทั่วไปภายในชุมชน ที่ตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองกลุ่มที่เป็นพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยสังเกต พบว่า ผู้คนที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นทุนเดิม และเมื่อมีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านแล้ว มีการประพฤติตัวเป็นตัวอย่างจากพระสงฆ์เอง และมีสภาพความเป็นอยู่ที่พร้อมจะเคียงคู่ไปกับชาวบ้าน จึงเกิดสิ่งที่เรียกว่า สัมผัสให้เห็น ต้องอยู่อย่างสิ่งที่สัมผัสได้ ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่สิ่งที่ผู้นำจะเข้าถึงการพัฒนาในส่วนนี้ได้

การที่ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะเข้าถึงหลักธรรมภavana ๔ ได้นั้น ต้องมีบุคคลที่เป็นต้นแบบ เชื่อมมั่นศรัทธา เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และเป็นพหูสูตทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนไวกว่าและที่สวดครวเว้นผู้เป็นคนพาล มิใช่บัณฑิตเสีย เพราะฉะนั้น การพัฒนาปัญญา^{๑๑๗} หมายถึง การพัฒนาความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง

ผู้วิจัยพิจารณาว่า ปัญญา เป็นเครื่องวินิจฉัยความรู้ที่ได้ยิน ได้ฟังมา คือ ความรู้ที่เข้ามา นั้นเป็นข้อมูลดิบ เป็นของดิบ ยังไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร มีคุณค่าอย่างไร จะเอาไปใช้อย่างไร ถ้าคนไม่มีปัญญา ความรู้นั้นก็เอามากองไว้เฉยๆ ไม่รู้ว่าเอาไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร แต่คนที่มีปัญญาจะสามารถวินิจฉัยได้ เลือกลงได้ว่า ถ้าบุคคลจะทำอะไรให้สำเร็จ สักอย่างหนึ่งจะต้องเอาความรู้นี้ไปใช้

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จกฤช ทสสนธมโม, เจ้าคณะตำบลบางระกำเขต ๑ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง วัดหนองอ้อ,๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ ดร.ไพศาล สุขปัญญา, ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

ไปทำอะไร แต่คนที่มีปัญญาจะสามารถวินิจฉัยได้เลือกเฟ้นได้ว่า ถ้าบุคคลจะทำอะไรให้สำเร็จ สักอย่างหนึ่ง จะต้องเอาความรู้นี้ไปใช้ทำอะไรไปดัดแปลงอย่างไร เอาความรู้นี้ไปยกย่องใช้งานทำการแก้ไขปัญหาคัดทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จผลตามต้องการได้ ความรู้ที่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความรู้ที่สามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ ความรู้ที่สามารถคิด พิจารณาวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นกลั่นกรองได้ เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาสุตะ หรือข้อมูลข่าวสารวิชาการต่างๆ ไปใช้งานสามารถจัดสรร จัดการทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จได้ ความรู้อย่างนี้ แบบนี้ ถึงจะเรียกว่า ปัญญา

ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำที่สำคัญ ผู้วิจัยพิจารณาว่าการใช้ภาวนา ๔ เป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้ประสบความสำเร็จทั้งในปัจจุบันและในอนาคตนั้น โดยภาพรวมปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะที่สำคัญทำให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และด้วยการศึกษา ประสบการณ์ชีวิตที่ได้สัมผัสกับชุมชนที่วัดตั้งอยู่มานาน และการได้รับคำแนะนำจาก กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จมาก่อนแล้ว นั่นเอง โดยผู้วิจัยสรุปมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนาภาวะผู้นำด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเอง ถือเป็นกลไกสำคัญที่ควรเน้นหรือจดจำในการพัฒนาตนเองชนิดที่ลึกซึ้งและเกิดขึ้นโดยผู้นำจะรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ๒ ทาง คือ

(๑) จากตนเอง

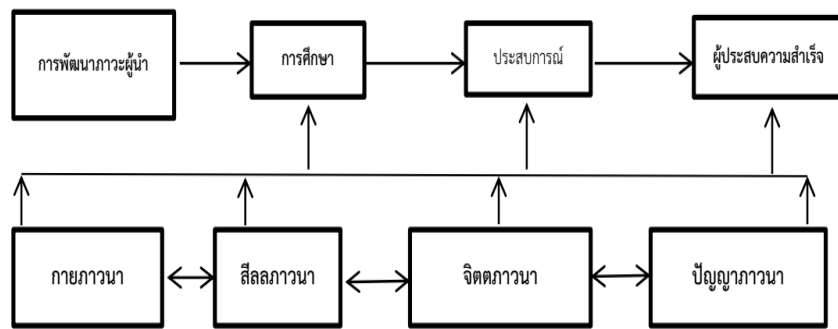
(๒) จากสภาพแวดล้อมภายนอก

โดยทั้ง ๒ อย่างนี้เหมือนกับหลักวิธีคิดในทางพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า การคิดโดยวิธีโยนิโสมนสิการ ซึ่งการคิดที่ฟังเสียงปัจจัยภายนอก สิ่งแวดล้อม อาจจะมีทั้งเสียงดีและเสียงที่ไม่ดีรับฟังแล้วนำมาคิดโดยอุบายที่แยบคาย ทั้ง ๑๐ วิธีคิด เช่น การคิดสาวเหตุ จากต้นสู่ปลายเหตุ

ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะแก้ปัญหาทันทีเมื่อเกิดปัญหาเกิดขึ้น และเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตสิ่งสำคัญที่ช่วยเรียนรู้แก่ผู้นำได้ คือ (๑) การทำให้ผู้นำสามารถเรียนรู้และมีผลดีจากการมองย้อนกลับไปยังความผิดพลาดของสมาชิกกลุ่มที่ขาดส่ง หรือว่า ผิดกฎระเบียบตลอดจนปัญหาของชุมชน ทำให้ได้รับบทเรียนที่เกิดขึ้นนั้น และประการสุดท้าย (๒) ช่วยผู้นำให้ทำในสิ่งที่ดีขึ้นในครั้งต่อไป ในการบริหารงาน ด้วยการเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้า และผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อาจสร้างวิสัยทัศน์ที่ดีสำหรับสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้

๒. การพัฒนาด้วยการให้คำปรึกษา ประสบการณ์ชีวิต และการให้คำแนะนำจากผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่ตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประสบความสำเร็จมาก่อน

การนำหลักพุทธธรรมภาวนา ๔ มาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำ ให้สอดคล้องกับประสบการณ์ที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มี ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำ

จากแผนภาพข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญ คือ ภาวนา ๔ ที่มีความสำคัญกับการศึกษา ประสบการณ์ และผู้ที่ประสบความสำเร็จที่ก่อตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สามารถอธิบายได้ดังนี้

๑. การศึกษา หมายถึง การได้รับความเข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะขอบเขตของการศึกษาทางธรรมปริยัติ แต่หมายรวมถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาตลอดชีวิต ระดับการศึกษาจะมีผลสัมพันธ์กับการบริหารงานของกลุ่ม เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จและสนับสนุนการปฏิบัติงานในตำแหน่งของผู้นำให้มีคุณภาพมากขึ้น ทั้งนี้จะมีผลกระทบมาก เกิดผลมากก็ขึ้นอยู่กับว่า มีการพัฒนาทางกาย ศีล จิต ปัญญา ควบคู่กันมากเพียงใด

๒. ประสบการณ์ หมายถึง ประสบการณ์การทำงานในอดีตที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ ผู้นำที่มีประสบการณ์โดยทั่วไปเชื่อว่าสิ่งต่างๆ จะสามารถบรรลุผลสำเร็จและขจัดข้อผิดพลาดได้ ถึงแม้ว่าเป็นข้อแนะนำที่ดีสำหรับผู้นำในอนาคตที่มาจากประสบการณ์ การที่เรียนรู้จากประสบการณ์จะทำให้ผู้นำเกิดบทเรียนที่เกิดจากข้อผิดพลาด ทำให้เกิดปัญญา ที่จะใคร่ครวญพิจารณา เป็นประสบการณ์ที่กว้างไกล ก็จะเป็นการครุ่นคิดด้วย จิตตภาวนา มีลักษณะภาวะผู้นำเป็นจำนวนมากที่เกิดจากประสบการณ์ วิธีพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดประสิทธิผลให้แก่ผู้นำก็คือ การเพิ่มประสบการณ์การบริหารงานภายในกลุ่มที่แตกต่าง

๓. การได้รับคำแนะนำจากบุคคลผู้มีประสบการณ์ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พื้นที่การศึกษา ทั้ง ๒ พื้นที่ ล้วนแล้วเกิดจากการไปศึกษาดูงาน ที่กลุ่มประสบความสำเร็จแล้วนำมาก่อตั้งที่ชุมชนของตน การไปดูงาน ศึกษาอบรม ทำให้เกิดปัญญา ความสามารถ ปัญญาในที่นี้เรียกว่า ปัญญาภาวนา ก็จะเกิดการวินิจฉัย เป็นการคิดไตร่ตรองให้เกิดความแตกต่าง ยืดหยุ่น ช่างสังเกตจดจำ คิดนอกกรอบการเรียนรู้ จากสิ่งเหล่านี้ ๑. ประสบการณ์ ๒. การคิดใคร่ครวญ ๓. การรับฟังความคิดเห็น การนำหลักภาวนา ๔ มาพัฒนาภาวะผู้นำ เปรียบเสมือนการขับเคลื่อน ๔ ล้อ ที่มุ่งไปข้างหน้าภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันอย่างรวดเร็ว เส้นทาง

ขับเคลื่อนย่อมมีอุปสรรคมากมายมาเป็นเครื่องทดสอบความสามารถในการขับเคลื่อน ซึ่งก็เปรียบเสมือนผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการผู้บริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ต้องเป็นผู้นำพา กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พี่น้ององค์กรภายใต้การเปลี่ยนแปลงชุมชน สังคม โดยผู้นำกลุ่ม จะต้องมีความรู้คุณลักษณะที่เป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้ได้ ภารกิจของผู้บริหาร คือ การบริหารงาน ซึ่งต้องอาศัยความฉลาดทางปัญญา ที่เกิดจากปัญญาภาวนา ๔ การบริหารคนซึ่งต้องอาศัยความฉลาดทางอารมณ์ ที่เรียกว่า จิตตภาวนา มาช่วยสนับสนุนการบริหารตน คน สมาชิก สร้างตนเองให้เป็นผู้บริหารทางการเปลี่ยนแปลง ที่มีความรู้ ความฉลาดทำ ความฉลาดคิด ความฉลาดทางการพูด และความฉลาดปรับอารมณ์ให้ได้ โดยผู้บริหารจะต้องมีพื้นฐานที่ดีในการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงาน แต่สิ่งที่สำคัญจะขาดไม่ได้ก็คือ พลังการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน และการตระหนักรู้ทางชุมชน วงล้อทั้ง ๔ จะต้องหมุนขับเคลื่อนมุ่งไปข้างหน้า อยู่ตลอดเวลา ซึ่งถ้าหากกระบวนการทั้งหมดตามที่กล่าวมานี้ สามารถทำงานได้อย่างสมดุล กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในอนาคตจะเป็นผู้บริหาร ที่มีภาวะผู้นำที่ดีที่เหมาะสม สามารถสร้างและบริหารงานในองค์กร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลอย่างยั่งยืนต่อไป

๖. รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔

๖.๑ หลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

หลักเกณฑ์ต้องมีสัจจะแล้วก็ต้องมีคุณธรรม ๕ อย่างไม่มีสโลแกนมาก ๑ .ชื่อสัตย์ ๒. คุณธรรม ๓.ความรับผิดชอบ ๔.ความละเอียดรอบ ๕.ความรักในงาน จิตใจภาวะผู้นำต้องเข้มแข็งไม่อ่อนไหว คือ ไม่ใช่อารมณ์เป็นใหญ่ สมาธิ มีปัญหาขึ้นมาก็ต้องตั้งต้นให้ได้ก่อนคือเหมือนกับว่า ต้องตั้งสมาธิเป็นการชั่งใจ

การเป็นผู้นำที่สำคัญที่สุด ต้องเป็นเหมือนอย่างพระพุทธเจ้า เป็นตัวอย่าง เข้าไปตั้งองค์กรเมื่อตั้งองค์กรเข้ามาแล้ว ก็มีการขยายองค์กร คือ บุคคลที่บวช ด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา ก็เลยกลายเป็นสมาชิกสังคมสงฆ์ขึ้นมา นี่คือการจัดองค์กร^{๑๑๘}

การเป็นผู้นำ ในพระพุทธศาสนามีตัวอย่างที่ดีเป็นแบบอย่างทิฏฐานุกติ ที่สร้างบารมีสั่งสมมานับแต่อดีตชาติ และพระชาติสุดท้ายก็ได้บรรลุธรรมการบรรลุธรรมของพระองค์นั้น ก็ไม่ได้เกิดประโยชน์แก่พระองค์เพียงผู้เดียว แต่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น เมื่อเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นแล้วก็ทรงตั้งองค์ที่จะเป็นความมั่นคงเป็นปึกแผ่น ซึ่งปัจจุบันองค์กรนี้ก็ยังคงอยู่เป็นองค์กรที่เป็นประโยชน์แม้

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง, ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (นานาชาติ), ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

ล่วงเวลามาเนิ่นนาน ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยอาศัยหลักธรรมนั้น ต้องสร้างความพร้อมด้านแรงจูงใจใฝ่รู้อุทิศสร้างสรรค์ ให้ต้องการประพฤติ ปฏิบัติตนตาม การใช้หลักธรรมพัฒนาภาวะผู้นำนั้น ๑. กระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ๒. สร้างแรงจูงใจ ๓. ดำเนินการอบรมอย่างต่อเนื่อง ๔. มีการประเมินผลเป็นระยะๆ^{๑๑๙}

การที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หรือบุคคลที่เป็นผู้นำ ต้องการพัฒนาตนนั้น ต้องมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง โดยการสร้างแรงจูงใจ มีความชอบใจที่จะเป็นผู้นำคนอื่น เพื่อนำคุณสมบัติข้อนั้นมาช่วยเหลือคนอื่น ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน และต้องมีการอบรมฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินผลติดตามผลเป็นระยะ^{๑๒๐}

ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีแนวคิดที่เรียกว่า วิสัยทัศน์ คือ การมองว่า การที่กรรมการในส่วนที่เป็นผู้นำควรที่จะได้รับอะไรแปลกใหม่ จากกลุ่มอื่นๆ ที่ปฏิบัติ มีระบบเหมือนกัน แล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาปฏิบัติกับองค์กรของตน เปรียบกับทางพระพุทธศาสนาแล้วเรียกว่า ปรโตโฆสะ การรับฟังเสียงข้างนอก หมายถึง การรับรู้สิ่งข้างนอก รวมถึง สิ่งแวดล้อมต่างสถานที่ หรือความคิด การกระทำจากคนอื่น แล้วนำมาพิจารณาโดยแยกกาย ส่วนสมาชิกกลุ่มนั้น ก็จะมีการส่งเสริมเรื่องอาชีพ เนื่องจากผู้นำมองเห็นว่า ภูเงินไปแล้วใช้ไม่ตรงประเด็นตามที่แจ้งความประสงค์ การสร้างอาชีพเสริมจากการทำไร่ ทำนา เป็นการสร้างความช่วยเหลือกันและมีน้ำใจต่อกัน โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำ เพื่อมุ่งสร้างสังคม ชุมชนของตนให้เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยใช้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ประกอบขึ้นนั้น กิจกรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เป็นรูปธรรมต่างๆถูกจัดขึ้นเพื่อช่วยกันทำโดยใช้วัดเป็นกลไกในการรื้อรัดชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีอยู่ในชุมชนและเป็นปัจจัยต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการที่จะพัฒนาผู้นำกลุ่ม สมาชิกได้นั้นต้องอาศัยวัตถุเป็นสิ่งที่สร้างแรงจูงใจ

ต้องใช้วัตถุภายนอกหล่อเป็นแรงจูงใจสร้าง Motivation เรียกว่า สร้างแรงจูงใจ เพื่อให้ชีวิตและครอบครัวรอดก็เลยต้องปฏิบัติธรรม เมื่อปฏิบัติธรรมก็จะได้สิ่งหล่อเลี้ยงไป เป็นการตอบแทนก็ไปได้ไง นี่เป็นคุณสมบัติของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์^{๑๒๑}

การพัฒนาผู้นำรวมถึงสมาชิกได้นั้นต้อง สร้างแรงบันดาลใจหรือ ฉันทะความชอบใจให้กับผู้นำรวมถึงสมาชิก เพื่อชักนำคนเหล่านั้นเข้ามาที่กลุ่มแล้ว ที่ทางกลุ่มมีพระสงฆ์ที่ต้องการให้คนในชุมชนพ้นจากทุกข์ความทุกข์ด้านกายภาพ และสร้างความสุขทางใจด้วยการปฏิบัติธรรม เกี่ยวกับหลัก

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.จ่านอง อดิวัฒนสิทธิ์, ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม (วิแมน โสภาโส), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดมัจฉาลินทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

สัจจะ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ การรักษาศีล การพัฒนาดังกล่าวจะทำให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น มีแนวทัศนะในการมองโลก ที่นิยมเรียกว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่างๆตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากความเห็น ความเข้าใจ และความใฝ่ใฝ่เหล่านั้น และมีผลต่อการแสดงออกทางกาย และวาจา^{๑๒๒} การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดจากการสนทนา ประชุมกลุ่ม อบรมสัมมนาทางวิชาการ สามารถพัฒนาสติปัญญาให้เกิดขึ้นได้ ทำให้ผู้นำเกิดการเรียนรู้อย่างประจักษ์แจ้งเป็น พหุสูตร มืองค์ ๕ ได้แก่

- ๑) การฟังมาก อ่านมาก (พหุสุตา)
- ๒) การจับประเด็นหรือสาระ และจำได้ (ธตา)
- ๓) การท่องบ่น หรือพูดได้ให้จนคล่องแคล่ว (วจสา ปริจิตา)
- ๔) การคิดพิจารณาจนเจนใจ (มนสาอนุเปกขิตา)
- ๕) การเข้าใจลึกซึ้ง แจ่มแจ้งด้วยปัญญา(ทัญญูญา สุปตัญญูติตา)

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาด้วยหลักธรรมภาวนา ๔ และสิ่งอื่นๆ ที่สำคัญสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้นำให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริงและถูกต้องเหมาะสมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาทางศีลธรรมของผู้นำกลุ่มและสมาชิกรุ่นต่อไปรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำ นั้น การมีวิสัยทัศน์ รวมถึงความคิดต่าง พัฒนา มีคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วยเมตตา กรุณา แต่ที่ต้องประกอบไปด้วยความยุติธรรม จริงใจ มีวินัยในการทำงาน มีความมุ่งมั่นสูง มีผลงานที่ชัดเจน มนุษย์สัมพันธ์ดี มีความสามารถในการสื่อสาร มีความสามารถในการทำงาน บริหารงาน และมีจิตใจโอบอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน น่าจะนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยง

หลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ ในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น ผู้วิจัยพิจารณาและสรุปว่า ๔ ด้านแห่งหลักพุทธธรรม คือกายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา ทั้ง ๔ ด้านมีความสำคัญเท่ากัน คำว่า สัจจะนั้น มีความหมายครอบคลุมหลายอย่างด้วยกัน ด้านหลักธรรม คือความซื่อสัตย์ ไม่พูดปด ไม่พูดส่อเสียด เป็นต้น การที่ต้องควบคุมดูแลการเงินของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีเงินหมุนเวียนเดือนละ หลายล้าน และเงินเหล่านั้นเป็นเงินของญาติของตน หรือเปรียบเหมือนเงินของวัด ของพระ ผู้นำกลุ่มต้องมีความซื่อสัตย์ ดังนั้นการทำให้ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความตระหนักรู้ในศีลข้อสาวาทนี่เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการเผยแพร่เชิงรุกในช่วงแห่งการรณรงค์การรักษาศีล ๕ นี้ มีส่วนสำคัญ การจะทำให้ศีลข้อนี้เข้าถึงผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้นั้น ผู้นำที่เป็นประธานที่ปรึกษา ซึ่งเป็นพระสงฆ์นั้นต้องหรืออาศัยช่วงจังหวะนี้ควรสนับสนุนให้ผู้นำกลุ่มสัจจะ

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ ดร.ไพศาล สุขปัญญา, ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การเงินชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

สะสมทรัพย์ของตน เป็นผู้มีส่วนในโครงการนี้ เช่น การทำวัตรสวดมนต์แปล การรับสมาทานศีลแปล หรือที่สุดการสมาทานศีลด้วยตนเองก่อนเริ่มงาน

นอกจากนั้น คำว่า สัจจะ ยังแปลความหมายถึง หลักธรรม ข้อที่ว่าด้วยการมีความจริงใจ ทำอะไรทำด้วยความจริงใจ เช่น ความรับผิดชอบ รักในงานที่ตนเองทำ ถึงแม้ว่าผลประโยชน์ส่วนตนที่ได้รับจะไม่ได้มากมาย แต่ทำงานที่ทำนั้นยิ่งใหญ่มาดั่งนั้น จิตใจของผู้หน้านั้นต้องเข้มแข็งไม่โอนอ่อนอ้อมไหว สำหรับโลกธรรมที่เข้ามากระทบเข้า ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ด้วยหลักภาวนา ๔ นั้น ต้องเริ่มที่พฤติกรรมทางกายก่อน เพราะว่าผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์คณะกรรมที่เป็นผู้นำส่วนใหญ่ต้องดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์อิงอาศัยหลายๆ เรื่องด้วยกัน พฤติกรรมที่ดีของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น จะเป็นช่องทางให้ ศีลเจริญขึ้น จิตใจพัฒนา และปัญญาออกงาม อย่างน้อย เมื่อผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้เข้าถึงและนำไปปฏิบัติแล้ว โดยเข้าถึงความหมายของคำว่า สัจจะ การพัฒนาทางกายก็จะเริ่มต้นขึ้น เป็นพฤติกรรม ที่ไม่เบียดเบียน คนในชุมชน ที่เป็นสมาชิก หรือมีการปรับตัวเข้ากับสังคมได้เป็นอย่างดี จะเป็นพฤติกรรม ที่สร้างสรรค์เกื้อกูล จากนั้น ภาวนา นำไปสู่การหาเลี้ยงชีวิตที่เป็นพฤติกรรมที่ดี ที่เหมาะสม ผู้วิจัยพิจารณาและสรุปว่า ชีวิตของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ส่วนใหญ่หมดไปกับการทำมาหาเลี้ยงชีพ เป็นส่วนใหญ่ การพัฒนาทางกายของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงเป็นการพัฒนาไปที่การทำมาหาเลี้ยงชีพที่ต้องเริ่มตระหนักทางกาย ให้เป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพที่ถูกกฎหมาย สุจริต หาเลี้ยงชีพที่ถูกต้องไม่เบียดเบียนก่อเวรภัยทำร้ายผู้อื่น

เมื่อกายพัฒนาแล้ว ศีลภาวนา ก็จะนำมาสู่พฤติกรรมของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งบางทีผู้นำเหล่านั้นมีคุณสมบัติข้อนี้อยู่แล้ว ดังที่กล่าวในส่วนของเรื่องกาย นำไปส่งเสริมเป็นพฤติกรรมที่เกื้อหนุนการพัฒนาภาวะผู้นำเป็นฐานการพัฒนาจิตใจและปัญญาต่อไป จะทำให้ชีวิตของผู้นำคณะกรรมการกลุ่มเหล่านั้น มีชีวิตที่เห็นห่างจากอบายมุข ๖ ไปด้วย สิ่งที่จะทำให้ผู้นำเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ได้นั้นต้องอาศัยสิ่งรอบด้าน เช่น ป้าย ประชาสัมพันธ์เรื่อง บาป บุญ ศีลธรรม หรือแม้แต่เทคโนโลยี เป็นต้น เพราะว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งอยู่ภายในวัด เป็นสถานที่เมื่อถึงวันประชุม ประจำเดือนมีการส่งต้น ส่งดอก กุ้ หากตรงกับวันพระ ก็จะมีการถือศีล ๘ หรือรักษาอุโบสถ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะรักษาอิสรภาพของชีวิตนี้ไว้ได้ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพในการมีความสุขให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป โดยคนที่สุขได้ง่ายยิ่งขึ้น และพัฒนาความสุขประณีตเป็นอิสระที่ไม่ต้องอาศัยความสุข จากเครื่องอุปโภค บริโภคที่ไม่จำเป็น ที่ในทางพระพุทธศาสนา เรียกความสุขนี้ว่า นิรามิสุข ซึ่งการจะพัฒนาศีลนี้ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปต้องอาศัยปัญญาเป็นตัวนำไปสู่เป้าหมาย เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

ผู้วิจัยพิจารณาว่า จิตตภาวนา เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะเป็นตัวชี้แนะ หรือกำหนดพฤติกรรม การแสดงออก และเมื่อมีพฤติกรรมที่ดีก็จะทำให้จิตใจมีความมั่นคง และที่สุดปัญญาก็จะทำงานได้ผล และพัฒนาไปได้ต้องอาศัยสภาพจิตใจที่เหมาะสม โดยเฉพาะในการพัฒนาภาวะผู้นำคนเพื่อนำไปสู่

การพัฒนาที่ยั่งยืน นำไปสู่การมีปณิธาน และมีอุดมคติในการดำเนินชีวิต และหน้าที่การงาน มีความคิดสร้างสรรค์ ทำสิ่งที่ดีงาม และการเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ ซึ่งจะทำให้มีความรักในการทำงาน ซึ่งเป็นงานที่เป็นเสมือนสิ่งที่จะค้ำประกันชุมชนของตน ทำสิ่งที่ดีงาม และการเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงามสมบูรณ์ นำไปสู่การขยันอดทน มีความรับผิดชอบ ความมีสติสมาธิเป็นต้น ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบชีวิตของตน พร้อมไปด้วยกันกับการเป็นองค์ประกอบที่พัฒนาสร้างสรรค์สังคม มีชีวิตที่ห่างไกล จากอบายมุข สิ่งเหล่านี้เป็นผลแห่งปัญญาภาวนา ที่เกิดจากการปฏิบัติต่อความรู้ เช่นรู้หน้าที่ของตน รู้วิชาชีพที่เป็นของตน ทำไร่ ทำนา ทำสวน เป็นต้น และเมื่อมีปัญญาขึ้นแล้ว การที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ยาก และที่สุดนั้น คือการนำเอาความรู้นั้นมาใช้เมื่อชีวิตของตนมีปัญหา นำมาแก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์ที่เกิดในชีวิตของตนได้

๖.๒ กระบวนการใช้หลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ (กายภาวนา คีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ในการพัฒนาภาวะผู้นำ

กระบวนการที่จะพัฒนาพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำ ต้องอาศัยการเรียนหนังสือ มหาวิทยาลัย ทางโลก กระบวนการให้คนมีคุณธรรมสร้างจิตสำนึก สร้างจิตสำนึกให้คนให้รักกันในองค์กร เมตตาให้ผู้นำกลุ่ม สมาชิกด้วยยึดหลักความถูกต้อง การพัฒนาส่วนของที่รับผิดชอบจะส่งกรรมการไปดูงานที่อื่น ส่วนสมาชิกทางหน่วยงานก็ ส่งเสริมเรื่องอาชีพแต่ว่าที่นี้ก็จะมีความเกี่ยวกับเรื่องอาชีพ กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักของการสร้างศรัทธาคู่กับปัญญา ซึ่งตรงกับหลักสากลที่เน้นแรงจูงใจใฝ่รู้ การสร้างศรัทธานั้นเกิดจากองค์ประกอบภายนอก ๓ ประการ ที่เรียกว่า ปรโตโฆสะ ได้แก่

- ๑) บุคคลผู้สั่งสอนอบรม มีความรัก ความเข้าใจ ให้ความเอาใจใส่ใกล้ชิด
- ๒) บุคคลผู้สั่งสอนอบรม มีความรู้
- ๓) บุคคลผู้สั่งสอนอบรม สามารถสร้างความสนใจให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้ใฝ่เรียน

บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ช่วยสร้างความสัมพันธ์ สร้างอารมณ์ที่แจ่มใส เบิกบาน และชี้แนะให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ แบบสอนฝั่งเดียว One Way Two Way กระบวนการ ใช้เวทีสังเคราะห์ กระบวนการถอดองค์ความรู้ ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนการเสริมเรื่องของการมีส่วนร่วม ดึงจากส่วนที่มีประสบการณ์ขึ้นมา แล้วก็วิเคราะห์ถึงศักยภาพของกระบวนการ กำหนดเส้นทางในการปฏิบัติการร่วมกัน ก็จะเกิดแนวคิดในการบริหารงาน^{๑๒๓}

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ ดร.ไพศาล สุขปัญญา, ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การเงินชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

การประชุม การใช้เวทีสานเสวนา และถอดองค์ความรู้ แลกเปลี่ยน และการมีส่วนร่วม จากประสบการณ์ แล้ววิเคราะห์ศักยภาพของกระบวนการ แล้วมีการกำหนดเป้าหมายการบริหารเป็น กระบวนการปฏิบัติงาน ที่เป็นปัจจัยภายนอกที่ดี การพัฒนาภาวะผู้นำ ตามหลักภาวนา ๔ ทำให้ สติปัญญา เกิดขึ้นยังต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยบคาย ซึ่งการ คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุมีผล และคิดเร้ากุศล ก็จะเกิดความรู้ที่ไดลงเป็นข้อสรุปให้แก่ตนเอง ใดอย่างหนึ่ง ที่ถูกต้องเรียกว่าอุดมการณ์ ซึ่งกระบวนการจากผู้เชี่ยวชาญบางท่านก็กล่าวว่าเป็น กระบวนการที่สอดคล้องได้เป็นอย่างดีในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ปลุกฝังค่านิยม อุดมการณ์ก่อน เป็นอันดับแรก อุดมการณ์สำคัญ เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าพื้นฐานแน่น แม้น้ำโคลนทะเลพัด ก็ทำอะไรไม่ได้ ฐานก็ยังอยู่^{๑๒๔} การสร้างอุดมการณ์ เป็นกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ ๑. ชื่อสัตย์ ๒. คุณธรรม ๓. ความรับผิดชอบ ๔. ความละเอียดรอบ ๕. ความรักในงาน ๖. ความสามัคคี^{๑๒๕}

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ข้างต้นผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำ เป็น วิธีการที่เป็นระบบ และเป็นกระบวนการในการออกแบบ การบริหารจัดการองค์กรหรือว่ากลุ่มของตน เป็นศิลปะของผู้นำที่มีคุณลักษณะ โดยช่วยให้เข้าถึงและยกระดับความสามารถของภาวะผู้นำในเรื่อง ต่างๆเช่น การนำตนเอง การนำคนอื่นคือ สมาชิกกลุ่ม การนำองค์กรของตนไปสู่เป้าหมายแผนงาน ที่ตั้งไว้แต่ละปี และการนำปฏิบัติงาน คือ ทำให้ดูให้มากขึ้น

การพัฒนาภาวะผู้นำ จึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ผู้นำต้อง เปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดี ส่วนที่ดีอยู่แล้วต้องรักษาความดีนั้นเอาไว้ หรือให้ดียิ่งขึ้น สำหรับ ส่วนที่ไม่ดีต้องรีบแก้ไข ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการหรือ ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อไปผู้นำที่ดีจำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ดัง คุณลักษณะข้อข้างต้น เพื่อให้ตนเองโปร่งใส และยุติธรรม รวมทั้งจะต้องมีทักษะทางด้านการ สื่อสาร การตัดสินใจ เพื่อให้ตนเองนั้นเป็นผู้นำที่เชื่อถือได้

ดังนั้น กระบวนการแรกที่จะพัฒนาภาวะผู้นำนั้นก็คือ ต้องทำให้ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการ ตระหนักถึงอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่มที่ตั้งไว้ โดยที่แต่ละกลุ่มก็จะมีอุดมการณ์แตกต่างกัน ซึ่งอุดมการณ์ จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับผู้นำ เพราะจะเป็นการกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการทำงานเพื่อ ชุมชน และถ้าผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่กว้างและไกล กับอุดมการณ์ที่จะนำพาองค์กรของตนให้ประสบ ความสำเร็จก็จะสามารถกำหนดเป้าหมายได้กว้างและไกลกว่าองค์กรอื่น ทำให้กลุ่มได้รับโอกาสในการ ทำงานทำงานได้ดีกว่า ก้าวหน้ากว่าสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ และแผนการทำงาน รวมทั้งโครงการ

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นางภริดา จริยะกุลญาติ, ผู้อำนวยการส่งเสริมกองทุนชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นางจำเนียร ทองอ่อน, ประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ วัดทางหลวง, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

ที่มีความชัดเจนถูกต้อง มุ่งแก้ปัญหา เพื่อช่วยเหลือชุมชนที่ตนได้อาศัยอยู่ ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่ของตนก้าวล้ำหน้าคู่แข่งผู้นำที่มีอุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ที่ดี จะต้องเป็นนักจินตนาการ แต่สามารถนำความคิดเหล่านั้น มาสู่การปฏิบัติที่เป็นจริงได้ จึงต้องเป็นผู้สะสมประสบการณ์ด้วยตนเองจากการศึกษา ค้นคว้า และนำมาประมวลเป็นความรู้ เปรียบเทียบเหตุการณ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มอื่น จังหวัดอื่น จากอดีตปัจจุบันที่จะเชื่อมโยงไปสู่อนาคต โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ด้านเศรษฐกิจชุมชน การเมืองท้องถิ่น และสังคมระดับใหญ่ และกระแสทางราชการเพราะว่าปัจจุบัน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กำลังถูกท้าทายจากกองทุนหมู่บ้าน แล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาตรวจสอบกับปัจจัยภายใน คือ จุดแข็ง จุดอ่อน พิจารณากับ โอกาส และอุปสรรคกำหนดเป็นเป้าหมาย เผยแพร่อุดมการณ์กับวิสัยทัศน์ของตน ให้สมาชิกในกลุ่มได้รับทราบ มีเจตคติไปในทิศทางเดียวกัน ให้เข้าใจอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ของตนเอง เริ่มแรกอาจมีเสียงขัดแย้งหรือความคิดเห็นที่หลากหลาย แต่เมื่อทุกคนยอมรับในสิ่งที่ผู้นำคิด อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ สมาชิกกลุ่มก็จะมองเห็นเป้าหมายและภาพอนาคตแห่งความซื่อสัตย์ สุจริตการประกอบอาชีพเสริม ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การมีโอกาสเข้ามาปฏิบัติธรรม สมาทานศีลขัดใจตน และที่สำคัญ คือ การได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายแสดงความคิดเห็นเรื่องต่างๆ ที่ทางกลุ่มร้องขอ จะเป็นพลังสำคัญในการให้ความร่วมมือในดำเนินไปอย่างมีแบบแผน กฎกติกา ที่ทางกลุ่มได้ตั้งไว้ ไม่มีปัญหาให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดี และนำไปสู่ผลสำเร็จ

๖.๓ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์(การศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา)

๖.๓.๑ การศึกษา

การดำเนินการ จากการศึกษา การพัฒนา การฝึกอบรม เพื่อเพิ่มความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่อผู้นำเพื่อให้เกิดคุณภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติงานที่ดีเป็นที่น่าพอใจแก่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้งสองพื้นที่ การศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยพิจารณาว่า

ประการแรก การศึกษา ต้องเกิดขึ้นกับผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะกรรมการก่อนการทำสมาธิ แบบอย่างการทำสมาธิของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีสถาบัน วิปัสสนาธุระ เดิน ยืน นั่ง นอน ตรงนี้สามารถนำเสนอ เป็นกรอบ ระหว่างสมาชิกกับกลุ่มให้เข้าใจวิธีการพัฒนา ส่วนทางกายผู้นำคณะกรรมการ สมบูรณ์มาอยู่แล้ว ศีลก็ต้องมีกรอบปัญญา^{๑๒๖} กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พระสงฆ์เป็นประธานกลุ่ม กระบวนการที่จะ

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จักกฤช ทสสนธมโม, เจ้าคณะตำบลชุมแสงสงคราม, ๔ กันยายน

พัฒนาพระ ต้องอาศัยการเรียนรู้หนังสือ มหาวิทยาลัยทางโลก นักธรรมตรี โท เอก ไม่เพียงพอต้อง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหรือว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ^{๑๒๗}

วิธีการที่ใช้แต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน ต้องดูสถานการณ์ วิธีการที่จะพัฒนาภาวะผู้นำของกลุ่มสังฆะจะสะสมทรัพย์นั้น ๑. ศึกษาดูงานนอกสถานที่ ๒. นิมนต์พระมาบรรยายธรรม ๓. จัดทำโครงการกระตุ้นการพัฒนาตนเองและพัฒนาองค์กร วิธีการต้องอาศัยจิตอาสา มีการกล่อมเกลาคิดใจ พี่น้อง ถึงกรรมดีกรรมชั่ว การไม่รู้กรรมดีกรรมชั่ว^{๑๒๘} การศึกษาทำให้คณะกรรมกรรักใคร่กัน ช่วยเหลือเอื้อเอื้อเพื่อกัน^{๑๒๙} อาศัยการช่วยเหลือของคนในกลุ่มคอยสอดส่องดูแลกันส่งเสริมกันทำให้ คณะกรรมกร ได้ศึกษาเพิ่มเติมเพราะว่าที่วัดมีศูนย์การศึกษาโรงเรียนเป็นการได้เรียนเพิ่มขึ้น^{๑๓๐}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัย สังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาว่า สิ่งเหล่านี้จะเป็นพื้นที่แห่งการปฏิบัติได้ทั่ว พระสงฆ์มีฐานะที่สำคัญทางสถาบันสังคมอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ การที่จะพัฒนาภาวะผู้นำได้ ต้องอาศัยการเรียนรู้หนังสือทั้งทางโลกทางธรรม เพื่อให้รู้ทั้งคตโลก เรื่องราวความรู้ทางบ้านเมือง คติธรรม เรื่องราวหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะว่าการศึกษาจะช่วยให้พัฒนาความคิด การศึกษา ทำคนให้เป็นคน และยังสามารถทำคนให้อยู่เหนือคนได้ การศึกษาคือความรู้ จึงต้องควบคู่กับ คุณธรรม ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะจะสะสมทรัพย์ต้องยึดหลัก การศึกษา การพัฒนา การฝึกอบรม เพื่อให้สนับสนุนและส่งเสริมกัน กับหลักภาวนา ๔ หรือหลักธรรมอื่นๆ ที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนกันและกันเพื่อให้เป็นผู้นำ การศึกษาทำให้เป็นนักปกครองที่ดี เพื่อที่จะให้เป็นผู้นำกลุ่มสังฆะจะสะสมทรัพย์ที่มีคุณภาพและศักยภาพไปในตัว

ดังนั้น สิ่งที่ผู้นำกลุ่มสังฆะจะสะสมทรัพย์ควรเพิ่มในตนนอกจากหลักธรรมภาวนา ๔ หรือหลักอื่นๆ แล้วก็ต้องมีการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาภาวะผู้นำ เมื่อมีความรู้ความสามารถที่เกิดจากการศึกษา การพัฒนา การฝึกอบรม แล้วก็เพื่อทำหน้าที่หลัก ๒ ประการ ให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มสังฆะจะสะสมทรัพย์ คือ ประการแรก ทำหน้าที่ในการให้ความรู้ ทางวิชาการและความรู้ในการวางแผนการทำงานแก่กลุ่มและสมาชิก นำพากลุ่มสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ เป็นทางเลือกหนึ่งของสวัสดิการ

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสังฆะจะสะสมทรัพย์ วัดกัปปวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ ดร.ไพศาล สุขปัญญา, ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ), เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, ๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ), ประธานกลุ่มสังฆะจะสะสมทรัพย์วัดกัปปวงเหนือ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

พื้นฐานในชุมชนเพราะว่าเมื่อได้ศึกษาแล้ว ก็สามารถนำไปใช้งานและสร้างสรรค์การอยู่ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มต่อไป ประการที่สอง ทำหน้าที่ในการชี้แนะแนวทางในการปกครองเพื่อในอนาคตข้างหน้า ที่สมาชิกรุ่นต่อไปจะได้ขึ้นมาทำหน้าที่ทดแทน

และการให้การศึกษาที่ดีที่สุดของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ การปฐมนิเทศ การปฐมนิเทศเป็นกิจกรรมแนะนำสมาชิกของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ให้รู้จักข้อบังคับ ลักษณะของกลุ่ม และสมาชิกร่วมกลุ่ม เพื่อช่วยให้สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ใหม่สามารถปรับตัวเข้ากับการเรียนรู้ใหม่ ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้โดยให้รู้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการเป็นสมาชิกกลุ่ม เป็นเสมือนการเรียนรู้ทางอ้อม ให้สมาชิกมีระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นการฝึกตน ดำรงตนใหม่ เพราะว่าการอยู่ในชุมชนต่างคนก็ต่างปฏิบัติงานและมีทัศนคติ ค่านิยมต่างกัน เป็นเสมือนการเริ่มต้นใหม่ ในการดำเนินชีวิต เมื่อสมาชิกเกิดการเรียนรู้แล้วก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้นำที่เป็นประธานกลุ่ม คณะกรรมการ ที่จะต้องสับเปลี่ยนหมุนเวียน กันขึ้นมาทำหน้าที่ ส่งผลให้เกิดรูปแบบพฤติกรรมตามหลักภาวะ ๔ เป็นความคาดหวังของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ต้องการ คนดี คนซื่อสัตย์ คนที่ทุ่มเทเป็นที่พึงไว้วางใจได้ดังนั้นการศึกษาจึงมีผลให้เกิด ปฏิภาณไหวพริบ การรู้จักแก้ปัญหา ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม นำไปสู่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ เป็นลำดับไป

การศึกษา การพัฒนา การฝึกอบรมแก่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงมีความสำคัญคือ

๑. ช่วยเหลือสมาชิก คณะกรรมการผู้ที่ต้องการเป็นผู้นำใหม่ รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มได้เร็วขึ้น และปฏิบัติตนอยู่ร่วมกับคนในชุมชน คือ สมาชิกได้อย่างเหมาะสม นำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

๒. ช่วยให้ผู้นำ คณะกรรมการเข้าใจเป้าหมายและนโยบายในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นำไปสู่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

๓. การศึกษาเป็นสิ่งที่สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับผู้นำ คณะกรรมการและสมาชิกเป็นความภาคภูมิใจ ที่ตนเป็นผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ด้วย ความรู้ ความสามารถ และความมั่นคงในหน้าที่การงาน ตนต้องลงมือปฏิบัติและตระหนักถึงภาระหน้าที่อย่างเข้มแข็งเป็นผลที่ผู้วิจัยมองว่าภาวะผู้นำตามสถานการณ์

๔. ช่วยให้ผู้นำ คณะกรรมการที่รับหน้าที่ใหม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองอย่างชัดเจน รวมทั้งการรับรู้สิทธิประโยชน์ที่ตนเองพึงมีนำไปสู่พฤติกรรมของผู้นำที่ดี

๕. การศึกษาช่วยกระตุ้นให้สมาชิก คณะกรรมการที่เป็นผู้นำใหม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ในตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย และตระหนักถึงการศึกษาเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในงานเข้ากับสถานการณ์ของตน

๖. ช่วยลดความผิดพลาดหรือความบกพร่องในการปฏิบัติงานที่อาจเกิดขึ้นจากการลองผิดลองถูก เป็นการเปลี่ยนแปลงแก่บุคคล

๗. การศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยปลูกทัศนคติของบุคลากรใหม่ให้มีความรู้สึกที่ดีต่องานและเพื่อนร่วมงาน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว นำไปสู่ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

๘. การศึกษา รับสิ่งใหม่ๆ จะกระตุ้นให้คณะกรรมการ ผู้นำต้นตอต่อภาระหน้าที่ และกล้าแสดงวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น ผู้วิจัยพิจารณาว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้นำ

สรุปว่า ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้มีลักษณะดังกล่าวได้เป็นสิ่งที่ดี และมีผลต่อเนื่องให้เกิดปัจจัยที่สำคัญ คือ ๑. การสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้แก่เด็กรุ่นใหม่การออมทรัพย์จูเนียร์ วัยเยาว์ ๒. การคิดอย่างเป็นระบบ

๑. การศึกษาสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้แก่เด็กรุ่นใหม่

เพื่อให้เด็กรุ่นใหม่มีทักษะในการสร้าง ค้นหา การถ่ายโอนความรู้ และเป็นส่วนหนึ่งแห่งการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมเด็กรุ่นใหม่ ที่ติดในวัตถุนิยม กระแสครั้งดาราต่างประเทศ ใช้ของมีโลโก้แพงๆ เพื่อให้เป็นสิ่งสะท้อนกลับแก่ชุมชนกว้างขวางขยายออกไป เป็นองค์ความรู้ใหม่ และทำให้เกิดความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง ในยุคที่มีการแข่งขันอย่างมาก และในสภาพแวดล้อมที่ยุ่งยากเพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ใหม่ ผู้นำกลุ่มที่เป็นคนภายในชุมชน มีลูกหลาน เครือญาติต้องดำรงตนให้เป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้นำต้องมีการปรับปรุงกลุ่มให้ดีขึ้นด้วยการปรับปรุงให้กับสภาพแวดล้อมโดยการเป็นผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามการแสวงหาความรู้เปลี่ยนแปลงในโลกาภิวัตน์ การทำลายที่สำคัญในการสร้างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้เกิดการเรียนรู้ก็คือ แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ด้วยวิธีต่างๆ ที่มีการแข่งขันคิดปรับปรุงเรื่อยมา ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

๒. การคิดอย่างเป็นระบบ เป็นการเก็บภาพที่สำคัญในจิตใจของทุกคนและเป็นผู้ที่เข้าใจในสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี ประกอบทั้งมีการคิดอย่างเป็นระบบ โดยผู้นำจะช่วยสมาชิกของกลุ่ม คิด พิจารณาว่า กลุ่มของตนเปรียบเหมือนภาพซึ่งเป็นงานที่มีผลกิจกรรมของทุกๆ คน ผู้นำจะต้องกระตุ้นภาพเล็กๆ ของงานส่วนบุคคล ขณะที่สมาชิกเพิ่มความสำคัญในงานของตน โดยผู้นำจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในทีมซึ่งเป็นส่วนสำคัญขององค์การการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่จะมุ่งไปที่การแก้ปัญหาาร่วมกันซึ่งสมาชิกจะสามารถแบ่งปันข้อมูลกันได้อย่างเสรี และให้ความคิดเห็นเพื่อการแก้ปัญหาของกลุ่ม การเรียนรู้ในเวลาปฏิบัติงาน ในเวลาประชุมกลุ่มประจำเดือน จึงมีความสำคัญและผู้ที่ทำงานเป็นอยู่แล้วควรนำบุตริธาของตน เข้ามาคลุกคลีเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและจริงจัง ๒. การเรียนรู้จากความล้มเหลวของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มอื่น หรือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดอื่น เป็นการช่วยให้เกิดข้อต่อมา คือ ๓. การกระตุ้นให้เกิดการทดลองอย่างต่อเนื่อง

เป็นการปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับการสร้างเป้าหมายแห่งการเรียนรู้ แบบมีอุดมคติ ผู้นำกลุ่มจะกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มเรียนรู้จากความผิดพลาดหรือว่า ความสำเร็จของกลุ่มจะสะสมทรัพย์ กลุ่มอื่น ๔. การคิดอย่างสร้างสรรค์ การกระตุ้นสมาชิกกลุ่มจะสะสมทรัพย์ในกลุ่มให้คิดอย่างสร้างสรรค์ เป็นมุมมองขององค์การแห่งการเรียนรู้อีกประการหนึ่งที่เป็นไปได้

๖.๓.๒. การฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นเพียงวิธีการหนึ่งที่ผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็นวิธีการหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ ผู้นำกลุ่มจะสะสมทรัพย์ ที่สามารถใช้ได้กับการเสริมสร้างภาวะผู้นำ คณะกรรมการและบุคคลทั่วไป จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

การฝึกอบรมยกระดับความสามารถของบุคลากรซึ่งประดับด้วยความรู้ในเชิงจัดการความสามารถในการแก้ปัญหา และความรับผิดชอบต่อน้ำที่ เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเชี่ยวชาญและหลากหลาย^{๑๓๑} ความพร้อมในการพัฒนาวิธีการปฏิบัติงานใหม่ๆ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้แก่องค์กรมากยิ่งขึ้นการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดทำขึ้นอย่างมีระบบเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น นำไปสู่การเพื่อผลผลิต และก่อให้เกิดผลสำเร็จ^{๑๓๒} การฝึกอบรมยังเป็นสิ่งที่เสริมสร้างทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน เพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถตอบสนองความต้องการขององค์กรทั้งในปัจจุบันและอนาคต^{๑๓๓} การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างการปฏิบัติงานของทรัพยากรมนุษย์ในกลุ่มจะสะสมทรัพย์^{๑๓๔} คนที่จะเข้ามาทำงานเกี่ยวกับกลุ่มจะสะสมทรัพย์นั้น ต้องมีจิตอาสาจริงๆ ถ้าเข้ามาหาผลประโยชน์หวังมีเงินเดือนอะไรต้องจิตอาสา ความซื่อสัตย์^{๑๓๕} การจะทำงานแบบนี้ต้องอาศัยศรัทธาจากชุมชน ต้องสร้างให้มั่นคงเสียก่อน ถ้าผู้นำไม่สร้างศรัทธา ไม่สร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกก็จะอยู่ไม่ได้ เหมือนกลุ่มอื่นที่ล้มลงไป^{๑๓๖}

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลยาโณ), เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว, ๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นางภริดา จริยะกุลญาติ, ผู้อำนวยการส่งเสริมกองทุนชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นายณัฐพงษ์ ผิวบาง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ, ๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลโย), ประธานกลุ่มจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอม, ๓ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม (วิแมน โอภาโส), ประธานกลุ่มจะสะสมทรัพย์ วัดมัจฉาจันทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพ จะมีผล คือ ความร่วมมือกับผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ ต้องมีการพัฒนาด้านต่างๆ ดังนี้ คือ

๑. การบริหารตนเอง สิ่งสำคัญสำหรับผู้ที่สามารถคิดพิจารณาด้วยตนเองว่า การตรวจสอบดูแลทรัพย์สิน ผลประโยชน์ การให้กู้เงิน เก็บเงิน สวัสดิการ เป็นต้น อย่างใกล้ชิดสมาชิกของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพต้องมีความคิดว่า เป็นเจ้าของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพราะผ่านการอบรมมาแล้ว การอบรมผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ผู้วิจัยพิจารณาว่า เนื้อหาในการฝึกอบรม มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ กรรม การกระทำความดีและความชั่ว การยกตัวอย่างกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ล้มเหลว การทุจริต ผู้นำคณะกรรมการที่ผ่านการฝึกอบรมจะเห็นความดี ความดี รู้สึกกลัวต่อการทุจริต ซึ่งเป็นผลดีที่มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ที่เห็นตัวอย่างความประพฤติ และเข้าใจสถานการณ์ตามการฝึกอบรมนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งตนเองและตัวผู้อื่น คือ สมาชิกกลุ่ม

๒. ความผูกพัน ผู้นำที่ผ่านอบรม เป็นผู้นำที่มีประสิทธิผลและมีความผูกพันกับกลุ่มเป็นผลผลิต ที่องค์กร ที่มีคุณค่าของกลุ่ม ผู้นำจะต้องให้ความสะดวกในการทำให้สมาชิกกลุ่มก้าวหน้าเพื่อบรรลุผลสำเร็จในเป้าหมายของกลุ่ม ผู้วิจัยพิจารณาว่า เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นกับคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ต้องรับผลกระทบจากการไหลบ่าเข้ามาในหมู่บ้านของกองทุนนอกระบบ

๓. ความสามารถและจุดศูนยรวม ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ผ่านการอบรมเป็นผู้นำที่สร้างความสามารถและจุดศูนยรวมในความพยายามของตน เพื่อให้บรรลุสูงสุด ในการมีความสามารถด้านทักษะจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นำไปสู่ภาวะผู้นำตามสถานการณ์เพราะว่าความสามารถที่ผ่านการอบรมเป็นความรู้ที่นำมาต่อยอดในการสถานการณ์ชีวิตประจำวันได้

๔. ความกล้าหาญ ผู้นำกลุ่มที่ดีจะทำตนเองให้มีอิสระเป็นนักคิดที่มีวิจารณญาณ กล้าแสดงความคิดเห็น พูด ทำและต่อสู้ในสิ่งที่สมาชิกกลุ่มคิดว่า ถูกต้องด้วยความกล้าหาญ ในเวลาที่กลุ่มเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยพิจารณาว่า การฝึกอบรมทำให้ผู้นำสามารถเป็นผู้ที่กล้าเปลี่ยนแปลง เพราะความรู้ทางวิชาการ นำไปสู่ความคิดที่สร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

โดยสรุป คือ ผู้นำที่ผ่านการอบรมนั้นเป็นผู้ที่มีปัญญาแปลกใหม่ หยั่งรุ่มองทะลุไปข้างหน้าที่เรียกว่า วิสัยทัศน์ (Vision) ดังนั้น ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องเป็นบุคคลที่มีสายตาคมชัด ลึก มองออกไปข้างหน้าเห็นเหตุการณ์และเรื่องราวในอนาคตได้อย่างชัดเจน สามารถสังเคราะห์วิเคราะห์เหตุการณ์ข้างหน้า ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ได้อย่างแม่นยำ

ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หรือคณะกรรมการจึงจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เพราะจะทำให้ความสามารถวางแผนในการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้อย่างถูกต้อง และสามารถบริหารงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เจริญก้าวหน้า บรรลุเป้าหมายองค์กรกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งไว้ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ขาดวิสัยทัศน์จะมองใกล้ ทำให้การวางแผน หรือการบริหารอยู่ในวงแคบ เหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกลุ่มเงินทุนต่างๆ มีการพัฒนาขึ้นมาอย่างมากมาย เช่น กองทุนเงินล้าน กองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นต้น ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์จะสามารถคาดการณ์ในอนาคตได้ชัดเจนเตรียมการรองรับการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์และภาวะดังกล่าวได้ถูกต้อง การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างการปฏิบัติงานของภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความชาญ ในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพตรงตามที่ต้องการ และส่งผลต่อความเจริญเติบโตขององค์กรทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๒. ด้านขวัญกำลังใจ ทำให้บุคลากรมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีต่อหน้าที่ความรับผิดชอบและต่อองค์กร

๓. ด้านการปฏิบัติงาน ทำให้บุคลากรได้มีโอกาสเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบที่สูงขึ้นในอนาคต และมีความรู้สึก มีความมั่นใจที่จะรับผิดชอบงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

๖.๓.๓ การพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

การพัฒนาปัจเจกบุคคลเป็นการพัฒนาที่มุ่งให้ประสบการณ์เรียนรู้แก่ทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรเป็นรายบุคคล ให้ทรัพยากรมนุษย์แต่ละราย มีความสามารถไปในทิศทางตามการเปลี่ยนแปลงขององค์กรได้ ดังนั้นจากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัยสังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

การพัฒนาหรือ เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับกลุ่ม แต่การพัฒนาเป็นเรื่องส่วนบุคคลเป็นการลงทุนระยะยาวที่มีความเสี่ยงสูง^{๑๓๗} การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการศึกษา และการฝึกอบรมเพราะการพัฒนาการเรียนรู้จะเน้นที่บุคคล^{๑๓๘} พัฒนาภาวะผู้นำนั้น ๑. กระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ๒. สร้าง

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง, ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาวิทาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (นานาชาติ), ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิรธรรม (วิแมน โอภาโส), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดมัจฉลินทร์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

แรงจูงใจ ๓. ดำเนินการอบรมอย่างต่อเนื่อง ๔. มีการประเมินผลเป็นระยะๆ^{๑๓๙} กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ นั้นมีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆเข้ามา เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์เหมือนธนาคารเวลาไปฝากเงินตัวหนังสือ จะขึ้นเลยทันที^{๑๔๐}

มีความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เข้มแข็งมาจากการเลือกตั้ง มีการวางแผนร่วมกัน มุ่งพึ่งพาตนเองเอื้อประโยชน์ให้กับมวลสมาชิก แต่สำหรับสมาชิก คณะกรรมการ รวมถึงประธานที่ยังเป็นปุถุชนแล้วโอกาสที่เกิดกิเลส คดโกง^{๑๔๑} ถ้าเป็นผู้นำคน ๑. ต้องมีวิสัยทัศน์ ๒. มีวินัย ๓. มีความรู้ดีความสามารถดี ๔. มีมนุษยสัมพันธ์ ถ้ามีวิสัยทัศน์จับต้องไม่ได้ไม่ลงมือทำ ก็ไม่มีอะไรขึ้นมา การทำอะไรต้องดูบริบทรอบตัว เช่น ดูลูกน้อง คนในกลุ่มว่า ความสามารถกลุ่มอื่นมีอย่างไร^{๑๔๒} คนที่จะทำงานตรงนี้ต้องมีความอดทนนะ น้ำอตน้ำทน ลำบาก^{๑๔๓}

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants Interview) ผู้วิจัย สังเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาว่า การพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องอาศัยปัจจัย หลายสิ่งหลายอย่างที่สำคัญ

๑. ศรัทธาจากชุมชน ต้องสร้างให้มั่นคงเสียก่อน ถ้าผู้นำไม่สร้างศรัทธา ไม่สร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกก็จะอยู่ไม่ได้ เหมือนกลุ่มอื่นที่ล้มลงไป วิธีการศึกษาดูงาน เป็นการพัฒนาคนทาง ตรงที่ไม่ต้องทดสอบ เพราะว่าทางคณะกรรมการ สมาชิก รวมถึงผู้นำไปดูจริงเห็นจริงว่าทางอำเภออื่น ก็มีนะกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ต้องมีวันหนึ่งเป็นวันออมแห่งชาติ การออมก็จะเป็นเรื่องของปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ส่วนเรื่องกองทุนฌาปนกิจ ไม่ควรให้ปล่อยกู้ตั้งแต่เด็กนักเรียน ควรปล่อยให้กู้เมื่อ บรรลุนิติภาวะแล้ว ๑๘ ขึ้นนอกจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนที่มีหลักการสำคัญคือ สมาชิกในสังคมมีความเชื่อมั่นในการแก้ปัญหาของตนเอง ต้องกระตุ้นให้ ผู้นำตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองให้ครบทั้ง ๔ ด้าน ส่วนการใช้หลักธรรมกระแสโลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ที่ให้ความเที่ยงตรง ฉับไว รวดเร็วประหยัดกำลังคน ในการ ทำงานในเรื่องเกี่ยวกับบัญชีได้แล้ว มีผลกระทบต่อกลุ่มเพราะว่า ทางกลุ่มเน้นความสำคัญในการสร้าง

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.จ่านง อดิวัฒนสิทธิ์, ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายภิญโญ แก้วประเสริฐ, ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องวัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์จ๊กกฤษ ทสสนธมโม, เจ้าคณะตำบลชุมแสงสงคราม, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จนฺทธมโม), เจ้าคณะอำเภอบางระกำ ที่ปรึกษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดหนองพยอม ชาญโลก, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๗ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมพันธ์ภาพมีการพบปะกัน ใช้คนในชุมชนปฏิบัติงาน เขียนบัญชีมากกว่าจะใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีความทันสมัยนอกจากนั้น เมื่อเกิดเรื่องราว เช่น การโกงด้วยการปรับบัญชีกันแล้วหรือเหตุการณ์ต่างๆ การตัดสินใจบางครั้งของผู้นำที่เป็นพระสงฆ์ ก็มีความเมตตาสงสารไม่ยึดโยงกติกา หรือกฎหมายบ้านเมืองเพราะว่าสงสารทำให้บางครั้งไม่สามารถดำเนินการกับคนผิดได้ตามโทษที่กฎหมายกลุ่มได้ตั้งขึ้น และกฎหมายบ้านเมือง คราวนี้ไม่ปล่อย เป็นการตัดสินใจที่อะลุ่มอล่วย เรียกมาทำสัญญากันว่าจะใช้คืน นี่เป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่ง ผู้นำประธานกลุ่มต้องตัดสินใจ ไม่ควรปล่อยไว้เป็นเยี่ยงอย่าง คราวนี้ปล่อยแล้วก็ยังเป็นสมาชิกกลุ่มนั่งทำงาน ปล่อยให้กลางแครงใจกัน

๒. การประชุม อยู่ในชุมชนเดียวกัน มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติบ้าง ทำให้การตัดสินใจของประธานกลุ่มอาจจะสะสมทรัพย์บางครั้ง ไม่ถูกต้องถูกใจ คณะกรรมการที่เป็นผู้นำบ้าง

กองทุนหมู่บ้านต่างๆ เช่นกองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนเงินล้านเป็นต้น ทำให้มีผลกระทบต่อกลุ่มสะสมทรัพย์ เพราะว่าบางทีจากการให้สัมภาษณ์ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ บางครั้งให้ข้อมูลตรงกันว่า บางคนกู้เงินกลุ่มสะสมทรัพย์ไปใช้เพื่อส่งเงินกองทุนเงินล้าน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลท่านเดียวกันได้กล่าวว่า อีกปัญหาหนึ่งก็คือ ต้องการเป็นข้อเสนอแนะ ก็คือเรื่องกองทุนฌาปนกิจ ไม่ควรให้ปล่อยกู้ตั้งแต่เด็กนักเรียน ควรปล่อยให้กู้เมื่อบรรลุนิติภาวะแล้ว ๑๘ ขึ้น คราวนี้ก็ได้ทุกคนพ่อแม่ เด็กในครอบครัวก็กู้แทน นำไปใช้หนี้ในระบบข้างนอก เพิ่มหนี้ตรงนี้ต้องปรับปรุง ส่วนนี้เป็นเรื่องที่เรียกว่ากฎกติกาอันเดียว

ผู้นำกลุ่มสะสมทรัพย์ ภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่วิจัยทั้งสองแห่ง ทำให้สังคมชาวชนบทที่เป็นที่ตั้งกลุ่มตัวอย่าง ก็เป็นเหมือนกับองค์กรอื่นๆ ที่กำลังประสบปัญหาที่ทำทลายดังกล่าว แต่เป็นปัญหาที่เล็ก เพราะว่าหากมองถึงความสำเร็จที่ทำให้ประชาชนได้รับปัจจัยพื้นฐานที่สนองความต้องการจนทำให้กลุ่มเกิดความมั่นคง มีเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มทั้งสองกลุ่มไม่ต่ำกว่า ๔๐ ล้านบาท สมาชิกไม่ต่ำกว่า ๓๕,๐๐๐ คน ทำให้ระบบย่อยของสังคม มีความเข้มแข็งคงรูปอยู่ได้ หลักการทำงานของกลุ่มสะสมทรัพย์ของพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง มุ่งเน้นการปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมในการร่วมมือกันเพื่อการสะสมทรัพย์เพื่อช่วยเหลือกลุ่มในสังคม ที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นให้ทุกคนเป็นผู้มีสัจจะจะเป็นหลักพื้นฐานของการรวมกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของ Fiedler สถานการณ์ภายในชุมชนเอื้อต่อผู้นำมากกว่าคำว่า การควบคุมสถานการณ์ที่มี ๓ ตัวแปร ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิก(Leader and Member Relations) ได้แก่ระดับของการให้ความนับถือ ความมั่นใจ และความไว้วางใจที่ ผู้ตามมีต่อผู้นำ ซึ่งสะท้อนถึงการยอมรับในตัวผู้นำ ทั้งนี้การใช้อิทธิพลของผู้นำจะเกิดผลเพียงไรย่อมขึ้นอยู่กับยอมรับของผู้ตาม

๒. โครงสร้างงาน (Task Structure) ความชัดเจนของงานและองค์ประกอบต่างๆ ของงาน มีดังนี้

๒.๑ การแบ่งงานออกเป็นย่อย และมีการระบุหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานให้ผู้ทำงานทราบอย่างชัดเจนเพียงไร

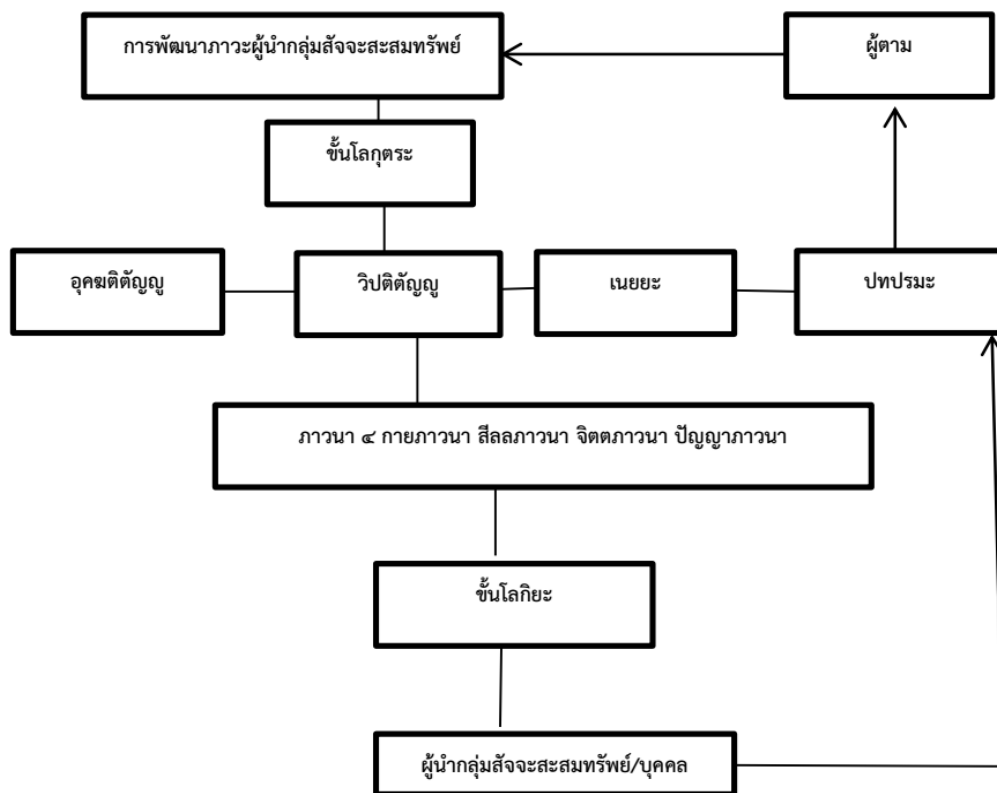
๒.๒ สามารถที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานด้วยวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดีเพียงไร

๒.๓ ระดับความยากง่ายในการตรวจหาความบกพร่องและวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับผลผลิตหรือมีอำนาจการตัดสินใจอยู่ในระดับใด

๒.๔ งานนั้นมีเป้าหมายเพียงคำตอบเดียวหรือมากกว่านั้น

๓. อำนาจในตำแหน่ง(Position Power) เป็นองค์ประกอบสำคัญลำดับสามของการควบคุมสถานการณ์ ซึ่งหมายถึง อำนาจของผู้นำหรือบุคคลที่ติดมากับตำแหน่งหน้าที่การงานการตรวจสอบความมีอำนาจในตำแหน่งของผู้นำว่ามากหรือน้อย

วิธีการพัฒนาบุคคลเพื่อเป็นผู้นำนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า ต้องพัฒนาตน พัฒนาคณะ พัฒนางาน กระบวนการ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ การพัฒนาบุคคล ซึ่งหมายถึงสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และคณะกรรมการผู้บริหาร ที่จะทดแทนกันนั้น การพัฒนาตนเป็นประโยชน์ส่วนรวม และการพัฒนา เป็นทั้งประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์ผู้อื่น การพัฒนาด้านพฤติกรรมของตน คน งาน ให้เจริญก้าวหน้า บนพื้นฐานศักยภาพที่สั่งสมมาแล้วในอดีตกาลในการพัฒนาด้านกาย ศีล จิต ปัญญา กระบวนการพัฒนาในทางพระพุทธศาสนานั้นพัฒนาด้วยหลัก การเจริญกรรมฐาน เป็นการฝึกอบรมบ่มเพาะพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักภาวนา ๔ จึงสามารถจัดลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จนบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ขั้นโลกียะ ทั้งหมดเป็นกระบวนการย้อนกลับเมื่อยังไม่ถึงฝั่ง และขั้นโลกุตระผู้ไปถึงฝั่ง หมายความว่า ผู้บรรลุธรรม เป็นพระอรหันต์ ไม่กลับมาเกิดอีก

แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะธรรม

จากแผนภาพผู้วิจัยพิจารณาว่า หลักการพัฒนาคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มสัจจะธรรม เพื่อให้เป็นผู้นำนั้น ในกลุ่มสัจจะธรรมสมาธิธรรม เปรียบได้กับบุคคล ที่เป็นพระสงฆ์สาวกในองค์พระพุทธศาสนา ได้มีการแบ่งระดับผู้นำเป็นขั้นตอนตามภูมิธรรมที่ได้ ในชั้นโลกุตระ ในชั้นโลกุตระนั้น พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้นำระดับโลก เป็นขั้นสูงสุดเป็นอุกกตัตถุญญบุคคล ผู้ที่สามารถสั่งสอน เป็นบุคคลผู้รู้แจ้งโดยไม่มีผู้ใดสั่งสอน เป็นผู้หลุดพ้นจากการศึกษาได้แล้วเป็นผู้นำมนุษย์ เทวดา เป็นต้น ชั้นปัจเจกพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าประเภทหนึ่ง ซึ่งตรัสรู้เฉพาะตัว มิได้สั่งสอนผู้อื่น ผู้เปี่ยมหมดแล้วซึ่งกิเลสแห่งตนไม่สามารถสอนผู้อื่นได้ เปรียบเช่น วิปัสสนาบุคคลจึงเป็นผู้นำระดับสูง และพระอริยสาวก อริยสาวิกา คือ สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ฟังคำสั่งสอนผู้ปฏิบัติตามเปรียบเช่น เนยยะบุคคล ระดับกลางทั้งหมดผู้พัฒนาตนแล้วด้วยดี เป็นผู้ใหญ่ ผู้นำ ผู้ปกครองทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการไปตามระดับความรู้ความสามารถภูมิธรรม อันพระบรมศาสดาผู้นำศาสนจักรทางพระพุทธศาสนา และเหตุที่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสงฆ์เป็นอนุปาติเสสบุคคล ที่เข้าถึงฝั่งพระนิพพานแล้วผู้ไม่เหลือเชื้อแห่งกิเลสทั้งปวง ดับกิเลสได้หมด แต่ยังคงมีการภาวนา ๔

และไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มาภาวนาไม่ใช่เพื่อศึกษาอีกต่อไป แต่เพราะยังขั้นคือ รูป หรือ ร่างกายที่เป็นอุปาทิเหลืออยู่ แต่ขณะจิตของพระองค์ทั้งหลายได้วิมุตติรสแล้ว จึงใช้หลักเบื้องต้นในการภาวนานั้น หรือถือเป็นหน้าที่เป็นกิจของผู้เป็นอริยะต้องปฏิบัติจนรูปขั้นและจิตดับหมดสิ้นกิเลสแล้ว คือ การทิ้งกิเลสและเบญจขันธ์ไม่เหลือแล้ว

ดังนั้นผู้วิจัยพิจารณาว่า หลักการพัฒนาพฤติกรรม คือ การพัฒนาตน พัฒนาคน พัฒนางาน ไว้ ๓ ประเด็นนี้ ต้องมีการตั้งเป้าหมายก่อนอื่นว่า จะพัฒนาเพื่ออะไร ผู้วิจัยตั้งเป้าว่า เพื่อประโยชน์ ๓ ด้าน คือ

๑. ประโยชน์ส่วนตัว เรียกว่า อัตตะตัตถะ คือ การพัฒนาตน
๒. ประโยชน์ผู้อื่น เรียกว่า ประัตถะ คือ การพัฒนาผู้อื่น หรือการพัฒนาตน
๓. ประโยชน์ร่วมกัน เรียกว่า อุภยัตถะ คือ การพัฒนางาน

๑. การพัฒนาตน คือ การพัฒนาคุณสมบัติของผู้ นำ ให้มีคุณค่าด้านศักยภาพสูงขึ้นไป โดยคำนึงถึงคุณค่าทางจริยธรรม คุณธรรม มีกฎระเบียบ มีวินัย เคารพกฎหมาย กฎองค์กร มีความซื่อตรง สุภาพอ่อนน้อม อ่อนโยน มีความเพียรพยายาม มีความอดทนอดกลั้น ฯลฯ ในหลักการนี้ ผู้นำผู้บริหารต้องรู้จักตนเอง คือ รู้จักสภาวะหรือวุฒิภาวะทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา ความสามารถและข้อจำกัดซึ่งเป็นความเด่น ความดี ข้อดี ข้อด้อย ข้อเสียของตนก่อน เพื่อเป็นการส่งเสริมส่วนที่ดี และปรับปรุงในส่วนที่เสียและที่สำคัญคือ ความพร้อมที่จะยอมรับการพัฒนาตนเองด้วยศรัทธาและความเต็มใจ

๒. การพัฒนาคน คือ การพัฒนาความเจริญขององค์การ ด้วยผู้นำต้องมีการตระหนัก ในความรับผิดชอบและความรับผิดชอบในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่เป็นหน้าที่โดยตรงและโดยอ้อมของผู้นำด้วยอุดมการณ์และคุณค่าของความเป็นผู้นำที่มีการพัฒนาตนอย่างดีแล้ว ในหลักการนี้ จะเป็นความผูกพันหรือพันธกิจต่อระบบทั้งระบบ คือ คน และงาน ต้องประสานกันเป็นองค์การที่มีองค์ประกอบสิ่งแวดล้อม ภายในและภายนอกเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้นำต้องรู้จักการบริหารจัดการให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เจริญขึ้นไปขึ้นไปให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

เมื่อสมาชิกหรือว่า บุคคลอื่น ที่เกี่ยวข้องรู้จักการพัฒนาตนเองดีแล้วอย่างไร ก็จะทำให้ทราบถึงการพัฒนาผู้อื่นได้ดีด้วยเมื่อการพัฒนาตนและพัฒนาตนดีแล้ว การพัฒนาองค์การก็จะดีตามไปด้วย มีผลผูกพันย้อนกลับ ไปสู่โลกสิ่งแวดล้อม คือ กฎธรรมชาติ ได้รับการพัฒนาที่ดีตามไปด้วย และนี่ คือ วัฏจักรแห่งการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคลผู้ได้รับการพัฒนาแล้วในขั้นต้น ขั้กลาง ขั้ปลาย และสิ้นสุดแห่งพัฒนาภาวะผู้นำแล้วโดยสิ้นเชิง บุคคลผู้นั้น คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และปรินิพพานมากกว่า ๒,๕๐๐ กว่าปีแล้ว เพราะพระองค์เองได้พัฒนาฝึกอบรมเจริญภาวนา คือ การพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นบารมี

แห่งโพธิญาณ และดำเนินต่อเนื่องเป็นเหตุปัจจัยในการดำเนินชีวิต ด้วยหลักธรรม คือ กฏธรรมชาติ กับหลักการพัฒนาด้วยระบบการศึกษา ๓ ด้าน คือ ศิล สมาธิ ปัญญา คือ ไตรสิกขา ซึ่ง ศิล สมาธิ ปัญญา ก็คล้ายคลึงกับ ภาวนา ๔

๔.๑.๒ สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

สรุปผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ได้ดังนี้

๑. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔

คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญา ไหวพริบปฏิภาณดีและมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะในการติดต่อประสานงานดี ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ ของตนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้า ของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไรในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนทรัพย์สิน คือ เงิน ผลประโยชน์ ต้องออกมามี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา และความเสียสละความสุข ส่วนตน และวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วยความซื่อสัตย์และความยุติธรรม มีวินัย มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทางสังคมดีมีความยืดหยุ่นสูง ในการ ออมขอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่กู้ไปจากกลุ่ม แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์ของตนที่ตั้งขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กลุ่มตั้งขึ้น ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของ กลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่ เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าความต้องการส่วนตัว อำนาจหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น

รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะ สะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัย จังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระ สังฆาธิการเวลามีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ต เพื่อการประชาสัมพันธ์ กล้าคิด กล้าทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามา เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเรียนรู้ และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ของสังคมได้ดี ปรับตัวได้ดี เวลาเข้าสังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมวางตัวเหมาะสมดี กิริยามารยาทดี วาจาก่ออภัย เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแกล้งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจ

คน และจิตใจดีโอบอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็น พระสงฆ์ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาใน การเป็นผู้นำกลุ่ม

๑.๑ ด้านกายภาพ

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองพื้นที่การศึกษานั้น เกิดขึ้นเพราะวิสัยทัศน์ของผู้นำ ตั้งขึ้น มาเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนให้อยู่ดี กินดี เข้าถึงสวัสดิการของชุมชน แต่กระแสบริโภคนิยม ทุน นิยม ทำให้คนในพื้นที่นั้น บางคนหลงมัวเมา ติดอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าคุณค่าเทียม เช่น ต้องมีรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เหมือนเพื่อนบ้าน ซึ่งบางทีความต้องการเหล่านี้ทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสิน เงินนอกระบบ จากการลงพื้นที่ทั้งการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ทำให้พบเห็น การบอกเล่าจากผู้ให้ข้อมูล สำคัญเกี่ยวกับการกู้เงินจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ไปใช้หนี้นอกระบบบ้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้นำ ต้องหันสถานการณ์การปล่อยเงินกู้ ต่างๆผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการต้องมีความรอบคอบ ถามไถ่ พิจารณา อย่างรอบคอบ แสดงให้เห็นว่า เป็นความเมตตาปรากรรณา ต่อสมาชิก เพื่อนร่วมชุมชน แสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อ ดังสุภาษิตโบราณว่า ไม่ใช่ชาติใช่เชื้อ แต่ถ้าเอื้อเฟื้อก็เหมือนเนื้ออาตมา ไม่ใช่ชาติ ใช่เชื้อ แต่ถ้าไม่เอื้อเฟื้อก็เหมือนเนื้อในป่า การที่ชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้นั้น ผู้วิจัยมองว่า ประชาชนในชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้น ประชาชนต้องการมีการกินดีอยู่ดี เป็นอันดับแรก จากนั้น เมื่อมีความกินดีอยู่ดี ครอบครัวยู่เป็นสุข การประกอบอาชีพอาชีพการงาน ก็ จะเป็นการงานที่ไม่มีโทษ เช่น การค้าขาย ยาเสพติด การลักลอบค้าขายของป่า การบุกรุกผืนป่า สาธารณะ เป็นต้น การที่ทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดำเนินการแบบนี้เป็นสิ่งที่เรียกได้ว่า หากสมาชิก ต้องการที่จะกู้เงิน อยากได้เงินเป็นทุนประกอบอาชีพต้อง เข้ามาเป็นสมาชิกรักษาศีล ๕ รักษาสัจจะ ก่อน ชุมชนก็จะได้รับการพัฒนา ทางกาย มีสวัสดิการ ทางสังคม ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทางจิตใจก็ ได้รับการพัฒนาด้วยธรรมะหลักศีล ๕ โดยมีธรรมะข้อปฏิบัติขัดเกลาจิตใจนั่นก็คือ สัจจะ ความจริงใจ ต่อเพื่อนร่วมชุมชนไม่คดไม่โกง ทำงานด้วยความจริงใจ ซื่อตรงต่อหน้าที่ ซื่อตรงต่อธรรมชาติ คือ สิ่งแวดล้อมในชุมชนตนเอง มีความรักหวงแหน ผู้วิจัยพิจารณาว่า ความยั่งยืนของชุมชนสามารถ พัฒนาให้มั่นคงได้ก็เพราะจุดเริ่มต้นตรงนี้นั่นเอง

นอกจากประเด็นดังกล่าวแล้วด้านกายภาพ ผู้นำร่างกายต้องพร้อมที่จะ ทำงานช่วยเหลือผู้อื่น คือคนในสังคม มนุษย์สัมพันธ์กับผู้คนรอบข้างต้องดี น่าเชื่อถือ เช่น เห็นกันำ เข้าไว้ใจ เข้าใกล้ก็น่าเชื่อถือ เป็นต้นการได้อยู่ทำงานกับเพื่อนร่วมงาน สิ่งสำคัญที่สุด ผู้นำต้องปรับตัว ให้เข้ากับผู้ใต้บังคับบัญชา มีความสามารถรอบรู้การงาน เรียกได้ว่า อยู่สูงมองเห็นใกล้ อยู่ใกล้มองเห็นชัดหมายความว่า ต้องเข้าใจงานกระจายงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชา และประการสำคัญต้องเป็น ตัวอย่างที่ดี นั่นก็คือ ไม่เป็นคนพาล ที่เบียดเบียนคนในชุมชน คือตั้งอยู่ในอคติ ส่วนตัว มีความตั้งใจที่ จะดำรงตนรักษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้ดำเนินไปเพื่อให้กลุ่มเป็นที่พึ่ง ทางสวัสดิการชุมชน ไว้พึ่งพา

ยามยากไม่ต้องหวังพึ่งการรักษาประกันโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ ทางที่วีนอกจากนั้นความประพฤติทางกายก็สำคัญ การประพฤติตนอยู่ในสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านชุมชน เห็นเป็นตัวอย่างเช่นการดำรงชีวิต อยู่ในความพอเพียง ไม่หลงไหลไปกับสิ่งที่เรียกว่าคุณค่าเทียม ความซื่อสัตย์สุจริตก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นการทำงานอยู่กับเงินของชาวบ้าน ซึ่งคนเหล่านั้นก็คือ คนในชุมชนรวมถึงญาติมิตรของตน และสิ่งสำคัญกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด การติดสุรา ยาเมา ต้องเป็นพื้นที่สีขาว หมายถึงพื้นที่แห่งการรักษาศีลตั้งปณิธานชื่อของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คำว่า “สัจจะ” ตีความหมายได้หลายอย่าง เช่น การมีสัจจะ คือไม่พูดปด หรือความจริงใจซึ่งหมายรวมถึงศีลข้อที่ ๔ เพราะว่า คนที่รักษาคำพูด คำสัตย์ได้แล้วนับว่าเป็นคนดี ที่คิดดี และจะกระทำสิ่งที่ดีงาม ดังพุทธพจน์ที่ว่า สัจจัง เว อมตาวาจา คำจริงเป็นสิ่งที่ไม่ตาย การที่ผู้นำพูดอย่างไร ทำได้อย่างนั้นก็จะเป็นสิ่งที่จะเพิ่มน้ำหนักแห่งคำพูด ได้มากนำมาซึ่งความศรัทธา ต่อผู้นำคนนั้น เพราะหากเป็นคนไม่รักษาสัจจะ ความจริงใจ ความสัตย์แล้ว ก็จะนับว่าเป็นคนพูดปด คนไม่จริงใจต่อผู้อื่น เป็นคนไม่ดีดังพุทธศาสนาสุภาษิตที่ว่า คนพูดเท็จไม่ทำชั่ว ย่อมไม่มี พฤติกรรมของผู้นำที่ดี ถือได้ว่าเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนา และช่วยให้ปัญญาออกงาม อย่างน้อยต้องพัฒนาพฤติกรรมคุณลักษณะภาวะผู้นำทางด้านกายภาพ ก่อนที่เป็นไปโดยไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูลโดยต้องเน้นพฤติกรรมทั่วไป ต้องให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมทางด้านกาย

๑.๒ ศีลภาวนา

ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ นั้น ด้านศีลภาวนา หมายถึง การที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาทางด้านความประพฤติ คือ ความซื่อตรง ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย คือ การเคารพศรัทธาของกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อเน้นหนักเรื่องสัจจะความประพฤติเป็นหลักซึ่งเมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว ก็เข้าถึงหลักธรรมที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น เป็นการเข้าทางประตูพระรัตนตรัยไปทางอ้อม เป็นการชักนำให้คนประพฤติปฏิบัติธรรมโดยใช้หลักธรรมทางศาสนา และภูมิปัญญาพื้นบ้านอันเป็นผลมาจากความเข้มแข็งของระบบย่อยของโครงสร้างทางสังคม ที่ยึดเหนี่ยวผูกพันกันเหนียวแน่นแบบเครือข่าย และเพื่อนบ้าน ผสมผสานเข้ากับความเชื่อศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องของคำว่า “สัจจะ” ซึ่งตีความหมายได้หลายอย่าง เป็นหลักประกันความร่วมมือ ความซื่อสัตย์และมีคุณธรรมจริยธรรม ส่วนในเรื่องสัจจะ เป็นธรรมะข้อไหน ผู้วิจัยพิจารณาว่า ในหลักธรรมได้กล่าวถึง คำว่า “สัจจะ” คือ ความจริงและเป็นจริงใจที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง นับว่าเป็นธรรมะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คำทำยที่ว่า “ทรัพย์” นั้น โดยความเข้าใจทรัพย์คือวัตถุสิ่งของ ที่มีมูลค่าเป็นเงินแต่ทรัพย์ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีที่มีความหมายว่า เครื่องปลื้มใจ ดังจะเห็นได้ว่า คนในชุมชนยอมทำงานบางอย่างก็เพื่อให้ผู้อื่นยกย่องสรรเสริญ บางคนเสียสละแม้จะทำแบบปิดทองหลังพระ ก็เพราะมีความอิจฉาจากการให้เป็นต้น ดังนั้น การสะสมทรัพย์จึงไม่ใช่การสะสม “เงิน” แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสะสมความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม เป็นต้น กลุ่มสัจจะ

สะสมทรัพย์นั้นเมื่อมีการทำดีแล้ว กลุ่มจะไม่ทอดทิ้ง จะช่วยเหลืออุ้มชูกันจะให้โอกาสแก่คนทุกคน นอกจากนี้ยังเป็นคุณธรรมที่กินได้ตั้งแต่ในครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (ได้ประโยชน์ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย) คือ ครอบงำชีวิตจากวิธีการจัดสวัสดิการของกลุ่มนั่นเอง ซึ่งให้เห็นว่า เมื่อมีการสะสมกันมาถึงระดับหนึ่งแล้วเงินปันผลของกลุ่มก็จะสามารถนำไปสู่กองทุนสวัสดิการ ดังนั้น คนแก่ที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้แล้วไม่มีญาติพี่น้องแล้ว ก็สามารถอยู่ในกลุ่มได้โดยอาศัยเงินปันผลที่ได้ตอนสิ้นปีสะสมกลับเข้าไปในกลุ่มอีกได้ และคนแก่คนนั้นก็ยังได้รับการดูแลจากกลุ่ม คือ กองทุนสวัสดิการ เมื่อเจ็บป่วยก็มีค่ารักษาพยาบาลจนถึงวันตาย ก็มีคนที่คอยช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ด้วยการทำ ฌาปนกิจศพและคืนเงินที่สมาชิกสะสมไว้ครบทุกบาท

๑.๓ ด้านจิตตภาวนา

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่ ทั้ง ๒ แห่ง ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญาไหวพริบปฏิภาณดีและมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในด้านการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์ดีมีทักษะในการติดต่อประสานงานดี ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ของตนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้าของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไรในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนกองเงินผลประโยชน์ ต้องออกมามี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา และความเสียสละความสุขส่วนตน และวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วย ความซื่อสัตย์และความยุติธรรม มีวินัย มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทางสังคม มีความยืดหยุ่นสูง ในการออมชอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่นำไปจากกลุ่ม

แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนที่ตั้งขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กลุ่มตั้งขึ้น ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าความต้องการส่วนตัว อำนาจหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่นการเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัยจังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระสังฆาธิการเวลามีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ตเพื่อการประชาสัมพันธ์ ถ้าคิด ถ้าทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

เรียนรู้ และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของสังคมได้ดี ปรับตัวได้เวลาเข้าสู่สังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมเหมาะสม กิริยามารยาทดี วาจากล้วยคำ เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแก่งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจคน และจิตใจดีโอบอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นพระสงฆ์ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาในการเป็นผู้นำกลุ่ม

๑.๔ ด้านปัญญาภาวนา

ต้องมีวิธีที่จะปฏิบัติความรู้ที่ตนมีต่อกลุ่ม ใช้ความรู้ที่มี และต้องมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์เป็น ต้องเป็นผู้รู้ข่าวสาร รู้อาการคาดการณ์ในอนาคต ที่เรียกว่า วิสัยทัศน์ นำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และกิจการทั้งหลายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และสามารถถ่ายทอดข่าวสารที่ตนเองได้รับมา จากหนังสือ บุคคล และสื่อสิ่งอื่นๆ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งโดยชาวบ้าน ในชุมชนชนบทบ้านนอก มีพระสงฆ์ดำรงตำแหน่งเป็นประธานที่ปรึกษาบ้าง เป็นประธานกลุ่มบ้าง ดังนั้นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ จึงเป็นคนในชุมชนไม่ต้องการคนที่มีความรู้มาก ปริญญาตรี ครูที่เกษียณราชการ แต่ต้องการคนที่ไว้วางใจ ได้มีความรักห่วงใยในชุมชน ดังคำพูดที่สะท้อนให้เห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และมีกฎที่สังคยยอมรับกันในกลุ่ม คือ การลงโทษทางสังคม สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ความสะดวกสบายด้วยระบบเทคโนโลยี ก็มี部分是ความต้องการ แต่ว่าความต้องการที่จะใช้กำลังคนให้มีส่วนร่วมในการทำงาน คือ คนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นความต้องการของคนในชุมชนมากกว่า ดังนั้น สิ่งที่ต้องจำเป็นในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน ผู้นำต้องมีการแสวงหาความรู้ เพิ่มเติม เพิ่มความรอบรู้ นำความรู้เหล่านั้นมาใช้พัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา แหล่งความรู้ของการศึกษาปัจจุบันเปิดกว้างมาก เช่น การศึกษาทางคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์ วิทยาเขต เหมาะสมกับผู้นำที่ส่วนใหญ่ เป็นพระภิกษุมาก่อน รวมถึงเป็นศิษย์เก่ามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงส่งเสริมให้คณะกรรมการ ได้มีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติมนอกจากนี้ การศึกษาดูงานกลุ่มอื่นก็มีส่วนทำให้คณะกรรมการ ผู้นำ ได้นำความรู้จากการดูงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มอื่น มาพัฒนาต่อยอดขึ้นไปอีก นอกจากนั้น เมื่อมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นดังที่กล่าวมานี้ ชุมชนอื่นๆก็จะได้นำไปดำเนินการโดยนำข้อมูลของกลุ่มที่พัฒนาแล้ว เป็นกรณีศึกษา การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนที่เกิดจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน ที่มีตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็จะมีขึ้น เจริญขึ้นอย่างมั่นคง การตัดสินใจของผู้นำจะดำเนินการใดๆ ของกลุ่มนั้นต้องยึดหลักประชาธิปไตย คือ มีการฟังเสียงส่วนใหญ่ที่ประกอบพร้อมไปด้วยความชอบธรรม ยุติธรรมมุ่งการบริหารงานเพื่อส่วนรวมของกลุ่ม ผู้นำแบบนี้มีทัศนคติต่อสมาชิกกลุ่ม คณะกรรมการ ผู้ร่วมงานตรงกันข้ามกับผู้นำแบบแบบอำนาจนิยม หรืออื่นๆ ซึ่งผู้นำแบบอำนาจนิยมจะยึดตนเองเป็นหลักศูนย์กลางของอำนาจในการสั่ง

การทิ้งมวลจะอยู่ที่ผู้นำ เพราะผู้นำเชื่อว่า ภารกิจการทำงานต่างๆจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความรู้ความสามารถของตัวผู้นำและประสบการณ์

ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ สรุปว่า เป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่เป็นแบบประชาธิปไตยนั้น เพราะว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นต้องอาศัยสมาชิก ถึงจะบรรลุเป้าหมายได้ ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย ทุกความเห็นหรือการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและยังประโยชน์มหาศาลแก่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ดังนั้นผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นเวลาประชุมประจำเดือนหรือว่าประชุมประจำปีเป็นต้น จะเปิดโอกาสให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา คือคณะกรรมการสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เข้าพบ หรือว่าแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย และวิธีการดำเนินงานตามแนวทางวัฒนธรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งขึ้น และผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมนั้น ต้องชักพวองค์กรให้เคลื่อนไหวหรือกระทำการไปสู่เป้าหมายของกลุ่มที่มีกฎระเบียบ เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน และต้องกล้าตัดสินใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหา รวมถึงมีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้มีความสามารถในการวางระบบการทำงานจัดคนให้เหมาะสมกับงาน ตามคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ สามารถในการจัดวางระบบการทำงาน เหมือนกับว่า ยืนอยู่ที่สูง มองเห็นคนข้างล่าง อยู่ใกล้มองเห็นที่ไกล อยู่ไกลมองเห็นชัด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มองอย่างนก และทำงานเหมือนกับมด ปลวก ที่คลุกคลีทั่วหมวดงาน เอากายใจและส่วนที่สูงที่สุด คือสมองเข้าไปสัมผัสผังแผนงานได้ชัดเจน จัดแผนงาน คน และการปล่อยกู่ ฝาก สวัสดิการให้เข้าระบบกัน กระจายงานและมอบให้เป็นการตัดสินใจร่วมกัน เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหานั้น ผู้นำต้องกล้าตัดสินใจในบางเหตุการณ์ สถานการณ์ รูปการณ์นั้นๆ และอาจจะไม่มีเวลาในการทบทวนครุ่นคิดมากนัก ผู้นำต้องตัดสินใจทบทวนเลือกทางออกทางใดทางหนึ่งที่แน่นอน และผู้นำเชิงพฤติกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประเภทนี้ยังนิยมการทำงานเป็นกลุ่ม เมื่อเผชิญหน้ากับปัญหามักจะขอความเห็นและมติจากที่ประชุมในการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา

นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่า นอกจากผู้นำกลุ่ม ซึ่งรวมทั้งคณะกรรมการจะมีคุณลักษณะกับการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นคุณลักษณะภาวะผู้นำ ที่แสดงออกด้านปัญญา แสดงแบบประชาธิปไตยส่งเสริมการปกครองให้รู้จักประชาธิปไตย ผู้วิจัยมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อที่จะไม่ทำให้เป็นข้อครหาว่า คนในเมืองตั้งรัฐบาล คนชนบทล้มรัฐบาลถือว่าเป็นการปลุกฝังทางตรงทางอ้อมอีกอย่างหนึ่ง คุณลักษณะส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ดังกล่าวแล้ว การออมชอมเจรจาด้วยถ้อยคำที่เป็นประโยชน์มุ่งสู่ประโยชน์ที่เห็นแก่กลุ่ม เป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่ผู้นำที่คำนึงถึงผู้อื่นเป็นหลักหรือมุ่งคน เป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมต่อผู้ตามในลักษณะของความเป็นมิตร ไว้วางใจ ให้ความอบอุ่น ประกอบด้วยเมตตาที่มีส่วนสำคัญ ที่จะให้ประโยชน์ส่วนรวม

คือการดำรงอยู่ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นคุณสมบัติที่โดดเด่น ที่เกิดจากการสังเกตของผู้วิจัย ซึ่งอยู่นอกเหนือจากการตัดสินใจ ก็คือการปลุกจิตสำนึก เริ่มต้นจากหมู่บ้านที่วัดตั้งอยู่ พระสงฆ์จะแสดงธรรม พุทธคุณแนะนำ กระตุ้นให้เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งเป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมการมุ่งคำนึงถึงตนเองเป็นหลักหรือมุ่งคน ในเวลาที่มีโอกาสประชุมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสร้างพลังต่อรองในการแก้ไขปัญหาชุมชน ที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาเรื่องปากท้อง การไม่ดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ เริ่มตั้งแต่การพูดคุยถึงปัญหาความยากจน การขาดเงินทุน การเป็นหนี้ และปัญหาชุมชนต่างๆ เช่น ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกัน ของคนในชุมชน คนชรา เด็กปัญหาเสพติด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถ้าชุมชนรวมตัวกันได้ ก็จะทำให้หมู่บ้านน่าอยู่ มีเงินหมุนเวียนในชุมชนตนเองการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ด้วยการนำวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อ เข้ามาสู่ชุมชนก็จะเกิดผลได้เร็วโดยเอาเงินมาเป็นเครื่องมือ ทำให้เกิดการช่วยเหลือกันในสังคม เป็นการให้ทาน ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

เป็นภาวะผู้นำแบบมุ่งที่คน (Employee Oriented) ให้ความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล คือ สมาชิกภายในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งก็คือ คนภายในชุมชน มีการปลุกเร้าช่วยๆ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย คือ ความอยู่ดีกินดี ทางกาย เมื่ออยู่ดีกินดีแล้ว ความต้องการการยอมรับจากหมู่ชนในชุมชนที่รักชาติกันเพื่อจะได้เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ต้องมีสัจจะก็เกิดขึ้น นำมาซึ่งความเป็นปกติจิตที่พร้อมจะใช้งาน สดใส เข้ากับผู้อื่นได้ และเกิดปัญญา ที่จะพิจารณาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า รวมถึงการแนะนำส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักจริง และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองให้คนในชุมชนคิดเป็น ทำเป็น และที่สุดแก้ปัญหาเองได้ โดยการรวมกลุ่ม การสะสมทรัพย์ผสมผสานหลักธรรม เพื่อให้คนอื่น คือ สมาชิกพ้นจากความทุกข์ทางกายทางใจ ซึ่งเป็นบทบาทให้การเรียนรู้ และให้คำปรึกษา ดังนั้น การปลุกจิตสำนึกของพระสงฆ์ ผู้วิจัยพิจารณาสรุป วิเคราะห์ว่า ปรากฏในลักษณะคิดคำนึงถึงผู้อื่นสูง เป็นการริเริ่มทางโครงสร้าง คือ

๑. การกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ เช่น ความยากจน และปัญหาความไม่เข้มแข็งของชุมชน เป็นเสมือนการมุ่งคน แสดงให้เห็นถึงความเป็นมิตร เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมกันกับผู้ตามคือ สมาชิก ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำ

๒. การกระตุ้นให้เห็นถึงสาเหตุปัญหาและการเชื่อมโยงของปัญหาที่จะเกิดตามมา เหมือนกับว่า เป็นการวางแผน ซึ่งเป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบที่มุ่งงาน เพราะว่าเมื่อคนในชุมชน คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เห็นสาเหตุของปัญหาแล้ว ก็เกิดการวางแผนร่วมกันว่า คุณต้องเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและตัวของสมาชิกกลุ่มเอง

๓. แนะนำวิธีการแก้ปัญหาโดยการสร้างศักยภาพของชุมชนผ่านกระบวนการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ซึ่งเป็นการ รวมกลุ่มและรวมความคิดในการแก้ปัญหา เป็นเหมือนพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ที่มีกองอำนาจการ ที่คอยแก้ปัญหา กำหนดบทบาทผู้ตามอย่างชัดเจน

๔. กระตุ้นให้เห็นผลที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มและชุมชนหลังจากการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการกลุ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป เป็นการสนับสนุนผู้ตามแบบมุ่งคน

เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่แบ่งแยกระหว่างผู้นำที่มีประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพ โดยพฤติกรรมผู้นำกลุ่มจะสะสมทรัพย์สินผู้วิจยวิเคราะห์ว่า เป็น ๒ แบบ คือ แบบมุ่งงานกับแบบมุ่งคน คือ มุ่งให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ดี ไม่มีหนี้สิน สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมแบบปกติสุข ส่วนแบบที่มุ่งงานนั้น ผู้วิจยวิเคราะห์ สรุปว่า การให้กลุ่มจะสะสมทรัพย์สินดำเนินไปได้ ในท่ามกลางความหลากหลายแห่งกองทุน ที่ผุดขึ้นตามมา เช่น กองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนเงินล้าน เป็นพฤติกรรมที่มุ่งงาน เพื่อให้กลุ่มจะสะสมทรัพย์สินเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้คนเข้าถึงสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือกันยามเจ็บ ยามจน ยามจาก และนอกเหนือจากนั้น ผู้วิจยพิจารณาว่า นอกจากภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ที่แบบมุ่งงาน แบบมุ่งคน ยังมีความคิดเห็นอีกว่า

เป็นผู้นำแบบมุ่งสังคม ที่จะพยายามรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่มพยายามให้สมาชิกกลุ่มเห็นว่าแต่ละคนก็มีความสำคัญ และมีบุคลิกอบอุ่น มีวิสัยทัศน์กว้างไกลที่ประกอบไปด้วยความเมตตาการส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นการสร้างศูนย์รวมหรือสร้าง ความสามัคคี โดยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถสูง มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการประสานงานดี ในขณะที่กลุ่มได้ดำเนินกิจกรรมไปแต่ละเดือนนั้น พระสงฆ์ที่เป็นประธานกลุ่ม จะใช้โอกาสส่งเสริมคุณธรรมนี้เป็นการนำหลักศาสนาธรรมและหลักพัฒนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างลงตัว หลักการพัฒนา คือการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม แก่คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ โดยในวันที่กำหนดไว้ในแต่ละเดือน จะทำให้กลุ่มจะสะสมทรัพย์สินเรียนรู้ปัญหาและแก้ไขปัญหาไปในตัวรวมทั้งการตรวจสอบกันและกันในชุมชนเองด้วย หลักศาสนาเป็นการส่งเสริมคุณธรรม โดยการแทรกธรรมะให้เป็นข้อปฏิบัติของกลุ่ม เช่น ใครไม่มีสัจจะ คือการไม่รักษาเกณฑ์ เช่น การขาดส่งเงินหุ้นเป็นเดือนก็ต้องเสียค่าปรับ เป็นเสมือนกับว่า ขาดความขยันหมั่นเพียรในปัจจุบัน ขยันทำงานในชีวิตประจำวันของตนเองเพื่อที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สินเพื่อนำมาใช้ในการเก็บออม และใช้เลี้ยงครอบครัว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งคนคือมีพฤติกรรมที่เอาใจใส่ทุกซ่ซุข ช่วยเหลือสนับสนุนผู้ตาม ทั้งเรื่องงาน และเรื่องส่วนตัว เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นต้น

๒. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวา ๔

กลุ่มจะสะสมทรัพย์สิน เป็นกลุ่มที่เกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้นำ วิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่เป็คุณลักษณะส่วนหนึ่งของคุณลักษณะภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวา ๔ ที่มองถึงอนาคต ด้วยความเสียสละของคณะกรรมการที่เป็นผู้นำ ผู้ที่รู้ปัญหาของชุมชน และเป็นการรวมตัวกันเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะของการพึ่งตนเอง คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตาม

หลักภาวนา ๔ ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญาไหวพริบปฏิภาณดีและมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะในการติดต่อประสานงานดี ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ของตนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้าของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไรในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนกองเงินผลประโยชน์ ต้องออกมาดี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา และความเสียสละความสุขส่วนตน และวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วย ความซื่อสัตย์และความยุติธรรม มีวินัย มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทางสังคมดี มีความยืดหยุ่นสูง ในการออมชอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่กู้ไปจากกลุ่ม

แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนที่ตั้งขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กลุ่มตั้งขึ้น ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่า ความต้องการส่วนตัว อำนาจหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับ การเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัยจังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระสังฆาธิการเวลาที่มีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ต เพื่อการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ กล่าวทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเรียนรู้ และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของสังคมได้ดี ปรับตัวได้เวลาเข้าสู่สังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมวางตัวเหมาะสม กิริยามารยาทดี วาจาด้อยค่า เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแกล้งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจคน และจิตใจดีโอปปอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นพระสงฆ์ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาในการเป็นผู้นำกลุ่ม

๒.๑ ด้านกายภาวนา

ภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาวนา เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ดำรงอยู่แบบเดิมๆ ไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การเข้ามาของกองทุนต่างๆ จาก

ความช่วยเหลือจากทางภาครัฐ เช่น กองทุนเงินล้าน กองทุนแม่ เป็นต้น รวมถึงการสั่งงาน การดำเนินงานหลายขั้นตอน จะทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อยู่รอด ดำรงอยู่ได้ยาก ในอนาคตกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่างๆ ทั่วประเทศต้องมีศูนย์กลางการติดต่อ การประสานงานทั้งในระดับจังหวัด ประเทศ ร่วมมือกันเชื่อมโยงกันเป็นโยงใยเป็นเครือข่าย ในขณะที่เดียวกันโครงสร้างภายในองค์กรก็ต้องจะต้องกระจายความสามารถในการการตัดสินใจให้กับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ให้เพิ่มขึ้น และมีลำดับขั้นการดำเนินงานให้น้อยที่สุด และต้องเปลี่ยนแปลงกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้รองรับและก้าวหน้าให้ทันความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ท้าทายและมีอิทธิพลต่อความอยู่รอดและตั้งอยู่อย่างมั่นคง ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพราะว่าปัจจุบันมีแรงกดดันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และรวดเร็ว กลุ่มต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันกับกองทุนอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากภาครัฐ หรือว่า หนี้ในระบบที่เป็นตัวแทรกซ้อน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้ ผู้วิจัยมองว่าผู้นำ พร้อมทั้งคณะกรรมการ จึงมีโครงการดำเนินงาน ลดรายจ่ายกับคนในชุมชน เช่น โครงการฌาปนกิจหมู่บ้าน ศูนย์สาธิตการตลาด ร้านค้าชุมชน เป็นการปลูกฝังเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้การออม เป็นการมุ่งเป้าการพัฒนาคนในชุมชนที่ทำมาหากินเลี้ยงชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนก่อเวรภัยทำลายผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพที่ช่วยแก้ปัญหาให้แก่คนในชุมชน ที่สามารถสร้างสรรค์ก่อกุลสังคัม และธรรมชาติ

๒.๒ ด้านศีลภาวนา

เมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้รับการเจ็บไข้ ป่วย มีอันต้องล้มหมอนนอนเสื่อ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พร้อมคณะกรรมการผู้บริหารฝ่ายต่างๆ บางส่วนจะเป็นคนลงไปดูแลสมาชิกด้วยตัวเอง ที่บ้าน หรือที่งานศพพร้อมกับมอบเงินส่วนที่เป็นสวัสดิการที่ทางกลุ่มได้จัดตั้งขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจ็บก็เยี่ยมไข้ ตายก็เยี่ยมผี อยู่ก็ดีกัน ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อถือ เชื่อมมั่น และความเคารพนับถือที่ผู้ตามคือ สมาชิกมีให้กับผู้นำกลุ่ม ผู้บริหารคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นมิตรที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา และสมาชิกก็มั่นใจว่า สามารถเข้าพบเพื่อปรึกษาได้โดยง่าย เพราะว่าผู้นำกลุ่มให้ความสนใจในความเป็นอยู่ที่ดีและความต้องการของผู้ได้บังคับบัญชา อีกทั้งผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ยังมีการเทศน์ ปาฐกถาธรรม เวลารการประชุม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเชิญชวนให้ผู้ได้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรึกษาหารือกับผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อขอแนวคิดและความคิดเห็น ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บางครั้งผู้วิจัยสังเกต และได้รับการบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ที่น่าเชื่อถือได้ว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้บูรณาการความคิดและแนวคิดของผู้ได้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีที่กลุ่มหรือองค์กรจะนำไป เช่น พื้นที่ศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ที่เวลาสิ้นปี ผู้นำคณะกรรมการ สมาชิก ได้ปรึกษาหารือกันว่า เงินปันผลเยอะควรนำไปสร้างประโยชน์อะไร ที่เกิดแก่

ชุมชน จึงมีการลงมติ ความคิดว่าควรสร้างถนน สร้างสำนักงาน ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำก็รับฟังและปฏิบัติเกิดเป็นถาวรวัตถุที่สวยงาม ใช้คุ้มค่าเกิดประโยชน์ เป็นเงินหลายล้านบาทซึ่งไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือการบอกบุญเรียกราย ทอดผ้าป่า เป็นต้น เมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้รับการเจ็บไข้ ป่วย มีอันต้องล้มหมอนนอนเสื่อ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พร้อมคณะกรรมการผู้บริหารฝ่ายต่างๆ บางส่วนจะเป็นคนลงไปดูแลสมาชิกด้วยตัวเอง ที่บ้าน หรือที่งานศพ พร้อมกับมอบเงินส่วนที่เป็นสวัสดิการที่ทางกลุ่มได้จัดตั้งขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจ็บก็เยี่ยมไข้ ตายก็เยี่ยมผี อยู่ก็ดีกัน ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อถือ เชื่อมั่น และความเคารพนับถือที่ผู้ตามคือ สมาชิกมีให้กับผู้นำกลุ่ม ผู้บริหารคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ซึ่งถือได้ว่า เป็นการสร้างความเป็นมิตรที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา และสมาชิกก็มั่นใจว่า สามารถเข้าพบเพื่อปรึกษาได้โดยง่าย เพราะผู้นำกลุ่มให้ความสนใจในความเป็นอยู่ที่ดีและความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา อีกทั้งผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ยังมีการเทศน์ ปาฐกถาธรรม เวลาการประชุม ซึ่งถือได้ว่า เป็นการเชิญชวนให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อขอแนวคิดและความคิดเห็น ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บางครั้งผู้วิจัยสังเกต และได้รับการบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ที่น่าเชื่อถือได้ว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้บูรณาการความคิด และแนวคิดของผู้ใต้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีที่กลุ่มหรือองค์กรจะนำไป เช่น พื้นที่ศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ที่เวลาสิ้นปี ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก ได้ปรึกษาหารือกันว่า เงินปันผลเยอะควรนำไปสร้างประโยชน์อะไร ที่เกิดแก่ชุมชน จึงมีการลงมติ ความคิดว่าควรสร้างถนน สร้างสำนักงาน ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำก็รับฟังและปฏิบัติเกิดเป็นถาวรวัตถุที่สวยงาม ใช้คุ้มค่าเกิดประโยชน์ เป็นเงินหลายล้านบาทซึ่งไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือการบอกบุญเรียกราย ทอดผ้าป่า เป็นต้น

ระบบต่างๆ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น ผู้วิจัยมองว่า เป็นการจัดวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เป็นสวัสดิการและเป็นเครื่องมือและเป็นสื่อช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยดำเนินไปในทางที่ดีจะอำนวยผลดีแก่สมาชิกในชุมชน ทั้งหมดเป็นวิสัยทัศน์ของผู้นำ การปฏิบัติตนทางกายให้มีความเจริญ ฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายคือภายนอก หมายถึงเกิดจากการเห็นชุมชนอื่นแล้วนำมาจัดตั้งกับชุมชน มีกลุ่มเป็นของตน การกระทำดังกล่าวของผู้นำนั้นสมดังพุทธพจน์ว่า

“คนที่เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก ย่อมคิดการ มิใช่เพื่อเบียดเบียนตน มิใช่เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น มิใช่เพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย เมื่อจะคิด ย่อมคิดการที่เกื้อกูลแก่ตนที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ที่เกื้อกูลแก่คนทั้งสองฝ่าย ที่เกื้อกูลแก่ทั้งโลกเลยทีเดียว”

๓.๔ ด้านปัญญาภาวนา

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่มีเงินเดือนให้กับคณะกรรมการ ที่ดำรงอยู่ตามแผนกต่างๆ เพียงแค่มีเงินพิเศษให้กับผู้ที่เป็นคณะกรรมการ ที่มาปฏิบัติทุกเดือน ซึ่งไม่มากมายอะไร จำนวน

๓๐๐-๔๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับเงินที่เก็บดอกเบี้ยได้ ดังนั้นอำนาจในทางวินัยเมื่อคณะกรรมการกลุ่มจึงเป็นเรื่องที่มีอำนาจพิเศษ ที่น่ากลัว เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เพราะว่าหากเกิดเรื่องที่ไม่คาดฝัน เช่น การโกงบัญชี ปรับแต่งบัญชี ก็เหมือนกับว่า เป็นการโกงเงินของญาติพี่น้องของตนเอง โกงเงินของคนทั้งชุมชน ตรงจุดนี้ โกงเงินพระ โกงเงินวัด ผู้นำกลุ่มที่เป็นพระจึงเหมือนกับว่า มีอำนาจอยู่พิเศษอยู่ในตัว

ความสัมพันธ์ โครงสร้างงาน อำนาจในตำแหน่ง ปัจจัย ๓ สิ่งทีกล่าวนำนั้น มีความสัมพันธ์กันในลำดับหนึ่ง คือ ความพึงพอใจ ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามเป็นไปด้วยดี ลักษณะงานกำหนดไว้ชัดเจน และผู้นำมีอำนาจมาก ถ้าปัจจัย ๓ สิ่งทีกล่าวนำนั้น มีลักษณะตรงกันข้ามก็ได้ชื่อว่ามีความไม่น่าพึงพอใจเกิดขึ้นในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นอกจากนั้นการที่พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นอกจากจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแล้ว การที่วัดตั้งอยู่ในชุมชน มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนต้องสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชนด้วย และต้องประกอบด้วยความเมตตา ไม่เป็นผู้หนึ่งเฉยต่อความทุกข์ยากของฆราวาสญาติโยมที่ได้อุปถัมภ์ปัจจัย ๔ สิ่งเหล่านี้จึงถือเป็นคุณลักษณะหรือองค์ประกอบประการหนึ่งที่ผู้นำทุกคนควรมี เพราะว่าผู้นำทุกคน เป็นผู้นำแต่ไม่ได้มีภาวะผู้นำเหมือนกันทุกคนเสมอไป ทำให้การเป็นผู้นำกลุ่มนั้นๆ ประสบความล้มเหลว ซึ่งจะทำให้เกิดความเสียหายมากกว่าผลดี ผู้วิจัยพิจารณาว่าเป็นภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ แบบขึ้นน้ำ ที่พฤติกรรมมุ่งงานสูง และมุ่งความสัมพันธ์สูง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เป็นพระสงฆ์จะมีพฤติกรรมทั้งสั่งการและสนับสนุนด้วยการปลุกเร้ากระตุ้นตามแนวทางหลักธรรมที่ตนมือออกไปด้วย เป็นผลออกไปที่เรียกว่า ทำให้สมาชิกในกลุ่ม เกิดความมีเมตตาเอื้อเพื่อเอื้อเผื่อต่อกัน มีวิธีการแปลงสู่การปฏิบัติ คือ การที่สมาชิกร่วมกันมาสะสมทรัพย์ร่วมกันผ่านกลุ่ม นอกจากเป็นการออมแล้ว ยังเป็นสิ่งสมบุญร่วมกันด้วย เพราะกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกัน การที่ทุกคนได้เสียสละทรัพย์ของตนมาผ่านกลุ่ม แสดงให้เห็นว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทุกคนมีจิตคิดจะช่วยเหลือกัน การที่ทุกคนได้เสียสละทรัพย์ของตนมาออมผ่านกลุ่ม แสดงให้เห็นว่า สมาชิกทุกคนมีจิตคิดจะช่วยเหลือเพื่อสมาชิกที่เดือดร้อนให้พ้นจากความเดือดร้อน โดยแปลสภาพการให้ความช่วยเหลือจากที่เป็น นามธรรมเป็นสิ่งที่เห็นเป็นผลผ่านเงินซึ่งเป็นสื่อกลาง เพราะว่า เงินไม่ดี ไม่ชั่ว แต่ว่าทุกคนต้องใช้เงินผ่านเงินซึ่งเป็นสื่อกลางของกลุ่ม เพราะคนที่เดือดร้อนได้ขอกู้เงินจากกลุ่มไปบรรเทาความเดือดร้อน ซึ่งเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น คือ เงินที่สมาชิกทุกคนมาออมร่วมกัน ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละเดือนมีเงินให้สมาชิกกู้เพิ่มขึ้น จึงเท่ากับว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทุกคนได้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อน ให้เพื่อนสมาชิกท่านอื่นด้วย จึงเป็นการแปลงสภาพความช่วยเหลือให้ปรากฏเห็นผลที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น มากกว่าการที่นั่งสวดมนต์หรือว่า แผ่เมตตาให้กับเพื่อนสมาชิกกลุ่มที่สูญเสีย สูญหายไป ซึ่งการทำแบบนี้ของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น แสดงออกถึงความเป็นมิตร นำคบหาสมาคม ช่วยเหลือแก่สมาชิก

ดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า การกระทำของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงสถานการณ์ เป็นเหมือนกับมุ่งความสัมพันธ์ที่สูง ผู้นำมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยผู้นำจะมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้อำนวยการความสะดวกและ สื่อสารทำความเข้าใจกับกลุ่มนอกจากนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า การมีเมตตา ช่วยเหลือและสงเคราะห์ มาสู่การปฏิบัติที่เป็นสิ่งที่จับต้องได้ การที่สมาชิกกลุ่ม ในพื้นที่มีการเข้าวัด มัคทายก นำสวดแผ่เมตตา ตอนเมื่อทำบุญเรียบร้อยจะมีการนำสวดแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมีความเป็นนามธรรมที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ว่า มีใครรับไปได้ หรือไม่แต่ว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองแห่ง โดยการนำของพระสงฆ์ และคณะกรรมการ ได้แปลงความมีเมตตาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันให้มีผลเป็นรูปธรรมจับต้องสัมผัสได้โดยการช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนผ่านกิจกรรมกลุ่ม คือ การจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือต่างๆ เช่น ยามเจ็บต้องนอนดูอาการที่โรงพยาบาล ทางกลุ่มก็จะมีเงินสวัสดิการจ่ายให้ วันละ ๓๐๐ บาท หรือว่า ยามจาก ทางกลุ่มก็จะมีเงินปันผลให้ ไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท เป็นการแสดงความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน อันเป็นคุณสมบัติของผู้นำตามสถานการณ์ ในส่วนระดับของผู้นำกับผู้ตาม เพื่อให้เกิดความจงรักภักดีต่อกลุ่ม เป็นการสร้างแรงศรัทธาของผู้นำอีกทางหนึ่ง

เพราะเงินที่นำมาช่วยเหลือเรื่องสวัสดิการแก่สมาชิกนั้นเกิดขึ้นมาจากผลกำไรจากเงินที่สมาชิกสะสมร่วมกันและมีการปล่อยเงินกู้เป็นประจำเดือน ทุกเดือน เมื่อสิ้นปีแล้วจึงนำมาตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการกลุ่ม เพื่อไว้เป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน เช่น ป่วยนอนโรงพยาบาล ดังที่กล่าวข้างต้น ทางกลุ่มจะนำเงินจากกองทุนสวัสดิการนี้ไปช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนนั้นๆ ซึ่งเงินที่กลุ่มนำไปตั้งกองทุนสวัสดิการนั้นก็คือ เงินของสมาชิกทุกคน ดังนั้น เมื่อกลุ่มช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนจึงเท่ากับว่า สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการสงเคราะห์เพื่อนในชุมชนด้วย สมาชิกทุกคนได้ทำบุญ คือ การสงเคราะห์ผู้ที่มีความเดือดร้อนผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นการผ่อนคลายความทุกข์ในชุมชนที่สมาชิกมี

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงสถานการณ์ตามหลักภavana ๔ สามารถอธิบายได้ว่า ภาวะผู้นำกลุ่มที่มีประสิทธิผล ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมผู้นำเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ด้วย เช่น การเยี่ยมเยียน สมาชิก การประชุมกลุ่ม หากมีคำถามว่า ที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตามสถานการณ์ เป็นผู้นำที่ดีหรือเปล่า ผู้วิจัยคิดพิจารณาว่า เป็นผู้นำที่ดีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพราะว่า ประการแรกมีการให้รางวัลกับผู้ได้บังคับบัญชาเวลาสิ้นปีที่ปันผล ผู้นำกลุ่มไม่ได้นำเงินที่ผลดอกไปใช้จ่ายส่วนตัว หรือมุ่งสร้างถาวรวัตถุแก่วัดอย่างเดียว แต่ว่า นำเงินจำนวนเหล่านั้นมาซื้อเสื้อบ้าง ข้าวสาร เป็นรางวัลแก่คณะกรรมการ ประการที่สอง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชาว่า รางวัลมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของเป้าหมายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมเข้าถึงสวัสดิการทางสังคม

๔.๒ ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๔.๒.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง อายุ การเป็นสมาชิก โดยแจกแจงตามความถี่ และค่าร้อยละ

ผู้วิจัยต้องการที่จะสำรวจหาคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน จึงได้ทำการสำรวจวิจัยเชิงปริมาณเพื่อหาคุณลักษณะภาวะผู้นำเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ดี จึงได้ผลดังนี้ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะธรรมทั้ง ๒ กลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน ๓๖๗ คนแยกตามเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่ง อายุการเป็นสมาชิก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และค่าร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๓๖๗)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๖๖	๔๕.๘
หญิง	๒๐๑	๕๔.๒
รวม	๓๖๗	๑๐๐
อายุ		
๑๘-๒๙ ปี	๙๗	๒๖.๖
๓๐-๓๙ ปี	๑๘๙	๕๑.๙
๔๐-๔๙ ปี	๓๒	๘.๐
๕๐-๕๙ ปี	๔๙	๑๓.๕
รวม	๓๖๗	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวน และค่าร้อยละของปัจจัยส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

(n=๓๖๗)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
วุฒิการศึกษา		
ประถมศึกษา	๑๒๓	๓๓.๘
มัธยมศึกษาตอนต้น	๑๕๙	๔๓.๗
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๖๘	๑๘.๗
ปริญญาตรีขึ้นไป	๑๗	๓.๘
รวม	๓๖๗	๑๐๐
ตำแหน่ง		
สมาชิกกลุ่ม	๓๑๙	๘๗.๖
สมาชิกกลุ่ม/ผู้บริหาร	๒๓	๕.๕
สมาชิกกลุ่ม/เจ้าหน้าที่	๒๕	๖.๙
รวม	๓๖๗	๑๐๐
อายุการเป็นสมาชิก		
๑-๕ ปี	๑๓๔	๓๖.๘
๖-๑๐ ปี	๑๔๗	๔๐.๔
๑๑-๑๕ ปี	๘๖	๒๒.๘
รวมทั้งสิ้น	๓๖๗	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองกลุ่ม จำแนกตามตัวแปร ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๒ เป็นเพศชายจำนวน ๑๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๘ ประชากรส่วนใหญ่ มีอายุ ๓๐ -๓๙ ปี จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙ ซึ่งส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗ ประชากรที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากที่สุด คือ ๓๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๖ และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๖-๑๐ ปี จำนวน ๑๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๔

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวะนา ๔ (n=๓๖๗)

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวะนา ๔	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความโปร่งใสภายในองค์กรที่ตรวจสอบได้	๒.๒๓	.๑๖๗	น้อย
๒.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้	๒.๓๔	.๒๐๕	น้อย
๓.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีวิธีการที่แน่นอนในการบริหารงานไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้	๒.๓๓	.๒๒๗	น้อย
๔.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงและจริงจังในการพยายามทำเป้าหมายขององค์กรให้เป็นจริงขึ้นมา	๒.๓๙	.๒๔๕	น้อย
๕.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความรู้ที่ทันสมัยกับเทคโนโลยีสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรได้	๒.๔๑	.๒๘๒	น้อย
๖.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เชื่อถือไว้วางใจได้ ในเรื่องการทำงาน	๒.๔๘	.๒๙๑	น้อย
๗.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชา และสมาชิกให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง	๒.๓๙	.๒๕๖	น้อย
๘.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง	๒.๕๑	.๓๗๒	ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
 ภาคเหนือตอนล่าง ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภavana ๔(ต่อ)

(n=๓๖๗)

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภavana ๔	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๙. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเจตคติที่ดีกับพุทธศาสนา และ ศิลปวัฒนธรรมในชุมชน	๒.๕๓	.๓๓๗	ปานกลาง
๑๐. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตัดสินใจ อย่างรวดเร็วและถูกต้อง	๒.๕๘	.๓๘๔	ปานกลาง
๑๑. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตกลงใจ โดยฉับพลัน กล่าวตัดสินใจและประกาศ ข้อตกลงอย่างจริงจังและ ชัดเจน	๒.๖๓	.๓๘๔	ปานกลาง
๑๒. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการให้ฟังพา แก่สมาชิกในด้านการใช้ชีวิต	๒.๖๒	.๔๐๑	ปานกลาง
รวม	๒.๕๕	.๓๓๕	น้อย

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความเห็นต่อรูปแบบการ
 เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง คุณลักษณะ
 ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}$ =๒.๕๕, S.D.=๐.๓๓๕) เมื่อพิจารณาเป็นราย
 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับน้อย ๗ ด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ๑) ผู้นำกลุ่ม
 สัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตกลงใจโดยฉับพลัน กล่าวตัดสินใจและประกาศ ข้อตกลงอย่าง
 จริงจังและชัดเจน ($\bar{X}$ =๒.๖๓, S.D.=.๓๘๔) ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการให้
 ฟังพาแก่สมาชิกในด้านการใช้ชีวิต ($\bar{X}$ =๒.๖๒, S.D.=.๔๐๑) ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มี
 ความสามารถในการตัดสินใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ($\bar{X}$ =๒.๕๘, S.D.=.๓๘๔) ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์มีเจตคติที่ดีกับพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในชุมชน ($\bar{X}$ =๒.๕๓, S.D.=.๓๓๗) ๕) ผู้นำ
 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$ =๒.๕๑, S.D.=
 .๓๗๒) ๖) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เชื่อถือไว้ใจได้ ในเรื่องการทำงาน
 ($\bar{X}$ =๒.๔๘, S.D.=.๒๙๑) ๗) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความรู้ที่ทันสมัยกับเทคโนโลยีสามารถนำมา
 ประยุกต์ใช้กับองค์กรได้ ($\bar{X}$ =๒.๔๑, S.D.=.๒๘๒)

ระดับปานกลาง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและสมาชิกให้ได้รับการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ($\bar{X}$ = ๒.๓๙, S.D.=.๒๕๖) ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงและจริงจังในการพยายามทำเป้าหมายขององค์กรให้เป็นจริงขึ้นมา ($\bar{X}$ = ๒.๓๙, S.D.=.๒๔๕) ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ($\bar{X}$ = ๒.๓๔, S.D.=.๒๐๕) ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีวิธีการที่แน่นอนในการบริหารงานไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ($\bar{X}$ = ๒.๓๓, S.D.=.๒๒๗) ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความโปร่งใสภายในองค์กรที่ตรวจสอบได้ ($\bar{X}$ = ๒.๓๓, S.D.=.๑๖๗) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักทฤษฎี ๔

(n=๓๖๗)

คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักทฤษฎี ๔	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการสำรวมกาย วาจา ใจ เวลา อยู่ในที่สาธารณะ	๒.๕๘	.๔๑๑	ปานกลาง
๒.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มี พฤติกรรมที่พึงประสงค์ทางที่ดี	๒.๕๙	.๔๐๕	ปานกลาง
๓.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายได้ดี	๒.๖๕	.๔๐๘	ปานกลาง
๔.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีภาวะปกติ เคารพกฎปฏิบัติ ตามระเบียบ	๒.๕๕	.๓๙๕	ปานกลาง
๕.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงทางอารมณ์ในการบริหารกลุ่มใช้ระเบียบกฎในการบริหารกลุ่ม	๒.๖๐	.๔๓๗	ปานกลาง
๖.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาตามกฎระเบียบของกลุ่มด้วยดี	๒.๕๖	.๔๑๔	ปานกลาง
๗.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีจิตใจที่มั่นคงในการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๒.๕๗	.๔๒๗	ปานกลาง
๘.ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีคุณภาพจิต เชื่อในกรรม การกระทำ ผลของการกระทำ	๒.๕๕	.๓๘๗	ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
 ภาคเหนือตอนล่าง คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภavana ๔ (ต่อ)
 (n=๓๖๗)

คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลัก ภavana ๔	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๙. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีสมรรถภาพจิตดีเป็นผู้มีความอดทนต่อนินทาและสรรเสริญ	๒.๖๑	.๔๔๔	ปานกลาง
๑๐. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	๒.๖๗	.๔๐๓	ปานกลาง
๑๑. ผู้นำสัจจะสะสมทรัพย์สามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากความกดดันอันเกิดจากการบริหาร และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบมีขั้นตอน	๒.๕๖	.๔๐๔	ปานกลาง
๑๒. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สร้างแรงกระตุ้นให้ผู้ได้บังคับบัญชาปฏิบัติงานในงานที่ได้รับมอบหมาย	๒.๕๓	.๓๕๙	ปานกลาง
รวมทั้งหมด	๒.๕๙	.๓๖๓	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความเห็นต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =๒.๕๙, S.D.=.๓๖๓) เมื่อพิจารณารายด้านที่เหมาะสมพัฒนาได้ พบว่า ๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ($\bar{X}$ =๒.๖๗, S.D.=.๔๐๓) ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายได้ดี ($\bar{X}$ =๒.๖๕, S.D.=.๔๐๘) ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ($\bar{X}$ =๒.๖๑, S.D.=.๔๔๔) ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงทางอารมณ์ในการบริหารกลุ่มใช้ระเบียบกฎในการบริหารกลุ่ม ($\bar{X}$ =๒.๖๐, S.D.=.๔๓๗) ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มี พฤติกรรมที่พึงประสงค์ทางที่ดี ($\bar{X}$ =๒.๕๙, S.D.=.๔๐๕)

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
 ภาคเหนือตอนล่าง คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภavana ๔

(n=๓๖๗)

คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภavana ๔	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการศึกษาทางด้านร่างกาย และมีการออกกำลังกาย	๒.๖๖	.๔๗๕	ปานกลาง
๒. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีอบรมทางด้านกายเพื่อละ เว้นสิ่งเสพติดที่เป็นพิษต่อร่างกาย	๒.๕๖	.๔๐๔	ปานกลาง
๓. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาทางด้านการดูแล สุขภาพร่างกายตามวัย	๒.๖๖	.๔๕๐	ปานกลาง
๔. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีความมุ่งมั่นหมาย เสริมสร้างความรู้ทางกฏติการมารยาทขององค์กร	๒.๖๐	.๔๒๓	ปานกลาง
๕. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ฝึกอบรมทัศนคติที่ดีต่อ มารยาทของสังคม	๒.๕๔	.๔๒๖	ปานกลาง
๖. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ที่ส่งเสริมการพัฒนา ความสามัคคีขององค์กรอย่างเป็นระบบ	๒.๖๒	.๔๔๗	ปานกลาง
๗. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีการศึกษาทางจิตดี ร่า เริงแจ่มใส	๒.๕๖	.๓๙๔	ปานกลาง
๘. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ควรผ่านการอบรมเรื่องบาป บุญคุณโทษผลของกรรม	๒.๖๐	.๔๗๘	ปานกลาง
๙. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีความสามารถพัฒนา ในการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม	๒.๖๖	.๔๒๕	ปานกลาง

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่า ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
 ภาคเหนือตอนล่าง คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภavana ๔ (ต่อ)
 (n=๓๖๗)

คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภavana ๔	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑๐. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีการศึกษาลดระดับ แหยมทำประโยชน์แก่สังคมได้	๒.๕๖	.๔๙๕	ปานกลาง
๑๑. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมสามารถ มองการณ์ไกล	๒.๖๑	.๓๕๗	ปานกลาง
๑๒. ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้พัฒนาตนเองมีความริเริ่ม สร้างสรรค์	๒.๓๓	.๔๔๓	น้อย
รวมทั้งหมด	๒.๕๘	.๘๔๕	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความคิดเห็นต่อรูปแบบการ
 เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้าน
 คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๒.๕๘, S.D. = .๘๔๕)

คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ที่เหมาะสมที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่นๆ ได้แก่

๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการศึกษาทางด้านร่างกายและมีการออกกำลังกาย
 ($\bar{X}$ = ๒.๖๖, S.D. = .๔๗๕) ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาทางการดูแลสุขภาพร่างกาย
 ตามวัย ($\bar{X}$ = ๒.๖๖, S.D. = .๔๔๐) ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีความสามารถพัฒนาในการ
 เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ($\bar{X}$ = ๒.๖๖, S.D. = .๔๒๕) ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ที่ส่งเสริม
 การพัฒนาความสามัคคีขององค์กรอย่างเป็นระบบ ($\bar{X}$ = ๒.๖๒, S.D. = .๔๔๗) ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสม
 ทรัพย์เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมสามารถมองการณ์ไกล ($\bar{X}$ = ๒.๖๑, S.D. = .๓๕๗) ๖) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสม
 ทรัพย์ควรผ่านการอบรมเรื่องบาปบุญคุณโทษผลของกรรม ($\bar{X}$ = ๒.๖๐, S.D. = .๔๗๘)

ตารางที่ ๔.๕ แสดงรวมค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

(n=๓๖๗)

คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	๒.๔๕	.๗๓๕	น้อย
๒.ด้านคุณคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	๒.๕๙	.๗๖๓	ปานกลาง
๓.ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	๒.๕๘	.๘๔๕	ปานกลาง
รวม	๒.๕๔	.๖๓๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความคิดเห็นต่อ รูปแบบการ
 เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างโดยภาพรวมอยู่
 ในระดับปานกลาง($\bar{X} = ๒.๕๔$, S.D.=.๖๓๔)

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ๒ ด้าน น้อย ๑ ด้าน เรียง
 ตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้

๑) ด้านปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มฯลฯ ($\bar{X} = ๒.๕๙$, S.D.=
 ๗๖๓)

๒) ด้านรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
 ภาคเหนือตอนล่าง($\bar{X} = ๒.๕๘$, S.D.=.๘๔๕) และ ๓) ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มฯลฯ($\bar{X} = ๒.๔๗$,
 S.D.=.๗๓๕)

**๔.๒.๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อ รูปแบบการ
 เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง**

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการ
 เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นการ
 ทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ,อายุ,วุฒิการศึกษา,
 ตำแหน่ง,อายุการเป็นสมาชิก ดังปรากฏในตารางที่ ๔.๖ ถึงตารางที่ ๔.๑๐ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการ
 เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๖ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง จำแนกตามเพศ

(n=๓๖๗)

รายการ	เพศ	N	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.																														
๑.คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	ชาย	๑๖๖	๒.๔๑	.๗๗๖	-๑.๙๕๒	.๓๔๒																														
	หญิง	๒๐๑	๒.๔๙	.๗๐๐			๒.คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ชาย	๑๖๖	๒.๔๙	.๗๖๖	-๒.๑๕๙*	.๐๓๒	หญิง	๒๐๑	๒.๖๖	.๗๕๔	๓.คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	ชาย	๑๖๖	๒.๔๗	.๙๒๔	-๒.๑๑๘*	.๐๓๕	หญิง	๒๐๑	๒.๖๗	.๗๖๗	รวมทั้งหมด	ชาย	๑๖๖	๒.๔๖	.๖๗๔	-๒.๑๙๖*	.๐๒๙	หญิง
๒.คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ชาย	๑๖๖	๒.๔๙	.๗๖๖	-๒.๑๕๙*	.๐๓๒																														
	หญิง	๒๐๑	๒.๖๖	.๗๕๔			๓.คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	ชาย	๑๖๖	๒.๔๗	.๙๒๔	-๒.๑๑๘*	.๐๓๕	หญิง	๒๐๑	๒.๖๗	.๗๖๗	รวมทั้งหมด	ชาย	๑๖๖	๒.๔๖	.๖๗๔	-๒.๑๙๖*	.๐๒๙	หญิง	๒๐๑	๒.๖๐	.๕๙๓								
๓.คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	ชาย	๑๖๖	๒.๔๗	.๙๒๔	-๒.๑๑๘*	.๐๓๕																														
	หญิง	๒๐๑	๒.๖๗	.๗๖๗			รวมทั้งหมด	ชาย	๑๖๖	๒.๔๖	.๖๗๔	-๒.๑๙๖*	.๐๒๙	หญิง	๒๐๑	๒.๖๐	.๕๙๓																			
รวมทั้งหมด	ชาย	๑๖๖	๒.๔๖	.๖๗๔	-๒.๑๙๖*	.๐๒๙																														
	หญิง	๒๐๑	๒.๖๐	.๕๙๓																																

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๖ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ t-test ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ ซึ่งค่า Sig.มีค่ามากกว่าค่านัยสถิติทางสถิติที่กำหนดไว้ $\alpha=0.05$ มี ๑ ด้านคือ ๐.๓๔๒ แสดงว่าความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพศชายและเพศหญิงทางด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำทั้ง ๓ ด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนค่า Sig.น้อยกว่าค่านัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ ๐.๐๕ มี ๒ ด้าน คือ ๐.๐๓๒* และ ๐.๐๓๕* แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและเพศหญิงด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลและรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง จำแนกตามอายุ

(n=๓๖๗)

	แหล่งความแปรปรวน	SS	DF	MS	F	Sig.
๑. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๖๕๗	๔	๒.๑๖๔	๔.๑๔๘*	.๐๐๓
	ภายในกลุ่ม	๑๘๗.๓๒๖	๓๕๙	.๕๒๒		
	รวม	๑๙๕.๙๘๔	๓๖๓			
๒. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ระหว่างกลุ่ม	๑๒.๗๙๑	๔	๓.๑๙๘	๕.๗๘๑*	.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๙๘.๕๖๙	๓๕๙	.๕๕๓		
	รวม	๒๑๑.๓๖๐	๓๖๓			
๓. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	ระหว่างกลุ่ม	๑๑.๓๕๔	๔	๒.๘๓๙	๔.๑๑๐*	.๐๐๓
	ภายในกลุ่ม	๒๔๗.๙๖๑	๓๕๙	.๖๙๑		
	รวม	๒๕๙.๓๑๖	๓๖๓			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	๙.๗๒๖	๔	๒.๔๓๑	๖.๔๑๔*	.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๓๖.๐๘๒	๓๕๙	.๓๗๙		
	รวม	๑๔๕.๘๐๘	๓๖๓			

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติ One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ซึ่งค่า Sig.น้อยกว่าค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ทั้ง ๓ ด้าน แสดงว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ มีความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันจึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference;) รายละเอียดในตารางที่ ๔.๘

ตารางที่ ๔.๘ แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ(LSD) ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม

(n=๓๖๗)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๑๘-๒๙ ปี	๓๐-๓๙ ปี	๔๐-๔๙ ปี	๕๐-๕๙ ปี	๖๐ ปี ขึ้นไป
		๒.๕๐	๒.๕๘	๒.๗๐	๓.๒๕	๒.๒๑
๑๘-๒๙ ปี	๒.๕๐	-	-.๐๘	-.๒๐	-.๗๕*	.๒๙*
๓๐-๓๙ ปี	๒.๕๘	-	-	-.๑๒	-.๖๗*	.๓๗*
๔๐-๔๙ ปี	๒.๗๐	-	-	-	-.๕๕*	.๔๙*
๕๐-๕๙ ปี	๓.๒๕	-	-	-	-	.๑.๐๕*
๖๐ ปี ขึ้นไป	๒.๒๑	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์แสดงว่าสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๑๘-๒๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า (-.๗๕*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๕๐-๕๙ ปี แต่มีความคิดเห็นมากกว่า(.๒๙*) กลุ่มอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป

กลุ่มที่มีอายุ ๓๐-๓๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า (-.๖๗*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๕๐-๕๙ ปี แต่มีความเห็นมากกว่า (.๓๗*) กลุ่มอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๔๐-๔๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า (-.๕๕*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๕๐-๕๙ ปีแต่มีความเห็นมากกว่า (.๔๙*) กลุ่มอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๕๐-๕๙ ปี มีความเห็นมากกว่า (.๑.๐๕*) กลุ่มอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๙ แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (LSD)

(n=๓๖๗)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๑๘-๒๙ ปี	๓๐-๓๙ ปี	๔๐-๔๙ ปี	๕๐-๕๙ ปี	๖๐ ปี ขึ้นไป
		๒.๓๘	๒.๔๘	๒.๕๓	๓.๓๓	๒.๒๖
๑๘-๒๙ ปี	๒.๓๘	-	-.๑๑	-.๑๕	-.๙๕*	.๑๒
๓๐-๓๙ ปี	๒.๔๘	-	-	-.๐๕	-.๘๕*	.๒๓
๔๐-๔๙ ปี	๒.๕๓	-	-	-	-.๘๐*	.๒๗
๕๐-๕๙ ปี	๓.๓๓	-	-	-	-	๑.๐๘*
๖๐ ปี ขึ้นไป	๒.๒๖	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์แสดงว่าสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๑๘-๒๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า (-.๙๕*) กลุ่ม ๕๐-๕๙ ปี

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๓๐-๓๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า (-.๘๕*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๕๐-๕๙ ปี สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๔๐-๔๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า (-.๘๐*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๕๐-๕๙ ปี และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มี ๕๐-๕๙ ปี มีความเห็นมากกว่า (๑.๐๘*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ (LSD)

(n=๓๖๗)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๑๘-๒๙ ปี	๓๐-๓๙ ปี	๔๐-๔๙ ปี	๕๐-๕๙ ปี	๖๐ ปี ขึ้นไป
		๒.๕๖	๒.๖๓	๒.๖๗	๓.๔๔	๒.๒๐
๑๘-๒๙ ปี	๒.๕๖	-	-.๐๘	-.๒๐	-.๗๕*	.๒๙*
๓๐-๓๙ ปี	๒.๖๓	-	-	-.๑๒	-.๖๗*	.๓๗*
๔๐-๔๙ ปี	๒.๖๗	-	-	-	-.๕๕*	.๔๙*
๕๐-๕๙ ปี	๓.๔๔	-	-	-	-	๑.๐๔*
๖๐ ปี ขึ้นไป	๒.๒๐	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์แสดงว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๑๘-๒๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า (-.๗๕*) กลุ่มตัวอย่าง ๕๐-๕๙ ปี แต่มีความคิดเห็นมากกว่า(.๒๙*) กลุ่มอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๓๐-๓๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า(-.๖๗*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๕๐-๕๙ ปี แต่มีความคิดเห็นมากกว่า (.๓๗*) กลุ่มอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๔๐-๔๙ ปี มีความเห็นน้อยกว่า (-.๕๕*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๕๐-๕๙ ปี แต่มีความคิดเห็นมากกว่า (.๔๙*) กลุ่มอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๕๐-๕๙ ปี มีความเห็นมากกว่า (๑.๐๔*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๖๐ ปีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตามอายุ ทั้ง ๓ ด้าน (LSD)

(n=๓๖๗)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๑๘-๒๙ ปี	๓๐-๓๙ ปี	๔๐-๔๙ ปี	๕๐-๕๙ ปี	๖๐ ปี ขึ้นไป
		๒.๕๖	๒.๖๒	๒.๘๙	๒.๙๗	๒.๑๖
๑๘-๒๙ ปี	๒.๕๖	-	-.๐๕	-.๓๓	-.๔๑	.๔๐*
๓๐-๓๙ ปี	๒.๖๒	-	-	-.๒๘	-.๓๕	.๔๕*
๔๐-๔๙ ปี	๒.๘๙	-	-	-	-.๐๘	.๗๓*
๕๐-๕๙ ปี	๒.๙๗	-	-	-	-	๑.๐๔*
๖๐ ปี ขึ้นไป	๒.๑๖	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๑๘-๒๙ ปี มีความเห็นมากกว่า (.๔๐*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๖๐ ปีขึ้นไป สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๓๐-๓๙ ปี มีความเห็นมากกว่า (.๔๕*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๖๐ ปีขึ้นไป

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๔๐-๔๙ ปี มีความเห็นมากกว่า (.๗๓*) สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๖๐ ปีขึ้นไป

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๕๐ - ๕๙ ปี มีความเห็นมากกว่า (๑.๐๔*) สมาชิกกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป

สมมติฐานที่ ๓ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ **จำแนกตามวุฒิการศึกษา**

(n=๓๖๗)

	แหล่งความแปรปรวน	SS	DF	MS	F	Sig.
๑. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	ระหว่างกลุ่ม	๓.๓๗๑	๕	.๖๗๔	.๔๐๕	.๘๔๕
	ภายในกลุ่ม	๕๙๖.๐๒๙	๓๕๙	๑.๖๖๕		
	รวม	๕๙๙.๔๐๐	๓๖๓			
๒. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ระหว่างกลุ่ม	๔.๔๖๐	๕	.๘๙๒	.๖๕๑	.๖๖๑
	ภายในกลุ่ม	๔๙๐.๒๒๖	๓๕๘	๑.๓๖๙		
	รวม	๔๙๔.๖๘๗	๓๖๓			
๓. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	ระหว่างกลุ่ม	๑๐.๙๑๗	๕	๒.๑๘๓	๑.๕๐๔	.๑๘๘
	ภายในกลุ่ม	๕๑๙.๕๙๖	๓๕๘	๑.๔๕๑		
	รวม	๕๓๐.๕๑๓	๓๖๓			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๘๙	๕	.๓๓๘	.๓๐๓	.๙๑๑
	ภายในกลุ่ม	๓๙๓.๐๘๒	๓๕๘	๑.๑๑๖		
	รวม	๔๐๑.๑๖๒	๓๖๓			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติ One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ซึ่งค่า Sig.มากกว่าค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ทั้ง ๓ ด้าน แสดงว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ มีความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความ

คิดเห็นเกี่ยวกับ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด **จำแนกตามตำแหน่ง**

(n=๓๖๗)

	แหล่งความแปรปรวน	SS	DF	MS	F	Sig.
๑.ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	ระหว่างกลุ่ม	๕.๙๖๙	๓	๑.๙๙๐	๑.๒๐๗	.๓๐๗
	ภายในกลุ่ม	๕๙๓.๔๓๑	๓๖๐	๑.๖๔๘		
	รวม	๕๙๙.๔๐๐	๓๖๓			
๒.ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ระหว่างกลุ่ม	๗.๗๐๕	๓	๒.๕๖๘	๑.๘๙๙	.๑๒๙
	ภายในกลุ่ม	๔๘๖.๙๘๑	๓๖๐	๑.๓๕๓		
	รวม	๔๙๔.๖๘๗	๓๖๓			
๓.ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	ระหว่างกลุ่ม	๑๐.๔๐๘	๓	๓.๔๗๙	๒.๔๐๘	.๐๖๗
	ภายในกลุ่ม	๕๒๐.๐๗๕	๓๖๐	๑.๔๔๕		
	รวม	๕๓๐.๕๑๓	๓๖๓			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๔๙	๓	.๕๑๖	.๔๖๕	.๗๐๗
	ภายในกลุ่ม	๓๙๙.๖๑๓	๓๖๐	๑.๑๑๐		
	รวม	๔๐๑.๑๖๒	๓๖๓			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติ One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ซึ่งค่า Sig.มากกว่าค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ทั้ง ๓ ด้าน แสดงว่า

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ มีความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุการเป็นสมาชิกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง จำแนกตามอายุการเป็นสมาชิก

(n=๓๖๗)

	แหล่งความแปรปรวน	SS	DF	MS	F	Sig.
๑. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๐๑๖	๓	.๖๗๒	.๔๐๕	.๗๕๐
	ภายในกลุ่ม	๕๙๗.๓๘๔	๓๖๐	๑.๖๕๙		
	รวม	๕๙๙.๔๐๐	๓๖๓			
๒. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	ระหว่างกลุ่ม	.๕๓๒	๓	.๑๗๗	.๑๒๙	.๑๒๙
	ภายในกลุ่ม	๔๙๔.๑๕๕	๓๖๐	๑.๓๗๓		
	รวม	๔๙๔.๖๘๗	๓๖๓			
๓. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์	ระหว่างกลุ่ม	๔.๙๗๙	๓๖๐	๑.๖๖๐	๑.๑๓๗	๑.๑๓๗
	ภายในกลุ่ม	๕๒๕.๕๓๔	๓๖๓	๑.๔๖๐		
	รวม	๕๓๐.๕๑๓	๓๖๓			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๔๕	๓	.๔๘๒	.๔๓๔	.๔๓๔
	ภายในกลุ่ม	๓๙๙.๗๑๗	๓๖๐	๑.๑๑๐		
	รวม	๔๐๑.๑๖๒	๓๖๓			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติ One-Way ANOVA ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ซึ่งค่า Sig.มากกว่าค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ทั้ง ๓ ด้าน แสดงว่าคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และคุณลักษณะภาวะ

ผู้นำตามสถานการณ์ มีความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่ตรงตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ไม่แตกต่างกัน

๔.๒.๓ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยมีสมมติฐานการทดสอบ ดังนี้

H_0 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนไม่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

H_1 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนมีอิทธิพลต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ตารางที่ ๔.๑๕ การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มฯลฯ	คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มฯลฯ		
	ด้านภาวะผู้นำ เชิงพฤติกรรม	ด้านภาวะผู้นำการ เปลี่ยนแปลง	ด้านภาวะผู้นำตาม สถานการณ์
๑.ปัจจัยด้านกายภาวนา	.๓๖๖**	.๔๒๙**	.๕๗๖**
๒.ปัจจัยด้านศีลภาวนา	.๓๓๗**	.๔๒๘**	.๕๔๘**
๓.ปัจจัยด้านจิตตภาวนา	.๓๑๙**	.๓๙๐**	.๔๓๕**
๔.ปัจจัยด้านปัญญาภาวนา	.๒๙๐**	.๓๔๐**	.๔๕๓**
รวมทั้งหมด	๑.๓๒๑	๑.๕๘๗	๒.๐๑๒

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติCorrelationที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๑ แสดงว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านกายภาวนามีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม

ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ($r=.๓๖๖$) ด้านกายภาพมีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง ($r=.๔๒๙$) ด้านกายภาพ มีความสัมพันธ์กับ ด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง ($r=.๕๗๖$)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านศีลภาวนา มีความสัมพันธ์ กับด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๓๓๗$) ด้านศีลภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง($r=.๔๒๘$) ด้านศีลภาวนา มีความสัมพันธ์กับ ด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันที่ระดับปานกลาง ($r=.๕๔๘$)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านจิตตภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๓๑๙$) ด้านจิตตภาวนา มีความสัมพันธ์ กับด้านภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง เป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๓๙๐$) ด้านจิตตภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๔๓๕$)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านปัญญาภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ในด้านบวก เป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๒๙๐$) ด้านปัญญาภาวนา มีความสัมพันธ์กับ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ($r=.๓๔๐$) ด้านปัญญาภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง($r=.๔๕๓$)

จากผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลนำไปสู่การตอบสนองมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดได้ ดังตารางที่ ๔.๒๕

ตารางที่ ๔.๑๖ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ตัวแปรอิสระ	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
ปัจจัยส่วนบุคคล	รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง	
เพศ	√	
อายุ	√	
ระดับการศึกษา		√
ตำแหน่ง		√
อายุการเป็นสมาชิก		√

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการทดสอบสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ ปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้ตั้งระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕ ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทางด้านอายุแตกต่างกันซึ่งมีช่วงชั้น ทั้งหมด ๖ ช่วงชั้นด้วยกัน ตั้งแต่ ๑๘-๒๙ ปี ถึง ๖๐ ปีขึ้นไป ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบสมมติฐานรายคู่ ด้วยวิธีของ(LSD)เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด จำแนกตามอายุโดยรวม ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลตั้งแต่ระดับการศึกษา ตำแหน่ง อายุการเป็นสมาชิก ปฏิเสธสมมติฐานทั้งหมดที่ตั้งไว้

๔.๒.๔ สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

สรุปผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นและเปรียบเทียบเกี่ยวกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามจำนวน ๓๖๗ ท่าน เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๑ คน เป็นเพศชายจำนวน ๑๖๖ คน ประชากรส่วนใหญ่ มีอายุ ๓๐-๓๙ ปีจำนวน ๑๘๙ คนส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๕๙ คน ประชากรที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากที่สุดคือ ๓๑๙ คน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุ ๖-๑๐ ปี จำนวน ๑๔๗ คน

สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้แสดงความคิดเห็นต่อ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ๒ ด้าน น้อย ๑ ด้าน คือด้านปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง และด้านรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ส่วนด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง อยู่ในระดับน้อย

คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เหมาะสมที่สามารถพัฒนาได้ ที่มีค่าเฉลี่ยสูง ดังนี้ ๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตกลงใจโดยฉับพลัน กล้าตัดสินใจและประกาศ ข้อตกลงอย่างจริงจังและชัดเจน ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการให้ฟังพวแก่สมาชิกในด้านการใช้ชีวิต ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเจตคติที่ดีกับพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในชุมชน ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่าง ๖) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เชื่อถือไว้วางใจได้ ในเรื่องการทำงาน ๗) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความรู้ที่ทันสมัยกับเทคโนโลยีสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรได้

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ที่เหมาะสมสามารถนำไปพัฒนา ได้แก่

๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายได้ ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงทางอารมณ์ในการบริหารกลุ่มใช้ระเบียบกฎในการบริหารกลุ่ม ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มี พฤติกรรมที่พึงประสงค์ทางที่ดี

รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวา ๔ ที่เหมาะสมที่มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านอื่นๆ ได้แก่

๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการศึกษาทางด้านร่างกายและมีการออกกำลังกาย ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาทางด้านการดูแลสุขภาพร่างกายตามวัย ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีความสามารถพัฒนาในการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาความสามัคคีขององค์กรอย่างเป็นระบบ ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมสามารถมองการณ์ไกล ๖) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ควรผ่านการอบรมเรื่องบาปบุญคุณโทษผลของกรรม

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่ม
สัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา
ตำแหน่ง อายุการเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อจำแนกตามอายุมีความ
คิดเห็นแตกต่างกันต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
ภาคเหนือตอนล่าง

๔.๓ ผลการสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสม ทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร(Documentary Research) ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี
เกี่ยวกับภาวะผู้นำทั้ง ๓ คือ ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำตาม
สถานการณ์ รวมถึงหลักพุทธธรรมที่ได้จากการศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา คัมภีร์ ทั้ง
ฉบับภาษาบาลี และภาษาไทย หลักพุทธธรรมที่พัฒนาเสริมสร้างภาวะผู้นำที่โดดเด่นผู้วิจัยเลือก
ภavana ๔ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้นำไปสู่การสร้างเป็นแบบสอบถามกึ่งโครงสร้างและได้ผลการ
สัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview Semi-Structure) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informant)
ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักธรรม ผู้บริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้มีส่วน
เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ รูปหรือคนรวมถึงผลทางสถิติเพื่อหาค่าความถี่(Frequency and percentage)
ค่าเฉลี่ย(Mean= $\bar{X}$)และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation)จากความคิดเห็นของ
ประชากรกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสม
ทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะ
สะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Pearson
Corelation) ที่นำมาสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion)จากผู้เชี่ยวชาญ
จำนวน ๘ รูปหรือคน จนได้รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภavana ๔

สำหรับรายนามผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion)
เพื่อเสนอแนะข้อคิดเห็นในรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภavana ๔ ประกอบด้วย

๑. พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.(วีระ วรปัญญา)	ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ
๒. พระครูวชิรคุณพิพัฒน์, ดร.(อเนก คุณวุฒิโต)	ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ
๓. พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร.(มานิช วีตโรโค)	ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดประตู่ลาย อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร

๔. พระปลัดอาจิณ อภิญาโน รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
๕. พระธรรมา ชยาภิโร,ดร. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
๖. ดร.ธนวัฒน์ นคะจัด ผู้เชี่ยวชาญยุทธศาสตร์การพัฒนา
๗. พระครูประทีปวชิรธรรม, ดร.(ประทีป วชิรญาโณ) ผู้เชี่ยวชาญยุทธศาสตร์การพัฒนา
๘. พระเมธีวชิรภูษิต, ดร.(จำเนียร จีรวงส์) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักธรรม
๙. อาจารย์ ญัฐสันต์ นันทวัฒน์ อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ

ผลจากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับภาวะผู้นำ คุณลักษณะภาวะผู้นำ รวมถึงหลักธรรมที่ได้จากการศึกษา พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา คัมภีร์ ทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาบาลี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแบบสอบถามความคิดเห็นของประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสรุปสภาพของคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง รวมถึงผลวิเคราะห์และสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) ได้เกิดรูปแบบจำลองรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔ ที่นำมาสู่กระบวนการสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion) ดังนี้

๑. รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ตามหลักภาวนา ๔

๑.๑ ด้านกายภาวนา

ผู้นำคิดสวัสดิการกลุ่ม ตั้งเป็นสัจจะเป็นฌาปนกิจ อันนี้ต่างหากจากสมาชิก ๒,๖๗๑ คน คนละสิบบาทก็เวลา ฌาปนกิจก็ ๒๖,๗๑๐ บาท คนละสิบบาท คนที่ตาย ญาติโยมที่เป็นสามี หรือภรรยา บุตรธิดาก็จะได้เงินจำนวนเท่านี้ พอถึงกำหนดสิ้นปี สองบาทที่เก็บไว้ก็จะปันผลถือว่าจัดลงด้านกายภาวนาได้ เพราะต้องการพัฒนาคนให้อยู่ดีกินดี^{๑๔๔} เงินที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์หักเข้าส่วนกลางก็จะเริ่มทำงานเลย สวัสดิการเรื่องการเจ็บป่วย ก็ยังคงคืนเข้าไปหาคนตาย เงิน ๑ บาท ก็เอาเข้าไปไว้อีก ๑ บาทก็เป็นเงินปันผล ก็จะปันผลกันไปแบบนี้ ต้องการให้สมาชิกมีที่พึ่งทางด้านนี้^{๑๔๕} ผู้นำกลุ่มที่มีกายภาพ เห็นก็น่าไว้วางใจ เข้าใกล้ก็น่าเชื่อถือ เมื่ออยู่ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต้องอาศัย

^{๑๔๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวชิรคุณพิพัฒน์ (อเนก คุณวุฒโฒ),ดร.,รองผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดอาจิณ อภิญาโน,รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ความน่าเชื่อถือ มีความเชื่อมั่น^{๑๔๖} ดังนั้น ผู้วิจัยควรเพิ่ม ภายภาวนา ควรเป็นการฝึกปฏิบัติธรรมเจริญเมตตาภาวนา^{๑๔๗}

๑.๒ ด้านศีลภาวนา

บุคคลที่จะเป็นกรรมการได้ต้องเป็นบุคคลที่สร้างความศรัทธาไว้มาก เห็นก็น่าไว้ใจ ก็ตรงประเด็นมาก ถ้าตั้งกรรมการหรือว่าบุคคลที่ไม่น่าไว้ใจขึ้นมากลุ่ม ก็จะทำให้เกิดปัญหาขึ้นมา แสดงว่าต้องสร้างความมั่นใจก่อน^{๑๔๘} บางพื้นที่บางพื้นที่ที่เคยทำงานด้านพัฒนาชุมชนมาลงพื้นที่ ประชาชนทำบุญแบ่งพรรคพวกกัน นั่งกันคนละฝั่ง กลุ่มสัจจะมีเงินทุนหมุนเวียน แสดงให้เห็นว่า คนมีความสามัคคีมากขึ้น เกิดขึ้นเพราะว่าผู้นำไปเขียนเป็น องค์ความรู้ที่เกิดเพราะศีลสามัญญดา หรือศรัทธาได้^{๑๔๙} ผู้นำที่ขาดความรับผิดชอบ ไม่รู้หน้าที่ตัวเองมีให้เห็น องค์กรที่ขาดผู้นำที่รับผิดชอบ การบริหารงานขาดความต่อเนื่อง ความรับผิดชอบ คือ หน้าที่ หน้าที่คือธรรมะข้อหนึ่งในทศ ๖ ด้านศีลภาวนา ต้องเพิ่มตรงนี้เพราะกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งมาหลายปี เพราะคณะกรรมการรับผิดชอบ^{๑๕๐}

๑.๓ ด้านจิตตภาวนา

ผู้นำต้องการสร้างแรงจูงใจ เป็นเรื่องของจิตใจ เพราะแรงจูงใจก่อให้เกิดพฤติกรรม หากว่าอยากให้เกิดพฤติกรรม หรือว่าต้องการให้สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้สมาชิกเหล่านั้นมาร่วมทุกข์ร่วมสุข อะไรต่างๆ^{๑๕๑} ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ การสร้างความคิดอะไรให้ผู้นำได้ดู ความเปลี่ยนแปลงมากกว่า การสร้างแรงบันดาลใจ เพราะว่าการสร้างแรงจูงใจ สมควรที่จะเห็นที่รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ด้านจิตตภาวนามากกว่า^{๑๕๒}

^{๑๔๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูโกศลวชิรกิจ (มาโนช วีตโรโค),ดร., ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดประดู่ลาย จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระธรรมา ชยาภโร,ดร., ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพิชฌุโลก, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๘} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูโกศลวชิรกิจ (มาโนช วีตโรโค),ดร., ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดประดู่ลาย จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๔๙} สทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ธนวัฒน์ นคะจัด, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕๐} สทนากลุ่มเฉพาะ พระราชวชิรเมธี (วีระ วรปญโญ), ผศ.ดร.,ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕๑} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูโกศลวชิรกิจ (มาโนช วีตโรโค),ดร., ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดประดู่ลาย จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕๒} สทนากลุ่มเฉพาะ พระเมธีวชิรภูษิต (จำเนียร จิรวีโส),ดร., รองผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการฝ่ายวิชาการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

๑.๔ ด้านปัญญา

ต้องเพิ่มการศึกษาแนวทางเพิ่มเติมขึ้นอีกจากที่มีอยู่เพราะว่าทางกลุ่มจะได้แนวทาง เพราะว่าตัวผู้วิจัยไม่ได้อยู่ในพื้นที่ลงพื้นที่ฝั่งตัว ๒-๓ วัน ยังไม่พอ^{๑๕๓} องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับ ไลน์ เฟสบุ๊ค อะไรต่างๆ เพราะว่าปัจจุบันการใช้เทคโนโลยีกันดีอยู่แล้ว โทรศัพท์เพิ่มเติม แล้วอีกประโยคที่ใช้ในการอธิบายโมเดล ควรหลีกเลี่ยงคำเปรียบเปรยที่บอกว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทำงานเหมือนนก เหมือนหนอน ภาพรวมทั้งหมดเหมือนอยู่ในที่สูง เปรียบเหมือนปลวก เหมือนผึ้ง เหมือนมดแดง อะไรแบบนี้ดีกว่า^{๑๕๔} ความคิดสร้างสรรค์เกิดจากความรู้ทางวิชาการ หรือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็คือ ทักษะการทำงาน คือว่า มีทักษะ Skill ก็ Skill ความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ควรเป็นปัญญา ความรอบรู้การทำงาน^{๑๕๕} รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภavana ๔ ส่วนของการมีส่วนร่วมก็คือ การจ่ายตามปกติ จ่ายตามเป็นจริง เพราะว่าทุกวันที่ ๙ ทุกเดือน เขาก็มาส่งจ่ายตามปกติ จ่ายตามความเป็นจริง มีส่วนร่วม ก็คือว่า เป็นกรรมการมากกว่า สมาชิก กรรมการมี ๓๓ คนมาจากสมาชิก มาจากการเลือกตั้งของสมาชิก หมายถึงว่า กลุ่มประชุมประจำปี แล้วกลุ่มก็จะเลือกตั้งกัน คือ ทุกคนมีสิทธิได้รับการเลือกจริง ก็ต้องมีการชี้แจงกันสิ้นปีแล้ว ควรจะมีการเลือกตั้งสมาชิกกัน สิ้นปีกลุ่มก็จะมีประชุม กันว่าจะเลือกใคร^{๑๕๖}

๒. รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตามหลักภavana ๔

๒.๑ ด้านกายภavana

ผู้นำต้องการพัฒนาสมาชิกหากว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตายไปมีทรัพย์สินติดตัวเป็นเงินสด ๙,๐๐๐ บาท หนี้สินไม่หลุดหนี้ ในฐานะประธาน รวมถึงกรรมการกลุ่ม ก็เลยคิดสวัสดิการกลุ่ม ตั้งเป็นสัจจะเป็นฌาปนกิจ^{๑๕๗} รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภavana ๔ หรือที่ย่อมาจากภาษาอังกฤษอะไรแบบนี้ กายภavana ก็จะเริ่มจากว่า มีแรงกดดันจากอะไร การงาน ต้องเขียนอธิบาย ต้องพัฒนาคนในชุมชนนี้จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ศีลภavana ก็คือการ

^{๑๕๓} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูประทีปวชิรธรรม(ประทีป วชิรญาโณ),ดร., อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ จังหวัดกำแพงเพชร,๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระธรา ชยากโร,ดร., ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพิษณุโลก, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวชิรคุณพิพัฒน์(อเนก คุณวุฑโฒ), ,ดร., รองผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕๖} สทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดอาภิญญ อภิญาโน, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพาราม, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕๗} สทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดอาภิญญ อภิญาโน, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพาราม, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สร้างสรรค์อาชีพเสริม ตัวนี้ก็ยังไม่ลง อธิบายไปแบบนี้จะเห็นหมดเลยว่า โมเดลรูปแบบของผู้วิจัยเป็นอย่างไร^{๑๕๘}

๒.๒ ด้านศิลปภานา

ผู้นำมีส่วนของการสร้างสรรค์อาชีพเสริมต้องไปที่ด้านศิลปภานา มีความซื่อสัตย์สุจริต^{๑๕๙} สร้างสรรค์อาชีพเสริมต้องไปที่ด้านศิลปภานา ด้านศิลปภานา มีความซื่อสัตย์สุจริต จิตตภานา ต้องมีความคิดดี^{๑๖๐} ประชุมประจำปี แล้วกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็จะเลือกตั้งกัน คือ “ทุกคนมีสิทธิได้รับการเลือกจริง ก็ต้องมีการชี้แจงกันว่าสิ้นปีแล้วนะ ควรมีการเลือกตั้งสมาชิกกัน สิ้นปีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็จะมีการประชุม กันว่าจะเลือกใคร^{๑๖๑} ด้านศิลปภานา การสร้างศรัทธา ควรเข้ามาบ้างส่วนหนึ่งของการเป็นสมาชิกก็คือ การศรัทธาในตัวผู้นำเป็นส่วนหนึ่ง ส่วนเรื่องความเป็นอยู่อีกส่วนหนึ่ง และเรื่องเงินทองที่จะได้ก็เยี่ยม ดอกผล^{๑๖๒}

๒.๓ ด้านจิตตภานา

การสร้างแรงจูงใจควรอยู่ในด้านจิตตภานา เพราะว่าหากต้องสร้างวิธีการที่จะชักจูงใจแก่สมาชิก ถ้าต้องการความเปลี่ยนแปลงต้องคิดใหม่ ทำใหม่ เหมือนกับกลุ่มดั้งเดิมของที่จังหวัดตราด ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ที่สามารถกระจายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้กระจายออกไปทั่วจังหวัด^{๑๖๓} รูปแบบกรอบของการสร้างแรงจูงใจให้กับสมาชิก มองว่าไม่ตรงกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภานา ๔ อยากให้ย้าย การสร้างแรงจูงใจให้มาอยู่ที่ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม แรงจูงใจก่อให้เกิดพฤติกรรม^{๑๖๔} รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภานา ๔ หรือที่ย่อมาจากภาษาอังกฤษ ภายภานา ก็จะเริ่มจากว่า มีแรงกดดันจากอะไร การงานต้องเขียนอธิบาย ต้อง

^{๑๕๘} สทนากลุ่มเฉพาะ พระราชวชิรเมธี(วีระ วรปญโญ),ผศ.ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๕๙} สทนากลุ่มเฉพาะ พระธรา ชยาโกโร,ดร., ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพิษณุโลก, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๐} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูประทีปวชิรธรรม(ประทีป วชิรญาโณ),ดร., อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๑} พระปลัดอาจัญญ์ อภิญาโณ, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม,๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๒} สทนากลุ่มเฉพาะ พระเมธีวชิรภุชิต(จำเนียร จิรวโส),ดร., รองผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ ฝายวิชาการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๓} สทนากลุ่มเฉพาะ พระราชวชิรเมธี(วีระ วรปญโญ),ผศ.ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระเมธีวชิรภุชิต (วีระ วรปญโญ),ดร., รองผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ ฝายวิชาการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

พัฒนาคนในชุมชนนี้จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ศิลภาวนา ก็คือการสร้างสรรค์อาชีพเสริม ตัวนี้ก็ยังไม่ลง อธิบายไปแบบนี้จะเห็นหมดเลยว่า โมเดลรูปแบบของผู้วิจัยเป็นอย่างไร^{๑๖๕}

๒.๔ ด้านปัญญา

ผู้นำต้องสร้างความเห็นของสมาชิกให้เหมือนกับที่ตัวผู้นำอยากเห็นก็คือ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต้องการเปลี่ยนแปลงให้เป็นแบบนี้แล้ว โดยที่จะให้ความคิดเห็นเป็นแบบเดียวกับผู้นำ^{๑๖๖} รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ส่วนของการมีส่วนร่วมก็คือ การจ่ายตามปกติ จ่ายตามเป็นจริง เพราะว่าทุกวันที่ ๙ ทุกเดือน เขาก็มาส่งจ่ายตามปกติ จ่ายตามความเป็นจริง^{๑๖๗} ต้องเปลี่ยนรูปแบบโมเดลนี้ เพราะว่าดูแล้วทุกพฤติกรรมจะวิ่งเข้ามาหาผู้ชายคนนี้อยากให้ออกแบบรูปแบบโมเดลใหม่ ว่าควรเป็นผู้ชายนุ่งขาวห่มขาว ยืนพนมมือจะดีกว่า ดูแล้วภาพไม่สื่อความหมาย^{๑๖๘}

๓. รูปแบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ตามหลักภาวนา ๔

๓.๑ ด้านกายภาวนา

ผู้วิจัยควรเพิ่ม กายภาวนา เป็นการฝึกปฏิบัติธรรมเจริญเมตตาภาวนา^{๑๖๙} กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นมา จุดประสงค์ก็เพื่อช่วยเหลือกันในสังคม แต่แนวทางการบริหารการบริการก็จะมีแตกต่างกันออกไป แต่ละบริบทของสถานที่ จะยึดหลักการดำเนินการของกลุ่มที่ตั้งขึ้นไว้ สวัสดิการที่กลุ่มได้ตั้งไว้ อยู่ที่กรรมการได้ตั้งขึ้นไว้ว่าจะดำเนินการอย่างไรมีการตอบแทนอย่างไร ถ้ากรรมการอคติ ๔ สมาชิกก็ไม่อยากเข้าร่วม กรรมการต้องไม่เห็นแก่พวกพ้อง อย่างกลุ่มที่มีปัญหาที่เพราะว่าเห็นแก่พวกพ้องแอบถอนเงินให้กับเพื่อน จะคืนเงินออมให้แอบคืนให้สมาชิกเลยมีปัญหากันอยู่ปัจจุบัน จนระบบเสียไปหมดเลย อย่างกลุ่มของสัจจะสะสมทรัพย์ของวัดอัมพพาราม บริหารบนความเสี่ยงสูงเลยทีเดียว^{๑๗๐}

๓.๒ ด้านศีลภาวนา

^{๑๖๕} พระราชวชิรเมธี (วีระ วรรณโณ), ผศ.ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๖} สันทนา กลุ่มเฉพาะ ดร.ธนวัฒน์ นคะจัด, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๗} สันทนา กลุ่มเฉพาะ พระครูวชิรคุณพิพัฒน์ (อนก คุณวุฑฺโฒ), ดร., รองผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๘} สันทนา กลุ่มเฉพาะ พระราชวชิรเมธี (วีระ วรรณโณ), ผศ.ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๙} พระธรรมา ชยากโร, ดร., ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพิษณุโลก, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๐} พระครูโกศลวชิรกิจ (มานิช วีตโรโค), ดร., ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดประดู่ลาย จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สมาชิกเข้าวัดปฏิบัติธรรม ให้ความไว้วางใจ จะเริ่มอธิบายไม่ค่อยเข้ากัน แล้วที่นี้การเข้าวัดปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยต้องอธิบายว่า ควรจะมีอะไรละ ควรจะมีกิจกรรมใหม่ อะไรใหม่ แบบนี้ตัวนี้ก็กลายเป็นว่า ความมั่นใจ ความไว้วางใจ ซึ่งแทนที่จะบอกเล็งกับการเป็นอย่างอื่นเห็นใหม่^{๑๗๑} ส่วนรูปแบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภาวนา ๔ ก็คือ ด้านศีลภาวนา คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก^{๑๗๒} ส่วนของทักษะการทำงาน ศีลภาวนา องค์กรวมคือ สมาชิกเข้าวัดปฏิบัติธรรมรักษาศีล อีกด้านก็คือ ความมั่นใจ กรอบสุดท้าย คือ จิตใจเมตตากรุณา กล่องล่างก็คือ การเยี่ยมเยียนสมาชิกยามเจ็บป่วย จาก ปัญญาภาวนาก็คือ การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เห็นผลระยะยาว ความตั้งมั่นของกลุ่มความศรัทธา^{๑๗๓} ถ้ากรรมการอคติ ๔ สมาชิกก็ไม่อยากเข้าร่วม กรรมการต้องไม่เห็นแก่พวกพ้อง อย่างกลุ่มที่มีปัญหา ก็เพราะว่า เห็นแก่พวกพ้องแอบถอนเงินให้กับเพื่อน จะคืนเงินออมให้แอบคืนให้สมาชิกเลยมีปัญหากันอยู่ปัจจุบัน จนระบบเสียไปหมดเลย อย่างกลุ่มของสัจจะสะสมทรัพย์ของวัดอัมพพาราม บริหารบนความเสี่ยงสูงเลยทีเดียว^{๑๗๔}

๓.๓ ด้านจิตตภาวนา

ส่วนรูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ คำว่าไม่ลำเอียงเพราะอคติ ๔ มองว่ากว้างไกลเกินไปหรือเปล่า คนสองพันคนที่กู้จริงเพียงแคร์้อยกว่าคน ตรงนี้ไม่อยากให้ตรงว่าไม่มีปัญหาอะไร เพราะว่ากู้ได้เพียงแค่ ๑๒๐ ต่อเดือน เป็นการลำเอียงหรือเปล่าว่่าคนนี้กู้ได้ คนนี้กู้ไม่ได้^{๑๗๕} ทางกลุ่มปฏิบัติเท่ากันทุกคนเท่ากันหมด เอาตามกฎที่ทางกลุ่มตั้งเอาไว้เท่าเทียมกันหมดทุกคนในชุมชนตั้งแต่นายกองค้การบริหารส่วนตำบล จนกระทั่งถึงแม้แต่มารดาของเจ้าอาวาส^{๑๗๖} ถ้าผู้นำมีอคติ ๔ สมาชิกก็ไม่อยากเข้าร่วม กรรมการต้องไม่เห็นแก่พวกพ้อง อย่างกลุ่มที่มีปัญหากันอยู่ เห็นแก่พวกพ้องแอบถอนเงินให้กับเพื่อน จะคืนเงินออมให้แอบคืนให้สมาชิกเลยมีปัญหากันอยู่

^{๑๗๑} พระราชวชิรเมธี (วีระ วรปญฺโญ), ผศ.ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๒} สันทนากรุปเฉพาะ พระธรรมา ชยากโร, ดร., ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพิชญ์โลก, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๓} สันทนากรุปเฉพาะ พระราชวชิรเมธี (วีระ วรปญฺโญ), ผศ.ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๔} สันทนากรุปเฉพาะ พระครูโกศลวชิรกิจ (มานิช วิตโรโค), ดร., ประธานกรุปสัจจะสะสมทรัพย์ วัดประดู่ลาย จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๕} อาจารย์ ณัฐสันต์ นันทวัฒน์, อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๖} พระปลัดอาจิณ อภิณฺจน, รองประธานกรุปสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ปัจจุบัน จนระบบเสียไปหมดเลย อย่างกลุ่มของสัจจะสะสมทรัพย์ของวัดอัมพพาราม บริหารบน ความเสี่ยงสูงเลยทีเดียว^{๑๗๗}

๓.๔ ด้านปัญญา

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งขึ้นมา จุดประสงค์ก็เพื่อช่วยเหลือกันในสังคม แต่แนวทางการบริหารการบริการก็จะมีแตกต่างกันออกไป แต่ละบริบทของสถานที่ จะยึดหลักการดำเนินการของกลุ่มที่ตั้งขึ้นไว้ สวัสดิการที่กลุ่มได้ตั้งไว้^{๑๗๘} นอกจากภาวะผู้นำทั้งสามที่กล่าวมานั้นนะสำหรับความคิดเห็นเพิ่มเติม มองว่า ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะมีความสามารถภาวะผู้นำดังกล่าวแล้ว ยังมีภาวะผู้นำบริหารความเสี่ยงอีก เพราะอะไร เพราะว่าเกิดสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กันไป มีเหตุไม่คาดคิด ไม่ส่งคืนจะทำอย่างไร นี่คือ ภาวะผู้นำความเสี่ยง เพราะว่าอยู่ในทฤษฎีของภาวะผู้นำ การบริหารความเสี่ยง^{๑๗๙} อยากให้ผู้วิจัย ไม่นั่นโมเดลที่มีความสง่างามอย่างเดียวกันควรที่เน้นความถูกต้อง สม่าเสมอ ในรูปแบบ ส่วนที่ขาดหายไป ไม่สวยไม่เป็นไร ขอให้รูปแบบถูกต้องหลักฐานจริง^{๑๘๐}

จากผลการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า รูปแบบภาวะผู้นำทั้งสามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอทั้งหมด ทำให้ได้รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ และจะทำให้รูปแบบที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไป ได้ความคิดเพื่อเติมเต็มในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ เช่น ในส่วนของการบริหารความเสี่ยง เพราะว่าการทำงานต้องบริหารเงินจำนวนมาก และเป็นส่วนที่ขัดแย้งกับพระธรรมวินัย โดยที่หากเกิดการฟ้องร้องดำเนินคดี อาจเป็นการฟ้องร้องฆราวาส ญาติโยมที่อยู่ภูมิลำเนา ดูแล คอยอุดหนุนส่งเสริมวัดที่ตนอาศัยอยู่ ทำให้กฎระเบียบที่ตั้งไว้ ต้องดำเนินการอย่างเคร่งครัดโดยการใช้กฎหมาย คือ คนที่อยู่ในชุมชนคนที่เป็นญาติสายโลหิต บ้างเป็นกรรมการเพราะว่าหากเกิดการโกง ก็เหมือนกับว่าการโกงเงินของญาติตนเอง หรือการทำให้คนในชุมชนตระหนักรู้ว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นสิ่งที่ควรหวงแหน เพื่อรักษาไว้ให้คนในชุมชนเข้าถึงเป็นหลักประกันเรื่องสวัสดิการ และการที่นักวิจัยจะได้ข้อมูลอย่างชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ ปัญหาที่ต้องการทราบ ผู้วิจัยต้องลงพื้นที่มากกว่า การสัมภาษณ์ นั่นคือการสังเกต เวลาที่ทางกลุ่มมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามปัญหาที่ต้องการทราบ และพูดคุย นอกจากการสัมภาษณ์ที่เป็นบุคคลที่ให้ข้อมูลสำคัญ

^{๑๗๗} พระครูโกศลวชิรกิจ (มานอช วีตโรโค),ดร., ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดประดู่ลาย จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดอาภิญญ อภิญาจโน, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระราชวชิรเมธี (วีระ วรปญโญ),ผศ.ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๘๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ธนวัฒน์ นคะจัด, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๔. ๑๗ ความถี่ ผลการสนทนากลุ่ม

ข้อที่	ประเด็น	ปริมาณ	
		ความถี่ (รูปหรือคน)	ลำดับที่
๑	รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลัก ภาวนา ๔		
๑.๑	ด้านกายภาวนา เห็นก็น่าไว้วางใจ เข้าใกล้ก็ น่าเชื่อถือ เมื่ออยู่ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต้อง อาศัยความน่าเชื่อถือ มีความเชื่อมั่น	๒	๒,๒๙
๑.๒	ด้านศีลภาวนา รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม บุคคลจะเป็นกรรมการ คือ ผู้นำต้องเป็นบุคคล ที่สร้างความศรัทธาไว้มาก สร้างความเชื่อมั่น ก่อน	๒	๓,๑๓
๑.๓	ด้านจิตตภาวนา ผู้นำต้องสร้างแรงจูงใจ เป็น เรื่องของจิตใจ เพราะว่าแรงจูงใจก่อให้เกิด พฤติกรรม หากว่าต้องการให้สมาชิกมาร่วม ทุกข์ร่วมสุข	๑	๑๐,๑๗
๑.๔	ด้านปัญญาภาวนา ความคิดสร้างสรรค์ต้องเกิด จากความรู้ทางวิชาการรวมทั้งทักษะSkill ควร เป็นปัญญาความรอบรู้การทำงาน	๑	๑๑,๒๓
๒	รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลัก ภาวนา ๔		
๒.๑	ด้านกายภาวนา ผู้นำต้องการพัฒนาสมาชิก ช่วยเหลือกันในชุมชน เกิดการตั้งกลุ่มขึ้นมา	๗	๒๓,๒๗
๒.๒	ด้านศีลภาวนา ความซื่อสัตย์สุจริต	๔,๕,๖	๑๐,๑๓,๑๗
๒.๓	ด้านจิตตภาวนา การชักจูง การสร้างแรงจูงใจ ให้แก่สมาชิก	๘,๙	๒๓,๒๐
๒.๔	ด้านปัญญาภาวนา การมีส่วนร่วมของสมาชิก รูปภาพในกรอบโมเดลต้องเป็นรูปผู้ชายนุ่งขาว ห่มขาว	๕,๖,๗	๑๗,๑๘,๑๙

ตารางที่ ๔. ๑๗ ความถี่ผลการสนทนากลุ่ม(ต่อ)

ข้อที่	ประเด็น	ปริมาณ	
		ความถี่ (รูปหรือคน)	ลำดับที่
๓	รูปแบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภาวะนา ๔		
๓.๑	ด้านกายภาวนา จุดประสงค์การตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันในสังคม เป็นวิสัยทัศน์ของผู้นำ	๒,๕,๖	๒๔,๓๑,๓๒
๓.๒	ด้านศีลภาวนา ผู้นำต้องไม่มีอคติ ๔ ควรอยู่ในรูปแบบของภาวะผู้นำตามสถานการณ์	๗,๙	๒๙,๓๐
๓.๓	ด้านจิตตภาวนา ทุกคนปฏิบัติเท่าเทียมกันหมดไม่มียกเว้น ตั้งแต่ นายกองค้กรบริหารส่วนตำบล จนกระทั่งที่สุด มารดาเจ้าอาวาส	๘	๑๙
๓.๔	ด้านปัญญาภาวนา นอกจากเป็นที่พึ่งแก่สมาชิกแล้ว ผู้นำ มีความรอบรู้ในการบริหารความเสี่ยงเรื่องเงินของสมาชิกกลุ่ม	๑,๙	๑๗,๒๗
	ด้านปัญญาภาวนา การออมชอม ไม่อยากให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดีกัน จะใช้กฎสังคม เรียกกันมาคุยก่อนเพื่อสอบถามหาทางช่วยเหลือ การออมชอมวิธีการเจรจา เป็นสิ่งที่ผู้นำคณะกรรมการใช้	๒,๓,๗	๑๕,๑๗,๑๙

๔.๔ สรุปผลการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research)

จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ นำมาสู่ผลการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วพบว่า ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวะนา ๔ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ตามหลักภาวะนา ๔ ภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ ตามหลักภาวะนา ๔ ควรประกอบด้วย

ด้านกายภาวนา คือ การฝึกกาย วาจา มีการจัดการศึกษาแก่ผู้นำ เพื่อพัฒนาผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการ และสุดท้าย สมาชิก เรียกว่า กายภาวนา ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมคุณภาพแห่งชีวิตของผู้นำ คณะกรรมการ ให้สูงขึ้นโดยลำดับ โดยมีเป้าหมายที่จะให้ผู้นำดังกล่าวสามารถควบคุมอาการแสดงออกทางกาย วาจา ไม่ให้มีการกระทำและการพูดในลักษณะที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้

เดือดร้อน โดยใช้หลักการศึกษ ในกรอบของภาวนา ๔ ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ทางด้านกายภาวนา ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ได้นั้น ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตกลงใจโดยฉับพลัน กล้าตัดสินใจและประกาศ ข้อตกลงอย่างจริงจังและชัดเจน ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการให้ฟังพาทแก่สมาชิกในด้านการใช้ชีวิต ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายได้ดี

ด้านศีลภาวนา คือ การฝึกฝนตนเอง สำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ อบรมความประพฤติทางกาย วาจา ให้มีระเบียบวินัย ในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในชุมชน และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ด้วยดีให้เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลาย เป็นพื้นฐานแห่งการฝึกอบรม เพื่อควบคุมความประพฤติตลอดถึงการทำความากินเลี้ยงชีพ ให้อยู่ในขอบเขตที่กำหนดของกลุ่มที่ตั้งไว้เพื่อให้ความเป็นอยู่นั้นกลายเป็นสภาพอันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานต่างๆ ประจำวันโดยเป็นไปเพื่อความหมายอันดีงาม มีการไปดูงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มอื่น เพื่อให้เกิดความรู้แล้วนำกลับมาพัฒนาตนเอง โดยมีการฝึกอบรม ภายในกรอบของภาวนา ๔ ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ได้นั้น ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเจตคติที่ดีกับพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในชุมชน) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

ด้านจิตตภาวนา คือ การพัฒนาจิต หมายถึง การฝึกปรือในด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต ได้แก่การมีความเพียรอย่างถูกต้อง ที่ถูกต้อง อย่างมีสติ และการฝึกให้จิตใจเข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส เป็นสุขบริสุทธิ์ปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุดภายใต้กรอบการพัฒนาตามหลักภาวนา ๔ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและสมาชิกให้ได้รับการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงและจริงจังในการพยายามทำเป้าหมายขององค์กรให้เป็นจริงขึ้นมา ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงทางอารมณ์ในการบริหารกลุ่มใช้ระเบียบกฎในการบริหารกลุ่ม

ด้านปัญญา หมายถึง ความรู้ทั่ว ปรึกษาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้ความเข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจงเงินกู้ให้แก่สมาชิกกลุ่ม มีการจัดสรรปันหุ่นอย่างเท่าเทียมไม่เลือกปฏิบัติ จัดการแบ่งงาน บริหารกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นไป การที่ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการ มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว จะสามารถเลือกเฟ้นกลั่นกรองได้เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาความรู้ที่เกิดขึ้นไปพัฒนาเป็นทักษะการทำงาน หรือ ส่งเสริมสนับสนุนอาชีพเสริม หรือว่า ข้าราชการวิชาการต่างๆ ไปใช้งาน สามารถจัดสรรให้แก่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้

สำเร็จได้ ความรู้อย่างนี้เรียกว่า ปัญญา ภายใต้กรอบการพัฒนา ตามหลักภาวนา ๔ ผู้นำกลุ่มสัจจะ
 สะสมทรัพย์เป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำ
 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีความสามารถพัฒนาในการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้นำกลุ่ม
 สัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมสามารถมองการณ์ไกล ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ควรผ่าน
 การอบรมเรื่องบาปบุญคุณโทษผลของกรรม

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน
 ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ผู้วิจัยต้องการที่จะสำรวจหาคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ดีจึงใช้
 วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ
 (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ
 และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน ๒๐ รูปหรือคนและการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)
 โดยใช้แบบสอบถามจำนวน ๓๖๗ ชุด ที่ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการใช้วิธีการ
 เชิงผสมวิธี (Mixed Method Research) และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group
 Discussion) แล้วนำเสนอเป็นแบบพรรณนา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่เป็นรูปแบบการ
 เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ดังปรากฏใน
 แผนภาพ ๔.๖ ต่อไปนี้

ภavana ๔

คุณลักษณะภาวะผู้นำ

กายภavana

เห็นก็น่าไว้วางใจเข้าไปใกล้ก็น่าเชื่อถือ, เข้ากับคนอื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์, วิธีการที่แน่นอน, แก้ปัญหาเฉพาะหน้า, เจตคติที่ดีกับศาสนา, การศึกษาทำให้เป็นนักปกครองที่ดี, การศึกษาทำให้ผู้นำเกิดการปรับตัวเวลาอยู่ในสังคม, การศึกษาทำให้ผู้นำเกิดปฏิพานไหวพริบ

ศีลภavana

มีความซื่อสัตย์, สื่อสารเพื่อชักจูง, ดำรงตนอยู่ในสังฆะ, ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม, พยายามทำเป้าหมายองค์กรให้เป็นจริง, เทคโนโลยีใช้กับกลุ่มเกิดจากการพัฒนา, ความศรัทธาเกิดจากการพัฒนาตน

จิตตภavana

มีจิตอาสา, รู้ปัญหาชาวบ้าน, นำความรู้ทางโลกทางธรรมประยุกต์, ส่งเสริมผู้น้อยให้เรียนหนังสือ, หาความรู้เพิ่ม, รักศิลปวัฒนธรรมชุมชน, มีวิสัยทัศน์เกิดจากอบรม, การอบรมเกิดขวัญกำลังใจ

ปัญญาภavana

ต้องการคนดีที่ตรงไม่ต้องการคนมีความรู้มาก, ใช้กฎระเบียบกลุ่ม สังคม, สิ่งดีนำมาปรับใช้ที่กลุ่ม, กล้าตัดสินใจ, เป็นที่พึ่งพาแก่สมาชิกได้ มีการวางแผนที่เกิดจากการศึกษา

รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภavana ๔

คำอธิบาย

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพและจากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะกรรมการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาวะผู้นำ จำนวน ๒๐ รูปหรือคน และข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ โดยวิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ๓๖๗ ชุด ทำให้สามารถสร้างโมเดลได้ หลังจากแผนภาพโมเดลต่อไปนี้

๑. รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔

ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีพฤติกรรมเป็นแบบนี้ เพราะความร่วมมือของคนในชุมชน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม มาเป็นระยะเวลา กว่า ๑๐ ปี นั้นอีกทั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่ได้รับการแต่งตั้ง มีความเห็นหรือมีส่วนร่วมของคณะกรรมการมองเห็นสมาชิกภายในกลุ่มเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทำให้เกิดความไว้วางใจในการดูแล เงินฝากสะสมของตนเอง จะไม่สูญหาย และมีสวัสดิการที่เข้าถึงได้โดยไม่ต้องทำประกันภัย หรือว่าประกันสุขภาพ ต่างๆ ทำให้เกิดประโยชน์มหาศาลในการพัฒนาชุมชน รวมถึงกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สร้างความไว้วางใจในการเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ฝากผี ฝากไข้ ยามเจ็บ ยามป่วย ยามจาก มีการมอบสวัสดิการต่างๆ เหมือนกับคำโบราณบ่นขิตที่กล่าวว่า เจ็บก็เยี่ยมไข้ ตายก็เยี่ยมผี ดึกก็ดูแลกัน เป็นต้น

๑.๑ ด้านกายภาวนา

ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทั้งตัวประธานกลุ่ม ที่ปรึกษา คณะกรรมการต่างๆ มีบุคลิกลักษณะดี เห็นก็น่าไว้วางใจ เข้าใกล้ก็น่าเชื่อถือ ได้แก่ บุคลิกภาพมีความสง่างาม มีความมนุษยสัมพันธ์สูงมาก มีความน่าเชื่อถือ มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคนในชุมชนที่มุ่งงานและมุ่งคน โดยเข้ากับสมาชิก คือ คนในชุมชนได้ดี ทำให้เกิดมีปฏิสัมพันธ์กับคนสร้างศรัทธาโดยเริ่มต้นที่ความประพฤติดี ตลอดจนมีการบริหารงาน วิธีการที่แน่นอน เพื่อที่จะให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งไม่รอการช่วยเหลือจากภาครัฐ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชนโดยกลุ่มสถาบันการเงินที่ก่อตั้งโดยคนในชุมชน เพื่อคนชุมชน ชุมชนชนบทที่เข้มแข็งนำไปสู่การพัฒนาสังคม ประเทศชาติ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีเวลาที่ทางกลุ่มมีปัญหา เพื่ออนุรักษ์ ดำเนินการให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อญาติโยมที่เป็นผู้อุปถัมภ์ของตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีเจตคติที่ดีกับพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมในชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น การอาบน้ำผู้สูงอายุประจำปี การทำบุญกลางบ้านเพื่ออุทิศส่วนบุญ กุศลให้แก่สมาชิกที่เสียชีวิตไปแล้ว เป็นต้น ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการ จบการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี กำลังศึกษาปริญญาโท เป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย และส่งเสริมสนับสนุนให้คณะกรรมการฝ่ายต่างได้รับการศึกษาเล่าเรียน รวมถึงบุตรหลานของคณะกรรมการตลอดจนสมาชิกการศึกษาทำให้ผู้นำเป็นนักปกครองที่ดี การศึกษาทำให้เกิดการปฏิพานไหวพริบ

๑.๒ ด้านศีลภาวนา

ผู้วิจัยพบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องการคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อกลุ่ม ต่อตนเอง ความรู้ที่มากเกินไป อาจโง่ง โดยที่สลับสับเปลี่ยนทำให้สมาชิกติดตามตรวจสอบไม่ได้ ต้องการผู้นำที่สื่อสารด้วยการพูดจาภาษาดอกไม้ มีจิตวิทยาในการชักจูงเพื่อนร่วมชุมชนต่างตำบล อำเภอให้มาเป็นสมาชิก ผู้นำต้องดำรงตนอยู่ในสัจจะจะเป็นตัวอย่างแก่สมาชิกดำรงตนอยู่ในศีลธรรม เป็นตัวอย่างแก่สมาชิกและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตำบลอื่น อำเภออื่น ให้มีความคิดแรงบันดาลใจให้อยากประพฤติตาม มีความพยายามที่จะทำให้เป้าหมายองค์กรมีความเป็นจริงโดยจุดมุ่งหมายก็คือการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง คนได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ให้อยู่ดีกินดี นำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เช่น คอมพิวเตอร์ จอโปรเจ็คเตอร์ ป้ายประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงง่าย เทคโนโลยีเป็นผลมาจากการฝึกอบรม นำมาซึ่งความศรัทธา เป็นต้น

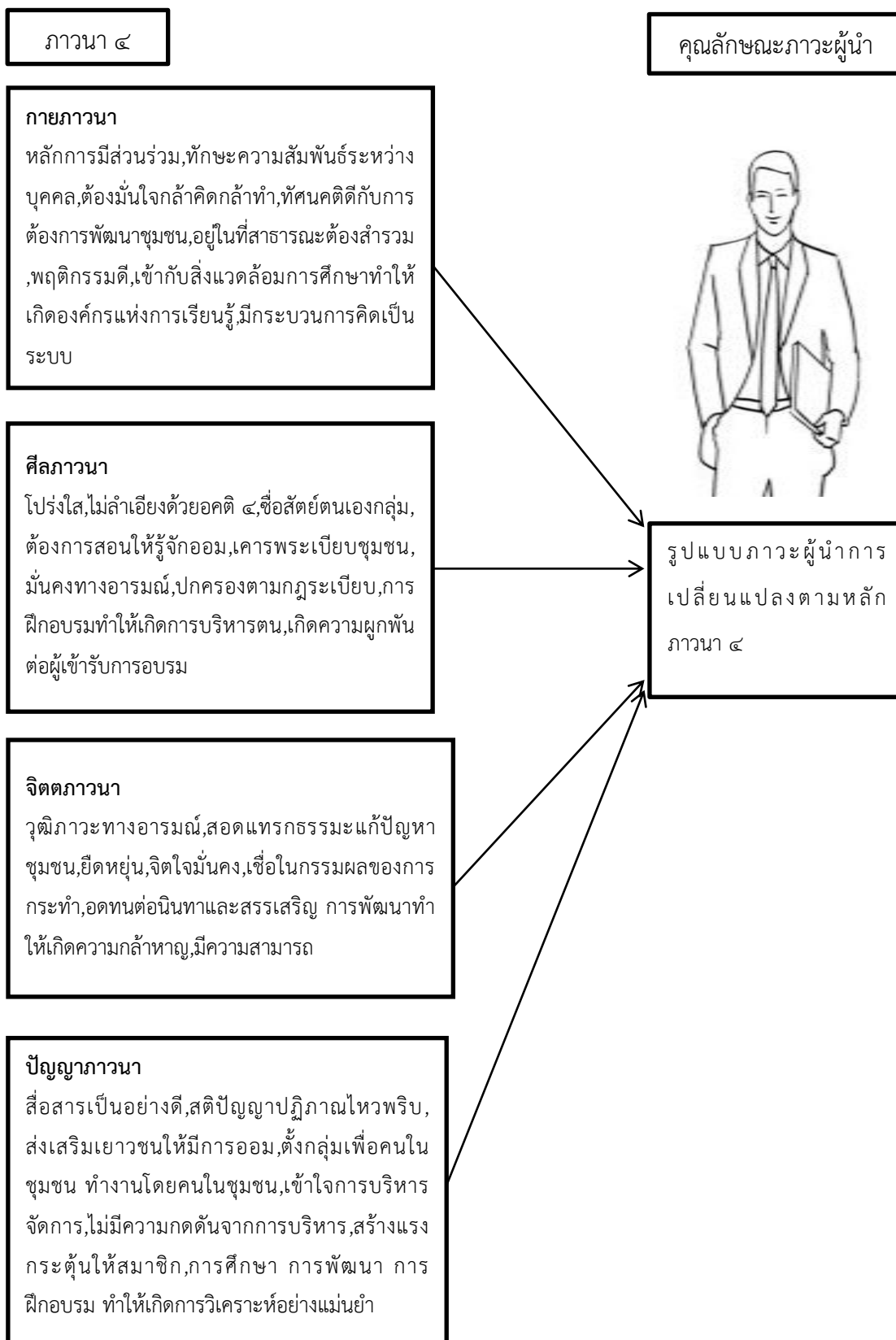
๑.๓ ด้านจิตตภาวนา

ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องมีน้ำใจ มีจิตอาสาที่จะช่วยคนอื่น โดยการยกระดับให้เป็นชุมชนอยู่ดีกินดี กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่มีค่าตอบแทนอะไร เพียงแค่ หนึ่งเดือนประชุม จะมีค่าตอบแทน ๓๐๐-๔๐๐ บาท การประพฤติตนวางตนมีจิตอาสาเช่นนี้ คนอื่น กลุ่มอื่นทราบความประพฤติดังกล่าว ทำให้เป็นต้นแบบแห่งคนที่ประพฤติดีตามไปด้วย การที่ผู้นำมีลักษณะดังกล่าวก็เพราะว่า รู้ปัญหาชาวบ้าน มีปัญหาอะไรบ้างนำความรู้ทางโลกทางธรรมมาประยุกต์ใช้สอดแทรก ซึ่งบางครั้งการกั๊ยืมเงินทางกลุ่มไม่ได้นำไปประกอบอาชีพอย่างเดียว แต่ว่าปล่อยกู้ให้สมาชิกได้นำไปใช้สอยแก่บุตรหลานของตนในการเล่าเรียน การที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งอยู่ในวัดมีศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เป็นโอกาสที่ซ่อนอยู่ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการปลุกเร้าให้สมาชิกเรียนหนังสือ แสวงหาความรู้เพิ่มเติม ในพื้นที่การศึกษาทั้งสองกลุ่ม มีการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอมมีการอาบน้ำผู้สูงอายุ มีศูนย์ปฏิบัติธรรมในวัด ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมต่างๆมากมาย กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม มีการตั้งพิพิธภัณฑ์ อนุรักษ์เครื่องใช้เก่าแก่ พระพุทธรูปบูชาต่างๆ การฝึกอบรมทำให้เกิดวิสัยทัศน์ และนำมาซึ่งขวัญกำลังใจแก่การทำงาน

๑.๔ ด้านปัญญา

ผู้วิจัยค้นพบว่า ทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องการคนซื่อตรงไม่ต้องการคนที่มีความรู้มาก เพราะคนที่มีความรู้มากมีความคิดแผนการที่ทำให้คนในกลุ่ม จับไล่ได้ไม่ทัน กลุ่มตั้งขึ้นมาเป็นระยะเวลาไม่นาน นับเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี ดังนั้นบางครั้งไม่สามารถตามคนที่กู้เงินกลุ่มไปลงทุน

ประกอบอาชีพได้ ผู้นำกลุ่มใช้มาตรการที่เรียกว่า มาตรการทางสังคม เช่น การประกาศรายชื่อออกเสียงตามสาย เป็นยุทธวิธีอย่างหนึ่งที่ได้ผลดีเพราะว่า ไม่ต้องเดือดร้อนคณะกรรมการฝ่ายติดตามหนี้สิน มีการส่งสมาชิกตลอดถึงผู้นำไปศึกษาดูงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่อื่นแล้วนำข้อดีที่พบเห็นมาปรับปรุงใช้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตน ผู้นำต้องกล้าตัดสินใจเมื่อมีสถานการณ์ คุณสมบัติที่ค้นพบข้อนี้ผู้วิจัยได้นำมาจากเชิงปริมาณที่มีค่าเฉลี่ยมาก ในเวลาที่สถานการณ์คับขัน หรือว่าต้องการการตัดสินใจ ที่สุดผู้นำต้องเป็นที่พึ่งพาให้แก่สมาชิกได้ มีการวางแผนที่เกิดจากการศึกษา การพัฒนาการฝึกอบรม

แผนภาพที่ ๔.๕ องค์ความรู้รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภavana ๔

คำอธิบาย

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะกรรมการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาวะผู้นำ จำนวน ๒๐ รูปหรือคน และข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ โดยวิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ๓๖๗ ชุด ทำให้สามารถสร้างโมเดลได้ หลังจากแผนภาพโมเดลต่อไปนี้

๒. รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภavana ๔

๒.๑ ด้านกายภavana

ผู้วิจัยค้นพบว่า การประชุมประจำเดือน ผู้นำกลุ่มทั้งสองกลุ่มพื้นที่ศึกษา เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมเลือกผู้นำ คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น ในเรื่องของประชาธิปไตยคนในชนบทต้องมีความรู้เรื่องประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่สามารถลบข้อครหาของนักวิชาการที่ว่า คนในเมืองตั้งรัฐบาล คนบ้านนอกชนบทล้มรัฐบาล เพราะว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเรื่องการออกคะแนนเสียง ใช้เสียงส่วนใหญ่ เปิดโอกาสให้คนในชุมชน ซึ่งคือสมาชิกทั้งหมดมีส่วนร่วม ผู้นำมีความสามารถในการโน้มน้าวสมาชิกให้มีความเห็นเป็นแนวเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่อง ความสามารถเฉพาะปัจเจกบุคคล ทักษะความสัมพันธ์เฉพาะตัว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า เนื่องด้วยเพราะความศรัทธาที่มีต่อ ประธานกลุ่ม ผู้นำกลุ่ม ที่เป็นพระสงฆ์อุทิศตัว สละความสุขส่วนตัว บริหารจัดการกลุ่มมาเป็นเวลานาน การพูด ปาฐกถาธรรม สอดแทรกธรรมะเวลาประชุมทำให้เกิดผลส่วนนี้ขึ้นได้ นำมาสู่การยึดมั่นในกฎระเบียบที่ทางกลุ่มได้ตั้งไว้อย่างเคร่งครัด ทำให้เวลาฝาก กู้ ส่งเงินหุ้น ไม่มีความเลือกที่รักมักที่ชัง ลำเอียงเพราะอคติ ๔ สมาชิกทุกท่านเท่าเทียมกัน นั่นเป็นเพราะว่า ความมั่นใจ กล้าคิดกล้าทำ มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชน คนที่มีตำแหน่งสูงๆ ประชุมกลุ่มที่มีสมาชิกมากมาย เกือบ ๓,๐๐๐ คน ผู้นำอยู่ในที่กลางแจ้งต้องมีความสำรวม กาย วาจา ใจ พุทธิกรรมดี เป็นไปในทางที่พึงประสงค์ การดื่มสุรา ร่วมฉลองกับคนในชุมชนต้องอยู่ในความพอดี เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในชุมชน เช่น ห้อง ฟุ้งนา มีการสนับสนุนให้ใช้ปุ๋ย ที่เกษตรกร โครงการสาธิต เป็นต้น

๒.๒ ด้านศีลภavana

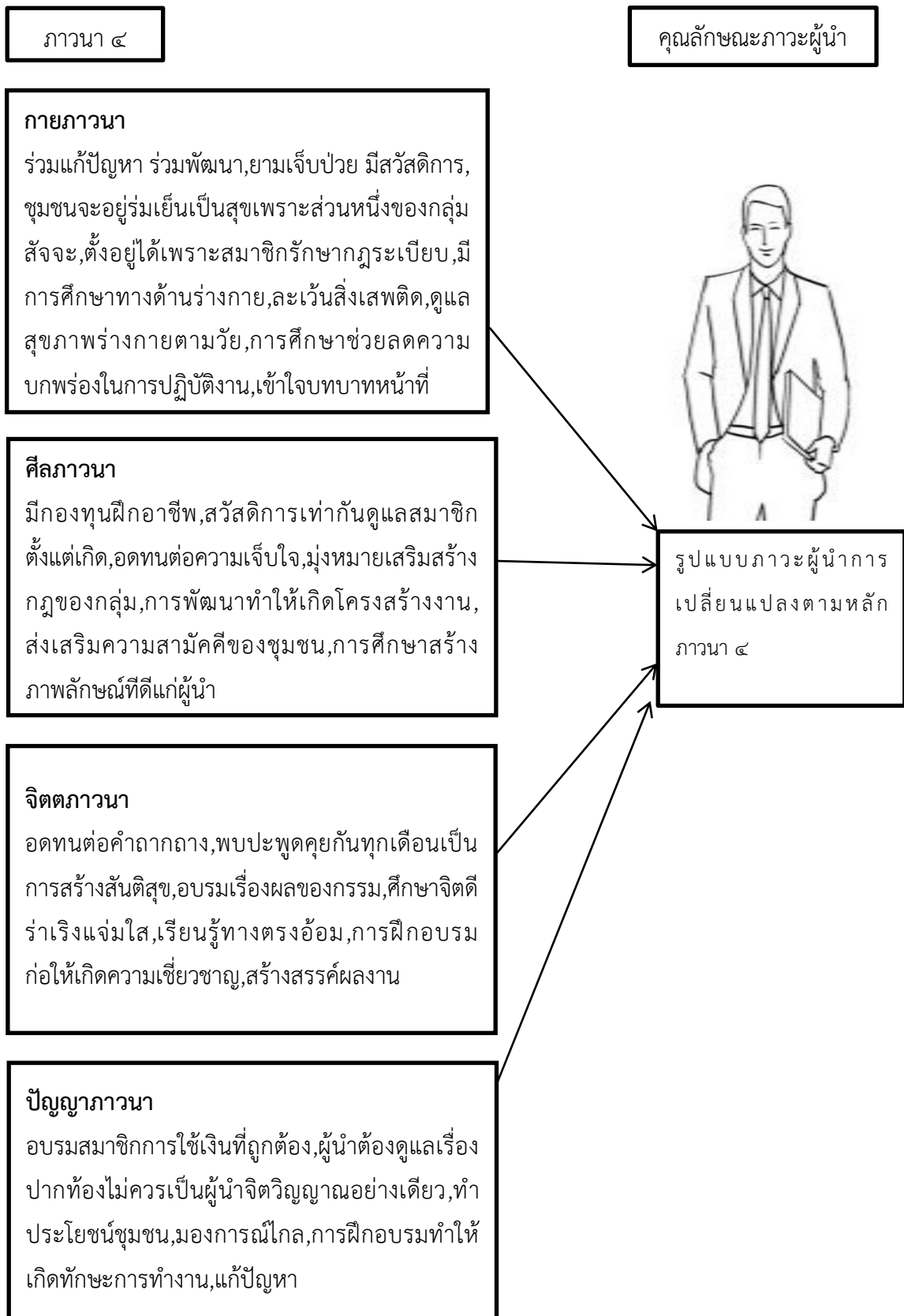
ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องโปร่งใส ไม่ทำตัวลึกลับสามารถตรวจสอบได้ การปล่อยกู้เงิน ต้องไม่ลำเอียงตั้งอยู่ในอคติ ๔ เพราะว่าการลำเอียงเพราะรัก ชอบ ชัง กลัวนั้น หากมีเกิดขึ้นกับผู้นำคนใดแล้วจะทำให้เสียการปกครอง มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและกลุ่ม เมื่อสอนให้คนอื่นประหยัดแล้ว ตนเองต้องประหยัดด้วย เคารพกฎระเบียบหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นไม่ดำรงตนเป็นผู้อยู่เหนือกฎระเบียบ

๒.๓ ด้านจิตตภาวนา

ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำต้องมีวุฒิทางอารมณ์ ไม่แปรปรวน การแก้ปัญหาชุมชนแต่ละครั้งนั้นต้องมีหลักธรรมะสอดแทรกเข้าไปด้วย เช่น การใช้เงินที่ได้มาจากการประกอบอาชีพ เป็นต้น จิตใจมั่นคง เชื่อในผลของการกระทำเป็นพื้นฐานเบื้องต้นทางจิตใจและการแสดงออก ความมั่นคงทางอารมณ์ ไม่อารมณ์แปรปรวน สามารถอดทนต่อคำว่าร้าย นินทา เพราะว่าอยู่ในที่แจ้ง ที่สูง อยู่กับผลประโยชน์ คำนินทาย่อมเกิดได้ทุกเมื่อ

๒.๔ ด้านปัญญาภาวนา

ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า ผู้นำกลุ่มต้องมีทักษะการสื่อสารเป็นอย่างดี มีสติปัญญาไหวพริบ สวัสดิการที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้นนั้น สามารถให้ความมั่นคงได้ในชีวิตได้ในระดับหนึ่ง เช่น สวัสดิการยามเจ็บป่วย สมาชิกนอนโรงพยาบาล ทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ก็จะมีเงินจ่ายสวัสดิการคืนละ ๓๐๐ บาท ตามอายุการเป็นสมาชิก หรือว่าสวัสดิการยามจาก ก็จะมีเงินจากกองทุนฌาปนกิจศพอีก คนละ ๑๐ บาท บวกกับจำนวน สมาชิก ๒๖๗๑ คน ก็เป็นเงินมากจำนวนหนึ่งที่สามารถนำไปใช้จ่ายได้ในการจัดการงานศพ หรือว่าปล่อยให้สมาชิกนำไปใช้จ่ายในการศึกษา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากทางภาครัฐ เป็นเครื่องแสดงออกซึ่งความรู้ทางปัญญาที่สามารถประยุกต์สวัสดิการให้เท่าเทียมกับข้าราชการหรือคนมีฐานะในสังคม โดยที่สมาชิกจะได้รับสวัสดิการส่วนนี้หากว่า เข้ามาเป็นสมาชิก รับศีล สมาทานศีล เป็นคนมีสัจจะ เมื่อสมาชิกเป็นคนมีสัจจะ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า มีเมื่อสัจจะแล้ว ก็เปรียบเสมือนกับการมีศีล ๕ ข้อ มุสาวาท รวมถึงประพฤติดุธรรม ในส่วนข้อของ ฆราวาสธรรม ความจริงใจ การจะพูดจะคิดก็จะกลายเป็นคนที่คิดดี พูดดี ทำดี และเป็นคนดีในสังคม เป็นต้น ปลูกฝังการออมให้เกิดขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่เด็ก การตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อทำงานให้คนในชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ซึ่งพื้นที่การศึกษาที่ผู้วิจัยเลือกขึ้นมาเป็นต้นแบบทั้งสองพื้นที่ เป็นพื้นที่ที่มีการศึกษาดูงานของกลุ่มมากที่สุด ผู้นำต้องเข้าใจการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ไม่มี ความกดดันจากการบริหารจัดการภายในองค์กร สร้างแรงกระตุ้นให้กับสมาชิกในชุมชน

แผนภาพที่ ๔.๖ องค์ความรู้รูปแบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภาวณา ๔

คำอธิบาย

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะกรรมการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาวะผู้นำ จำนวน ๒๐ รูปหรือคน และข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ โดยวิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ๓๖๗ ชุด ทำให้สามารถสร้างโมเดลได้ หลังจากแผนภาพโมเดลต่อไปนี้

๓. รูปแบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ตามหลักภavana ๔

๓.๑ ด้านกายภavana ผู้วิจัยค้นพบว่า ได้รับการบอกเล่า จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญตรงกันหลายคนว่า เวลาส่งเงินกู้ ที่สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กู้ไป มีพ่อค้าเงินกู้คนกลางนำเงินนอกระบบมาให้กู้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๑๐-๒๐ ต่อวัน มาให้สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่มีปัญหากู้ยืมไปส่งต้น และเมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ส่งคืนเงินกู้แล้ว ก็จะมีโอกาสโอกาสได้กู้ยืมเงินสวัสดิการเพื่อไปใช้ในชีวิตรประจำวัน และส่งคืน เงินกู้พ่อค้าเงินกู้นอกระบบ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงได้นำเงินกองทุนสวัสดิการของทางกลุ่มไปให้สมาชิกกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่น้อยกว่ามาก เช่น ร้อยละ ๒-๓ บาท เป็นเครื่องแสดงออก ถึงการร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมพัฒนา ชุมชน เป็นฟันเฟืองเล็กๆ ในสังคมชนบท ที่สร้างความยั่งยืน ทำให้ต้องพัฒนาทรัพยากรของมนุษย์ของกลุ่ม คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำมีการลงพื้นที่ไปเยี่ยมเยียนสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เจ็บไข้ได้ป่วย หรือว่าสิ้นชีวิตมอบเงินสวัสดิการถึงพื้นที่ด้วยตนเอง พร้อมกับ คณะกรรมการบางส่วน เป็นการให้กำลังใจ นั่นเป็นผลของการมีสวัสดิการ ทำให้เกิดความรักความสามัคคี ชุมชนจะร่มเย็นเพราะกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นส่วนหนึ่ง แต่กลุ่มจะตั้งอยู่ได้ก็เพราะว่าสมาชิกรักษากฎระเบียบที่ทางกลุ่มตั้งขึ้นมา ผู้นำคณะกรรมการต้องรักษาสุขภาพตามวัย ละเว้นสิ่งเสพติดเพื่อสร้างแรงจูงใจเป็นต้นแบบ ให้แก่คนอื่น ผู้นำกลุ่มอื่น การศึกษาทำให้ช่วยลดความผิดพลาดจากการทำงาน เข้าใจบทบาทหน้าที่

๓.๒ ด้านศีลภavana ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำสร้างสรรค์อาชีพเสริมให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม การทำไม้กวาด การจักสาน สีน้าโอท็อป ที่เกื้อกูลและธรรมชาติเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความมีฝีมือชำนาญในการอาชีพนั้นๆ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาชีวิตอาชีพเสริมของตัวผู้นำ ที่พร้อมจะถ่ายทอดไปสู่สมาชิกกลุ่ม ส่วนทางอ้อมนั้น ก็คือ สมาชิกที่มีอาชีพเป็นพ่อค้า เมื่อถึงเวลาประชุมก็จะนำข้าวของสินค้าของตนมาวางจำหน่าย ในวัดที่ประชุมกลุ่มเต็มไปหมด เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน อีกด้วย สวัสดิการของสมาชิกเท่าเทียมกันทั้งหมด แม้สมาชิกจะแบ่งออกเป็น ๓ ระดับด้วยกัน ผู้นำต้องมีความอดทนเป็นเลิศ ทั้งอดทนต่อความยากลำบาก ในการประกอบอาชีพของตน อดทนต่อความตรากตรำ คือ อดทนต่อภัยธรรมชาติเพราะว่าพื้นที่ทั้ง ๒ เป็น

พื้นที่ที่มีน้ำท่วมเป็นประจำ อดทนต่อความเจ็บใจจะเป็นสิ่งที่สูงสุดที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องมี เพราะว่าการทำงานช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือชุมชน ต้องโดนตำว่า ถ้าถ่าง การศึกษาสร้าง ภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดแก่ผู้นำ การฝึกอบรมทำให้เกิดการเข้าใจหน้าที่เชี่ยวชาญ สร้างสรรค์ผลงาน

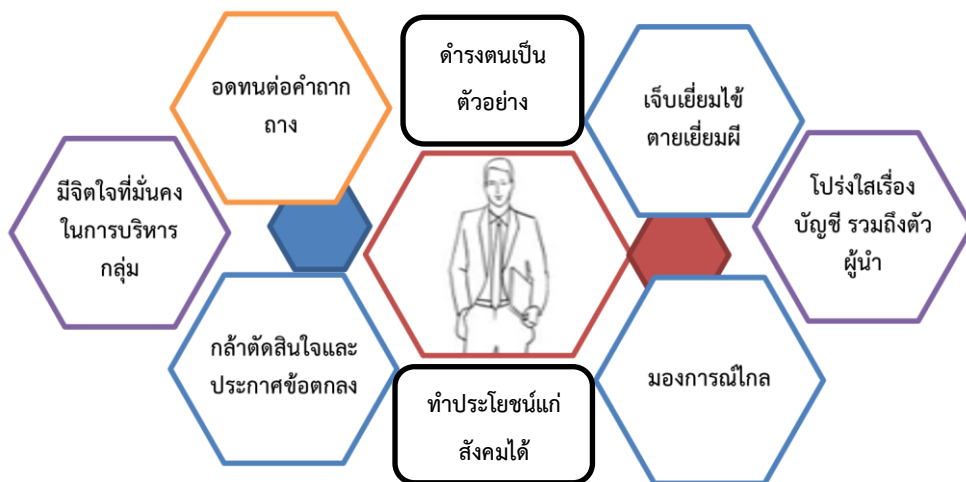
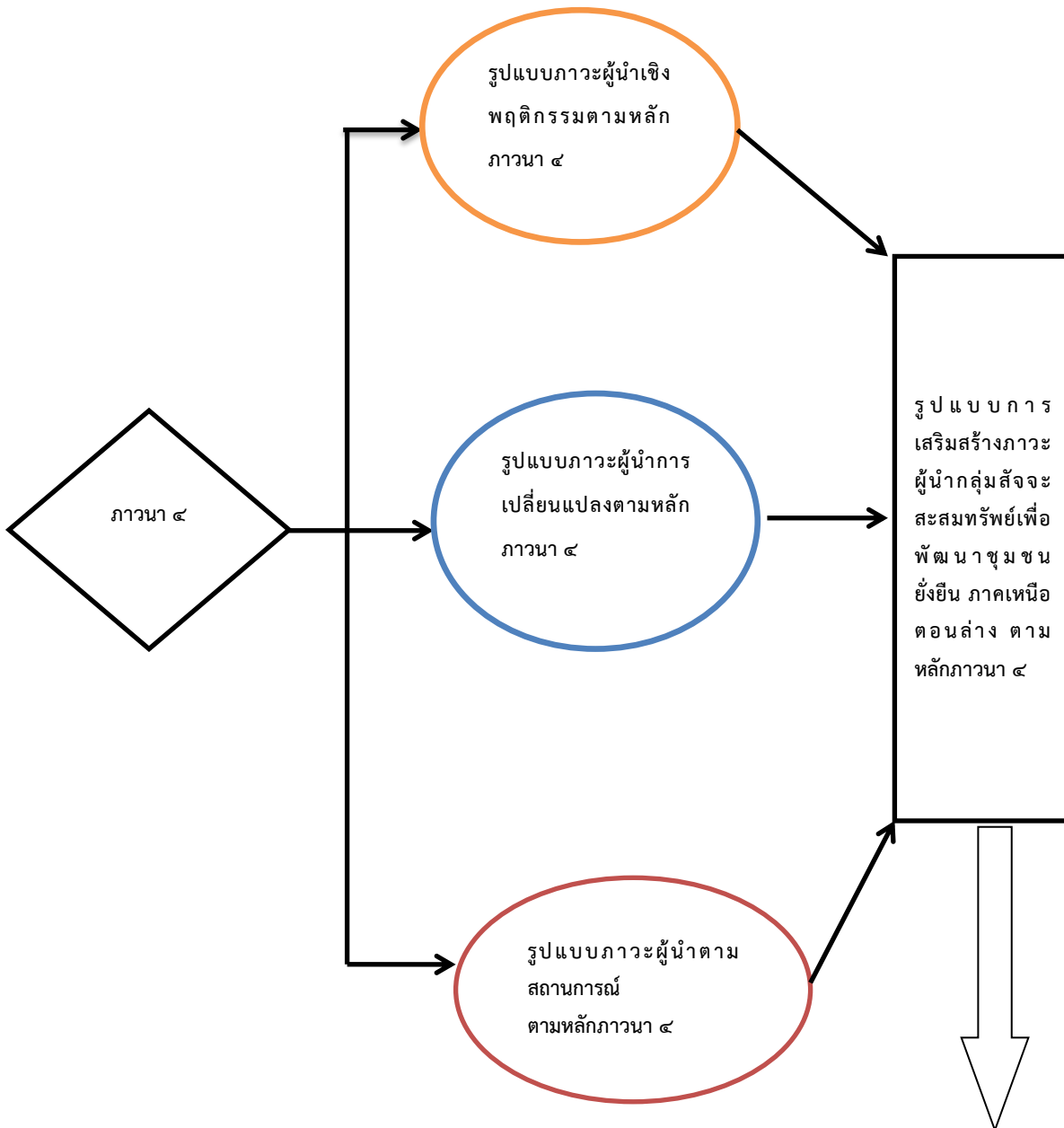
๓.๓ ด้านจิตตภาวนา ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำ คณะกรรมการ มีความสามารถในลักษณะที่ ลื่อนนำความรู้สึกและท่าทีแห่งความรักใคร่ ในเวลาที่สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประสบปัญหา แสดง ความปรารถนาดี เป็นมิตร และสร้างความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง ให้คำปรึกษาแก้ปัญหาใน การดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นความสามารถในการสร้างสรรค์ ทำสิ่งดีงามให้กับกลุ่ม และการเข้าถึง จุดหมายแห่งชีวิตที่ตั้งงามสมบูรณ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความเพียร พยายาม ขยันอดทน ความรับผิดชอบ ความมีสติ เป็นต้น เป็นการแสดงวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ทำให้เกิดการพัฒนาวิตชีวิตของสมาชิก กลุ่มไม่ไปพร้อมกัน ผู้นำต้องมีการศึกษาเรื่องจิตตภาวนา ในฐานะที่กลุ่มตั้งอยู่ที่วัด สถานที่ปฏิบัติธรรม มีการเรียนรู้อยู่เสมอ ทั้งทางตรงทางอ้อม

๓.๓ ด้านปัญญาภาวนา

ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้ง ๒ พื้นที่การศึกษา คือที่จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดกำแพงเพชร ประธานกลุ่ม ผู้นำกลุ่มทั้งสองพื้นที่ เป็นผู้ที่มีความรู้ทางวิชาการเป็นอย่างดี มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับปริญญาโท และที่พิเศษที่สุด คือ จบ การศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งสองพื้นที่ ทำให้มีความรู้ทางวิชาการ นำ ความรู้ที่สอดแทรกการใช้ทรัพย์ตามหลักพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ ความรู้ทางวิชาการทำให้เกิด ความคิดสร้างสรรค์ไม่ดำรงตนเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณอย่างเดียว แต่มีส่วนดูแลเรื่องความเป็นอยู่ของ ประชาชน ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มอื่นๆมีการมาดูงาน นำไปต่อยอดเกิดสัจจะสะสมทรัพย์ขึ้น หลายพื้นที่ด้วยกัน ผู้วิจัยมองว่า เป็นสิ่งที่มีส่วนสำคัญสำหรับชุมชนชนบทที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนใน การบริหารจัดการประเทศได้ การฝึกอบรมทำให้เกิดทักษะการทำงาน การแก้ปัญหา

สรุปว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวนา ๔ เป็นบุคคลที่มีความต้องการที่จะพัฒนา ชุมชน ของตนเองให้เข้มแข็ง ซึ่งเกิดจากแรงกดดันจากงานที่ต้องการให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตน มีความเท่าเทียมหรือว่าดีกว่ากลุ่มอื่นๆ หรือ สวัสดิการเท่าที่จะพึงมีได้ โดยสร้างแรงจูงใจให้คำปรึกษา โดย ที่คนจะเปลี่ยนแปลงให้ความศรัทธา ร่วมมือร่วมใจกันประพฤติ และมีการสร้างสร้างสรรค์อาชีพ เสริมทั้งทางตรงและทางอ้อมแบบไม่รู้ตัวให้แก่คนในชุมชน เกิดการประพฤติเป็นสัมมาอาชีวะ ซื่อสัตย์ สุจริต และมีความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากความรู้ทางวิชาการที่ตนเองได้ศึกษาต่อยอดเพิ่มขึ้นจาก การศึกษาทางธรรม ทางโลก

แผนภาพที่ ๔.๗ Sakol Model ภาวะผู้นำแห่งการพัฒนา

ความสำเร็จในการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่บางพื้นที่การศึกษามีอายุกว่า ๑๐ ปีนั้น ความสำเร็จในการจัดตั้ง ผู้วิจัยพิจารณาว่า ประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม ผลการปฏิบัติงานของผู้นำ คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ความยึดมั่นผูกพันกับกลุ่มของตนที่เป็นเสมือนสวัสดิการทางชุมชนที่เข้าถึงได้ คณะกรรมการพึงพอใจแม้ว่าไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นเงินเดือนมากมาย ประกอบกับการมีจิตวิญญาณที่ห่วงแหนกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ความรู้ ภาวะผู้นำ ๘ องค์ประกอบนี้สามารถนำไปใช้ศึกษา และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำ ของผู้นำหลายๆ องค์กร หรือหลายๆ บริบทได้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอองค์ความรู้เป็นลำดับไป ดังนี้

การดำรงตนเป็นตัวอย่าง

ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำต้องมีจิตสำนึกห่วงแหนในเรื่องของการสร้างคุณภาพเป็นตัวอย่างที่ดี สร้างผลงานให้ยอดเยี่ยมแก่ผู้นำคนอื่นๆ มีการรักษาคำพูด พูดและทำในสิ่งเดียวกัน กับการกระทำ ปฏิบัติตามสัญญา ยึดมั่นในศีลธรรม คือสัจจะ มีคุณธรรมในการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นซึ่งมาจากต่าง หมู่บ้าน และมีการดำเนินงานหรือทำงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น

อดทนต่อความยากลำบาก

ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การทำงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นการทำงานเพื่อส่วนรวม สิ่งที่สำคัญที่สุดคือความอดทนต้องกล้าให้ สมาชิกค่า ต้องกล้าให้เขา วิพากษ์วิจารณ์ ต้นไม้ที่ตัดมาไม่ได้เอากระพ้อออก ก็จะไม่รู้ว่าไม้ดีหรือไม่ดี ไม้ดีต้องมีแก่นถึงจะอยู่ได้นาน ดังนั้นผู้นำต้องให้สมาชิกกลุ่มวิพากษ์วิจารณ์ได้ เหมือนต้นไม้โดนตากแล้วเจอแก่น กลุ่มก็อยู่ได้นาน แต่ถ้าโดนตากแล้วก็มีแต่ไส้ต้นไม้ก็ล้มเร็ว สมาชิกในชุมชนก็เหมือนกันถ้าใครพูดอะไรไม่ได้ใคร อดทนไม่ได้ก็ทำงานหรือว่าเป็นสมาชิกกลุ่มไม่ได้ ผู้นำต้องมีความอดทนข้อนี้

โปร่งใสเรื่องบัญชี รวมถึงตัวผู้นำ

ผู้นำต้องประพฤติตน ดำรงตนโปร่งใส ไม่จํารวยผิดปกติเหมือนนักการเมือง ติดต่อประสานงานเพื่อขอพบ ปรีกษาหารือเรื่องต่างๆ นอกจากเรื่องกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะมีความพิถีพิถันกับการทำงานในวันประชุมประจำเดือน ที่มีการส่งเงินต้น เงินกู้ เงินหุ้นมาก และจ่ายสวัสดิการมากเป็นพิเศษเพราะว่าหากเกิดการผิดพลาดขึ้นมานั้นเหมือนกับว่าเป็นการสร้างความเสี่ยงให้กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนให้เสียหาย ซึ่งกว่าจะเรียบบรรยากาศการ ตรวจสอบบัญชีนั้น บางครั้งเป็นเวลากว่า สองทุ่ม หรือสามทุ่ม เพื่อให้งานมีคุณภาพ เป็นการแสดงให้เห็นถึงการทำงานอย่างมีคุณภาพในการให้บริการ

เจ็บเขี้ยวใช้ตายเขี้ยวผี

ผู้นำต้องแสดงออกถึงความรัก เมตตา ต่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ต้องถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ ของคนในครอบครัว เมื่อสมาชิกเจ็บป่วยต้องไปเยี่ยม หรือเสียต้องไปเยี่ยมงานศพ เป็นกลยุทธ์สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ผู้นำ

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น การดำรงตนเป็นตัวอย่าง การอดทนต่อคำถากถาง มีความโปร่งใสเรื่องบัญชี รวมถึงตัวผู้นำ เวลาสมาชิกเจ็บป่วยไปเยี่ยมเยียน เสียชีวิตไปร่วมงานศพ สิ่งที่ผู้วิจัยนำเสนอมาทั้งหมดนี้เป็นการนำผลวิจัยเชิงคุณภาพมาสร้างเป็นองค์ความรู้ ส่วนหัวข้อเรื่อง การกล้าตัดสินใจและประกาศข้อตกลง มีจิตใจมั่นคงในการบริหารกลุ่ม มองการณ์ไกล ทำประโยชน์แก่สังคม ลีลาอย่างทีกล่าวมานี้เป็นผลการวิจัยเชิงปริมาณที่ผู้วิจัยได้นำส่วนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ของคุณลักษณะภาวะผู้นำด้านต่างๆ ที่สามารถนำมาพัฒนาต่อยอดได้สร้างเป็นองค์ความรู้ จะได้นำเสนอต่อไป

กล้าตัดสินใจและประกาศข้อตกลง

กลุ่มที่ดำเนินการมาได้เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า ๑๐ ปี มีปัญหานานัปการ แต่สิ่งที่ทำให้กลุ่มอยู่รอดและดำรงมาได้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการกล้าตัดสินใจและประกาศข้อตกลง เวลาประชุมกลุ่ม ประจำเดือนหรือว่าประจำปี

มีจิตใจที่มั่นคงในการบริหารกลุ่ม

อารมณ์ที่มั่นคงแม้ว่าถูกระทบจากสิ่งที่ไม่พอใจ หรือถูกใจผู้นำต้องมีจิตใจที่มั่นคงในการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทางด้านนี้ เพราะการที่ต้องอยู่กับสมาชิก ซึ่งมีจำนวนมาก เวลาทำงานต้องประสบพบกับปัญหาต่างๆ

มองการณ์ไกล

ผู้วิจัยค้นพบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะมีวิสัยทัศน์ หรือมีเป้าหมายที่กว้างไกล คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตน และส่วนรวมที่จะได้รับหากว่าการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สำเร็จ โดยแสดงให้เห็นว่ามีเป้าหมายที่กว้างไกล มีความสามารถในการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ มองการณ์ไกล และมีความคิดเชิงกลยุทธ์ เป็นผู้มีความสามารถในการวางแผน มีการดำเนินการหรือมีการทำงานอย่างเป็นระบบสามารถวิเคราะห์ ประเมิน และหาวิธีการหรือการทำงานภายใต้สภาพแวดล้อมชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค และความไม่แน่นอนเพื่อนำไปสู่วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

ทำประโยชน์แก่สังคม

สุดท้ายผู้นำ ต้องเป็นผู้ที่มุ่งทำประโยชน์ให้กับชุมชนสังคม ไม่มุ่งประโยชน์ตนเป็นหลัก มุ่งประโยชน์ส่วนรวมคือการกินดีอยู่ดี ของประชาชน คนในชุมชน คนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่สร้าง รวมทั้งผู้นำ คณะกรรมการ ต้องเป็นต้นแบบของการเสียสละให้สมาชิกคนในชุมชน เป็นตัวอย่างให้กลุ่มอื่น ตำบลอื่นนำไปปฏิบัติ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ซึ่งใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Research) ระหว่างวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักทฤษฎี ๔ โดยศึกษารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยแยกประเด็นในการวิเคราะห์ห่ออก ตามวัตถุประสงค์ ตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยสรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การเสนอผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการเสนอผลการวิจัยโดยการตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ข้อโดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ส่วนที่ ๑ เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ปัญหาที่ต้องการทราบคือ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง สรุปผลได้ดังนี้

๑. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภavana ๔

คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญา ไหวพริบปฏิภาณดีและมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในด้านการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะในการติดต่อประสานงานดี ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ของตนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้า ของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไรในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนทรัพย์สิน คือ เงิน ผลประโยชน์ ต้องออกมามี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา และความเสียสละความสุขส่วนตน และวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วยความซื่อสัตย์และความยุติธรรม มีวินัย มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทางสังคมที่มีความยืดหยุ่นสูง ในการออมชอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่ถูกไปจากกลุ่ม แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนที่ตั้งขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กลุ่มตั้งขึ้น ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ทำงานตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าความต้องการส่วนตัว อำนาจหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น

รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำอะไรใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัยจังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระสังฆาธิการเวลาที่มีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ต เพื่อการประชาสัมพันธ์ กล้าคิด กล้าทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามา เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเรียนรู้ และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของสังคมได้ดี ปรับตัวได้ดี เวลาเข้าสังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมวางตัวเหมาะสมดี กิริยามารยาทดี วาจาล้อยก่า เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแก้งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจคน และจิตใจดีโอปอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นพระสงฆ์ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาในการเป็นผู้นำกลุ่ม

๑.๑ ด้านกายภาวนา

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองพื้นที่การศึกษานั้น เกิดขึ้นเพราะวิสัยทัศน์ของผู้นำ ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนให้อยู่ดี กินดี เข้าถึงสวัสดิการของชุมชน แต่กระแสบริโภคนิยม ทุนนิยม ทำให้คนในพื้นที่นั้น บางคนหลงมัวเมา ติดอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าคุณค่าเทียม เช่น ต้องมีรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เหมือนเพื่อนบ้าน ซึ่งบางทีความต้องการเหล่านี้ทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสิน เงินนอกระบบจากการลงพื้นที่ทั้งการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ทำให้พบเห็น การบอกล่าจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการกู้เงินจากกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ไปใช้นั้นนอกระบบบ้าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้นำต้องหันสถานการณ์การปล่อยเงินกู้ ต่างๆผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการต้องมีความรอบคอบ ถามไถ่พิจารณา อย่างรอบคอบ แสดงให้เห็นว่า เป็นความเมตตาปรากฏมา ต่อสมาชิก เพื่อนร่วมชุมชน แสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อ ดังสุภาสิตโบราณว่า ไม่ใช่ชาติไช้เชื้อ แต่ถ้าเอื้อเฟื้อก็เหมือนเนื้ออาตมา ไม่ใช่ชาติ ไช้เชื้อ แต่ถ้าไม่เอื้อเฟื้อก็เหมือนเนื้อในป่า การที่ชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้นั้น ผู้วิจัยมองว่า ประชาชนในชุมชนจะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้น ประชาชนต้องการมีการกินดีอยู่ดี เป็นอันดับแรก จากนั้น เมื่อมีความกินดีอยู่ดี ครอบครัวยุ่เป็นสุข การประกอบอาชีพอาชีพการงาน ก็จะเป็นการงานที่ไม่มีโทษ เช่น การค้าขาย ยาเสพติด การลักลอบค้าขายของป่า การบุกรุกผืนป่า สาธารณะ เป็นต้น การที่ทางกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ดำเนินการแบบนี้เป็นสิ่งที่เรียกได้ว่า หากสมาชิกต้องการที่จะกู้เงิน อยากรู้เงินเป็นทุนประกอบอาชีพต้อง เข้ามาเป็นสมาชิกรักษาศีล ๕ รักษาสัจจะ ก่อน ชุมชนก็จะได้รับการพัฒนา ทางกาย มีสวัสดิการ ทางสังคม ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทางจิตใจก็ได้รับการพัฒนาด้วยธรรมะหลักศีล ๕ โดยมีธรรมะข้อปฏิบัติขัดเกลาลึกลับนั้นก็คือ สัจจะ ความจริงใจ ต่อเพื่อนร่วมชุมชนไม่คดไม่โกง ทำงานด้วยความจริงใจ ซื่อตรงต่อหน้าที่ ซื่อตรงต่อธรรมชาติ คือสิ่งแวดล้อมในชุมชนตนเอง มีความรักหวงแหน ผู้วิจัยพิจารณาว่า ความยั่งยืนของชุมชนสามารถพัฒนาให้มั่นคงได้ก็เพราะจุดเริ่มต้นตรงนี้นั่นเอง

นอกจากประเด็นดังกล่าวแล้วด้านกายภาวนา ผู้วิจัยมองว่าผู้นำร่างกายต้องพร้อมที่จะทำงานช่วยเหลือผู้อื่น คือคนในสังคม มนุษย์สัมพันธ์กับผู้คนรอบข้างต้องดี น่าเชื่อถือ เช่น เห็นก็น่าเข้าไว้ใจ เข้าใกล้ก็น่าเชื่อถือ เป็นต้นการได้อยู่ทำงานกับเพื่อนร่วมงาน สิ่งสำคัญที่สุด ผู้นำต้องปรับตัวให้เข้ากับผู้ใต้บังคับบัญชา มีความสามารถรอบรู้การงาน เรียกได้ว่า อยู่สูงมองเห็นไกล อยู่ใกล้มองเห็นชัดหมายความว่า ต้องเข้าใจงานกระจายงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชา และประการสำคัญต้องเป็นตัวอย่างที่ดี นั่นก็คือ ไม่เป็นคนพาล ที่เบียดเบียนคนในชุมชน คือตั้งอยู่ในอคติ ส่วนตัว มีความตั้งใจที่จะดำรงตนรักษากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้ดำเนินไปเพื่อให้กลุ่มเป็นที่พึ่ง ทางสวัสดิการชุมชน ไว้พึ่งพายามยากไม่ต้องหวังพึ่งการรักษาประกันโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ ทางที่วินนอกจากนั้นความประพฤติทางกายก็สำคัญ การประพฤติตนอยู่ในสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านชุมชน เห็นเป็นตัวอย่างเช่นการดำรงชีวิต อยู่ในความพอเพียง ไม่หลงไหลไปกับสิ่งที่เรียกว่าคุณค่าเทียม ความซื่อสัตย์สุจริตก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะ

เป็นการทำงานอยู่กับเงินของชาวบ้าน ซึ่งคนเหล่านั้นก็คือ คนในชุมชนรวมถึงญาติมิตรของตน และสิ่งสำคัญกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งอยู่ในพื้นที่วัด การติดสุรา ยาเมา ต้องเป็นพื้นที่สีขาว หมายถึงพื้นที่แห่งการรักษาศีลดังปณิธานชื่อของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คำว่า “สัจจะ” ตีความหมายได้หลายอย่าง เช่น การมีสัจจะ คือไม่พูดปด หรือความจริงใจซึ่งหมายรวมถึงศีลข้อที่ ๔ เพราะว่า คนที่รักษาคำพูด คำสัตย์ได้แล้วนับว่าเป็นคนดี ที่คิดดี และจะกระทำการสิ่งที่ดีงาม ดังพุทธพจน์ที่ว่า สัจจัง เว อมตาวาจา คำจริงเป็นสิ่งที่ไม่ตาย การที่ผู้นำพูดอย่างไร ทำได้อย่างนั้นก็จะเป็นสิ่งที่เพิ่มน้ำหนักแห่งคำพูดได้มากนำมาซึ่งความศรัทธา ต่อผู้นำคนนั้น เพราะหากเป็นคนไม่รักษาสัจจะ ความจริงใจ ความสัตย์แล้ว ก็จะนับว่าเป็นคนพูดปด คนไม่จริงใจต่อผู้อื่น เป็นคนไม่ดีดังพุทธศาสนาสูภาษิตที่ว่า คนพูดเท็จไม่ทำชั่ว ย่อมไม่มี พฤติกรรมของผู้นำที่ดี ถือได้ว่าเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนา และช่วยให้ปัญญาออกงาม อย่างน้อยต้องพัฒนาพฤติกรรมคุณลักษณะภาวะผู้นำทางด้านกายภาวนา ก่อนที่เป็นไปโดยไม่เบียดเบียน แต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูลโดยต้องเน้นพฤติกรรมทั่วไป ต้องให้ความสำคัญแก่พฤติกรรมทางด้านกาย

๑.๒ ศีลภาวนา

ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ นั้น ด้านศีลภาวนา หมายถึง การที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาทางด้านความประพฤติ คือ ความซื่อตรง ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย คือ การเคารพกติกาของกลุ่มที่ตั้งขึ้นเพื่อเน้นหนักเรื่องสัจจะความประพฤติเป็นหลักซึ่งเมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว ก็เข้าถึงหลักธรรมที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น เป็นการเข้าทางประตูพระรัตนตรัยไปทางอ้อม เป็นการชักนำให้คนประพฤติปฏิบัติธรรมโดยใช้หลักธรรมทางศาสนา และภูมิปัญญาพื้นบ้านอันเป็นผลมาจากความเข้มแข็งของระบบย่อยของโครงสร้างทางสังคม ที่ยึดเหนี่ยวผูกพันกันเหนียวแน่นแบบเครือข่าย และเพื่อนบ้าน ผสมผสานเข้ากับความเชื่อศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เรื่องของคำว่า “สัจจะ” ซึ่งตีความหมายได้หลายอย่าง เป็นหลักประกันความร่วมมือ ความซื่อสัตย์และมีคุณธรรมจริยธรรม ส่วนในเรื่องสัจจะ เป็นธรรมะข้อไหน ผู้วิจัยพิจารณาว่า ในหลักธรรมได้กล่าวถึง คำว่า “สัจจะ” คือ ความจริงและเป็นจริงใจที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ไม่ว่าจะต่อหน้าหรือลับหลัง นับว่าเป็นธรรมะพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ คำท่ายที่ว่า “ทรัพย์” นั้น โดยความเข้าใจทรัพย์คือวัตถุสิ่งของ ที่มีมูลค่าเป็นเงินแต่ทรัพย์ที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีที่มีความหมายว่า เครื่องปลื้มใจ ดังจะเห็นได้ว่า คนในชุมชนยอมทำงานบางอย่างก็เพื่อให้ผู้อื่นยกย่องสรรเสริญ บางคนเสียสละแม้จะทำแบบปิดทองหลังพระ ก็เพราะมีความอิจฉาจากการให้เป็นต้น ดังนั้น การสะสมทรัพย์จึงไม่ใช่การสะสม “เงิน” แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการสะสมความภาคภูมิใจ สะสมบุญ สะสมความดีงาม เป็นต้น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นเมื่อมีการทำดีแล้ว กลุ่มจะไม่ทอดทิ้ง จะช่วยเหลืออุ้มชูกันจะให้โอกาสแก่คนทุกคน นอกจากนี้ยังเป็นคุณธรรมที่กินได้ตั้งแต่ในครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (ได้ประโยชน์ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย) คือ ครอบงำชีวิตจากวิธีการจัดสวัสดิการของกลุ่มนั่นเอง ซึ่งให้เห็นว่า เมื่อมีการสะสมกันมาถึง

ระดับหนึ่งแล้วเงินปันผลของกลุ่มก็จะสามารถนำไปสู่กองทุนสวัสดิการ ดังนั้น คนแก่ที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้แล้วไม่มีญาติพี่น้องแล้ว ก็สามารถอยู่ในกลุ่มได้โดยอาศัยเงินปันผลที่ได้ตอนสิ้นปีสะสมกลับเข้าไปในกลุ่มอีกได้ และคนแก่คนนั้นก็ยังสามารถดูแลจากกลุ่ม คือ กองทุนสวัสดิการ เมื่อเจ็บป่วยก็มีคำรักษาพยาบาลจนถึงวันตาย ก็มีคนที่คอยช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ด้วยการทำฌาปนกิจศพและคืนเงินที่สมาชิกสะสมไว้ครบทุกบาท

๑.๓ ด้านจิตตภาวนา

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่ ทั้ง ๒ แห่ง ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญาไหวพริบปฏิภาณดีและมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์ดีมีทักษะในการติดต่อประสานงานดี ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ของตนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้าของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไรในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนกองเงินผลประโยชน์ ต้องออกมาดี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา และความเสียสละความสุขส่วนตน และวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วยความซื่อสัตย์และความยุติธรรม มีวินัย มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทางสังคมดี มีความยืดหยุ่นสูง ในการออมชอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่กู้ไปจากกลุ่ม

แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนที่ตั้งขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กลุ่มตั้งขึ้น ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าความต้องการส่วนตัว อำนวยหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่นการเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัยจังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระสังฆาธิการเวลาที่มีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ตเพื่อการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ กล่าวทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเรียนรู้ และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของสังคมได้ดี ปรับตัวได้เวลาเข้าสังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมวางตัวเหมาะสม กิริยามารยาทดี วาจากล้าคำ เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแกล้งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถ

ในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจคน และจิตใจดีโอบอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นพระสงฆ์ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาในการเป็นผู้นำกลุ่ม

๑.๔ ด้านปัญญาภาวนา

ต้องมีวิธีที่จะปฏิบัติความรู้ที่ตนมีต่อกลุ่ม ใช้ความรู้ที่มี และต้องมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ดับทุกข์เป็น ต้องเป็นผู้รู้ข่าวสาร รู้อาการคาดการณ์ในอนาคต ที่เรียกว่า วิสัยทัศน์ นำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และกิจการทั้งหลายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และสามารถถ่ายทอดข่าวสารที่ตนเองได้รับมา จากหนังสือ บุคคล และสื่อสิ่งอื่นๆ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งโดยชาวบ้าน ในชุมชนชนบทบ้านนอก มีพระสงฆ์ดำรงตำแหน่งเป็นประธานที่ปรึกษาบ้าง เป็นประธานกลุ่มบ้าง ดังนั้นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ จึงเป็นคนในชุมชนไม่ต้องการคนที่มีความรู้มาก ปริญญาตรี ครูที่เกษียณราชการ แต่ต้องการคนที่ไว้วางใจ ได้มีความรักห่วงใยในชุมชน ดังคำพูดที่สะท้อนให้เห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และมีกฎที่สังคมยอมรับกันในกลุ่ม คือ การลงโทษทางสังคม สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ความสะดวกสบายด้วยระบบเทคโนโลยี ก็มีขึ้นเป็นความต้องการ แต่ว่าความต้องการที่จะใช้กำลังคนให้มีส่วนร่วมในการทำงาน คือ คนในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นความต้องการของคนในชุมชนมากกว่า ดังนั้น สิ่งที่จำเป็นในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน ผู้นำต้องมีการแสวงหาความรู้ เพิ่มเติม เพิ่มความรอบรู้ นำความรู้เหล่านั้นมาใช้พัฒนากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยการศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา แหล่งความรู้ของการศึกษาปัจจุบันเปิดกว้างมาก เช่น การศึกษาทางคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ที่มีห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์ วิทยาเขต เหมาะสมกับผู้นำที่ส่วนใหญ่ เป็นพระภิกษุมาก่อน รวมถึงเป็นศิษย์เก่ามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงส่งเสริมให้คณะกรรมการ ได้มีโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติมนอกจากงานกลุ่มอื่นก็มีส่วนร่วมทำให้คณะกรรมการ ผู้นำ ได้นำความรู้จากการดูงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มอื่น มาพัฒนาต่อยอดขึ้นไปอีก นอกจากนั้น เมื่อมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นดังที่กล่าวมานี้ ชุมชนอื่นๆก็จะได้นำไปดำเนินการโดยนำข้อมูลของกลุ่มที่พัฒนาแล้ว เป็นกรณีศึกษา การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนที่เกิดจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน ที่มีตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็จะมีขึ้น เจริญขึ้นอย่างมั่นคง การตัดสินใจของผู้นำจะดำเนินการใดๆ ของกลุ่มนั้นต้องยึดหลักประชาธิปไตย คือ มีการฟังเสียงส่วนใหญ่ที่ประกอบพร้อมไปด้วยความชอบธรรม ยุติธรรมมุ่งการบริหารงานเพื่อส่วนรวมของกลุ่ม ผู้นำแบบนี้มีทัศนคติต่อสมาชิกกลุ่ม คณะกรรมการ ผู้ร่วมงานตรงกันข้ามกับผู้นำแบบแบบอำนาจนิยม หรืออื่นๆ ซึ่งผู้นำแบบอำนาจนิยมจะยึดตนเองเป็นหลักศูนย์กลางของอำนาจในการสั่งการทั้งหมดจะอยู่ที่ผู้นำ เพราะผู้นำเชื่อว่า การกิจการงานต่างๆจะสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความรู้ความสามารถของตัวผู้นำและประสบการณ์

ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ สรุปว่า เป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่เป็นแบบประชาธิปไตยนั้น เพราะว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นต้องอาศัยสมาชิก ถึงจะบรรลุเป้าหมายได้ ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย ทุกความเห็นหรือการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและยังประโยชน์มหาศาลแก่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ดังนั้นผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้นเวลาประชุมประจำเดือนหรือว่าประชุมประจำปีเป็นต้น จะเปิดโอกาสให้กับผู้ได้บังคับบัญชา คือคณะกรรมการสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เข้าพบ หรือว่าแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมาย และวิธีการดำเนินงานตามแนวทางวัฒนธรรมของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ตั้งขึ้น และผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมนั้น ต้องชักพวองค์กรให้เคลื่อนไหวหรือกระทำการไปสู่เป้าหมายของกลุ่มที่มีกฎระเบียบ เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน และต้องกล้าตัดสินใจ มีความสามารถในการแก้ปัญหา รวมถึงมีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อยอมรับการเปลี่ยนแปลง และเป็นผู้มีความสามารถในการวางระบบการทำงานจัดคนให้เหมาะสมกับงาน ตามคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ สามารถในการจัดวางระบบการทำงาน เหมือนกับว่า ยืนอยู่ที่สูง มองเห็นคนข้างล่าง อยู่ใกล้มองเห็นที่ไกล อยู่ไกลมองเห็นชัด หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มองอย่างนก และทำงานเหมือนกับมด ปลวกที่คลุกคลีทั่วหมวดงาน เอาหัวใจและส่วนที่สูงสุด คือสมองเข้าไปสัมผัสวางแผนงานได้ชัดเจน จัดแผนงานคน และการปล่อยกู่ ฝาก สวัสดิการให้เข้าระบบกัน กระจายงานและมอบให้เป็นการตัดสินใจร่วมกัน เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหานั้น ผู้นำต้องกล้าตัดสินใจในบางเหตุการณ์ สถานการณ์ รูปการณ์นั้นๆ และอาจจะไม่มีเวลาในการทบทวนครุ่นคิดมากนัก ผู้นำต้องตัดสินใจทบทวนเลือกทางออกทางใดทางหนึ่งที่แน่นอน และผู้นำเชิงพฤติกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ประเภทนี้ยังนิยมการทำงานเป็นกลุ่ม เมื่อเผชิญหน้ากับปัญหามักจะขอความเห็นและมติจากที่ประชุมในการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา

นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่า นอกจากผู้นำกลุ่ม ซึ่งรวมทั้งคณะกรรมการจะมีคุณลักษณะกับการตัดสินใจที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งเป็นคุณลักษณะภาวะผู้นำ ที่แสดงออกด้านปัญญา แสดงแบบประชาธิปไตยส่งเสริมการปกครองให้รู้จักประชาธิปไตย ผู้วิจัยมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อที่จะไม่ทำให้เป็นข้อครหาว่า คนในเมืองตั้งรัฐบาล คนชนบทล้มรัฐบาลถือว่าการปลุกฝังทางตรงทางอ้อมอีกอย่างหนึ่ง คุณลักษณะส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ดังกล่าวแล้ว การออมชอมเจรจาด้วยถ้อยคำที่เป็นประโยชน์มุ่งสู่ประโยชน์ที่เห็นแก่กลุ่ม เป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่ผู้นำที่คำนึงถึงผู้อื่นเป็นหลักหรือมุ่งคน เป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมต่อผู้ตามในลักษณะของความเป็นมิตร ไว้วางใจ ให้ความอบอุ่น ประกอบด้วยเมตตาก็มีส่วนสำคัญ ที่จะให้ประโยชน์ส่วนรวมคือการดำรงอยู่ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นคุณสมบัติที่โดดเด่น ที่เกิดจากการสังเกตของผู้วิจัย ซึ่งอยู่นอกเหนือจากการตัดสินใจ ก็คือการปลุกจิตสำนึก เริ่มต้นจากหมู่บ้านที่วัดตั้งอยู่

พระสงฆ์จะแสดงธรรม พุทธคุณแนะนำ กระตุ้นให้เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ ซึ่งเป็นภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมการมุ่งคำนึงถึงตนเองเป็นหลักหรือมุ่งคน ในเวลาที่มีโอกาสประชุมกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสร้างพลังต่อรองในการแก้ไขปัญหาชุมชน ที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาเรื่องปากท้อง การไม่ดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ เริ่มตั้งแต่การพูดคุยถึงปัญหาความยากจน การขาดเงินทุน การเป็นหนี้ และปัญหาชุมชนต่างๆ เช่น ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกัน ของคนในชุมชน คนชรา เด็กปัญหาเสพติด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถ้าชุมชนรวมตัวกันได้ ก็จะทำให้หมู่บ้านน่าอยู่ มีเงินหมุนเวียนในชุมชนตนเองการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ด้วยการนำวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อ เข้ามาสู่ชุมชนก็จะเกิดผลได้เร็วโดยเอาเงินมาเป็นเครื่องมือ ทำให้เกิดการช่วยเหลือกันในสังคม เป็นการให้ทาน ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

เป็นภาวะผู้นำแบบมุ่งที่คน (Employee Oriented) ให้ความสำคัญและความแตกต่างระหว่างบุคคล คือ สมาชิกภายในกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ ซึ่งก็คือ คนภายในชุมชน มีการปลุกเร้าช่วยๆ ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย คือ ความอยู่ดีกินดี ทางกาย เมื่ออยู่ดีกินดีแล้ว ความต้องการการยอมรับจากหมู่ชนในชุมชนที่รักเกื้อกูลกันเพื่อจะได้เป็นสมาชิกกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ที่ต้องมีสังฆะก็เกิดขึ้น นำมาซึ่งความเป็นปกติจิตที่พร้อมจะใช้งาน สดใส เข้ากับผู้อื่นได้ และเกิดปัญหาที่จะพิจารณาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า รวมถึงการแนะนำส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักจริง และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองให้คนในชุมชนคิดเป็น ทำเป็น และที่สุดแก้ปัญหาเองได้ โดยการรวมกลุ่มการสะสมทรัพย์ผสมผสานหลักธรรม เพื่อให้คนอื่น คือ สมาชิกพ้นจากความทุกข์ทางกาย ทางใจ ซึ่งเป็นบทบาทให้การเรียนรู้ และให้คำปรึกษา ดังนั้น การปลุกจิตสำนึกของพระสงฆ์ ผู้วิจัยพิจารณาสรุป วิเคราะห์ว่า ปรากฏในลักษณะคิดคำนึงถึงผู้อื่นสูง เป็นการริเริ่มทางโครงสร้าง คือ

๑. การกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ เช่น ความยากจน และปัญหาความไม่เข้มแข็งของชุมชน เป็นเสมือนการมุ่งคน แสดงให้เห็นถึงความเป็นมิตร เป็นการปรึกษาหารือ ร่วมกันกับผู้ตามคือ สมาชิก ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำ

๒. การกระตุ้นให้เห็นถึงสาเหตุปัญหาและการเชื่อมโยงของปัญหาที่จะเกิดตามมา เหมือนกับว่า เป็นการวางแผน ซึ่งเป็นพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบที่มุ่งงาน เพราะว่าเมื่อคนในชุมชน คือ สมาชิกกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์เห็นสาเหตุของปัญหาแล้ว ก็จะเกิดการวางแผนร่วมกันว่า คุณต้องเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์เพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและตัวของสมาชิกกลุ่มเอง

๓. แนะนำวิธีการแก้ปัญหาโดยการสร้างศักยภาพของชุมชนผ่านกระบวนการกลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์ซึ่งเป็นการ รวมกลุ่มและรวมความคิดในการแก้ปัญหา เป็นเหมือนพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน ที่มีกองอำนาจการ ที่คอยแก้ปัญหา กำหนดบทบาทผู้ตามอย่างชัดเจน

๔. กระตุ้นให้เห็นผลที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มและชุมชนหลังจากการแก้ปัญหาด้วยกระบวนการกลุ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป เป็นการสนับสนุนผู้ตามแบบมุ่งคน

เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่แบ่งแยกระหว่างผู้นำที่มีประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพ โดยพฤติกรรมผู้นำกลุ่มจะสะสมทรัพย์สินผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า เป็น ๒ แบบ คือ แบบมุ่งงานกับแบบมุ่งคน คือ มุ่งให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ดี ไม่มีหนี้สิน สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมแบบปกติสุข ส่วนแบบที่มุ่งงานนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ สรุปว่า การให้กลุ่มจะสะสมทรัพย์สินดำเนินไปได้ ในท่ามกลางความหลากหลายแห่งกองทุน ที่ผุดขึ้นตามมา เช่น กองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนเงินล้าน เป็นพฤติกรรมที่มุ่งงาน เพื่อให้กลุ่มจะสะสมทรัพย์สินเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้คนเข้าถึงสวัสดิการชุมชน ช่วยเหลือกันยามเจ็บ ยามจน ยามจาก และนอกเหนือจากนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า นอกจากภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ที่แบบมุ่งงาน แบบมุ่งคน ยังมีความคิดเห็นอีกว่า

เป็นผู้นำแบบมุ่งสังคม ที่จะพยายามรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในกลุ่มพยายามให้สมาชิกกลุ่มเห็นว่าแต่ละคนก็มีความสำคัญ และมีบุคลิกอบอุ่น มีวิสัยทัศน์กว้างไกลที่ประกอบไปด้วยความเมตตาการส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นการสร้างศูนย์รวมหรือสร้าง ความสามัคคี โดยการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม มีความสามารถสูง มีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการประสานงานดี ในขณะที่กลุ่มได้ดำเนินกิจกรรมไปแต่ละเดือนนั้น พระสงฆ์ที่เป็นประธานกลุ่ม จะใช้โอกาสส่งเสริมคุณธรรมนี้เป็นการนำหลักศาสนาธรรมและหลักพัฒนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้อย่างลงตัว หลักการพัฒนา คือการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การทำงานเป็นทีม แก่คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ โดยในวันที่กำหนดไว้ในแต่ละเดือน จะทำให้กลุ่มจะสะสมทรัพย์สินเรียนรู้ปัญหาและแก้ไขปัญหาไปในตัวรวมทั้งการตรวจสอบกันและกันในชุมชนเองด้วย หลักศาสนาเป็นการส่งเสริมคุณธรรม โดยการแทรกธรรมะให้เป็นข้อปฏิบัติของกลุ่ม เช่น ใครไม่มีสัจจะ คือการไม่รักษาเกณฑ์ เช่น การขาดส่งเงินหุ้นเป็นเดือนก็ต้องเสียค่าปรับ เป็นเสมือนกับว่า ขาดความขยันหมั่นเพียรในปัจจุบัน ขยันทำงานในชีวิตประจำวันของตนเอง เพื่อที่จะได้มาซึ่งทรัพย์สินเพื่อนำมาใช้ในการเก็บออม และใช้เลี้ยงครอบครัว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งคน คือมีพฤติกรรมที่เอาใจใส่ทุกซอกซอก ช่วยเหลือสนับสนุนผู้ตาม ทั้งเรื่องงาน และเรื่องส่วนตัว เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นต้น

๒. ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักทฤษฎี ๔

กลุ่มจะสะสมทรัพย์สิน เป็นกลุ่มที่เกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้นำ วิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่เป็นอย่างคุณลักษณะส่วนหนึ่งของคุณลักษณะภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงตามหลักทฤษฎี ๔ ที่มองถึงอนาคต ด้วยความเสียสละของคณะกรรมการที่เป็นผู้นำ ผู้ที่รู้ปัญหาของชุมชน และเป็นการรวมตัวกันเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนในลักษณะของการพึ่งตนเอง คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตาม

หลักภาวนา ๔ ผู้นำต้องมีความสามารถสูง มีสติปัญญาไหวพริบปฏิภาณดีและมีสมรรถนะในการทำงาน ต้องมีความสามารถในการสื่อสารเป็นอย่างดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี รวมทั้งต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีทักษะในการติดต่อประสานงานดี ทักษะทางสังคมเป็นอีกหนึ่งส่วน และวิสัยทัศน์ของตนที่มองเห็นภาพอนาคตข้างหน้าของกลุ่มว่าจะดำเนินไปอย่างไรในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง ภาพลักษณ์ของผู้นำที่ต้องอยู่บนกองเงินผลประโยชน์ ต้องออกมาดี นอกจากนั้นยังต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงาน กับหน่วยงาน ต่างๆ มีจิตอาสา และความเสียสละความสุขส่วนตน และวิสัยทัศน์ต้องประกอบด้วย ความซื่อสัตย์และความยุติธรรม มีวินัย มีความมั่นใจในตนเอง มีความรับผิดชอบ มีความอดทนอดกลั้น รวมทั้งความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีเป้าหมายการดำเนินของกลุ่มที่ชัดเจนและทิศทางมีทักษะทางสังคมดี มีความยืดหยุ่นสูง ในการออมชอมเวลาที่สมาชิกมีปัญหาในการส่งหุ้น เงินที่กู้ไปจากกลุ่ม

แต่มุ่งองค์กร คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของตนที่ตั้งขึ้น โดยยึดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กลุ่มตั้งขึ้น ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกลุ่มเป็นหลักมีความมุ่งมั่นให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละเดือน จะให้ความสำคัญในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าความต้องการส่วนตัว อำนาจหน้าที่ ที่ทางกลุ่มได้ตั้งขึ้น รวมทั้งการเตรียมความพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เริ่มมีการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การเริ่มนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ ตลอดจนข่าวสาร มีมุมมองใหม่ๆ สร้างจุดขาย เช่น พื้นที่วิจัยจังหวัดพิษณุโลก ผู้นำกลุ่มมีการเดินทางเผยแพร่แนวคิดการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ให้แก่พระสังฆาธิการเวลาที่มีการอบรม พระสังฆาธิการระดับประเทศ การใช้กระแสสังคม ในอินเทอร์เน็ต เพื่อการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ กล่าวทำ พร้อมทั้งจะยอมรับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาเรียนรู้ และเข้าใจบริบทที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของสังคมได้ดี ปรับตัวได้เวลาเข้าสู่สังคม บุคลิกภาพที่เหมาะสมวางตัวเหมาะสม กิริยามารยาทดี วาจาย้อยคำ เป็นคำบ้านๆ ที่บ่งบอกถึงความจริงใจ ไม่เสแสร้งแกล้งทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตน เป็นสิ่งที่เรียกว่า พรสวรรค์ ผลงานที่ชัดเจน ความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการครองใจคน และจิตใจดีโอปอ้อมอารี มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหารงาน โดยใช้ศรัทธาจากผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นพระสงฆ์ก่อน เริ่มจากการทำศรัทธา ไม่ให้ตกไปในการครองเพศบรรพชิตมีผลต่อการเรียกศรัทธาในการเป็นผู้นำกลุ่ม

๒.๑ ด้านกายภาวนา

ภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาวนา เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ดำรงอยู่แบบเดิมๆ ไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง การเข้ามาของกองทุนต่างๆ จาก

ความช่วยเหลือจากทางภาครัฐ เช่น กองทุนเงินล้าน กองทุนแม่ เป็นต้น รวมถึงการสั่งงาน การดำเนินงานหลายขั้นตอน จะทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ อยู่รอด ดำรงอยู่ได้ยาก ในอนาคตกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่างๆ ทั่วประเทศต้องมีศูนย์กลางการติดต่อ การประสานงานทั้งในระดับจังหวัด ประเทศ ร่วมมือกันเชื่อมโยงกันเป็นโยงใยเป็นเครือข่าย ในขณะที่เดียวกันโครงสร้างภายในองค์กรก็ต้องจะต้องกระจายความสามารถในการการตัดสินใจให้กับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ให้เพิ่มขึ้น และมีลำดับขั้นการดำเนินงานให้น้อยที่สุด และต้องเปลี่ยนแปลงกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ให้รองรับและก้าวหน้าให้ทันความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ท้าทายและมีอิทธิพลต่อความอยู่รอดและตั้งอยู่อย่างมั่นคง ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพราะว่าปัจจุบันมีแรงกดดันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสภาพแวดล้อมต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และรวดเร็ว กลุ่มต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันกับกองทุนอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากภาครัฐ หรือว่า หนี้ในระบบที่เป็นตัวแทรกซ้อน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้ ผู้วิจัยมองว่าผู้นำ พร้อมทั้งคณะกรรมการ จึงมีโครงการดำเนินงาน ลดรายจ่ายกับคนในชุมชน เช่น โครงการฉาบปูนทาสีบ้าน ศูนย์สาธิตการตลาด ร้านค้าชุมชน เป็นการปลูกฝังเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้การออม เป็นการมุ่งเป้าการพัฒนาคนในชุมชนที่ทำมาหากินเลี้ยงชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนก่อเวรภัยทำลายผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม เป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพที่ช่วยแก้ปัญหาให้แก่คนในชุมชน ที่สามารถสร้างสรรค์ก่อกุศลสังคม และธรรมชาติ

๒.๒ ด้านศีลภาวนา

เมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้รับการเจ็บไข้ ป่วย มีอันต้องล้มหมอนนอนเสื่อ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พร้อมคณะกรรมการผู้บริหารฝ่ายต่างๆ บางส่วนจะเป็นคนลงไปดูแลสมาชิกด้วยตัวเอง ที่บ้าน หรือที่งานศพพร้อมกับมอบเงินส่วนที่เป็นสวัสดิการที่ทางกลุ่มได้จัดตั้งขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจ็บก็เยี่ยมไข้ ตายก็เยี่ยมผี อยู่ก็ดีกัน ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อถือ เชื่อมมั่น และความเคารพนับถือที่ผู้ตามคือ สมาชิกมีให้กับผู้นำกลุ่ม ผู้บริหารคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างความเป็นมิตรที่ดีกับผู้ได้บังคับบัญชา และสมาชิกก็มั่นใจว่า สามารถเข้าพบเพื่อปรึกษาได้โดยง่าย เพราะว่าผู้นำกลุ่มให้ความสนใจในความเป็นอยู่ที่ดีและความต้องการของผู้ได้บังคับบัญชา อีกทั้งผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ยังมีการเทศน์ ปาฐกถาธรรม เวลารการประชุม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเชิญชวนให้ผู้ได้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรึกษาหารือกับผู้ได้บังคับบัญชา เพื่อขอแนวคิดและความคิดเห็น ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บางครั้งผู้วิจัยสังเกต และได้รับการบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ที่น่าเชื่อถือได้ว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้บูรณาการความคิดและแนวคิดของผู้ได้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีที่กลุ่มหรือองค์กรจะนำไป เช่น พื้นที่ศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ที่เวลาสิ้นปี ผู้นำคณะกรรมการ สมาชิก ได้ปรึกษาหารือกันว่า เงินปันผลเยอะควรนำไปสร้างประโยชน์อะไร ที่เกิดแก่

ชุมชน จึงมีการลงมติ ความคิดว่าควรสร้างถนน สร้างสำนักงาน ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำก็รับฟังและปฏิบัติเกิดเป็นถาวรวัตถุที่สวยงาม ใช้คุ้มค่าเกิดประโยชน์ เป็นเงินหลายล้านบาทซึ่งไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือการบอกบุญเรียกราย ทอดผ้าป่า เป็นต้น เมื่อสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้รับการเจ็บไข้ ป่วย มีอันต้องล้มหมอนนอนเสื่อ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พร้อมคณะกรรมการผู้บริหารฝ่ายต่างๆ บางส่วนจะเป็นคนลงไปดูแลสมาชิกด้วยตัวเอง ที่บ้าน หรือที่งานศพ พร้อมกับมอบเงินส่วนที่เป็นสวัสดิการที่ทางกลุ่มได้จัดตั้งขึ้น เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เจ็บก็เยี่ยมไข้ ตายก็เยี่ยมผี อยู่ก็ดีกัน ซึ่งสามารถสร้างความเชื่อถือ เชื่อมั่น และความเคารพนับถือที่ผู้ตามคือ สมาชิกมีให้กับผู้นำกลุ่ม ผู้บริหารคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ซึ่งถือได้ว่า เป็นการสร้างความเป็นมิตรที่ดีกับผู้ใต้บังคับบัญชา และสมาชิกก็มั่นใจว่า สามารถเข้าพบเพื่อปรึกษาได้โดยง่าย เพราะผู้นำกลุ่มให้ความสนใจในความเป็นอยู่ที่ดีและความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา อีกทั้งผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ยังมีการเทศน์ ปาฐกถาธรรม เวลาการประชุม ซึ่งถือได้ว่า เป็นการเชิญชวนให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อขอแนวคิดและความคิดเห็น ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บางครั้งผู้วิจัยสังเกต และได้รับการบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ที่น่าเชื่อถือได้ว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้บูรณาการความคิด และแนวคิดของผู้ใต้บังคับบัญชา คือ คณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีที่กลุ่มหรือองค์กรจะนำไป เช่น พื้นที่ศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ที่เวลาสิ้นปี ผู้นำ คณะกรรมการ สมาชิก ได้ปรึกษาหารือกันว่า เงินปันผลเยอะควรนำไปสร้างประโยชน์อะไร ที่เกิดแก่ชุมชน จึงมีการลงมติ ความคิดว่าควรสร้างถนน สร้างสำนักงาน ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้นำก็รับฟังและปฏิบัติเกิดเป็นถาวรวัตถุที่สวยงาม ใช้คุ้มค่าเกิดประโยชน์ เป็นเงินหลายล้านบาทซึ่งไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือการบอกบุญเรียกราย ทอดผ้าป่า เป็นต้น

ระบบต่างๆ ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น ผู้วิจัยมองว่า เป็นการจัดวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เป็นสวัสดิการและเป็นเครื่องมือและเป็นสื่อช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยดำเนินไปในทางที่ดีจะอำนวยผลดีแก่สมาชิกในชุมชน ทั้งหมดเป็นวิสัยทัศน์ของผู้นำ การปฏิบัติตนทางกายให้มีความเจริญ ฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายคือภายนอก หมายถึงเกิดจากการเห็นชุมชนอื่นแล้วนำมาจัดตั้งกับชุมชน มีกลุ่มเป็นของตน การกระทำดังกล่าวของผู้นำนั้นสมดังพุทธพจน์ว่า

“คนที่เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก ย่อมคิดการ มิใช่เพื่อเบียดเบียนตน มิใช่เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น มิใช่เพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย เมื่อจะคิด ย่อมคิดการที่เกื้อกูลแก่ตนที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ที่เกื้อกูลแก่คนทั้งสองฝ่าย ที่เกื้อกูลแก่ทั้งโลกเลยทีเดียว”

๓.๔ ด้านปัญญาภาวนา

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ไม่มีเงินเดือนให้กับคณะกรรมการ ที่ดำรงอยู่ตามแผนกต่างๆ เพียงแค่มีเงินพิเศษให้กับผู้ที่เป็นคณะกรรมการ ที่มาปฏิบัติทุกเดือน ซึ่งไม่มากมายอะไร จำนวน

๓๐๐-๔๐๐ บาท ขึ้นอยู่กับเงินที่เก็บดอกเบี้ยได้ ดังนั้นอำนาจในทางวินัยเมื่อคณะกรรมการกลุ่มจึงเป็นเรื่องที่มีอำนาจพิเศษ ที่น่ากลัว เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เพราะว่าหากเกิดเรื่องที่ไม่คาดฝัน เช่น การโกงบัญชี ปรับแต่งบัญชี ก็เหมือนกับว่า เป็นการโกงเงินของญาติพี่น้องของตนเอง โกงเงินของคนที่ชุมนุมตรงจุดนี้ โกงเงินพระ โกงเงินวัด ผู้นำกลุ่มที่เป็นพระจึงเหมือนกับว่า มีอำนาจอยู่พิเศษอยู่ในตัว

ความสัมพันธ์ โครงสร้างงาน อำนาจในตำแหน่ง ปัจจัย ๓ สิ่งทีกล่าวนำนั้น มีความสัมพันธ์กันในลำดับหนึ่ง คือ ความพึงพอใจ ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตามเป็นไปด้วยดี ลักษณะงานกำหนดไว้ชัดเจน และผู้นำมีอำนาจมาก ถ้าปัจจัย ๓ สิ่งทีกล่าวนำนั้น มีลักษณะตรงกันข้ามก็ได้ชื่อว่ามีความไม่น่าพึงพอใจเกิดขึ้นในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

นอกจากนั้นการที่พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นอกจากจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณแล้ว การที่วัดตั้งอยู่ในชุมชน มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนต้องสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชนด้วย และต้องประกอบด้วยความเมตตา ไม่เป็นผู้หนึ่งเฉยต่อความทุกข์ยากของฆราวาสญาติโยมที่ได้อุปถัมภ์ปัจจัย ๔ สิ่งเหล่านี้จึงถือเป็นคุณลักษณะหรือองค์ประกอบประการหนึ่งที่ผู้นำทุกคนควรมี เพราะว่าผู้นำทุกคน เป็นผู้นำแต่ไม่ได้มีภาวะผู้นำเหมือนกันทุกคนเสมอไป ทำให้การเป็นผู้นำกลุ่มนั้นๆ ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะทำให้เกิดความเสียหายมากกว่าผลดี ผู้วิจัยพิจารณาว่า เป็นภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ แบบชี้นำ ที่พฤติกรรมมุ่งงานสูง และมุ่งความสัมพันธ์สูง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่เป็นพระสงฆ์จะมีพฤติกรรมทั้งสั่งการและสนับสนุนด้วยการปลุกเร้ากระตุ้นตามแนวทางหลักธรรมที่ตนมือออกไปด้วย เป็นผลออกไปที่เรียกว่า ทำให้สมาชิกในกลุ่ม เกิดความมีเมตตาเอื้อเพื่อเอื้อแก่ต่อกัน มีวิธีการแปลงสู่การปฏิบัติ คือ การที่สมาชิกร่วมกันมาสะสมทรัพย์ร่วมกันผ่านกลุ่ม นอกจากเป็นการออมแล้ว ยังเป็นสิ่งสมบุญร่วมกันด้วย เพราะกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกัน การที่ทุกคนได้เสียสละทรัพย์ของตนมาผ่านกลุ่ม แสดงให้เห็นว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทุกคนมีจิตคิดจะช่วยเหลือกัน การที่ทุกคนได้เสียสละทรัพย์ของตนมาออมผ่านกลุ่ม แสดงให้เห็นว่า สมาชิกทุกคนมีจิตคิดจะช่วยเหลือเพื่อสมาชิกที่เดือดร้อนให้พ้นจากความเดือดร้อน โดยแปลสภาพการให้ความช่วยเหลือจากที่เป็น นามธรรมเป็นสิ่งที่เห็นเป็นผลผ่านเงินซึ่งเป็นสื่อกลาง เพราะว่า เงินไม่ดี ไม่ชั่ว แต่ว่าทุกคนต้องใช้เงินผ่านเงินซึ่งเป็นสื่อกลางของกลุ่ม เพราะคนที่เดือดร้อนได้ขอกู้เงินจากกลุ่มไปบรรเทาความเดือดร้อน ซึ่งเงินกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น คือ เงินที่สมาชิกทุกคนมาออมร่วมกัน ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แต่ละเดือนมีเงินให้สมาชิกกู้เพิ่มขึ้น จึงเท่ากับว่า สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ทุกคนได้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อน ให้เพื่อนสมาชิกท่านอื่นด้วย จึงเป็นการแปลงสภาพความช่วยเหลือให้ปรากฏเห็นผลที่เป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น มากกว่าการที่นั่งสวดมนต์หรือว่า แผ่เมตตาให้กับเพื่อนสมาชิกกลุ่มที่สูญเสีย สูญหายไป ซึ่งการทำแบบนี้ของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์นั้น แสดงออกถึงความเป็นมิตร นำคบหาสมาคม ช่วยเหลือแก่สมาชิก

ดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า การกระทำของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงสถานการณ์ เป็นเหมือนกับมุ่งความสัมพันธ์ที่สูง ผู้นำมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยผู้นำจะมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้อำนวยการความสะดวกและ สื่อสารทำความเข้าใจกับกลุ่มนอกจากนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า การมีเมตตา ช่วยเหลือและสงเคราะห์ มาสู่การปฏิบัติที่เป็นสิ่งที่จับต้องได้ การที่สมาชิกกลุ่ม ในพื้นที่มีการเข้าวัด มัคทายก นำสวดแผ่เมตตา ตอนเมื่อทำบุญเรียบร้อยจะมีการนำสวดแผ่เมตตาให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งมีความเป็นนามธรรมที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ว่า มีใครรับไปได้ หรือไม่แต่ว่า กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งสองแห่ง โดยการนำของพระสงฆ์ และคณะกรรมการ ได้แปลงความมีเมตตาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกันให้มีผลเป็นรูปธรรมจับต้องสัมผัสได้โดยการช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนผ่านกิจกรรมกลุ่ม คือ การจ่ายเงินสวัสดิการช่วยเหลือต่างๆ เช่น ยามเจ็บต้องนอนดูอาการที่โรงพยาบาล ทางกลุ่มก็จะมีเงินสวัสดิการจ่ายให้ วันละ ๓๐๐ บาท หรือว่า ยามจาก ทางกลุ่มก็จะมีเงินปันผลให้ ไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท เป็นการแสดงความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน อันเป็นคุณสมบัติของผู้นำตามสถานการณ์ ในส่วนระดับของผู้นำกับผู้ตาม เพื่อให้เกิดความจงรักภักดีต่อกลุ่ม เป็นการสร้างแรงศรัทธาของผู้นำอีกทางหนึ่ง

เพราะเงินที่นำมาช่วยเหลือเรื่องสวัสดิการแก่สมาชิกนั้นเกิดขึ้นมาจากผลกำไรจากเงินที่สมาชิกสะสมร่วมกันและมีการปล่อยเงินกู้เป็นประจำเดือน ทุกเดือน เมื่อสิ้นปีแล้วจึงนำมาตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการกลุ่ม เพื่อไว้เป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน เช่น ป่วยนอนโรงพยาบาล ดังที่กล่าวข้างต้น ทางกลุ่มจะนำเงินจากกองทุนสวัสดิการนี้ไปช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนนั้นๆ ซึ่งเงินที่กลุ่มนำไปตั้งกองทุนสวัสดิการนั้นก็คือ เงินของสมาชิกทุกคน ดังนั้น เมื่อกลุ่มช่วยเหลือสมาชิกที่เดือดร้อนจึงเท่ากับว่า สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการสงเคราะห์เพื่อนในชุมชนด้วย สมาชิกทุกคนได้ทำบุญ คือ การสงเคราะห์ผู้ที่มีความเดือดร้อนผ่านกระบวนการกลุ่ม เป็นการผ่อนคลายความทุกข์ในชุมชนที่สมาชิกมี

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เชิงสถานการณ์ตามหลักภavana ๔ สามารถอธิบายได้ว่า ภาวะผู้นำกลุ่มที่มีประสิทธิผล ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมผู้นำเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ด้วย เช่น การเยี่ยมเยียน สมาชิก การประชุมกลุ่ม หากมีคำถามว่า ที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ตามสถานการณ์ เป็นผู้นำที่ดีหรือเปล่า ผู้วิจัยคิดพิจารณาว่า เป็นผู้นำที่ดีของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพราะว่า ประการแรกมีการให้รางวัลกับผู้ได้บังคับบัญชาเวลาสิ้นปีที่ปันผล ผู้นำกลุ่มไม่ได้นำเงินที่ผลดอกไปใช้จ่ายส่วนตัว หรือมุ่งสร้างถาวรวัตถุแก่วัดอย่างเดียว แต่ว่า นำเงินจำนวนเหล่านั้นมาซื้อเสื้อบ้าง ข้าวสาร เป็นรางวัลแก่คณะกรรมการ ประการที่สอง ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชาว่า รางวัลมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของเป้าหมายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมเข้าถึงสวัสดิการทางสังคม ประการที่สาม ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สามารถอธิบายให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชา คือ

คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้ทราบว่า เป้าหมายของกลุ่มเป็นอย่างไร เพราะว่าเมื่อผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมตามแนวทางทั้งสามประการนี้ จะทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับแรงจูงใจ พร้อมทั้งจะยอมรับความเป็นผู้นำในตัวของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ส่วนที่ ๒ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ปัญหาที่ต้องการทราบ คือ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง สรุปผลได้ดังนี้

๑. ด้านหลักพุทธธรรมภาวนา ๔(กายภาวนา ศิลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ข้อใดที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถใช้เป็นหลักในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

การพัฒนาเรื่องกายภาพ ผู้นำต้องมีความพร้อมทางกายภาพพร้อมที่สุด ต้องมีอยู่มีกินมีใช้ มีความพร้อม คนที่จะทำงานรับใช้คนอื่นได้ อย่างแรกเลยตนเองต้องมีความพร้อมเช่น อย่างแรกเรื่อง ภาวิตกาย ก็คือการพัฒนาเรื่องอาชีพ การพัฒนาเรื่องการออม คนต้องมีอยู่มีกิน เช่น ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็ต้องใช้เรื่องการออม เอามาเป็นเครื่องมือเป็นแรงจูงใจให้เกิดการอยากทำตาม เพราะว่าคนมันต้องอาศัยปากอาศัยท้อง คือ ต้องอาศัยปากท้องจึงอยู่ได้ คือ ผู้นำมองเห็น สิ่งเดียวที่จะน้อมนำมาบุคคลให้น้อมนำมาปฏิบัติ หลอมรวมบุคคลให้อยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุขปัจจัยภายนอกก็เลยเอาเงินทอง และนำมาเป็นตัวแปรในการพัฒนาดน ตามความต้องการ แต่การออมก็ต้องไปสร้างอาชีพถ้ามีเงินมีทองพอแล้วก็ สร้างอาชีพไปส่งเสริมอาชีพให้ดี มีอยู่มีกิน เอาเงินไปต่อเงิน

การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคง มีกินมีใช้ ผู้นำต้องมีความพร้อมประการแรกเลยก็ คือ อาชีพ การออม เพื่อเป็นเครื่องมือที่พัฒนาให้คนในชุมชน ปฏิบัติตาม โดยเริ่มให้คนมีความสุขก่อน แล้วสร้างอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ การจะพัฒนาด้านกายนั้น ต้องอาศัยศีลเป็นเครื่องควบคุม เพราะว่าถ้าไม่มีศีลควบคุมแล้ว ทางพระพุทธศาสนาไม่ถือเป็นการพัฒนาทางกาย แต่ตรงกันข้ามถ้าพัฒนาทางด้านเดียวแล้ว ผู้วิจัยพิจารณาว่า เป็นการส่งเสริมให้เกิดต้นหากความทะยานอยาก เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งปรนเปรอบำรุงร่างกายให้เจริญ การพัฒนาแยกต่างหากจาก จริยธรรม เพราะว่าล้าพังความเจริญทางกายอย่างเดียว ย่อมไม่มีความหมายเป็นการศึกษา จะเป็นการสนับสนุนให้ค้นหาได้ ดังนั้น ภาวนา ๔ ทั้งหมดเป็นปัจจัยที่จะสามารถพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ภาวนา ๔ นั้น ทั้ง ๔ ข้อ มีความสำคัญพอๆ กัน

๒. ด้านหลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ข้อนั้น

วัตถุประสงค์ในการพัฒนากาย ก็เพื่อฝึกฝนในด้านการใช้งาน คือ ทำให้อินทรีย์เหล่านั้น มีความละเอียด มีความละเอียด มีความละเอียด มีความไว มีความคล่อง มีความชัดเจนคล้ายกับการฝึกทักษะและเพื่อฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่า และมีประโยชน์มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีวิธีหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นภัย เป็นโทษหรือสิ่งที่ไม่ดีต่างๆ ไม่ให้เข้ามาสู่อินทรีย์ภายใน โดยมีใจเป็นตัวรับรู้ทั้งหมด และต้องมีความพร้อมก่อนการพัฒนากายมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ในความพร้อม ส่วนตัวซึ่งหมายถึงความดีหรือบุญเก่า เป็นทุนเดิม สถานที่หรือที่โคจรไป บุคคลที่ควรคบหาสมาคมด้วย คือ คนที่เป็นกัลยาณมิตร

ดังนั้น หลักธรรมภาวนา ๔ กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ถือได้ว่าเป็นเงื่อนไข ระหว่างกาย พฤติกรรม จิตปัญญา สัจจะสะสมทรัพย์ตั้งอยู่ตรงกลาง สิ่งทีกล่าวมาก็จะล้อมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คือ กาย พฤติกรรม จิต และปัญญา กาย และอาชีพ ความเป็นอยู่ ชีวิต พฤติกรรม รูปแบบ จิตใจและปัญญา เป็นเงื่อนไข สัจจะสะสมทรัพย์ เป็นเงื่อนไขของคนทำกรรม ถ้าคุณทำกรรมดี ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ภาคเหนือตอนล่าง สามารถเอาตัวนี้มาเชื่อมโยงเป็นสาระได้ โดยใช้วัตถุมหาเป็นตัวอย่างให้คนในชุมชนทำกรรมดี คนเห็นว่าง่าย คนก็อยากทำความดี ไม่ต่างกับเด็กตัวเล็กๆ ไม่ต่างอะไรกับพวกฝึกจระเข้ ฝึกช้าง ฝึกลิง คนก็เป็นสัตว์เหมือนกัน ก็ต้องฝึก ฉะนั้นถ้ามีสิ่งล่อ สิ่งเล้า คนในชุมชน ก็อยากทำความดี ไม่มีตัวอย่าง ไม่ตัวเล้า จะไปประกอบความดีอะไร ก็ไม่สามารถไปได้ เพราะว่าคนในชุมชน หรือว่าคนทั่วไปยังติดเรื่องเหล่านี้อยู่มากเพราะว่าเป็นชีวิตที่ประกอบอยู่ด้วยการทำมาหากิน เลี้ยงชีพ

๓. ด้านผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จึงจะได้ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ในข้อนั้น

เมื่อผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งรวมถึงคณะกรรมการ มีความพร้อมในเรื่องการพัฒนาทั้ง ๔ ด้านดังกล่าวแล้ว สิ่งที่จะทำให้ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้หลักธรรมภาวนา ๔ ข้อนั้น ต้องมีบุคคลที่พร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน แนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่องทาง หรือ เป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินตามได้ถูกต้อง ที่พร้อมจะบอกวิธีการโดยการทำให้ดู อยู่ให้เห็น

การที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะเข้าถึงหลักธรรมภาวนา ๔ ได้นั้น ต้องมีบุคคลที่เราเชื่อมั่นศรัทธา เช่น พระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครู อาจารย์ และท่านที่เป็นพหูสูตทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำเป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนไวกว่าและที่สุดควรเว้นผู้เป็นคนพาล มิใช่บัณฑิตเสีย เพราะฉะนั้น การพัฒนาปัญญาหมายถึง การพัฒนาความรู้ทั่ว ปรีชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง

ปัญญา เป็นเครื่องวินิจฉัยความรู้ที่ได้ยิน ได้ฟังมา คือ ความรู้ที่เข้ามาเป็นข้อมูลดิบ เป็นของดิบ ยังไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร มีคุณค่าอย่างไร จะเอาไปใช้อย่างไร ถ้าคนไม่มีปัญญา ความรู้นั้นก็เอามากองไว้เฉยๆ ไม่รู้ว่าจะเอาไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร แต่คนที่มีปัญญาก็จะสามารถวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นได้ว่า ถ้าเราจะทำอะไรให้สำเร็จ สักอย่างหนึ่งจะต้องเอาความรู้นี้ไปใช้ไปทำอย่างไร แต่คนที่มีปัญญาก็จะสามารถวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นได้ว่า ถ้าเราจะทำอะไรให้สำเร็จ สักอย่างหนึ่ง จะต้องเอาความรู้นี้ไปใช้ทำอย่างไรไปตัดแปลงอย่างไร เอาความรู้ที่เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความรู้ที่สามารถสืบสาวเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ ความรู้ที่สามารถคิด พิจารณาวินิจฉัยได้ เลือกเฟ้นกลั่นกรองได้ เชื่อมโยงประสานได้ ทำให้เอาสุตะ หรือข้อมูลข่าวสารวิชาการต่างๆ ไปใช้งาน สามารถจัดสรร จัดการทำการต่างๆ ให้สำเร็จได้ ความรู้อย่างนี้ แบบนี้ ถึงจะเรียกว่า ปัญญา

ส่วนที่ ๓ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔

ปัญหาที่ต้องการทราบ คือ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔ สรุปผลได้ดังนี้

๑. ด้านหลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา ปัญญาภาวนา) ในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อย่างไร

การเป็นผู้นำที่สำคัญที่สุด ต้องเป็นเหมือนอย่างพระพุทธเจ้า เป็นตัวอย่าง เข้าไปตั้งองค์กรเมื่อตั้งองค์กรเข้ามาแล้ว ก็มีการขยายองค์กร คือ บุคคลที่บวช ด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา ก็เลยกลายเป็นสมาชิกสังคมสงฆ์ขึ้นมา นี่คือการจัดองค์กร

การเป็นผู้นำ ในพระพุทธศาสนามีตัวอย่างที่ดีเป็นแบบอย่างทิฏฐานาคติ ที่สร้างบารมีสั่งสมมานับแต่อดีตชาติ และพระชาติสุดท้ายก็ได้บรรลุธรรมการบรรลุธรรมของพระองค์นั้น ก็ไม่ได้เกิดประโยชน์แก่พระองค์เพียงผู้เดียว แต่ว่าเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น เมื่อเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นแล้วก็ทรงตั้งองค์ที่จะเป็นความมั่นคงเป็นปึกแผ่น ซึ่งปัจจุบันองค์กรนี้ก็ยังคงอยู่เป็นองค์กรที่เป็นประโยชน์แม้ล่วงเวลามาเนิ่นนาน ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยอาศัยหลักธรรมนั้น ต้องสร้างความพร้อมด้านแรงจูงใจใฝ่รู้สร้างสรรค์ ให้อยากประพฤติ ปฏิบัติตนตาม การใช้หลักธรรมพัฒนาภาวะผู้นำนั้น ๑. กระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ๒. สร้างแรงจูงใจ ๓. ดำเนินการอบรมอย่างต่อเนื่อง ๔. มีการประเมินผลเป็นระยะๆ การที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ หรือบุคคลที่เป็นผู้นำ ต้องการพัฒนาตนเอง ต้องมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง โดยการสร้างแรงจูงใจ มีความชอบใจที่จะเป็นผู้นำคนอื่น เพื่อนำคุณสมบัติข้อนั้นมาช่วยเหลือคนอื่น ในกลุ่มสัจจะ

สะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน และต้องมีการอบรมฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินผลติดตามผลเป็นระยะ

การพัฒนาผู้นำรวมถึงสมาชิกได้นั้นต้อง สร้างแรงบันดาลใจหรือ ฉันทะความชอบใจให้กับผู้นำรวมถึงสมาชิก เพื่อชักนำคนเหล่านั้นเข้ามาที่กลุ่มแล้ว ที่ทางกลุ่มมีพระสงฆ์ที่ต้องการให้คนในชุมชนพ้นจากทุกข์ความทุกข์ด้านกายภาพ และสร้างความสุขทางใจด้วยการปฏิบัติธรรม เกี่ยวกับหลักสัจจะ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ การรักษาศีล การพัฒนาดังกล่าวจะทำให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ เช่น มีแนวทัศนะในการมองโลก ที่นิยมเรียกว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่างๆตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องมาจากความเห็น ความเข้าใจ และความใฝ่ใฝ่เหล่านั้น และมีผลต่อการแสดงออกทางกาย และวาจา

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดจากการสนทนา ประชุมกลุ่ม อบรมสัมมนาทางวิชาการ สามารถพัฒนาสติปัญญาให้เกิดขึ้นได้ ทำให้ผู้นำเกิดการเรียนรู้อย่างประจักษ์แจ้งเป็นพหูสูต มีองค์ ๕ ได้แก่

- ๑) การฟังมาก อ่านมาก (พหูสูตา)
- ๒) การจับประเด็นหรือสาระ และจำได้ (ธตา)
- ๓) การท่องบ่น หรือพูดได้ให้จนคล่องแคล่ว (วจสา ปริจิตา)
- ๔) การคิดพิจารณาจนเจนใจ (มนसानุเพกขิตา)
- ๕) การเข้าใจลึกซึ้ง แจ่มแจ้งด้วยปัญญา(ทิวญญา สุปติญญิตา)

ดังนั้น กระบวนการพัฒนาด้วยหลักธรรมภาวนา ๔ และสิ่งอื่นๆ ที่สำคัญสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาผู้นำให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริงและถูกต้องเหมาะสมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาทางศีลธรรมของผู้นำกลุ่มและสมาชิกรุ่นต่อไป

๒. ด้านกระบวนการในการใช้หลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ในการพัฒนาภาวะผู้นำ

กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักของการสร้างศรัทธาคู่กับปัญญา ซึ่งตรงกับหลักสากลที่เน้นแรงจูงใจใฝ่รู้ การสร้างศรัทธานั้นเกิดจากองค์ประกอบภายนอก ๓ ประการ ที่เรียกว่า ปรโตโฆสะ ได้แก่

- ๑) บุคคลผู้สั่งสอนอบรม มีความรัก ความเข้าใจ ให้ความเอาใจใส่ใกล้ชิด
- ๒) บุคคลผู้สั่งสอนอบรม มีความรู้
- ๓) บุคคลผู้สั่งสอนอบรม สามารถเร้าความสนใจให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้ใฝ่เรียน

บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ช่วยสร้างความสัมพันธ์ สร้างอารมณ์ที่แจ่มใส เบิกบาน และชี้แนะให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ แบบสอนฝั่งเดียว One Way กระบวนการ คือ ใช้เวทีสังเคราะห์ กระบวนการถอดองค์ความรู้ ใช้วิธีการ

แลกเปลี่ยนการเสริมเรื่องของการมีส่วนร่วม ดึงจากส่วนที่มีประสบการณ์ขึ้นมา แล้วก็วิเคราะห์ถึงศักยภาพของกระบวนการ กำหนดเส้นทางในการปฏิบัติการร่วมกัน ก็จะเกิดแนวคิดในการบริหารงาน การประชุม การใช้เวทีสานเสวนา และถอดองค์ความรู้ แลกเปลี่ยน และการมีส่วนร่วม จากประสบการณ์ แล้ววิเคราะห์ศักยภาพของกระบวนการ แล้วมีการกำหนดเป้าหมายการบริหารเป็นกระบวนการปฏิบัติงาน ที่เป็นปัจจัยภายนอกที่ดี การพัฒนาภาวะผู้นำ ตามหลักภาวนา ๔ ทำให้สติปัญญา เกิดขึ้นยังต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยกกาย ซึ่งการคิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุมีผล และคิดเร้ากุศล ก็จะเกิดความรู้ที่ได้ลงเป็นข้อสรุปให้แก่ตนเองอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ถูกต้องเรียกว่าอุดมการณ์ ซึ่งกระบวนการจากผู้เชี่ยวชาญบางท่านก็กล่าวว่าเป็นกระบวนการที่สอดแทรกได้คืออย่างหนึ่งในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ปลุกฝังค่านิยมอุดมการณ์ก่อน เป็นอันดับแรก อุดมการณ์สำคัญ เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าพื้นฐานแน่น แม้น้ำโคลนทะเลพัดก็ทำอะไรไม่ได้ ฐานก็ยังอยู่ การสร้างอุดมการณ์ เป็นกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำ ๑. ชื่อสัตย์ ๒. คุณธรรม ๓. ความรับผิดชอบ ๔. ความละเอียดรอบ ๕. ความรักในงาน ๖. ความสามัคคี

กระบวนการแรกที่พัฒนาภาวะผู้นำนั้นก็คือ ต้องทำให้ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการตระหนักรู้ถึงอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่มที่ตั้งไว้ โดยที่แต่ละกลุ่มก็จะมีอุดมการณ์แตกต่าง ซึ่งอุดมการณ์จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับผู้นำ เพราะจะเป็นการกำหนดเป้าหมายและแนวทางในการทำงานเพื่อชุมชน และถ้าผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่กว้างและไกล กับอุดมการณ์ที่จะนำพาองค์กรของตนให้ประสบความสำเร็จก็จะสามารถกำหนดเป้าหมายได้กว้างและไกลกว่าองค์กรอื่น ทำให้กลุ่มได้รับโอกาสในการทำงานทำงานได้ดีกว่า ก้าวหน้ากว่าสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ และแผนการทำงาน รวมทั้งโครงการที่มีความชัดเจนถูกต้อง มุ่งแก้ปัญหา เพื่อช่วยเหลือชุมชนที่ตนได้อาศัยอยู่ ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในพื้นที่ของตนก้าวล้ำหน้าคู่แข่งผู้นำที่มีอุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ที่ดี จะต้องเป็นนักจินตนาการ แต่สามารถนำความคิดเหล่านั้น มาสู่การปฏิบัติที่เป็นจริงได้ จึงต้องเป็นผู้สะสมประสบการณ์ด้วยตนเองจากการศึกษา ค้นคว้า และนำมาประมวลเป็นความรู้ เปรียบเทียบเหตุการณ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มอื่น จังหวัดอื่น จากอดีตปัจจุบันที่จะเชื่อมโยงไปสู่อนาคต โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น ด้านเศรษฐกิจชุมชน การเมืองท้องถิ่น และสังคมระดับใหญ่ และกระแสทางราชการ เพราะว่าปัจจุบัน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กำลังถูกท้าทายจากกองทุนหมู่บ้าน แล้วนำสิ่งเหล่านั้นมาตรวจสอบกับปัจจัยภายใน คือ จุดแข็ง จุดอ่อน พิจารณากับ โอกาส และอุปสรรคกำหนดเป็นเป้าหมาย เผยแพร่อุดมการณ์กับวิสัยทัศน์ของตน ให้สมาชิกในกลุ่มได้รับทราบ มีเจตคติไปในทิศทางเดียวกัน ให้เข้าใจอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ของตนเอง เริ่มแรกอาจมีเสียงขัดแย้งหรือความคิดเห็นที่หลากหลาย แต่ว่าเมื่อทุกคนยอมรับในสิ่งที่ผู้นำคิด อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ สมาชิกกลุ่มก็จะมองเห็นเป้าหมายและภาพอนาคตแห่งความชื่อสัตย์ สุจริตการประกอบอาชีพเสริม ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การมีโอกาสเข้ามาปฏิบัติธรรม สมาทานศีลขัดใจตน และที่สำคัญ คือ การได้มีส่วนร่วมในการกำหนด

นโยบายแสดงความคิดเห็นเรื่องต่างๆ ที่ทางกลุ่มร้องขอ จะเป็นพลังสำคัญในการให้ความร่วมมือในดำเนินไปอย่างมีแบบแผน กฎกติกา ที่ทางกลุ่มได้ตั้งไว้ ไม่มีปัญหาให้มีการฟ้องร้องดำเนินคดี และนำไปสู่ผลสำเร็จ

๓. ด้านวิธีการในการใช้หลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ (กายภาวนา ศิลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

พระสงฆ์มีฐานะที่สำคัญทางสถาบันสังคมอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ การที่จะพัฒนาภาวะผู้นำได้ต้องอาศัยการเรียนรู้หนังสือทั้งทางโลกทางธรรม เพื่อให้รู้ทั้งคดีโลก เรื่องราวความรู้ทางบ้านเมือง คดีธรรม เรื่องราวหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะว่าการศึกษาคือช่วยพัฒนาความคิด การศึกษาทำคนให้เป็นคน และยังสามารถทำคนให้อยู่เหนือคนได้ การศึกษา คือความรู้ จึงต้องควบคู่กับคุณธรรม ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องยึดหลัก ภาวนา ๔ เพื่อให้สนับสนุนและส่งเสริมกันและกันเพื่อให้เป็นนักปกครองที่ดี เพื่อที่จะให้เป็นผู้นำกลุ่ม สัจจะสะสมทรัพย์ที่มีคุณภาพและศักยภาพไปในตัว ประการแรก กายภาวนา ต้องเกิดขึ้นกับกรรมกรก่อนสมาธิ การทำสมาธิ แบบอย่างการทำสมาธิของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีสถาบันวิปัสสนาธุระ เติบ ยืน นั่ง นอน ตรงนี้สามารถนำเสนอ เป็นกรอบ ระหว่างสมาธิกับกลุ่มให้เข้าใจ วิธีการพัฒนา ส่วนทางกายผู้นำคณะกรรมการ สมบูรณ์มาอยู่แล้ว ศิลก็จะต้องมีกรอบ ปัญหา

ดังนั้น สิ่งที่ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ควรเพิ่มในตนนอกจากหลักธรรมภาวนา ๔ หรือหลักอื่นๆ แล้วก็ต้องมีการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาภาวะผู้นำ เพื่อทำหน้าที่หลัก ๓ ประการ คือ ประการแรก ทำหน้าที่ในการให้ความรู้ ทางวิชาการและความรู้ในการวางแผน เพราะว่าเมื่อได้ศึกษาแล้ว ก็สามารถนำไปใช้งานและสร้างสรรค์การอยู่ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มต่อไป ประการที่สอง ทำหน้าที่ในการชี้แนะแนวทางในการปกครองเพื่อในอนาคตข้างหน้า ที่สมาชิกรุ่นต่อไปจะได้ขึ้นมาทำหน้าที่ทดแทน และประการที่สาม เพื่อพัฒนาจิตใจตนเอง เพื่อพฤติกรรมที่ดีและเหมาะสมต่อไป

๔. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

กระแสโลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ที่ให้ความเที่ยงตรง ฉับไว รวดเร็ว ประหยัดกำลังคน ในการทำงานในเรื่องเกี่ยวกับบัญชีได้แล้ว มีผลกระทบต่อกลุ่มเพราะว่า ทางกลุ่มเน้นความสำคัญในการสร้างสัมพันธภาพมีการพบปะกัน ใช้คนในชุมชนปฏิบัติงาน เขียนบัญชีมากกว่าจะใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ที่มีความทันสมัยนอกจากนั้น เมื่อเกิดเรื่องราว เช่น การโกงด้วยการปรับบัญชีกันแล้วหรือเหตุการณ์ต่างๆ การตัดสินใจบางครั้งของผู้นำที่เป็นพระสงฆ์ ก็มีความเมตตาสงสาร ไม่ยึดโยงกติกากฎหมายบ้านเมืองเพราะว่าสงสารทำให้บางครั้งไม่สามารถดำเนินการกับคนผิดได้ตามโทษที่กฎหมายกลุ่มได้ตั้งขึ้น และกฎหมายบ้านเมือง ไม่ตัดสินใจเด็ดขาดเป็นการตัดสินใจที่

อะลุ่มอล่วย เรียกมาทำสัญญากันว่าจะใช้คืน นี่เป็นปัญหาอีกอย่างหนึ่ง ผู้นำประธานกลุ่มต้องตัดสินใจไม่ควรปล่อยไว้เป็นเยี่ยงอย่าง คราวนี้ปล่อยแล้วก็ยังเป็นสมาชิกกลุ่มนั่งทำงาน ปล่อยให้กลางแกลงใจกัน

ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่วิจัยทั้งสองแห่ง ทำให้สังคมชาวชนบทที่เป็นที่ตั้งกลุ่มตัวอย่าง ก็เป็นเหมือนกับองค์กรอื่นๆ ที่กำลังประสบปัญหาที่ทำทลายดังกล่าว แต่เป็นปัญหาที่เล็ก เพราะว่าหากมองถึงความสำเร็จที่ทำให้ประชาชนได้รับปัจจัยพื้นฐานที่สนองความต้องการจนทำให้กลุ่มเกิดความมั่นคง มีเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มทั้งสองกลุ่มไม่ต่ำกว่า ๔๐ ล้านบาท สมาชิกไม่ต่ำกว่า ๓๕,๐๐๐ คน ทำให้ระบวย่อยของสังคม มีความเข้มแข็งคงรูปอยู่ได้ หลักการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ของพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง มุ่งเน้นการปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมในการร่วมมือกันเพื่อการสะสมทรัพย์เพื่อช่วยเหลือกลุ่มในสังคม ที่ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นให้ทุกคนเป็นผู้มีสัจจะเป็นหลักพื้นฐานของการรวมกลุ่ม

๕.๑.๒ สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ วุฒิกการศึกษา ตำแหน่ง อายุการเป็นสมาชิก โดยแจกแจงตามความถี่ และค่าร้อยละ

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม จำแนกตามตัวแปร ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๒ เป็นเพศชายจำนวน ๑๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๘ ประชากรส่วนใหญ่ มีอายุ ๓๐ - ๓๙ ปี จำนวน ๑๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙ ซึ่งส่วนใหญ่มีวุฒิกการศึกษาระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗ ประชากรที่เป็นสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมากที่สุด คือ ๓๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๖ และส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ๖-๑๐ ปีจำนวน ๑๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๔

๒. ความเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม โดยรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๗๓๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับน้อย ๗ ด้าน ระดับปานกลาง ๕ ด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตกลงใจโดยฉับพลัน กล่าวตัดสินใจและประกาศ ข้อตกลงอย่างจริงจังและชัดเจน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๘๔ ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการให้พึ่งพาแก่สมาชิกในด้านการใช้ชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๐๑ ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๘๔ ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีเจตคติที่ดีกับพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๓๗ ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๗๒ ๖) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความตั้งมั่นอยู่ใน

ศีลธรรม เชื่อถือไว้ใจได้ ในเรื่องการทำงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๒๙๑ ๗) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความรู้ที่ทันสมัยกับเทคโนโลยีสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๒๘๒ ๘) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและสมาชิกให้ได้รับการศึกษาอยู่ตลอดเวลา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๒๕๖ ๙) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงและจริงจังในการพยายามทำเป้าหมายขององค์กรให้เป็นจริงขึ้นมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๒๔๕ ๑๐) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๒๐๕ ๑๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีวิธีการที่แน่นอนในการบริหารงานไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๒๒๗ และ ๑๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความโปร่งใสภายในองค์กรที่ตรวจสอบได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๑๖๗) ตามลำดับ

คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๗๖๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๐๓ ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางกายได้ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๐๘ ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๔๔ ๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีความมั่นคงทางอารมณ์ในการบริหารกลุ่มใช้ระเบียบกฎในการบริหารกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๓๗ ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มี พฤติกรรมที่พึงประสงค์ทางที่ดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๐๕ ๖) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการสำรวจกาย วาจา ใจ เวลาอยู่ในที่สาธารณะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๑๑ ๗) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีจิตใจที่มั่นคงในการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๒๗ ๘) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาตามกฎหมายระเบียบของกลุ่มด้วยดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๑๔ ๙) ผู้นำสัจจะสะสมทรัพย์สามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากความกดดันอันเกิดจากการบริหาร และแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบมีขั้นตอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๐๔ ๑๐) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีภาวะปกติ เคารพกฎปฏิบัติ ตามระเบียบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๙๕ ๑๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีคุณภาพจิต เชื่อในกรรม การกระทำ ผลของการกระทำ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๘๗ และ ๑๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์สร้างแรงกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานในงานที่ได้รับมอบหมาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๕๙

ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๘๔๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ๑๑ ด้าน อยู่ในระดับน้อย ๑ ด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการศึกษาทางด้านร่างกายและมีการออกกำลังกายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๗๕ ๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนาทางด้านการดูแลสุขภาพร่างกายตามวัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๔๐ ๓) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีความสามารถพัฒนาในการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๒๕

๔) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาความสามัคคีขององค์กรอย่างเป็นระบบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๔๗ ๕) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ผ่านการฝึกอบรมสามารถมองการณ์ไกล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๕๗ ๖) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ควรผ่านการอบรมเรื่องบาปบุญคุณโทษผลของกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๗๘ ๗) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีความมุ่งหมายเสริมสร้างความรู้ทางกฎกติกา มารยาทขององค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๒๓ ๘) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีการศึกษาไล่ตั้งแต่เทียบเท่ามัธยมศึกษาได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๙๕ ๙) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีอบรมทางด้านกายเพื่อละเว้นสิ่งเสพติดที่เป็นพิษต่อร่างกาย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๐๔ ๑๐) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีการศึกษาทางจิตดี ร่าเริงแจ่มใส มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๓๙๔ ๑๑) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ฝึกอบรมทัศนคติที่ดีต่อมารยาทของสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๒๖ และ ๑๒) ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้พัฒนาตนมีความริเริ่มสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๐.๔๔๓ ตามลำดับ

๓. ผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่อรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง เป็นการทดสอบสมมติฐาน โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ, อายุ, วุฒิการศึกษา, ตำแหน่ง, อายุการเป็นสมาชิก การทดสอบสมมติฐานได้ผลตามสมมติฐานแต่ละข้อดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐาน คือ กลุ่มตัวอย่างเพศชายและเพศหญิงทางด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำไม่แตกต่างกัน

ส่วนโดยรวมและรายด้าน คือ ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๒ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐาน คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ในภาพรวมและรายด้าน ทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐาน คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐาน คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุการเป็นสมาชิกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐาน คือ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีอายุการเป็นสมาชิกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ไม่แตกต่างกัน

๔. ผลปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ด้วยสถิติ Correlation ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๑ แสดงว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านกายภาวนามีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ในด้านบวก เป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๓๖๖$) ด้านกายภาวนามีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง ($r=.๔๒๙$) ด้านกายภาวนา มีความสัมพันธ์กับ ด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง ($r=.๕๗๖$)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านศีลภาวนา มีความสัมพันธ์ กับด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ในด้านบวก เป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๓๓๗$) ด้านศีลภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำการ

เปลี่ยนแปลง ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง($r=.๔๒๘$) ด้านศีลภาวนา มีความสัมพันธ์กับ ด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันที่ระดับปานกลาง ($r=.๕๔๘$)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านจิตตภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๓๑๙$) ด้านจิตตภาวนา มีความสัมพันธ์ กับด้านภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง เป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๓๙๐$) ด้านจิตตภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๔๓๕$)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านปัญญาภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ในด้านบวก เป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๒๙๐$) ด้านปัญญาภาวนา มีความสัมพันธ์กับ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำ ($r=.๓๔๐$) ด้านปัญญาภาวนา มีความสัมพันธ์กับด้านภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในด้านบวกเป็นไปในทิศทางเดียวกันในระดับปานกลาง ($r=.๔๕๓$)

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ จะกล่าวถึง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากการศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต้องมีความซื่อสัตย์ ต่อกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นอันดับแรก อันดับที่สองต้องมีความสุจริต ไม่คดโกง กลุ่มถึงจะดำเนินการไปได้เพราะว่าปัจจุบันที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บางกลุ่ม ต้องหยุดดำเนินการ ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมเบื้องต้น ที่สะท้อนถึงคุณลักษณะภาวะผู้นำต้องมีความรู้สึกรวมหววนกลุ่มที่ตนได้ร่วมกันก่อตั้ง โดยที่ภายในกลุ่มก็มีคนในชุมชนและญาติมิตรที่รู้จักเห็นหน้าตากันอยู่เสมอ เพราะว่าความซื่อสัตย์ที่ต้องบริหารจัดการมีเงินหมุนเวียนของสมาชิกหากไม่มีความซื่อสัตย์มีความคดโกง กลุ่มก็จะมีปัญหาการฟ้องร้อง ดำเนินคดีหรือว่าหยุดดำเนินการ และต้องไม่ทิ้งหลัก ๓ ประการ คือ ๑. หลักจักขุมา มีวิสัยทัศน์ มองเห็นความขาดแคลนความวิฤติ หรือความที่จะเจริญก้าวหน้าอย่างชัดเจน ๒. วิรูโร ต้องจัดคนลงกับงาน

เป้าหมายที่ทำอย่างชัดเจน ถ้าจัดคนลงเข้ากันดีการดำเนินงานมันก็จะจัดผิดตัวผิดฝาผิดจังหวัดหะมันก็เสียได้แล้วไม่เจริญ สุดท้าย ๓. นิสสัยสัมปันโน คือ คนในกลุ่มองค์กรเขาอยากได้เพื่อนมากกว่าศัตรู คือ มีนิสสัยสัมปันโน ชุมชนนั้นต้องไม่สร้างศัตรู และต้องไม่เปลี่ยนมิตรเป็นศัตรู เป็นญาติที่ดีก็ต้องเป็นมิตรที่ดี เป็นมิตรที่ประคับประคองกัน

แสดงให้เห็นว่า ๑) คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมที่ยึดหลักการตัดสินใจแบบประชาธิปไตย คือ ผู้นำต้องรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แล้วนำความคิด เพื่อที่จะหาข้อยุติ การตัดสินใจต้องใช้หลักประชาธิปไตย เพราะกลุ่มใช้หลักการมีส่วนร่วม โดยยึดโยงกับข้อของสมาชิกเป็น ส่วนร่วม กรรมการมาจากการเลือกตั้งของสมาชิก ก็จะฟังเสียงของสมาชิกเป็นส่วนใหญ่ในการตัดสินใจ และ ๒) คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลง ผู้นำมีความโดดเด่น ด้านความโปร่งใส บรรทัดฐานที่ผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการที่แสดงความโปร่งใสเรื่องบัญชี นั้นรวมถึงการเริ่มที่ตนวางตัวให้โปร่งใส ไม่ลึกลับให้สมาชิกติดต่อดีได้ง่าย เป็นสิ่งที่คุณลักษณะอีกอย่างหนึ่ง และยึดหลักการนำธรรมะเข้ามาสอดแทรก เหมือนกลุ่มต้นแบบที่ได้ดำเนินการมา มีการกล่าวปฏิญาณตนสมาทานศีล ก่อนจะเริ่มกู่และสงและกระทำในกลุ่มที่ตั้งอยู่ที่วัดเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมความโปร่งใสให้แก่สมาชิกและ คณะกรรมการ ที่เป็นผู้นำให้รู้สึกว่าคุณเป็นเจ้าของกลุ่มเกิดความหวงแหน ในขณะเดียวกันที่กลุ่มตัวอย่างภาคเหนือตอนล่าง มีการดำเนินงานคล้ายคลึงกัน มีการรักษา ปันผลกัน ความโปร่งใส คือ ต่างคนต่างทำหน้าที่ตรงนี้ มีสมุดบัญชี มาบอกมาลบแสดงให้เห็นทุกเดือน ด้านการตัดสินใจ ๓) อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นคุณลักษณะภาวะเชิงสถานการณ์ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีความเป็นผู้นำแบบ ประณีประนอม ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่เป็นประธาน คณะกรรมการ จะให้ความสำคัญกับความ ยุติธรรมกับสมาชิกกลุ่มที่มุ่งให้ความเป็นธรรม และการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ร่วมงาน จาก บทบาทของผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ยึดคุณธรรมด้วยการละอคติ ๔ คือ ความลำเอียงอันเป็น สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความวุ่นวาย คือ มีจิตใจที่เที่ยงตรง ไม่เอนเอียงด้วยรัก และชัง ไม่ซ้ำเติมเมื่อ ผู้อื่นประสบความทุกข์ พิจารณาเห็นการกระทำของเขาเหล่านั้นตามหลักแห่งกรรม สอดคล้องกับ งานวิจัยของ **พระเทพปริยัติเมธี** ได้วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งใน สังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธนั้นมีลักษณะอยู่ ๓ อย่าง คือ ๑) คุณลักษณะภายนอก คือ มีรูปร่างสง่างามนำเคารพศรัทธาเลื่อมใส ตลอดทั้งมีพลังกำลังแข็งแรง มีสุขภาพที่ดี และมีความ เพียร ๒) คุณลักษณะภายใน คือ มีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญในงาน มีมนุษยสัมพันธ์ ดี ๓) มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งความแตกต่างนี้ จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เกิดความเคารพนับ ถือมีความเชื่อมั่นมีความเชื่อฟังอย่างจริงใจ วิธีการของการที่จะเป็นผู้นำที่ดี ซึ่งมีหลักธรรมหรือ คุณธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำที่ดีซึ่งมีหลักธรรม หรือ คุณธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำ โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม หลักธรรมของผู้นำ ดังนี้ คือ ๑) หลักธรรมสำหรับครองตน ได้แก่ เบญจศีลเบญจธรรม สปัปฺริสธรรม

พลธรรม ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิธรรม คหบดีธรรม อธิปไตย กัลยาณมิตรธรรม อริยทรัพย์ธรรม ยุติธรรม อริยธรรม อคติธรรม สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องดำเนินชีวิตและแนวทางในการบริหารงานได้เป็นอย่างดี การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนา จากเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว จะต้องจัดทำให้ลุล่วงไปมี ๔ ประการ คือ ๑) วิวาธิการณ์ ๒) อนุวาธิการณ์ ๓) อาปัตตาคารณ์ ๔) กิจจาริการณ์ และอธิกรณสมณะเป็นชื่อแห่งสิกขาบทหรือสิกขาบทแห่งธรรม แปลว่า “สำหรับระงับอธิกรณ” มี ๗ ประการ คือ ๑. สัมมุขานินัย แปลว่า ระเบียบอันจะพึงทำในที่พร้อมหน้า ๒. สติวินัย แปลว่า ระเบียบยกเอาสติขึ้นเป็นหลักให้สมมติ เพื่อการรับรู้ร่วมกัน ๓. อมูหวินัย แปลว่า ระเบียบที่ให้แก่มิใช่ผู้หายเป็นบ้าแล้ว ๔. ปฏิญญาตกรณะ แปลว่า ทำตามรับ ๕. เภยยสิก แปลว่า ตัดสินตามคำของคนมากเป็นประมาณ ๖. ตัสสปาปิยสิกา แปลว่า กิริยาที่ลงโทษแก่ผู้ผิด ๗. ตินวัตถการวินัย แปลว่า ระเบียบดั่งกลบไว้ด้วยหญ้า การนำหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย ได้ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน โดยมีหลักธรรมที่จำเป็นต้องมาใช้ในการบริหารจัดการองค์การนั้น โดยหลักการสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นหลักคิดหลักธรรมในการทำงานร่วมกันในองค์การ^๑ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **อภิญาช ศรีเครื่อง** ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ ผลการวิจัยพบว่า นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีจะต้องมีคุณสมบัติด้านจักขุมา คือ ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มีปัญญากว้างไกล ต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถในการวางแผน และฉลาดในการใช้คน การเป็นนักบริหารต้องรับผิดชอบในการวางแผน และควบคุมคนเป็นจำนวนมาก การวางแผน (Planing) เป็นการกำหนดลำดับกิจกรรมที่จะต้องกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการขององค์การ หรือหน่วยงาน หรือการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงความยุ่งยากหรืออุปสรรคที่พึงจะมี หรือการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้การกำหนดให้มีแผนงานเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ปัญญาของมนุษย์และใช้ความเพียรพยายามที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์การวางแผนที่ดียอมทำให้ประสบผลสำเร็จถึงครึ่งหนึ่ง ซึ่งการวางแผนเปรียบเสมือนการทำนายอนาคต จึงเป็นไปตามหลักจักขุมาของพระพุทธองค์^๒

๕.๒.๒ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

^๑พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏี สิริโร), “ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย, รายงานการวิจัย”, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ๒๕๕๓).

^๒อภิญาช ศรีเครื่อง, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

จากการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า การพัฒนาเรื่องกายภาพ ผู้นำต้องมีความพร้อมทางกายภาพพร้อมที่สุด ต้องมีอยู่มีกินมีใช้ มีความพร้อม คนที่จะทำงานรับใช้คนอื่นได้ อย่างแรกเลยตนเองต้องมีความพร้อมเช่น อย่างแรกเรื่อง ภาวิตกาย ก็คือการพัฒนาเรื่องอาชีพ การพัฒนาเรื่องการออม คนต้องมีอยู่มีกิน เช่น ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ก็ต้องใช้เรื่องการออม เอามาเป็นเครื่องมือเป็นแรงจูงใจให้เกิดการอยากทำตาม เพราะว่าคนมันต้องอาศัยปากอาศัยท้อง คือ ต้องอาศัยปากท้องจึงอยู่ได้ คือ ผู้นำมองเห็น สิ่งเดียวที่จะน้อมนำมาบุคคลให้น้อมนำมาปฏิบัติ หลอมรวมบุคคลให้อยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุขปัจจัยภายนอกก็เลยเอาเงินทอง และนำมาเป็นตัวแปรในการพัฒนาตน ตามความต้องการ แต่การออมก็ต้องไปสร้างอาชีพถ้ามีเงินมีทองพอแล้วก็ สร้างอาชีพไปส่งเสริมอาชีพให้ดีมีอยู่มีกิน เอาเงินไปต่อยอด การดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนมีความมั่นคง มีกินมีใช้ ผู้นำต้องมีความพร้อม ประการแรกเลยก็คือ อาชีพ การออม เพื่อเป็นเครื่องมือที่พัฒนาให้คนในชุมชน ปฏิบัติตาม โดยเริ่มให้คนมีความสุขก่อน แล้วสร้างอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ การจะพัฒนาด้านกายนั้น ต้องอาศัยศิลปะเป็นเครื่องควบคุม เพราะว่าถ้าไม่มีศิลปะควบคุมแล้ว ทางพระพุทธศาสนาไม่ถือเป็นการพัฒนาทางกาย

แสดงให้เห็นว่า การเสริมสร้างภาวะผู้นำ ต้องเสริมสร้างทั้ง ๔ ด้าน พร้อมกัน คือ ภาวภูทก ภาวนา ศิลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา เพราะว่าหากการเสริมสร้างทางกายแยกต่างหากจากจริยธรรม ลำพังความเจริญทางกายอย่างเดียว ย่อมไม่มีความหมายเป็นการศึกษา จะเป็นการสนับสนุนให้ค้นหาได้ ดังนั้น ภาวนา ๔ ทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นปัจจัยที่จะสามารถพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ภาวนา ๔ นั้น ทั้ง ๔ ข้อ มีความสำคัญพอๆ กัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งโรจน์ ศิริพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาทั้ง ๔ ด้าน คือ การพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา และหลักธรรมที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาภาวะผู้นำ ได้แก่ หลักอริยมรรคมีองค์ ๘ โดยระบุปัญหาและอุปสรรคของผู้นำมี ๘ ด้าน ได้แก่ วิสัยทัศน์ ด้านความคิดริเริ่ม ด้านการสื่อสาร ด้านความซื่อสัตย์ ด้านการทุจริต ด้านความรับผิดชอบ ด้านการใช้อำนาจ และด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ เป้าหมายในการพัฒนามี ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ หรืออารมณ์ และด้านความคิด สัมมาทิฐิพัฒนาผู้นำด้านวิสัยทัศน์สัมมาสังกัปปะพัฒนาด้านความคิดริเริ่ม ทั้ง ๒ ด้านนี้จัดเป็นการพัฒนาผู้นำในด้านความคิด สัมมาวาจา พัฒนาด้านการสื่อสาร สัมมาสัมมัณตะ พัฒนาด้านความซื่อสัตย์ สัมมาอาชีวะ พัฒนากฎปัญหาด้านการทุจริต ๓ อย่างนี้จัดเป็นการพัฒนาผู้นำในด้านพฤติกรรม และสัมมาวายามะ พัฒนาด้านความรับผิดชอบ สัมมาสติ พัฒนาด้านการใช้อำนาจ สัมมาสมาธิ พัฒนาด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ ๓ อย่างนี้ จัดเป็นการพัฒนาผู้นำในด้านจิตใจหรืออารมณ์ และหลักทศพิธราชธรรม คือ ความไม่ฉลาดจากธรรม ใช้พัฒนาปัญญา

ตะปะ ใช้พัฒนาบารมี ชั้นดี ความสามารถในการทำงาน ศิล พัฒนาความไม่ประมาท ทาน พัฒนาการมี
กัลยาณมิตร การบริจาค ความซื่อตรง และความอ่อนโยนใช้พัฒนาการมีมนุษยสัมพันธ์ และความไม่
โกรธ พัฒนาการควบคุมอารมณ์ของผู้นำ^๓

**๕.๒.๓ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ตามหลักภาวนา ๔** ซึ่งผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

จากการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่างตามหลักภาวนา ๔ พบว่า การเป็นผู้นำ ในพระพุทธศาสนามีตัวอย่างที่ดี
เป็นแบบอย่างทีถุฐานาคติ ที่สร้างบารมีสั่งสมมานับแต่อดีตชาติ และพระชาติสุดท้ายก็ได้บรรลุธรรม
การบรรลุธรรมของพระองค์นั้น ก็ไม่ได้เกิดประโยชน์แก่พระองค์เพียงผู้เดียว แต่ทำให้เกิดประโยชน์แก่
ผู้อื่น เมื่อเกิดประโยชน์แก่ผู้อื่นแล้วก็ทรงตั้งองค์ที่จะเป็นความมั่นคงเป็นปึกแผ่น ซึ่งปัจจุบันองค์กรรมนี้ก็
ยังคงอยู่เป็นองค์กรรมที่เป็นประโยชน์แม้วางเวลามาเนิ่นนาน

แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยอาศัยหลักธรรมนั้น
ต้องสร้างความพร้อมด้านแรงจูงใจใฝ่รู้สร้างสรรค์ ให้อยากประพฤติ ปฏิบัติตนตาม การที่ผู้นำกลุ่ม
สัจจะสะสมทรัพย์ หรือบุคคลที่เป็นผู้นำ ต้องการพัฒนาตนนั้น ต้องมีความกระตือรือร้นในการพัฒนา
ตนเอง โดยการสร้างแรงจูงใจ มีความขบใจที่จะเป็นผู้นำคนอื่น เพื่อนำคุณสมบัติข้อนั้นมาช่วยเหลือ
คนอื่น ในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน และต้องมีการอบรมฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง มี
การประเมินผลติดตามผลเป็นระยะ ไม่ปล่อยทิ้งไว้เพียงแค่อบรมตามงบประมาณ ที่องค์กรตนมี
เท่านั้น เพื่อให้เกิดมีความพร้อมด้านสติความตื่นตัว ในการทำกิจของตน และเป็นการเปิดโลกทัศน์
ความคิดใหม่ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีแนวคิดที่เรียกว่า วิสัยทัศน์ คือ การมองว่า การที่กรรมกร
ในส่วนที่เป็นผู้นำควรที่จะได้รับอะไรแปลกใหม่ จากกลุ่มอื่นๆ ที่ปฏิบัติ มีระบบเหมือนกันกับเรา แล้ว
นำสิ่งเหล่านั้นมาปฏิบัติกับองค์กรของตน เปรียบกับทางพระพุทธศาสนาแล้วเรียกว่า ปรโตโฆสะ การ
รับฟังเสียงข้างนอก หมายถึง การรับรู้สิ่งข้างนอก รวมถึง สิ่งแวดล้อมต่างสถานที่ หรือความคิด การ
กระทำจากคนอื่น แล้วนำมาพิจารณาโดยแยกคาย ส่วนสมาชิกกลุ่มนั้น ก็จะมีการส่งเสริมเรื่องอาชีพ
เนื่องจากผู้นำมองเห็นว่า กู้เงินไปแล้วใช้ไม่ตรงประเด็นตามที่แจ้งความประสงค์ การสร้างอาชีพเสริม
จากการทำไร่ ทำนา เป็นการสร้างความช่วยเหลือกันและมีน้ำใจต่อกัน ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
ต้องมีการพัฒนาตนให้รู้เท่าทันทั้งทางโลก ทางธรรม การศึกษาทางคณะสงฆ์ นักธรรมตรี โท เอก
เปรียญธรรม ไม่เพียงพอ ต้องเรียนทางโลกควบคู่กันไปด้วย เช่น ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หรือ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีแนวความคิดในการให้การศึกษาแก่

^๓รุ่งโรจน์ ศิริพันธ์, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

คณะกรรมการที่เป็นผู้นำ ไปศึกษาคูงานที่จังหวัดอื่น เพื่อดูกลุ่มอื่นมีกลยุทธ์การวางแผนงาน ส่วนสมาชิกมีการส่งเสริมให้ฝึกอบรมอาชีพเพิ่ม ซึ่งถือว่าเป็นวิสัยทัศน์อย่างหนึ่ง ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อุทัย โล้วมันคง**^๔ ได้วิจัยเรื่อง “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผลการวิจัยพบว่า หลักการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้อำนาจ ความรู้ แนวความคิด ด้วยวิธีการเพื่อผลของการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและกีดขวางพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น สาระของแนวทางนี้จึงมีความหลากหลายในเนื้อหา และรายละเอียดในแต่ละชั้นของกระบวนการ ซึ่งไม่เพียงครอบคลุมเนื้อหาเฉพาะด้านแนวคิดหรือองค์ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรม แต่รวมถึงศาสตร์การบริหารจัดการสมัยใหม่ การบริหารจัดการด้านการเงิน ฯลฯ เพื่อให้มีความเหมาะสมสำหรับสังคมปัจจุบัน หลักการพัฒนาภาวะผู้นำทางจริยธรรมอาศัยการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความคิดเห็น ประสบการณ์ ระหว่างกัน เป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากการแบ่งปันประสบการณ์ในระหว่างการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมการระดมสมอง กิจกรรมแบ่งปันประสบการณ์ การเรียนรู้จากกรณีศึกษาที่ใช้ได้ผลดีในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่องค์การด้านการพัฒนาผู้นำ ส่วนแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา ประกอบด้วยแนวทางตามกระบวนการพัฒนา ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ แนวทางการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๒ แนวทางการออกแบบการพัฒนา ขั้นตอนที่ ๓ แนวทางการดำเนินการพัฒนาและขั้นตอนที่ ๔ แนวทางการประเมินผลการพัฒนาและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาประพันธ์ สิริปัญญา** ได้วิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยผ่านกระบวนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในชุมชนนั้นๆ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นความสำเร็จที่เกิดจากหลักการส่งเสริมของพระสงฆ์ โดยผ่านกิจกรรมกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่ผสมผสานหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและหลักการพัฒนาเข้าด้วยกัน จนสามารถเชื่อมโยงคุณธรรม ความสามารถ ทรัพยากรเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกิจกรรมของประชาชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันและกัน ด้วยการประหยัดและออมทรัพย์ร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสมทบทุนร่วมกันโดยอาศัยหลักการของสหกรณ์เป็นสำคัญ แก้ปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินของครอบครัว การดำเนินงานกลุ่มให้ถูกต้องโดยอาศัยหลักการดำเนินงานจากการดำเนินงานจากการยึดมั่นในคุณธรรม ๕ ประการ คือ ความ

^๔อุทัย โล้วมันคง, “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๓).

ชื่อเสียง ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และให้เกียรติกัน โดยสมาชิกจะได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกัน สมาชิกกลุ่มจะมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเป็นการปลูกฝังการมีส่วนร่วมในชุมชน เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่นเกิดความร่วมมือร่วมใจกันในชุมชน สิ่งเหล่านี้จึงทำให้กิจกรรมในการรวมกลุ่มของสัจจะสะสมทรัพย์ประสบความสำเร็จและมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปีทำให้เกิดผลต่อชุมชน คือ การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง^๕ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของไพโรจน์ พรหมมีเนตร ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม มีองค์ประกอบดังนี้ (๑) องค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรมพบว่า มี ๓ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ๑) หลักการพัฒนา ๒) ขั้นตอนและวิธีการพัฒนา ๓) เป้าหมายการพัฒนา (๒) รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรมพบว่า มี ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑. หลักการพัฒนา ใช้หลักไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา (ศีล) อธิจิตสิกขา (สมาธิ) และอธิปัญญา(ปัญญา) ๓. ขั้นตอนและวิธีการพัฒนาประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ปรียติ (การศึกษา) ปฏิบัติ (การปฏิบัติ ศิลภาวนาและปัญญาภาวนา)และ ปฏิเวธ (ผลการพัฒนาจากการศึกษาและปฏิบัติ) และ ๓. เป้าหมายการพัฒนา ภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม พบว่า มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในระดั้มาก และ (๓) ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรมพบว่า มีความเป็นประโยชน์ มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้พัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาอยู่ในระดั้มากที่สุด^๖ และยังสอดคล้องกับการวิจัยสรตติ ตีปุ ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของอาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายกิจการนัศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง พบว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ของอาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายกิจการนัศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคเหนือตอนล่างประกอบด้วย คุณลักษณะภาวะผู้นำ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านความรู้และความสามารถ ๒) ด้านเจตคติ ๓) ด้านบุคลิกภาพ ๔) ด้านทักษะการปฏิบัติงาน^๗

^๕ ประพันธ์ สิริปัญญา, “บทบาทพระสงฆ์ต่อการส่งเสริมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^๖ ไพโรจน์ พรหมมีเนตร, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาตามหลักพุทธธรรม”, *วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรดุขฎิบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^๗ สรตติ ตีปุ, “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของอาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายกิจการนัศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง”, *ครุศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๓).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัจจุบันสถานศึกษา ภาครัฐ องค์กรเอกชน ได้ตระหนักถึงตัวผู้นำ คุณลักษณะภาวะผู้นำ สำหรับเป็นข้อปฏิบัติของผู้นำเป็นส่วนมาก และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นหลักปฏิบัติที่แม้ผ่านมานานแล้ว ๒,๕๐๐ กว่าปี หลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อพัฒนาผู้นำ ยังสามารถเป็นแกนกลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการพัฒนาภาวะผู้นำได้ และยังทำให้คนในสังคมมีความสมัครสมานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นอกจากนี้แล้วหลักธรรมก็ยังเป็นที่มาสำคัญของกฎเกณฑ์ข้อบังคับในทางศีลธรรม เป็นระเบียบทางสังคมอันเป็นการควบคุมภายในด้านจิตใจที่กฎหมายมีอาจเข้ามาควบคุมได้ สิ่งนี้คือ คุณค่าของหลักธรรมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมโดยเฉพาะเริ่มจากการประพฤติปฏิบัติตัวของผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดีได้แล้วก็จะเป็นตัวอย่งให้แก่ผู้ตามในระดับอื่นๆ ได้ ทำให้สามารถแก้ปัญหาวิกฤติผู้นำในกลุ่ม องค์กร และสังคมไทยได้

ผู้นำกลุ่มจะสะสมทรัพย์ หรือผู้นำในระดับต่างๆ ควรนำผลงานชิ้นนี้ไป ประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนา การเสริมสร้าง ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล สร้างความมั่นใจให้กับองค์กร สังคม และประเทศชาติและพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นประโยชน์และจำเป็นต่อการดำเนินงานในด้านต่างๆ และพัฒนาการ ในแต่ละองค์กรให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น

๑. สถาบันภาครัฐ ผู้นำภาครัฐทุกระดับควรตระหนักและให้ความสำคัญ ที่จะส่งเสริมและรณรงค์ให้ประชาชนได้น้อมนำเอาหลักธรรมภาวนา ๔ หรือหลักธรรมอื่นๆ ที่เหมาะแก่การพัฒนาชีวิตของตนไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้เป็นที่ดีของครอบครัว องค์กรและสังคมต่อไป เพื่อให้เกิดความสันติสุขของสังคม และควรมีนโยบายหรือนโยบายให้ผู้นำในระดับต่างๆ เป็นผู้รอบรู้ในทุกๆด้านทั้งทางโลกและทางธรรม รวมไปถึงเป็นผู้มีความชำนาญในการบริหารองค์กรของตนในทุกด้าน

๒. สถาบันศาสนา พระสงฆ์ในฐานะผู้ที่ศึกษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา พึงศึกษาหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง และนำหลักการเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้อบรมสั่งสอน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่สามารถนำมาใช้ได้จริง

๓. สถาบันการศึกษา ควรมุ่งเน้นและพัฒนาการเรียนรู้อย่างบูรณาการตามกระบวนการของภาวนา ๔ หรือหลักธรรมอื่นๆ ที่ครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพื่อให้เด็กและเยาวชนซึ่งจะเป็นผู้นำในภายหน้ามีคุณธรรมและจริยธรรม และนำหลักการเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันที่จะเกิดประโยชน์แก่ตนเอง

๔. กลุ่มสะสมทรัพย์ นอกพื้นที่การวิจัย ผู้นำควรให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาในชุมชนด้วย เพราะว่ารู้อปัญหาชุมชนเป็นอย่างดี นำมาบูรณาการกับกลุ่มของตน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรของตน และรักษาความเป็นแบบอย่างทางวัฒนธรรมการทำธุรกิจที่ดี

๕. ควรมีการเปิดหลักสูตรการฝึกฝนหรืออบรมภาวะผู้นำให้มากขึ้น และมีการให้ความรู้แก่ผู้นำในระดับต่างๆ ให้ครอบคลุมทุกรูปและต่อเนื่อง เพื่อให้มีสมรรถนะในการบริหารงานให้มากยิ่งขึ้น

๖. สถาบันภาคธุรกิจ ผู้นำควรให้ความสำคัญและนำหลักธรรม คือ ภาวนา ๔ และหลักธรรมข้ออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการทำงานและบริการองค์กรของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรของตน และรักษาความเป็นแบบอย่างทางวัฒนธรรมการทำธุรกิจที่ดี

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยเห็นว่าผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ควรปฏิบัติการเกี่ยวกับแนวทางในการเสริมสร้างภาวะผู้นำ ในประเด็นต่อไปนี้

๑. ควรนำหลักศีลภาวนามาเป็นหลักในการเสริมสร้างภาวะผู้นำ คือ ศีลภาวนา ในภาวนา ๔ หลักเบญจศีล เบญจธรรม มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำ ตลอดจนประชาชนคนทั่วไปในสังคม

๒. เรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้นำควรฝึกตนเองให้มีความอดทน อดกลั้น สร้างนิสัยอ่อนน้อม ถ่อมตน พัฒนามนุษยสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่ม คณะกรรมการ ชาวบ้านในชุมชนของตนเองเข้ากับคนทุกระดับชั้น ปรับปรุงลักษณะนิสัยของตนเองอยู่เสมอ ให้เข้ากับคนอื่น ๆ ให้ได้ ต้องสังเกตพฤติกรรมของตนเอง และความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้น

๓. เรียนรู้คนรอบข้างทุกคน ผู้นำควรเข้าใจธรรมชาติของคนรอบข้างของตนเอง เป็นฐานความรู้เพื่อทำให้ผู้นำเข้าใจคนอื่น ๆ ได้มากขึ้น คนส่วนใหญ่มุ่งมองผลประโยชน์เพื่อตนเอง จนลืมไปว่า จริงๆ แล้วการใช้ชีวิตอยู่บนโลกนี้ เราต้องใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ต้องมีการติดต่อสื่อสารคนที่เข้าใจธรรมชาติของคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะสูงต่ำดำขาว หรือคนรวย คนจน ขอทาน ก็ตาม การที่เข้าใจความคิดของคนอื่น เข้าใจพฤติกรรมของคนอื่นจะเป็นคนที่สามารถมองเห็นความเป็นจริงของคนอื่นว่า เขาเป็นเช่นใด เข้าใจพฤติกรรมของคนอื่นจะเป็นคนที่สามารถมองเห็นความเป็นจริงของคนอื่นว่า เขาเป็นเช่นใด เมื่อฝึกทักษะการมองนิสัยของคนรอบข้างจนสามารถคุย ๒-๓ คำถาม หรือใช้เวลาอยู่กับเขาสัก ๑๐-๒๐ นาที แล้วสามารถบอกได้ว่า คนๆ นั้น มีลักษณะนิสัยคร่าวๆ เป็นอย่างไรได้ สิ่งที่กำลังกล่าวมาคือการเข้าใจธรรมชาติของคนอื่น ๆ ได้ดี เมื่อเข้าใจคนอื่น ๆ ได้ดี ก็จะสามารถนำสิ่งเหล่านี้ มาประยุกต์ใช้กับการเข้ากับเพื่อนร่วมงาน เข้ากับเจ้านาย หรือแม้แต่เข้ากับศัตรูได้ดีเช่นกัน การที่เรา รู้จักเขาได้เร็วทำให้เราได้เปรียบ และสามารถนำคนอื่น ๆ ได้ง่าย

๔. สื่อสารได้อย่างดี ไม่ว่าเรื่องยากแค่ไหนผู้นำก็ต้องสามารถสื่อสารให้ทั้งคนฉลาดและไม่ฉลาดเข้าใจได้ครบถ้วน ผู้นำต้องฝึกทักษะทั้งการพูด เขียน รวมถึงการตีความหมายของคำที่ผู้อื่นสื่อสารให้ได้ตรงประเด็น คนโง่ฟังคำอธิบายแล้วเข้าใจ คนฉลาดพูดนิดหน่อยถึงเข้าใจ ต้องรู้จักว่าคนที่เราสื่อสารด้วยนั้น มีความสามารถเช่นใด จะสื่อสารอย่างไรเพื่อให้คนหมุ่มมากเข้าใจได้อย่างพร้อม

กันและตรงกับสิ่งที่เราต้องการ ทักษะการสื่อสารเป็นหัวใจของผู้นำ เพราะผู้ตามจะทำตามได้อย่างถูกต้องตามความต้องการหรือไม่ขึ้นอยู่กับการสื่อสาร

๕. หัตถ์นำทีมงาน ตั้งแต่เรื่องเล็กๆ ไปจนถึงเรื่องใหญ่ขึ้นเรื่อย การเริ่มเป็นผู้นำเริ่มจากความมั่นใจเล็กๆ ที่สามารถนำเพื่อนให้พ้นภัย แก้ปัญหาให้กับเพื่อนๆ เป็นคนกลางไกลเกลี่ยความบาดหมางของเพื่อนๆ เป็นหัวหน้าทีมเล็กๆ ไปจนถึงหัวหน้าชั้น เจ้าของกิจการ ผู้นำประเทศ ผู้นำจะไต่เต้าหาสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่า เพื่อจะลองใช้ความสามารถนำพาไปให้ถึงจุดมุ่งหมาย และจะโยยหาการนำที่ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ เป็นธรรมชาติของผู้พิชิต ดังนั้นการเริ่มเป็นผู้นำ ก็ต้องหัตถ์นำพาคนตั้งแต่กลุ่มเล็กๆ ให้ประสบความสำเร็จ เพื่อสร้างความมั่นใจพื้นฐาน ก่อนจะไปนำกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น

๖. สร้างแนวคิดที่แตกต่าง แต่ความเป็นจริงและสามารถใช้ได้จริง และสื่อสารให้คนอื่นได้รับรู้ ผู้นำมักมีแนวคิดที่แตกต่างจากความคิดของคนสามัญ แต่สามารถทำให้ได้ผลจริงขึ้นแนวคิดเหล่านี้มักเกิดจากประสบการณ์และความเก่งกาจในการแยกแยะ วิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อยู่เป็นประจำ เมื่อแยกแยะได้ก็จะต้องสามารถกระจายความคิดที่รวบยอดออกมาเป็นแนวคิดโดยละเอียดได้ และ ความคิดจะเป็นรูปร่างได้ก็ต่อเมื่อ ต้องสื่อสารความคิดเหล่านั้นให้กับคนรอบข้างได้รับรู้อย่างดี ซึ่งต้องฟังการสื่อสารนั่นเอง

๗. สังสมประสบการณ์ และหาข้อดีและข้อเสียของการนำทีม แล้วเอามาปรับปรุง กลุ่มสังจะสะสมทรัพย์ของตนให้ดี คนที่ทำงานย่อมมีผิดพลาด การเป็นผู้นำก็เช่นกัน บางครั้งก็ต้องผิดพลาด หากมัวแต่กังวลกับข้อผิดพลาดเล็กๆ ที่ไม่สามารถแก้ไขได้แล้ว ก็จะเป็นการทำลายขวัญและกำลังใจตนเอง แต่หากมองในมุมว่า หากเกิดเหตุการณ์อย่างนี้อีก เราจะทำอย่างไรที่จะทำให้ดีขึ้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ควรทำในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพึ่งพาตนเองในชุมชนของกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์

๒. ควรศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาบุคคลเพื่อความเป็นผู้นำ ที่พัฒนาตน คนงาน จากประสบการณ์จริงของบุคคลที่ได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นผู้นำ ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดความเป็นผู้นำสร้างศรัทธาอย่างมีคุณค่า ที่ประสบความสำเร็จ

๓. ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปศึกษาหาประสิทธิภาพ เพื่อให้เหมาะกับการดำเนินงานของกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์ ทั่วไป

๔. ควรนำการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง จากการศึกษาครั้งนี้ ไปใช้ในองค์กรต่างๆ เพื่อเปรียบเทียบว่ามีประสิทธิภาพแตกต่างกันหรือไม่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กาสิ๊ก เต๊ะซันหมาก. **หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : Principle of Social Science Research**,

กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๓.

เกรียงไกร เศรษฐไกรกุล. **ปณิกะสำหรับนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา,

๒๕๔๕.

โกวิท พวงงาม. **ถอดรหัส ๓ การพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่น การเมือง ประชาธิปไตย**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๕๖.

ฉันทนา จันทร์บรรจง. **จิตวิทยาการบริหาร**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. **การพัฒนาภาวะผู้นำ**. ปัตตานี : สถาบันเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

, ๒๕๕๔.

ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคเขียนเค้าโครงการวิจัย: แนวทางสู่ความสำเร็จ**. นนทบุรี : บริษัทไทยเนรมิต

อินเตอร์โปรเจกซ์, ๒๕๔๙.

ฐิราวุฒิ เสนาคำ. **จากปีกเจกสู่สาธารณะ : กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง**.

กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๔๐

จุมพล หนีพานิช. **ผู้นำ อำนาจ และการเมืองในองค์กร**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

, ๒๕๕๑.

ดำรง พิณกุล. **ผู้นำต้นแบบ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ซีเอ็ดบุ๊ค จำกัด, ๒๕๕๘.

ตุลา มหาพสุชานนท์. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พี เอ็น เค แอนด์ สกายพริ้นติ้ง, ๒๕๕๕.

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์. **การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๐.

ธวัช บุญยมนิ. **ภาวะผู้นำและการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์

, ๒๕๕๐.

- นภาพกรณ์ หะวานนท์และคณะ. **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย. ๒๕๕๙.
- นิพนธ์ กินาวงศ์. **หลักการบริหารการศึกษา**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๒.
- บุญชม ศรีสะอาด. **วิธีการทางสถิติและการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๖.
- บุญเลิศ ไพรินทร์. **รัฐประศาสนศาสตร์ แนวคิด ทฤษฎี และวิธีปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : เอส.พี.เอ เจริญผล, ๒๕๕๖.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. **แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.
- ประยูร อาษานาม. **คู่มือวิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.
- ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. **ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน : จุดเชื่อมภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สากล รัววิกฤติเศรษฐกิจโลก ปี 2000 เศรษฐกิจยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. **ธัมมิกสังคมนิยม DHAMMIC SOCIALISM**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทตถตาพับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕.
- _____. **พัฒนาปัญญา**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๕๐.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระไพศาล วิสาโล. **เอกสารประกอบการสอน Leadership in Organization**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.
- พระพิพิฑฒธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร). **คติธรรมนำชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ เลียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- พระราชวิจิตรปฏิภาณ (สุนทร ญาณสุนทรโร). **ผู้นำคัมภีร์นักบริหารตำนานนักปกครอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๑, กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์เลียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์ จำกัด, ๒๕๕๕.

- พระมหาอดิศร ธีรสีโล. **คุณธรรมสำหรับครู**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). **พุทธศาสนาประยุกต์ สงฆ์ผู้นำสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระสุบิน ปณีโต. **สัจจะสะสมทรัพย์ : สะสมทุนทางสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.
- พีรสุทธิ คำนวนคิดศิลป์. **การบริหารจัดการโครงการพัฒนาสังคมแบบก้าวหน้า**. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.
- ยงยุทธ เปลี้นนผดุง. **การศึกษาคุณลักษณะของผู้นำทางสังคม**. คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- มูลนิธิชีวิตไทย. **หนีนอกระบบเกษตรกรรมฟางเส้นสุดท้ายสู่การสูญเสียที่ดิน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. ๒๕๕๙.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไดมอนด์ธุรกิจ โลก จำกัด, ๒๕๔๔.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. **ภาวะผู้นำ ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฐ์ และคณะ. **The Excellence Leadership ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อิน เฮ้าส์โนว์เลจ จำกัด, ๒๕๕๔.
- วิทยากร เชียงกุล. **คู่มือพัฒนาตนเองและพัฒนาภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๗.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. **แนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ การประยุกต์ และการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โพรเพช จำกัด, ๒๕๕๒.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **9in1 รู้เรื่องศัพท์การบริหารธุรกิจ/การบริหารรัฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด, ๒๕๔๒.
- ศูนย์พัฒนาภาคเหนือ และคณะ. **การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง**. โครงการการศึกษา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๔.
- สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวร. **ผู้นำกับการทำงานเป็นทีม**. พิษณุโลก : โรงพิมพ์ ทิพย์เสนาการพิมพ์, ๒๕๕๒.
- สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. **สัจจะสะสมทรัพย์สะสมทุนทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.
- สิน พันธุ์พินิจ. **เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.

เสรี พงศ์พิศ. **แผนที่ชีวิต เข้มทิศชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พลังปัญญา, ๒๕๕๕.

สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. **สัจจะสะสมทรัพย์สะสมทุนทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.

สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน. **แนวทางส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต**. กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๖.

सानิตย์ บุญชู. **การพัฒนาชุมชน : ชุมชนศึกษาและวางแผนโครงการ**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.

ลีปนันท เกตุทัต. **วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑.

สมชาติ กิจบรรจง. **ความฉลาดของผู้ผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : เอ็กเปอร์เน็ท, ๒๕๔๔.

สุเทพ พงศศิริวัฒน์. **ภาวะผู้นำ ทฤษฎีและปฏิบัติ:ศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๔๗.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : ห้างจำกัด โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้า, ๒๕๔๑.

ธนากร สังเขป. **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ธีรยุทธ พึ่งเทียร. **สถิติเบื้องต้นและการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สูตรไพศาล, ๒๕๔๕.

หฤทัย ปุตรระเศรณี. **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : คู่แข่ง, ๒๕๔๕.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. **ภาพการศึกษากับชุมชน:กรอบแนวคิดและข้อเสนอในการศึกษาวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๐.

อุทิศ จิตเงิน. **พุทธปรัชญาเพื่อพลังชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, ๒๕๔๔.

อภิรักษ์ จันตะนี. **ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการขั้นสูง**. คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

(๒) วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย:

กมลทิพย์ ทองกำแหง และปองสิน วิเศษศิริ. “กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

จิตติมา พงษ์ไพบูลย์. “ภาวะผู้นำของ พระเทพปริยัติเมธี (สฤณี สิริธโร)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

- จิรวัดน์ พิระสันต์ และคณะ. “การประเมินผลโครงการการพัฒนาชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว”. **รายงานการวิจัย**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว), ๒๕๕๖.
- จินตวีร์ เกษมศุข. “การใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน”. **รายงานการวิจัย**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๕๖.
- โชติ บดีรัฐ. “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๔.
- ชินรัตน์ ชุณณรงค์. “กิจกรรมต่อยอดกับการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต บ้านหนองน้ำจืด”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.
- ฉาน ตรรกวิจารณ์. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.
- ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. “ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กลฺยาโน)กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน”. **รายงานการวิจัย**.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๕๖.
- ฤทัยทรัพย์ ดอกคำ. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลโรงเรียน”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ๒๕๕๓.
- ธงชัย สิงอุตม. “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๘”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ปรัชญา ชุ่มนาเสียว. “การพัฒนาภาวะผู้นำในองค์การด้วย E.Q.”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- เพลินใจ พฤกษชาติรัตน์. “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระครูวิชิตคุณพิพัฒน์. “การพัฒนาภาวะผู้นำของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**.บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

ไพศาล พรหมสิงห์และคณะ. “การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดผลสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต (วัดป่ายาง)”. **รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว, ๒๕๔๖.

ภราดร ปรีดาคักดี. “บทบาทสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มออมทรัพย์ที่มีต่อตลาดเงินในชนบทไทย ๒๕๒๙”. **รายงานฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, ๒๕๔๑.

มาริสสา โกเศยยะโยธิน. “การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพึ่งพาตนเองของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาภาคตะวันออก : ศึกษากรณีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง จังหวัดตราด”. **รายงานฉบับสมบูรณ์**. ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดสระแก้ว : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

ลักขณา เต็มศิริกุลชัย. “ทุนทางสังคมกับการเคลื่อนไหวสุขภาพ : กรณีศึกษากลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จ.ตราด”. **วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๘.

วิทยา คามูณี. “ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชน; กรณีศึกษาองค์กรออมทรัพย์ชุมชนในจังหวัดลำปางและตาก”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุขฎฐิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๑.

วรรณนา ชื่นวัฒนาและคณะ. “รูปแบบการออมและแนวทางส่งเสริมการออมสำหรับประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ๔ จังหวัด ยโสธร อุบลราชธานี นครราชสีมาและชัยภูมิ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๒.

ยงยุทธ สอนไม้. “การพัฒนาภาวะผู้นำนายทหารชั้นประทวนกองพลทหารราบที่ ๓ กกับการลดภาระหนี้สินครัวเรือน”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๐.

สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ. “การพัฒนาแบบรูปการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของคณบดี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุขฎฐิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

สมจิตร แก้วนาค. “การพัฒนาและศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรมของกองทัพอากาศ”. **วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๑.

สมสุข หินวิมาน. “การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องสื่อพิธีกรรมกับการพัฒนาชุมชน”. **รายงานการวิจัย**, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๕๖.

สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล และคณะ. “องค์การการเงินชุมชนกับการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม. โครงการวิจัย องค์การการเงินชุมชนกับการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม”. **รายงานวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว), ๒๕๕๔.

สรรพดี ดีปู. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของอาจารย์ที่ปรึกษาฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง”. **ครุศาสตร์ดุขฎิบัณชิต**. บัณชิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๓.

อรสา เตตวิวัฒน์. “การพัฒนาาระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง”. รายงานการวิจัยการพัฒนาาระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ส.ก.ว),๒๕๕๔.

อัมพร วงศ์โสภาน. “รูปแบบภาวะผู้นำเชิงพุทธตามหลักสัปปุริสธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาความคิดเห็นของประชาชน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณชิต**. บัณชิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๖.

อุทัย โฉ้วมันคง. “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุขฎิบัณชิต**. บัณชิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

อภิษฎาณัฐโสภาน อบสิน. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธในการบริหารจัดการองค์กรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณชิต**. บัณชิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

อภิษฎาฎ ศรีเครือดง. “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธ ของผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุขฎิบัณชิต**. บัณชิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๕๗.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

ประดิษฐ์ พรกัรติกุล. ศึกษาพระกิตติคุณมัทธิวัตที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : คริสตจักรสะพานเหลือง (อัสสาเนา),๒๕๕๑.

พระครูวิบูลสิทธิธรรม.เอกสารประกอบการบรรยายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอม ศูนย์สาธิตการตลาดวัดหนองพยอม ม.ป.พ.๒๕๕๘.

เสรี ชัดเข้ม.แบบจำลอง.ม.ป.ท,๒๕๓๘.

ธ สุนทรายุทธ.หลักการและทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา.มหาวิทยาลัยบูรพา คณะศึกษาศาสตร์ ม.ป.ป.

Nothouse,P.G. Leadership: Theory and Practice 4 thed.

(๔) สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอม,๓ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดกลับพวงเหนือ,๓ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นางสมพร บุตรเพชร, คณะกรรมการฝ่ายเงินกู้,๓ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม, เจ้าคณะอำเภอบางระกำ, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักจักกฤช ทสฺสนธมฺโม, เจ้าคณะตำบลชุมแสงสงครามเขต ๑, ๔ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์,ศ.ดร., ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นางภริดา จริยะกุลญาติ,ผู้อำนวยการส่งเสริมกองทุนชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชน, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นางนงคราญ น้อยรุ่ง คณะกรรมการติดตามหนี้สิน, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิโรภาส, ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ ไพศาล สุขปัญญา ดร., ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงิน,๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ สุมิตร แสงจันทร์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิพรหม, คณะกรรมการการฝ่ายเงินกู้เก็บหุ้น, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ,เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว, ๒ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันภาษา, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิจิตรโสภิต (สมเกียรติ จิตตาลัย), ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, ๘ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นายณัฐพงษ์ ผิวบาง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ, ๕ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ บุญทัน ดอกไธสง,ศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ (นานาชาติ), ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์,ศ.ดร. ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นางจำเนียร ทองอ่อน, ประธานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ วัดทางหลวง, ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙.

สัมภาษณ์ นายภิญโญ แก้วประเสริฐ,สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม, ๙ กันยายน ๒๕๕๙.

(๕) สันทนาการกลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวิชิตคุณพิพัฒน์ (อเนก คุณวุฒโต),ดร.,รองผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ
จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดอาภิญญ อภิญาโน,รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม,
๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูโกศลวิจิตรกิจ (มานิช วีตโรโค),ดร., ประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัด
ประตูลาย จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระธรรมา ชยาภิโร,ดร., ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของพิษณุโลก, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.ธนวัฒน์ นคะจัด, อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๑๓
พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระราชวชิรเมธี (วีระ วรรณโย), ผศ.ดร.,ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์,
๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระเมธีวิชิต (จำเนียร จิรวงโส),ดร., รองผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการฝ่าย
วิชาการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูประทีปวิจิตรธรรม(ประทีป วิจิตรญาโณ),ดร., อาจารย์ประจำหน่วยวิทย
บริการ จังหวัดกำแพงเพชร,๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดอาภิญญ อภิญาโน, รองประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม,
๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

อาจารย์ ญัฐสันต์ นันทวัฒน์, อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ จังหวัดกำแพงเพชร, ๑๓ พฤศจิกายน
๒๕๕๙.

๒.ภาษาอังกฤ:

Avolio,B.J.,Bass,B.,& Improving organizational effectiveness through
transformational leadership, Thousands Oaks, CA : Sage, 1994.

Bass,BernardM.Leadership and Performance Beyond Expectations,New York :
Free Press, 1985.

Blanchard .Hersey P. K.H. and Johnson, D.E. Management of Organization Behavior.
7th ed. Englewood Clifts, NJ : Prentice-Hall, 1996.

Burns,J.M..Leadership.New York : Harper & Row, 1978.

BarryZ.Kouzes.JmesM.&Posner.LeadershipPracticesInventory:LeadershipDevelopme
nt Planer,^{3th} ed San Francisco : John Wiley &SonnsInc,2003.

- Chi-Wen Rural Chang. **Asia Marches Forward: Focus on Agricultural and Rural** Covey, Stephen R, **The Seven Habits of Highly Effective People: Restoring the Character Ethic**, New York : Rockefeller Center, 1989.
- Crawford, Megan ; Kydd, Lesley : and Riches, Colin, **Leadership and Teams in Educational Management**, 5th ed, Great Britain : Bookcraft. 2002.
- Dubrin, A.J. AND r.d. Ireland, **Management and Organization** 2nd ed, Ohio: South-Western Publishing CO, 1993.
- Gillen. and D.j. Carroll. s.j. **Are the Classical Management Functions Useful in DESCRIBING Managerial Work**. Academy of Management Review, 1987.
- Gill, **Theory and Practice of Leadership**. London : Sage Publications, 2006.
- Hunt .Schermerhorn . **Organizational Behavior**, New York : John Wiley Sons Inc ,2005.
- John Jr. R Schermerhorn. **Management** , New York : John Wiley Sons, Inc, 2002 .
- John W. Creswell. **Qualitative inquiry @ Research Design**. Singapore : sage Publication, 2007.
- Kotter, J.P., **Leading Change** Boston, Massachusetts : Harvard Business School Press, 1996.
- Keeves. P.J. **Educational research methodology, and measurement: An international handbook**. Oxford, England : Pergamon Press, 1988.
- M. Coulter And Robbins, S.P. **Management**, New Jersey : Prentice-Hall Inc, 1999. Development, Philippines : University of Philippines, 1969.
- Mosley, D.C., Pietri, P.H., & Megginson, L.C., **Management Leadership in Action**, 5th (New York : Harper Collins 1996.
- M. Coulter Robbins .S.P. And. **Management**, New Jersey : Prentice-Hall, Inc, 1999.
- Morrison, A.M. White, R.P., & Van Velsor, E. **Breaking the Glass Ceiling** , Reading, MA : Addison-Wesley, 1987.
- Nanus, B. Bennis, W., and **Leaders : The Strategies for Taking Change**, New York: Harper and Row, 1958.
- Nothouse, P.G., **Leadership : Theory and Practice** 4 th ed, CA : Sage Publications, 2007.

Robert Greenberg Jerald Baron. **Behavior in Organization : The Cutting Edge**, (New Jersey : Prentice Hall, 1997.

Stephen J Knezevich. **Administration of Public Education**, New York : Harper Collins, 1996.

Snell. Thomass. Bateman. Scott A, **Management**. New York : West, 2004.

Tead .Orway, **The Art of leadership**, New York : McGraw Hill Book, 1936.

Van Velsor. & McCauley, C, E, **Handbook of Leadership Development**. San Francisco, CA: Jossey -Bass, 2004.

William J. Reddin. **The 2-D Management Style Theory: Theory Paper 2**. Canada : Social Science System, 1970.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

๑. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร.   ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธ ศาสตร์ดุขฎิบัณจิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)
๒. พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร,ดร.   อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระมหาสุนันท์ สุนันโท,ดร.   อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. รศ.ดร.สุรินทร์ นียมางกุล   อาจารย์ประจำหลักสูตรนานาชาติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผ.ศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น   อาจารย์ประจำหลักสูตรนานาชาติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๕

วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ,ดร.

ด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวฑฺฒโธ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมถ์พหุเพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๑๖๖/๑๕

นาย ส.ย. สย

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวฑฺฒโธ

โทรติดต่อก.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๕

วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร,ดร.

ด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวฑูโฒ รัชสประจำตวันนิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๕๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มลัจจะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดมหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ดร.สกลฉะ
พระปลัดระพิน พุทธิสารโร
18/6/2559

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวฑูโฒ

โทรติดต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๕

วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสุนันท์ สุนนโท,ดร.

ด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๗.๖๑๐๕/๘๕

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรติดต่อกับ ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

พระมหาสุนันท์ สุนนโท,ดร.
๗.๖๑๐๕/๘๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๕

วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุมัติโครงการตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นียมางกูร

ด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมมติธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุมัติขอคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรติดต่อ ๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๕

วันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น

ด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รัชสประจำตวันนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออโนโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรติดตอ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

๒๕๖๑/๑๕๓

(พล.ดร. ภัทรพล ใจเย็น)

๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๙

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๑. ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ

๑. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสงค์	ผู้อำนวยการหลักสูตร สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันภาษา
๓. ศาสตราจารย์ ดร.จันทน์ อติวัฒนสิทธิ์	ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

๒. ผู้เชี่ยวชาญด้านพระสงฆ์นักพัฒนา

๑. พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ)	เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว ตำบลบางเลน อำเภอบาง ใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
๒. พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ)	ประธานสังฆะสมถกรรม์วัดกลับพวงเหนือ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ
๓. พระครูวาปีวชิโรภาส (วิแมน โอภาโส)	ประธานกลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดมัจฉลินทร์ ตำบลวังไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัด กำแพงเพชร

๓. ผู้บริหารกลุ่มสังฆะสมถกรรม์

๑. พระครูวิบูลสิทธิธรรม (วิบูล จันทมโม)	ที่ปรึกษากลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัด พิษณุโลก
๒. นายเกษม มั่นสุวรรณ	ประธานกลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัด พิษณุโลก
๓. พระครูกิตติวชิโรภาส (สมเกียรติ จตุตถโย)	ประธานกลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดอัมพาพนาราม ตำบลวังไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัด กำแพงเพชร
๔. นางนงคราญ น้อยรุ่ง	ประธานฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัด อัมพาพนาราม ตำบลวังไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดกำแพงเพชร

๔. ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

๑. นายณัฐพงษ์ ผิวบาง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ จังหวัด กำแพงเพชร
๒. ดร.ไพศาล สุขปัญญา	ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงิน ชุมชน
๓. นางพีรดา จริยะกุลญาติ	ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมกองทุนชุมชน
๔. คุณสมจิตต์ วุฒิสุทธิ	ประธานสัจจะออมทรัพย์ ชุมชนศิรีชัยพัฒนา ตำบลบางเขน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
๕. นางจำเนียร ทองอ่อน	ประธานกองทุนสัจจะออมทรัพย์ วัดทางหลวง ตำบลบางเขน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

๕. สมาชิกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

๑. พระครูสังฆรักษ์จักกฤช ทสสนธมโม	เจ้าคณะตำบลชุมแสงสงคราม เขต ๑ วัดหนองอ้อ ตำบล ชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
๒. นางสาวสวรรค์ สุทธิพงษ์	คณะกรรมการฝ่ายติดตามหนี้สิน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวัง ไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
๓. นายสุมิตร แสงจันทร์	สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวัง ไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
๔. นายภิญโญ แก้วประเสริฐ	สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพาราม ตำบลวัง ไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
๕. นางสมพร บุตรเพชร	คณะกรรมการฝ่ายติดตามหนี้สิน วัดหนองพะยอม ตำบล ชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๕๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายสมจิตร วุฒิสาร ประธานสัจจะออมทรัพย์ ชุมชนศิริชัยพัฒนา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา สุานวุฑโฒ รัตประจําตัวนิตฺ ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิตฺหลักสูตร
พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยัง
ยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขออุมไมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติพลโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล สุานวุฑโฒ
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๑๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๗ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๖-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 กราบเรียน พระเดชพระคุณพระราชธรรมนิเทศ เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว
 สิ่งที่มาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมมติเพื่อการพัฒนาชุมชน
 ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
 ขอบความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
 ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
 ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๗ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูอุภัยโกศล เจ้าอาวาสวัดกลีบพงเหนือ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มที่จะสมर्थเพื่อการพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายเกษม มั่นสุวรรณ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสนิติประจำตัวนิติ ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมมติเพื่อการพัฒนาชุมชนยัง
ยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปโย, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ข้าพเจ้า นายเกษม มั่นสุวรรณ นิสิต ๑๕ บัณฑิต การสัมภาษณ์
เรื่อง การพัฒนา ทาอผู้นำ กลุ่มสัจจะ สมมติ ภาคเหนือตอนล่าง
น ก.ย. ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร นางสาวพร บุตรเพชร
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมมติเพื่อการพัฒนาชุมชนยัง
 ยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
 เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๕๑๕๑

นางสาวพร บุตรเพชร

๗๗๘/พ/๐๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูสังฆรักษ์ชัยกฤษ ทัศนธมโม เจ้าคณะตำบลชุมแสงสงคราม เขต ๑
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มที่จะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐.๕๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร นางนงคราญ น้อยรุ่ง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยัง
 ยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
 อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
 เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
 โทรติดต่อ ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

นางนงคราญ น้อยรุ่ง,

ขอแสดงความขอบคุณ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๔๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์

ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสาวสวรรค์ สุทธิพงษ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มที่จะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอโน้มน้าขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺเณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญาศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูวาปีวิโรภาส ประธานกลุ่มสังฆะสมถวิปัสสนาจารย์
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวฑฒโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะสมถวิปัสสนาจารย์เพื่อการพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีคามจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวฑฒโฒ
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๘๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๗ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๓๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
 เจริญพร ผู้ช่วยสุมิตร แสงจันทร์ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพนาาราม
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยัง
 ยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาต
 ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ
 เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
 ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูวิบูลสิทธิธรรม ประธานใหญ่ที่ปรึกษากลุ่มสังฆะสมทรัพย์วัดหนองพยอม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา สุานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (รังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล สุานวุฑโฒ

โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

พระครูวิบูลสิทธิธรรม

๘ กันยายน ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูกิตติวิจิตรโสภิต ประธานกลุ่มสังฆะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา สุานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล สุานวุฑโฒ

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

พระครูกิตติวิจิตรโสภิต

๘ กันยายน ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๕๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธารม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๗๖๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร ดร.สัจด์ หมั่นตาบุตร
ผู้อำนวยการ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สถาบันพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาชุมชน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล นามสกุล วงษ์เชียด รหัสประจำตัว ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสนตรุศูญญิต สาขาวิชาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มลี้จะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการสืบไป หลักสูตรพุทธศาสนตรุศูญญิต สาขาวิชาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสนตรุศูญญิต

สาขาวิชาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายวิรัช แผงเพชร
นักวิชาการพัฒนาชุมชน ปฏิบัติการ สถาบันพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาชุมชน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล นามสกุล วงษ์เขียด รหัสประจำตัว ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือ
ตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการสืบไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ทร)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฒโฒ

โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

(พระนิรม นริศกุลญาณ)

ผอ. กลุ่มงาน วิชาการและ
สังคมศึกษา โทร. ๐๒๙๖๖๖๖

นิรม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลสำโหระ อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นางจำเนียร ทองอ่อน
ประธานกองทุนลัจจะอมรินทร์ วัดทางหลวง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล นามสกุล วงษ์เขียด รหัสประจำตัว ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มลัจจะสมมติเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน” เพื่อเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความ
อนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการสืบไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ย.มห.วิ.อ.ม.อ.
P n t
(นาง จำเนียร ทองอ่อน)

บันทึกข้อความ

สถาปนิกภายใน
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
วันที่ ๑๗/๒
รับวันที่ ๑๕ ก.ย. ๕๖
เวลา ๐๙.๕๖ น.

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๕๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๗

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน พระมหาพรชยา ธรรมหาโส, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันภาษา

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๘๖-๙๓๘-๕๑๕๑

(พระมหาพรชยา ธรรมหาโส)

ผู้อำนวยการสถาบันภาษา มจร

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๗

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ศาสตราจารย์ ดร.จันทน์ อติวัฒนสิทธิ์

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มที่จะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออโนโมนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

15 กค 2559

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรติดตอ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๒๗

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

เนื่องด้วย พระมหาสถล ฉายา สุานวุฑโฒ รัชสประจำตัวนีสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นีสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

1๐๗/๒๕๕๙
๖๖๗

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วิ่งน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสถล สุานวุฑโฒ
โทรติดต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๙๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๓๓๐, ๒๓๓๗, ๒๓๓๘

๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบข้อมูลเพื่อการวิจัย
เจริญพร นายภิญโญ แก้วประเสริฐ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล นามสกุล วงษ์เขียด รหัสประจำตัว ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะสมถ์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ทางวิชาการสืบไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

ณัฐ ใหญ่อดุล

นาย ภิญโญ แก้วประเสริฐ

วันที่ ๑ ก.ย. ๕๙

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรติดต่อก. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ภาคผนวก ค

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ

(Focus Group Discussion)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕๒/๖๙๒

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระเมธีวชิรภูษิต, ดร.

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวฑฺฒ โรหฺสฺสปรจํจํตฺวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมถะสมถะเพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมถะสมถะเพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวฑฺฒ

โทรติดต้อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๒๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธรรม แขวงบางขุนนนท์
 เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
 อัญญา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๒-๘๘๒๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง **ขอเชิญร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)**
 นมีสการ **พระธรรมา ชยาโร,ดร.**
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ฉบับ

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑฺโฒ รหัสประจำตัว ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธ
 ศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
 วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือ
 ตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ ทิจารย์มา
 แล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้ง
 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่ม
 สัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙
 เวลา ๐๙.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
 หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ
 โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑฺโฒ
 โทรติดต่. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร., โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๔๒

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน อาจารย์ ณัฐสันต์ นันทวัฒน์

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัว ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิลิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมถর্থเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ทิจารย์มาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมถর্থเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชั้น ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงมีสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ด้วยดี
ณัฐสันต์ นันทวัฒน์

ขอมีสการด้วยความเคารพอย่างสูง

Stew Primal

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรติดต้อ. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๒๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังนกน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๐-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘
๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน อาจารย์ ดร.ธนวัฒน์ นคะจิต อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมมติเพื่อการพัฒนาชุมชนยัง
ถิ่น ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่ม
สัจจะสมมติเพื่อการพัฒนาชุมชนยังถิ่น ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ.
๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์
นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร
หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
มา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

อินดี ธีระวัฒน์
ขอแสดงความนับถือ

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๕๑๔๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร., โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๙๒

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูวชิรคุณพิพัฒน, ดร.

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มที่จะสมรรถัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มที่จะสมรรถัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรติดต้อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร., โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๙๒

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระครูประทีปวิจิตรธรรม, ดร.

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรศัพท์ติดต่อ ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๕๑

บันทึกเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๔๒๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๖๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘
๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง **ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)**
นมัสการ **พระครูโกศลวชิรกิจ, ดร. ประธานกลุ่มสังฆะสมर्थวิฑิตประดิษฐ์**
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา **ฐานวุฑโฒ** รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะสมर्थวิฑิตเพื่อการพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการ
เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะสมर्थวิฑิตเพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่
๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการ
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัด
กำแพงเพชร หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ที่ ศธ ๒๑๐๕.๒/๑๔๒๗

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
ภาควิชาปรัชญา ศณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๐-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘
๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
นมัสการ พระปลัดอาจัญ อภิภูจโน รองประธานกลุ่มสังฆะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รัทลประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน
ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระ
คุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการ
เสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสังฆะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่
๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการ
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัด
กำแพงเพชร หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ด้วยความยินดี
พระปลัดอาจัญ อภิภูจโน

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ติดต่อ.๐๘๖-๙๓๘-๔๑๕๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๖๙๒

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระเดชพระคุณพระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รักษาสถาบันวัดนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาพระเดชพระคุณพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” ในวันเสาร์ ที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงมีสการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

โทรติดต่อก่อน ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

บัญชีชื่อนามผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ(Focus Group Discussion)
 เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มที่จะสะสมทรัพย์สินเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง
 พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
 นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ในวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น.
 ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่	รายนาม	ตำแหน่ง	ลายเซ็น	หมายเหตุ
๑.	พระราชวิจิตรเมธี, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์		
๒.	พระเมธีวิจิตรภูษิต, ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ		
๓.	พระครูวิจิตรคุณพิพัฒน์, ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร		
๔.	พระครูประทีปวิจิตรธรรม, ดร.	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ		
๕.	พระครูโกศลวิจิตรกิจ, ดร.	ประธานกลุ่มสังฆะสมทรัพย์วัดประดู่ลาย		
๖.	พระปลัดอาทิตย์ อภิคุณโญ	รองประธานกลุ่มสังฆะสมทรัพย์วัดอัมพพาราม		
๗.	พระธรรมา ชยาโร, ดร.	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มสังฆะสมทรัพย์ จังหวัดพิษณุโลก		
๘.	ดร.ธนวัฒน์ นนตะจิต	อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร		
๙.	อาจารย์ณัฐสันต์ นันทวัฒน์	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ		
	พระราชวิจิตรเมธี, ผศ.ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์		ผู้ดำเนินการ Moderator และ สังเกตการณ์

รายชื่อผู้ร่วมสนทนากลุ่ม(Focus Group)

๑.พระราชวรเมธี(วีระ วรปณฺโญ), ผศ.ดร.	ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ
๒.พระครูวรชิตคุณพิพัฒน์ (เอนก คุณวุฑฺโฒ),ดร.	ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ
๓.พระครูโกศลวชิรกิจ (มานิช วีตโรโค),ดร.	ผู้เชี่ยวชาญด้านสัจจะสัมมัตถ์พย
๔.พระปลัดอาจิญญ อภิญฺจโน	ผู้เชี่ยวชาญด้านสัจจะสัมมัตถ์พย
๕.พระธรรมา ชยาภโร, ดร.	ผู้เชี่ยวชาญ จังหวัดพิษณุโลก
๖.ดร.ธนวัฒน์ นคะจัด	ผู้เชี่ยวชาญยุทธศาสตร์การพัฒนา
๗.พระครูประทีปวชิรธรรม (ประทีป วชิรญาโณ),ดร.	ผู้เชี่ยวชาญยุทธศาสตร์การพัฒนา
๘.พระเมธีวชิรภูษิต (จำเนียร จีรวงโส),ดร.	ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักธรรม
๙.อาจารย์ณัฐสันต์ นันทวัฒน์	อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ

ภาคผนวก ง

ตารางสรุปค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC)

ตารางสรุปค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC)

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					IOC = $\frac{\sum N}{N}$	แปลผล
	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๑	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๒	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๓	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๔	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๕		
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	๑	๑	๑	๐	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๕	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	๑	๑	๑	๐	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๗	๑	๑	๐	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๘	๑	๑	๐	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๙	๑	๑	๐	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๐	๑	๑	๐	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๑	๑	๑	๐	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๒	๑	๑	๐	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๓	๑	๑	๐	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๔	๑	๑	๐	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๕	๑	๑	๑	๑	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๖	๑	๑	๑	๐	๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑๗	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ต่อ)

ข้อที่	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					IOC IOC = $\frac{\sum N}{N}$	แปลผล
	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๑	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๒	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๓	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๔	ผู้เชี่ยวชาญ คนที่ ๕		
๒๐	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๒	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๓	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๔	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๕	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๖	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๗	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๘	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๙	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๐	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๒	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๓	๑	๑	๐	๐	๑	๐.๖๐	ใช้ได้
๓๔	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๕	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓๖	๑	๑	๑	๑	๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก จ

ตารางสรุปค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม

ค่าความเชื่อมั่น

เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมรรถิย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือ
ตอนล่าง

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.810	36

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
A1	3.77	1.524	30
A2	3.47	1.479	30
A3	3.07	1.701	30
A4	3.67	1.446	30
A5	3.67	1.470	30
A6	3.70	1.535	30
A7	3.53	1.570	30
A8	3.10	1.494	30
A9	3.60	1.404	30
A10	3.57	1.478	30
A11	3.87	1.383	30
A12	4.47	.681	30
B1	4.40	.932	30
B2	4.30	.952	30
B3	4.30	.915	30
B4	4.27	.868	30
B5	3.53	1.525	30
B6	4.43	.817	30
B7	4.57	.728	30
B8	4.40	.724	30
B9	4.47	.730	30
B10	3.63	1.474	30
B11	3.67	1.470	30
B12	3.50	1.503	30
C1	3.90	1.398	30
C2	4.37	.890	30
C3	3.47	1.548	30
C4	3.63	1.402	30
C5	2.77	1.251	30
C6	3.43	1.455	30
C7	2.60	1.102	30
C8	3.07	1.143	30
C9	3.57	1.165	30
C10	2.87	1.408	30
C11	2.67	1.124	30
C12	2.40	.855	30

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
A1	127.90	245.197	.565	.794
A2	128.20	247.683	.529	.796
A3	128.60	245.076	.498	.796
A4	128.00	252.207	.440	.799
A5	128.00	243.655	.625	.792
A6	127.97	242.585	.618	.791
A7	128.13	249.292	.459	.798
A8	128.57	253.702	.390	.801
A9	128.07	248.133	.551	.795
A10	128.10	242.576	.646	.791
A11	127.80	250.717	.499	.797
A12	127.20	273.614	.019	.811
B1	127.27	276.892	-.105	.815
B2	127.37	272.102	.048	.812
B3	127.37	273.482	.006	.813
B4	127.40	270.662	.108	.810
B5	128.13	247.706	.510	.796
B6	127.23	281.357	-.274	.818
B7	127.10	280.921	-.285	.817
B8	127.27	273.030	.040	.811
B9	127.20	274.648	-.028	.812
B10	128.03	247.413	.538	.795
B11	128.00	248.483	.515	.796
B12	128.17	242.420	.637	.791
C1	127.77	254.116	.414	.801
C2	127.30	272.217	.051	.811
C3	128.20	262.028	.201	.809
C4	128.03	250.033	.508	.797
C5	128.90	282.921	-.237	.823
C6	128.23	263.357	.191	.809
C7	129.07	272.409	.024	.813
C8	128.60	281.559	-.218	.821
C9	128.10	266.024	.187	.809
C10	128.80	260.166	.272	.806
C11	129.00	267.724	.150	.810
C12	129.27	275.513	-.061	.814

ภาคผนวก ฉ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

รหัสแบบสอบถาม		

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง : รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

.....

คำชี้แจง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือตอนล่างเพื่อทำให้เกิดความสำเร็จผลดียิ่งขึ้นในองค์กร และอันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรอื่นๆ ที่ให้ความสนใจ แบบสอบถามในงานวิจัยนี้ แบ่งเป็น ๕ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล

ตอนที่ ๒ คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวะนา ๔

ตอนที่ ๓ คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวะนา ๔

ตอนที่ ๔ คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภาวะนา ๔

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค ซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

ข้อมูลจากแบบสอบถามของท่านผู้ศึกษาวิจัยจะถือว่าเป็นความลับที่สุดและไม่มีผลกระทบต่อท่านที่ตอบแบบสอบถามแต่อย่างไร

(เมื่อตอบแบบสอบถามเสร็จแล้วกรุณาตรวจดูอีกครั้งว่าได้ตอบแบบสอบถามครบทุกข้อแล้วหรือยังแบบสอบถามที่ตอบครบทุกข้อเท่านั้น จะเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับงานวิจัยนี้ได้)

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ณ โอกาสนี้

พระมหาสกล ฐานวุฑฺโฒ/วงษ์เขียด

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง : รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืนภาคเหนือ
ตอนล่าง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงใน ○ หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับผู้ตอบ
แบบสอบถาม

๑. เพศ

- ชาย หญิง

๒. ปัจจุบันท่านอายุเท่าใด

- ๑๘-๒๙ ปี ๓๐ - ๓๙ ปี
 ๔๐ - ๔๙ปี ๕๐ - ๕๙ปี
 ๖๐ ปี ขึ้นไป

๓. ท่านได้รับวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับใด

- ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น
 มัธยมศึกษาตอนปลาย ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี อื่นๆ(โปรดระบุ).....

๔. ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งอะไรในกลุ่มสัจจะสมทรัพย์

- สมาชิกกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม/ผู้บริหาร
 สมาชิกกลุ่ม/เจ้าหน้าที่ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

๕. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ กี่ปี

- ๑ - ๕ ปี ๖ - ๑๐ ปี
 ๑๑ - ๑๕ ปี ๑๖ ปี ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔

คำชี้แจงโปรดทำเครื่องหมาย√ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงโดยกำหนดระดับคะแนนและมีความหมาย ดังนี้

๕	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
๔	หมายถึง	เห็นด้วย
๓	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
๒	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
๑	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ข้อที่	คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภาวนา ๔	ระดับความเห็น				
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด
	ด้านกาย					
๑	ผู้นำกลุ่มจะส่งเสริมทรัพยากรที่มีความโปร่งใสภายในองค์กรที่ตรวจสอบได้					
๒	ผู้นำกลุ่มจะส่งเสริมทรัพยากรที่มีความสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้					
๓	ผู้นำกลุ่มจะส่งเสริมทรัพยากรที่มีวิธีการที่แน่นอนในการบริหารงานไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้					

	ด้านศีล					
๔	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมที่มีความมั่นคงและจริงจังในการพยายามทำเป้าหมายขององค์กรให้เป็นจริงขึ้นมา					
๕	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมที่มีความรู้ที่ทันสมัยกับเทคโนโลยีสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กรได้					
๖	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมที่มีความตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม เชื่อถือไว้วางใจได้ ในเรื่องการทำงาน					
	ด้านจิต					
๗	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมีการส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและสมาชิกให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง					
๘	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมีความสนใจในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง					
๙	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมีเจตคติที่ดีกับพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรมในชุมชน					
	ด้านปัญญา					
๑๐	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างรวดเร็วและถูกต้อง					
๑๑	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมีความสามารถในการตกลงใจโดยฉับพลันกล้าตัดสินใจและประกาศ ข้อตกลงอย่างจริงจังและชัดเจน					
๑๒	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมี					

	ความสามารถในการให้ฟังพาทแก่สมาชิก ในด้านการใช้ชีวิต					
--	--	--	--	--	--	--

ตอนที่ ๓ คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวะนา ๔

ข้อที่	คุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตาม หลักภาวะนา ๔	ระดับความเห็น				
		เห็น ด้วย อย่าง ยิ่ง	เห็น ด้วย	เห็น ด้วย ปาน กลาง	เห็น ด้วย น้อย	เห็น ด้วย น้อย ที่สุด
	ด้านกายภาวนา					
๑	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะมีการสำรวมกาย วาจา ใจ เวลาอยู่ในที่สาธารณะ					
๒	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะมี พฤติกรรมที่ฟัง ประสงค์ทางที่ดี					
๓	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะปรับตัวให้เข้ากับ สิ่งแวดล้อมทางกายได้ดี					
	ด้านศีลภาวนา					
๔	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะเป็นผู้มีภาวะปกติ เคารพกฎ ปฏิบัติ ตามระเบียบ					
๕	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะมีความมั่นคงทาง อารมณ์ในการบริหารกลุ่มใช้ระเบียบกฎในการ บริหารกลุ่ม					
๖	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะมีการปกครอง ผู้ใต้บังคับบัญชาตามกฎระเบียบของกลุ่ม ด้วยดี					
	ด้านจิตตภาวนา					
๗	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะมีจิตใจที่มั่นคงใน การบริหารกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะ					
๘	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมะสมถะมีคุณภาพจิต เชื่อ					

	ในกรรม การกระทำ ผลของการกระทำ					
๙	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมีสมรรถภาพจิตดี เป็นผู้มีคามอดทนต่อนินทาและสรรเสริญ					
	ด้านปัญญาภาวนา					
๑๐	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมเป็นผู้มีรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง ในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะธรรม					
๑๑	ผู้นำสัจจะธรรมสามารถทำจิตให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากความกดดันอันเกิดจากการบริหาร และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบมีขั้นตอน					
๑๒	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้ที่บังคับบัญชาปฏิบัติงานในงานที่ได้รับมอบหมาย					

ตอนที่ ๔ คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภาวนา ๔

ข้อที่	คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภาวนา ๔	ระดับความเห็น				
		เห็นด้วยอย่างยิ่ง	เห็นด้วย	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด
	ด้านกายภาวนา					
๑	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมีการศึกษาทางด้านร่างกายและมีการออกกำลังกาย					
๒	ผู้นำกลุ่มสัจจะธรรมมีอบรมทางด้านกายเพื่อละเว้นสิ่งเสพติดที่เป็นพิษต่อร่างกาย					

๓	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีการพัฒนา ทางด้านการดูแลสุขภาพร่างกายตามวัย					
	ด้านศีลภาวนา					
๔	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มีความ มุ่งหมายเสริมสร้างความรู้ทางกฎกติกา มารยาทขององค์กร					
๕	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ ฝึกอบรมทัศนคติที่ดีต่อมารยาทของ สังคม					
๖	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ที่ ส่งเสริมการพัฒนาความสามัคคีของ องค์กรอย่างเป็นระบบ					
	ด้านจิตตภาวนา					
๗	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มี การศึกษาทางจิตดี ร่าเริงแจ่มใส					
๘	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ควรผ่านการ อบรมเรื่องบาปบุญคุณโทษผลของกรรม					
๙	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มี ความสามารถพัฒนาในการเรียนรู้ทั้ง ทางตรงและทางอ้อม					
	ด้านปัญญาภาวนา					
๑๐	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้มี การศึกษาฉลาดเฉียบแหลมทำประโยชน์ แก่สังคมได้					
๑๑	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้ผ่าน การฝึกอบรมสามารถมองการณ์ไกล					
๑๒	ผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นผู้พัฒนา ตนมีความริเริ่มสร้างสรรค์					

ตอนที่ ๕ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะ ซึ่งเป็นคำถามที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

๑.รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสหกรณ์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านกาย ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๒.รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสหกรณ์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านศีล ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓.รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสหกรณ์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านจิต ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๔.รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสหกรณ์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ด้านปัญญา ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

*****

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษารูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเป็นข้อมูล และแนวทางสำหรับผู้วิจัย เพื่อที่จะใช้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเป็นข้อมูล และแนวทางสำหรับผู้วิจัย เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางการเสนอแนะการประยุกต์ใช้ในรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสืบต่อไป

กรุณาให้สัมภาษณ์ตามความเป็นจริง เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในทางวิชาการ ข้อมูลที่ได้จากการให้สัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งการให้สัมภาษณ์นี้จะไม่มีการเปิดเผยต่อผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ตอนที่ ๓ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำ

ตอนที่ ๔ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือ
ตอนล่าง

*****

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์นี้มี ๔ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับ-ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ตอนที่ ๓ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ตอนที่ ๔ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... นามสกุล..... อายุ.....

ตำแหน่ง..... ระดับการศึกษา.....

สถานภาพครอบครัว..... จำนวนบุตร.....คน

บุตรที่กำลังศึกษาจำนวน.....คน ระดับการศึกษา.....

อาชีพหลัก..... อาชีพเสริม.....

รายได้ต่อเดือน.....บาท หนี้สิน..... บาท

โรคประจำตัว .....

ผู้สัมภาษณ์ (ผู้วิจัย.....)

บันทึกข้อมูล (ผู้วิจัย.....) (จดบันทึก, บันทึกเสียง, บันทึกภาพ)

สัมภาษณ์เมื่อวันที่..... เดือน..... พ.ศ. .... เวลา.....ถึง.....น.

สถานที่.....

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
ภาคเหนือตอนล่าง

๑. ลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ควรเป็นอย่างไร ?

.....
.....
.....

๑.๑ ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรมตามหลักภavana ๔ ควรเป็นอย่างไร ?

.....
.....
.....

๑.๒ ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภavana ๔ ควรเป็นอย่างไร?

.....
.....
.....

๑.๓ ด้านคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ตามหลักภavana ๔ ควรเป็นอย่างไร?

.....
.....
.....

๒. เพราะเหตุใดภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์จึงต้องเป็นแบบนี้ ?

.....
.....
.....

๓. มีวิธีการอย่างไรที่จะพัฒนาภาวะผู้นำของกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ให้มีลักษณะดังกล่าว?

.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชน
ยั่งยืนภาคเหนือตอนล่าง

๑. ท่านคิดว่า หลักพุทธธรรมภาวนา ๔ (กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา)ข้อใดที่
เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถใช้เป็นหลักในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ ?

.....

.....

.....

๒. เพราะเหตุไรจึงต้อง หลักพุทธธรรมภาวนา ๔ (กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา)
ข้อนี้ ?

.....

.....

.....

๓. ตามทัศนะของท่าน ทำอย่างไรผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์จึงจะได้ภาวนา ๔ (กายภาวนา สีล
ภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ในข้อนี้ ?

.....

.....

.....

**ตอนที่ ๔ รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน
ภาคเหนือตอนล่าง**

๑. เราจะใช้หลักพุทธธรรม ภาวนา ๔ (กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ในการพัฒนาภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์อย่างไร,มีกระบวนการอย่างไร?

.....
.....
.....

๒. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์(การศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา)

.....
.....
.....

๓. ท่านมีวิธีการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์ (การศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา) อย่างไร

.....
.....
.....

๔. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับรูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง

.....
.....
.....

ผู้สัมภาษณ์

พระมหาสกล ฐานวุฑฺโฒ/วงษ์เขียด

ผู้วิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informant) จำนวน ๒๐ รูปหรือคน

ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำ

๑. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	ผู้อำนวยการหลักสูตร สาขารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันภาษา
๓. ศาสตราจารย์ ดร.จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์	ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ผู้เชี่ยวชาญด้านพระสงฆ์นักพัฒนา

๑. พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ)	เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
๒. พระครูอุภัยโกศล (เจริญ กิตติคุณ)	ประธานสังฆะสมถกรรม์วัดกลับพวงเหนือ อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก
๓. พระครูวาปีวชิโรภาส(วิแมน โอภาโส)	ประธานกลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดมัจฉลินทร์ ตำบลวังไทร อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร

ผู้บริหารกลุ่มสังฆะสมถกรรม์

๑. พระครูวิบูลสิทธิธรรม(วิบูล จนฺทมโณ)	ที่ปรึกษากลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
๒. นายเกษม มั่นสุวรรณ	ประธานกลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดหนองพะยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
๓. พระครูกิตติวชิโรภิต(สมเกียรติ จิตตโย)	ประธานกลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร
๔. นางนงคราญ น้อยรุ่ง	ประธานฝ่ายเงินกู้ กลุ่มสังฆะสมถกรรม์วัดอัมพพาราม ตำบลวังไทร อำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร

ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน

๑. นายณัฐพงษ์ ผิวบาง	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ จังหวัดกำแพงเพชร

- ๒.ดร.ไพศาล สุขปัญญา ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงิน
ชุมชน
- ๓.นางพีรดา จริยะกุลญาติ ผู้อำนวยการกลุ่มงานส่งเสริมกองทุนชุมชน
- ๔.คุณสมจิตต์ วุฒิสุทธิ ประธานสัจจะออมทรัพย์ ชุมชนศิริชัยพัฒนา
ตำบลบางเขน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
- ๕.นางจำเนียร ทองอ่อน ประธานกองทุนสัจจะออมทรัพย์ วัดทางหลวง
ตำบลบางเขน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

สมาชิกกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

- ๑.พระครูสังฆรักษ์จักกฤษ ทสฺสนธมโม เจ้าคณะตำบลชุมแสงสงคราม เขต ๑ วัดหนองอ้อ ตำบล
ชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
- ๒.นางสายสวรรค์ สุทธิพงษ์ คณะกรรมการฝ่ายติดตามหนี้สิน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์
วัดอัมพพานาราม ตำบลวัง ไทร อำเภอคลองขลุง
จังหวัดกำแพงเพชร
- ๓.ผู้ช่วยสมิตร แสงจันทร์ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพานาราม ตำบลวัง
ไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
- ๔.นายภิญโญ แก้วประเสริฐ สมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วัดอัมพพานาราม ตำบลวัง
ไทร อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร
- ๕.นางสมพร บุตรเพชร คณะกรรมการฝ่ายติดตามหนี้สิน วัดหนองพะยอม ตำบล
ชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ภาคผนวก ช

๑.หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้ (try out)

๒.หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑.หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดลองใช้ (try out)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๑๑๔		<p>ศูนย์บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐ อยุธยา : ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐ โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘</p>
	๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙	
เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม	
เจริญพร	ประธานสัจจะออมทรัพย์วัดทางหลวง	
สิ่งที่ส่งมาด้วย	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด	
<p>เนื่องด้วย พระมหาสกล ญาภา ฐานวฑฺฒโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน ยั่งยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว</p>		
<p>ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากบุคคลากรภายในหน่วยงานของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น อย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออโนโมนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง วิชาการมา ณ โอกาสนี้</p>		
จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์		
ขอเจริญพร		
		
(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)		
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต		
สาขาวิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ (วังน้อย)		
ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวฑฺฒโฒ		
โทรศัพท์ ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔		

๒. หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๑๘๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลสีไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๔ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูกิตติวิชิตโสภิต เจ้าอาวาสวัดอัมพพาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมมติเพื่อการพัฒนาชุมชนยัง
ยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของท่าน
เพื่อการนี้จึงขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๔๑

ยินดีเป็นอย่างยิ่ง

พระครูกิตติวิชิตโสภิต
๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๑๘๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : อาคารเรียนศูนย์วัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

อยุธยา : หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทร. ๐๒-๘๘๒-๓๑๕๕ ต่อ ๒๑๓๐, ๒๑๓๗, ๒๑๓๘

๘ สิงหาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน พระครูวิบูลสิทธิธรรม เจ้าคณะอำเภอบางระกำ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสกล ฉายา ฐานวุฑโฒ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๔๐๔๒ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำกลุ่มสัจจะสมทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชนยัง
ยืน ภาคเหนือตอนล่าง” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของท่าน
เพื่อการนี้จึงขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (วังน้อย)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสกล ฐานวุฑโฒ
โทรศัพท์ต่อ. ๐๘๖-๙๓๘-๔๑๕๑

พระครูวิบูลสิทธิธรรม
๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๙

ภาคผนวก ฉ

ภาพการเก็บข้อมูล

สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม

สัมภาษณ์ พระราชธรรมนิเทศ,วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระครูวิบูลสิทธิธรรม,๕ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระครูกิตติวชิรโสภิต,วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๙

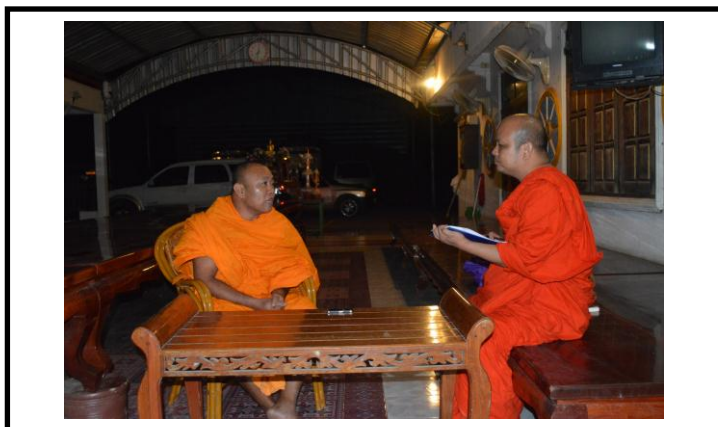

สัมภาษณ์ พระครูวาปีวชิโรภาส,วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระครูอุภัยโกศล,วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์ชัยกฤษ ทัสสนะธัมโม,วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นายสมจิตต์ วุฒิสุทธิ,วันที่ ๒ กันยายน

สัมภาษณ์ นายเกษม มั่นสุวรรณ,วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางสมพร บุตรเพชร,วันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๙

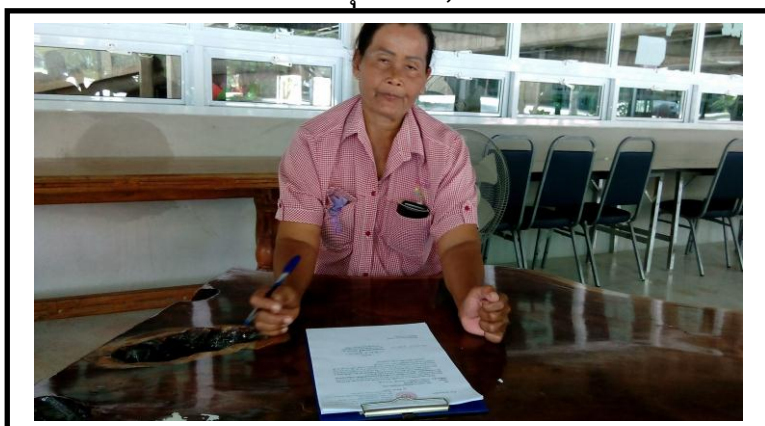
สัมภาษณ์ นายณัฐพงษ์ ฝิวบาง,วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางนงคราญ น้อยรุ่ง,วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางสาวสวรรค์ สุทธิพงษ์,วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๙

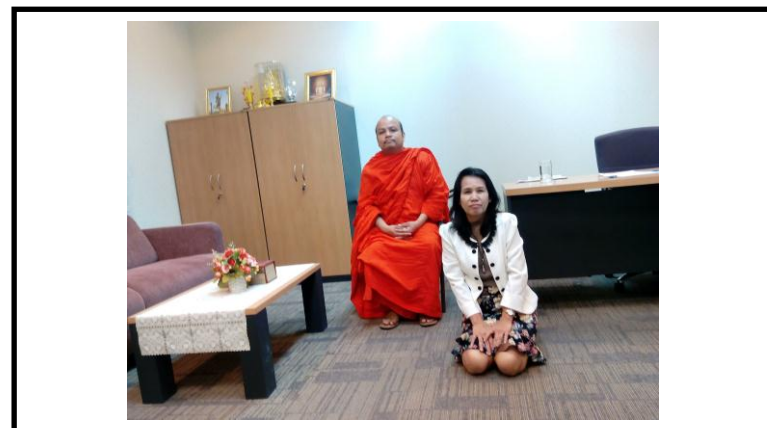
สัมภาษณ์ ผู้ช่วยสุนทร แสงจันทร์,วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ ดร.ไพศาล สุขปัญญา,วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางภริดา กุลจิระญาติ,วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ นางจำเนียร ทองอ่อน,วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๙

สัมภาษณ์ พระมหาหรรษา ธัมมะหาโส,รศ.ดร.วันที่ ๑๕ กันยายน

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง,วันที่๑๕ กันยายน ๒๕๕๙

เก็บข้อมูลแจกแบบสอบถามกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดหนองพยอม ตำบลชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก,วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๙

เก็บข้อมูลแจกแบบสอบถามกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดอัมพนาพารามตำบลวังไทรอำเภอคลองขลุง
จังหวัดกำแพงเพชร,วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๙

สวัสดิการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จ่ายเงินประกันยามเจ็บ-ยามจากแก่สมาชิกกลุ่ม

การสนทนาเฉพาะกลุ่ม (Focus Group Discussion)

ณ ห้องประชุม ๑๐๒ ป.บ.ส หน่วยวิทยบริการจังหวัดกำแพงเพชร วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาสกล ฐานวุฑฺโฒ (วงศ์เขียด)
- วัน/เดือน/ ปี เกิด : ๑๙ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๑
- สถานที่เกิด : ๒ / ๑ หมู่ที่ ๔ ตำบลท่าไม้ อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
- การศึกษา : -นักธรรมเอก -เปรียญธรรม ๕ ประโยค -ปริญญาตรี ศาสนศาสตรบัณฑิต (ศ.น.บ.) คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ (วิชาเอก การเมือง การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์ การศึกษากำแพงเพชร วัดนาควัชรโสภณ
-ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
- ประสบการณ์การทำงาน : ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มัชฌมศึกษาชั้นปีที่ ๑-๓
อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ หน่วยวิทยบริการวัดพระบรมธาตุ พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๕๗
พระวิทยากรค่ายพุทธมามกะ ประจำวัดพระบรมธาตุ
พระธรรมวิทยากร สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ๒๕๕๕
พระวิทยากรประจำโครงการธรรมะล้างใจ เรือนจำจังหวัดกำแพงเพชร พ.ศ.๒๕๕๕-พ.ศ.๒๕๕๖
ผู้ช่วยนักวิจัยประจำโครงการสำนักงานส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย (แบบ มุ่งเป้า) “การขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมไทย ”
พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๕๙
ผู้ช่วยนักวิจัยประจำโครงการสำนักงานส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย (ฝ่าย

ท้องถิ่น) “กระบวนการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ในด้านการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวพุทธ”

พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๕๙

ปัจจุบัน นักเขียนอิสระคอลัมน์ “ธรรมะชัดใจ” www.dujaja.com

ผลงานทางวิชาการ

- : บทความทางวิชาการ เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย นำเสนอในการประชุมระดับชาติครั้งที่ ๑ ที่วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘
- บทความทางวิชาการ เรื่อง พัฒนาการบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองในอดีต เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์สำนักข่าวทีนิวส์ <http://tnews.co.th/> วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๗ ตามลิงก์ <http://tnews.co.th/html/content/107373/>
- บทความทางวิชาการ เรื่อง อนุยสุตสูตร พระสูตรแห่งความแก่ยากตายช้า เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์สำนักข่าวทีนิวส์ <http://tnews.co.th/> วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ตามลิงค์ <http://tnews.co.th/html/content/107373/>
- บทความทางวิชาการ เรื่อง ศิล ๕ เพื่อการอยู่ร่วมกันของพุทธประชาคมอาเซียน นำเสนอในการประชุมระดับชาติครั้งที่ ๑ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๙
- บทความทางวิชาการ เรื่อง ศิล ๕ พื้นฐานทุนมนุษย์เพื่อการอยู่ร่วมกัน นำเสนอในการประชุมระดับชาติครั้งที่ ๑๐ ที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๕๙
- บทความทางวิชาการ เรื่อง ภาวะผู้นำองค์กรเพื่อการบริหารจัดการวารสารฉบับพิเศษ เนื่องในงาน “๑ ทศวรรษ รัฐประศาสนศาสตร์” ๗ พฤษภาคม ๒๕๕๙ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔

- อุปสมบท : ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๕๔
- สังกัดวัด : วัดใหม่ทางหลวง ตำบลบางเขน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๓๐๐๐
- หน้าที่ : ปัจจุบันครูพระสอนศีลธรรม โรงเรียนวัดทางหลวงโพธิ์ทอง
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดใหม่ทางหลวง ตำบลบางเขน อำเภอเมือง จังหวัด นนทบุรี ๑๓๐๐๐
- ติดต่อ : มือถือ ๐๘๖-๙๓๘-๕๑๕๑
- : E-mail. childrenbuddhis@gmail.com